



სვეტიცხოველი

სამეცნიერო საისტორიო ჟურნალი

Svetitskhoveli

Scientific Historical Journal

ISSN: 1987 - 6874

#2, 2014



**საქართველოს საპატრიარქოს,
საქართველოს საინჟინრო აკადემიისა და
საქართველოს ზაქნიკური უნივერსიტეტის
თეოლოგიის სასწავლო - საეკლესიო სწავლის
სამეცნიერო საისტორიო ჟურნალი**

**ედგენება საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდა
სინოდის წევრის, მანგლისისა და თეთრიწყაროს ეპარქიის
მმართველის, მიტროპოლიტის,
პროფესორ ანანია ჯაფარიძის
დაბადებიდან 65 წლისთავს**

მთავარი რედაქტორი: მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე

მთავარი რედაქტორის
მოადგილეები: დეკანოზი ლევან მათეშვილი
მამუკა მაცაბერიძე

სარედაქციო საბჭო:
ზურაბ გასიტაშვილი
ივანე გორგიძე
ვახტანგ გურული
ვლადიმერ დოლიძე
თამარ ლომინაძე
შალვა ნაჭყებია
გივი ღამბაშიძე
არჩილ ფრანგიშვილი
ტარიელ ფუტყარაძე
მაკა ხართიშვილი
გურამ ჯავახაძე

კომპიუტერული
უზრუნველყოფა: ქეთევან მახაშვილი
ლელა ბოქოლიშვილი

ჟურნალის ინტერნეტ მისამართი: <http://sveticxovelijournal.ge>

© სვეტიცხოველი
სამეცნიერო სტატიები რეცენზირდება სარედაქციო საბჭოს მიერ.
მასალის გადაბეჭდვა რედაქციის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია.
ISSN 1987-6874
გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 2013.



ჟურნალ
„სვეტიცხოველის“,
1917 წლის
დეკემბრის,
ყდის ფრაგმენტი

სვეტიცხოველი მუდმივი მოცემულობაა საქართველოს სულიერი აღორძინების ფუნდამენტისათვის

XX საუკუნის დასაწყისში (1917 წელს) წმიდამღვდელმონაწივე პატრიარქის კირიონ II-ის ხელდასმით დაიწყო ჟურნალ „სვეტიცხოველი“-ს გამოცემა, ეკლესიის ერთგულ შვილთა დარაზმვისათვის რათა დამოუკიდებელი საქართველოს სულიერი აღორძინებისა და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღდგენის მკვიდრი საფუძველი შექმნილიყო.

დღეს, XXI საუკუნეში, საქართველოს არანაკლები სირთულის ამოცანები აქვს გადასაწყვეტი და გამძაფრებული ბრძოლა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერებისათვის კვლავ მოითხოვს იმ სულიერი ორიენტირების და გავლენების ახლებურ გააზრებას, რამაც საქართველო ათასწლეულების განმავლობაში გამოატარა ისტორიის გაავებულ ოკეანეში და წინამდებარე ჟურნალიც – საქართველოსათვის საკრალური სახელდებით – „სვეტიცხოველი“ ამგვარი მისიის შესრულებას პირდება მკითხველს.

უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით და მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ხელდასმით ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ განაგრძობს სიცოცხლეს მკითხველისათვის.

ჟურნალ სვეტიცხოველის რედაქცია





პატრიარქმა თანადგომის დღედ 1 ივლისი დააწესა: უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ქადაგებიდან სულთმოფენობის დღესასწაულზე, ყოვლადწმიდა სამების საპატრიარქო ტაძარი, 2008 წლის ივლისი

"მოწყალების საქმე გადაარჩინს სრულიად საქართველოს" (თანადგომის დღედ 1 ივლისი დაწესდა)

არიან ადამიანები, რომელთა ზრუნვაც მართოდენ საკუთარი თავით, ეგოისტური სურვილებით შემოიფარგლება; მაგრამ, საბედნიეროდ, ასევე არიან ადამიანები, რომლებიც სხვებისათვის ცხოვრობენ, საკუთარ თავს სხვებს უძღვნიან. ქართველი ადამიანი ბუნებით სწორედ ამით გამოირჩევა: თუკი იგი ხელავს სხვა ადამიანის გაჭირვებას, აუცილებლად მიდის და ეხმარება მას. პავლე მოციქული ამბობს: "ურთიერთ სიმძიმე იტვირთეთ და ესრედ აღასრულეთ სჯული იგი ქრისტესი".

როგორ შეიძლება, ვიტვირთოთ სხვისი სიმძიმე, რით შეიძლება შევეწიოთ სხვა ადამიანებს? ზოგიერთი ფიქრობს, რომ არ შეუძლია სხვისი დახმარება, რადგან თვითონაც ხელმოკლედ ცხოვრობს. ყველა ადამიანს შეუძლია დაეხმაროს სხვას, თუნდაც არაფერი ებაღოს გასაცემი. ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, რომ დახმარება მრავალი სახისა არსებობს: არსებობს სულიერი დახმარება, არსებობს სიტყვიერი დახმარება და, რაღა თქმა უნდა, მატერიალურიც.

დღეს ჩვენთან ბრძანდებიან საქართველოს საინჟინრო აკადემიისა და კომპანია "მედიანერვის" წარმომადგენლები, რომლებმაც შემოგვთავაზეს, დაწესდეს "თანადგომის დღე". თანადგომა ეს იგივე დახმარებაა. ჩვენ ვამაყობთ იმით, რომ ჩვენს მოსახლეობას გაჭირვებული ადამიანების თანადგომის სურვილი აქვს. თანადგომის დღედ 1 ივლისი დაწესდა. სწორედ ამან გადაგვატანინა ის პრობლემები, რომლებიც ბოლო 18 წლის მანძილზე გვქონდა.

ღმერთმა დალოცოს ისინი, რადგან ზრუნავენ გლახაკებზე და ფიქრობენ, თუ რით შეეწიონ მათ. მინდა ყველას გისურვოთ: ამაზე ფიქრი ყოფილიყოს თითოეული ჩვენგანის საზრუნავი.

*უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ქადაგებიდან
სულთმოფენობის დღესასწაულზე*

*ყოვლადწმიდა სამების საპატრიარქო ტაძარი
ივლისი 2008 წელი*



მანგლელი მიტროპოლიტი ანანია



სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი



CATHOLICOS PATRIARCH
OF ALL GEORGIA

380005, თბილისი, მეფე ერეკლე II მოედ. №1
ტელ: 99 03 78, 98 95 41 ფაქსი: (995 32) 98 71 14

1 King Erekle II sq. , Tbilisi 380005, Georgia.

Tel.: 99 03 78, 98 95 41 FAX: (995 32) 98 71 14

ბრძანება № 76

სრულიად საქართველოს საპატრიარქოსადმი

10 ივლისი, 2009 წელი

XIX - XX საუკუნეებში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გაუქმების პერიოდში მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია და ენათმეცნიერების საფუძვლები.

ამასთან დაკავშირებით ვბრძანებ:

- I. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია მისი მაღალყოვლადუსამღვდელოესობის, მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძის) ხელმძღვანელობით;
- II. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისია პროფესორ მანანა ტაბიძის ხელმძღვანელობით.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი



1981 წელი 15 მარტი
ანანია ჯაფარიძის ეპისკოპოსად კურთხევა




საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
აკადემიური საბჭოს
2014 წლის 8 დეკემბრის
დადგენილება №1334

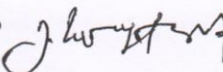
სტუ-ს მემბტიანეთა ჯგუფის
შექმნის შესახებ

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის აკადემიური საბჭო ადგენს:

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის წარსულის და იქ მოღვაწე მეცნიერთა ცხოვრებისა და საქმიანობის შესწავლის და ღირსეულად წარმოჩენის მიზნით შეიქმნას სტუ-ს მემბტიანეთა ჯგუფი შემდეგი შემადგენლობით:

1. პროფესორი შალვა ნაჭყებია (ჯგუფის ხელმძღვანელი);
2. პროფესორი თამაზ ბაციკაძე;
3. პროფესორი დავით გორგიძე;
4. პროფესორი ივანე გორგიძე (თანახელმძღვანელი);
5. პროფესორი გიორგი სალუქვაძე;
6. პროფესორი თამარ ლომინაძე;
7. პროფესორი რაფიელ ჩიქოვანი
8. პროფესორი მაკა ხართიშვილი.
9. ალექსანდრე გრიგოლიშვილი
10. გიორგი ჯერენაშვილი

აკადემიური საბჭოს თავმჯდომარე =  ა. ჭვანგიშვილი

აკადემიური საბჭოს მდივანი  გ. სალუქვაძე



სარკვევი

თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი

ივანე გორგიძე, პროფესორი

შალვა ნატყებია, პროფესორი..... 14

მეცნიერი მღვდელმთავარი

დეკანოზი ლევან მათეშვილი, პროფესორი..... 18

ქართველ მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა მილოცვები

არჩილ ფრანგიშვილი, აკადემიკოსი..... 23

ზურაბ ტყემალაძე, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის აკადემიკოსი..... 23

ივანე გორგიძე, პროფესორი

მამუკა მაცაბერიძე, პროფესორი

ზურაბ გახიტაშვილი, პროფესორი..... 23

ვახტანგ კვარაცხელია, პროფესორი23

ნანა ხაზარაძე

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი24

საქართველოსთვის ისტორიული სიმართლის ძიებაში

მანანა ტაბიძე, პროფესორი25

ეკლესიურის, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივისა

და მეცნიერების ჰარმონია

ვახტანგ გურული, პროფესორი27

კეთილგანაწყობილი ადამიანი, მეცნიერი, მიტროპოლიტი...

ტარიელ ფუტკარაძე, პროფესორი29

თქვენო მაღალუსამღვდელოესობა,

მეუფეო ანანია!

ჯუმბერ იოსებიძე, პროფესორი

ალექსანდრე ჩხეიძე, პროფესორი

გიორგი აბრამიშვილი, პროფესორი

ოთარ გელაშვილი, პროფესორი

თორნიკე ავაქიძე, პროფესორი30

„მრავალნი არიან ჩინებულნი და მცირეჲნი რჩეულნი“

ლალი გოჩიტაშვილი, პროფესორი

თამარ დვალი, სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი30

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის

როზეტა გუჯეჯიანი, პროფესორი31



ვიორჯი ირემაძე
იბერია ძელაშვილი31

მეუფე ანანიას კუბლიცისტური ნაშრომები

ახალი ერი..... 32

„ლიტერატურანია გახეტას“ ბეზმა საქართველოს დაქუცმაცებისა 35

ჩვენმა წინაპრებმა იცოდნენ რომელია სავითო-სალიტერატურო ენა და რომელია ადგილობრივი დიალექტი 37

ჩვენთან გავაუცხოროთ ჩვენი სისხლი და ხორცი? 39

დედა ღვთისმშობელი – უმეფე ქართული ენისა..... 46

ეკლესია - საქართველოს კუთხეთა მაკავშირებელი ღუდაბი 50

ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს გეოპოლიტიკურ რეალობაში..... 55

ენა და სახელმწიფო 61

ეროვნული ეკლესია..... 67

ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შესახებ 75

ქამთაღმწერლობა ჭეშმარიტის მეტყველება არს! 80

„კითხვარი ქართულ ენაზე მოლაპარაკეთების“ – შესახებ 93

ლენინი კვლავ ებრძვის მართლმადიდებლობას, კვლავ ებრძვის ღვთისმშობელს 97

მეგრელთა სისხლი სწყურდათ... 101

მოგზაურობა ათონზე 106

მოგზაურობა ათონის წმიდა მთაზე 22 წლის შემდეგ 113

ქართული ენა XXI საუკუნის სახელმწიფოებრივ სივრცეში 123

„რაი არს ჭეშმარიტება“ 124

რჩევები უცხოეთში წამსვლელ ქართველებს 132

საქართველოს რებირნალიზაცია გადაჭრის არა აუხანაეთის ანდა ცხინვალის პრობლემებს, არამედ ერთის ნაცვლად წარმოქმნის რამდენიმე აუხანაეთს და სხვა ახალ სეპარატისტულ რებირნალურ რეშიმებს 134



საბრძოლო დროშა.....	143
საერთო ქართული – კონიე ენა	150
საქართველო ევროპულ სივრცეში საკუთარი ეროვნული იდენტობით	155
„საქართველო, შენ ვინ მოგცა შვილი დასაბარბავი“	159
საქართველოს დემოკრატიზაცია	168
საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტს ბატონ თ. ბამყრელიძეს	171
საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი მართლმადიდებლურ დიატიხში	172
საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო საზღვრები ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მფუთა მმართველობის ეპოქაში და მისი არასწორი ასახვა «Православная энциклопедия»-ს ტომეულებში	180
სახელმწიფო ენა – საქართველოში მოსახლეობის ინტეგრაციის, სამოქალაქო-საზოგადოებრივი ერთიანობის მიღწემისა და კონფლიქტების დარღვევების საშუალება	197
წმინდა ამბროსი ხელახლა რეპროდუქციის წინააღმდეგ.....	202
ეკლესიის დაფუძნების კანონიკური და სამართლებრივი საფუძვლები <i>დეკანოზი ზურაბ მჭედლიძე</i>	211
ენობრივი კანონმდებლობის საკვანძო საკითხები <i>მანანა ტაბიძე, პროფესორი</i>	221
ქმულკეთილი მუშაობა <i>(მეუფე ანანია ჯაფარიძე – 65)</i> <i>ბადრი ცხადაძე, პროფესორი</i> <i>მაკა ხართიშვილი, პროფესორი</i>	229
მიღწერი სამყაროს მოღვაწი <i>(ქართული ზეპირსიტყვიერების მიხედვით)</i> <i>ეკა ცხადაძე, პროფესორი</i>	233
სოფრომ გაბრიელის კე ტარუაშვილი	247
ოდესმე დიდი ყოფილსაქართველო... <i>დემიკო ლოლაძე, პუბლიცისტი</i>	249



თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი

პროფესორი ივანე გორგიძე
პროფესორი შალვა ნაჭყეაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, როგორც საინჟინრო მეცნიერებისა და განათლების სახელოვანი ტაძარი, არსებობის თითქმის საუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე, მყარად დგას და ღირსეულად იღვწის ჩვენი ქვეყნის აღმავლობისათვის. XXI საუკუნის დასაწყისი ინჟინერთა სამკედლო-სათვის უდიდესი მონაპოვრით აღინიშნა, 2001 წლის 19 ოქტომბერს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსის, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტის, უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II ლოცვა-კურთხევით საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის კედლებში დაფუძვნდა თეოლოგიის კათედრა, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა წმიდა სინოდში თავისი ერუდიციითა და ღრმა აზროვნებით გამორჩეული მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია ჯაფარიძე, როდესაც თვალს ვავლებთ განვლილ პერიოდს და ვიგონებთ თეოლოგიის კათედრის ისტორიის პირველი წლების მოვლენებს, განსაკუთრებით თვალსაჩინოდ იკვეთება ის გარემოება, რომ კათედრაზე სულ უფრო ფართო მასშტაბები მიიღო და სასწავლო პროცესს ორგანულად დაუკავშირდა სამეცნიერო მუშაობა, რაზედაც მეტყველებს თეოლოგიის კათედრის ეგიდით ჩატარებული საერთაშორისო თუ რესპუბლიკური კონფერენციები.

აღსრულდა სარწმუნოებისა და მეცნიერების დაკავშირების შესახებ წმიდა ილია მართლის (ჭავჭავაძის) ცნობილი მოძღვრება: „ბევრს ჰგონია, რომ მეცნიერება და სარწმუნოება ერთმანეთში მოურიგებელნი არიან,

მაგრამ ამ ორ სამფლობელოს შორის შემაერთებელი ხიდი არის სიბრძნე. გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება არის წყარო ერის მსახურობისა, ღვაწლისა, მადლისა და საქმისა, რადგანაც კაცთათვის მსახურება, მსახურებაა ღვთისა“.

თეოლოგიის კათედრის დაარსებამ თვალნათლივ წარმოაჩინა ის ფაქტი, რომ საქართველოს ეკლესია დღეს აღმავლობის გზაზეა, რაც იმაზე მიგვიჩვენებს, რომ ერის ქრისტიანული სული ცოცხალია და ერი იმედით უყურებს მომავალს. წლებმა განვლო მას შემდეგ, რაც თეოლოგიის კათედრის ბაზაზე თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი იქნა დაფუძვნებული და მას მიტროპოლიტის უმაღლეს ხარისხში აყვანილი მეუფე ანანია უძღვება - ერისათვის სათაყვანებელი მღვდელმთავარი, სახელგანთქმული მეცნიერი და ჩვენი სამშობლოს ისტორიის სწორუპოვარი მკვლევარი. მისი წიგნები ხომ ეროვნულ საგანძურს წარმოადგენენ და სულიერი აღზრდის წმიდა წყაროდაა ქცეული.

თეოლოგიის კათედრის ისტორიაში ოქროს ასოებით ჩაიწერა პირველი საერთაშორისო კონფერენცია ღვეზით „მეცნიერება და რელიგია“, რომელიც 2005 წლის 23-24 მაისს ჩატარდა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში და რომლის ორგანიზატორები იყვნენ: საქართველოს საპატრიარქო, საქართველოს საინჟინრო აკადემია, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, გაეროსთან არსებული ინფორმატიზაციის საერთაშორისო აკადემია, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვ.ა. ტრაპეზნიკოვის სახელობის მართვის პრობლემების ინსტიტუტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, მეცნიერების ისტორიის საქართველოს საზოგადოება.

კონფერენციას ესწრებოდნენ უწმიდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II,



წმიდა სინოდის წევრები, ჩვენი ქვეყნის გამოჩენილი მეცნიერები და საზოგადო მოღვაწეები, საზღვარგარეთელი სტუმრები. კონფერენციის მონაწილეებმა უდიდესი ყურადღებით მოისმინეს მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მოხსენება - „საქართველოს სახელმწიფო წყობა ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობის ეპოქაში.“

მოხსენება თემაზე „მეცნიერებისა და რელიგიის, ცოდნისა და რწმენის, სისტემური ურთიერთმიმართებანი“ გააკეთა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტმა, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის პრეზიდენტმა, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვ. ა. ტრაპეზნიკოვის სახელობის მართვის პრობლემების ინსტიტუტის დირექტორმა, აკადემიკოსმა ივერი ფრანგიშვილმა, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა აღნიშნული კონფერენციის ორგანიზაციისა და მაღალ დონეზე ჩატარების საქმეში.

მასთან ერთად კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობდნენ: აკადემიკოსი ბორის გუსევი - საერთაშორისო და რუსეთის საინჟინრო აკადემიების პრეზიდენტი, სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი.

აკადემიკოსი კონსტანტინე ფროლოვი - რუსეთის საინჟინრო აკადემიის საპატიო პრეზიდენტი, სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი; აკადემიკოსი ვლადიმერ ბურკოვი - რუსეთის საბუნებისმეტყველო აკადემიის კიბერნეტიკის განყოფილების აკადემიკოს-მდივანი, პროექტების მართვის რუსეთის ასოციაციის პრეზიდენტი, სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი, დიდი სისტემების მართვის თეორიის აქტიური სისტემების მართვის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა მაღალი შეფასება მისცა საერთაშორისო კონფერენციის

შედეგებს. ნიშანდობლივია, რომ კონფერენციის დახურვის შემდეგ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, აკადემიკოსები ი. ფრანგიშვილი, კ. ფროლოვი, ა. გუსევი, ვ. ბურკოვი, პროფესორი ჯეიმს რობერტ ხაუკროფტი და ქართველ მეცნიერთა ჯგუფი შემადგენლობით: პროფესორები ზ. გასიტაშვილი, ი. გორგიძე, შ. ნაჭყებია, გ. ჯავახიძე, რ. ხუროძე, დეკანოზი ბიძინა გუნია, მიწვეულ იყვნენ საპატრიარქოში, სადაც უწმიდესმა და უნეტარესმა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია მეორემ პატრიარქის საპატიო სიგელებითა და ქრისტესშობიდან 2000 წლისათვის აღსანიშნავად დაწესებული ვერცხლის ჯვრებით დააჯილდოვა ისინი. ეს ფაქტი იყო სულიერების რწმენისა და მეცნიერების დიდი ზეიმი. „რწმენა არ გამორიცხავს მეცნიერებას: პირიქით, მის მიღწევებსა და მტკიცებულებებს იყენებს და ახალი აღმოჩენებისათვის თვითონაც იღწვის“ - ბრძანა სრულიად საქართველოს პატრიარქმა.

კონფერენციის მსვლელობისას, 2005 წლის 23 მაისს, მეცნიერების განვითარებაში შეტანილი თვალსაჩინო წვლილისათვის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის „საპატიო დოქტორის“ წოდება მიენიჭათ პროფესორებს: კ. ფროლოვს, ჯ. ხაუკროფტს, ა. გუსევს, ვ. ბურკოვს.

მომდევნო კონფერენცია „მეცნიერება და რელიგია“ ჩატარდა 2006 წლის 6 ივნისს და იგი დიდი ქართველი მამულიშვილის, მსოფლიოში ცნობილი მკვლევარისა და მეცნიერების დიდი ორგანიზატორის, რელიგიისა და მეცნიერების ჭეშმარიტი გამაერთიანებლის აკადემიკოს ივერი ფრანგიშვილის ხსოვნას მიეძღვნა. ამ კონფერენციაზე პროფესორმა ი. გორგიძემ უწმიდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ილია II-ს და სტუ-ს თეოლოგიის კათედრის გამგეს, მანგლისისა და წაღკის ეპარქიის მმართველს, მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს გადასცა საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსის წოდება.



მიკოსის დიპლომები. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II და მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე არჩეულ იქნენ რუსეთის საბუნებისმეტყველო აკადემიის საპატიო წევრებად.

ამ პერიოდში თეოლოგიის კათედრა თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრად გადაკეთდა, რომლის არსებობის ათწლიანი ისტორიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მოვლენას აგრეთვე წარმოადგენს საქართველოს საპატრიარქოს, საქართველოს საინჟინრო აკადემიისა და საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის მიერ სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალის „სვეტიცხოველის“ დაფუძნება, რომლის მთავარი რედაქტორი გახლავთ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ ამ ჟურნალის გამოცემით ფაქტიურად აღდგენილი იქნა XX საუკუნის დასაწყისში (1917 წელს) წმიდა მღვდელმოწამე პატრიარქის კირიონ II ხელდასმით მაშინდელი „სრულიად საქართველოს საკათალიკოსო საბჭოს“ მიერ დაფუძნებული ჟურნალ „სვეტიცხოველის“ გამოცემა. ბოლო ათწლეულის განმავლობაში მეუფე ანანიას განსაკუთრებული ძალისხმევითა და მეცნიერული შეუპოვრობით ქართველმა ერმა მიიღო მისი მრავალი ფუნდამენტური ნაშრომი, რომელიც ჩვენი ქვეყნისა და ხალხის ათასწლოვანი ისტორიის გვირგვინს წარმოადგენს და რაც ბრწყინვალედ გამოხნდა რიგით მესამე საერთაშორისო კონფერენციაზე - „მეცნიერება და რელიგია“, რომელიც მიმდინარე წლის 4-5 ნოემბერს ჩატარდა და მიეძღვნა აკადემიკოს ივერი ფრანგიშვილის ნათელ ხსოვნას.

კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობდნენ რუსეთის მართლმადიდებლები, იტალიის კათოლიკური, ამიერკავკასიის ლათინური წესის ეკლესიის, მუსულმანური რელიგიის და კონფესიების წარმომადგენლები. მოსმენილი

იქნა 50-მდე მოხსენება, რომელიც მეცნიერებისა და რელიგიის ურთიერთობის მეტად აქტუალურ პრობლემებს შეეხებოდა. თემატიკა მეტად მრავალფეროვანი იყო და იგი მნიშვნელოვნად ფართო სპექტრს მოიცავდა, ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ მოხსენებებში საფუძვლიანად იყო გაშუქებული ის პროგრესი, რაც მეცნიერებისა და რელიგიის ურთიერთდაახლოებისა და დაკავშირების კვლევების მიმართულების იყო მიღწეული. აშკარად იგრძნობოდა მეცნიერული ანალიზის სიღრმე რელიგიური რწმენისა და საზოგადოების ცივილიზაციის ერთიანობის მიმართულებით. მოხსენებებში ხაზგასმით იყო აღნიშნული, რომ მეცნიერების ახალი თანამედროვე მიმართულება არ უარყოფს ღმერთის არსებობას, პირიქით, ახლა თავისი განვითარების ახალ ეტაპზე, მეცნიერები თვით ეძებენ ღმერთს, ისინი გრძნობენ, ღმერთის მძლავრ ხელს თავიანთი სამეცნიერო სამუშაოების წარმოებისას, კვლევაძიებათა დროს. კონფერენციის მონაწილე მეცნიერთა და მღვდელმსახურთა ჯგუფი საპატრიარქოში მიიღო სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა, უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია II. მისთვის ჩვეული სიტბოთი და გულითადობით მიესალმა თითოეულ უცხოელ სტუმარს, მაღალი შეფასება მისცა კონფერენციას და მადლობა გადაუხადა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორს აკადემიკოს არჩილ ფრანგიშვილს კონფერენციის მაღალ დონეზე მომზადებისათვის. აშკარად იგრძნობოდა, რომ დიდი ქართველი მეცნიერის ივერი ფრანგიშვილისა და უწმინდესი პატრიარქის ილია II შეხვედრების კვალი არ წაშლილა, პირიქით ეს იყო ჩვენი სულიერი ცხოვრების დასაწყისი. უთუოდ დიდი სიკეთის მომტანი იქნება კაცობრიობისა და ჩვენი ახალი თაობისათვის.



რექტორმა ღრმა პატივისცემით მოახსენა უწმიდეს პატრიარქს იმ სიახლეებსა და მიღწევებზე, რაც საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ცხოვრებაში ინერგება. მიტროპოლიტმა ანანია ჯაფარიძემ უამბო თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის დაუღალავ შრომაზე ახალგაზრდობის სულიერი აღზრდის მიმართულებით, აგრეთვე რექტორატისა და პროფესორ-მასწავლებელთა აქტიურ მხარდაჭერაზე. პროფესორებმა თ. ჯაგოდნიშვილმა, ი. გორგიძემ, რ. ჩიქოვანმა, დ. გორგიძემ, შ. ნაჭყებამ, დეკანოზ ლევან მათეშვილმა, მოსკოვის წმიდა ტიხონის ჰუმანიტარული უნივერსიტეტის თანამშრომლებმა, ქალბატონმა ნანა ბარამიძემ, განსაკუთრებული მადლიერება გამოხატეს უწმიდესი პატრიარქისადმი, როგორც ერის სულიერი მამისა და ქართული ეკლესიის საჭეთმპყრობლისადმი, რომელსაც იმედით შეჰყურებს ქართველი ხალხი შინ თუ გარეთ და ევედრება უფალს, რათა უწმიდესმა პატრიარქმა დიდხანს იცოცხლოს და იღვგრძელოს ჩვენი ქვეყნისა და ხალხის მფარველად და იმედად.

უწმიდესმა პატრიარქმა დიდი ყურადღებით მოისმინა უცხოელი სტუმრების მოსკოვის მართლმადიდებლური წმინდა ტიხონის ჰუმანიტარული უნივერსიტეტის პედაგოგის, მღვდელ ალექსანდრე შელკაჩევის, პერუჯის (იტალია), უნივერსიტეტის ქიმიის, ბიოლოგიის და ბიოტექნოლოგიის დეპარტამენტის ფიზიკური ქიმიის ასოცირებული პროფესორის ასუნტინა მორესის კმაყოფილება კონფერენციის შედეგებითა და შთაბეჭდილებებით. მან გულთადად დალოცა მამა-შვილი ღურწკაიები, რომლებიც მოსკოვში ცხოვრობენ და ეწვიან ქველმოქმედებას მშობლიური საქართველოსთვის, სახელდობრ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის გასაძლიერებლად. მიღების დასასრულს უწმინდესმა პატრიარქმა დაგვლოცა, გვაკურთხა, წარმატებები უსურვა მთელ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტს, მის პროფესურას და

სტუდენტობას. საპატრიარქოს მგალობელთა გუნდმა „მრავალჟამიერთ“ დაავგირგვინა ჩვენი სტუმრობა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქთან, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსთან, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტთან ილია II, რომელმაც საჩუქრად თითოეულ ჩვენგანს წმინდა სანთლები გვისახსოვრა. დაუვიწყარია მისი დიდი სიბრძნით ნათქვამი სიტყვები: „მხოლოდ მორწმუნე ადამიანი არის მონა ღვთისა, ხოლო მორწმუნე და განათლებული ადამიანი არის მეგობარი ღვთისა.“

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორმა აკადემიკოსმა არჩილ ფრანგიშვილმა აღუთქვა უწმიდეს პატრიარქს, რომ მომავალშიც ღირსეულად წარიმართება საქმიანობა ახალგაზრდობის სულიერი აღზრდის მიმართულებით, ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ ჩატარდება საერთაშორისო კონფერენცია „მეცნიერება და რელიგია“, უნივერსიტეტის სულიერების დიდი კერა - თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი პირნათლად შეასრულებს ღვთისგან დაკისრებულ მოვალეობებს.



მეცნიერი მღვდელმთავარი
(ეძღვნება მიტროპოლიტ ანანია
ჯაფარიძის სამღვდელმთავრო-
სამეცნიერო მოღვაწეობას)

დეკანოზი ლევან მათეშვილი
ისტორიის დოქტორი

საქართველოს ისტორია არ არის განებივრებული ისეთი სასულიერო პირებით, რომლებიც გარდა თეოლოგიური განათლებისა ფლობდნენ საერო მეცნიერებებსაც. მიუხედავად იმისა, რომ ეკლესია-მონასტრები ყოველთვის წარმოადგენდნენ სასწავლო-საგანმანათლებლო კერებსაც, და სრული სისავსით მოიხმარდნენ თანადროულ მეცნიერულ ინოვაციებს, მაინც ეკლესიის ისტორიას მცირე სახელები შემორჩა იმ ადამიანებისა, რომლებმაც საკუთარი ნაშრომები და მოღვაწეობა დაუტოვეს შთამომავლობას: იაკობ ხუცესი, იოანე საბანისძე, გიორგი მერჩულე, გრიგოლ ხანძთელი, ექვთიმე ათონელი, გიორგი ათონელი, ლეონტი მროველი, იოანე პეტრიწი, არსენ ივალთოელი, იოანე ბოლნელი, იოანე მანგლელი, ანტონ პირველი, გაიოზ რექტორი, გაბრიელ ქიქოძე, კირიონ მეორე, გრიგოლ ფერაძე. წმ. ილია მართალმა წმ. გაბრიელ ქიქოძის დაკრძალვაზე წარმოთქმულ პანეგირიკში ხაზი გაუსვა იმერეთის ეპისკოპოსის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებელს, რომელიც საერთოა ზემოთ ჩამოთვლილ სასულიერო პირებთან - ესაა გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება! ფრიად სასიხარულოა, რომ მე-20 საუკუნეში უწმიდესმა და უნეტარესმა საქართველოს პატრიარქმა ილია მეორემ 1981 წელს მღვდელმთავრად გამოარჩია მეუფე ანანია ჯაფარიძე. იგი თავისი ფართო დიაპაზონიანი სამეცნიერო მოღვაწეობით იმ მცირე სასულიერო პირების რიცხვში აღირაგდება, რომელთაც საქართველოს ეკლესია არამარტო აქამომდე

მოიყვანეს, არამედ მისი სულიერ-ინტელექტუალური ბაზისიც, რამაც თავის მხრივ განსაზღვრა და ჩამოაყალიბა ქართველი ერი, საკუთარი იდენტობით – მამული, ენა, სარწმუნოება!

შემთხვევითი არ არის, რომ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე გახლავთ საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარე, იკვლევს არა მარტო საქართველოს ეკლესიის, არამედ საქართველოს ისტორიასა და საქართველოს ისტორიულ-გეოგრაფიას. ამ სფეროებში მას შესრულებული აქვს 100-ზე მეტი სამეცნიერო კვლევა, აგრეთვე მეუფე ანანია გახლავთ პირველი მეცნიერი, ვინც ღიად გამოთქვა მრავალსაკამათო მოსაზრებაზე ახალი აზრი და მეცნიერული წყაროებით დაასაბუთა, რაც დიდი ინოვაციაა ქართულ ისტორიოგრაფიაში.

ათეიზმის ეპოქაში დაიწყო ძველი ქართული საისტორიო წყაროების ცალმხრივი შესწავლა, დაიწერა სამეცნიერო საბურველით შემოსილი საქართველოს ეკლესიის არასწორი ისტორია, სადაც დაკნინებულია ეკლესიის მნიშვნელობა, დაკნინებულია საქართველოს ეკლესიის ისტორიის იურისდიქციის საზღვრები, რაც ამჟამად საერთაშორისო ასპარეზზე ქმნის მრავალ დაბრკოლებას. მეუფე ანანიას შრომათა სამეცნიერო კვლევა და მათი ღირებულებების გააზრება კარდინალური სიახლეა არა მარტო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის, არამედ საქართველოს ისტორიის დარგშიც.

მეუფე ანანია ჯაფარიძის მიერ ჩატარებული კვლევა-ძიების შედეგად შეგვიძლია თვალი გავადევნოთ მისი სამეცნიერო შრომების მრავალსაქეტრიან მიმართულებას. საქართველოს ეკლესიის ისტორიაში, რომელიც ერთიანი სრული სახით პრაქტიკულად არ არსებობდა ამ დრომდე, მეუფე ანანიას ძალისხმევით უამრავი არაზუსტი მონაცემი შეიცვალა და თავის



რეალურ ადგილს დაუბრუნდა. ანალოგიურად, პოზიტიურად შეიცვალა ვითარება ისტორიულ გეოგრაფიაშიც, რომელიც პრაქტიკულად ვახუშტი ბატონიშვილის შემდეგ საქართველოში არ არსებობდა, ანდა თუ არსებობდა ისეთი არაზუსტი მონაცემებით, რომ როგორც ცნობილი მეცნიერები აღნიშნავენ, სასაცილო მდგომარეობაში ვიმყოფებოდით ამ კუთხით.

საქართველოს პატრიარქმა უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ დამოუკიდებლობის გზაზე დამდგარ ქართველებს დაუსახა ერის გადარჩენის ახალი გზები და მიმართულებები, მათ შორის საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მკვლევარებსაც დაევალიათ გამოიძიონ რეალური ისტორია.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ და წმიდა სინოდმა 2009 წლის 10 ივლისს გამოსცა ბრძანება №76. სადაც ოფიციალურადაა აღნიშნული, რომ XIX-XX საუკუნეებში, მაშინ, როდესაც საქართველოს ეკლესიას ავტოკეფალია, ხოლო სახელმწიფოს - დამოუკიდებლობა გაუუქმეს მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია. ამიტომ შეიქმნა „რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია, რომლის ხელმძღვანელადაც დაინიშნა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე). ეს ნიშნავს, რომ პატრიარქმა მეუფე ანანიას დააკისრა უმნიშვნელოვანესი და მძიმე ტვირთი ქართველობის, იდენტობისა და ეროვნულობის შენარჩუნებისა.

მიტროპოლიტი ანანია წერს, რომ: „ქართული თანამედროვე ისტორიოგრაფიის პრობლემატიკური საკითხების რკვევას მისმა უწმიდესობამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია 2006 წლიდან. ამ წლის საშობაო ეპისტოლეში მან აღნიშნა, რომ თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფია სამწუხაროდ ვერ აცდა ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში რუსეთის იმპერიის მიერ საისტორიო მეცნიერებაში დანერგილ თეორიას, რომლის მიხედვითაც ქართველი

ერის მთლიანობა და მისი უფლებები საქართველოს მიწა-წყალზე საეჭვოდ ჩანდა“. ამასთან დაკავშირებით ილია II 2006 წლის საშობაო ეპისტოლეში წერს: „წმინდა ილია მართალი თავის პუბლიცისტურ წერილებში ებრძოდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში შექმნილ ანტიქართულ ისტორიოგრაფიულ თეორიას, რომლის მიხედვითაც ერთიანი ქართველი ერი წარმოდგენილი იყო განსხვავებული ტომების ხელოვნურ გაერთიანებად. აღნიშნული კამპანიის გაგრძელება იყო ის, რომ იმპერიულმა ძალებმა დაიწყეს მეგრულად და სვანურად საღვთისმსახურო წიგნების თარგმნა და სცადეს წირვა-ლოცვის ჩატარებაც, მაგრამ ამ კუთხის შეილება და მთელმა ქართულმა საზოგადოებამ მათ საკადრისი პასუხი გასცა. ეს იყო ნელი მოქმედების იდეოლოგიური ნაღმი; ამ ნაღმმა ჩვენ დღევანდელ მდგომარეობამდე მიგვიყვანა და ძმობა და ერთობა დაგვარღვევინა“.

ეკლესიის ინტერესებს შემამოთებლად აზარალებს ჯერ კიდევ საბჭოთა ეპოქაში შექმნილი და ამჟამად გაბატონებული საისტორიო თეორიები: მაგ. საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრებთან და ქართიზაციის თეორიასთან დაკავშირებით და ა.შ. ამ პრობლემატურ საკითხს ეძღვნება მეუფე ანანიას მრავალი გამოკვლევა, წმიდა სინოდის დადგენილებები და პატრიარქის ეპისტოლეები.

წმ. სინოდმა სხვადასხვა წლებში ორჯერ მიიღო დადგენილება ისტორიის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით.

მეუფე ანანიამ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან ინტენსიურად დაიწყო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევა-ძიება. მიუხედავად უამრავი სამეცნიერო ნაშრომისა, ჩვენ არ გვქონდა საქართველოს რეალური ისტორიის ერთიანი სურათი. XVIII საუკუნიდან XX საუკუნის 90-იან წლებამდე საქართველოს ისტორია, საქართველოს ეკლესიის ისტორია კვლევა-ძიების თვალსაზრისით უმძიმეს მდგომარეობაში იმყოფებოდა. XVIII საუკუნეში დას-



რულდა ვახუშტი ბაგრატიონით ერთი ეპოქა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესწავლისა, XIX საუკუნეში კი მოგეხსენებათ საქართველო უკვე რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო, დამპყრობელი კი ყოველთვის ცდილობს დაპყრობილი ხალხი აცხოვროს ან თავისი ისტორიით, ან დამახინჯებული, მისთვის მისაღები ისტორიით და შეიძლება ითქვას, რომ ყველაზე მეტი პრობლემა საქართველოს ისტორიას და საქართველოს ეკლესიის ისტორიას ჰქონდა. საქართველოს ისტორიას იმიტომ, რომ თუ ერს ახსოვს თავისი წარსული ის აწმყოსა და მომავალშიც ოპტიმისტურადაა განწყობილი; თუ არ ახსოვს თავისი წარსული, უფრო ადვილია ამ ერის ინტეგრირება დამპყრობლის კულტურულ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სივრცეში. ამიტომ საქართველოს ისტორიის კვლევა-ძიება XIX საუკუნეში და XX საუკუნის 70-80-იან წლებამდე ფაქტიურად აღარ წარმოებულა.

რაც შეეხება საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მოგეხსენებათ 1811 წელს რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე პირველის ბრძანებით გაუქმდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია, ამის შემდეგ ავტოკეფალური, მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორიის კვლევა-ძიება წარმოუდგენელი იყო. მართალია XIX ს. 70-80-იან წლებში დაიწყო ავტოკეფალური მოძრაობის წარმომადგენლების წერილების ბეჭდვა ქართულ და რუსულ სამეცნიერო ჟურნალებსა თუ პერიოდულ პრესაში, მაგრამ ეს უფრო პოლემიკური ხასიათის წერილები იყო, სადაც სირმისეულად არ ხდებოდა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევა-ძიება.

მოვიდა XX საუკუნე და საქართველოს ეკლესიამ, რომელმაც 97 წლის წინ დაიბრუნა ავტოკეფალია, ისტორიკოსებს თითქოს მისცა შესაძლებლობა დაეწყოთ საქართველოს ეკლესიის ჭეშმარიტი ისტორიის კვლევა-

ძიება. მაგრამ 1921 წლიდან 1990 წლამდე საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევა შესაძლებელი იყო მხოლოდ ერთი - ათეისტური პოზიციიდან.

ასეთ ვითარებაში მეუფე ანანია, თამამად შეიძლება ითქვას, დაიწყო მართლაც დიდი საქმე. 90-იანი წლებიდან, ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც იგი ბრძანდებოდა ახალციხის და სამცხე-ჯავახეთის (მაშინ ასე იწოდებოდა) ეპარქიის მმართველი. დიდი საქმე იმით, რომ როდესაც მეუფე ანანია ამ ეპარქიაში ჩაბრძანდა ერთადერთი ქართული, წმ. მარინეს სახელობის ეკლესია საწყობად იყო გამოყენებული, თუმცა იქ თავისუფლად ფუნქციონირებდა სომხური და კათოლიკური ეკლესიები.

პირველი, რაც მეუფე ანანია ამ ეპარქიაში მიზნად დაისახა იყო ქართული სულის გაღვივება. მრავალი მართლმადიდებლური ტაძრის გახსნასთან ერთად იგი წერს სამეცნიერო ნაშრომს თუ როგორ მოხდა „ქართველთა გაკათოლიკება“. ამ სერიას შეემატა „ქართველთა გასომხება“, „გამაჰმადიანება“, „გაალექება“, „გაოსება“, „გააფხაზება“ და ა.შ ეს ყოველივე ერთად თავმოყრილია წიგნში „ქართველთა დენაციონალიზაცია XVII-XX საუკუნეებში“.

შემდგომში მეუფე ანანია შრომობდა საქართველოს ისტორიის უამრავ პრობლემატიკაზე ძალზე მრავალფეროვანია მისი შრომები: ეს იქნება საქართველოს ისტორია, საქართველოს ეკლესიის ისტორია თუ ისტორიული გეოგრაფია. რაზედაც მიტროპოლიტი ანანია მრავალი ათეული წლის მანძილზე მუშაობდა.

განსაკუთრებულად გამოყოფთ მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მიერ ჩატარებული უდიდეს შრომას ისტორიულ გეოგრაფიაში. წიგნის, რომელიც სულ ახლახანს გამოვიდა, სახელწოდებაა „საქართველოს ისტორიის კვლევა საერო და საეკლესიო 100 რუკის



მიხედვით“. მეუფე ანანია ნაშრომში საზოგადოების ყურადღებას მიმართავს დავიწყებულ ისტორიულ წყაროებისაკენ და რომელთა საფუძველზე მან აღადგინა საქართველოს ისტორია, აგრეთვე გამოიყენა ანტიკური ეპოქის ისტორიკოსთა წყაროები და რომელთა საფუძველზე შემოგვთავაზა სრულიად ახლებურად გააზრებული საქართველოს საერო და საეკლესიო ისტორია.

ეს კვლევა მეუფე ანანიას ნაშრომამდე ძალზე ცალმხრივი იყო, ხოლო გაკეთებული დასკვნები – ურთიერთსაწინააღმდეგო. საქმე იმაშია, რომ XIX საუკუნის შუა ხანებიდან, შემდგომ კი უკვე მეოცე საუკუნეში კომუნისტური იდეოლოგიის ზეგავლენის გამო ქართული საისტორიო წყაროების მიმართ სამეცნიერო საზოგადოება ჰიპერკრიტიკულ დამოკიდებულებას იჩენდა. ყველა საისტორიო წყარო მერმინდელ, გვიან ნაშრომად იყო გამოცხადებული. კრიტიკული იყო დამოკიდებულება ლეონტი მროველის და ჯუანშერისადმი. წმ. ნინოსა და ანდრია პირველწოდებულის მოციქულებრივი ღვაწლი ეჭვქვეშ იყო დაყენებული. შედეგად მივიღეთ ის, რომ მეოცე საუკუნეში ამ თვალსაზრისს უკვე ძალიან სერიოზული ქართველი მეცნიერებიც იზიარებდნენ. საქმე იქამდეც მივიდა რომ ტაო-კლარჯული კულტურა ლამის სომხურ კულტურად გამოაცხადეს.

ყველაზე აქტიურად იმ პერიოდში ამ მოვლენების წინააღმდეგ გაილაშქრა პავლე ინგოროყვამ, რომელმაც გამოსცა „გიორგი მერჩულე“. ეს ნაშრომი იყო არა მარტო ტაო-კლარჯეთის ისტორია, არამედ ეს იყო სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორია. მან ძალიან სერიოზულად განიხილა ის პრობლემატიკა, რის წინაშეც იმდროინდელი საქართველო იდგა.

ეს გზა გააგრძელა მეუფე ანანიამ თავის წიგნში „საქართველოს საერო და საეკლესიო ისტორია 100 რუკის მიხედვით“. რუკები, რომლებიც დართული აქვს წიგნს სრულიად ახლებურად, გაბატონებულ მოსაზრებათა

საწინააღმდეგოდ წარმოაჩენს საქართველოს ისტორიას, დასავლეთ საქართველოს ისტორიას და დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს ერთიანობის ისტორიას.

ცალკე აუცილებლად უნდა შევეხოთ იმ მოვლენას, რასაც დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს ერთიანობის ისტორია ვუწოდეთ. ამ კვლევით მეუფე ანანიამ გაილაშქრა ე.წ. „ქართიზაციის თეორიის“ წინააღმდეგ. „ქართიზაციის თეორია“ ჩვენი ერთიანობის მტრებისათვის გახლავთ ყველაზე ბასრი იარაღი საქართველოს დენაციონალიზაციისათვის, რითიც გვებრძვიან (ამ პრობლემის შესახებ მეუფე ანანიას აქვს ცალკე, ძირეული კვლევა წიგნში: „ქართველთა დენაციონალიზაცია XVII-XX სს“).

მეუფე ანანია მიყვება გიორგი მერჩულეს გზას, რომელიც ამბობს: „ქართლად ფრიადი ქვეყანაი აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულების“. დღევანდელ დღეს კი „ლოცვაი ყოველი აღესრულების“ კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება „ქართიზაციის თეორიიდან“ გამომდინარე. გვესმის ალბათ ეს თეორია რაოდენ არასწორი და დამღუპველია საქართველოსათვის. მეუფე ანანია კი სწორედ ამის წინააღმდეგ მებრძოლია. ამ ნაშრომით იგი ძალიან სერიოზულ ოპონირებას უწევთ ამ თეორიის ავტორებს, ყველა იმ ადამიანს ვინც ამტკიცებს, რომ დასავლეთ საქართველო ჯერ იყო კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში, ხოლო შემდგომ დაიპყრო ის ქართველებმა და ახლა უნდა გათავისუფლდეს ის.

ამ თემაზე აგებულია მრავალი ისტორიული ფალსიფიკაცია, მაგალითად დბარის წიგნი, „პრაფოსლავენაია ენციკლოპედია“-ში არსებული სტატიები და ა. შ. რომელნიც ჩვენდა სამწუხაროდ, რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, სწორედ, ქართველ მეცნიერებს იშველიებენ და ყვრდნობიან მათ კვლევებსა და მოსაზრებებს.



ეს არის ბრძოლა იმისთვის, რომ ჩვენივე მეცნიერებს, ჩვენივე ხელით არ მივცეთ ისტორიის დამახინჯების საშუალება. რაც ერთდროულად საშიშია როგორც საქართველოს სახელმწიფოებრიობისადმი, ასევე საეკლესიო ერთიანობისთვის. არ უნდა მივცეთ საშუალება საქართველოს დენაციონალიზაციისა. დღეს ხშირად გვხვდება, ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ისეთი პრობლემები, როგორცაა ბიბლიის თარგმნა მეგრულად და სვანურად, შედგენა სვანურ-ინგლისური და მეგრულ-ინგლისური ლექსიკონებისა... ეს ყველაფერი საქართველოს წინააღმდეგ მიზანმიმართულად ხორციელდება, რასაც არ უნდა მივცეთ საშუალება. ამ ყველაფერს კი მეუფე ანანია დაუპირისპირდა და ძალზე გაბედულად გადადგა ის ნაბიჯები რომლების შედეგებსაც ვხედავთ დღეს ჩვენ. მართალია ზოგი ვაი მეცნიერისთვის მისი კვლევები მიუღებელია, მარგამ მეუფე ღიად იწვევს ყველა სხვაგვარი აზრის მქონეთ სამეცნიერო პოლემიკაში. ის მომავალ ისტორიკოსთა თაობას უკაფავს გზას, რომელსაც ისინი უნდა მიჰყვნენ.

მეუფე ანანია, როგორც ჭეშმარიტი თანამებრძოლი მისი უწმიდესობის და უნეტარესობის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორისა, მოუწოდებს ქართველებს, რომ გადარჩენა ჩვენს ერთიანობაში მდგომარეობს.

მეუფე ანანიათ თავისი კვლევებით შექმნა მთელი ეპოქა, ახალი ეტაპი რეალური ისტორიის კვლევისა.

იმ საკითხთა უბრალო ჩამოთვლაც კი, რაც მიტროპოლიტ ანანიას აქვს თავის „საქართველოს ისტორია საერო და სასულიერო 100 რუკის მიხედვით“ ძალზე შთამბეჭდავია. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ კვლევა ეყრდნობა არა მარტო ქართულ წყაროებს, არამედ სრულ შესაბამისობაშია ანტიკური ავტორების ცნობებთან, როგორებიც არიან: სტრაბონი, ფლავიუს

არიანე, პროკოფი კესარიელი, აგათია სქოლასტიკოსი, ეპიფანე კონსტანტინოპოლელი, მენანდრე პროტექტორი, თეოფილაქტე სიმოკატა, იმპერატორი იუსტინიანე და ა. შ.

ამ წყაროებზე დაყრდნობით მეუფე ანანიამ დაარღვია ის დადგენილი ისტორიული „ჭეშმარიტებანი“, რაც საბჭოთა ეპოქაში იქნა შემუშავებული. მაგალითად, მდ. ფაზისის შესახებ, ლაზიკის, სკანდას, სარაპანას, ეგრისის, მარგვეთის, ჰერეთის, კახეთის, სამშვილდის, სვანეთის და სხვა გეოგრაფიულ პუნქტთა შესახებ. აღადგინა საეკლესიო იურისდიქციის საზღვრები, რასაც საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შენარჩუნებისთვის გადაამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.



ქართულ მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა მილოცვები

მაღალყოვლადუსამღვდელოესო მეუფეო,

ყოვლისდამბადებელმა, საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობლის მაკურთხებელი მარჯვენით, განდოთ ქრისტიანული საქართველოს უძველესი სამღვდელმთავრო სამწყსო და მცხეთის ჯვრის ტოლი და სწორი საკათედრო ტაძარი წმიდა ვახტანგ გორგასალის მადლიანი კვალიც რომ ატყვია.

მეუფე ანანია, გულით გილოცავთ 65 წლის იუბილეს!

მრავალჯამიერ თქვენ საღმღვდელმთავრო მეუფებას უფლის ეკლესიის მაღალ მსახურებაში!

ქრისტერმიერი სიყვარულით საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორი აკადემიკოსი არჩილ ფრანგიშვილი

მანგლელ მიტროპოლიტს ანანიას

დიდი კრძალვითა და ქრისტესმიერი სიყვარულით მივესალმები, საქართველოს საერო და დედა-ეკლესიის პირუთვნელ და დაუღალავ მკვლევარს. მრავალი ფუნდამენტური სახელმძღვანელოსა და მონოგრაფიის ავტორს, უკეთილშობილესს და უგანათლებულესს მანგლისისა და თეთრიწყაროს ეპარქიის მმართველს, ერის სულიერ მსახურს, მეუფე ანანია ჯაფარიძეს ვულოცავ დაბადების დღეს. ვუსურვებ ჯანმრთელობას და ხანგრძლივ სიცოცხლეს საქართველოს კეთილდღეობისათვის ბრძოლის კეთილშობილურ საქმეში.

ზურაბ ტყემალაძე საქართველოს პარლამენტის დარგობრივი ეკონომიკისა და ეკონომიკური პოლიტიკის კომიტეტის თავმჯდომარე

მაღალყოვლადუსამღვდელოესო მეუფეო,

გამორჩეული კურთხევა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის საჭეთმპყრობლისა თქვენდამი, საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარეობაში რომ გამოიხატა, ნათლად მეტყველებს მეუფეო თქვენ მიერ, უკვე გაწეული და სამომავლო ღვაწლის განსაკუთრებული შესახებ.

ღვთის მფარველობა არ მოგაკლვებოდეთ მაღალ სამღვდელმთავრო და სამეცნიერო ხელმწიფებისას.

უფლისმიერი სიყვარულით:

ყოველთვის თქვენი: პროფესორი ივანე გორგიძე პროფესორი მამუკა მაცაბერიძე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორის მოადგილე, პროფესორი, ზურაბ გასიტაშვილი

თქვენო მაღალყოვლადუსამღვდელოესო, მეუფეო ანანია, მოგმართავთ დიდი მოწიწებით და უღრმესი პატივისცემით გილოცავთ 65 წლის იუბილეს!

დღეს ქართული სამოციქულო ეკლესია ხალხში უდიდესი სიყვარულით და ავტორიტეტით სარგებლობს, რაშიც მნიშვნელოვანი წვლილი თქვენც მიგიძღვით თქვენი თავდადებული და დაუცხრომელი, ფართო მასშტაბების მქონე მრავალმხრივი, ნაყოფიერი საქმიანობით.

განსაკუთრებით მინდა ხაზი გაუსვა უღრესი პატრიოტიზმით გამსჭვალულ თქვენს, როგორც ისტორიკოსის, სამეცნიერო მოღვაწეობას. თქვენ კალამს ეკუთვნის ფუნდამენტური ნაშრომი, ოთხტომეული – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, ასე-



ვე, მონოგრაფიები, „ქართველთა წინაპრების ბიბლიური ისტორია ადამიდან იესომდე“, „საინგილო“, „მესხეთი“ და მრავალი სხვა ნაშრომი. ამასთან დაკავშირებით მინდა გავისხენო საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმიდესის და უნეტარესის ილია II-ის სიტყვები: „მეუფე ანანიას მრავალი წყარო აქვს მითითებული საიდან ვართ, ვინ ვართ და ბოლოს და ბოლოს სად მივდივართ...“.

გისურვებთ ღვთის მფარველობას, დღეგრძელობას! დე სიკეთე, სიყვარული და წარმატება იყოს თქვენი განუყრელი თანამგზავრი!

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ნიკო მუსხელიშვილის სახელობის გამოთვლითი მათემატიკის ინსტიტუტის დირექტორი, პროფესორი ვახტანგ კვარაცხელია

მადლობის ეპისტოლე

თქვენო

მადალყოვლადუსამღვდელოესო, მეუფეო ანანია, ქრისტესმიერი სიყვარულით და უღრმესი პატივისცემით მოგესალმებით და გილოცავთ საიუბილეო თარიღს, დაბადების 65 წელს!

მადლობა, რომ ღირსეულად აგრძელებთ საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის ამაგდარ მესვეურთა მიერ საუკუნეთა მანძილზე დამკვიდრებულ ტრადიციას – საქართველოს ეკლესიისა და ქართული საისტორიო მეცნიერების მუხლჩაუხრელ და ერთგულ მსახურებას.

მადლობას მოგახსენებთ, რომ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სტუდენტ-ახალგაზრდობას და არა მხოლოდ მათ, აზიარებთ ქართული ეროვნული ღირებულებების სამყაროს.

მადლობას მოგახსენებთ, რომ მეცნიერების მწვერვალებისაკენ მიმავალ გზაზე თქვენს მოწაფეებს ურყევ ბურჯად უდგებართ.

მადლობას მოგახსენებთ, რომ ჩემი ცხოვრების უმძიმეს დღეებში უდიდესი თანაგრძნობა, თანადგომა გამოხატეთ. ჭირთა-თმენა მასწავლეთ.

მზეგრძელობას, დღეგრძელობას, წარმატებული კვლევა-ძიებით მონიჭებულ სიხარულს გისურვებთ.

უღრმესი პატივისცემით,
მარად თქვენი ნანა ხაზარაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი



საქართველოსთვის ისტორიული სიმართლის ძიებაში

მანანა ტაბიძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი საქართველოს საპატრიარქოს
ქართული ენათმეცნიერების პრობ-
ლემური საკითხების შემსწავლელი
მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარე*

„ენა და სახელმწიფო“, „ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი)“, „საქართველოს საეკლესიო კრებები“. „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, „დიპტიხი და დიასპორა“, „ენა და სახელმწიფო (საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ)“, „კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია“, „საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო საზღვრები ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობის ეპოქაში და მისი არასწორი ასახვა „Православная Энциклопедия“-ს ტომეულებში“, „ქართლ-კახეთი. ქართველთა გასომხება“, „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“, „საეკლესიო სამართალი“ და კიდევ მრავალი უმნიშვნელოვანესი მონოგრაფია ეკუთვნის მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის, დავაწმოსილი მეცნიერისა და მოაზროვნის მაღლიან კალამს. ამგვარი თემების დამუშავებას მთელი ინსტიტუტები ესაჭიროება, ჩვენ კი ვხედავთ, რომ ამ ტიტანურ შრომას ეწევა ერთი ადამიანი, თუმცა ალბათ იმიტომ, რომ ეს „ერთი ადამიანი“ სრულიად არაჩვეულებრივი და გამორჩეული პიროვნება გახლავთ.

თანამედროვე მეცნიერულ აზროვნებას ერთი თავისებურება დასჩემდა: მუდმივი ფიქრი და შიში ელიტური სამეცნიერო წრეების მხრიდან სამეცნიერო აზრის შეფასებაზე, ახალი იდეის მიმართ „ძლიერთა ამა სოფლისათა“ განწყობის შესაძლო მძიმე შედეგებზე, საერთაშორისო საზოგადოებრიობის მკაცრი კრიტერიუმების ცენ-

ზურულ ხარისხში განხილვისა და ე.წ. მომგებიანი ჰუმანისტური მანტიის მორგების აუცილებლობაზე, რის გარეშეც აღვიღია ბეჭდური და ელექტრონული აგრესიის მომართვა არა მხოლოდ ახალი სიმართლის, არამედ ამ იდეის გარშემო არსებული მთელი ინსტიტუტის წინააღმდეგ. თუმცა თეორიულად ყველამ იცის, რომ მეცნიერული აზრი მუდმივ განვითარებაშია და ყოველი ახალი ცნობა ძველის ამა თუ იმ ხარისხში შეცვლისა თუ უარყოფის აუცილებლობას გულისხმობს, მაინც არ უყვართ შეთვისებული აზრის, ხანგრძლივად გაზიარებული და შესაბამისად, საკუთარი შრომების საფუძვლად გამოყენებული თეორიის ახლებური წაკითხვა, რადგან ეს ადრინდელი ნაღვაწის ურყოფად ესახებათ. ცოტად თუ ბევრად, ამ ახალი ტიპის პირობითობებს ყველა ემორჩილება, რადგან სამეცნიერო კონიუნქტურას დიდი ხელები და დაუნდობელი სიმკაცრე აქვს, პოლიტიკისა არ იყოს, აქაც ასეა, ან თავისად მივიღებ და გაგაძლიერებს, ან „სხვად“ გამოგაცხადებს და განსხვავებული თვალსაზრისის დაცვის სარბიელზე მარტო დაგტოვებს.

ამ ფრონტზე ძნელია სიარული, მარტო სიარული კიდევ უფრო ძნელი აღმოჩნდა, რომ უმფარველოდ შორს ვერ წახვალ, ოღონდ მფარველს გააჩნია. მეუფე ანანიას მფარველი უფალი და დედა ეკლესიაა, რომლის წიაღშიც არანაირი კონიუნქტურისა აღარ ეშინია ადამიანს. სწორედ ეს სიმშვიდე აძლევს ახლის ძიების ძალასა და სტიმულს პროფესორ ანანია ჯაფარიძეს, როდესაც საქართველოს წარსულისა და აწმყოს ყველაზე მტკივნეულ, ყველაზე საკამათო და ტენდენციური ინტერესებით გადატვირთულ სფეროებს იკვლევს და საკუთარ ინტერპრეტაციას აძლევს.

მეუფის უამრავ დამსახურებათა შორისაა წითელი ათეიზმისაგან დიდი ხნის მანძილზე მიჩქმალული დოკუმენტების შესწავლა-გამომზეურება, საქართველოს ეკლესიის ისტორიის დოკუმენტური ანალიზი, საეკლესიო სამართლის ძეგლების გამოქვეყნება-შეფა-



სება, საქართველოს მოსახლეობის დემოგრაფიული ისტორიის ფუნდამენტური შესწავლა, ქართული ენის სახელმწიფოებრივი ფუნქციონირების თემების განხილვა, საქართველოს ეკლესიისა და ქართველი ერის ისტორიული სიმართლის დაცვისაკენ მიმართული კვლევები და სხვ. მეუფე ანანია ჯაფარიძე ჩვენი ეკლესიის მშენებელია; თანამედროვე სამყაროში, სადაც რელიგიის მოწინააღმდეგეთა ჩასაფრებელი, მორწმუნე საზოგადოების რომელიმე ნაკლის „გამოჩხრეკის მოწადინე“ მზერა უმცირეს ნიუანსსაც კი ამჩნევს, სწორედ ჩვენი სულიერი მამების განსწავლულობა, სამეცნიერო სიღრმე, ცოდვებითა და შეცდომებით დაბინძურებულ საერო საზოგადოებაში რწმენითი სიმშვიდითა და ღვთივობიერებული თავისუფლებით დანახული სიმართლით გვაგვსებს.

მეუფის შრომათა ჩამონათვალი იმდენად დიდია, რომ წარმოუდგენელიც კია ერთ ადამიანს, არცთუ ასაკოვანს, მოესწრო და თან ესოდენ მაღალი ხარისხით განეხორციელებინა. მეუფის მიერ გაწეულ ღვაწლთაგან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ისიცაა, რომ ჩვენთვის დიდი ხნის მანძილზე დახურული ქრისტიანულ წიგნებში და დოკუმენტებში დაფანტული ინფორმაციები, რომელნიც სრულიად ორიგინალური, სპეციფიკური კუთხით არის დანახულ-შეფასებული, და დღევანდელი „გაცვეთილი“ მეთოდოლოგიებისაგან განსხვავებულ პრინციპებზეა დაფუძნებული, სწორედ პროფესორ ანანია ჯაფარიძის წყალობით გახდა ხელმისაწვდომი. მხოლოდ ამგვარი მიდგომით შეიძლება საქართველოს ისტორიისა და ლიტერატურის მთელი რიგი ნიმუშების ხელახალი წაკითხვა და ჩვენში აქამდე ერთადერთ ცოდნად მიჩნეული მრავალი შეხედულების გადამოწმება და ზოგჯერ შეცვლაც კი.

ზოგჯერ სამეცნიერო საქმიანობაში პროფესორ ანანია ჯაფარიძესთან თანამშრომლობის სიხარული მხვდომია წილად, და ეს მომენტები განსაკუთრებულად ფასეულია ჩემს ცხოვრებაში.

ხოლო როდესაც სრულიად საქართველოს პატრიარქის უწმიდესისა და უნეტარესის ილია მეორის ბრძანებით შეიქმნა ორი მუდმივმოქმედი კომისია საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია (მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძის) ხელმძღვანელობით) და ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისია (რომლის საქმიანობაც მე მომენდო), მე მქონდა საშუალება მენახა, რაოდენ დაუღალავი მუშაკი და განსაკუთრებული ორგანიზატორული ნიჭის მქონეა ჩვენი მეუფე.

მე არ ვიცი, როგორ შევძლებ შესაფერისი ქების სიტყვების თქმას, ჩემი მოწიწებისა და სიყვარულის გადმოცემას, მაგრამ გულით კი ვიტყვი: ძვირფასო მეუფეო, არ მოკლებოდეს საქართველოს თქვენი სიბრძნე და თქვენი მსგავსი ადამიანები. ასე მუხლჩაუხრელად კიდევ დიდხანს და დიდხანს გეღვაწოთ ჩვენი ეკლესიისა და სამშობლოს სადიდებლად.



ეკლესიურის, ეროვნულ-სახელმწიფო- ფორმირებისა და მიცნობის ჰარმონია

ვახტანგ გურული

საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა
ანდრია პირველწოდებულის სახელობის
ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

XIX საუკუნის დასასრული და XX საუკუნის დამდეგი ახალი ეტაპის დასაწყისია ქართულ ისტორიოგრაფიაში. იმხანად ჯერ კიდევ უცნობმა, ახალგაზრდა ისტორიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა (1876-1940) ზუსტად განსაზღვრა ახალი ქართული ისტორიოგრაფიის მიზნები და ამოცანები, განვითარების უმთავრესი მიმართულებები. ზედიზედ გამოქვეყნდა ივანე ჯავახიშვილის ბრწყინვალე ნაშრომები, მათ შორის ქართველთა მრავალი თაობისათვის სამაგიდო წიგნად ქცეული „ქართველი ერის ისტორია“. სამწუხაროდ, ქართული ისტორიოგრაფიის განვითარებას მალე დიდი საფრთხე დაემუქრა. 1921 წელს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა საბჭოთა რუსეთმა დაიპყრო. საბჭოთა რეჟიმისათვის მიუღებელი აღმოჩნდა ივანე ჯავახიშვილის მიერ დასახული ქართული ისტორიული მეცნიერების განვითარების გზა. შექმნილი მძიმე ვითარების მიუხედავად, ივანე ჯავახიშვილის მოწაფეებმა სიმონ ჯანაშიამ და ნიკო ბერძენიშვილმა შეძლეს მასწავლებლის მიერ დაწყებული საქმის გაგრძელება, თუმცა არა იმ სისრულით, როგორც ივანე ჯავახიშვილს ჰქონდა წარმოდგენილი. მეტის მიღწევა იმხანად შეუძლებელი იყო.

საბჭოთა რეჟიმის პირობებში წარმოდგენილი იყო საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიის კვლევა და სამეცნიერო ნაშრომების გამოქვეყნება. ეს ეხება არა მარტო XX საუკუნის 20-30-იან წლებს, არამედ მომდევნო ათწლეულებსაც. მიუხედავად ამისა, აკადემიკოსი ნიკო ბერ-

ძენიშვილი ახერხებდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტის სამეცნიერო კვლევით გეგმებში შეეტანა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის საკითხებიც, ოღონდ „სოციალური ისტორიის“ თემატიკაში. საქართველოს ეკლესიის ისტორიის ცალკე პრობლემად შეტანა სამეცნიერო-კვლევით გეგმებში წარმოდგენილი იყო. ასეთ ვითარებაში ნიჭიერი ახალგაზრდობა ერიდებოდა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევას, სულ ორმასამა ადამიანმა „გაწირა თავი“. ნიკო ბერძენიშვილის დამსახურებაა ის, რომ ასე თუ ისე საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევა მთლიანად არ შეწყვეტილა, თუმცა პროდუქციის სიუხვით ვერ დავიჩქმებდით. აი ასეთი მდგომარეობა დახვა მეუფე ანანია ჯაფარიძეს, როდესაც მან საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიის კვლევა დაიწყო.

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე ურთულესი პრობლემების წინაშე იდგა. უპირველესი პრობლემა ის იყო, რომ საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევისათვის საჭირო იყო მეცნიერთა დიდი კოლექტივის (კათედრის, განყოფილების, ლაბორატორიის) შექმნა. ამაზე იმხანად ოცნებაც კი არ შეიძლებოდა. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე მარტოკაცი შეუდგა დიდი ეკლესიური და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის პრობლემის გადაჭრას.

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძემ სწორად განსაზღვრა საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიის კვლევის მიმართულებები:

1. კრიტიკულად იქნა შეფასებული ქართველ ისტორიკოსთა ის ნაშრომები, რომელიც საქართველოს ეკლესიის ისტორიის ცალკეულ საკითხებს აშუქებდა. თავმოყრილი და კრიტიკულად გაანალიზებული იქნა უცხოელ ავტორთა ის ნაშრომები, რომელიც საქართველოს ეკლესიის ისტორიის საკითხებს ეხებოდა;



2. ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობის შედეგად თავმოყრილი და კრიტიკულად გაანალიზირებული იქნა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის ქართულენოვანი და უცხოენოვანი წყაროები. შეიქმნა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მეცნიერული კვლევითი სათვის აუცილებელი წყაროთმცოდნეობითი ბაზა;

3. შემუშავდა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მეცნიერულად გაშუქებისათვის აუცილებელი ოპტიმალური სტრუქტურა. გამოიკვეთა ისეთი საკითხები და პრობლემები, რომელთა შესახებ წინათ მსჯელობაც კი არ იყო დაწყებული.

4. საქართველოს ეკლესიის ისტორიის გააზრება მოხდა ქართველი ერისა და ქართული სახელმწიფოს ისტორიასთან მჭიდრო კავშირში.

ყოველივე ზემოთქმულმა განაპირობა ის, რომ მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის“ ოთხტომეულისა და მომდევნო წლებში გამოცემული კიდევ მრავალი ნაშრომის გამოსვლა იქცა ქართული ისტორიოგრაფიის დიდ მოვლენებად – მეცნიერული აზრის განვითარების წინსვლის დასტურად. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მოულოდნელმა და დიდმა წინსვლამ განაპირობა ის, რომ ქართული საზოგადოება მოუმზადებელი აღმოჩნდა, ობიექტურად გაეაზრებინა მეუფე ანანიას ღვაწლი არამარტო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესწავლის საქმეში, არამედ ქართული საისტორიო აზროვნების განვითარებაში. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მეუფე ანანია ჯაფარიძის ყველა ნაშრომი გვარწმუნებს, რომ მეუფე არამარტო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის დიდი მკვლევარია, არამედ საერთოდ ქართველი ერისა და ქართული სახელმწიფოს ისტორიის დიდი მკვლევარიც. ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ, თუ რამ განაპირობა მიტროპოლიტ ანანია

ჯაფარიძის დიდი მიღწევები საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევის საქმეში. ამჯერად გვინდა შევეხოთ კიდევ ერთ საკითხს. მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს უფლისაგან ბოძებული აქვს განსაკუთრებული ალღო, ჭკრეტის უნარი, რაც მას საშუალებას აძლევს მოახდინოს ცალკეული მოვლენებისა და მთელი ისტორიული პროცესის ობიექტური რეკონსტრუქცია. მეუფე ყველა წყაროში, ქართულსა თუ უცხოურში ხედავს იმას, რაც ათწლეულების განმავლობაში ვერ დაინახეს სხვა მკვლევარებმა.

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ნაშრომების ანალიზს მივყავართ დასკვნამდე: საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორია ისეა გაშუქებული, რომ სრული ჰარმონია სუფევს ეკლესიურს, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივსა და მეცნიერულს შორის. მკვლევარისათვის ამის მიღწევა ძალზე ძნელია. ეკლესიურის, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივისა და მეცნიერულის სრულ ჰარმონიაში მოყვანა მხოლოდ რჩეულებს ხელეწიფებად.



**კეთილგანწყობილი აღამიანი,
მეცნიერი, მიტროპოლიტი...**

ტარიელ ფუტკარაძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველოლოგიის ცენტრის ხელმძღვანელი

საბჭოთა (კომუნისტურ-ათეისტური) იმპერიის ზეობის ხანაში ქრისტიანად მონათვლა იყო დიდი გაბედულება, სასულიერო პირის ცხოვრების გზის არჩევა კი - გმირობა. მაშინდელი იდეოლოგიური წნეხის ქვეშ მეცნიერება, მით უმეტეს, ქართველოლოგია ძირითადად საბჭოთა იმპერიის ინტერესების შესაბამისად იგეგმებოდა. ამ პერიოდში „ქართლის ცხოვრებასა“ და სხვა ქართულ დოკუმენტურ წყაროებზე ორიენტირებული ქართველოლოგიის განვითარება საქართველოსათვის მხოლოდ ისეთ თავგანწირულ პიროვნებას შეეძლო, როგორც იყო პავლე ინგოროყვა... ჩემი აზრით, სწორედ პავლე ინგოროყვას გზა გაარძელა თენგიზ ანატოლის ძე ჯაფარიძემ, შემდგომში მიტროპოლიტმა ანანიამ, რომელმაც დიაკვნად კურთხევის დროიდან (1974 წელი) დაიწყო აქტიური სამეცნიერო მოღვაწეობა ისტორიოგრაფიაში; ეს მოღვაწეობა 1996-2013 წლებში დაგვირგვინდა „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის“ ოთხტომეულის, „საქართველოს საეკლესიო კრებებისა“ და მრავალი სხვა გამოკვლევის გამოცემით.

სრული პროფესორი, რეალური ისტორიის დამდგენი საპატრიარქოს მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარე, ქართული უნივერსიტეტის ობიექტური ისტორიის შემსწავლელი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი, ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის ხელმძღვანელი მიტროპოლიტი, პროფესორი ანანია ჯაფარიძე არის პირველი ისტორიკოსი, ვინც გასული საუკუნის 80-იან წლებიდან მოყოლებუ-

ლი არგუმენტირებულად აკრიტიკებს ქართული წყაროების ცნობების გაუმართლებელ იგნორირებას. ქართული და უცხოური წყაროების შეჯერებით მან დაასაბუთა ე.წ. „ქართიზაციისა“ და საქართველოს ეკლესიის პროზელიტურობის იდეოლოგიზებული თეორიები და ნათლად აჩვენა, რომ დასავლეთ საქართველო და სამხრეთ საქართველო ერთიანი ქართლის სახელმწიფოში, ასევე, საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შემაგალი ისტორიული ქართული ტერიტორიებია; გამოაქვეყნა შესაბამისი რუკებიც.

დღემდამიწაზე ყოველთვის იყვნენ და მუდამ იქნებიან აგრესიული ქვეყნები, ერები თუ პიროვნებები; მომავალი მსოფლიოში ერებისა და სახელმწიფოების ბედს დიდწილად განსაზღვრავს სამეცნიერო ბაზაზე დაფუძნებული საინფორმაციო თავდაცვის ორგანიზება, ზოგადად, საინფორმაციო ომისათვის მზაობა... ბოლო 200 წლის მანძილზე ქართველოლოგია რუსული იმპერიის ცენტრში იგეგმებოდა, შესაბამისად, დღეს საქართველო ბევრი მიმართულებით აგებს საინფორმაციო ომს. საბედნიეროდ, ბოლო ათწლეულებში პავლე ინგოროყვას, მიტროპოლიტ ანანიას ჯაფარიძისა და სხვათა მიერ აღორძინდა ძველი ქართველი მემატიანეების - ერისათვის მლოცველი წმინდა ბერებისა და სხვა მოღვაწეების მიერ საფუძველდებული მეცნიერული ქართველოლოგია; საჭიროა მხოლოდ ამ გზის წარმატებით გაგრძელება.

დარწმუნებული ვარ, ქართველი ერის, საქართველოს ეკლესიისა და მეცნიერებისათვის გაწეული დიდი ღვაწლის გამო მომავალი თაობები უფრო დიდ პატივს დასდებენ მიტროპოლიტ ანანიას ჯაფარიძეს, პიროვნებას რომელმაც ბევრი გულისტკენა მიიღო, მაგრამ მაინც სიკეთით ემსახურება ჩვენს აწმყოსაც და მომავალსაც.



**თქვენო
მაღალშესამღვდელოესობავ,
მეუფეო ანანია!**

თქვენი ცხოვრების კრედიო ყოველ-
თვის იყო და არის ერის მსახურება
მისი გაბრწყინებისათვის. ეს კი შესაძ-
ლებელია მხოლოდ ღმერთთან სიახ-
ლოვით, მისი და სამშობლოს სიყვარ-
ულით, დაუღალავი შრომით და ბრძო-
ლით, სულიერი სიწმინდით და გამორჩე-
ული ადამიანების წინამძღოლობით.

ერისა და ბერის აღიარებით,
თქვენ ჭეშმარიტად ასეთი წინამძღოლი
ბრძანდებით, რასაც ადასტურებს
თქვენს მიერ სახელოვნად განვლილი
ცხოვრებისა და მოღვაწეობის წლები
და დიდი ერთგულება იმ ჩვენი ცოცხალ-
ი წმინდანისადმი, რომელიც უფალმა
გაჭირვების უამს მოგვივლინა სამშობ-
ლოს გადასარჩენად, უწმინდესისა და
უნეტარესის, ილია მეორის სახით.

ჩვენი უნივერსიტეტის სულიერება
განუზომლად ამაღლდა თქვენი მობრ-
ძანების შემდეგ. ჭეშმარიტად მართლმად-
იდებლებს კიდევ უფრო შეგავყვარე
ღმერთი, სამშობლო და სწავლა-განათ-
ლება, როგორც დიდმა სულიერმა მამამ
და დიდმა მეცნიერმა-ისტორიკოსმა.

მუდმივად გლოცავენ ჩვენი
გულები და შესთხოვენ უფალს, რათა
დიდხანს გვიცოცხლოს თქვენი თავი,
რასაც თქვენ, როგორც სულიერებით
გაცისკროვნებული, უფლის და მამუ-
ლის სიყვარულით გულანთებული, დი-
დი მართლმადიდებელი და თავმდაბ-
ლობით და სიკეთით გამორჩეული ადა-
მიანი, ნამდვილად იმსახურებთ, ამინ!

**საქართველოს საინჟინრო
აკადემიის აკადემიკოსები,
საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის პროფესორები:
ჯუმბერ იოსებიძე
ალექსანდრე ჩხეიძე
გიორგი აბრამიშვილი
ოთარ გელაშვილი
თორნიკე აფაქიძე**

**„მრავალნი არიან ჩინებულნი
და მცირეინი რჩეულნი“**

„მრავალნი არიან ჩინებულნი და
მცირეინი რჩეულნი“ - ეს მრავლისმეტყ-
ველი სახარებისეული სიბრძნე გასაო-
ცარი სიზუსტით მიესადაგება ქრისტეს
მცნებათა დაუღუმებელ მქადაგებელს,
ჩვენი ქვეყნისთვის გულმხურვალე
მლოცველს, ერის ჭირ-ვარამზე დაუღა-
ლავ მზრუნველს, პატრიოტული აზროვნე-
ბითა და მეცნიერული შორსმჭრეტვე-
ლობით გამორჩეულ თქვენს პიროვნე-
ბას, თქვენო ყოვლადშესამღვდელოე-
სობავ, ძვირფასო მეუფე ანანია!

თქვენ ჩვენი ტექნიკური უნივერსი-
ტეტის და ჩვენი სამშობლოს ცისა და
მიწის ძვირფასი სამკაული ხართ! მთელი
თქვენი სასულიერო და სამეცნიერო
მოღვაწეობა ერისა და მამულისთვის
თვითშეწირვაა, - მიტროპოლიტის უმძი-
მესი ჯვრის ტვირთით, საქართველოს
სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის
კვლევიტ, ქართველი ერის მუდმივი
ლოცვა-კურთხევით და ცხოვრებისა თუ
სამეცნიერო მოღვაწეობის თქვენეული
წესით მომავლისკენ გზას გვინათებთ და
ნათელ მაგალითს გვიჩვენებთ როგორც
ქართველ ახალგაზრდობას, ისე პრო-
ფესორ-მასწავლებლებს.

მოწიწებით ვიყრით მუხლს, დიდი
სიყვარულით და უღრმესი პატივისცე-
მით გილოცავთ დაბადებიდან 65-ე
საიუბილეო წელს და თქვენს დღეგრ-
ძელობას და ჯანმრთელობას შევთხოვთ
უფალს!

ღმერთმა გახაროთ ორთავ
სოფელსა შინა!

მარად თქვენი პატივისმცემელი:

**საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტე-
ტის პროფესორი ლალი გოჩიტაშვილი**

**სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს ნაციონალური ბალეტის
„სუხიშვილების“ სოლისტი
თამარ დვალი**



მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს
როზეტა ვუჯეჯიანი
ისტორიის დოქტორი, პროფესორი

დიდ ქართველ ისტორიკოსს, ეროვნულ მოღვაწეს, ქართული სახელმწიფოებრივი აზროვნების ერთ-ერთ მედროშეს - სიყვარულითა და მოკრძალებით მივესალმები.

ქართველთა ეთნოგენეზის, განსახლების არეალისა და ეთნიკური ისტორიის, ღვთივკურთხეული საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის უბადლო მკვლევარს; საისტორიოგრაფიო მეცნიერების ევოლუციონისტური და მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიური კლიშეებისაგან განმათავისუფლებელ ისტორიკოსს, უცხოურ საისტორიო წყაროებში დაუნჯებული მასალის ანალიტიკოსს, სხვადასხვა დარგის ფუნდამენტურად მცოდნეს, თავისუფალი და კომპლექსური კვლევების დამნერგავს 80-იანი წლების საქართველოში, მრავალჯამიერ!!!

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსისა და უამთაღმწერლის დარ მეცნიერს - ხანგრძლივ სიცოცხლეს და მოღვაწეობას ვუსურვებ.

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს იუბილეს ვულოცავთ და გულწრფელი სიყვარულით მივესალმებით თურქეთიდან.

მეუფე, ჩვენთვის ცნობილია თქვენი დიდი ღვაწლის შესახებ საქართველოს ისტორიის კვლევის საქმეში. თქვენი შრომები ჩვენთვისაც სამაგიდო წიგნებია. ვგრძნობთ თქვენს მამაშვილურ ზრუნვას და სიყვარულს.

ხანგრძლივ სიცოცხლეს გისურვებთ, ჩვენი გულის გასახარად.

**პატივისცემითა და კეთილი
სურვილებით
გიორგი ირემიძე
იბერია მელაშვილი
სტამბოლის ქართული
ხელოვნების სახლი**



მეუფე ანანიას პუბლიცისტური ნაშრომები

ახალი ერი

ჩვენ თანამონაწილენი ვართ ქართველთა მრავალათასწლოვანი არსებობის მანძილზე იშვიათი წარმატებისა - ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა, რაც მთელმა მსოფლიომ დაადასტურა, მაგრამ ამავე დროს ჩვენ მომსწრენი ვართ აგრეთვე ჩვენი მშობელი ხალხის უბედურებისაც, რომლის მიზეზიც ბოლო წლებში ჩვენს მიერ გამოძღვანებული უზნეობა და უგუნურებაა. თუ უცხოთა ზედამხედველობის ქვეშ, ასე თუ ისე კანონის მორჩილებას ვიჩენდით, თავისუფლების მოპოვების შემდგომ, ქვეყანა ურთიერთკინკლაობით, ქიშპობით, შინაბრძოლებითა და ქურდობა-ყაჩაღობით გავაჩანაგეთ.

რაა მიზეზი ჩვენი ხალხის დღევანდელი სავალალო სულიერი მდგომარეობისა?

ერთი გავრცელებული თვალსაზრისით, მიზეზი ქართველი ერის „დაბერება“, სხვების აზრით „მუდამ დამონებულ“ ხალხს თავისუფალი ქვეყნის პატრონობა გაუჭირდა, მესამენი ფიქრობენ, რომ ჩვენი ერი „ავადმყოფია“ და ა. შ. ყველა ამგვარი შეხედულება ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობის მიზეზებზე პრინციპულად არასწორია და შეუწყნარებელი.

იყო მცდელობა, რომ ყოველგვარი უბედურების მიზეზად „მესამე ძალა“ დაგვესახა, მაგრამ ალბათ მიზეზები მაინც ჩვენსავე თავში - ერის შემადგენელ ცალკეულ პიროვნებათა სულში უნდა ვეძიოთ, რამეთუ სულიდან ანუ გულიდან გამოვლენ ბოროტი ზრახვანი, მკვლელობანი, მრუშობანი, ქურდობანი, სიცრუენი, ცილისწამებანი, გამობანი (იხ. მათე, 15,19).

სწორედ ეს ცოდვებია საფუძველი ჩვენი ამჟამინდელი ეროვნული უბედურებისა, რამეთუ ბოროტი უზნეობა არა

ერთი და ორი კაცის, არამედ მრავალთა სულშია დაბუდებული.

დაბადებისას ადამიანი არაა უზნეო არსება, მის პიროვნებას სულიერი აღზრდა აყალიბებს, მაშასადამე, ახალი თაობის სულიერი აღზრდით შესაძლებელია მომავალში დიდ ეროვნულ ბედნიერებას მივაღწიოთ. აღზრდის სისტემას, აღმზრდელს, ოჯახსა და დედას უდიდესი ეროვნული მისია აკისრიათ - „დედავ ისმინე ქართველის ვედრება, ისე აღზარდე შენ შვილის სული, რომ, წინ წარუძღვეს ჭეშმარიტება, უკან რჩეს კვალი განათლებული“ - ამბობდა ჩვენი ეკლესიის წმინდანი ილია მართალი. იგი ვერ წარმოიდგენდა, რომ მის შემდეგ მოვიდოდა თაობა, რომელიც თითქმის მთელი საუკუნის მანძილზე ბავშვის აღზრდის სისტემიდან საერთოდ გამოირიცხავდა სიკეთისა და ზნეობის ერთადერთ წყაროს - ღმერთს.

ილია მთელ ქართველ ერს ავედრებდა დედას და მისი სახელით სთხოვდა აღეზარდა ადამიანი, რომელსაც ცხოვრების სავალ გზებზე, ორიენტირად ჭეშმარიტება ექნებოდა.

რა არის ჭეშმარიტება? - ამ სახარებისეულ კითხვას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. „მე ვარ გზა ჭეშმარიტება და სიცოცხლე“ - ბრძანებს უფალი. ჭეშმარიტება ღმერთია. მაშასადამე, ილიას აზრით აღმზრდელს ღვთის მოშიში, ღვთის მოყვარე, ანუ მორწმუნე ადამიანის, აღზრდა ევალება. ამგვარ ადამიანს წინ ჭეშმარიტება გაუძღვება, ხოლო ცხოვრების განვლილ გზაზე არა ცოდვიან, არამედ მადლით განათლებულ კვალს დატოვებს.

ეპისკოპოსი გაბრიელის აზრით (რომელსაც წმინდა ილია მართალი უდიდეს პატივს სცემდა), აღზრდას უდიდესი გავლენა აქვს ხასიათის ჩამოყალიბებაზე. „აღზრდა იმისთვისაა სწორედ მოწოდებული, რომ შეცვალოს და მდგრადობა მიანიჭოს ადამიანის ზნეობას, გაუნათლებელ ადამიანთა



ვნება მოუთოკავია, განათლებული კაცი კი - პირიქით, მოქმედებს გონების, ვიდრე ვნებათა კარნახით, ვნებანი მასში გამოვლინდებიან სულ სხვაგვარად, ვიდრე გაუნათლებელთან. ისინი მასთან შერბილებული, განსჯას დაქვემდებარებულია. განათლებულმა უნდა გაანელოს ბუნებრივი გრძნობის სიუხეშე“.

ვინც ბოლო წლებში ქართველთა ქმედებებს გაანალიზებს, ალბათ იტყვის, რომ ჩვენი ხალხის უმრავლესობა მოუთოკავი ვნებებით, გონებით გაუკონტროლებელი, უხეში ბუნებრივი გრძნობებით მოქმედებდა. ეს კი თანახმად ეპისკოპოსი გაბრიელის თვალსაზრისისა, შედეგია ცუდი აღზრდისა და გაუნათლებლობისა. ჩვენს ხალხში მართალია დიდია რიცხვი იმათი, რომელთაც საშუალო და უმაღლესი განათლების დიპლომები აქვთ, მაგრამ სულიერი აღზრდა და საერთოდ - განათლება, ამ სიტყვის ჭეშმარიტი მნიშვნელობით, აკლიათ.

მხოლოდ ვნებებს აყოლილ, ანალიზისა და გონიერი შეფასების უნარმოკლებულ ანუ აღუზრდელ ადამიანს შეუძლია ააფეთქოს საკუთარი ქვეყნის ხიდები, გვირაბები და რკინიგზები, დაწვას და დაანგრიოს დედაქალაქი, სხვა მთავარი ქალაქები, მოკიდოს იარაღს ხელი და რაღაც წარმატებულ პოლიტიკურ წყენათა გამო თავგამეტებით იბრძოლოს მარადიულის - სამშობლოს დაშლა-დანაწევრებისათვის, დაუნდობლად ხოცოს, ძარცვოს თვისტომი და ყოველივე ეს ეგზალტირებულ დემონსტრაცია-მიტინგებზე შეამზადოს და გაამართლოს.

ნუთუ მომავალშიც გაგრძელდება დღევანდელი უბედურება. რა შეცვლის ქართველი კაცის ხასიათს, ზნეობას? - აღზრდა! ოღონდ არა უბრალო, ჩვენში ტრადიციულად ქცეული სისტემით, არამედ რელიგიური აღზრდა! ევროპასა, ამერიკასა და მთელ ცივილიზებულ მსოფლიოში აღზრდის სისტემა რელიგიურია, თუმცა კი რელიგიური ცოდნა - მცნებები, მოზარდ თაობას გარკვეული ხერხებით, განსხვავებული

ხარისხით და სხვადასხვა დოზებით მიეწოდება.

თუ რატომ არის საჭირო ყმაწვილების რელიგიური ცოდნით აღზრდა, ამ კითხვაზე წმიდა ეპისკოპოსი გვაპასუხობს: „ზნეობასა და ხასიათზე რელიგიის გავლენა ყველაზე ღრმა და უცილობელია. ეს დასტურდება ისტორიითაც და იმ ხალხთა ხასიათების სხვადასხვაობითაც, რომლებიც სხვადასხვა სარწმუნოებას აღიარებენ“.

საკმარისია, უბრალოდ გავიაზროთ, თუ რა ცვლილებები გამოიწვია ერების აზროვნებასა და საქმიანობაში ქრისტიანულმა სარწმუნოებამ, რომ აღნიშნული დებულება ჭეშმარიტებად მივიჩნიოთ. ქრისტიანულმა რწმენამ გარდაქმნა ადამიანის აზრები, გამოცვალა მისი გრძნობები და სათნოებებად აქცია ისინი. სხვა მიმართულებით წარმართა ნება და ახალი მიზნების მინიშნებით, სიყვარულისა და ძმობის, როგორც საზოგადოებრივი კეთილდღეობის საფუძვლების წარმოჩენით ადამიანთა შორის ახალი ურთიერთობანი დაამყარა.

მოკლედ, მან მთლიანად გარდაქმნა ადამიანი ყოველი მიმართულებით. სამწუხაროდ, დღეს ქართველი ხალხის უმეტესი ნაწილი მხოლოდ სახელითაა ქრისტიანი, მას არ მიუღია ქრისტიანული აღზრდა და შესისხლხორცებული არა აქვს ქრისტიანული ზნეობა, მისი მცნებები. მართალია, ოჯახებში დაცულია ქრისტიანული წეს-ჩვეულებანი და ადამიანური ურთიერთობანი, მაგრამ ეს სიკეთე დათრგუნა ათეისტური ტოტალური აღზრდის არაპოქმანური - არაადამიანური სისტემის შედეგმა, რომელიც თაობათა მანძილზე ილექებოდა ჩვენში. როგორც სკოლებში, ისე საზოგადოებაში. ქრისტიანული სარწმუნოების ფაქტიურმა დაკარგვამ თავისი შედეგი გამოიღო, მაგრამ მომავალში უთუოდ უდიდეს ცვლილებებს გამოიწვევს და ყოველი მიმართულებით გარდაქმნის ადამიანს ქრისტიანული აღზრდა.

მოვალეობის მოხდისა და სარწმუნოებრივ თემებზე ტელერადიოგადა-



ცემებსა და პრესაში გამოქვეყნებულ ცალკეულ მასალებს საერთო არაფერი აქვთ რელიგიურ აღზრდასთან. მოზარდი თაობის რელიგიური აღზრდა საშუალო სკოლებში უნდა მოხდეს, პირველიდან უკანასკნელი კლასის ჩათვლით. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ისეთი საგანგებო სარწმუნოებრივი საგნების შემოღება, როგორცაა საღმრთო სჯული (საქრისტიანო მოძღვრება), რელიგიის ისტორია და სხვა, ვერ მოიცავს რელიგიური აღზრდის სისრულეს; საკმარისი არაა ცალკეული საგნების შეტანა საშუალო სკოლის პროგრამაში, არამედ საჭიროა სასწავლო პროგრამის მთლიანად შეცვლა-განახლება, მისი მიახლოება საერთაშორისო სტანდარტებთან.

უწმინდესმა და უნეტარესმა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II დვთისმშობლის ტაძრად მიყვანების დღეს განაცხადა - „საქართველოში დღეს შექმნილი მძიმე ვითარება არ შეიცვლება, თუ არ შეიცვალა გული ადამიანისა“ და შემდეგ: „ადამიანი უნდა აღიზარდოს სკოლაში და ეკლესიამ უნდა იკისროს ერის აღზრდის ფუნქცია“, ასევე - „თუ არ შეიცვალა სასწავლო პროგრამა, არაფერი არ შეიცვლება“.

ევროპის სკოლებში ეკლესიისა და სკოლის კავშირი ძალზე მჭიდროდა. სასწავლო პროცესი, პროგრამები - რელიგიურ-ზნეობრივია. უნგრეთში მოსახლეობისათვის მძიმე 1950-55 წლებშიც კი კომუნისტებმა ვერ შეძლეს სკოლასა და ეკლესიას შორის კავშირის გაწყვეტა. როგორც ეს ახლახან უნგრელმა სტუმრებმა განაცხადეს, ამჟამად ეკლესიას უბრუნდება ის ძველი სკოლები, რომელნიც მას ადრე ეკუთვნოდა. საეკლესიო სკოლების გარდა უნგრეთში სხვადასხვა ტიპის სკოლებიც არსებობენ, რომლებშიც პირველი კლასიდანვე შემოღებულია რელიგიური საგნების სწავლება. უნგრეთის სახელმწიფო ეკლესიას, როგორც წესი, ყოველწლიურად

აძლევს დოტაციას, რომლითაც მას შეუძლია განათლების სისტემაში აქტიური მოქმედება, ზრუნვა ახალი თაობის აღსაზრდელად. ასევეა ევროპის ყველა ქვეყანაში. ჩვენში ალბათ ისევე, როგორც უცხოეთში I-IV დაწყებითი, ანუ ფუნდამენტური ოთხწლედის შემდგომ, მოზარდი თაობა მიდრეკილებათა მიხედვით სასოფლო-სამეურნეო, ჰუმანიტარულ თუ ტექნიკურ რვაწლედებში გააგრძელებს სწავლას და შემდგომ სურვილის შესაბამისად მაღალ კლასებშიც, მაგრამ ყველგან ყოველი მიმართულების სასწავლებელში მტკიცედ განსაზღვრული პროგრამით, კუთვნილი ადგილი უნდა დაიჭიროს რელიგიურმა აღზრდამ. ჩვენი ეკლესიის მეთაურის ამ მოსაზრებამ სათანადო პრაქტიკული ასახვა უნდა მოიპოვოს, რამეთუ ძველად ყოველი მსგავსი სულიერი კრიზისის დროს ჩვენი ხალხისა და ქვეყნის მეთაურები, რჩევასა და სულიერ შემწეობას საქართველოს პატრიარქებს სთხოვდნენ და მათი მითითებითა და ლოცვა-კურთხევით ძღვევდნენ ერის სულიერ გასაჭირს.

უნდა დაიბადოს, უნდა იშვას ახალი ქართველი ერი. ერი მტკიცე, ძლიერი, უძლეველი, დვთისმოყვარე და დვთისმომშიში, რაც შესაძლებელია ათეისტების მიერ ათწლეულთა მანძილზე გულებში დანერგილი სიძულვილის აღმოფხვრითა და ძველი ქართული ზნეობრიობის აღორძინებით. ეს კი მოხდება მხოლოდ და მხოლოდ საშუალო სკოლებში I კლასიდანვე რელიგიური აღზრდის ყოველდღიური დანერგვით.

შევთხოვთ უფალ ღმერთს მრავალჟამიერი, საუკუნოვანი სულიერი ძლიერება ახალი, მომავალი ქართველი ერისა.

„მადლი“ №18, 1993.



**„ლიტერატურნაია გაზეთას“
ბეზმა საქართველოს
დაქვეყნებისა**

2008 წლის ნოემბრის თვეში მოსკოვის „ლიტერატურნაია გაზეთამ“ დაბეჭდა ბაშკირეთის უნივერსიტეტის დოცენტის, ვინმე რუსტემ ვახიტოვის წერილი – „რაზდელ ნაროდა“.

საბჭოთა სისტემაში აღზრდილი ადამიანებისათვის ნათელია, რომ სინამდვილეში ესაა КГБ-ს (იგივე ფსბ) წიადში შექმუშაგებული ოცნებანი და ასევე მითითებანი საქართველოს რეგიონების მოსახლეობისადმი „სახელმწიფოს დასაშლელად“.

მოსკოვის იდეოლოგები საქართველოს დაშლის უპირველეს წინაპირობად მიიჩნევენ დაარღვიონ ქართველი ერის მთლიანობა. როგორც XIX საუკუნეში, ახლაც ნერგავენ თვალსაზრისს, რომ სვანები და მეგრელები არიან, როგორც ისინი წერენ „ნაცუმენშესტვა“, ანუ ეროვნული უმცირესობანი, მეგრული და სვანური კი „ნაცუმცირესობათა ენები.“ ისინი უკმაყოფილებას გამოთქვამენ იმის გამო რომ საქართველოს პარლამენტი „აყოვნებს რატიფიკაციას ევროპის კონვენციისა ნაცუმცირესობათა და მათი ენების შესახებ“, კერძოდ სტატიაში ნათქვამია – „он этом говорит... отказ грузинского парламента ратифицировать Европейскую конвенцию о правах нацменьшества и их языков, отказ признавать сванский и мингрельский языки как языки нацменьшества“ (Литературная газета, 6-11 ноября, 2008 г. №45)

მაშასადამე, რა ახალ ხაფანგს აგებს კრემლი ქართველი ერის დასაშლელად? ის ურჩევს საქართველოს პარლამენტს მოახდინოს რატიფიცირება აღნიშნული კონვენციისა, ოღონდ იმ პირობით რომ ე.წ. „ნაცუმცირესობად“ ჩათვალოს სვანები და მეგრელები.

რუსეთის იმპერიის ეს მცდელობა, როგორც ცნობილია ახალი არ არის. თითქმის ორასი წლის მანძილზე ქართული ინტელიგენციის წინააღმ-

დეგობის გამო მან ეს იდეა ვერ განახორციელა. ახლა კი მას უკვე „ევროპული კონვენციის“ სახით აჩეჩებს საქართველოს პარლამენტს რატიფიცირებისათვის.

აღნიშნული რატიფიკაციის საკითხს მრავალი გამოკვლევა უძღვნა ბ-მა ტ. ფუტყარაძემ, ამიტომ მას აქ აღარ შევეხებით და გავაგრძელებთ სტატიის განხილვას – წერილში მოსკოველი იდეოლოგები მოუწოდებენ ერთერთ რეგიონის მოსახლეობას, მათი სახით კი სხვებს მოითხოვონ ავტონომია. მათ თითქოსდა უკვე წინასწარ იციან თბილისის პასუხი – „отказ Тбилиси на просьбу азербайджанского большинства района Квемо-Картли создать автономию.“

ამ წერილში ძალზე წუხან – „ჭარის ავტონომიის ფაქტიური გაუქმების გამო“, თუმც ავტორი თავს იმით იმშვიდებს, რომ მისი აზრით საქართველოს გაერთიანების იდეა წარუმატებელი აღმოჩნდა, ის წერს: „აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ჩამოშორება მხოლოდ დასაწყისია საქართველოს სახელმწიფოს დაყოფისა, საქართველო ამ კატასტროფისათვის რუსეთს ადანაშაულებს, მაგრამ საქართველო სტაბილური სახელმწიფო რომ ყოფილიყო ეს არ მოხდებოდა“ – ავტორი დუმს და არაფერს ამბობს იმის შესახებ, რომ საქართველოში დესტაბილიზაციის სტიმულატორი ყოველთვის პოსტსაბჭოთა რუსეთი იყო.

საინტერესოა, რომ ბაშკირელ დოცენტს უკვე ცოდნია ქართველ ენათმეცნიერთა ერთი ნაწილის თვალსაზრისი, რომ სვანური ერთერთი დიალექტია ქართული ენისა. ეს თეორია მას ძალზე აღაშფოთებს და წერს – „შუა საუკუნეებში რათქმაუნდა ქართველი ერი არ არსებობდა, არა თუ ძველად, ამჟამადაც კი განსხვავება ვთქვათ ქართველებსა და სვანებს შორის იმდენად დიდია, რომ საჭიროა საგანგებო ლექსიკონი „ქართულ-სვანური ენისა“, ნაციონალისტ გამსახურდიას მმართველობის დროს



სვანი „ოპალჩენცები“ იარაღით ხელში გამოდიოდნენ ქართველი ნაციონალისტების წინააღმდეგ. სხვათა შორის, ეს ხელს არ უშლის თბილისელ ხელმძღვანელებს უწოდონ სვანებს „ქართველთ სუბეთნოსი“, ხოლო სვანურ ენას – „ქართული ენის დიალექტი“ – ავტორის ამ სიცრუეებს მოსდევს საშინელი დამცინავი ცილისწამებანი ქართველი ხალხის მიმართ, ის წერს: – „არავითარი ქართული ნაცია და შესაბამისად არავითარი ქართველი საერთოდ არ არსებობდა რუსეთთან სამხრეთ კავკასიის შეერთებამდე. ქართველურმა ხალხებმა რუსეთის ქვეშევრდომობა ცალცალკე მიიღეს. ქართველი ნაცია და მისი ნაციონალიზმი ჩამოყალიბდა რუსეთის პოლიტიკურ სივრცეში. მთავარი როლი ამ საქმეში იქონია ცენტრალური საბჭოთა ხელმძღვანელობის უყურადღებობამ. ამის მიზეზი იყო ქართველების ყოფნა საბჭოთა ხელმძღვანელობაში – სტალინი, ორჯონიკიძე, ბერია. ქართველი ეთნონაციონალისტების საბოლოო მიზანია – ქართველი ნაციის კონსოლიდაცია, საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორიების გაზრდა სამხედრო-პოლიტიკური ოპერაციებით აჯანყებულ რეგიონებში, ხოლო რუსეთის, სომხეთისა და თურქეთის დასუსტების შემთხვევაში ჩამოჭრა მათი ტერიტორიებისა“ – წერს ავტორი და უმაღლავს მკითხველს, რომ სწორედ რუსეთმა სტალინისა და ორჯონიკიძის მონაწილეობით 1921 წელს დაიპყრო საქართველოს ერთიანი, ცენტრალიზებული, დემოკრატიული სახელმწიფო და ამის შემდგომ ქართველი ნაციის, ანუ საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორიების მნიშვნელოვანი ნაწილი გადასცა მეზობელ ქვეყნებს, მათ შორის რუსეთის ფედერაციას.

ირონიული ლანძღვის შემდგომ სტატიის ავტორი იძულებული გახდა მაინც ეღიარებინა სიმართლე, რომ საქართველოს ამჟამინდელი სახელმწი-

ფოებრიობა ყალიბდება ევროპული სისტემების შესაბამისად. ავტორი თვითონვე განარჩევს ერთმანეთისგან მსოფლიოში სახელმწიფოთა მშენებლობის ორ გზას – ევროპულსა და პრაევროპულს. ავტორს მოჰყავს ინგლისელი კულტურის ფილოსოფოსისი არნოლდ ტოინბის თვალსაზრისი სახელმწიფოს მშენებლობის დასავლური ინსტიტუტის შესახებ: „ნაციონალური სახელმწიფოების მშენებლობის ევროპული ინსტიტუტი გულისხმობს, რომ კომპაქტურად დასახლებული ერთი ან მონათესავე ენებზე მოლაპარაკე ეთნოსები ახერხებენ მათ ირგვლივ „შუა საუკუნეთა ეთნოსების“ კონსოლიდაციას და ყალიბდებიან ნაციებად. ასე ჩამოყალიბდნენ ევროპული სახელმწიფოები, ხოლო პლანეტის სხვა რეგიონებში სახელმწიფოთა მშენებლობის ამ ინსტიტუტებმა ვერ იმუშავა“. სტატიის ავტორი, როგორც აღვნიშნეთ, იძულებულია აღიაროს, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრიობა შენდება ევროპული სისტემების შესაბამისად, მას ძლიერ აწუხებს და სურს როგორმე ეს არ დაუშვას. ოცნებობს, რომ აფრიკისა და აზიის ზოგიერთი რეგიონის მსგავსად საქართველოში მარად დღევიოდეს სამოქალაქო ომების კერები, რათა ქართველებმა არ აირჩიონ „დასავლეთის პროექტი“, ასეთია შემოკლებით „ლიტერატურნაია გაზეტას“ მეგობრული გეგმები საქართველოს დასაქუცმაცებლად და სურვილი, რომ პარლამენტმა ამ პროცესს ხელი შეუწყოს.

17.01.2008



**ჩვენმა წინაპრებმა იცოდნენ
რომელია საქართველო-
სალიტერატურო ენა და რომელია
აღბილობრივი დიალექტი**

ვახეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“
რედაქტორს

პატივცემულო რედაქტორო,

თქვენს ვახეთში 12.01.07 გამოქვეყნდა მწერლის, ა.წერეთლის პრემიის ლაურეატის, ბატონ ბ. დავითაიას ჩემდამი მომართული წერილი, რომელიც ეხება ენობრივ საკითხს, კერძოდ მასში ნაბრძანებია – „ვეჭვობ არ იცოდეს პატივცემულმა მიტროპოლიტმა, რომ სვანური და მეგრული დიალექტები არ არის“, ბატონ ბ. დავითაიას სურვილია მეგრულად და სვანურად „ლოცვების თარგმნა“.

უნდა მოგახსენოთ, თანამედროვე ქართულ ლინგვისტიკაში არსებობს ძალზე სერიოზული სამეცნიერო მიმართულება, რომელიც ამტკიცებს, რომ მეგრული და სვანური არიან დიალექტები ერთი ენისა და ამ ენას ჩვენ ყველანი ვუწოდებთ ქართულს. ასე რომ, არა პირადად მე ვამტკიცებ აღნიშნულ მოსაზრებას, არამედ შესაბამისი სამეცნიერო მიმართულება. რაც შეეხება ჩემს პოზიციას, მთლიანად ვეთანხმები აღნიშნული საკითხის სპეციალისტს ბატონ მ. ნაჭყებიას, რომელიც წერს – „ენათმეცნიერებაში არ არსებობს საყოველთაოდ აღიარებული კრიტერიუმი, რომელიც გამიჯნავს ენასა და დიალექტს, თანამედროვე ლინგვისტიკაში დღემდე დაუდგენელია ზუსტი და შემოწმებადი განსაზღვრა, მაგალითად ფონეტიკურ-გრამატიკული სისტემის მიხედვით საგრძნობლად განსხვავებული ბუხარული და ალჟირული ერთი არაბული ენის კილოკავებადია მიჩნეული, ასევე ერთ გერმანულ ენად იწოდება ურთიერთისაგან ძალზე განსხვავებული პრუსიული და ბავარიული. არაიშვიათად ენის სტატუსი განისაზღვრება რელიგიური და პოლიტიკურ სახელმწიფოებრივი მიდგომის მიხედვითაც (მ. ნაჭყებია, ქართველთა ეთნო-ლინგვისტური ტერმინები, 2006 წ. გვ. 10).

ენობრივ-ლინგვისტური სხვაობის მიუხედავად, გერმანელებს აქვთ ერთი ენა, ხოლო სხვადასხვა გერმანული

ენაკავები დიალექტებად მიიჩნევა და არა დამოუკიდებელ ენებად. ცნობილ მეცნიერს ბ. ჯორბენაძეს მოჰყავს მაგალითი ერთი გერმანელი ენათმეცნიერისა, რომელიც წერს – „მე ვერ ვუბებ ბადენელს, ბავარიელსა და ზემო გერმანელს, როცა ისინი თავიანთ დიალექტებზე ლაპარაკობენ“ (ბ. ჯორბენაძე, ქართული დიალექტოლოგია, 1989 წ. გვ. 35), მაშასადამე არა თუ უბრალო გერმანელ მოქალაქეს, არამედ ენათმეცნიერსაც კი არ ესმის კუთხური მეტყველება ბავარიელისა, ზემო გერმანელისა და ბადენელისა, ამის მიუხედავად არავინ ცდილობს მაგალითად გოეთეს „თარგმნას“ ბადენურ ან ბავარიულ „ენებზე“.

ენათმეცნიერი წერს: „ბავარიულ, შვაბურ და ჰესენურ კილოებს შორის სხვაობა არანაკლებ ღრმაა ვიდრე ზოგიერთ ენებს, მაგალითად პოლონურსა და ჩეხურს, ან სერბიულსა და ბულგარულს შორის“ (იქვე გვ. 35).

მაშასადამე შვაბური და ჰესენური ისევე განსხვავდება ერთმანეთისაგან, როგორც ვთქვათ პოლონური და ჩეხური, ანდა როგორც სერბიული და ბულგარული, მიუხედავად ამისა გერმანიაში არავინ უწოდებს შვაბურ, ჰესენურ და ბავარიულ კილოებს – „ენებს“, არავინ ფიქრობს ლუთერის ბიბლია „თარგმნოს“ შვაბურად ან ჰესენურად და შეიტანოს ეს თარგმანი ეკლესიაში. ვფიქრობ ამას არ დაუშვებენ თვითონ ამ რეგიონების მცხოვრებნი, რადგანაც კარგად იციან, რომ ლუთერი იყო არა რომელიმე კუთხის შვილი, არამედ ერთიანი გერმანელი ნაციისა. გერმანული ბიბლიის ენა იქცა გერმანელი ერის ერთიანობის ნიშანსვეტად. კარგად იციან რომ ბავარიულად, ჰესენურად, შვაბურად, ბადენურად თუ ზემო გერმანულად ბიბლიის თარგმნით დაარღვევენ გერმანელი ერის ყველაზე წმიდათაწმიდას, გერმანელთა კულტურულ მთლიანობას, ეს კი უფრო მეტი და უარესი იქნება ვიდრე გერმანელთა დამარცხება I და II მსოფლიო ომებში.

საერთოდ, როცა რომელიმე ხალხს აქვს ერთი საზოგადო, საეკლესიო, სალიტერატურო, სახელმწიფო ენა ეს არის უდიდესი ეროვნული მიღწევა. ამისთვის საუკუნეების მანძილზე იღწვიან ერის საუკეთესო შვილები. მაგალითად XIX ს-ის ბოლოს და XX ს-ის



დასაწყისში სხვადასხვა ქვეყნებიდან პალესტინაში ჩასულმა ებრაელებმა (იმჟამად ისინი სხვადასხვა ენებზე მეტყველებდნენ) დიდი ძალისხმევით შეძლეს ერთიანი ებრაული ენის ჩამოყალიბება: მათ გააცოცხლეს ფაქტიურად უკვე 2000 წლის წინ მკვდარი ენა ბიბლიისა და დღეს ისრაელის ბავშვები ამ ენაზე მეტყველებენ.

კულტურული სიდიადის მიუხედავად, თანამედროვე საბერძნეთში ამჟამადაც კი მიმდინარეობს ერთიანი სალიტერატურო-სახალხო ენის შექმნის პროცესი. საბერძნეთში რამდენიმე ენა გამოიყენება სხვადასხვა სფეროში: სხვა არის ხალხური ენა (ე.წ. „დიმოტიკი“), სხვა არის უმაღლესი ინტელიგენციის ენა („კათარესა“ – წმ. ენა) და სხვა არის საეკლესიო ენა. გარდა ამისა არსებობენ აგრეთვე ადგილობრივი დიალექტები.

ენობრივი საკითხი როული იყო სომხებისთვისაც, რადგანაც სომხური კილოები ძალზე დიდად განსხვავდება ერთმანეთისგან. მაგალითად ის მეტყველება, რომლითაც კილიკიაში საუბრობენ აბსოლუტურად განსხვავდება ვთქვათ ბულგარეთის სომხების ენისაგან. მიუხედავად ამისა, სკოლებში შეისწავლება სალიტერატურო სომხური ენა, დიდად განსხვავებული იმ ენისაგან, რომელზეც ოჯახებში მეტყველებენ.

ჩვენმა წინაპრებმა ენობრივი საკითხის მოგვარება შეძლეს ჯერ კიდევ ქრისტეშობამდე. ქართველმა ერმა კულტურულ მთლიანობას მიაღწია მეფე ფარნავაზისა და ერისთავ ქუჯის, პეტრე იბერისა და იოანე ლაზის, სხვა დიდ და დიდებულ ქართველთა ურთიერთთანამშრომლობით და სწორედ ამ კულტურული მთლიანობის დარღვევა არის ცოდვა წინაშე უფლისა, მემბტიანეთა ცნობით ქართულ ენას თვით ყოველდღე მდინარე დვითისმშობელი მფარველობდა და ვითარცა საერთო-სახალხო გამოიყენებოდა კიდევ ერთადერთ საეკლესიო და სახელმწიფო ენად საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში ათასწლეულთა მანძილზე აფხაზეთსა, სვანეთსა, სამეგრელოსა, ქართლსა თუ კახეთში.

ცხადია, წმ. წერილის ყოველ ენაზე თარგმნა კურთხეული საქმეა, მაგრამ ერთი ერის მრავალ ტომებად დანაკუწებისათვის მისი გამოყენება არასწორია. თვით წმ. მოციქულების ეპოქაში წმ. წერილი არ უთარგმნიათ კორინთულ, დორიულ ან ვთქვათ იონურ „ენებზე“, თუმცა კი ბერძნული ენის სხვადასხვა დიალექტებზე შესაბამისი, ძალზე განვითარებული ლიტერატურა არსებობდა. წმ. მოციქულების ეპოქაში, მოციქულების ნებით, მე კი ვიტყვოდი სული წმიდის ნებით წმ. წერილი ითარგმნა ბერძნულთა საერთო ენაზე ანუ ბერძნულ კოინეზე, რომელიც შედარებით განვითარებული იყო, მაგრამ გასაგები ყველა ბერძნული ტომისათვის. ასევე IV-V საუკუნეებში ის ენა, რომლითაც ქართველთათვის ითარგმნა წმ. წერილი, უთუოდ გასაგები იყო ყველა ქართული ტომისათვის. ასე რომ არ ყოფილიყო ლაზეთ-ეგრისიდან იმდენი და ისეთი დიდი საეკლესიო მოღვაწეები მოველინენ წმ. ეკლესიას (იოანე ლაზიდან – ჭყონდიდელების ჩათვლით), ისინი შეძლებდნენ და უთუოდ თარგმნიდნენ წმ. წერილს თავიანთი მრევლის საჭიროებისათვის, მაგრამ მათ ვფიქრობ ჩვენზე უკეთ იცოდნენ რომელია საერთო-სახალხო-სალიტერატურო-საეკლესიო ენა და რომელი არის კუთხური დიალექტი.

აღნიშნული საკითხი ღრმად და მოითხოვს დიდ ყურადღებას, XIX ს-ის ბოლოსა და XX ს-ის დასაწყისში, როცა რუსეთის იმპერიის მოხელეები ქართველი ერის მთლიანობის დარღვევის მიზნით ცდილობდნენ კუთხურ დიალექტებზე ეთარგმნათ ქართული წმ. წერილი, მთელი საზოგადოება მათ შორის ნიკო დადიანი, დიმიტრი ყიფიანი, ეპისკოპოსი გრიგოლ დადიანი, წმ. ამბროსი ხელაია, წმ. ალექსი შუშანი, ილია, აკაკი, იაკობი და სხვანი პრესაში აქვეყნებდნენ მძაფრ წერილებს ამის აღსაკვეთად, რადგან ამჟამად ამ საკითხს კვლავ ეხებიან, გთხოვთ ნება დამართოთ ამასთან დაკავშირებით გამოვაქვეყნო თქვენს გაზეთში რამდენიმე წერილი.



ჩვენთან ბავშვობით ჩვენი სისხლი და ხორცი?

ჩვენს უფალსა და მაცხოვარს იესო ქრისტეს წმიდა სახარებაში ნაბრძანები აქვს იგავი კეთილი მწყემსის შესახებ, რომელსაც თავისი ასი ცხვრიდან ერთი დაეკარგა. მწყემსმა მიატოვა მინდორზე 99 ცხვარი და წავიდა ერთადერთი ცხვრის საძებნელად. როცა იპოვა, გაიხარა და შეუერთა მიტოვებულთ. ეს იგავი ჩვენ დღევანდელ ყოფასაც შეეხება. მე ვგულისხმობ იმ დამოკიდებულებას, რომელიც შეიქმნა ქართველთა და ოსთა შორის.

პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, განა დღემდე ჩვენი საყვარელი საქართველოს ქართული თუ ოსური ნაწილი ჩვენს საეკლესიო სამწყსოში არ შემოდინდა და შემოდის დღესაც? მაშ, როგორ უნდა მოიქცეს კეთილი მწყემსი, როცა სამწყსოს ერთი ნაწილი დანარჩენისაგან ჩამორჩენას აპირებს, მიატოვოს ეს და სხვა ცხვარნი წინ გაირეკოს? სად უნდა იყოს კეთილი მწყემსი ამ დროს?

მცნება, სიყვარული ქრისტესი, გვავალებს სიყვარულით, პატივისცემით და გაგებით მოვეკიდოთ ჩვენში მცხოვრებ ოსებს. მწყემსმა კეთილმა ისინი თავის სამწყსოს უნდა დაუბრუნოს, მთელი თავისი ყურადღება იმ ერთადერთს, სამწყსოდან ჩამორჩენილს უნდა მიაპყროს. ამიტომაც უნდა ითქვას - ოსები საქართველოს შვილები არიან. უფრო მეტიც, ისინი არა ფორმალურად შემოდინა ჩვენი ეკლესიის სამწყსოში, არამედ რეალურად. საერთოდ, საქართველოს ეკლესიაში შემოდინა არა მარტო ქართველები, არამედ საქართველოში მცხოვრები ყველა ქრისტიანი - რუსები იქნებიან თუ უკრაინელები. ოსი ქრისტიანები ჩვენი სამწყსოს ნაწილია. და ახლა, ამ გასაჭირის დროს, ჩვენ მათთან ვართ ჩვენ მათ გვერდში ვიქნებით, არ დავანებებთ მგელს ანუ საქართველოს მტერს, წაგვართვას ნაწილი ჩვენი სამწყსოსი,

სადაც ყველა დაცული და კურთხეული უნდა იყოს.

მე მხედველობაში მაქვს, პირველ რიგში, ჩვენი ეპარქია, რომელშიც შედის ბორჯომის რაიონი. აქ მრავალი ოსი ცხოვრობს, კეთილი ქრისტიანები, კეთილმორწმუნენი. ჩვენ ყოველთვის დავიცავთ ამ ქრისტიანების ინტერესებს.

და თქვენ, ჩვენო საყვარელო საქართველოს შვილებო - ოსებო, იყავით გულდინჯნი და გულმშვიდნი, ერთი წუთითაც არ დაეჭვდეთ თქვენს მიმართ ქართველების ძმობასა და მეგობრობაში. განა დღემდე საუკუნეთა მანძილზე ჩვენ ერთობა, სიყვარული, ძმობა, ნათელმდრონობა, ნათლიმამობა არ გვექონდა და გვაქვს ერთმანეთში, განა ცოტაა ჩვენი ერთ ოჯახში, ერთ ჭერქვეშ მცხოვრები ქართველები და ოსები? ჩვენ ხომ არა მარტო სულიერი ერთობა გვაკავშირებს, არამედ ერთ სისხლად და ხორცად ვართ ქცეულნი. განა ასე არ იყო საუკუნეთა მანძილზე? ახლა ყველამ ერთად ვეცადოთ, ცხვარი მგლად არ იქცეს, როგორც ეს ალან ჩოჩიევს სურს.

მე წავიკითხე ოსი მოქალაქის წერილი რესპუბლიკურ გაზეთში, სადაც ის ჩოჩიევს პირად მტერს უწოდებს და ეს ასეა მართლაც, ამ კაცს და მის ჯგუფს თავის ხალხის დაღუპვა სურს. ჩვენ ჩვენს სამწყსოს მარად დავიცავთ, როგორც ჩოჩიევების მსგავსთაგან, ისე იმ ქართველთაგანაც, რომლებმაც არ იციან მტრობის გაღვივებით რას უმზადებენ ქართველ ხალხს.

ქართველო ქრისტიანო, შენ უზარმაზარი პოლიტიკური კულტურის მემკვიდრე ხარ, როგორ ფიქრობ, ასეთი მიდგომა რომ ჰქონოდა ჩვენს ერს სხვა ეროვნების შვილებთან, ჩვენი სახელმწიფო იარსებებდა ორიათას ექვსასი წელი? ჩვენ მუდამ გვექონდა ჩვენი სახელმწიფო, მაგრამ ჩვენს წინაპრებს, ყველაფერთან ერთად, ქრისტიანული სიყვარული და პოლიტიკური მოთმინება ჰქონდათ. სიყვარული და არა ამპარტავნული თავის აღერება, მოთმინება და არა მოუთმენლობა. „იყვარებოდეთ



ურთიერთას“ - გვასწავლის უფალი, „შეიყვარე მოყვასი შენი - ვითარცა თავი შენი“ - „იყავით სრული, ვითარცა მამა ღმერთი“ - იმეორებს დიდი ილია მართალი. ნუ გაგხდით ცილისწამებას პოლიტიკურ იარაღად, ცილისწამება სიმდაბლეს, ცილისწამება იგმობა უფლის იმ ათ მცნებაში, რომელიც მოსე წინასწარმეტყველს მისცა თვით ღმერთმა: - „არა ცილი სწამო მოყვასსა შენსა წამებითა ცრუითა“.

როგორც გაირკვა, ქართველების ერთ ნაწილს არაქართველებად მიიჩნევენ მათი „ოსური“ გვარების გამო. ასეთი მიდგომა არასწორია და მცდარი. არსებობს მეცნიერული ნაშრომები, ძველი საბუთები, საიდანაც ნათლად მტკიცდება, რომ ამ გვარების ნაწილი ქართული წარმოშობისაა.

მე აქ შევეხები მხოლოდ რამდენიმე გვარს, ჩვენს რაიონში გავრცელებულთ, მაგალითად, თედიაშვილების გვარი საერთოდ ბორჯომელი წარმოშობისაა. დიდი მეცნიერი ვახუშტი ბაგრატიონი, რომელიც ასევე ცნობილი გეოგრაფი იყო, XVIII საუკუნის დასაწყისში, დღევანდელი ბორჯომის რაიონში ასახელებს „თედიათ-უბანს“ ანუ თედიაშვილების სოფელს. ეს ის დროა, როცა, იმავე ვახუშტის გადმოცემით, ჩრდილო კავკასიიდან ქართლის მიდამოებში თანდათან ესახლებიან ოს-დვლები (იხ. ქართლის ცხოვრება, ტ. 4, გვ. 634-650). ვახუშტი ასახელებს ყოველ ხევს, ყოველ ადგილს, სადაც კი ოს-დვლები სახლობენ ამ დროს. მათი დასახლების არეალი საქართველოში იმ დროს მხოლოდ ქართლის მთიანეთს მოიცავდა და არავითარი ოსური მოსახლეობა ან ოსური გვარი დღევანდელ ბორჯომის რაიონში ვახუშტის დროს არ ცხოვრობდა. მაგრამ იქ, როგორც აღვნიშნეთ, თედიაშვილების სოფელი იყო. თედიათ-უბანი, ს. მაკალათიას მიხედვით წადგურთან მდებარეობდა (ბორჯომის ხეობა, 1957, გვ. 26). თედიაშვილები იმ დროს იყვნენ ავაილ-

შვილების ყმები. ცნობილია, რომ ვახუშტის შემდეგ მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოს ავალიშვილები თავიანთი ყმებით ბორჯომის ხეობიდან გადასახლდნენ შიდა ქართლში. ცხადია, მათ შორის იყვნენ, თედიაშვილებიც. აქ ისინი მეცხრამეტე საუკუნეში მოექცნენ ოსურ გარემოში და ამ გვარის ზოგიერთი წევრი გაოსდა. მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ავალიშვილები კვლავ დაბრუნდნენ ბორჯომის ხეობაში, მათ შორის იყვნენ თედიაშვილებიც.

ქართველების გაოსების შესახებ ჩვენ გვაქვს მეცნიერ ეთნოგრაფთა უამრავი მონაცემები. გ. ჯიბლაძე წერს: „თუ ქართველთა და გაქართველებულ დვალთა გაოსება წინა საუკუნეში მხოლოდ მაღალმთიან ხეობას მოიცავდა, მეოცე საუკუნეში პროცესმა გადმოინაცვლა დაბალმთიანი გარდამავალი ზოლისაკენ“ (ეთნიკური პროცესები შიდა ქართლში, კრებული შიდა ქართლი, 1987, გვ. 17-18), ხოლო რაც შეეხება ქართველთა გაოსებას მაღალმთიანეთში, ამის შესახებ წერდა მეთვრამეტე საუკუნის დიდი გერმანელი მეცნიერი გიულდენშტედტიც. ეს მეცნიერი გერმანიიდან კავკასიაში, კერძოდ, საქართველოში მოგზაურობდა. ის წერს „კავკასიელ მთიელთა შორის, განსაკუთრებით ლეკებსა და ოსებში, არის ბევრი ქართველი, რომელთაც რელიგიასთან ერთად ენაც დაივიწყეს“ (გიულდენშტედტი, მოგზაურობა საქართველოში, ტ. I. გვ. 185). მისი დაკვირვებით, ქართლის მთიანეთში ოსთა შორის მცხოვრები ქართველები კარგადნენ ქართულ ენასა და სარწმუნოებას, რის გამოც ისინი ოსდებოდნენ.

ვახუშტის დროს ქართლის მთიანეთში ოს-დვლები არცთუ დიდი ხნის შემოსულები იყვნენ. ამიტომაც მაღრან-დვალეთში (საქართველოში ოსთა განსახლების ძირითად ტერიტორიაზე, რომელიც მოიცავდა დღევანდელი ჯავის რაიონის ერთ ნაწილს), ოსებთან ერთად ჯერ კიდევ ცხოვრობდა ქარ-



თული მოსახლეობის მნიშვნელოვანი რაოდენობა (იხ. დასახ. ნაშრ. ტ. I, გვ. 101; ტ. II, გვ. 91). სწორედ ისინი განიცდიდნენ იმ დროს გაოსებას და ეს პროცესი შემდეგ, მეცხრამეტე საუკუნეში გავრცელდა ქართლის ბარში, მთიელების ბარში ხიზნებად ჩამოსახლებასთან ერთად.

ამ პროცესს თვით ხალხი უკვირდებოდა და აფიქსირებდა თავის მახსოვრობაში. აი, რას წერს მეცნიერი: „სანტერესოა ეთნოგრაფიული მასალა ოდიშიელების შესახებ. ძირ-გვარი ყოფილა ცეცხლაძე. თავიდან მეჯულის ხეობის სოფელ სარდისში უცხოვრიათ. მანდ ყოფილან სამნი ძმანი ცეცხლაძეები (აღსანიშნავია, რომ ცეცხლაძეები 1744 წლის აღწერის თანახმად, ჭურთის ხევის მკვიდრნი არიან, იხ. ჯავახიშვილი, გვ. 184). ერთს ერქვა ბედო, მეორეს - მელა, მესამეს - ოდი. ესენი ჩამოსულან და დაუკარგავთ ნამდვილი გვარი ცეცხლაძე და გადაკეთებულან სამ გვარად - ოდიშიელად, ბედოშიელად და მელაძედ. მელაძის წინაპარი დასახლდა ჭურთაში, ოდიშიელისა - ზოდესში, ბედოშიელისა - საფარშეთში. მელაძეები და ბედოშიელები გაოსდნენ. ხევშიც არიან ოდიშიელები, პაპახემის გადმოცემით ისინი გოდესში მიდიოდნენ სალოცავად“ (რ. თოფჩიშვილი, ქსნის ხეობის ზოგიერთი ეთნო-ისტორიული საკითხები, მაცნე, ისტორიის სერია, 1987, 4, გვ. 35).

არის სხვა საგვარეულო დაკვირვებაც ხარხელების, ჯაბაურების და ფსუტურების გაოსების შესახებ - „ჩვენნი მოგვარენი ყოფილან აგრეთვე ქოლოთში მოსახლე ხარხელები და ფსუტურები, ზოგი ნახიდში ცხოვრობენ. ნახიდში ბევრი გაოსდა და ფსუტურები თვითონ უფრო ოსურად ლაპარაკობდნენ“ (იქვე, გვ. 39). ასევე არის ბიტიელების შესახებაც. „ძელყორაშიელების ძირგვარი გუთნიაშიელი ყოფილა, ძელყორაშიელების გვარს კი შედარებით გვიან (XIX ს-ის პირველ ნახევარში) გამოყოფიან ბეკარაშიელები და ბიტიაშიელების გვარი“ (იქვე,

გვ. 39). ბიტიაშიელები ანუ ბიტიაანთ რუსული ადმინისტრაციის გავლენით XIX საუკუნეში თავიანთ გვარს უმატებენ გვარწარმომქმნელ რუსულ სუფიქსს „ევ“ და ბიტიაშიელების ნაცვლად ფორმდება გვარი ბიტევი.

დასახელებულ ნაშრომში აღწერილია, აგრეთვე, მსგავსი პროცესები - მაგალითად, თუ როგორ შევიდა ილურიძეების ოჯახში ოსური ენა და წეს-ჩვეულებები; ისინი ოსურ გარემოში, ერთ-ერთი მთის ხეობაში ცხოვრობდნენ: „ცნობილია, რომ ქალი იშვიათად თხოვდებოდა ბარიდან მთაში, ძირითადად პირიქით მოვლენას აქვს ხოლმე ადგილი. ასეთ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ ილურიძეებიც: მათ ქვემოდან მოსახლე ქართველთაგან ზემოთ არავინ თხოვდებოდა. ილურიძეების ზემოთ კი ოსები მკვიდრობდნენ. XIX ს-ში ილურიძეებმა მასობრივად დაიწყეს ოსის ქალებთან დაქორწინება. ქალებმა კი, რომლებიც ილურიძეთა ოჯახების დედები და რძლები გახდნენ, გვარში შემოიტანეს ოსური ენა, ყოფა და რიგი წეს-ჩვეულებები. ილურიძეები დღეს ფაქტიურად ორენოვანნი არიან. XVIII ს-ის აღწერის მასალებით ილურიძეების ქართველობა არავითარ ეჭვს არ იწვევს“ (იქვე, გვ. 35). ასევე ითქმის გვარ ელოევის შესახებ. გ. ჩიქოვანის მიერ ჩაწერილი მასალით, ქარჩოხში ხევიდან მოსულან გიგაურები, რომელთა მემკვიდრენი არიან ქსნის ხეველი პავლიაშიელები. „პავლიაშიელების განაყრებად ითვლებიან ელოშიელები. ახალი გვარ-სახელის გამოყოფა შედარებით გვიან, XVIII ს-ის მეორე ნახევარში მომხდარა. ამ გვარისათვის საფუძველი დიდი ოჯახის უფროსს ელო პავლიაშიელს მიუცია. 1774 წლის აღწერის დავთარში ასეთი პიროვნება მართლაც გვხვდება“ (იქვე, გვ. 32). ასევე ითქმის სიუკაელების შესახებაც, „1774 წ. სოფ. უკანა მხარში, ძირითადად მკვიდრობენ შიუკაშიელები, ოლაძეები, 1873 წლის კამერალური აღწერის მიხედვით, აქ ჩანან მანჯიკაშიელები, ეთნოგრა-



ფიული მასალით ოლაძეთა გვარიდან არიან გამოსული პაპიაშვილები“ (იქვე, გვ. 33). ჯიკაელების (მანჯიკაევი) და პაპიაელების მსგავსად, ქოქოშვილების ანუ ქოქოელების განაყოფი ყოფილან კაჭიაურები. „გაგაზში მკვიდრობენ კაჭიაურებიც. მათი ძირი გვარი ქოქოშვილი ყოფილა“ (იქვე, გვ. 36). „ჭოჭალების (ხოჩელები) ძირი გვარია ქარუმიძე“ (იქვე, გვ. 37). მთის გვარ ხოჩელებისაგან ნაწარმოებია გვარი ხოჩიშვილებისა.

ქართველთა გაოსებით განსაკუთრებით დაინტერესებული იყო გასულ საუკუნეში ცარისტული ადმინისტრაცია. მეფის ჩინოვნიკები აღწერის მასალებში განგებ იქცეოდნენ შემდეგნაირად: მიუხედავად იმისა, რომ 1886 წლის საოჯახო სიების აღწერის მასალებში თრუსოს ხეობის სოფელ ოქროყანაში, აღწერის თანახმად, მკვიდრობდნენ ეროვნებით ქართველები, აღმწერმა ისინი რუსული სუფიქსით „ევ“ ჩაწერა: გუდიელები, ბიბილოელები, არჯინოელები, ბიდაგოელები, ზაგალოელები, კაკაეელები (რ. თოფჩიშვილი, XIX ს-ის მოსახლეობის აღწერის მასალები, მნათობი, 1987, №12, გვ. 160-161). მიუხედავად იმისა, რომ სოფ. თოღოთის მკვიდრი ფიტაროელების და თაყაელების საოჯახო ენა ქართული იყო. აღმწერმა ისინი ოსებად ჩაწერა. არსებობს ძველი ქართული მასალები, საიდანაც ჩანს, რომ ის გვარები, რომლებიც დღეს ოსურად მიიჩნევა, ძველად ნამდვილად ქართულს წარმოადგენდა. მაგალითად, ხარებაშვილების ანუ დღევანდელი ხარებოელების წინაპრებს ქართული სამართლის ძეგლები ჯერ კიდევ მეთვრამეტე საუკუნეში მოიხსენიებენ როგორც მღვდლებს. ცნობილია, რომ ოსები იმ დროს არა თუ მღვდლებად, არამედ ქრისტიანებადაც კი ნაკლებად მიიჩნეოდნენ, მათ გაქრისტიანებას ჩრდილო კავკასიაში, ანუ ოსთა განსახლების ძირითად ტერიტორიაზე ეწეოდა რუსული ხელისუფლება. ამი-

ტომაც, შუაგულ საქართველოში, რუისსა და შინდისში ოსი მღვდლად ვერ გამწესდებოდა. ქვემოთ მოყვანილი დოკუმენტიდან ჩანს, აღნიშნული მღვდელი ოსი რომ ყოფილიყო, ამის შესახებ უთუოდ მიუთითებდა მისი მომჩივანი ეპისკოპოსი. 1793 წლის 16 თებერვალს რუისელი ეპისკოპოსი ჩივის ვახტანგ ბატონიშვილთან იმის შესახებ, რომ „ხარებაშვილს გიორგი მღვდელს აბისი სოფელი მივაბარე სანახევროდ, რაც ეშოვა შუაზე უნდა გაეყო“ (ქართ. სამართ. ძეგლები, ტ. VIII, გვ. 196), მაგრამ იმ მღვდელ ხარებაშვილს არ გაუყვია და შინდისში გადასულა. ასევე ითქმის მარგიშვილების, ახლანდელი მარგიელების შესახებ. ისინი კიდევ უფრო ადრე, XVIII საუკუნიდან მოიხსენებიან წერილობით საბუთებში (იქვე, ტ. VII, გვ. 690-691). მარგიშვილების ერთ შტოს ჯავახეთთანაც აქვს კავშირი. ისინი თუშანიშვილების ყმები ყოფილან (ტ. VIII, გვ. 90). შიდა ქართლში არა მარტო ყმა გლეხები (ხიზნები) გაოსებულან, არამედ თავადების და აზნაურების ნაწილიც კი. მაგალითად, ბორტიელების წინაპარი ბორტიშვილები მაჩაბლების ერთ-ერთ შტოს წარმოადგენდნენ. „მაჩაბლების გვარი თავადურ სახელებად დაიყო: ზაალიშვილებად, გიორგიშვილებად, რევაზიშვილებად და ბორტიშვილებად“ (ქსე ტ. 6, გვ. 509). რევაზოელებიც (რევაზიშვილები) გაოსდნენ. ახლანდელი დიაკონოელების წინაპარი დიაკნისშვილები XVI საუკუნიდანვე იხსენიება, „გორელმა ვაჭარმა დიაკნისშვილმა სტამბოლში გარდაცვლილი სიმონ მეფის ნეშტი საქართველოში წამოასვენა“ (ისტორიული წყაროთმცოდნეობითი ნარკვევები, 1988, გვ. 28).

აღსანიშნავია, რომ ქართველთა გაოსების ზემოთ აღნიშნულ პროცესს განსაკუთრებული მეთოდებით ავითარებდა ცარისტული ხელისუფლება. მაგალითად, საქართველოში ბატონყმობის გაუქმებამდე რვა წლით ადრე



ხელისუფლებამ ქართველი ბატონებისაგან გაათავისუფლა მათი ყმების ოსური ნაწილი. ეს მოხდა 1852 წლის 8 ივნისს იმპერატორის რეზოლუციის შედეგად, რომელიც მან დაადო მეფისნაცვალ ვორონცოვის შესაბამის წარდგინებას. რუსეთის სენატის გადაწყვეტილება შეეხებოდა ქართველ მებატონეთაგან ყმების ოსური ნაწილის გაათავისუფლების მოთხოვნას. მეფისნაცვალმა იძულებული გახდა ახალი გზები ეძია ყმების ოსური ნაწილის გაათავისუფლებისათვის, კერძოდ, მანაბლებს დაუნიშნა ყოველწლიური პენსია ხუთი ათასი მანეთის ოდენობით: ოღონდ მათ უნდა გაეთავისუფლებინათ თავიანთი ყმების ოსური ნაწილი (სამხრეთ ოსეთის ისტორიის ნარკვევების, ტ. I, გვ. 186, ქ. ს. ე. საქ. სსრ, 1981, გვ. 338). ამის გამო, ბატონყმობის გადავარდნამდე დიდი ხნით ადრე, 1852 წელს ოსები გამოვიდნენ ყმობის უღლისაგან. ისინი იქცნენ თავისუფალ სახელმწიფო გლეხებად და შეეძლოთ დასახლება სახაზინო მიწებზე, აგრეთვე, ქართველ მემამულეთა მიწებზეც. ოღონდ არა როგორც ყმებს, არამედ როგორც ხიზნებს - თავისუფალ მიწათმოქმედებს, ეს იყო ძალზედ დიდი პრივილეგია, რომელიც მიენიჭა შიდა ქართლის მოსახლეობის მხოლოდ ოსურ ნაწილს. ამის გამო მრავალი ქართველი ყმა გლეხისათვის „ოსობა“ სანატრელი იყო და ესენიც ცდილობდნენ ჩაწერილიყვნენ ოსებად ყოველი მომდევნო აღწერის დროს. ხოლო უფრო ადრე, XIX საუკუნის დასაწყისში, ქართველების გაოსებას განსაკუთრებით შეუწყო ხელი საეკლესიო პოლიტიკამ, რომელსაც რუსული საგზარდოსო ეწოდა, ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შემდეგ. ამ დროს მრავალი ქართული საეპისკოპოსო გააუქმეს და მათ ნაცვლად დააარსეს სულ სამი ეპარქია: ქართლისა, ოსეთისა და სიღნაღისა. ე.წ. „ოსეთის ეპარქიის“ შექმნით რუსულმა საეკლესიო ხელისუფლებამ გადაწყვიტა „აღედგინა“ ქრისტიანობა

საქართველოს მთიანეთში. ამ დროს აღსდგა ოსეთის სასულიერო კომისიაც, რომელიც თითქოსდა „აქრისტიანებდა“ ქართლის მთიანეთის მოსახლეობას, ამ დროს აქ მოინათლა მოსახლეობის დიდი რაოდენობა. „1815 წელს უკვე მონათლული იყო 11446 ოსი, ხოლო 1820 წლის პირველი ივლისისათვის მონათლული ოსების რიცხვმა 31997 კაცს მიაღწია“ (სამხრეთ ოსეთის ისტ. ნარკვევები, გვ. 245). მონათლულთაგან ყველა ოსი არ იყო. ქართველი მთიელებიც ინათლებოდნენ, მაგრამ იმის გამო, რომ რუსული საეკლესიო ხელისუფლება მონათვლის საფასურად მხოლოდ ოსებს ათავისუფლებდა ბატონყმური ურთიერთობისაგან და, აგრეთვე, აძლევდა ფულად ჯილდოს, ქართული მთიელებიც, სახაზინო გლეხების კატეგორიაში გადაყვანის მიზნით, ოსებად აცხადებდნენ თავს და „ინათლებოდნენ“. ხელისუფლებამ მიზნად დაისახა როგორმე აღმოეფხვრა ქართლის მთიანეთში ქართული საეკლესიო მსახურება, ქართული წირვალოცვა, რელიგიური წესების ქართული რიგით აღსრულება. მთიელების ქართველთაგან გაუცხოების მიზნით მრავალი ღონისძიება გატარდა.

აღსანიშნავია, რომ ჩრდილო კავკასიაშიც მთელი ტომების გაქრისტიანებულ წევრებს რუსეთის ხელისუფლება ასახლებდა, დაბლობში აძლევდა მიწას და გარკვეული ოდენობით თანხას (მ. გონიკაშვილი, საადგილმამულო რეფორმა, 1984, გვ. 72-74). გარდა პოლიტიკური, სოციალური და რელიგიური მიზეზებისა, არსებობდა ქართველთა გაოსების სხვა მიზეზებიც. უპირველეს ყოვლისა, ეს იყო ქართველი მოსახლეობის ეთნიკური თვითშემცნების უადრესად დაბალი დონე, რომელიც განსაკუთრებით გადრმავდა XIX საუკუნის პირველ ნახევარში, ქართული სახელმწიფოებრიობის გაუქმების გამო. ეროვნული თვითშემცნება იმდენად დაბალ დონეზე იდგა, რომ თვით ილია ჭავჭავაძის ფიგურალური შეფასებით ქართველად თავის თავს



თვლიდა ძირითადად მხოლოდ ქართ-
ლელი, ბარელი და კახეთის მოსახ-
ლეობის შეგნებული ნაწილი (იხ.
ი. ჭავჭავაძე. ტ. III, გვ. 72-73). ამ დროს
თვითშემეცნების დაბალ დონეს რელი-
გიური მომენტიც აღრმავებდა, ქართ-
ველად მხოლოდ ქართველ მართლმად-
იდებლებს თვლიდნენ, ქართველ კა-
თოლიკებს უწოდებდნენ ფრანგებს,
ქართველ გრიგორიანებს - სომხებს,
ქართველ მაჰმადიანებს - თათრებს.
როგორც ვთქვით, ქართველობა დაკავ-
შირებული იყო მტკიცე მართლმადი-
დებლურ სარწმუნოებასთან, ამიტომაც
იყო ტენდენციები იმისა, რომ ბარში
მასობრივად ჩამოსახლებული მთიელე-
ბის მოუნათლაობის გამო ბარელები
დაეჭვებულებიყვნენ მთიელთა მართლმად-
იდებლობაში, ანუ რაც იგივეა მათ
„ქართველობაში“. არსებობს ამის და-
ამტკიცებელი მრავალი ფაქტი. მაგა-
ლითად, ბესტავაშვილები ძველთაგანვე
ქართველებად მიიჩნეოდნენ, ჯერ კიდევ
ოსების საქართველოს მთიანეთში ჩა-
მოსახლებამდე. მიუხედავად ამისა, ქარ-
თლის მთიანეთის „ბესტავანთ სოფ-
ლიდან“ ბარში გადმოსახლებული ბეს-
ტავაშვილების ნაწილი ოსებად მიიჩ-
ნიეს ბარელებმა, მათი არამართლმადი-
დებლობის ანუ არაეკლესიურობის
გამო. მაგალითად, XVIII საუკუნის
სამოცდაათიანი წლების აღწერის მასა-
ლებიდან ჩანს, რომ ბესტავაშვილების
სოფელში, ანუ „ბესტავანთ სოფელში“
სულ ოთხი კომლი ოსი ცხოვრობდა
(ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ფ. პდ. დოკ.
5421). თითქმის ერთი საუკუნის შემდეგ,
1870 წელს ამ სოფელში ადმინისტრაც-
ციამ „გახსნა“ ეკლესია; ეს ნიშნავდა
ქართველი მთიელების ოსებად ჩაწე-
რას. ქართველი მთიელები (ოსები)
ბატონყმური უფლისაგან (მაჩაბლებისა-
გან) გათავისუფლების შემდეგ (1852
წლიდან) მრავლად ესახლებიან საფა-
ლავანდლოში ანუ დღევანდელ ზნაურის
რაიონში. აქ ისინი, როგორც თავი-
სუფალი გლეხები, მემამულისაგან და-

სამუშაველად იღებენ მიწას 10 დესე-
ტინამდე. ისინი იყვნენ არა ყმები,
არამედ ხიზნები. მალე ისინი გამდიდ-
რდნენ და ქართველ მოსახლეობასაც
აღუძრეს სურვილი მსგავსი წესით
მიეღოთ მიწა-წყალი. მაგრამ ამ დროს
საქართველოში ჯერ კიდევ არსებობდა
ბატონყმობა, ხოლო ყმობისგან მხო-
ლოდ ოსები იყვნენ გათავისუფლე-
ბულნი. ამიტომ „ოსობა“ იქცა სოცია-
ლურ კატეგორიად. „ოსობამ“ თავისუ-
ფალ მიწათმოქმედად აქცია ყმა-გლეხი
და ეს დიდ გავლენას ახდენდა ქართ-
ველებზე. „ნ. მარი და შემდეგ უფრო
საფუძვლიანად ვ. აბაევი ამტკიცებს,
რომ ოსები რომელიდაც მოსული ირა-
ნული ტომის უბრალო გაგრძელება არ
არიან. მათ დამხვდური მცხოვრებნი
არც გაუქლევით და არც გაწყვეტი-
ლან, არამედ შეხამებიან, მოხდა ასი-
მილაცია და ამის შედეგად წარმოიშვა
ახლანდელი ოსური ტიპი“ (ი. მეგ-
რელიძე, სიძველენი ლიახვის ხეობაში,
1984, გვ. 7). მართალია, ეს შეეხება
კავკასიის მთიანეთს, სადაც მოხდა მო-
სული ირანული ტომისა და დამხვდუ-
რი იბერიული ტომების ურთიერთშე-
რევა რამაც, აბაევის თანახმად, ხელი
შეუწყო „ახლანდელი ოსური ტიპის
ჩამოყალიბებას“. მაგრამ ეს ხსნის ქარ-
თველთა ოსებში ასიმილაციის პრო-
ცესსაც, რადგანაც ქართველები იბე-
რიულ-კავკასიური ტომია, მსგავსად
დვალეებისა, რომელნიც, თანახმად
ვახუშტისა, საფუძვლად უდევს თანა-
მედროვე სამხრეთელი ოსების ეთნოსს.
„სწორედ ამიტომ ზოგი ავტორი საეჭ-
ვოდ მიიჩნევს ჩრდილოელი და სამხ-
რეთელი ოსების ერთიან წარმომავ-
ლობას“. (ოსებ მეგრელიძე, სიძველე-
ბი ლიახვის ხეობაში, 1984, გვ. 10).
ხოლო „ენობრივი მონაცემებით ვ. აბაე-
ვი თვლის, რომ ჩრდილოოსური ენა
უკანაკნელი ორასი წლის მიხედვით
უფრო რუსული ენის გავლენას გვიჩ-
ვენებს, ხოლო სამხრეთ ოსური – ქარ-
თული ენისა“ (იქვე, გვ. 11). თუმცა



ისიცაა აღსანიშნავი, რომ ამ საკითხზე სხვაგვარი თვალსაზრისიც არსებობს.

როგორც აღინიშნა, საფალავანდოსა (ზნაურის რაიონი) და ქსნის საერისთაოში (ლენინგორის რაიონი) მცხოვრებლებზე ქართული ზეგავლენა სრულიად აშკარაა. თვით სამაჩაბლოსა და მადრან დვალეთის (ცხინვალისა და ჯავის რაიონების) ეპიგრაფიკული მასალა მსგავს ზეგავლენაზე გვანიშნებს. ჯერ კიდევ გიულდენშტედტი მიუთითებდა, დიდი ღიახვის ხეობაში და მის ზემოწელზე მრავალი ქართული სოფელი არსებობდა. XVIII საუკუნის ბოლოს ისინი ოსურ გარემოში მოხვედრილან, ანუ როგორც მეცნიერები უწოდებენ - „ოსური დაფენების“ ქვეშ. არსებობს ქართველთა გაოსების ეპიგრაფიკული სურათიც, კერძოდ, აქ იგულისხმება წარწერები საფლავის ქვებსა და სხვ. აქედან ჩანს: თუკი მამა-პაპა ქართული გვარის მატარებელია თვით XIX ს. I ნახევარში, შვილს უკვე „ოსურ“ ყაიდაზე - რუსული დაბოლოებით მოუწყვია თავისი გვარი. მაგალითები უამრავია, მათ მოყვანამდე უნდა ითქვას, რომ გვართან ერთად აქაური ქართველები ენასაც კარგად დნენ, თვით XX ს-ის დასაწყისშიც კი, თუკი მამა-პაპებმა ქართული ენა იცოდნენ, შვილებმა უკვე აღარ იციან, „ადგილობრივ ოსთა უფროსი თაობის დიდი უმრავლესობა ორენოვანია, ისინი მშობლიური ოსური ენის გარდა ქართულ ენაზეც მეტყველებენ“ (იქვე, გვ. 230). სოფ. გუფთელი ჯიოეებისა და თიგიშვილების წინაპრების საფლავის ქვებს აწერია: „ჯიოშვილი („ტატო ჯიოშვილი“, „ქალამანა“, „არჯევანა“, „სოსიკო ჯიოშვილის მეუღლე“ და სხვ.), ხოლო ახალ დროში - „ჯიოევი“. ასევე აწერია ძველი დროის საფლავის ქვებს მშვენიერი ქართული ენით დაწერილი ლექსი - ეპიტაფიები, წარწერები: „თიგიშვილი“, „გასიშვილი“, „ფილიშვილი“, ახლა - თიგიევი, გასიევი, პლიევი (იქვე, გვ. 234-235). „ფილიევიების ზოგი ოჯახი ბიჭიკაშვილად იხსენიება. მაშასადამე, მათ წინაპარს ბიჭიკა რქმევია“ (იქვე, გვ. 236). უძველეს დროს ერთი ჯიოშვილი მღვდელი

ყოფილა და სიონშიც უმსახურია. „ყოფილა მორგოელი ჯივაშვილი ანუ ჯიოევი, რომელიც შემდეგ თბილისში სიონში მსახურობდაო“ (იქვე, გვ. 237), სოფ. ჯრიაში არის ქოთოლაშვილების ეპიტაფიები და შემდეგ ქოთოლოვოებისა (გვ. 238). სოფ. ნინოში 1894 წ. ქვაზე აწერია ქარსანაშვილი, რამდენიმე ხნის შემდეგ - ქარსანოვი (გვ. 239). თუკი სოფ. მსხლებში 1880 წლის ეპიტაფიაზე მშვენიერი ქართულით არის ცხოვრებაშვილის ეპიტაფია, რამდენიმე ხნის შემდეგ უკვე ჩნდება „ცხოვრებაევისა“ (გვ. 242). საინტერესოა ცნობა ცაბაევის შესახებ: „გასილ ცაბაევის მეტრიკულ ამონაწერში ჩაბაშვილი წერია. გასილს ვეკითხები, ჩაბაევი და ცაბაევი განა ერთი და იგივეა? მისი პასუხია: ასე იყო, ჩაბაშვილს გვიწოდებდნენ, აგერ 50 წელიწადია ცაბაევს (ცაბათი) გვეძახიანო“ (გვ. 246). ჯავაში არის 1870 წელს მშვენიერი ქართულით დაწერილი ეპიტაფია ბათო სანაყოშვილისა, რამდენიმე ხნის შემდეგ კი ახალი საფლავის ქვაზე სანაყოფი წაუწერიათ. ძველ წარწერებში კი ყველგან ქართული ფორმებია. ერთი ამ გვარისა თანამდებობის პირი ყოფილა. „თანამდებობის პირებს უფრო ადრე დაუწყიათ გვარების გარუსულება“ (გვ. 249). გვხვდება გვარები თავდაპირველი ფორმით: ბაბაშვილი, თანდილაშვილი თიბილაშვილი, ქვაბაძე, ხარებაშვილი, ფარასტაშვილი (შემდეგ ფარასტაევი), გათოკოშვილი, შემდეგ გათოკოევი, რელგურაძე, ქოქოშვილი, დედაშვილი-ვალიშვილი, ბალაშვილი და არა ბაგიევი (იხ. იქვე, გვ. 249-291). აქვე, ამ მოსახლეობაში არსებობდა მრავალი ქართული ლეგენდა, თქმულება, ხატ-ჯვრებისა თუ ეკლესიების სახელები და მათი საგვარეულო თაყვანისცემის წესჩვეულება. „სამხრეთ-ოსეთის განსაკუთრებით ჯავის რაიონის მცხოვრებთა ზეპირსიტყვიერებაში გხვდებით ქართულის მსგავს თქმულებებსა და ლეგენდებს“ (გვ. 251). არსებობს ასევე გვარები ტოპონიმური წარმოშობისა, მაგალითად „სავახტანგო“ ეწოდებოდა ერთ ვრცელ კუთხეს შიდა ქართლში,



სამაჩაბლოსა და ქსნის ხეობის საზღვარზე. აქაურების გვარი – ვახტანგიშვილი, შემდეგ ვახტანგოვებად გარდაიქმნა, თუმცა იმერეთში გვხვდება გვარი ვახტანგაძე, აჭარაში – ვახტანგური, ქართლში – ვახტანგიშვილი. დვალეთში იყო ტოპონიმი „ბობალეთი“, ამიტომაც ამ ხეობის მკვიდრთ ერქვათ - ბიბილურები (ძველი ერისთავთა, ქართ. სამართლის ძეგლ. II, 1965, გვ. 102). საერთოდ, ზემოთ მოყვანილის განსამტკიცებლად არსებობს უამრავი უძველესი წერილობითი წყარო: მოსახლეობის აღწერები, ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, ეპიგრაფიული მასალა თუ სამართლებრივი საბუთები. საჭიროა მხოლოდ მათი თავმოყრა.

ყოველივე ზემოაღნიშნული სრულ უფლებას იძლევა ითქვას, რომ ქართველი და ოსი ხალხების ძმობას არა მხოლოდ სულიერი, არამედ ხორციელი, ეთნიკური საფუძველიც გააჩნია. განხეთქილებას ამ ორ მოძმე ხალხს შორის უფალი არ დაუშვებს.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ზემოთ მოყვანილი მასალა ჩვენ გადმოვეცით არა ვისმე ეროვნული გრძნობების დასათრგუნად, არამედ იმის საჩვენებლად, რომ ერთი წარმოშობის ორი გვარი ერთმანეთს არ დაუპირისპირდეს. მაგალითად, თიბილაშვილი, რომელსაც პასპორტში ქართველი უწერია, სისხლისმიერი ნათესავია თიბილოვისა, ცხოვრებაშვილი - ცხოვრებოვისა, ბალაშვილი - ბაგაევისა და ასე შემდეგ. ჩვენ ყველანი საქართველოს შვილები ვართ, წვევრები უფლის ერთი სამწყსოსი და ჩვენს შორის განხეთქილება მხოლოდ უფლის მტრებს გაახარებს. შევეთხოვ უფალ ღმერთს, დაამკვიდროს მშვიდობა თქვენს გულებში. ნაბრძანებია - დიდება მაღალთა შინა ღმერთსა, ქვეყანასა ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება.

იარეთ უფლის გზით.

„ჯვარი ვახისა“, №1, 1990.

დედა ღვთისმშობელი – შამოვი ქართული ენისა

ძველი ქართული საეკლესიო ისტორიოგრაფიის თანახმად, საქართველოს წმიდა ეკლესიის მრევლი მოციქულების ეპოქიდანვე იყო მთელი ქართველი ერი და მისი იურისდიქციის საზღვრები მოიცავდა როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ, რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა აღნიშნავს, პირველწოდებულმა ანდრია მოციქულმა „იქადაგა სახარება „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“ („დიდი სჯულის კანონი“, 1975, გვ. 545), ხოლო წმიდა ნინომ განანათლა „ყოველი საგსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისაი“ („დიდი სჯულის კანონი“, 1975, გვ. 546). წმიდა ანდრია მოციქულმა ძირითადად იქადაგა დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. სწორედ ეს მხარეები მიიჩნია რუის-ურბნისის კრებამ, I-II სს-ში, მოციქულთა მოღვაწეობის ხანაში, საქართველოს შემადგენელ ნაწილებად, რადგანაც იმჟამად, მათი ცნობით, ქვეყანა ერთიანი იყო, მის ერთ ნაწილში ქადაგება მთელი ქვეყნის განათლებად მიიჩნეოდა, შესაბამისად ანდრია „ყოველი საქართველოს“ მქადაგებელი იყო, ხოლო წმიდა ნინო – მთელი ქართველი ერის, დასავლელ და აღმოსავლელ ქართველთა განმანათლებელი – მის მიერ ნათელ იღო „ყოველმა სავსებამ ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“. ეკლესიის წმიდა მამების და მემკვიდრეების განმარტებით, ჩამოყალიბებისთანავე, I-IV სს-ში, საქართველოს ეკლესია თავის იურისდიქციაში მოიცავდა როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოს და, როგორც ითქვა, მთელი ქართველი ერი (საქართველოს ორივე, დასავლეთ და აღმოსავლეთ ნაწილის მოსახლეობა) მის მრევლს წარმოადგენდა I-IV სს-დანვე. აღსანიშნავია, რომ იმავეს აღნიშნავენ ბერძენ-რომაელი ავტორე-



ბიცი, კერძოდ, გელასი კესარიელისა (IV ს-ის ავტორი) და გელასი კვირიკელის (V ს.) ცნობებით „იბერებმა და ლაზებმა წმიდა ნინოს ხელით მიიღეს ქრისტიანობა“. ესაა ბერძენ-რომაელ ავტორთა ცნობა, რომლის იგნორირებაც მოხდა საბჭოთა ეპოქაში.

საქართველოში წმიდა მოციქულების (წმ. ანდრია, სიმონ კანანელი, მატათა, ბართლომე, თადეოზი) ქადაგებათა დროს, I-II სს-ში, ორი ათასწლეულის მიჯნაზე ქართველურ ტომებს, ჯერ კიდევ, ფუძე ქართველური ენა აერთიანებდათ, რადგანაც ცნობილი ენათმეცნიერის გ. მაჭავარიანის სიტყვით, საერთო ფუძე ქართველური ენის დიფერენციაცია ახალი დაწყებული იყო. კერძოდ, „ქართულ-ზანურის დიფერენციაცია ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე დაიწყო“ (თ. გამყრელიძე, გ. მაჭავარიანი, სონანტა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში, 1965, გვ. 17).

I-IV სს-ში, მოციქულთა და წმიდა ნინოს ეპოქაში, საერთო ფუძე ქართველურ ენაზე დაფუძნებული „ძველი ქართული ენა“ (საერთო-სახალხო ენა) გადაიქცა საღვთისმსახურო და ლიტურგიკულ ენად საქართველოს ყველა კუთხეში, როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში, მათ შორის აფხაზეთსა, სამეგრელოსა და სვანეთში. აღნიშნული მიზეზების გამო, ძველი ქართული საეკლესიო ენა ხასიათდებოდა ზოგადეროვნული მთლიანობით. მიუხედავად იმისა, რომ შუა საუკუნეებში ქვეყანა ხშირად ნაწევრდებოდა, ძველი ქართული ენა არ ამჟღავნებდა ტომობრივ – გეოგრაფიულ მიკერძოებას არც ენობრივ-სტილისტურად, არც იდეურ-პოლიტიკურად. მთელი ქართული სასულიერო და საერო ლიტურატურა იყო ერთიანი – ქართული, რომელ კუთხეშიც არ უნდა შექმნილიყო ესა თუ ის ნაწარმოები და რომელი კუთხის წარმომადგენელიც უნდა ყოფილიყო მისი ავტორი.

მიზეზი ამისა, როგორც ითქვა, იყო ის, რომ ძველი ქართული ენა წარ-

მოადგენდა პროტო, ანუ წინარე ქართველური ენის უშუალო, პირდაპირ განვითარებას იმ ფუძე ენისა, რომელიც კიდევ უფრო ადრე ერთადერთ ენას წარმოადგენდა მთელი ქართველური მოსახლეობისათვის ჯერ კიდევ ძველ კოლხეთში. საერთო ქართველური ენისაგან შემდგომ ეპოქებში წარმოიქმნა ძველი ქართული ენის განშტოებანი, კერძოდ, თანამედროვე სალიტერატურო, მეგრულ-ლაზური და სვანური. ამიტომაც აფხაზეთში, სვანეთსა და სამეგრელოში, სრულიად საქართველოში მხოლოდ პროტოქართულის უშუალო მემკვიდრე ძველი ქართული ენა იყო ერთადერთი ენა წირვა-ლოცვისა, ღვთისმსახურებისა და კულტურისა.

საერთო-ქართველური, ანუ ძველი ქართული ენა ღვთიური მადლით ყოფილა აღბეჭდილი. ეს ჩანს იქიდან, რომ წმიდა მამების ცხოვრების მიხედვით, ყოველადწმიდა ღვთისმშობელი საუკუნეთა მანძილზე ეცხადებოდა და ესაუბრებოდა წმიდა მამებს ქართული ენით, ზოგჯერ კი ასწავლიდა კიდევ ქართულ ენას, ზოგჯერ კი აცხადებდა, რომ ქართული ენით ცხონება არის შესაძლებელი. მაგალითად, IX ს-ში ყოველადწმიდა გამოეცხადა ოლიმპოს მთის მონასტრის ბერძენ მამასახლისს, რომელიც დევნიდა ქართულენოვან მლოცველებს, დედაღვთისამ განუცხადა წინამძღვარს: „მრავალნი დამკვიდრებად არიან მთასა ამას მათისა ენისა მეტყველნი და ცხონებად არიან და რომელნი მათ არა შეიწყნარებენ, მტერ ჩემდა არიან“ (ს. ყუბანეიშვილი, ქრესტომათია, 1946, გვ. 172).

ყოველადწმიდა ღვთისმშობლის სიტყვიდან ნათლად გამოვლინდა, რომ:

1. ქართული ენა ცხონების ენაა. ცხონება კი ყოველი მორწმუნის გადარჩენაა.

2. ქართული ენის მტრობა ღვთისმშობლის საწინააღმდეგო ქმედებაა.

ერთი საუკუნის შემდეგ ყოველადწმიდა ღვთისმშობელი საბერძენთშივე, ივერთა მონასტერში, გამოეცხადა მობაკვდავ პატარა ექვთიმე ათონელს. აქ



აღსანიშნავია, რომ ყოველადწმიდა საუბრობდა ქართული ენით. წმ. ექვთიმე აცხადებდა – „მრქუა ქართულითა ენითა-აღდეგ, ნუ გეშინინ, ქართულად ხსნილად უბნობდი“. ამის შემდეგ წმ. ექვთიმეს პირიდან ქართული სიტყვა – „ვითარცა წყარო, მოდიან, უწმიდეს ყოველთა ქართველთა“. იქამდე კი საუკუნეებით ადრე ქართული ენა ყოველადწმიდა ღვთისმშობელმა შეასწავლა ასურელ მამებს და წმიდანინოს.

სინას მთაზე, იქ სადაც უფალი გამოეცხადა მოსეს და ათი მცნების ფიცრები გადასცა, ქრისტიანთა უდიდეს მონასტერში, ქრისტიანობის გარიჟრაჟზე, I ათასწლეულში ქართველი მამები კითხულობდნენ ქართული ენის, ანუ ღვთისმშობლისათვის სათნო ენის სადიდებელს, რომელსაც ერქვა „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“.

„დამარხულ არს ენაი ქართული დღემდე ... რაითა ყოველსა ერსა ღმერთმან ამხილოს ამის ენითა ... სახარებასა შინა ღაზარე ჰქვიან ... ახალმა ნინომ მოაქცია და ჰელენე დედოფალმან ... ორნი დანი ვითარცა მარიამ და მართა“. სინას მთის ბერებს VII–IX სს-ში ხელთ ეპყრათ ვითარცა უეჭველი საისტორიო წყარო „მოქცევაი ქართლისაი“, რომელშიც აღნიშნული იყო, რომ ჯერ კიდევ ქრისტესობამდე IV-III სს-ში აზონ მეფის დროს საქართველოს პირველი ერთიანი სახელმწიფო („ქართლის სამეფო“) აერთიანებდა ქვეყნის ორივე ნაწილს – დასავლეთსა და აღმოსავლეთს, რომ ქუჯი, ეგრისის ერისთავი, ამ ერთიანი სახელმწიფოს ერთ-ერთი ფუძემდებელი იყო. ხოლო მეორე საისტორიო წყაროს „ქართლის ცხოვრების“ ცნობით, ამ ერთიან სახელმწიფოში ფარნავაზ მეფის უამს „არ იზრახებოდა სხვა ენა თვინიერ ქართულისა“. ქართული ენა ერთადერთი საერთო-სახალხო-საღიბურატურო, კულტურისა და სახელმწიფო ენას წარმოადგენდა XIX ს-მდე, რუსე-

თის მიერ საქართველოს დაპყრობამდე. ქართველობა იყო ერთი ერი, ერთი ენით და შემეცნებით. ამიტომაც მიიჩნევა ქუჯი ერისთავის მსგავსად სამეგრელოს უდიდესი მთავარი ლევან II დადიანი თავის თავს „ივერიის მიწების ხელმწიფედ“, ხოლო ჭყონდიდელი ეპისკოპოსები საქართველოს სახელმწიფოს გამაერთიანებლები იყვნენ საუკუნეთა მანძილზე.

ბოლო კვლევების თანახმად იოანე ლაზი, აღმზრდელი პეტრე იბერისა, IV ს. ბოლოს და V ს. დასაწყისში, ყოფილა წმიდა წერილის იმ პირველ ქართველ მთარგმნელთა მეთაური, რომელთაც იბერიის სამეფო კარზე, ბაკურ მეფის (პეტრეს პაპის) ოჯახის მფარველობით შეიმუშავეს საერთო ქართული საეკლესიო-ლიტურგიკული ენა (ე.წ. „ძველი ქართული საეკლესიო ენა“), მისი შესაბამისი ტერმინოლოგია და დაიწყეს ინტენსიური თარგმნა წმიდა წერილისა. IV-V სს-თა ქართული თარგმანები XI ს-შიც ექვთიმე და გიორგი მთაწმიდელების წრეში „პირველითგან წმიდად თარგმნილად“ მიიჩნეოდა. პალესტინაშიც იოანე ლაზი პეტრე იბერთან ერთად აგრძელებდა ამ სამუშაოს. XX ს-ში, ე.წ. „ლაზთა მონასტერში“ იტალიელი არქეოლოგის კორბოს მიერ აღმოჩნდა ქართული წარწერები, სადაც მოხსენიებულია პეტრე იბერის წინაპრები. იოანე ლაზი, თუ იოანე მინჩხი – დასავლელი ქართველი მოღვაწეები წმიდა წერილის ქართულად მთარგმნელთა პირველი სკოლის, ძველი ქართული მწერლობის, ქართული კულტურის სათავეებთან იდგნენ. საერთო ქართველური, ანუ ძველი ქართული ენა ათასწლეულთა მანძილზე ვითარდებოდა. პირველი ათასწლეულის ბოლოსათვის, როგორც ჩანს, უკვე ინაკვეთებოდა ძველი ქართული ენის ტერიტორიული დიალექტები ქართლ-კახური, ფხოური, სვანური, მეგრულ-ლაზური.



არაბთა შემოსევების გამო – იქამდე ერთიანი, ვახტანგ გორგასალის დროინდელი სახელმწიფოს დაშლამ, ახალი ქართული სახელმწიფოებრივი ერთეულების (აფხაზთა, ტაო-კლარჯეთის, კახეთ-ჰერეთის, თბილისის საამირო) წარმოქმნამ შეუწყო ხელი ერთიანი ენის დიალექტებად დაყოფას. მიუხედავად ქვეყნის დაყოფისა, ძველი ქართული ენა კვლავ ინარჩუნებდა ერის გამაერთიანებლის ფუნქციას. ყველა აღნიშნულ ერთეულში, კვლავ მხოლოდ და მხოლოდ, ძველი ქართული ენა იყო სახელმწიფოებრივი, კულტურისა და საეკლესიო ლიტურგიკული დანიშნულების ენა.

ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ (XV-XVI სს.) ქართლის, კახეთის, იმერეთის, ოდიშის, გურიის, მესხეთის, სვანეთის სამეფოსამთავროებში გრძელდებოდა ტერიტორიული დიალექტების გადრმავება, განსაკუთრებით ახალი ენა-კავებისა და კილოების ჩამოყალიბება ოსმალთა და სპარსთა ბატონობისას. ხოლო რუსეთის იმპერია, ქართველი ერის დაშლადანაწევრების მიზნით, XIX ს. ბოლოს სამეცნიერო წრეებისა და სახელმწიფო სტრუქტურების გამოყენებით მიზანმიმართულად ავრცელებდა თვალსაზრისს, თითქოსდა მეგრული იყო არა დიალექტი, ანდა კილოკავი ქართული ენისა, არამედ დამოუკიდებელი ენა. მიზეზი ამისა იყო სურვილი, რომ ამოგდოთ სამეგრელოს ეკლესია-მონასტრებიდან ქართულენოვანი ღვთისმსახურება, მის ნაცვლად კი დაენერგათ მეგრული ღვთისმსახურება და სწავლა-განათლება. მთელი ქართველი ინტელიგენცია, წმიდა ილია მართლის და დიმიტრი ყიფიანის მეთაურობით, ასევე ქართველი სასულიერო წოდება (წმ. ალექსანდრე ოქროპირიძე, წმ. კირიონი, წმ. ამბროსი ხელაია, წმ. ალექსი შუშანიძე და სხვ.) დაუპირისპირდა მთავრობის ამ ქმედებას ქართველი ერის დაშლადანაწევრების მიზნით წამოწყებულს. თვითონ სამეგრელოს მოსახლეობა წინ აღუდგა ამ საქმეს.

კერძოდ, სამეგრელოში ტარდებოდა საეკლესიო კრებები, რომელნიც იღებდნენ დადგენილებებს, რომ არ უნდა შემოდებულიყო მეგრული წირვა-ლოცვა და განათლება, არამედ სამეგრელოს ხალხს უნდა დარჩენოდა ძველი მამაპაპეული, ძველ ქართულზე დაფუძნებული განათლების სისტემა და წირვა-ლოცვა.

XX ს-ში, ათეისტების ბატონობისას, რუსეთის ხელისუფლებამ უკვე შეაჩვია საზოგადოებრივი აზრი, რომ მეგრული არის არა დიალექტი ქართული ენის, არამედ დამოუკიდებელი ენა. ასევეა დამოკიდებულება სვანურის მიმართაც. ამჟამად საქართველოს სახელმწიფოს დაშლა-დანაწევრებისა და ქართველთა მთლიანობის დაშლის მიზნით, შესაბამისი „მეცნიერები“ და წრეები მოითხოვენ მეგრულზე, ვითარცა დამოუკიდებელ ენაზე, განათლების სისტემის და წირვა-ლოცვის აღორძინებას.

ჯორჯ ჰიუტი პირდაპირ მოუწოდებს სამეგრელოს მოსახლეობას „ამხილონ იმპერიალისტი ქართველები და შეიმუშაონ საკუთარი სალიტერატურო მეგრული ენა“, შექმნან ახალი კულტურა.

ჯორჯ ჰიუტმა კარგად იცის, რომ სამეგრელოს მოსახლეობა ძველი ივერიელებია აღმოსავლეთ საქართველოს ხალხთან ერთად. ივერიული ენა და ივერიის ეკლესია ისევე ეკუთვნის მეგრელსა და სვანს, როგორც ქართლელსა და კახელს.

ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის წილხვედრი ივერიისა და მისი ერის დაშლადანაწევრება არც ისე ადვილი საქმეა. ქართველი ერი მტკიცე უნდა იყოს და ერთიანი, ვითარცა ივერიის მიწას მობარებული კვართი უფლისა. გადარჩენისა და ცხოვნების ძველი ქართული ენა, ანუ თავდაპირველ ქართველურ ტომთა საერთო-სახალხო ენა, უფლის მადლით უძველეს დროსვე წირვა-ლოცვისა და ლიტურგიკის ენად ჩამოყალიბდა. როგორც აღინიშნა, ასურელ მამათა ცხოვრებიდან ნათლად



ჩანს, რომ სულიწმიდა, რომელმაც ენათა ცოდნის უნარი მიანიჭა წმიდა მოციქულებს, საქართველოს ეკლესიის განმანათლებელთა შორისაც იღვწოდა. ამიტომაც, იოანე ზედაზნელის მემბტიანის ცნობით, წმიდა იოანეს, გვარტომობით ასირიელს, საქართველოში გამომგზავრებისას სულიწმიდის მიერ მიენიჭა ქართული ენის ცოდნა – „ნეტარმან იოვანეცა წამსა შინა ისწავა ენა ქართველთა სულისა მიერ წმიდისა“ („ცხოვრებაი შიოსი და ევაგრესი“, 2005, გვ. 109).

სულიწმიდის მიერ ქართული მეტყველების მინიჭება ასურელი მამებისათვის უდიდესი სასწაული იყო იმ დროის მორწმუნეებისათვის. მემბტიანე წერს – „ესე სასწაული, ძმანო, მიმსგავსებულ არს სიონს გარდამოსვლასა სულისა წმიდისასა წმიდათა ზედა მოციქულთა და განყოფასა ენათა ცეცხლისათა, ჭეშმარიტად საკვირველ არს ღმერთი შორის წმიდათა მისთა, რომელმან სულითა წმიდითა წამსა შინა აღატყუა სიტყვითა ზრახვად იოანე, რომელი არცა ოდეს ასმიოდა და არა თუ ესწავა“ ... „მოეცა იოანეს ენაი ქართულად მეტყველი“ (იქვე, გვ. 29). მაშასადამე, ქართული ენის ცოდნა ზეგარდმო მიენიჭათ ასურელ მამებს, შესაბამისად, წმ. ნინოსა და წმ. მოციქულებს. ესაა ღვთისმშობლის ენა, წმიდა ივერიის საეკლესიო ენა. გაუჭირდება ამ ენის მტრებს ღვთის ნების წინააღმდეგ სვლა. „აღსდგება საქართველო“, „აღსდგება საქართველო“ – ოქროს დაფებზე წაწერილი ეს სიტყვები ეჭირათ თურმე ქართველ წმიდანებს ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის კრებაზე. ვაჟა ფშაველას „ჩვენებით“. ჩვენც ვსასობთ, რომ ღვთისმშობლის წილხვედრილი წმიდა ივერია, რომელიც განფენილი იყო შავი ზღვითგან კასპიის ბჭეებამდე, გაბრწყინდება, ხოლო მისი ერი წმიდა კვართის მსგავსად უკუნი-სამდე იქნება ერთიანი და მთლიანი, ამინ.

7.02.06.

ეკლესია - საქართველოს კუთხეთა მამავშირებელი ღუჯაბი

წმიდა ილია მართლის თქმით - ჩამოყალიბებისთანავე საქართველოს წმიდა ეკლესია წარმოადგენდა მთელი ქვეყნის მოსახლეობის მაკონსოლიდირებელ ძალას, არ იყო ჩაკეტილი ვიწრო ეთნიკურ ჩარჩოებში, არამედ წარმოადგენდა ქვეყნის სხვადასხვა წარმოშობის მოქალაქეთა ეკლესიას, მისთვის როგორც წმიდა წერილი მოითხოვდა არ იყო ელინი თუ იუდეველი, ქართველი და არაქართველი, თუმცა კი მისი მრეველი საქართველოს შვილები იყვნენ, ერთი ქვეყნისა და ერთი მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის მქონენი. თვით წმიდა ნინო, დამფუძნებელი საქართველოს ეკლესიის, კაპადოკიიდან იყო ჩამოსული, საქართველოს ეკლესიის წმინდანი - პირველმოწამე რაჟდენი - სპარსელი, წმიდა ევსტათი მცხეთელი, ასევე სპარსელი იყო, მონოფიზიტობასთან მეტროპოლიტი წმიდა 12 მამა - ასურელები (სირიელები) იყვნენ, ნეოფიტე ურბნელი ეპისკოპოსი - არაბი, ასევე არაბი იყო სახელოვანი წმინდანი აბო თბილელი, სომეხი იყო წმიდა შუშანიკ დედოფალი და სხვა მრავალნი, აღნიშნული სიიდან კარგად ჩანს, რომ საქართველოს ეკლესია აერთიანებდა ქვეყნის ყველა მოქალაქეს ეთნიკური წარმოშობის მიუხედავად. თუმცა კი საქართველოს ეკლესია ერთიან კულტურულ სივრცეს ქმნიდა ერთი ქართული ერთიანი შემეცნებით. საქართველოს ეკლესია აღუდაბებდა ქვეყნის კუთხეებსა და სხვადასხვა ეთნოგრაფიულ ჯგუფებს.

საქართველოს ერთიანი ქრისტიანული კულტურის მთავარი ბერკეტი იყო ქართული ენა. იმთავითვე ქართული ენა და მასზე დაფუძნებული ქართული ქრისტიანული კულტურა მოიცავდა სრულიად საქართველოს, მის ყველა კუთხეს. ღვთისმსახურება,



ყოველი საეკლესიო წესი მთასა თუ ბარში შავი ზღვიდან სომხეთამდე და ალბანეთამდე მხოლოდ ქართულენოვანი იყო. ყოველ კუთხეში ქართული ენა და ქართული კულტურა დომინირებდა. ძველი საქართველო ამით განსხვავდებოდა XX საუკუნის საქართველოსაგან.

ცხადია ძირითადი მრევლი საქართველოს ეკლესიისა, დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ქართველები იყვნენ, მაგრამ აღნიშნული სიიდან ჩანს, რომ მისი მრევლი იყო საქართველოში მცხოვრები სპარსელები, არაბები, ასირიელები, სომხები და სხვები. რა ხერხებით, რა საშუალებებით აერთიანებდა საქართველოს ეკლესია მის ასეთი სიტუაციის მრევლს? - როგორც ითქვა ეს იყო ქართული ენა და ქართული კულტურა. ქართული ენა - საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაციის უმთავრესი იარაღი - ძველი მამების ცნობით, თვით უფლის მიერ იყო დაცული. მაგალითად, ასურელ მამათა ცხოვრებაში აღწერილია ასეთი ამბავი: ეუწყათ, რომ საქართველოში უნდა ექადაგათ, მათ მაშინვე განაცხადეს რომ არ იცოდნენ ქართული ენა, საქართველოს სახელი ზოგიერთს არც კი გაეგონა, მაგრამ წამოსვლის წინ სულიწმინდის მიერ „წამისყოფით“ მიენიჭათ ქართული ენის ცოდნა, მსგავსად იმისა როგორც წმიდა მოციქულებს სულთმოფენობისას მიეცათ სხვადასხვა ენების ცოდნა. მართლაც ჩამოსვლისთანავე ასურელი მამები ქართული ენით ქადაგებდნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში და მოაქციეს მრავალი ადამიანი. ქართულ ენას და კულტურას განსაკუთრებული რუდუნებით უვლიდნენ სხვადასხვა კუთხიდან გამოსული წმიდა მამები. აგალითად, წარმოშობით კახეთიდან იყო წმიდა ილარიონ ქართველი, რომელიც საბერძნეთში ქართული ენით ადიდებდა უფალს, ამის გამო მას ერთი მონასტრის წინამძღვარმა აუკრძალა ღვთისმსახურება, მაგრამ ყოველწმიდა ღვთისმშობელი გამოეცხადა ამ

ბერძენ მამას და ქართულ ენას „ცხოვნების ენა“ უწოდა.

ასევე ყოველწმიდა ღვთისმშობელი გამოეცხადა საბერძნეთის ერთერთ მონასტერში მომაკვდავ, წარმოშობით ტაოელ - ექვთიმე მთაწმინდელს და შეასწავლა ქართული ენა, ის იქამდე მხოლოდ ბერძნულად ლაპარაკობდა.

აფხაზეთში, სამეგრელოში, სვანეთში, კახეთში, მესხეთში, არგვეთში, თაკვერში, გურიაში, აჭარაში, თიანეთში და სხვა კუთხეებში მუდამ მხოლოდდამხოლოდ ქართული ენით ადიდებდნენ უფალს. არც ერთ კუთხეში არ არსებობდა რეგიონალური კუთხური კულტურები - სრულიად საქართველოში იყო მხოლოდ ერთი ქართული კულტურა, ერთი ქართული ენა.

ქართული ენა ქრისტიანობის პროდუქტი არ ყოფილა, ივანე ჯავახიშვილს გარკვეული აქვს, რომ ჯერ კიდევ წარმართობის დროს ყველა კუთხეში, მათ შორის სამეგრელოსა და სვანეთში ქართული ენა იყო წარმართული ღვთისმსახურების ენა. მაშასადამე არა ე.წ. ქართიზაციის შედეგად გავრცელდა საქართველოს კუთხეებში ქართული ენა, არამედ გაქრისტიანებამდე დიდი ხნით ადრე - წარმართობის დროს წარმართობის ენა ქართული იყო, რომ არსებობდა საერთო ქართული წარმართული რელიგია - მაშასადამე გაქრისტიანებამდეც ქართულ ტომებს კულტურა და ენა აერთიანებდა.

წმიდა ნინოს ეპოქიდან ვიდრე კავკასიაში რუსების გამოჩენამდე, ე.ი. უძველესი ხანიდან XIX საუკუნემდე, როგორც ითქვა ქართული ენა და კულტურა აერთიანებდა საქართველოში მცხოვრებ სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ხალხებს. ქართული ენა, როგორც წესი იცოდა საქართველოს ყველა მცხოვრებმა, ქართული ენის საუკეთესო მცოდნენი იყვნენ თბილისელი და არათბილისელი სომხები, მთიელი ტომები, მუსულმანებიც კი. უფრო მეტიც, ქართული ენა ერთაშორისი ურთიერთობისათვის გამოიყე-



ნებოდა კავკასიელი ტომების მიერ. არაა შემთხვევითი, რომ ქართული ლაპიდარული (ქვაზე შესრულებული) თუ სხვა სახის წარწერებითაა მოფენილი კავკასიის მთიანი რეგიონები დაღესტანსა, ჩეჩნეთ-ინგუშეთსა და ჩრდილო ოსეთში უამრავი ქართული წარწერაა აღმოჩენილი, არას ვიტყვით საქართველოს ისეთ რეგიონებზე, როგორცაა აფხაზეთი თუ შიდა ქართლი, რომელნიც თვითონ წარმოადგენდნენ კერებს ქართული კულტურისა, არა მხოლოდ საქართველოს სახელმწიფოებრივი ძლიერებისას, არამედ მისი დაშლა-დანაწევრების დროსაც. მაგალითად, თბილისში არაბთა ოთხასწლოვანი ბატონობისას VIII-XI საუკუნეებში, აფხაზეთი და ტაო-კლარჯეთი წარმოადგენდა ქართველთა ეროვნულ კონსოლიდაციის კერებს, ბუდეს ქართული კულტურისა და სახელმწიფოებრივი ძლიერებისა. ასევე შემდგომშიც, მაგალითად, XVII საუკუნეში, როცა აღმოსავლეთ საქართველო სპარსეთმა დაიპყრო, ქართული სახელმწიფოებრიობისა და კულტურის კერის ფუნქცია თავისთავზე აიღო სამეგრელომ, ლევან II დადიანის დროს. ასევე იყო საქართველოს სხვა კუთხეები. არასდროს არცერთ კუთხეში არ წარმოქმნილა ადგილობრივი, ლოკალური ხასიათის კულტურა, ყოველი რეგიონის კულტურა იყო საერთო ქართული კულტურის ნაწილი.

ამ მხრივ, საქართველოს თანამედროვე ვითარება სავსებით განსხვავდება ძველქართულისაგან. ამჟამად, რუსების ორასწლოვანი ბატონობის შედეგად, საქართველოშივე ერთაშორისი ურთიერთობის ენა არის არა ქართული, არამედ რუსული. იგივე ითქმის კულტურის მიმართაც, თუ ძველ საქართველოში ქართული კულტურა აერთიანებდა სხვადასხვა კუთხეებს, ამჟამად რუსული კულტურა აერთიანებს საქართველოში არსებულ სხვადასხვა ეთნოსების კულტურებს (იგულისხმება, რომ

საქართველოში მცხოვრები აზერბაიჯანელები, სომხები, თვით ქართველები, ოსები თუ აფხაზები ერთმანეთთან ძირითადად ურთიერთობენ რუსული ენით, ასევე რუსული კულტურული სივრცე მათთვის ნაცნობი არის, საერთო და გასაგები). მაშასადამე რუსულმა ენამ და კულტურამ, არა მხოლოდ შეზღუდა საქართველოში ქართული ენა და კულტურა, არამედ ჩაანაცვლა ის და დაიჭირა მისი ადგილი.

რუსულმა ენამ ჩამოართვა ქართულ ენას ფუნქცია ხალხთა გამაერთიანებლისა, რადგანაც კულტურა მოქალაქეთა მთლიანობის უმთავრესი ნიშანი და ერთობის საფუძველია.

მაშასადამე, როგორც აღინიშნა უძველესი დროიდან XIX საუკუნემდე, ქართველი ერის შიდა კონსოლიდაციის ძლიერი იარაღი იყო ქართული ენა და კულტურა, ის ასევე წარმოადგენდა საშუალებას საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების ინტეგრაციისა ერთიან ქართულ სივრცეში.

ქრისტიანული ქართული კულტურის მთლიანობა ისტორიული ფაქტია, ისმის კითხვა რა გზებით, რა საშუალებით გახდა ეს მიღწევა შესაძლებელი? როგორ მოიცვა ერთიანმა ქართულმა კულტურამ საქართველოს ერთმანეთისგან პოლიტიკურად დაშორებული რეგიონები? არსებობს ამ კითხვის ორი პასუხი: პირველის მიხედვით, მოციქულების ეპოქაში, ასევე წმიდა მეფის მირიანისა და წმიდანინოს ხანაში, საქართველოს, ანუ ქართლის სახელმწიფო მოიცავდა მთელ თანამედროვე საქართველოს ტერიტორიას, რომელზეც იქამდე, წარმართულ ეპოქაშივე, განვრცობილი იყო ერთიანი ქართული კულტურა, ანუ საქართველოს რეგიონები საქართველოს ეკლესიის დაარსებისას უკვე გაერთიანებული იყვნენ ერთი ენითა და კულტურით. მართლაც, ლეონტი მროველი ეპისკოპოსის ცნობით, საქართველოში ქრისტეშობამდე 300 წლით



ადრე „არა იზრახებოდა სხვა ენა თვინიერ ქართულისა“. მეფე მირიანი, „ქართლის ცხოვრებისა“ და „მოქცევაი ქართლისაის“ ცნობით ერთიანი საქართველოს მეფე იყო (ეგრისწყლიდან ალბანეთამდე), წმიდა ნინო კი რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების ცნობით „ყოველთა ქართველთა“ განმანათლებელი, ანუ დაარსებისთანავე წმიდა ნინოს ხანიდანვე საქართველოს ეკლესია მოიცავდა როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოს. შესაბამისად ქართული ენა და კულტურა მოიცავდა სრულიად საქართველოს უძველესი ხანიდანვე. ეს თვალსაზრისი დაცული იყო საეკლესიო წრეებში XIX საუკუნემდე. სულ სხვა თვალსაზრისი ჩამოყალიბდა რუსების ბატონობის დროს. ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორიის თანახმად, თითქოსდა, დასავლეთ საქართველო 600 წლის მანძილზე კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა, შემდეგ IX-X საუკუნეებში ქართული ეკლესია შეიჭრა უცხო იურისდიქციაში და გააუქმა დასავლეთ საქართველოში ბერძნული საეპისკოპოსოები და მის ნაცვლად დააარსა ქართული, რასაც შემდეგ მოჰყვა ქართული ენისა და კულტურის დასავლეთ საქართველოში განვრცობა, ანუ მოსახლეობის „ქართიზაცია“. ასევე, თურმე, „ქართიზებული“ ტომები არიან აღმოსავლეთ საქართველოს მთიელები და ჰერ-ალბანელებიც კი. „ქართიზაციის თეორია“ შეიძლება ითქვას გაგრძელებაა XIX საუკუნის რუსული იმპერიული პოლიტიკისა, რომელსაც სურდა როგორმე საქართველოს რეგიონები ჩამოეშორებინა ერთიანი ქართული კულტურის სფეროსაგან. ამას კი ახერხებდა იმით, რომ აყალიბებდა იქამდე უცხო რეგიონნალურ კულტურებს.

ისტორიოგრაფია საბჭოთა მთავრობის მიერ გამოიყენებოდა ვითარცა იდეოლოგიური იარაღი. „ქართიზაციის თეორია“ ასევე წარმოადგენდა იარაღს საქართველოს კუთხეებად დაშლა-დანაწევრებისათვის.

კერძოდ, თუკი ძველი ქართული ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ ერთიანი საქართველოს სახელმწიფო ჩამოყალიბდა ქრისტესშობამდე ასწლეულებით ადრე მეფე ფარნავაზის დროს, საბჭოთა ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ ეს ასე არ იყო და ერთიანი საქართველოს სახელმწიფო მხოლოდ XI საუკუნეში ჩამოყალიბდა ბაგრატ III-ის დროს. თუკი ძველი ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ წმიდა ნინო და ანდრია პირველწოდებული იყვნენ სრულიად საქართველოს მოსახლეობის გამაქრისტიანებლები, ახალი ქართული ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ წმიდა ნინო მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, ანდრია კი დასავლეთ საქართველოს განმანათლებელი იყო. ძველი ქართული ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ ქართული ენა და ქართული კულტურა სრულიად საქართველოს მოიცავდა მეფე ფარნავაზის დროიდანვე. ახალი ამტკიცებდა, რომ ქართული ენა დასავლეთ საქართველოში გაგრძელდა მხოლოდ IX-X საუკუნეებში და ა.შ.

საბჭოთა წლებში ყველაფერი კეთდებოდა იმისთვის, რათა აფხაზეთი, სამეგრელო, სვანეთი როგორმე ჩამოეშორებინათ საქართველოსაგან. შეიქმნა მძლავრი ისტორიოგრაფიული ბაზა სამტკიცებლად იმისა, რომ დასავლეთ საქართველოში არსებობდა ადიღე-ჩერქეზული, კოლხური და შემდეგ ლაზური სახელმწიფოები თავისი საკუთარი ენითა და კულტურით, მაშინ როცა წყაროები მიუთითებს იმის შესახებ, რომ კოლხური კულტურა იყო არა ვიწრო კუთხური მოვლენა - არამედ ზოგადქართული. კოლხეთის ენა გ. მელიქიშვილისა და სხვა გამოჩენილი ისტორიკოსების მტკიცებით იყო ფუძე ქართულთან ახლოს მდგომი ჯერ კიდევ დაუყოფელი ერთიანი ე.წ. ზანურ-ქართული ენა, რომ კოლხური კულტურა მოიცავდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოსთან ერთად მთელ თანამედროვე საქართველოს, რომ კოლხური სახელმწიფოებრიობის წიად-



ში ჩამოყალიბდა ძველი ქართული ფარნავაზის ქართლის სახელმწიფო (იხ. ა. ჯაფარიძე, ქართველთა წინაპრების ისტორია).

ზანურ-ქართული ენობრივი მთლიანობა ჯერ კიდევ არსებობდა მოციქულების ეპოქაში, რადგანაც თ. გამყრელიძისა და გ. მაჭავარიანის მტკიცებით ამ ენამ დიფერენციაცია დაიწყო „ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე“.

სამწუხაროდ, ახლახან, 2007 წელს, გამოცემული „პრავოსლავანია ენციკლოპედია“-ს მე-13 ტომში ერთადერთ ეჭვმიუტანელ ჭეშმარიტებადაა გამოცხადებული მეორე თვალსაზრისი, რომ დასავლეთ საქართველო IX-X სს-ში ბერძნული ეკლესიის იურისდიქციაში იმყოფებოდა, შესაბამისად უარყოფილია ძველი ქართული საეკლესიო თვალსაზრისი. აღნიშნული ენციკლოპედიის მე-13 ტომში წმიდა ნინო მხოლოდ ქართლის, ავტორის სიტყვით მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს განმანათლებლადაა წარმოდგენილი და ისეა მიწოდებული მკითხველისადმი, თითქოსდა ის ერთადერთი თვალსაზრისი იყოს, მაშინ როცა ივანე ჯავახიშვილის სიტყვით: „ქართველებს იმთავითვე წმიდა ნინო ერთიანი ქვეყნის, ერთიანი საქართველოს განმანათლებლად მიუჩნევიან. და არა მისი ერთი რომელიმე ნაწილისა“. „პრავოსლავანია ენციკლოპედია“-ს მე-13 ტომის ავტორები დუმან და ოდნავ მინიშნებასაც კი არ აკეთებენ იმის შესახებ, რომ ამ საკითხს თავისი განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია რუის-ურბნისის კრებამ და მიიღო შესაბამისი განსაზღვრება, როგორც ჩანს რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა „პრავოსლავანია ენციკლოპედია“-ს ავტორებს არ მიაჩნიათ წყაროდ დასავლეთ საქართველოს იურისდიქციის კვლევის საქმეში.

გლობალიზაციის პროცესის ღირსეულად შესახვედრად ქართველმა ერმა უნდა განამტკიცოს თავისი სახელმწიფო, შეძლოს საქართველოში

მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობისა და კონფესიის მოსახლეობის ქვეყნის ერთგულ მოქალაქეებად ჩამოყალიბება, რისთვისაც უპირველესი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ქართული კულტურის გაგრძობას.

ამ ვითარების გამო, აუცილებლად მივიჩნევთ, რომ სამომავლოდ ქართულ ენასა და კულტურას საქართველოში მიენიჭოს პრიორიტეტი რუსულთან შედარებით. იგულისხმება საქართველოს მოცვა ქართული ენით, ლიტერატურით, მუსიკით, ფილოსოფიით, კულტურით, ეკონომიკური დოქტრინებით. სახელმწიფომ ქვეყანაში უნდა გაატაროს შესაბამისი ენობრივი პოლიტიკა, ქართული ენის სახელმწიფოებრიობა რეალურად უნდა განხორციელდეს.

საბოლოოდ, უნდა დავასკვნათ, რომ რუსების მიერ საქართველოს დაპყრობამდე, ანუ XIX საუკუნემდე, ქართული ენა და კულტურა წარმოადგენდა საქართველოს მოსახლეობის კონსოლიდაციისა და სახელმწიფოებრივი ინტეგრაციის საშუალებას. ამჟამად, მართალია ეს ასე არაა და ქართულს რუსული ჩაენაცვლა, მაგრამ, იმედია, რომ ჩვენი ქვეყნის საზოგადოება შეძლებს ამ პრობლემის მოგვარებას.



ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს ბეოპოლიტიკურ რეალობაში

საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენა XX საუკუნის უდიდესი მონაპოვარია, რისთვისაც ასწლეულთა მანძილზე იღვწოდნენ და ლოცულობდნენ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის წმიდა მამები. ჯერ კიდევ 1917 წელს, ავტოკეფალიის აღდგენის თანავე უწმიდესმა და უნეტარესმა კათოლიკოს-პატრიარქმა კირიონ II-მ, ქართველ ხალხსა და მთელ მსოფლიოს მიმართა გუჯარით, რომელშიც ჩამოაყალიბა ის საზრუნავი, რომელიც ეკლესიას ეკისრებოდა ახალ რეალობაში: „ეკლესია უნდა ემსახუროს ეროვნულ იდეას, მედგრად შეახსენოს კაცობრიობას სახელი ქართველი ერისა, ხელი შეუწყოს ქართველი ერის განმტკიცებასა და გაერთიანებას, რათა კაცობრიობის ფერხულში ქართველმა ერმა კპოვოს შესაფერი და დამსახურებული ადგილი“ („ჯვარი ვახისა“ 1987, №1, გვ. 10).

ჩვენი დღევანდელი თემა „ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს ბეოპოლიტიკურ რეალობაში“ ეხმიანება კირიონის ფრაზას: – „ეკლესიამ უნდა იზრუნოს, რათა ქართველმა ერმა კაცობრიობის ფერხულში კპოვოს შესაფერი და დამსახურებული ადგილი“.

ისტორიულად, ათასწლეულთა მანძილზე საქართველო იმყოფებოდა აღმოსავლეთსა და დასავლეთს, აზიასა და ევროპას შორის, არა მხოლოდ გეოგრაფიულად, არამედ კულტურულ-მსოფლმხედველობითი თვალსაზრისითაც და ის მიჯნავდა ორ მსოფლიო ცივილიზაციას, ქრისტეშობამდე ბერძნულ-რომაულსა და აღმოსავლურს, ხოლო ქრისტეს შობის შემდეგ ქრისტიანულსა და მუსლიმანურს (ისლამურს) ჯერ კიდევ ძველი ბერძენი ისტორიკოსები საქართველოში გამავალ მდინარე რიონს მიიხევენ მიჯნად ევროპასა და აზიას შორის, შემდგომში როდესაც ქრისტიანობის საკაცობრიო

იდეები და სარწმუნოება გავრცელდა მსოფლიოში - ქართველმა ხალხმა ორ უდიდეს ორიენტის შორის უპირატესი ღირსება მიანიჭა დასავლეთის ცივილიზაციას, რადგანაც ძველ ქართველთათვის დასავლეთის პირველსახეს წარმოადგენდა ბიზანტიის ბრწყინვალე იმპერია, ჩვენი თანამორწმუნე, უზარმაზარი მართლმადიდებლური სამყარო, ბურჯი იმჟამინდელი ევროპული ცივილიზაციისა და მსოფლიო კულტურის უდიდესი შემოქმედი, ხოლო აღმოსავლეთი წარმოადგენდა საქართველოს მიმართ არა მხოლოდ მტრულად განწყობილ სამყაროს, არამედ იმ სახელმწიფოებს, რომელნიც თითქმის შეუსვენებლად ათასწლეულთა მანძილზე აგრესიულ ომებს აწარმოებდნენ ქართველი ხალხის ქრისტიანული სარწმუნოებისა და სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ. ცხადია ასეთ დროს ქართველი ხალხის მუდმივი ორიენტი იყო ბიზანტია, ევროპა, იდეა კი ევროპეიზმი. უფრო მეტიც ქართველ ხალხს თავისი სახელმწიფო და ეროვნული ცივილიზაცია მიაჩნდა განუყოფელ ნაწილად ევროპული ცივილიზაციისა.

ერის სულიერ მესაჯეს საქართველოს ეკლესიას, იმთავითვე კჰონდა განსაზღვრული ეკლესიის როლი - ეს იყო მუდმივი გეზი ქრისტიანული მსოფლიოსკენ. ამ მიმართულებას საფუძველი დაუდო მოციქულთასწორმა, ქართველთა განმანათლებელმა წმიდანინომ და ასევე მოციქულთასწორმა მეფე მირიანმა, წმიდა მეფე ვახტანგ გორგასალმა, სხვა საეკლესიო სახელმწიფო მოღვაწეებმა. ქართული მატეანეების მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ მეფე მირიანი აღზრდილი იყო აღმოსავლური ტრადიციებით, მან საღმრთო ნებით უყოყმანოდ დაუჭირა მხარი ქრისტიანულ სარწმუნოებას, რაც ახარა კიდევ იმჟამინდელი რომის სახელოვან იმპერატორს, მოციქულთასწორ წმიდა მეფე კონსტანტინეს ბერძენი მემატეანეებიც შენიშნავენ, რომ იმპერატორი გაახარა აღმოსავლეთში ახალი ქრისტიანი, მაშასადამე მისი ერთგული ხალხის შემომატებამ. მსგავ-



სადგე მეფე ვახტანგ გორგასლმა ანდერძით ამცნო მომავალ თაობებს - „გამცნებ თქვენ, რათა მტკიცედ სარწმუნოებასა ზედა სდგეთ... და სიყვარულსა ბერძენთასა ნუ დაუტეობთ“ (ქ.ც. I გვ. 203).

ეს იყო ევროპეიზმის ქრისტიანული მსოფლიოსაკენ მუდმივი ორიენტაციის იდეა. სისხლის დათხევით იცავდა კიდევ ქართველი ერი ამ ანდერძს და მზადაა კვლავ დაიცვას იგი.

ყოველივე ამის შესენება საჭიროდ მივიჩნით იმ ფაქტის გამო, რომ როგორც ცნობილია, ამჟამად საქართველოში, ისევე როგორც მთელი ყოფილი საბჭოთა კავშირის სივრცეში მოქმედებენ გავლენიანი სარწმუნოებრივი ჯგუფები, რომელნიც სასტიკად გმობენ დასავლეთს, დასავლურ ცივილიზაციას. უფრო მეტიც, მიაწერენ მას სატანურ ძაღმოსილებას. ესაა რეალობა, რომელიც დატოვა ათეისტურმა სახელმწიფოებრივმა რეჟიმმა. ასეთი დამოკიდებულებით შეფასებას აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის ამკვიდრებდა ბოლშევიკურ-კომუნისტური სამყარო. საბჭოთა იდეოლოგიის ერთ-ერთი ძირითადი ნაწილი იყო დასავლეთის კულტურის, ცივილიზაციის, მიღწევებისა და ცხოვრების წესის გმობა. ყოველი ოჯახი და პირი ვალდებული იყო შეესწავლა ეს იდეოლოგია, მაგალითად მე მახსოვს, რომ გასული საუკუნის 50-იან წლებში, დედაჩემი, უბრალო მშრომელი ქალი ვალდებული იყო სქელტანიან რვეულებში დაეკონსპექტებინა დასავლეთის საგმობი საბჭოთა პროპაგანდისტული თეზისები და შემდეგ ჩაებარებინა თავისი სამსახურის ადგილზე ერთ-ერთი ხელმძღვანელისთვის, ხოლო ჩემი IV კლასის მათემატიკის მასწავლებელი სიამაყით გვიმტკიცებდა, რომ მალე საბჭოთა თვითმფრინავები დაფარავდნენ ევროპისა და ამერიკის ცას. ასეთი წარსულის შემდეგ არაა საკვირველი, როცა ამჟამად საბჭოთა სისტემის ნგრევის მიუხედავად ზოგიერთი

ძლიერი ჯგუფი, მათ შორის სარწმუნოებრივიც, თითქმის იმავეს ამტკიცებს – ე.ი. გმობს დასავლეთს, მიაწერს მას სატანურ თვისებებს, კვლავ სურთ დასავლეთი წარმოსახონ საფრთხობელად, მტრულ ძაღად პაციოსანი ადამიანების წინაშე.

ასეთი ჯგუფები, როგორც მონაცემებიდან ჩანს, თავიანთ იდეოლოგიას ახვევენ რელიგიურ საბურველში, სამწუხაროდ ახასიათებთ რელიგიური ექსტრემიზმი, სწრაფვა ადამიანთა უფლებების არცნობისა, მათ მიერ გამოყენებული ლიტერატურა წამქეზებელია, ხელს არ უწყობს ჰარმონიული საზოგადოების ჩამოყალიბებას, ქრისტიანული კაცთმოყვარეობის იდეის გავრცელებას, თავიანთი დაჯგუფების გარეთ მყოფ ადამიანებს განიხილავენ ე.წ. მასონებად, ეშმაკის მოციქულებად და სხვა.

მეორე მხრივ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საქართველოში ბოლო დროს მოქმედი, ძირითადად, სწორედ დასავლეთიდან შემოსული რელიგიური ჯგუფები, მართლაც ძირს უთხრიან ეროვნულ ანუ ქრისტიანულ სარწმუნოებას, აკნინებენ ქართველთა ეროვნულ თვითშემეცნებას, ებრძვიან მართლმადიდებელ ეკლესიას. ერთი ასეთია იელოველთა სექტა, უცხოეთიდან ისე დაფინანსებული, რომ შეძლეს თავიანთი სარწმუნოების ქადაგება საქართველოს ყველა რაიონში, ქალაქებსა და სოფლებში, ოჯახებში კი ავრცელებენ უფასო ლიტერატურას. რით არის საშიში ეს სექტა საქართველოს საზოგადოებისთვის და საერთოდ სახელმწიფოსთვის? უპირველესად იმით, რომ ძირს უთხრიან ქრისტიანულ სარწმუნოებას!

მხოლოდ ეს მომენტიც კი საკმარისია ეროვნული ცნობიერების დასუსტებლად. საქმე ისაა, რომ მას შემდეგ რაც საქართველოში იქადაგეს იესო ქრისტეს მოწაფეებმა და მოციქულებმა ქართველმა ხალხმა გაითავისა ქრისტიანული სარწმუნოება,



დაამყარა მასზე თავისი ყოველი ტრადიცია, ზნე-ჩვეულება, ალათი, ქცევა და იმდენად შეიტკბო მან ქრისტიანობა, რომ იგი გადაიქცა ეროვნული ცნობიერების არა თუ უმთავრეს ელემენტად, არამედ ფუძე-საყრდენად. საუკუნეთა მანძილზე სიტყვები „ქრისტიანობა“ და „ქართველობა“ სინონიმები იყვნენ. ისტორიულად მტკიცედ დადასტურებული ფაქტია, რომ ერთის უარყოფა იწვევდა მეორის უარყოფას და პირიქით, ქრისტიანობის დაცვა ქართველობის დაცვას გულისხმობდა. ისტორიულად ქართული ეკლესიის, ქრისტიანობის წიადში ჩამოყალიბდა ეროვნული თვისებების ნიშნები – სახელოვანი ძველი ქართული ზნეობა, ურთიერთგატანა, ურთიერთ პატივისცემა, კულტურა, ფერწერა, არქიტექტურა და თვით ბრწყინვალე ქართული ლიტერატურა.

ასეთი ვითარების დროს ქრისტიანობის უარყოფა, რაც საფუძველია იელოვური სარწმუნოებისა, ანგრევს ქართველი ადამიანის ფსიქიკას, აუცხოვებს იელოველის ცნობიერებას ეროვნული ცნობიერებისაგან. სამაგალითოდ ჩვენ შეიძლება მოვიყვანოთ ასეთი ფაქტი – ამჟამად ეროვნულ წეს-ჩვეულებებს ეფუძვნება ტრადიციული ქორწილი, ნიშნობა, ნათლობა, დარკბაღვის წესი, მიცვალებულის ხსოვნის პატივისცემა, შობა, აღდგომა, რაც არა მხოლოდ საეკლესიო, არამედ ჩვევით-საოჯახო ყოფის ელემენტებია. ქრისტეს დვთაებრიობის უარყოფით იელოვური სარწმუნოების მიღების შემდეგ, ყოველივე ამ ტრადიციულ წეს-ჩვეულებას საფუძველი ეცლება და ნიველირდება ქაოსად. სხვათაშორის კონმუნისტური იდეოლოგიაც გამძაფრებით ებრძოდა ეროვნულ წეს-ჩვეულებებს და „მაგნე ტრადიციებს“ უწოდებდა მას. ახლა უკვე იმავეს ასრულებს იელოვური ჯგუფები. ეროვნული კულტურისა და ტრადიციების მიმართ გაუცხოვებული ადამიანი ნიჰილისტურად განეწყოება ყოველივე ეროვნულის მიმართ, ეს კი ძალზე სახიფათო მომენტია ახალგაზრდა ქართული სახელმწიფოსთვის,

რომლის სიმტკიცეც პატრიოტიზმს უნდა ეფუძვნებოდეს. იელოველები გმობენ ეროვნულობას, პატრიოტიზმს, სახელმწიფოებრიობას, ამიტომაც არ სურთ სახელმწიფოს დაცვა, ჯარში არ მიდიან, ასევე არ სურთ საზოგადოების, სამშობლოს, ერის დაცვა, პირიქით. ამასთანავე ახასიათებთ უკიდურესი ექსტრემიზმი, კარჩაკეტილობა, ფანატიზმი, იმდენად რომ ხელმძღვანელების მიერ წაქეზებული ზოგიერთი ჯგუფი სიმაღლეებიდანაც კი გადმოხტნენ და ამით სასიკვდილოდ გაიმეტეს თანაორწმუნეები, კრძალავენ სისხლის გადასხმას და ასევე სასიკვდილოდ იმეტებენ ადამიანებს.

ამ ფანატიზმის შედეგად ირყევა ქართველობა, რადგანაც მოედნენ ქვეყნის კუთხეებს, ირყევა ქართველთა ქრისტიანობა, საზოგადოება ხდება არამდგრადი და უფრო მეტი, მათი ქმედება მიმართულია ტრადიციული საზოგადოების დაშლისკენ. უბრალო ხალხში, სამართლიანად მიიხნევა, რომ ეს ანტიეროვნული სარწმუნოება შემოვიდა დასავლეთიდან და დასავლეთივე აფინანსებს ამ ანტიეროვნულ ჯგუფებს, ამიტომაც დასავლეთიც, ზოგიერთი პატიოსანი ადამიანის თვალში წარმოდგება ვითარცა საშიში ცივილიზაცია. აქ უფრო მეტად ადგილი აქვს გაუგებრობას, მაგრამ საზოგადოებას უნდა შეეძლოს თავის ფასეულობათა დაცვა.

შეუძლია თუ არა საქართველოს ეკლესიას შეასრულოს უფრო აქტიური როლი ამ საქმეში? ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია ათეისტური რეჟიმის დროს განსაკუთრებულად იდევენობდა, ის მივიდა თითქმის გაქრობის პირამდე XX ს. 70-იან წლებში. არსად მთელ საბჭოთა კავშირში ეკლესიას ისე არ დევნიდნენ, როგორც საქართველოში. ეს ფრაზა სასამართლო პროცესზე განაცხადა კათალიკოს პატრიარქმა წმიდა ამბროსი ხელაიამ. უფრო ადრე XIX საუკუნეში საქართველოს ეკლესიას ებრძოდა რუსეთის იმპერიული ძალები. მათ შეძლეს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფა-



ლის გაუქმება, მაშასადამე მან დაკარგა საეკლესიო თავისთავადობა, ამასთანავე, რუსეთის სახელმწიფო ხაზინამ მისაკუთრა ქართული ეკლესიის მრავალსეულ მილიონიანი, საუკუნეთა მანძილზე დაგროვილი ქონება, ამასთანავე ნახევარი მილიონი ჰექტარი საეკლესიო მიწა-წყალიც ჩამოართვეს. ორასი წლის მანძილზე ქართული ეკლესიის ნგრევის შემდეგ, ამჟამად ათეისტური რეჟიმიდან გათავისუფლებული საქართველოს ეკლესია ცხადია ეკონომიკურად უკიდურესად არის დასუსტებული. ამის გამო უცხოეთის დიდი ეკლესიებისა და საზოგადოებების მიერ დაფინანსებული სექტები ბუდავენ და ცდილობენ ჩაენაცვლონ ქართულ ეკლესიას, მათ სურთ ის ადგილი დაიჭირონ საზოგადოებაში, რაც ტრადიციული იყო ათასწლეულთა მანძილზე ქართული ეკლესიისთვის. მათგან ზოგიერთი ჯგუფი თავის თავს „ჰუმბრიტ მართლმადიდებლებად“ მიიჩნევს თუმცა კი უცხოეთიდან არიან დაფინანსებული. მსგავსი და სხვა უცხოეთიდან დაფინანსებული ჯგუფები საქართველოში ყალიბდებიან ეკლესიებად, ჰქადაგებენ მართლმადიდებელთა შორის, პროზელიტიზმის გზით თავისკენ იბირებენ ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის ერთ ნაწილს. თანაც აცხადებენ თითქოს ეს ხალხი არ არის რელიგიური და მათ თითქოს ე.წ. „ნულოვანი წერტილიდან“ რელიგიისაგან გაუცხოებულ ადამიანებს შეასწავლეს სარწმუნოება. უნდა ითქვას, რომ ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის მიერ ბავშვობაშივე მონათლულ ამ ადამიანებს, რომელნიც შესაძლოა ვერ ერკვეოდეს ლიტურგიკულ წესებში, მაგრამ საოჯახო და საზოგადოებრივი ცხოვრება მთლიანად მართლმადიდებლური ტრადიციებით აქვს განმტკიცებული და ჩვენი ეკლესიის მრევლია უწყვეტად ათასწლეულთა მანძილზე არ შეიძლება ვუწოდოთ „რელიგიისგან თვისუფალი“ ადამიანი და ცხადია მათი გამოყვანა ქართული ეკლესიის

წილიდან პროზელიტიზმია აღნიშნული სექტების თუ უცხო ეკლესიების მხრიდან.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გამო კვლავ დიღემის წინ დგას ჩვენი საზოგადოება, ისმება კითხვა რამდენად სანდოა დასავლეთი, რომელიც ხალხის ცნობიერებაში მოიაზრება ვითარცა არამართლმადიდებელი და ამდენად უცხო ცივილიზაცია? - ესაა კითხვა, რომელსაც პასუხი უნდა გაეცეს.

მე ვფიქრობ, რომ უნდა გავყვეთ წინაპართა გზას, იმ ორიენტირს, რომელიც გაგვიკაფა წმიდა ნინომ, მეფე მირიანმა, ვახტანგ გორგასალმა და ისტორიულმა გამოცდილებამ. უნდა ითქვას, რომ ევროპა არაა ჩვენთვის უცხო, უფრო მეტი, ჩვენი დასავლური ცივილიზაციის უშიშროებასა და უსაფრთხოებას ვიცავდით საუკუნეთა მანძილზე.

ბიზანტიის იმპერია ევროპის მცველი აღმოსავლური აგრესიისგან, როგორც ცნობილია დაკნინდა და დაეცა მაჰმადიანური ძალების შეტევათა შედეგად. ბიზანტიის დაცემის შემდეგ საქართველო ფაქტიურად გადაიქცა ერთადერთ ქრისტიანულ სახელმწიფოდ მთელს აღმოსავლეთში, მოქცეული ისლამური სახელმწიფოებისა და ტომების ალყაში. ამის გამო მან თავის თავზე მიიღო უმთავრესი დარტყმები არაქრისტიანული იმპერიებისა, რომელთა უმთავრესი მიზანი იყო ბრძოლა ქრისტიანული ცივილიზაციის წინააღმდეგ. საქართველო ვითარცა ერთი კუნძული აღელვებულ მაჰმადიანურ ოკეანეში თავდადებით იგერიებდა მსახვრალ ტალღებს, თავისკენ იზიდავდა და ებრძოდა ქრისტიანობის მტრებს, ამით ფაქტიურად იგი იცავდა ევროპის ხალხთა, დასავლეთის ქვეყნების ქრისტიანობას, ცივილიზაციას და უშიშროებას. საქართველომ, ვითარცა ერთერთმა მხნე გუშაგმა და მცველმა მსოფლიო ქრისტიანობისა ღირსეულად აღასრულა თავისი ვალი, თუმცა ამით



ძალზე დაზარადა. თუ არა ქრისტიანული საქართველო რომლის დაპყრობა ვერ შეძლო ოსმალეთის იმპერიამ, სავარაუდოა, რომ XV-XVI საუკუნეებში ოსმალთა ძალები შეჩერდებოდნენ არა ბელგრადისა და ბუდაპეშტის კედლებთან, არამედ გაცილებით ღრმად შეიჭრებოდნენ ევროპაში და საფრთხეს შეუქმნიდნენ შუა და ჩრდილოეთ ევროპის იმ ხალხებს, რომელთაც თანამედროვე მაღალ საფეხურამდე აიყვანეს მსოფლიო ცივილიზაცია და კულტურა. მათ მშვიდობიან განვითარებას იცავდა აგრესიულ, არაქრისტიან იმპერიებთან მარტოღმარტო დარჩენილი საქართველო, მაგრამ როგორც ითქვა დიდი დანაკარგის ფასად. ერთ დროს დიდი და მრავალრიცხოვანი ქართველი ერი პატარა ხალხად გადაიქცა, უხმობდა მშველელს, მაგრამ საქართველოსთვის ევროპაში იმ დროს არავის ეცალა. ასე, რომ ჩვენ ჩვენი თავი უნდა მოვიხაროთ არა მხოლოდ ევროპის ნაწილად, არამედ ისტორიულად მისი უშიშროებისა და უსაფრთხოების დამცველად. ვფიქრობ, რომ ჩვენი ქრისტიანული სახელმწიფო და ქრისტესმოყვარე ქართველი ერი უკვე აღიარებულია ქრისტიანული მსოფლიოს მიერ და თუ ეს ასე არ არის უთუოდ დადგება ეს მომენტიც.

ჩვენთვის ბოლომდე ცნობილი არაა, რამდენად სანდო არის ანალიტიკოსების პროგნოზი იმის შესახებ, რომ მომავალი მსოფლიო უნდა ელოდოს ომებს არა სახელმწიფოთა შორის, არამედ ცივილიზაციათა შორის. ფიქრობენ, რომ მომავალ ცივილიზაციათა შორის ომს ექნება სარწმუნოებრივი ნიშანი. რამდენად მოსალოდნელია ეს არავინ იცის, მაგრამ ამ პროგნოზს თითქოსდა ეხმიანება მსოფლიოში უკანასკნელ დროს მომხდარი ფაქტები. არ შეიძლება გულგრილი დარჩეს კაცობრიობა II სექტემბრის საშინელი ფაქტის მიმართ, მან წინ უნდა გაიხედოს, მსოფლიო ქრისტიანულმა სახელმწიფოებმა მეტი ღირსება უნდა მიანიჭონ აღმოსავლეთის ერებსა

და სახელმწიფოებს, განსაკუთრებით კი საქართველოს, რომელმაც თავის თავზე დიდ ხნის წინ განიცადა არა მხოლოდ ტერორისტული შეტევები და შემოსევები აგრესიული იმპერიების და არა ერთი და ორი წლის მანძილზე არამედ ათასწლეულთა ჩვენი ერი და სახელმწიფო თავისი აღმსარებლობითი, ქრისტესადმი ერთგულების გამო, მწამს ღირსეულ აღვიდს დაიჭერს თანამედროვე და მომავალ ცივილიზებულ მსოფლიოში. ეს კი ჩვენ გვავალდებულებს კიდევ უფრო განვამტკიცოთ ჩვენი ეროვნული მართლმადიდებელი სარწმუნოება, აღვზარდოთ ახალი თაობა ქრისტიანული სულისკვეთებით, ღრმად შევასწავლოთ მას ეს დიადი მოძღვრება სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში, ამისთვის კი საჭიროა სახელმწიფო მხარში ამოუდგეს ეროვნულ ეკლესიას და საბოლოოდ გააუქმოს ბოლშევიკ-ათეისტების მიერ გამოცემული დეკრეტი სახელმწიფოსაგან ეკლესიის, ეკლესიისაგან კი სკოლის გამოყოფის შესახებ. საქართველოს კანონები რელიგიისა და ეკლესიის მიმართ ისეთივე უნდა იყოს, როგორცაა ევროპის ყველაზე დემოკრატიულ ქვეყნებში, სამაგალითოა დიდი ბრიტანეთი, სადაც ორი სახელმწიფო ეკლესია, სკანდინავიის ქვეყნები, სადაც არსებობდნენ ეროვნული და სახალხო ეკლესიები, საბერძნეთი, ლათინური, შუა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები ყველაგან ეკლესიებს მინიჭებული აქვს ეროვნული სახელმწიფო ან სახალხო ეკლესიის სტატუსი, ასევე მინიჭებული აქვთ განათლების, სოციალურ და ჯანმრთელობის დაცვის სფეროთა კურირების უფლება, რაც ეკლესიას ღირსებას ანიჭებს. ჩვენში კი ფაქტიურად კვლავ მოქმედებს აღნიშნული დეკრეტი სკოლის ეკლესიისგან, ხოლო ეკლესიის სახელმწიფოსგან გამოყოფის შესახებ, ამის შედეგად საზოგადოება ფაქტიურად, როგორც როგორც საკუთარი სახელმწიფოებრიობის, ისე კულტურის მიმართ ნიჰილისტურად არის განწყობილი, კნინდება ეროვნული და სახელმწი-



ფოტობრივი იდეალები, ამის შედეგია დღევანდელი საქართველოს არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ სამხედრო და სახელმწიფოებრივი სისუსტე.

ჩვენ კიდევ ერთხელ მივუბრუნდებით ბიზანტიის იმპერიას. რომლის დამხობამაც ძირფესვიანად შეცვალა საქართველოს გეოპოლიტიკური გარემო საქართველო არა მხოლოდ სამხრეთისა და აღმოსავლეთის მხრიდან მოექცა მუსლიმურ გარემოცვაში, არამედ ჩრდილოეთის მხრიდანაც. ჩრდილო კავკასიური ტომები, ქართველთა მონათესავენი ეთნიკური თვალსაზრისით და იქამდე მრევლი საქართველოს ეკლესიისა, თანდათანობით გამუსულმანდა და ამიტომაც მტრულად განეწყვნენ საქართველოს, ვითარცა ქრისტიანული ქვეყნის მიმართ. საქართველოში დაიწყო ჩრდილოკავკასიური ტომების თარეში, ლეკიანობა, ადიღე-ჩერქეზების შემოსევები და ჩამოსახლება. ჩვენ მაღლიერებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ რუსეთის იმპერიამ საქართველოში ჩრდილოკავკასიური ტომების თარეში აღკვეთა. თითქმის მთელი XIX საუკუნის მანძილზე მათგან საქართველო მოსვენებული იყო. მაგრამ ამჟამად რუსეთის დასუსტების, თუ სხვა მიზეზების გამო ფაქტიურად კვლავ განახლდა ეს მაჰმადიანური შემოსევები. ეს კარგად გამოჩნდა აფხაზეთში (და სხვა კუთხეებშიც). აფხაზეთში XX ს 90-იან წლებში ჩრდილო კავკასიიდან შეიჭრნენ მაჰმადიანური სარწმუნოებრივი ნიშნით გაერთიანებული ექსტრემისტულ-ტერორისტული ბოვეიკების ჯგუფები რომელნიც გარეგნულად აერთიანებდნენ ადიღე-ჩერქეზულ და ჩეჩნურ ტომთა წარმომადგენლებს, მაგრამ სინამდვილეში მათ აერთიანებდათ სარწმუნოებრივი ომის განახლების სურვილი, რომელიც ადრევე ნიშნეული იყო. მათ, კერძოდ კი ჩეჩნურ ჯგუფებს ამჟამად უკვე ტერორისტებად აღიარებს არა მხოლოდ რუსეთის სახელმწიფო, არამედ მსოფლიო თანამეგობრობა. ამ მუ-

სულმანმა მებრძოლებმა, რომელთაც აიარალებდა იმჟამად საქართველოს დაშლით დაინტერესებული ყოფილი საბჭოელი გენერალიტეტი რუსეთიდან, შეძლეს კიდევ აფხაზეთის ოკუპირება. ჩეჩნურმა და ადიღე-ჩერქეზულმა ტერორისტულმა ჯგუფებმა აფხაზეთიდან გამოდევნეს 300 ათასი მართლმადიდებელი ქართველი. მოახდინეს ეთნიკურ-სარწმუნოებრივი წმენდა აფხაზეთში, შეძლეს ის, რომ იქამდე მართლმადიდებლური მხარე ფაქტიურად მუსულმანურ კუთხედ გადააქციეს. თუმცა აფხაზეთის სეპარატისტული ხელისუფლება თავისი დანაშაულის დაფარვის მიზნით აფხაზეთიდან გამოძევებული სამღვდელოების ნაცვლად საქართველოს ეკლესიის კუთვნილი ათასწლოვანი ეკლესია-მონასტრები გადასცა უცხოეთიდან მოწვეულ რუსეთის ემიგრანტული ეკლესიის სამღვდელოებას, მიუხედავად ამისა დარღვეული ეთნიკურ-სარწმუნოებრივი ბალანსისა და მუსულმანური დაჯგუფების გაბატონების გამო აფხაზეთში ამჟამად მიმდინარეობს მკვიდრი ქართული და საქართველოს ეკლესიის ტრადიციული მრევლის გამუსულმანების პროცესი და აგრეთვე ადიღე-ჩერქეზული წარმოშობის ტომებთან მათი სწრაფი ასიმილირება, ეს უკანასკნელი თვალსილუღი პროცესია.

სამწუხაროდ, როგორც მიიჩნევა, იგივე პროცესი მიმდინარეობს პანკისის ხეობაშიც, რომელიც ხელდებულია ჩრდილოკავკასიელ-ჩეჩენთა მიერ. აქაც თავიანთი საცხოვრისიდან ძირითადად გამოიდევნა ქართული მოსახლეობა, მიმდინარეობს არა მხოლოდ ამ ხეობის მცხოვრებთა არამედ თბილისელი ინტელიგენციისა და ეურნალისტური წრეების დაშინება-დატერორება, ხეობაში დარჩენილი ქართულ-მართლმადიდებლური მოსახლეობა იძულებულია თავისი თავი აღიაროს მუსულმანური სარწმუნოების მიმართ ლოიალურად, რაც სახიფათო მომენტია სარწმუნოებრივი სიმტკიცის თვალსაზრისით, მით-



უმეტეს, რომ აღნიშნული მუსულმანური ჯგუფები ებრძვიან კიდევ თავიანთ ოფიციალურ მუსულმანურ სარწმუნოებას და აღიარებენ მის განსხვავებულ მიმდინარეობას.

საბოლოოდ უნდა ვთქვათ, რომ ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს ახალ გეოპოლიტიკურ რეალობაში, ჩვენი ფიქრით არის ის, რომ ხელი შეუწყოს საქართველოს სახელმწიფოებრივ გაძლიერებას, დაიცვას ეკლესიური ტრადიციული სარწმუნოებრივი ორიენტაცია ცივილიზებული მსოფლიოსკენ, იდეურად შეეწიოს საქართველოს არმიის ფორმირებას, სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებას, რომლისთვისაც უმთავრესი იქნება კანონმორჩილება, ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიზაციის პრინციპების დაცვა, ზრუნვა იმისათვის, რათა მოხდეს ეროვნული კონსოლიდაცია-გამთლიანება.

დემოკრატია - კაცობრიობის უდიდესი მონაპოვარია, რომლის დაცვა უცხო არ იყო ქართული ეკლესიისათვის. როგორც ივანე ჯავახიშვილის კვლევა გვჩვენებს, ჯერ კიდევ ათასწლეულის წინ ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები ისახავდნენ მიზნად ეკლესიისა და სახელმწიფო აპარატის რეფორმას დემოკრატიული პრინციპების შესაბამისად.

ეკლესია თავისი მისიის შესრულებას შეძლებს, თუ საქართველოს სახელმწიფო საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას იმ ტრაგიკულ ადგილას, რომელიც ნიშნული იყო მისთვის საუკუნეთა მნძილზე ანუ მინიჭებს მას „ეროვნული ეკლესიის“ სტატუსს.

ენა და სახელმწიფო

(საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ)

რუსეთის 200 წლიანი (XIX-XXსს.) ბატონობის შემდეგ, ამჟამად საქართველოში ერთაშორისი ურთიერთობის ენა არის არა ქართული, არამედ რუსული. ფაქტობრივად რუსული კულტურა აერთიანებს საქართველოში არსებულ სხვადასხვა ეთნოსების კულტურებს (იგულისხმება აზერბაიჯანული, სომხური, თვით ქართული, ოსური, აფხაზური და სხვა). რუსულმა ენამ და კულტურამ ქართული შეზღუდა და ჩამოართვა ფუნქცია ხალხთა გამაერთიანებლისა.

უფალმა ღმერთმა ინება კაცობრიობა აეშენებინა ერებისა და სახელმწიფოების სახით, ისტორიულად ცივილიზებული დედამიწა მუდამ სახელმწიფოებად იყო დაყოფილი, სახელმწიფოებს ერები ქმნიდნენ და, როგორც ითქვა, კაცობრიობის მთელი ისტორია ერებისა და სახელმწიფოების ისტორიაა, რომელსაც მათი ურთიერთობანი ქმნის. აქედანაც ჩანს, რომ ერები და სახელმწიფოები ღვთის ნებითაა შექმნილი. ქართველი ერის უპირველესი მისია ამჟამად არის განამტკიცოს თავისი სახელმწიფო, რისთვისაც საჭიროა, რომ იგი ჩამოყალიბდეს ვითარცა თანამედროვე ერი. მან უნდა შეძლოს მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ აღიარებული საქართველოს საზღვრებს შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობისა და კონფესიის მოსახლეობის საქართველოს მოქალაქეებად, ანუ ერად ჩამოყალიბება. თანამედროვე ერად ჩამოყალიბების შემდეგ კი, როცა ის უკვე მიიღებს თავის სახეს, უფალი ღმერთი მას, ისევე როგორც სხვა ერებს, გამოიყენებს მსოფლიოს ცივილიზაციის მშენებლობის დიად საქმეში. იქამდე კი, როგორც ითქვა, თანამედროვე ერად, ჩამოყალიბება უნდა იყოს საყოველთაო საზ-



რუნავი. ისმის კითხვა, არსებობს თუ არა საშუალებანი ამისა? დიახ, თანამედროვე მსოფლიოს სახელმწიფოთა გამოცდილების მსგავსად ორი უმთავრესი მოთხოვნილების შესრულებაა საჭირო. ესენია:

1) ქართველი ხალხის შიდა კონსოლიდაციის დაჩქარება,

2) საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების ინტეგრაცია ერთიან სახელმწიფოში.

ჩვენს მეზობელ თურქეთში XX საუკუნის დასაწყისში თურქთა ეროვნული კონსოლიდაციის დასაჩქარებლად იღვწოდა თურქ ინტელიგენტთა საზოგადოება. მათ დაამკვიდრეს თურქულ საზოგადოებაში თანამედროვე ერის ცნება. მალე ეს საზოგადოება გადაიქცა თურქეთის მმართველ პარტიად, რომლის წესდების თანახმად გარკვეული განსხვავებაა იმ ერებს შორის, რომელნიც წარსულში არსებობდნენ და თანამედროვე ერებს შორის. თანამედროვე ერების ჩამოყალიბების პროცესი იწყება ქვეყნის ფეოდალური დანაწევრების დაძლევის, ერთიანი ცენტრალიზებული, ნაციონალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებით, ერთიანი საერთო შიდაეკონომიკური ბაზრის შექმნითა და შიდაეთნიკური საზღვრის მოშლით. ყოველივე ეს ეთნოჯგუფებსა და ეროვნებებს ერთიან ერად ჰკრავს (ო. გიგინეიშვილი, „ნაციონალიზმის ქემალისტური დებულება“, კრებულში „მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნების ახალი და უახლესი ისტორია“, თბ. 1983, გვ. 145-146). ო. გიგინეიშვილი აღნიშნავს: „თურქეთში ნაციონალიზმის დებულება გულისხმობს ეროვნული სახელმწიფოს შექმნას, რომლის საფუძველი იქნება თურქი ერი, სწორედ ამ პრინციპით „ერთი ერი – ერთი სახელმწიფო“ იქმნებოდნენ თანამედროვე საფრანგეთი, გერმანია, იტალია, პოლანდია, ესპანეთი და სხვა. ეს არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ ევროპის სახელმწიფოები, რომლებსაც ეროვნულ

სახელმწიფოებს უწოდებენ, მართლაც ერთეოვანნი არიან“ (იქვე, გვ. 146).

ევროპის სახელმწიფოების მოწოდების სისტემის შესაბამისად თურქეთში რეფორმების გატარებამ საფუძველი შეუქმნა თურქეთის სახელმწიფოს დაარსებას და თურქი ხალხის სახელმწიფოებრივ კონსოლიდაციას. მსგავსადვე მოხდა XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში სახელმწიფოებრივი კონსოლიდაცია ბულგარელებისა, რუმინელებისა, ბერძნებისა და სხვა ხალხებისა.

ამ კუთხით თუ შევხედავთ, სამწუხაროდ საქართველო (აღბათ ჯერჯერობით) უფრო ემსგავსება კონგლომერატს კონფესიურად, კულტურულად, ლინგვისტურად და რაც მთავარია, ეთნიკურად ერთმანეთისაგან დაშორებული მოსახლეობისა. აი, სწორედ ამ ხალხების გადაქცევაა საჭირო თანამედროვე ერთიან ერად, ისევე როგორც ეს მოახერხეს ჩვენმა მეზობელმა სახელმწიფოებმა.

საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ხალხების ინტეგრაცია არ გულისხმობს იმას, რომ ვთქვათ, მაგალითად, აზერბაიჯანელები ქართველ ეთნიკურ ჯგუფად გადაიქცევიან, არამედ იმას, რომ ისინი შეინარჩუნებენ შიდა ეთნიკურ თავისთავადობას, მაგრამ საქართველოს თანამედროვე ერის ნაწილად იქცევიან ქართული ენის ცოდნით, საქართველოს საკუთარ სახელმწიფოდ აღიარებით, მისი კულტურის მატარებლობით, მის სრულფასოვან მოქალაქეებად გადაქცევით.

რა უშლის ხელს საქართველოს ხალხების ინტეგრაციას? – ერთიანი კულტურის არარსებობა. კულტურა ხალხთა გამაერთიანებელი უდიდესი ძალაა, საფუძველია ერთობისა. სახელმწიფოებრიობასთან, საერთო მოქალაქეობასა და სამართალთან ერთად საერთო ქართულმა კულტურამ უნდა შექმნას სამომავლოდ საქართველოს ერის იერსახე და მისი მთლიანობის



ნიშნად იქცეს. საქართველოს ნაციას უნდა ჰქონდეს კულტურული ერთობის განცდა.

ძველად, XIX საუკუნემდე, ქართული კულტურა აერთიანებდა საქართველოში მცხოვრებ სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ხალხებს. გრიგოლ რობაქიძე თავის „გველის პერანგში“ ასეთ ამბავს აღწერს. სპარსეთში – ერთ-ერთ ბაღჩაში ქეიფია, ქართველების სუფრასთან ახლოს სომხებს აქვთ სუფრა გაშლილი, სომხები ქართულად საუბრობენ, ადღეგრძელებენ თამარსა და დავით აღმაშენებელს, ამბობენ „ჩვენი თამარი“, „ჩვენი მეფე დავითი“, საქართველოს აღიძებენ. ეს კი იქვე მოქეიფე ქართველებს უკვირთ. ნ. მარის სიტყვითაც, XIX საუკუნემდე, რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობამდე, ქართული ენა იყო კავკასიის ხალხებისათვის ერთაშორისი ურთიერთობის ენა. ქართული ენით ესაუბრებოდნენ ერთმანეთს დაღესტნელი დიდოელები და ჭარ-ბელაქნელი (ახერ-ბაიჯანელი) ლეკები, ქართული ენა იცოდნენ ჩეჩენი და ადიღეველი ხალხების დიდებულებმა, საქართველოში მცხოვრებმა მუსულმანების შესაბამისმა ფენებმა.

სამწუხაროდ, რუსთა 200-წლიანი ბატონობის შედეგად, ამჟამად ქართულმა ენამ და ქართულმა კულტურამ საქართველოშივე დაკარგა ერთაშორისი ურთიერთობის ფუნქცია.

ფაქტიურად საქართველოში ამჟამად არსებობს რამდენიმე ტოლხარისხოვანი კულტურა. ესაა ქართული, რუსული, სომხური და სხვა ეთნოსების კულტურები. ყველა ისინი, რუსულის გარდა, თავის ეთნოჯგუფებში არსებულ ჩაკეტილ სისტემებს წარმოადგენენ. მხოლოდ რუსული კულტურა აერთიანებს საქართველოში არსებულ სხვადასხვა კულტურებს. მაშასადამე, ქართული კულტურა კი არ ფარავს სრულიად საქართველოს, არამედ უცხო, სხვა ერის კულტურა, როგორც ითქვა, ესაა რუსული კულტურა. შესაბამისად რუსული ენა საქართველოში

წარმოადგენს ერთაშორისი ურთიერთობების საშუალებას. ესაა ეროვნული ტრაგედია, რომელიც ამჟამად ერთ-ერთი უდიდესი შემაფერხებელი მიზეზია საქართველოს ხალხების ინტეგრაციისა ერთიან ერ-სახელმწიფოდ (სამწუხაროდ ამ ტრაგედიის განცდა თითქმის არა აქვს ჩვენს საზოგადოებას).

აი, როგორ გადაჭრეს მსგავსი ვითარება ჩვენმა მეზობლებმა. ქვემოთათურქის და რეფორმატორების მიზანი იყო მოეშორებინათ ოსმალეთის იმპერიული მემკვიდრეობა, რომელიც ხელს უშლიდა თურქეთში მცხოვრები ტომებისა და ხალხების ერთიან ერად კონსოლიდაციას. ამიტომაც მათ თავდაპირველად არა ეკონომიკასა და მრეწველობას მიაპყრეს ყურადღება, არამედ კონსოლიდაციის უპირველეს იარაღს – ენას, კულტურას, ნაციონალიზმს. ო. გიგინეიშვილი წერს – „ოსმალური ენა, ყოფილი იმპერიის ანუ მმართველი ზედაფენის ენა, განსხვავდებოდა ეროვნული თურქული ენისაგან. ამიტომაც რეფორმატორებმა ყურადღება მიაპყრეს თურქულ ენას, მის განვითარებასა და სახელმწიფოში გავრცელებას, რათა „თურქულ ენას მინიჭებოდა პრიორიტეტი ძველი იმპერიის ენასთან შედარებით“. რეფორმატორთა მიერ ოსმალეთის იმპერია განიხილებოდა, ვითარცა კოსმოპოლიტური (არა-ეროვნული) სახელმწიფო. ახალ თურქეთში თურქული ენა და კულტურა დაუპირისპირდა ძველ იმპერიულს (ოსმალურს). ერთმანეთს დაუპირისპირდა ოსმალური და თურქული ლიტერატურა, ოსმალური და თურქული მუსიკა, ოსმალური და თურქული მორალი. ფილოსოფია, ეკონომიკური დოქტრინები, ყველაფერი ოსმალური გამოცხადდა კოსმოპოლიტურად, თურქული – ეროვნულად, ნაციონალურად. ასე ყალიბდებოდა თანდათანობით ეროვნულისა და ნაციონალურის გაგება“ (ო. გიგინეიშვილი, დასახ. ნაშრ. გვ. 149). რისთვის იყო ეს ყველაფერი საჭირო? თურქი ნაციის ჩამოსაყალიბებლად, რათა ის გამკლავებოდა



მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესს. როგორც ო. გიგინეიშვილი წერს „რათა თურქეთს საშუალება მისცემოდა გამკლავებოდა ევროპის მოძალებას, რომელიც თანამედროვე ცივილიზაციის მეშვეობით გაძლიერდა, თურქეთის წინაშე უპირატესობა მოიპოვა და გადმოვიდა მის წინააღმდეგ“ (იქვე, გვ. 148). რა შეიძლება ვისწავლოთ ჩვენი მეზობლის მაგალითით? ჩვენი ქვეყნის გასაძლიერებლად, ჩვენი სახელმწიფოს დასაყრდენის – ქართველი ხალხის კონსოლიდაციის უფრო მაღალ საფეხურზე ასაყვანად საჭიროა წარსულის იმპერიული მემკვიდრეობის დაძლევა, ანუ საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვაა აუცილებელი! თურქეთში, როგორც ითქვა, კოსმოპოლიტურად, ე.ი. არაეროვნულად მიიხნეოდა ოსმალეთის იმპერიის ენა, კულტურა, წესჩვეულებები, რომელთაც ებრძოდნენ იმით, რომ დაურიდებლად აძევებდნენ საზოგადოებრივი ურთიერთობების სფეროდან და მათ ნაცვლად ამკვიდრებდნენ ეროვნულს. ჩვენში ძველი იმპერიის ენის ე.ი. რუსულის მიმართ შესაბამისი მიდგომები უნდა შემუშავდეს. ზემოთ მოყვანილი დევიზის პერიფრაზა ალბათ ასეთი უნდა იყოს – „ქართულ ენასა და კულტურას საქართველოში პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს რუსულთან შედარებით“, იგულისხმება მთელი საქართველოს მოცვა ქართული კულტურით, ენით, ლიტერატურით, მუსიკით, მორალით, ფილოსოფიით, ეკონომიკური დოქტრინებით. ყოფილი ჩრდილო-იმპერიული უნდა გამოცხადდეს კოლონიალურ ნაშთად, რომელიც ამჟამად აფერხებს საქართველოს სხვადასხვა ხალხების ინტეგრაციას. ამით არაფერი განსაკუთრებული არ მოხდება, რადგანაც სწორედ ეს გზა აქვთ არჩეული ჩვენს ყველა მეზობელ ერს. მაგალითად, XIX საუკუნის დასაწყისში რუსეთში ფრანგული ენისა და კულ-

ტურის მომხმარებელმა ზედაფენებმა ნაპოლეონის ომების შემდეგ უარყვეს ფრანგული ვითარცა დამპყრობლის ენა და კულტურა, რომლის ადგილი ნაციონალურმა (რუსულმა) დაიჭირა. ქართული ენის გავრცელებას ძველ საქართველოში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა. საქართველოდის ტერიტორი მიიხნეოდა, სადაც ქართული ენით ადიდებდნენ უფალს და ქართული ენით ლოცულობდნენ. დღეს მსოფლიოში მსგავსი პრობლემების გადაჭრა დაკისრებული აქვს მასმედიას, მასობრივ კულტურას, ტელევიზიას, განათლების სისტემებს. საყოველთაო განათლება – სკოლები საქართველოში უნდა იყოს ქართულენოვანი, ამის მიღწევა ალბათ ჯერჯერობით ძნელია, მაგრამ ტელეკომუნიკაციები საქართველოში უნდა იყოს მხოლოდ და მხოლოდ ქართულენოვანი. არ შეიძლება სახელმწიფო და ქვეყნის მომცველი კერძო ტელეარხები გადასცემდნენ რუსულენოვან ფილმებსა და პროგრამებს, ეს სხვა ქვეყნებში წარმოუდგენელია. საქართველოს სამხრეთ რეგიონებში – ესაა ქვემო ქართლი, სამცხე-ჯავახეთი და სხვა რეგიონებშიც ტელევიზია ძირითადად რუსულენოვანია, ქართული ენა გახეყებულია რუსული, სომხური და აზერბაიჯანული (თურქული) ენებით. თბილისის, თვით I სახელმწიფო არხიც კი – რუსულენოვან ფილმებს აჩვენებს არცთუ იშვიათად, როგორც ითქვა, ეს სხვა ქვეყნებში – წარმოუდგენელია. სხვა სფეროშიც თითქმის ასეთი ვითარებაა, გაიარეთ რუსთაველის პროსპექტზე და თქვენ იხილავთ გასაყიდი წიგნების უწყვეტ თაროებს – მაგრამ აი, საოცრება, ესაა ძირითადად რუსულენოვანი წიგნები, საქართველოს არც ერთი, არც სახელმწიფოებრივი და არც კულტურული ფენები ამას არც კი განიცდიან, იმდენადაა გამსჭვალული რუსული კულტურით საქართველოს საზოგადოებრივი სფერო – რუსული



ენისა თუ წიგნების ეს ბატონობა შეუმჩნეველიც კი რჩება. ამის შედეგია ის, რომ არა თუ არაქართული ეთნიკური წარმომავლობის, არამედ თვით ქართველი ბავშვებიც კი საქართველოს ტელევიზიიდან სწავლობენ რუსულ ენას, ითავისებენ რუსულ კულტურას. ამის შედეგად ქართველებისათვის რუსული კულტურა თითქმის მშობლიურად იქცა, რუსული ენისა და კულტურის ათვისების გამო ქართველები რუსეთს თითქმის მშობლიურ ქვეყნად მიიჩნევენ, მიდიან იქ საცხოვრებლად და სამუშაოდ, ადვილად ეგუებიან გარემოს. მილიონი ქართველი რუსეთში ცხოვრობს ან რუსეთზეა საქმიანობით დამოკიდებული, ეს იწვევს მათ სწრაფ ასიმილაცია გარუსებას, მეორე მხრივ, ქართველის მიერ რუსული კულტურის გათავისებით დაზარალება საქართველოს სახელმწიფო. ამის შედეგი იქნება საქართველოს ვითარება არ შემდგარი კულტურის სახელმწიფოს დაშლა-დანაწილება, რადგანაც ვერ გაავრცელა თავისი ეროვნული კულტურა და ახალ ეპოქაში, თანამედროვე ვითარებაში, ვერ დაიცვა სულიერი ეროვნული ღირებულებები. მართალია, XX საუკუნეში უფალმა აღუდგინა თავისუფლება, მაგრამ თავისი ჯვარი ვერ მიიტანა ბოლომდე, ვერ ჩამოყალიბდა ნაციად და ამით ვერ გახდა მკვიდრი ამქვეყნიური მომავალი დიდებისა. უფალმა მოგვცა ჩვენი სახელმწიფო, ეროვნული ეკლესია, უძველესი კულტურა, ენა, ჩვენ მხოლოდ ერთი მოვალეობა დაგვაკისრა – მათი დაცვა, განმტკიცება და განვრცობა.

რეგიონებში ქართული კულტურის განვრცობა და ცენტრალიზებული სახელმწიფოს აღორძინება ჩვენი ხალხის მოვალეობად და ღირსების საქმედ უნდა იქცეს უფლის შემწეობით.

აქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ:

გლობალიზაციის საყოველთაო პროცესის საფრთხეს უქმნის ეროვნული იდენტობას – კულტურულ და ცნობიერ

კავშირს ისტორიულ ფესვებთან. ამ პროცესის შესახვედრად თვით უძლიერესი ერებიც კი ემზადებოდნენ (ცენტრალიზებული ნაციონალური სახელმწიფოს დაარსებით, ფეოდალური დანაწევრების დაძლევით, საერთო შიდა-ეკონომიკური ბაზრის შექმნით, ერთიანი კულტურული სივრცის ჩამოყალიბებით, შიდაეთნიკური საზღვრების მოშლით).

უძველესი ხანიდან XIX საუკუნემდე ქართული ენა და კულტურა აერთიანებდა საქართველოში მცხოვრებ სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ხალხებს. რუსეთის 200 წლიანი (XIX-XX სს.) ბატონობის შემდეგ, ამჟამად საქართველოში ერთაშორისი ურთიერთობის ენა არის არა ქართული, არამედ რუსული. ფაქტობრივად რუსული კულტურა აერთიანებს საქართველოში არსებულ სხვადასხვა ეთნოსების კულტურებს (იგულისხმება აზერბაიჯანული, სომხური, თვით ქართული, ოსური, აფხაზური და სხვა). რუსული ენისა და კულტურის მიერ ქართულის შეზღუდვამ, ამ უკანასკნელს ჩამოართვა ფუნქცია ხალხთა გამაერთიანებლისა, რადგანაც კულტურა მოქალაქეთა მთლიანობის უმთავრესი ნიშანი და ერთობის საფუძველია. კულტურული ერთობის განცდა საქართველოს შვილების (ერის) მთლიანობის ნიშანი იყო ძველად, რაც დღეს-დღეისობით ჩანაცვლებულია არაეროვნულით (რუსულით), ეს ერთ-ერთი მიზეზია საქართველოს ეთნოსების (ხალხების) შეფერხებული ინტეგრაციისა.

ამ ვითარების გამო აუცილებლად მივიჩნევთ, რომ სამომავლოდ ქართულ ენასა და კულტურას საქართველოში მიენიჭოს პრიორიტეტი რუსულთან შედარებით. იგულისხმება საქართველოს მოცვა ქართული ენით, ლიტერატურით, მუსიკით, ფილოსოფიით, კულტურით, ეკონომიკური დოქტრინებით. სახელმწიფომ ქვეყანაში უნდა გაატაროს შესაბამისი ენობრივი პოლიტიკა, ქართული ენის სახელმწიფოებრიობა რეალურად უნდა განხორციელდეს.



აღნიშნულის განსახორციელებლად განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს საინფორმაციო საშუალებების (ტელეხედვის, რადიომაუწყებლობისა და ინტერნეტის) ქართულენოვანებას. ქართულმა ტელეარხებმა ყველა გადაცემა უნდა განახორციელონ სახელმწიფო ენით, ისევე როგორც ეს სხვა ქვეყნებშია. ქართული კულტურისათვის დამამცირებელია, რომ საქართველოს მხარეების უდიდესი ნაწილი ქვემო ქართლი, სამცხე-ჯავახეთი, ჩრდილოეთის მთიანეთი, ქვეყნის სხვა ოლქები წარმოადგენს რუსულ და უცხოენოვან ტელე და რადიო სივრცეს და (არა ქართულს). თვით თბილისის რადიო და ტელეარხების 30-40% რუსულენოვანია, ქართველი ბავშვები ტელევიზიის საშუალებით სწავლობენ რუსულ ენას, ითვისებენ რუსულ კულტურას, ამის შედეგია ის, რომ რუსეთში სამუშაოდ გასული ასეულათასობით ქართველს უცხო გარემოსთან შეგუება უადვილდება ენის ცოდნის გამო. ამიტომაც ხდება რუსეთში მათი სწრაფი ასიმილაცია, საქართველოს სოფლების მნიშვნელოვანი ნაწილის დაცარიელება.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ტელე და რადიო დიქტორთა მეტყველებას. მათი საუბარი გასაგები უნდა იყოს უცხოეთში მცხოვრები ქართველებისათვის. არა მხოლოდ თურქეთისა და ირანის მკვიდრ ქართველებს, არამედ თვით საქართველოს მსმენელს უჭირს ტელე და რადიო დიქტორთა უზომოდ აჩქარებული და აქცენტირებული მეტყველების აღქმა, მითუმეტეს, მათი მოსმენა უჭირთ საქართველოში მცხოვრებ იმ აზერბაიჯანელებსა თუ სომხებს, რომელთაც სახელმწიფო ენის ათვისება სურთ.

საქართველო, ვითარცა მცირერიცხოვანი ქვეყანა, როგორც აღინიშნა, უფრო მეტად უნდა შეემზადოს გლობალიზაციის პროცესის შესახვედრად ცენტრალიზებული სახელმწიფოს გაძ-

ლიერებით, შესაბამისად, ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული მოწყობის მიზნით, ამჟამად საქართველო არ უნდა დაიყოს კუთხური ნიშნით შექმნილ რეგიონალურ მხარეებად. ამან შეიძლება სამომავლოდ ქვეყნის მთლიანობას საფრთხე შეუქმნას. ამჟამად შუასაუკუნეობრივი სამართლებრივი მოდელის მიხედვით საქართველოს რეგიონებად დაქუცმაცება არის ეთნიკური სახელმწიფოებრივი დაქუცმაცების რეანიმაცია. ეს ძლიერ შეუშლის ხელს ქართველი ერის კონსოლიდაციასა და საქართველოში მცხოვრები ეთნოჯგუფების ინტეგრაციას საქართველოს მოქალაქეებად, რაც ასე ძლიერ სურთ ჩვენს იმპერიულ მეზობლებს და აიძულებენ საქართველოს სახელმწიფოს მესვეურებს საქართველო ფედერაციულ სახელმწიფოდ ჩამოაყალიბონ, თუმცა ქართველ ერს ამის სურვილი არ აქვს (ამიტომაც წერდა ჩვენი პოეტი მურმან ლებანიძე „ქართლ-კახეთად, იმერეთად, სამეგრელოდ, გურიად, ვისაც ჩვენი დაყოფა და გათიშვა სწყურია ან ჭკვიანი მტერი არის ან უგნური მოყვარე“).

გლობალიზაციის პროცესის ღირსეულად შესახვედრად ქართველმა ერმა უნდა განამტკიცოს თავისი სახელმწიფო, შეძლოს საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობისა და კონფესიის მოსახლეობის ქვეყნის ერთგულ მოქალაქეებად ჩამოყალიბება, რისთვისაც უპირველესი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ქართული ენისა და კულტურის გავრცობას.



ეროვნული ეკლესია

*„ქედმოდრეკილა ნაღვლით
საწყალი,
რომ მისი ტრფობა თქვენში
შემწყდარა“
ილია მართალი. „აჩრდილი“*

ჩვენს ერს აქვს შინაგანი, ღრმა, გულისგულში დაფარული სიყვარული დედა-ეკლესიისადმი, მაგრამ ეს ტრფობა ჩვენს არსში ქვეცნობიერად დევს, ის წინაპართაგანაა ნაანდერძევი, ძველთაგან გადმოცემული, ამდენად მიღვევადია და მიმქრალი, რამეთუ არაა განმტკიცებული ახალი ცოდნით, სწავლებებით, საზოგადოებრივი დამოკიდებულებით, ავტორიტეტით, მიბაძვით, მაგალითით.

უფრო მეტიც, არაიშვიათად ჩვენი ხალხისაგან ისმის საყვედურები, განსაკუთრებით მათგან, რომელთაც უკვე გაიცნეს სექტანტური მიმდინარეობები და უჩნდებათ კითხვები ეკლესიისადმი თავიანთი გულგრილობის გასამართლებლად: რატომ იყიდება სანთელი ეკლესიაში? რატომაა ძვირი? რატომ იღებს მღვდელი ფულს ნათლობასა და სხვა წესების შესრულებაში? რატომ არაა მუდმივი, უწყვეტი ქადაგება ეკლესიებში, როცა იქ შესულ თუნდაც ერთადერთ ადამიანს მღვდელი ხვდება და ესაუბრება? რატომ არა გაქვთ სასულიერო ლიტურატურა, როცა გაქვთ, რატომ ყიდით მას და არ არიგებთ უფასოდ, როგორც სხვები? ყველაფრით ვაჭრობა და გაყიდვა შეიძლება? სახარებისაც? რატომ არ არის ეკლესიებში ისეთივე სისუფთავე, როგორცაა ვთქვათ არაქართულ ეკლესიებში, მით უმეტეს უცხოეთში? რატომაა მომსახურება თქვენთან დაბალი დონისა?.. და სხვა მრავალი.

განსაკუთრებით საყურადღებოა სიმართლითა და ზრუნვით გამოთქმული გულისტკივილი: ჩვენს სოფელში ეკლესიაა, მღვდელს ვითხოვთ წლების მანძილზე, არ გვიგზავნიან, მთელ

რაიონში ერთი ღვთისმსახურიც არა გვეყავს, უყურადღებობის გამო სარწმუნოებრივად უცოდინარ ჩვენს ხალხს სექტანტები იბირებენ თავისკენ...

ახლა ხან საბერძნეთიდან ჩამოსული ერთი ადამიანი აღტაცებით ლაპარაკობდა ბერძნულ ეკლესიებში მრევლისადმი ყურადღების შესახებ, რომ იქ სანთელი არ იყიდება, სუფთაა და არა ისეთი, როგორც ჩვენთან (ძვირი და უხარისხო), რომ ბერძენი მღვდლები პირადად იცნობენ მრევლის ოჯახის თითოეულ წევრს, წარმოადგენენ ოჯახის უდიდეს მრჩეველს და თანამდგომს ჭირსა თუ ღხინში, რომ ბავშვობიდან ვიდრე სიბერემდე იქაური ადამიანები სამღვდელოების სულიერი მზრუნველობით არიან გარემოცულნი. სგავსადვე ლაპარაკობენ უცხოეთიდან ჩამოსული სხვა ადამიანებიც.

ღიას, რა თქმა უნდა, ასე უნდა იყოს – სამღვდელოება და მისი სამწყსო ერთ მთლიანობას, ერთიან სულიერ ორგანიზმს უნდა წარმოადგენდეს, რომელსაც ეწოდება კიდევ ეკლესია. ვინც საქართველოს წარსულ საეკლესიო ცხოვრებას იცნობს, დაგვეთანხმება, რომ ჩვენშიც ასევე იყო ძველად.

რა ვუპასუხოთ ზემოთ მოყვანილ კითხვებს, მათ პასუხი უნდა გაეცეთ, როგორი მწარეც არ უნდა იყოს ის. საბედნიეროდ, ვინც ჩვენი ეკლესიის შინაგან ცხოვრებას იცნობს, დაგვეთანხმება, რომ ჩვენი სამღვდელოება, შეიძლება ითქვას, გმირული თავდადებით ასრულებს მასზე დაკისრებულ უზენაეს ვალდებულებას, ესაა - მსახურება ღვთისა და ერისა. როგორ? - იკითხავს მკითხველი, მაშ ვის ეხება გამოთქმული საყვედურები? ისინი ბუმერანგივითაა. საქმე ისაა, რომ ჩვენი დედა საქართველოს სამოციქულო (მართლმადიდებლური) ეკლესია – მართალია, ერთ-ერთი უძველესია მსოფლიოში, მაგრამ, სამწუხაროდ, ერთ-ერთი უღარიბესიცაა. არავითარი მუდმივი შემოსავალი, უცვლელი საარსებო წყარო არც სამღვდელოებასა და არც



ეკლესიას არ გააჩნია. აქ იგულისხმება ის, რომ არც ჩვენი სამღვდელოება და არც ეკლესია არ იღებს საზოგადოებისაგან – სახელმწიფოსაგან დოტაციას, საარსებო სახსრებს, არ არსებობს ხელფასები, სოციალური დახმარება. სამღვდელოება არსებობს შემთხვევიდან-შემთხვევამდე, მათი ოჯახების კეთილდღეობა, სოციალური ყოფა დამოკიდებულია იმ ადამიანებზე, რომელთაც ემსახურებიან ნათლობითა და სხვა წესების შესრულებით, მათთვის უცნობია სახელმწიფოს მიერ გაცემული ბინები, პენსიები, სხვა შეღავათები, რითაც არსებობენ საქართველოს მოქალაქენი, სამღვდელოების გამოკლებით. ხოლო ჩვენი ეკლესიების შეკეთების, გუნდების, მომსახურე პერსონალის, დიაკვნების, მეღავითნეების, სასულიერო სასწავლებლების სტუდენტების, პედაგოგებისა და სხვათა ხელფასები და სტიპენდიები გაიცემა ეკლესიებში სანთლის გაყიდვით შემოსული თანხისაგან. საოცარი ისაა, კიდევ როგორ ახერხებს ჩვენი ეკლესია ფეხზე დგომას და თავისი თავის ღირსეულად წარმოჩენას მსოფლიოსა და მრავალი ჩამოსული სტუმრის წინაშე.

თუ როგორი იყო ჩვენი ეკლესიის ყოფა ძველად, ამას ქვემოთ შევხებით, მანამდე კი განვიხილოთ უცხოეთის ქვეყნებში ეკლესიათა თანამედროვე ყოფა, რა წარმოადგენს მათ საარსებო წყაროს - ეკლესიაში სანთლის გაყიდვით, ნათლობითა და სხვა წესების შესრულებით მიღებული თანხები?!

მსოფლიოს უძველეს მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის საბერძნეთის ეკლესია ერთ-ერთი უძველესია და დღითი დღე უფრო ძლიერდება, თანდათანობით იჭერს თავის კუთვნილ, წამყვან ადგილს საერთაშორისო ასპარეზზე. ამის მიზეზი გახლავთ საბერძნეთის სახელმწიფოსა და ხალხის დამოკიდებულება თავისი ეკლესიისადმი. კონსტანტინეპოლის დაცემის

(1453) შემდგომ ელადა ოსმალებმა დაიპყრეს. ბერძნებმა ეროვნული სახელმწიფოებრიობა არც თუ დიდი ხნის წინ, XIX ს-ის II ნახევარში აღიდგინეს. ოსმალებისაგან საბერძნეთის განთავისუფლებას ხელს უწყობდა მაშინდელი მთელი კულტურული მსოფლიო, გამოჩენილი ადამიანები პირადად მონაწილეობდნენ (ბაირონმა სიცოცხლეც არ დაიშურა) ამ საქმეში, მაგრამ მრავალ პიროვნებას ეჭვებოდა, რომ თითქმის 400 წლოვანი მონობის შემდგომ ბერძნები შეძლებდნენ ეროვნული თავისთავადობის ანუ იმ ძველი „ბერძნობის“ დაბრუნებას, რომელსაც ასე სცემდა თაყვანს კაცობრიობა. შაბდნიეროდ, ბერძნებმა შეძლეს ეროვნული ხასიათის, ეროვნულ ჩვეულებათა აღდგენა. მათ იცოდნენ, რომ ნაციონალურ თვისებათა დვრიტას ბერძნული ეკლესია წარმოადგენდა. საუკუნეთა მანძილზე ბერძნობა და ქრისტიანობა, ბერძნობა და მართლმადიდებლობა, ბერძნობა და ეკლესია გაერთმნიშვნელოვანდა. ვისაც „ბერძნობის“ აღორძინება სურდა, მას უნდა ეზრუნა კიდევ ეროვნული ეკლესიის აღორძინებისათვის, და, მართლაც, XIX ს-ის II ნახევარშივე, ახლად წარმოქმნილმა საბერძნეთის სახელმწიფომ ბერძნული ეკლესია გამოაცხადა ეროვნულ ეკლესიად. ეს იმას ნიშნავს, რომ სახელმწიფომ თავის თავზე აიღო ბერძნული ეკლესიის ყოველგვარი სოციალურ-ეკონომიკური საკითხის გადაჭრა, სამღვდელოებას დაენიშნა ხელფასები I კატეგორიის სახელმწიფო მოხელეთა თანაბრად, ბიუჯეტი ითვალისწინებს სახსრებს სამღვდელოების პენსიების, სოცუზრუნველყოფის, ბინების, კომუნალური მომსახურებისა და სხვა საჭიროებისათვის, მხოლოდ ერთი მოვალეობა დაეკისრა სამღვდელოებას - შეასრულოს თავისი სულიერი ვალდებულება - აღზარდოს ახალი თაობა, ზნეობრივად განამტკიცოს და გააჯანსაღოს ერი.



ჩვენ ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ საბერძნეთში მართლმადიდებლური სარწმუნოება არის სახელმწიფო რელიგია, უფრო მეტიც, სახელმწიფო კანონმდებლობის ზოგიერთი ნაწილი დაფუძნებულია საეკლესიო სამართლის პრინციპებზე.

ვინც ძველი საქართველოს სახელმწიფოებრივ ცხოვრებასაა გაცნობილი, დამემოწმება, რომ ჩვენშიც ჩვენი ეროვნული ეკლესია წარმოადგენდა სახელმწიფო ეკლესიას. სახელმწიფოსა და ეკლესიის მჭიდრო ურთიერთობის ძველებური სახე უცვლელადაა შემონახული ევროპისა და მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

მსოფლიოს უმრავლეს ქვეყნებში რომელიმე ქრისტიანული მიმდინარეობა წარმოადგენს ან სახელმწიფო ან ოფიციალურ რელიგიას (ეროვნულ, გაბატონებულ, პრივილეგირებულ), სახელმწიფოს განსაკუთრებული მფარველობის ქვეშ მყოფ ეკლესიებს. მათი ასეთი მდგომარეობა არანაირად არ არღვევს დემოკრატიის პრინციპებს და აღმსარებლობის (სინდისის) თავისუფლებას.

მაგალითად, დემოკრატიის ისეთ ბურჟში, როგორცაა დიდი ბრიტანეთი, არის ორი სახელმწიფო ეკლესია. ინგლისში ანგლიკანური ეკლესიაა, ხოლო შოტლანდიაში 1952 წლიდან - პრესვიტერიანული. ანგლიკანური ეკლესიის მღვდელმთავრების (ეპისკოპოსებისა და მთავარეპისკოპოსების) დიდი ნაწილი ღორდთა პალატის წევრია. სამღვდლოება სრულებით არის უზრუნველყოფილი სახელმწიფოს მიერ, ანუ სამღვდლოების ხელფასებს, პენსიებს, სოც-დახმარებებს და სხვა საეკლესიო გასავალ თანხებს სრულიად იძლევა სახელმწიფო.

ასევე შვეიცარიაში, ევანგელიკურ-ლუთერანული ეკლესია თავისი სტატუსით არის სახელმწიფო ეკლესია.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი არის ჩვენთვის ეკლესიის მიმართ იტალიის სახელმწიფოს დამოკიდებულება. 1947 წლის იტალიის კონსტი-

ტუციამ გამოაცხადა სინდისის (აღმსარებლობის) თავისუფლება, მაგრამ კათოლიკობა გამოაცხადა სახელმწიფო რელიგიად. სამოქალაქო კანონმდებლობის ფუნდამენტად გამოყენებულია კანონიკური სამართალი. ჩვენთვის უაღრესად საყურადღებოა, რომ კანონმდებლობის თანახმად სახელმწიფო და კერძო სასწავლებლებში სავალდებულოა საღმრთო რწმუნისა და თეოლოგიური საგნების სწავლება. კათოლიკური ეკლესია განთავისუფლებულია გადასახადებისაგან.

ირლანდიაში კათოლიკურ ეკლესიას განსაკუთრებით პრივილეგირებული მდგომარეობა უკავია, მას დიდი ავტორიტეტი გააჩნია საზოგადოებაში. 1937 წლის კონსტიტუციამ კათოლიკურ ეკლესიას განსაკუთრებული სტატუსი მიანიჭა. ჩვენთვის საყურადღებოა, რომ ევროპის ამ ქვეყანაში ეკლესია აკონტროლებს განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის სისტემას; დიდი გავლენა აქვს პოლიტიკურ სტრუქტურებზე, აკრძალულია განქორწინებანი, აბორტები და კონტრაცეპტიური საშუალებების გაყიდვა, თანახმად კანონისა.

ბელგიაში კათოლიკურ ეკლესიას გაბატონებული მდგომარეობა უკავია. 1831 წლის კონსტიტუციით მას აქვს ფართო რელიგიური პროპაგანდის უფლება. კათოლიკურად არის ჩამოყალიბებული განათლების ყველა საფეხური. ცნობილია ლუვენის კათოლიკური უნივერსიტეტი, რომელიც რამდენიმე რომის პაპმა დაამთავრა.

ავსტრიაში კათოლიკობა არის გაბატონებული კონფესია და ის დაფიქსირებულია შესაბამისი კანონმდებლობით. კერძოდ, კონკორდატით ავსტრიასა და ვატიკანს შორის, რომელიც 1933 წელს დაიდო და 1957 წელს განახლდა.

პორტუგალიაში კათოლიკური ეკლესია პრივილეგირებული კონფესიაა. 1940 წელს დადებულმა კონკორდატმა ვატიკანსა და პორტუგალიას შორის კათოლიკურ ეკლესიას ფართო უფლებები მიანიჭა.



გერმანიაში ორი მიმდინარეობა არის გაბატონებული და ეს პრივილეგირებული მდგომარეობა დაფიქსირებულია შესაბამისი კანონმდებლობით. ეს კონფესიებია კათოლიციზმი და ლუთერანობა (ევანგელიკური ეკლესია).

დანიის კანონმდებლობის შესაბამისად არსებობს სახელმწიფო რელიგია, რომელსაც ეწოდება „დანის სახალხო ეკლესია“ (ევანგელიკურ-ლუთერანული), მისი ფორმალური მეთაური არის მეფე.

ისლანდიაში, ასევე კანონმდებლობის თანახმად სახელმწიფო რელიგიას წარმოადგენს - „ისლანდიის სახალხო ეკლესია“ (დგას ევანგელიკურ-ლუთერანულ პოზიციებზე), სახელმწიფო მხარს უჭერს და ეკონომიკურად ეხმარება მას.

ნორვეგიაში სახელმწიფო რელიგია არის ევანგელიკურ-ლუთერანული ეკლესია. მისი ფორმალური მეთაური არის მეფე.

ფინეთში სახელმწიფო ეკლესიის სტატუსი აქვს ევანგელიკურ-ლუთერანულ ეკლესიას. ეკლესიის შესახებ კანონების მიღება ხდება ერთობლივად ეკლესიისა და სახელმწიფოს მიერ. საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება საეკლესიო კრებას ეკუთვნის.

ესპანეთში სახელმწიფო რელიგია არის კათოლიციზმი.

ევროპის იმ ქვეყნებში, რომლებიც ბოლო წლებში განთავისუფლდნენ კომუნიზმისაგან, მიღებულია ახალი კანონმდებლობანი ეკლესიის მიმართ. ჩხეხეთად და სლოვაკეთად გაყოფამდე ჩეხოსლოვაკიის კონსტიტუციის თანახმად არც მართლმადიდებელი და არც კათოლიკური ეკლესიები არ იყვნენ გამოყოფილი სახელმწიფოსაგან. სახელმწიფო ეკონომიკურად ეხმარებოდა მათ.

უნგრეთში ორი გავლენიანი კონფესიაა, რაც დაფიქსირებულია შესაბამისი კანონმდებლობით - კათოლი-

კობა და უნგრეთის ევანგელიკურ-რეფორმატული ეკლესია.

პოლონეთში მიიღეს ცალკე კანონმდებლობა კათოლიკური ეკლესიის შესახებ.

ასეთია სახელმწიფოებრივი დამოკიდებულება ეკლესიისადმი ევროპულ ქვეყნებში, რომელნიც მიიჩნევიან მსოფლიო დემოკრატიის უდიდეს ბურჟუაზ, მაგრამ უფრო ღრმად ეს დამოკიდებულება სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ლათინურ ამერიკასა და სხვა ქვეყნებში. ბოლივიაში კათოლიციზმი სახელმწიფო სარწმუნოებას წარმოადგენს, საერთოდ, ლათინური ამერიკის ქვეყნებში სახელმწიფო განსაკუთრებით მფარველობს კათოლიკურ ეკლესიას (პატრონატის უფლება). ასეთი ქვეყნებია არგენტინა, ვენესუელა, ჰაიტი, დომინიკანური რესპუბლიკა, კოლუმბია, კოსტარისა, პარაგვაი, პერუ. ამ ქვეყნებში კათოლიკურ ეკლესიას ეწოდება - „ეროვნული ეკლესია“.

კოლუმბიაში კათოლიკურ ეკლესიას აქვს ფართო იურიდიული და სამოქალაქო უფლებები. გამოცხადებულია სინდისის (აღმსარებლობის) თავისუფლება, მაგრამ კათოლიკობა აღიარებულია ერის (ნაციის) რელიგიად და „ქვეყანაში ერთიანობისა და საზოგადოებრივი მოწესრიგების ერთ-ერთ ფუნდამენტად“, რაც ჩვენთვის განსაკუთრებით საყურადღებოა.

ბრაზილიაში კათოლიკურ ეკლესიას პრივილეგირებული მდგომარეობა უკავია, ის იძლევა ეროვნულ პროგრამებს ეკონომიკური განვითარებისა, აგრარული რეფორმებისა, განათლებისა და სხვადასხვა კანონმდებლობებისა.

საბოლოოდ უნდა ითქვას, რომ მსოფლიოში სახელმწიფო რელიგია შეტანილია 43 ქვეყნის კონსტიტუციაში, თუ არას ვიტყვით ისლამურ და სხვა ქვეყნებზე.

ზემოთ მოყვანილი მაგალითები ცხადყოფს, რომ ეკლესიისა და სახელმწიფოს მჭიდრო ურთიერთობა, მოსახ-



ლეობის უმრავლესობის სარწმუნოების ეროვნულად აღიარება და ეროვნული ეკლესიის სახელმწიფოებრივი სტატუსი არ არღვევს დემოკრატიის პრინციპებს, აღმსარებლობის თავისუფლებას.

შევადართო უცხოეთის ეკლესიათა და სამღვდლოების ყოფა ჩვენსას, იქ სახელმწიფო უვლის, აშენებს, პატრონობს მოქმედ ეკლესიათა შენობანაგებობებს, სამღვდლოებას უხდის ხელფასს, პენსიებს, განათლებისა და ჯანმრთელობის სისტემები ეკლესიის კონტროლის ქვეშაა, სასულიერო წოდებას ღირსეული ადგილი უჭირავს საზოგადოებაში, ჩვენი სამღვდლოება კი, მიუხედავად კომუნისტური წყობის დაშლისა, ფაქტიურად ყოველგვარ სამოქალაქო უფლებასაა მოკლებული, თუნდაც ის რად ღირს, რომ მთელი სიცოცხლის მანძილზე შრომის შემდეგ სახელმწიფო ღვთისმსახურს არ აძლევს პენსიას, თუ არას ვიტყვით ბინასა და სოციალურ დახმარებებზე, ამჟამადაც სახელმწიფო ქონების პრივატიზირებისას სამღვდლოებას არ შეხვდა ქონების არავითარი ნაწილი, რამეთუ ფაბრიკა-ქარხნებისა და მსგავსთა განსახელმწიფოებრიობაში ეკლესიას არ უდევს არავითარი წილი, თუმცა ყოველივე ზემოთ თქმული წარმოუდგენელ ფუფუნებად ჩანს იმ ფონზე, რომ სამღვდლოება სახელმწიფოსაგან არ იღებს ხელფასს, მაშინ როცა ჩვენი საზოგადოების ყოველ ფენას სახელმწიფო უხდის ხელფასს, მიუხედავად იმისა, ადამიანები სამსახურში დადიან თუ არა.

ჩვენი სამღვდლოება ყოველდღიურ ზრუნვასა და ჯაფაშია, რომ როგორმე მოიპოვოს საარსებო სახსარი ოჯახის გამოსაკვებად, ქველი საქმის აღსასრულებლად, სხვათა დასახმარებლად, ამ სახსრებს კი თავისი პირადი შრომით მოიპოვებს - ნათლობითა და სხვა წესების შესრულებით; საბედნიეროდ, მიუხედავად ასეთი ჯაფისა, ჩვენს სამღვდლოებას კიდევ ყოფნის ენერჯია, რომ აქტიური მონაწილეობა მიიღოს მრევლის სულიერი აღზრდისა

და უცხო სექტების საწინააღმდეგო ღვაწლში. ხოლო საეკლესიო შენობანაგებობათა, გუნდების, მომსახურე პერსონალისა და სხვათა შესანახი სახსრები, როგორც აღინიშნა, მიიღება იმ მცირეოდენი თანხების შეგროვებით, რომლებიც სანთლის გაყიდვისაგან შემოდის, ჭეშმარიტად, რომ სახელმწიფოს ზურგი აქვს შექცეული ჩვენი ეკლესიის მიმართ და მერე რომლისა, იმ ეკლესიისა, რომელმაც ავად თუ კარგად ჩვენს ერს - ერობა შეუნარჩუნა, ჩვენს ხალხს - ქართველობა. ჩვენს სამშობლოს კი - ქრისტიანული ქვეყნის სახელი. ძველი ქართული კულტურა, ხელოვნება, ლიტერატურა, მუსიკა, მხატვრობა და უმეტესი იმისა, რითაც ჩვენი ერი ამაყობს, ნაღვაწია ჩვენს ეკლესია-მონასტრებში, უფრო მეტიც, საუკუნეთა მანძილზე ჩვენს ეროვნულ თვალთახედვაში ქრისტიანობა და ქართველობა გაერთმნიშვნელოვანდა, სინონიმებად იქცა, ამიტომაც იყო, რომ თუ, რაღაც მიზეზების გამო, ქართველი მართმადიდებლობას უარყოფდა და გრიგორიანობას მიიღებდა, მას ქართველს კი აღარ უწოდებდნენ, არამედ „სომეხს“, თუ ქართველი კათოლიკობას მიიღებდა - „ფრანგს“ უწოდებდნენ, მაჰმადიანს - „თათარს“ ან „თურქს“, ხოლო ბერძნულ ეკლესიას მიკედლებულ ქართველს - „ბერძენს“, ე. ი. „ქართველი“ მხოლოდ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წევრს ეწოდებოდა.

ჩვენი ქართველობა - ჩვენმა დედა ეკლესიამ შეგვინარჩუნა, ამიტომაც იყო, რომ ჩვენი ძველი სახელმწიფო მეთაურები, მეფეები, პოლიტიკური მოღვაწეები, მთავრები განსაკუთრებულ პრივილეგიებს ანიჭებდნენ საქართველოს ეკლესიას, აძლევდნენ ქონებას, მამულებს, შეღავათებს, სახსრებს, შეწირულობებს, სოფლებს, ჩვენი ეკლესია მონაწილეობდა ქვეყნის მართვა-გამგეობაში, ხელმწიფის კარზე (ჩვენი ქვეყნის ერთიანობისას) იმყოფებოდა უპირველესი ვეზირი ანუ პრემიერ-მინისტრი ჭყონდიდელი მთავარეპის-



კობოსის წოდებით, იქვე იმყოფებოდნენ სხვა ეპისკოპოსები, მოძღვართმოდვარი, კათალიკოსები. მათ ხელში იყო არა მხოლოდ საეკლესიო და სახელმწიფო დაწესებულებების (მაგალითად - „სააჯო კარის“ - უზენაესი სასამართლოს) მართვა, არამედ ზოგჯერ ლაშქრის ხელმძღვანელობაც კი. საქართველოს დასუსტება-დაშლისას სადროშოებს, ანუ სამხედრო ოლქებს (მაგალითად კახეთში), ეპისკოპოსები მეთაურობდნენ.

ეკლესიას ყოველთვის დიდი ქონება ჰქონდა, ამიტომაც სამღვდელოება დაუბრკოლებლად აღასრულებდა თავის უშუალო მოვალეობას - ერის ზნეობრივ აღზრდას.

ქართული ეკლესიის დღევანდელ სავალალო ყოფას საფუძველი ჩაეყარა XIX საუკუნეში. საერთოდ ერისათვის ყველაზე დიდი უბედურებაა ეროვნული სახელმწიფოებრიობის მოშლა. ქართული სახელმწიფო ერთეულების გაუქმებას თან მოჰყვა ეროვნული ეკლესიის გაქრობაც. რუსეთის ადმინისტრაციამ და იმპერიამ ქართულ ეკლესიას ჩამოართვა უზარმაზარი ქონება - შეფასებული 150 მილიონ ოქროს მანეთად, ამაში შედიოდა მამულები, სოფლები, ფაბრიკა-ქარხნები, სამღებროები, წისქვილები, ბაღები, სარეწაო და შემოსავლიანი ადგილები და სხვა მრავალი, არას ვიტყვით შენობა-ნაგებობებზე და იმ საეკლესიო გადასახადებზე, რომლითაც დაბეგრული იყო მთელი მოსახლეობა. ამ 150 მილიონი მანეთის ყოველწლიური მოგების 1-3%-ს მთავრობა ხელფასების სახით აძლევდა მართლმადიდებელ სამღვდელეობას, არა მხოლოდ საქართველოსას, არამედ მთელი ამიერკავკასიისას (ბაქოსა, დღევანდელ განჯასა და სხვაგან გაიხსნა მართლმადიდებლური ეკლესიები). ასე რომ, საქართველოს ეკლესიის ქონების პროცენტებით გასული საუკუნის მანძილზე არსებობდა ამიერკავკასიის რუსულ-ბერძნულ-ქართული სამღვდე-

ლოება. XX საუკუნეში კი ახლად აღორძინებულ ქართულ ეკლესიას ათეისტურ-კომუნისტურმა სახელმწიფომ ჩამოართვა როგორც ამბობენ 20.000 მოქმედი ეკლესია-მონასტერი, თუ არას ვიტყვით საეკლესიო განძსა, მამულებსა და სხვა უდიდეს დანაკლისზე. საერთოდ, ქართული ათასწლობით ნაგროვები ეროვნული განდი ეკლესია-მონასტრებში იყო დაცული უძვირფასესი ხატების, ჯვრებისა და სხვა ნივთების სახით. ყველა ისინი სახელმწიფომ მოიხმარა. რა დარჩა დღეს სახელმწიფოს მიერ ქონება-ჩამორთმეულ ქართულ ეკლესიას? იმედი იმისა, რომ ახალი ქართული სახელმწიფო თავის ჭეშმარიტ ეროვნულობას საფუძველს ჩაუყრიდა ქართული ეკლესიის განმტკიცებითა და აღორძინებისათვის ზრუნვით, ჯერჯერობით გაცრუებულია.

ჩვენთვის განსაკუთრებით აუნახაურობელია ის მორალურ-ზნეობრივი დანაკლისი, რომელიც განვიცადეთ ათეისტების ბატონობისას, მათ განუწყვეტელი, მუდმივი და ყოველდღიური პროპაგანდით, პრესით, რადიო-ტელევიზიით, ლიტერატურით მოახერხეს სამღვდელეობის, დედა-ეკლესიისა და ეროვნული სარწმუნოების სახელის შებღალვა. მართალია, ხალხს არ სწამდა კომუნისტებისა, მაგრამ ათეისტურმა, ანტიეკლესიურმა აღზრდამ, ბავშვობიდან ვიდრე სიბერემდე, დადი დაასვა ადამიანთა შეხედულებებს, რომელიც თანდათან დაიღეჟა ადამიანთა შემეცნებასა და გულებში. სწორედ ამიტომ ეკლესიას უნდა მიეცეს უფლება აქტიური პროპაგანდისა, ისე როგორც ბელგიის კანონმდებლობითაა გათვალისწინებული, ე.ი. მიეცეს რადიო და ტელე ქადაგებებისა და სწავლებებისათვის დიდი დრო, პრესაში დაეთმოს მნიშვნელოვანი ადგილი, გადაეცეს გამომცემლობა, გადაიღოს ფილმები და მსგავსი, ყოველივე ეს უნდა დაფინანსდეს სახელმწიფოს მიერ, ისევე,



როგორც სახელმწიფო ავინანსებდა მსგავსი საშუალებებით ათეისტურ პროპაგანდას. ეს ჩვენი მორალურ-ზნეობრივი დანაკარგების კომპენსაცია იქნებოდა.

ჩვენმა წინაპრებმა კარგად იცოდნენ, რომ ქართველი ხალხისა და საქართველოს მოსახლეობის ეროვნული ერთობის საძირკველს სარწმუნოებრივი ერთობა წარმოადგენდა, ახლაც სასურველია თუ ხალხი ერთ რელიგიას აღიარებს, ექნება ერთი ეკლესია. ესაა საფუძველი სახელმწიფოს სიმტკიცისა; ასევე ესმით ეს საკითხი უცხოეთშიც, ამიტომაცაა, რომ, მაგალითად, კოლუმბიაში, როგორც აღინიშნა, კათოლიკობა აღიარებულია ერის (ნაციის) რელიგიად და „ქვეყანაში ერთიანობისა და საზოგადოებრივი მოწესრიგების ერთ-ერთ ფუნდამენტად“. საბედნიეროდ, ჩვენ ამ მხრივ არ გვესაჭიროება რაიმე ხელოვნური ქმედების განხორციელება, ძველთაგანვე მოციქულთა მიერ ნაანდერძევი მართლმადიდებლობა ჩვენი ერის (ნაციის) რელიგიას წარმოადგენს, ამასთანავე ეს სარწმუნოება იყო და არის ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობის სარწმუნოება, ამიტომაც თამამად შეუძლიათ ჩვენს კანონმდებლებს განაცხადონ, რომ საქართველოში მართლმადიდებლობა წარმოადგენს ქვეყნის ერთიანობისა და საზოგადოებრივი მოწესრიგების ერთ-ერთ ფუნდამენტს. მართლაც, ჩვენივე ისტორიული გამოცდილებით ვიცით, რომ მთელი ჯგუფები ჩვენი ერისა, მთელი ნაწილები ჩამოშორდა ქართველ ხალხსა და საქართველოს მართლმადიდებლობისა და ეროვნული ეკლესიის უარყოფის შემდეგ. როგორც აღინიშნა, ქართველი მოსახლეობის საკმაო ნაწილის არმენიზაცია, გათათრება, გაფრანგება, გაბერძნება და მსგავსი, შედეგი იყო ჩვენი ეროვნული სარწმუნოების უარყოფისა, უცხო აღმსარებლობის აღიარებისა, მსგავსადვე ჩამოშორდება ქართველ ერს (თუმცა ჩვენ არ ვისურვებდით ამას) დღევანდელი ქართველი იეღოველების, ბაპტისტების, ორმოცდაათიანელებისა

და სხვა სექტანტების შთამომავლები, ყოველივე ეს კი საფრთხეს შეუქმნის საქართველოს სახელმწიფოს ერთიანობა-მთლიანობას, დაშლის ჩვენს საზოგადოებას, ჩვენმა კანონმდებლებმა ეს უნდა გაითვალისწინონ.

XVII საუკუნეში, როცა ჩვენმა მტრებმა მოშალეს ეროვნულ-ქრისტიანული სახელმწიფოებრიობა და საქართველოს მაკმადიანი მეფე-ხანები მართავდნენ, დაეცა ეროვნული ზნეობა, მოიშალა ეროვნული საძირკველები. ამის გამოსასწორებლად ვახტანგ VI-მ დიდად იღვაწა, დიდი მუშაობა გასწია სამართლისა და სახელმწიფო წესწყობილების მოსაწესრიგებლად, შექმნა სახელმწიფო კანონების სახელმძღვანელო წიგნი - დასტურლამალი, რომელშიც საპატიო ადგილი უჭირავს საეკლესიო სამართალს. ამჟამადაც ჩვენმა კანონმდებლებმა უნდა იზრუნონ, რათა სამოქალაქო კანონმდებლობის ფუნდამენტად გამოყენებულ იქნეს კანონიკური სამართალი, როგორც ესაა ევროპასა და მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

ჩვენშიც ეკლესიას უნდა დაეკისროს განათლების სისტემის კონტროლი - ევროპის მრავალ სახელმწიფოთა დარად. ყველა ის უბედურება, რაც თავს დაატყდა საქართველოს ბოლო წლებში - ძმათა მკვლეელი სამოქალაქო ომი - უთუოდ შედეგია ხალხის ათეისტური აღზრდისა, ანუ მასობრივად დაცემული ზნეობისა.

საქართველოში მოხდა სამოქალაქო ომი, ომი, რომელიც ჩვენი ხალხისათვის უცნობი იყო ათასწლეულთა მანძილზე. ქართველებმა დახოცეს ქართველები, გადაწვეს საკუთარი დედაქალაქი, გამოდიოდნენ ქუჩებში აღზნებული ადამიანები აბსურდული და ყოველად წარმოუდგენელი ლოზუნგებით - საკუთარი ქვეყნის ეკონომიკის მოსპობა და საკუთარი სახელმწიფოს დასუსტება თუ მოყვებოდა ამ მოთხოვნებს შედეგად და არა სხვა რაიმე. აფეთქებდნენ საკუთარი ქვეყნის ხიდებს, გვირაბებს, რკინიგზებს, სასიცოცხლო მაგისტრალებს, ელექტროგადამცემ ხაზებს, ანადგურებდნენ და



ძარცვავდნენ კეთილმოწყობილ შენობებს, სასტუმროებს, ცენტრებს, ფაბრიკა-ქარხნებს, მილიონობით მანეთად ღირებულ დაზგა-დანადგარებიდან იღებდნენ და ახლაც იღებენ სპილენძსა და ძვირფას შენადნობებს, გააქვთ საზღვარგარეთ და კაპიკებზე ყიდიან, ზოგიერთი ქალი ნებაყოფლობით გადიოდა უცხოეთში ამორალური საქციელით კაპიკების მოსახვეჭად, მაშინ, როცა ამის იძულება არ იყო და უძრავდესობას ჰქონდა საკუთარი კეთილმოწყობილი ოჯახი, სახლკარი, მანქანები და ფუფუნებაც კი, მაგრამ, რადგანაც შემთხვევა მიეცათ, არ დაზოგეს სამშობლო, ეროვნული ქონება და ყოველად უზნეოდ გაანიავეს. ყოველივე ეს შედეგია მასობრივი სულიერი გაუნათლებლობისა – უღმერთობისა. უზნეობა სუფევს ჩვენს საზოგადოებაში. სწორედ ამიტომაც საჭირო, რომ განათლების სისტემა იმყოფებოდეს ეკლესიის მეთვალყურეობისა და ზედამხედველობის ქვეშ, როგორც ესაა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, სასკოლო სისტემამ ეკლესიის უშუალო მონაწილეობით უნდა აღზარდოს ახალი ქართველი ერი, ზნეობრივი, ღმერთისა, სამშობლოსა და ერის ჭეშმარიტად და არა ყალბად, ზედაპირულად მოყვარული.

აღბათ მალე განსახილველად გამოიტანენ ახალ ქართულ კონსტიტუციას, რომელშიც ჩვენმა კანონმდებლებმა სასურველია გაითვალისწინონ ჩვენი ფუნდამენტური მიზანი:

- საქართველოს სამოციქულო (მართლმადიდებელი) ეკლესია აღიარებული უნდა იქნეს ეროვნულ ეკლესიად საქართველოს რესპუბლიკაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს ეკლესიას მიენიჭება სტატუსი სახელმწიფო ეკლესიისა (სახელმწიფო ეკლესიად საქართველოს რესპუბლიკაში აღიარებული იქნება საქართველოს სამოციქულო ეკლესია). ამ სტატუსიდან გამომდინარე, ყველა თავისი შედეგით, რაც ზემოთ იყო ჩამოთვლილი, მაგალითად, სა-

ხელმწიფო ბიუჯეტიდან სახსრების გაღება ჩვენი ეკლესიის ხარჯების დასაფარავად (ესაა პირველ რიგში ხელფასები, სოც. უზრუნველყოფა, პენსიები).

ეროვნულ ეკლესიად ქართული ეკლესიის გამოცხადება არ შეზღუდავს საქართველოს რესპუბლიკაში სინდისის (აღმსარებლობის) თავისუფლებას, რაც აღიარებული იქნება კანონით. საქართველოს ავტონომიურ რესპუბლიკებს, თავიანთი კონსტიტუციის შესაბამისად, ცხადია შეუზღუდველად შეეძლებათ ზემოთ აღნიშნული კანონის განვრცობა. დედა - ქართული ეკლესიის ეროვნულ ეკლესიად გამოცხადება განამტკიცებს ჩვენი სახელმწიფოს საძირკვლებს, ჭეშმარიტად რომ მომავალში განაბრწყინებს საქართველოს.

*მანგლისი, 12 იანვარი, 1995 წ.
გაზ. „მადლი“, №2, 1995.*



ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შესახებ

წმიდა წერილში ნაბრძანებია – „დიდებული მრავალია, რჩეული კი ერთი“. საქართველოს უთვალავ დიდებულ ერისკაცთა შორის გამორჩეულია ივანე ჯავახიშვილი, რომელიც იმთავითვე შეიყვარა ქართველმა ერმა.

ივანე ჯავახიშვილი მოღვაწეობდა ურთულეს პერიოდში, რასაც ამჟამად უწოდებენ „ათეიზმის ეპოქას“ და რომელიც გამორჩეოდა ყოველივე წმიდისა და ღირებულის უარყოფით. მიუხედავად აღნიშნულისა, ივ. ჯავახიშვილმა თავისი საოცარი ნიჭიერება და გამორჩეულობა ცხადყო იმით, რომ ის გადაიქცა ავტორიტეტად თვით ნიჰილიზმით შეპყრობილი თაობებისთვისაც კი.

ივ. ჯავახიშვილის თვალწინ დაინგრა რუსეთის იმპერია, საქართველომ 1918-21 წლებში თავისუფლება მოიპოვა, მაგრამ დროებით. შესაბამისი იყო ეკლესიის ბედიც. 1917 წელს საქართველოს ეკლესიამ მართალია მოიპოვა ნანატრი თავისუფლება რუსეთის ეკლესიის უღლისაგან, მაგრამ ოკუპაციის წლებში ეკლესიაც გაიზიარებდა საქართველოს სახელმწიფოს ბედს და ისიც დაკარგავდა თავისუფლებას, რომ არა თავდადება გამოჩენილი მოღვაწეებისა. ივ. ჯავახიშვილი და მისი თანამოსაგრენი ყველაფერს აკეთებდნენ საქართველოს ეკლესიის თავისუფლებისათვის.

ივ. ჯავახიშვილი ძალზე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა საქართველოს ეკლესიის მთლიანობასა და მის დამოუკიდებლობას. ამ მომენტს ის აფასებდა განსაკუთრებული სიტყვებით, რომლებიც ალბათ, უნდა დაიმახსოვრონ მომავალმა თაობებმა. ივ. ჯავახიშვილის სიტყვებით ჩვენი ეკლესიის თავისუფლება და მთლიანობა წარმოადგენდა „ქართველი ერის საუკეთესო შვილთა და მთელი ხალხის მიერ საუკუნეთა ბრძოლით მიღწეულ მონაპოვარს“. ამიტომაც იყო, რომ იგი

უარყოფითად აფასებდა კიდევ წარსულში საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებებს. კერძოდ, მან გამოწველივით განიხილა იმ ანტიოქიელი და იერუსალიმელი პატრიარქების ქმედებები, რომლებიც ქართველი სეპარატისტების მხარდაჭერით აქუცმაცებდნენ და ანაწევრებდნენ საქართველოს ეკლესიას.

ივ. ჯავახიშვილის სიდიადე ჩანს იქიდანაც, რომ მან ეკლესიის წიაღში ძველთაგანვე დანერგილ თეორიას – წმიდა ნინოს დროიდან ქართული ეკლესიის ერთიანობის შესახებ – უპირობოდ დაუჭირა მხარი, უფრო მეტიც, ის მის ერთგულ მცველად იქცა, ამ თეორიას მისცა დიდი შეფასება, მიიჩნია მთელი ქართველი ხალხისა და მის საუკეთესო შვილთა ნაღვაწად, საუკუნეთა ბრძოლით მიღწეულ მონაპოვრად.

ამავე დროს, მისთვის კარგად იყო ცნობილი სხვა თეორიებიც ამ სფეროში. მაგალითად, მისი მოღვაწეობის პერიოდში ზოგიერთი მეცნიერი აყალიბებდა თეორიას, თითქოსდა, თავდაპირველად დასავლეთი საქართველო იმყოფებოდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციის ქვეშ. ივ. ჯავახიშვილმა ეს ახალი თეორია მიიღო როგორც ერთ-ერთი მიმდინარე მუშა თეორია, რომელიც ემსგავსებოდა თეორიას – დასავლეთ საქართველოს ანტიოქიის იურისდიქციის ქვეშ ყოფნის შესახებ.

როგორც ითქვა, მისთვის ზოგადად, როგორც მეცნიერისათვის მისაღები იყო მხოლოდ თეორია ქართული ეკლესიის თავდაპირველი ერთიანობის შესახებ, რადგანაც ის მიანდა „მთელი ქართველი ერის მიერ შესისხლხორცებულ შემეცნებად“, რომლის მოსპობის უფლება, მისი აზრით, არავის ჰქონდა, არც მათ ვინც დასავლეთ საქართველოს კონსტანტინოპოლურ იურისდიქციას უჭერდა მხარს და არც ანტიოქიურის მომხრეთ.



ივ. ჯავახიშვილმა განიხილა საქართველოს ეკლესიის მთლიანობის წინააღმდეგ მიმართული ქმედებები, კერძოდ, ის წერს: „XV საუკუნის 70-იან წლებში საქართველოში ანტიოქიელ-იერუსალიმელი პატრიარქი მიხეილი ჩამოვიდა... რასაკვირველია, უმთავრესად შეწირულებისა და ფულის შესაგროვებლად იყო გარჯილი“ (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. III, გვ. 447). მას დაუწერია „მცნება სასჯულო“, სადაც აღნიშნული აქვს, რომ წინათ ქართლისა და აფხაზეთის კათალიკოსნი ანტიოქიის პატრიარქისაგან იყვნენ დამოკიდებული და მათგან ჰქონდათ მიღებული ხელდასხმა. ქართული ეკლესიის მერმინდელი თვითმწესობა და საეკლესიო თვითმმართველობა ანტიოქიელ-იერუსალიმელ პატრიარქს უკანონო მოვლენად ჰქონდა გამოცხადებული“ (იქვე, გვ. 447).

ეს ყოველივე მას სჭირდებოდა, რათა თვითონ ეკურთხებინა დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის ახალი მეთაური, ამით კი დასავლეთ საქართველოს ეკლესია ჩამოეშორებინა საქართველოს ერთიანი დედაეკლესიისაგან. თავის მხრივ, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო დამოუკიდებლობა სურდა იმ დროს იმერეთის მეფეს, ბაგრატს. ამიტომაც, ანტიოქიელის საეკლესიო თეორია გამოთქმული იყო ქართველი სეპარატისტების გულის მოგების მიზნით. „მან, რასაკვირველია, ბაგრატ მეფესთან შეთანხმებით და სათანადო ჯილდოს მიღების შემდეგ აფხაზეთის კათალიკოსად აკურთხა იოვაკიმე, რომელიც საქართველოს ეკლესიის კათალიკოს-პატრიარქისაგან სრულიად დამოუკიდებლად გამოცხადდა. აღსანიშნავია, რომ ანტიოქიელ-იერუსალიმელმა პატრიარქმა აფხაზეთის „კათალიკოსი საყდარსა ზედა ანდრია მოციქულისა“ დასმულად აღიარა. ამავე დროს „სასჯულო მცნებაში ნათქვამია, რომ ნინო ქართველთა განმანათლებელმა მხოლოდ ქართლი მოაქცია, ანდრია მოციქულმა კი დასავლეთ

საქართველო გააქრისტიანა. ამით ანტიოქიელ-იერუსალიმელ პატრიარქს მიხეილს საქართველოს საეკლესიო მთლიანობის მოშლა (რაც ბაგრატ მეფეს იმ დროს პოლიტიკური მიზნით სწადდა) უნდოდა, რომ ეს ისტორიული საბუთებით დაემტკიცებინა.

რაკი აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს ქრისტიანობის სხვადასხვა მქადაგებლები ჰყავდა, ამით მას უნდოდა დაესაბუთებინა, რომ, მაშასადამე, აფხაზეთის კათალიკოსს დამოუკიდებლად არსებობისა და თვითმწესობის უფლება ჰქონდა. ის მცხეთის კათალიკოსისაგან არ უნდა ყოფილიყო ხელდასხმული“ (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. III, გვ. 447).

რა ხერხებით უნდა დაემტკიცებინა უცხოელ პატრიარქს ქართული ეკლესიის ანტიოქიაზე დამოკიდებულება უძველეს დროში?

უცხოელმა პატრიარქმა ისე წარმოადგინა საქმე, თითქოსდა საქართველოს სივრცეში თავდაპირველად ჩამოყალიბდა ორი სხვადასხვა ეკლესია – ქართლისა და აფხაზეთისა, რომ თითქოსდა ისინი ორივენი თავდაპირველად იმყოფებოდნენ ანტიოქიის საპატრიარქოს იურისდიქციაში. შესაბამისად, მათზე უფლებამოსილება გააჩნდა ანტიოქიას, მაგრამ მან აღმოაჩინა, რომ დასავლეთ საქართველოზე თავის უფლებამოსილებას ახორციელებდა აღმოსავლეთ საქართველოს საეკლესიო ხელისუფალი. ეს მან მიიჩნია საეკლესიო კანონების დარღვევად. მართლაც, თავდაპირველად თუ სხვა ეკლესია იყო აფხაზეთის ეკლესია, რა უფლება ჰქონდა ქართლის ეკლესიას აფხაზეთში? ანტიოქიელი პატრიარქის აზრით საეკლესიო სამართლებრივი საფუძველი ამისთვის არ არსებობდა, ხოლო ანტიოქიის ეკლესიას კი გააჩნდა ძველი სამართლებრივი უფლება აფხაზეთის საკათალიკოსოზე. მაშასადამე, ქართლის ეკლესიამ საეკლესიო წესების დარღვევით თავისი უფლებამოსილება



გაავრცელა დასავლეთ საქართველოში. ეს იყო დადანაშაულება პროზელიტიზმში, ანუ ეს იყო ერთი ეკლესიის შეჭრა მეორე ეკლესიის იურისდიქციაში – დარღვევა III მსოფლიო კრების მე-8 კანონისა. ეს კანონი გამოხატავდა ასეთ ქმედებას და ამასთანავე მოითხოვდა აღდგენას ძველი თავდაპირველი მდგომარეობისას. მართლაც, ანტიოქიის პატრიარქმა თავის აზრით აღასრულა ეს კანონი და გამოსცა სამართლებრივი დოკუმენტი „მცნებაი სასჯულოი“, რომელშიც განაცხადა, რომ აფხაზეთის ეკლესია ანტიოქიამ უკან დაიბრუნდა თავის საეკლესიო წილში და აღადგინა თავისი ძველი იურისდიქცია აფხაზეთზე, რის შემდეგაც მას უფლება ჰქონდა ეპატრონა ამ საეკლესიო ერთეულისათვის და დაენიშნა მისი სასულიერო მეთაური. ეს უცხო ეკლესიის მეთაური მართლაც ასე მოიქცა და ცაიშელ-ბედიელი მიტროპოლიტი იოაკიმე დანიშნა აფხაზეთის კათალიკოსად.

ასეთი ქმედება აღაშფოთებს ივ. ჯავახიშვილს, მას მიაჩნია, რომ ანტიოქიელს არავითარი სამართლებრივი უფლება არ გააჩნდა აფხაზეთის საკათალიკოსოს მიმართ. თავისი მსჯელობის საყრდენად მიიჩნევს ქართული ეკლესიის წილში ძველთაგან არსებულ სამართლებრივ დოკუმენტს, გამოცემულს რუის-ურბნისის კრების მამების მიერ, რომ თავდაპირველად ანუ I-IV სს-ში, ანდრია მოციქულისა და წმიდა ნინოს ეპოქაში, ჩამოყალიბდა არა ორი სხვადასხვა ეკლესია, არამედ ერთი, სრულიად საქართველოს მომცველი ეკლესია, რომ ორივე განმანათლებელმა, როგორც ანდრიამ, ისე წმიდა ნინომ, მხოლოდ ერთი ეკლესია ჩამოაყალიბეს, რომ ისინი მოღვაწეობდნენ არა სხვადასხვა გეოგრაფიულ არეალზე, არამედ ერთ გეოპოლიტიკურ სივრცეში, რომ ანდრიამ სახარება იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“, ხოლო წმიდა ნინომ კი განანათლა „ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“.

მაშასადამე, მათ ერთი ეკლესია ჩამოაყალიბეს და ამ ეკლესიამ ავტოკეფალია ძველთაგანვე მოიპოვა, რომ მხოლოდ შემდეგ ამ ერთიანი ეკლესიის წილში ჩამოყალიბდა ორი საეკლესიო ადმინისტრაციული ერთეული – ქართლისა და აფხაზეთის საკათალიკოსოები, რომ ისინი, მართალია, ადმინისტრაციულად თავისთავადი საეკლესიო ერთეულები იყვნენ, მაგრამ ქმნიდნენ ერთ ქართულ საეკლესიო მთლიანობას, რადგანაც გააჩნდათ საერთო საეკლესიო სამართალი, საერთო სჯულისკანონი, საერთო საეკლესიო ტრადიციები და ლიტურგიის საერთო ქართული ენა. ადმინისტრაციული თავისთავადობა აფხაზეთის საკათალიკოსოს მიუღია ქართლის საპატრიარქოსაგან, როდესაც IX ს-ში ქართველთა მეფე ბაგრატმა „განაჩინა კათალიკოსი აფხაზეთს“.

ანტიოქიის პატრიარქის ჩამოსვლის დროს კი, XV ს-ში, რეალური ვითარება ასეთი იყო. როგორც ვთქვით, ანტიოქიელმა პატრიარქმა გაიხსენა III მსოფლიო კრების მე-8 კანონი, რომელიც კრძალავს ერთი ეკლესიის შეჭრას მეორე ეკლესიის იურისდიქციაში და მოითხოვს წინანდელი, ანუ თავდაპირველი მდგომარეობის აღდგენას. ანტიოქიელმა მცხეთა დადანაშაულა, რომ ის შეიჭრა დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში, ამიტომაც მან სცადა გაეუქმებინა მცხეთის ყოველგვარი უფლებამოსილება იქ და თვითონ აკურთხა აფხაზეთის ახალი კათალიკოსი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენთვის ისტორიულ მაგალითს უნდა წარმოადგენდეს ეს საქმე.

როგორც ცნობილია, ამჟამად ჩვენი ოფიციალური ისტორიოგრაფიის მიერ მიიჩნევა, რომ თავდაპირველად დასავლეთ საქართველო IV-IX სს-ში 500 წლის მანძილზე, თითქოსდა, იმყოფებოდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში. ეს თეორია ძალზე საშიშია სამომავლოდ, რადგანაც ისეთივე სამართლებრივ უფლებამოსილებას ანიჭებს კონსტანტინოპო-



ლის საპატრიარქოს, როგორც თავის-თავზე მიიწერა ანტიოქიელმა პატრიარქმა მიხეილმა. როგორც ითქვა, III მსოფლიო კრების მე-8, ასევე მოციქულთა 35-ე და II მსოფლიო კრების მე-2 კანონის ძალით, სხვის ეკლესიაში შეჭრილი მეორე ეკლესია ვალდებულია აღადგინოს თავდაპირველი მდგომარეობა და ამ კანონებიდან გამომდინარე, თუკი დასავლეთ საქართველოზე თავის უფლებამოსილებას თავდაპირველად ასორციელებდა კონსტანტინოპოლი, მას უნდა დაუბრუნდეს კიდევ ეს საეკლესიო ერთეული.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ ივ. ჯავახიშვილი მხარს არ დაუჭერდა ჩვენს ისტორიოგრაფიაში ამჟამად გაბატონებულ თეორიას დასავლეთ საქართველოს კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში 500-წლოვანი ყოფნის შესახებ. პირიქით, ის ამ თეორიას მიიხნევდა „მთელი ქართველი ხალხის ბრძოლით მონაპოვრის“ უარყოფად და ის უთუოდ ამჟამადაც მხარს დაუჭერდა რუის-ურბნისის კრების სამართლებრივ აქტს, რომ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში I-IV სს-ში ჩამოყალიბდა ერთიანი ეკლესია, რომ თავდაპირველად წმიდა ანდრიასა და წმიდა ნინოს ღვაწლით დაფუძნებული ქართული ეკლესია თავიდანვე ერთიანი იყო, თუმცა მისთვის სხვა სამეცნიერო თეორიებიც აღნიშნულ საკითხზე ცნობილი იყო.

ივ. ჯავახიშვილი წერდა: „გიორგი მთაწმიდელი და განსაკუთრებით ფერემ მცირე, რუის-ურბნისის 1103 წლის საეკლესიო კრების ყველა სულისჩამდგმელი და ნიკოლოზ კათალიკოსი ამტკიცებენ, რომ ანდრია მოციქულმა იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“, ხოლო შემდგომ ქრისტიანობა კვლავ აღადგინა წმიდა ნინომ, რომლის სასწაულთმოქმედებამ და ქადაგებამ „მიიზიდა ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“,

ნიკოლოზ კათალიკოსიც, წმიდა ნინოს საერთო მოციქულად და განმანათლებლად თვლიდა „ჩვენ ქართველთაისა“ („სასწაულნი სვეტიცხოვლისა“). ერთი სიტყვით, ანდრია მოციქულიც და წმიდა ნინოც საერთო ქართული ეკლესიის დამაარსებლად და მთელი ერის განმანათლებლად იყვნენ ცნობილნი. საქართველოს სხვადასხვა ნაწილების ცალკე მქადაგებლების გამოძებნის სურვილიც არ ჰქონიათ, რადგან ისინი მთლიანი და განუყოფელი საქართველოს განმტკიცებისა და აღორძინებისათვის იღვწოდნენ. ანტიოქიელი ერუსალიმელი პატრიარქი მიხეილი, სწორედ ამ ქართველ სახელოვან მეცნიერთა მიერ შექმნილსა და მთელი ქართველი ერისაგან შესისხლხორცებულ შემეცნებას სპობდა“ (ივ. ჯავახიშვილი, თხზ., ტ. III, გვ. 340).

სამწუხაროა, რომ ძველ ქართველ სახელოვან მეცნიერთა (ივ. ჯავახიშვილის შეფასება) მიერ ბოძებულ შემეცნებას სპობს ზოგიერთი ახალი ქართველი მეცნიერი, თანაც ისეთი უმაღლესი საერთაშორისო საეკლესიო ორგანოდან, როგორცაა „პრაგოსლაგნაია ენციკლოპედია“.

მაგალითად, ძველი ქართული წყაროების საწინააღმდეგოდ „პრაგოსლაგნაია ენციკლოპედია“-ს მე-13 ტომის ავტორები (გვ. 200) ნოტიციებზე – ბიზანტიურ კათედრათა ნუსხებზე – დაყრდნობით მიიხნევენ, რომ დასავლეთ საქართველოში IX ს-მდე არსებული საეპისკოპოსოები კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდნენ. თითქოსდა, „ეგრისის სამეფოში, I ნოტიციის მიხედვით, არსებობდა ლაზიკის ეპარქია, რომლის ცენტრი იყო ფაზისის (ფოთის) სამიტროპოლიტო ოთხი საეპისკოპოსო კათედრით – როდოპოლისი (ვარციხე), საისინი (ცაიში), პეტრა (ციხისძირი), ზიგანა (ზიგანისი, გუდავა) (“პრაგოსლაგნაია ენციკლოპედია“, ტ. XIII, გვ. 200, რუს. ენაზე). თითქოსდა, შემდგომ ისინი



ქართულმა ეკლესიამ კონსტანტინოპოლს ჩამოაშორა. ვშიშობთ, რომ ეს არასწორი თეორია, გავრცელებული მთელ მსოფლიოში „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ მიერ, დიდ საფრთხეს შეუქმნის სამომავლოდ საქართველოს ტერიტორიულ და საეკლესიო მთლიანობას. სინამდვილეში ლაზიკის აღნიშნული საეპისკოპოსოები მდებარეობდნენ ტრაპეზუნტის ოლქში – ქალაქ ზიგანას რეგიონში, იქვე იყო როდოპოლისის კათედრაც. ამის შესახებ მიუთითებს არა მხოლოდ მსოფლიოში სახელგანთქმული მეცნიერი ნ. აღონცი, არამედ ამჟამად საბერძნეთში დაბეჭდილი ზოგიერთი საეკლესიო რუკაც. ქართული წყაროების დაბეჭდილებული მტკიცებით, მუდამ, ფარნავაზ მეფის დროიდანაც, დასავლეთ საქართველო ყოველთვის შედიოდა ქართლის სამეფოს საზღვრებში ვიდრე მდ. გრისწყლამდე და ვახტანგ გორგასლის შემდეგ ვიდრე მდ. კლისურამდე. ამიტომაც მიიხნეოდა, რომ ამ სასაზღვრო მდინარეების აქეთ, დასავლეთ საქართველოში, კონსტანტინოპოლს არასოდეს იურისდიქცია არ გააჩნდა, მხოლოდ ამ მდინარეების იქით მდებარე ტერიტორია შედიოდა ბიზანტიის იმპერიის შემადგენლობაში, VIII ს-მდე. ამიტომაც, როდესაც ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ დასავლეთ საქართველოში კონსტანტინოპოლს არ გააჩნდა თავისი იურისდიქცია, ცხადია, იგულისხმება ამ სასაზღვრო მდინარეების აქეთ მდებარე დასავლეთ საქართველოს ტერიტორია. როგორც ცნობილია, მდ. ვგრისწყლად მიიხნევა მდ. ღალიძგა (ოჩამჩირის რაიონში), ხოლო მდ. ღისურად – მდ. კელასური (სოხუმთან).

რუსულ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“, დასავლეთ საქართველოს მსგავსად, სამხრეთ საქართველოც არაქართულ ქვეყანადაა გამოცხადებული, სადაც, თითქოსდა, ქართული ეკლესიის გაბატონების შემდეგ მოხდა მკვიდრი „სომხების“ გაქართველება. „სომხების“ გაქართველების „თვალსაზრისი“ იმდენადაა გავრცელებული, რომ

მან უკვე ქართულ საეკლესიო გამოცემებშიც შეაღწია. მაგალითად, ცნობილი ავტორი წერს: კირიონ I კათალიკოსმა, ქვემო ქართლში „არაქართული მოსახლეობის გასაქართველებლად მარჯვედ გამოიყენა პოლიტიკური ვითარება“ (საქართველოს კათალიკოსპატრიარქები, თბ., 2000, გვ. 28)

სომეხი ავტორები, და არა მხოლოდ ისინი, ასეთ სტატიებს საფუძვლად უდებენ თეორიას, რომ ქვემო ქართლი და, საერთოდ, სამხრეთ საქართველო სომხური ქვეყანა იყო, რომელიც ეკლესიის მიერ „გაქართველდა“. ესაა ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორია, რომელიც ოფიციალური ისტორიოგრაფიისათვის უჭველ დოგმად იქცა.

ამ თეორიის მსგავსია ამჟამად გავრცელებული თვალსაზრისი, რომ მცხეთა-თბილისის სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარე რეგიონები, ე.ი. ისტორიული კახეთი და ქვემო ქართლი, თითქოსდა, თავდაპირველად დასახლებული იყო ალბანელი ხალხით, რომელიც ქართული ეკლესიის მეშვეობით გაქართველდა. ეს თეორიაც უნდა ექვემდებარებოდეს გადახედვას, რადგანაც ძველი ქართული საეკლესიო ისტორიოგრაფიის თანახმად, ჰერეთ-ალბანეთი მოიცავდა სულ სხვა ტერიტორიას. კერძოდ, შემდეგდროინდელი რანისა და შაქის მიწა-წყალს, ამიტომაც უწოდებდნენ შემდგომ საუკუნეებში ჰერეთის დედოფალს შუშანიკს საეკლესიო წყაროებში რანის დედოფალს, ხოლო მეფეთა ტიტულატურაში იხსენებოდა რანთა მეფე, რომელიც გულისხმობდა ჰერეთის ყოფილი სამეფოს მფლობელობას. ალბანეთის კულტურულ მემკვიდრეობაზე ამჟამად პრეტენზიას აცხადებენ აზერბაიჯანელები, ამიტომაც თუკი ალბანეთი უშუალოდ ემიჯნებოდა მცხეთა-თბილისს – აღნიშნული თეორიით მათ გარკვეული უფლებამოსილება ენიჭებათ მცხეთის აღმოსავლეთითა და თბილისის სამხრეთით მდებარე მიწა-წყალსა და მასზე მდებარე კულტურის ძეგლებზეც.



ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან, ჩანს, რომ დიდი ივ. ჯავახიშვილი არ განიხილავდა საისტორიო მეცნიერებას როგორც დოგმას, არამედ მიიხნევიდა, რომ ის უნდა განვითარებულიყო, რომ ერთხელ მიღებული თვალსაზრისი არ უნდა ჩათვლილიყო შეუცვლელ ჭეშმარიტებად, რომლის კორექტირება ანდა უარყოფა შეუძლებელი იქნებოდა. მის მიერ რუის-ურბნისის კრების სამართლებრივი აქტის მხარდაჭერა მიუთითებს იმის შესახებაც, რომ ისტორიული მეცნიერების განვითარებისათვის ზოგჯერ საჭირო არის ახალი იდეების ჩამოყალიბება, ანდა ძველი ეროვნული საისტორიო იდეების აღორძინება-განახლება ახალი მოთხოვნების შესაბამისად.

მართლაც, თუ არ განვითარდა ისტორიული მეცნიერება, ის ჩამორჩება და ერთ ადგილას გაიყინება, ამით კი ვერ შეძლებს თავისი ფუნქციის სრულყოფილად აღსრულებას.

ივანე ჯავახიშვილი ჩვენთვის ყოველთვის თვალსაჩინო ეტალონი და მაგალითი არის თავისი მოღვაწეობის ყოველი წახნაგით.

22.04.2010.

შამთააღმწერლობა ჭეშმარიტის მეტყველება არს!

პოლემიკა

„შამთააღმწერლობა ჭეშმარიტის მეტყველება არს და არა თვალ-ახმა ვისთვისმე“ - წერს ჩვენი მემატიანე და აქვე აღნიშნავს „გულისწყრომამან კაცისამან სიმართლე ღმრთისა არა ყვის“ („ქართლის ცხ.“ I, გვ. 199). მართლაც რომ ასეა. ვფიქრობ ეს სიტყვები ეხება ბატონებს თ. გვანცელაძესა და მ. ჩუხუას, რომელთაც გაზეთ „სახალხო განათლებაში“ გულისწყრომით გასცეს პასუხი ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორს ალ. ონიანს. ბატონმა ალექსანდრემ გაბედა და საჯაროდ თქვა ის სიმართლე, რომელიც, რაც უნდა ვმალოთ, მაინც ითქმება ხვალ თუ არა, ათეული წლების შემდეგ.

მაინც რა სიმართლეა ეს? ბატონებო, ცხონებული და ნეტარსენებული პავლე ინგოროყვას თვალსაზრისი ახალი აფხაზებისა და ძველი აფხაზების სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის შესახებ, გარკვეული მიზეზების გამო ოფიციალურმა ისტორიოგრაფიამ განუკითხავად უარყო (50-იან 60-იან წლებში). მაშინვე ინტენსიურად დაიწყო საპირისპირო გამაბათილებელი იდეების წამოყენება. ზოგიერთი ქართველი ისტორიკოსი თუ ენათმეცნიერი აქვეყნებდა შრომებს აწინდელი აფხაზების დასავლეთ საქართველოში უხსოვარი დროიდან ცხოვრების შესახებ. ამჟამად ცნობილია, თუ როგორ იყენებენ ამ შრომებს.

ა. ონიანს მოჰყავს ქართველ მეცნიერთა ზოგიერთი დებულება: ა. ჩიქობავა: არსებობს სერიოზული საფუძველი ვივარაუდოთ, რომ დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ქართველურ ტომებს წინ უსწრებდნენ აფხაზურ-ადიდური ტომები...“ კ. ლომთათიძე: „აფხაზურ ენაზე მეტყველ ტომებს ქართველ ტომებთან უძველესი დროიდან ჰქონდათ მტკიცე კავშირი, ამ



ურთიერთობის შედეგია აფხაზური ენის უდავო გავლენა ქართულზე და არა მხოლოდ ლექსიკის სფეროში, არამედ აგრეთვე მორფოლოგიის გარკვეულ სფეროებშიც...“ (იხ. გაზ. „სახ. გან.“ 3. 1. 1990) და სხვა.

ფაქტობრივად სწორედ მსგავსი მოსაზრებანი სხვადასხვა ქართული მეცნიერებისა გაიმეორა ჯორჯ ჰიუიტმა თავის ცნობილ წერილში: - „უნდა ვიკითხოთ მეგრელები ისე კარგად როდისღა ფლობდნენ აფხაზურს, რომ ესესხათ აფხაზურისათვის დამახასიათებელი სინტაქსი და (თუ ჯანაშიას აზრი სწორია) მორფოლოგიაც? ჩემი აზრით, ისტორიაში უნდა ვეძებოთ დრო... ასეთი დრო ხომ არ იქნება ზემოთ ხსენებული „აფხაზეთის სამეფო“ (იხ. გაზ. „ლიტ. საქ.“ 21. VI). ჰიუიტს იმის თქმა სურს, რომ აწინდელი აფხაზები არამარტო ცხოვრობდნენ დასავლეთ საქართველოში, არამედ „აფხაზთა სამეფოც“ შექმნეს, აქედან გამომდინარე ყველა შედეგით, ანუ დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა ერთ დროს აფხაზურენოვანი იყო. აქედან შემორჩა მეტყველებაში ენობრივი ნაშთი, კულტურა დას. საქართველოსი წარმოშობით აფხაზურია და ა. შ. (ე. ი. შეფარვით ნათქვამია, რომ ბაგრატიისა და მარტვილის ტაძრები, იოანე პეტრიწი თუ სხვა მოღვაწენი აფხაზური კულტურის სფეროს განეკუთვნებიან).

ცნობილია თუ როგორი მძაფრი კრიტიკით შეხვდა ქართული საზოგადოება ჰიუიტის არამეგობრულ წერილს, მაგრამ მან ხომ ის აზრები გაიმეორა, რაც პ. ინგოროყვას ცნობილი წიგნის „გიორგი მერჩულეს“ გამოსვლის შემდეგ მის განსაქიქებლად გაისმოდა მეცნიერთა ოფიციალურ წრეებში, რომელთა მოწაფეც ჰიუიტი იყო საკმაო ხნის მანძილზე?

ოფიციალური ისტორიოგრაფები ინგოროყვას ისტორიკოს-სპეციალისტად არ თვლიდნენ. დაცინვითაც კი იღებდნენ მის დიდტანიან ისტორიულ თხზულებებს (სამწუხაროდ, არც ახლა

ისწავლება უნივერსიტეტსა და ინსტიტუტებში ინგოროყვას შრომები).

თ. გვანცელაძესა და მ. ჩუხუას არ ეპარებათ ეჭვი აწინდელი აფხაზების (აფსუების) დასავლეთ საქართველოში უხსოვარ დროიდან ცხოვრებაში და აფსუებსა და ძველ აფხაზებს ერთმანეთთან აიგივებენ. კერძოდ, წერენ: „ვთქვათ საბოლოო ჭეშმარიტებად მივიღეთ ა. ონიანის მიერ ავტორის დაუსახელებლად გამეორებული სხვისი შეხედულება იმის შესახებ, რომ ამჟამინდელი აფხაზები XVIII საუკუნეში არიან მოსულნი მათი ახლანდელი განსახლების ადგილას. ნუთუ ონიანს ჰგონია, რომ ამით დღევანდელ თუ თავისუფალ საქართველოს ეხსნება პასუხისმგებლობა თავის მოქალაქეთა წინაშე!“ (გაზ. „სახ. გან.“ 8. III. 90). უცნაური ლოგიკაა, არა თუ ა. ონიანისათვისაც, არამედ ბავშვისთვისაც ცნობილია, რომ აქ საქმე ეხება ქართული კულტურისა და საქართველოს ტერიტორიის სხვა ერის მიერ მითვისებამიტაცების მცდელობას და არა „მოქალაქეთა წინაშე პასუხისმგებლობას“. შემდეგ წერენ ა. ონიანის შესახებ - „როცა გადაჭრით უარყოფს ეთნონიმ „აფსუას“ კავშირს ეთნონიმ „აფხაზთან“ იცის კი, რომ ეს ეთნონიმი ერთმანეთს ჯერ კიდევ 1912 წელს დაუკავშირა უკვე მრავალგზის ნახსენებმა მარმა?“

ვითომ ამ საკითხში ნიკო მარი ავტორიტეტია? ის, თანახმად ივანე ჯავახიშვილისა, არა თუ აფხაზებს, მეგრელებს და სვანებსაც კი არაქართველებად მიიჩნევდა. მას ვენდოთ? დიდი ივანე წერდა - „აკად. ნ. მარი მისაყვედურებს, რომ მეგრელებს, სვანებს და აფხაზებს მე ქართველებს ვუწოდებ და პონტოსა და ფრიგიის ერები თითქოს ქართველებადაც კი მიქცევიან. აფხაზებს მე ქართველთა მონათესავედ ვოვლი, მაგრამ ქართველებს არ ვუწოდებ, რაც შეეხება მეგრელებს და სვანებს და დავუმატებ ჭანებსაც, მათ მართლაც ქართველ ტომებად ვოვლი და ვუწოდებ...“ (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. I, გვ. 152).



„სვანურის ნარეგობის თეორია ნ. მარის შექმნილია“ - წერენ თ. გვანცელაძე და მ. ჩუხუა. ხოლო ამ თეორიის შესახებ ონიანი წერს - „სვანურის ნარეგობის მცდარი თეზისი აფხაზი მოსახლეობის საქართველოს მიწა-წყალზე (სვანეთის მეზობლად) „ათასწლეულთა განმავლობაში“ ცხოვრების საბუთად გადაიქცაო“.

ასე აქცია ნ. მარმა დასავლეთ საქართველოს ქართველები არაქართველებად, მაგრამ მისი ყურადღება არც აღმოსავლეთ საქართველოს ასცდა. მისი თეორიის თანახმად, ფშავ-ხევსურები ჩეჩნური ტომები ყოფილან - შემდეგ გაქართველებულნი. ამ თეორიას ზოგიერთი ქართველი მკვლევარი არა ქართულ, არამედ რუსულ ენაზე დაბეჭდილ წიგნებში ამრავლებს, მაგალითად, 1983 წელს ზ. ანჩაბიძის რედაქტორობით დაბეჭდილ წიგნში „Культурные взаимосвязи народов Грузии и центр Предкавказия“ ნათქვამია ნ. მარის შესახებ - В своем труде „К истории передвижения яфетических народов“, он пишет следующее: „Не скрою, что грузинские горцы, в числе их хевсуры и пшавы, мне сейчас представляются такими же грузинизированными племенами чеченского народа“ (გვ. 33). ნ. მარს სხვა შრომაშიც ასეთივე აზრი გამოუთქვამს, რომ ფშავ-ხევსურები ჩეჩენი ხალხის ტომები არიან - В своем труде „Племенной состав населения Кавказа“ Н. Марр особо выделил чечено-ингушские племена, отнеся их к восточной группе яфетических народов Кавказа, в которую входят пшавы, хевсуры и цова тушины или бацбы“ (იქვე, გვ. 82). ნ. მარის აზრით, მხოლოდ X საუკუნის შემდეგ გაქართველებულა ჩეჩნების ერთი ნაწილი (ფშავ-ხევსურები მისი აზრით), ხოლო მეორე ნაწილი კი ჩრდილო კავკასიაში გადასულა (იხ. ზ. დიდებულიძის დასახ. ნაშრ. გვ. 34). მარის ეს თეორია, რომელიც შეიძლება იმავე ეპითეტით შევაძკოთ, რომლითაც

ჰიუიტმა პ. ინგოროყვას შრომა, ცნობილი მეცნიერების მხარდაჭერით სარგებლობს.

რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს ასეთი აბსურდული თეორიის უკრიტიკოდ მიღებას და გადრმაგებას, განსაკუთრებით რუსულად გამოცემულ წიგნებში? სავალალო! თუ რაიმე დიდი პოლიტიკური კატასტროფის გამო ჩრდილო კავკასიიდან ჩეჩნების ტომი საქართველოში გადმოსახლდა (ახლაც ცხოვრობს ახმეტის რაიონში, ქისტების ერთი ჯგუფი). ისინი ნ. მარის თეორიაზე დაყრდნობით აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთს თავის ისტორიულ სამშობლოდ გამოაცხადებენ. განა უმაგალითოა ასეთი ვარაუდი? ასევე არ იქცევიან აფსუები და სხვანი?

ახლა ვნახოთ რას წერდა ნ. მარი სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობის შესახებ - „ნ. მარის დასკვნით, თუმცა, კლარჯეთი, ტაოსთან ერთად შემოერთებულ იქნა საქართველოსთან მე-8-9 საუკუნეებში, მაგრამ მოსახლეობის შემადგენლობით იგი, ვითომც, ამის შემდეგაც სომხური დარჩა. კლარჯეთი, ისე როგორც ტაო, დასახლებული იყო სომხებით, რომლებიც სარწმუნოებით ქალკედონიტები (ე. ი. მართლმადიდებლები) იყვნენო. ამრიგად, ნ. მარის მტკიცებით, კლარჯეთის და ტაოს მოსახლეობა თვით შემდგომ ხანაშიც კი, ეს იყვნენ არა ქართველები, არამედ ძირითადადში გაქართველებული სომხები“ (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954, გვ. 404).

შედეგი სამხრეთ საქართველოს „მკვიდრი“ სომხების გაქართველების თეორიისა? სხვა ერს (ისევე როგორც აფსუებს) უჩნდება პრეტენზიები ქართულ კულტურაზე, სამხრეთ საქართველოს მატერიალურ თუ სულიერ ძეგლებზე, მიწა-წყალზე. საქმე იქამდეც მიდის, რომ არათუ პეტრიწონის მაშენებელი ძეგები ბაკურიანისძენი გამოაცხადეს სომხებად, არამედ ათონის ივერთა მონასტრის ბერებიც კი, და



კიდევ უფრო უარესია მოსალოდნელი, რამეთუ სომეხთა „გაქალკელონიტების“ ანუ „გაქართველების“ თეორიას ჩვენს „საბჭოთა“ ისტორიოგრაფიაში მყარი ფესვები აქვს გადგმული.

კიდევ უფრო მეტიც, თურმე ნუ იტყვიოთ, და კახეთ-ჰერეთიც გაქართველებული (!) მხარეები ყოფილა - „ამ ათიოდე დღის წინათ, რუსულ ენაზე გამოვიდა კიდევ ერთი წიგნი „აზერბაიჯანის ისტორიული გეოგრაფია“, რომელსაც 1987 წ. თარიღი უზის... ამ წიგნში გატარებულია აზრი, რომ ალბანელები აზერბაიჯანელთა უშუალო წინაპრები არიან, ხოლო ინგილოები - გაქართველებული ალბანელები... ასევე „გაქართველებულია“ კახეთის დიდი ნაწილი, ჰერეთი და ა. შ. ხომ ხედავთ, სადამდის მიდის საქმე?“ (რ. მიმინოშვილი, „დღეს ან არასოდეს“, „ლიტ. საქ.“ 24. VI. 1988). საცა სამართალია, უნდა ითქვას, რომ ისტორიული გეოგრაფია, როგორც სამეცნიერო დარგი, აზერბაიჯანში ახალფესადგმულია და აღნიშნული წიგნი პირველი ნაბიჯია, ამიტომაც აზერბაიჯანელმა ისტორიკოსებმა ჰერეთის გაქართველების თეორია საბჭოთა ქართველი ისტორიკოსებისაგან გადაიღეს. ჩვენი მეცნიერები, შეიძლება ითქვას, ინტენსიურად წერენ ჰერეთისა და ალბანეთის ერთი ნაწილის „გაქართველების“ შესახებ. „ჰერეთი ეთნიკურ-ისტორიული მნიშვნელობით მოიცავდა გვიანი ხანის შიგნით კახეთსა და გაღმამხრის ტერიტორიას (მდ. ალაზნის ველი). საინგილოს ჩათვლით“ (ქსე, ტ. II, გვ. 628), ამიტომაც ჰერეთი თუ „გაქართველდა“, კახეთსაც ეს საქმე დამართნია და რაღას ვერჩით აზერბაიჯანელ მეცნიერებს, რომლებმაც ჩვენი ისტორიკოსებისაგან გადაიღეს თავიანთი აზრი?

როგორც ვხედავთ, თურმე ნუ იტყვიოთ და „გაქართველებულია“ დასავლეთი საქართველო, აღმოსავლეთის მთა-ბარი, სამხრეთი საქართველო, მაშ, სადღა იყო საქართველო, სად ცხოვრობდა ქართველი ხალხი? ჩვენი მეცნიერი ა. აბდალაძეც ამ კითხვას სვამს

სომხურ ენციკლოპედიაში დაბეჭდილ რ. ხონელიას სტატიის განხილვის შემდგომ: „რ. ხონელიას რომ კაცმა ყური უგდოს (ვაი, რომ ჰყავს მას საკმაოდ მრავალრიცხოვანი აუდიტორია), ქართის ელემენტი X საუკუნეში, არამც თუ დასავლეთ, აღმოსავლეთ საქართველოშიც არ ყოფილა, ძალიან მაინტერესებს რ. ხონელიას აზრით, როდის და საიდან გაჩნდნენ ქართველები?“ (ა. აბდალაძე „ამიერკავკასიის პოლიტიკურ ერთეულთა...“ 1988, გვ. 182).

თუ ვინმე ფიქრობს, რომ გაქართველების თეორია მხოლოდ ჩვენს მეზობლებს აძლევს უფლებას პრეტენზიები განაცხადონ ქართველი ერის მემკვიდრეობაზე და თვით ქართველების ეროვნულ თვითშეგნებაზე არავითარ გავლენას არ ახდენს, ვფიქრობ, რომ ცდებიან, სწორედ ამ თეორიის წყალობით ქართველთა შორის გაჩენილა რაღაც ეჭვები. აი რას წერს მკვლევარი: „კაცი, რომელსაც ეროვნული თვითშეგნება არ გააჩნია, საცოდავი კაცია, არარაობა და ასეთი არსებისაგან როდესაც ვისმენ: მესხები და ინგილოები ქართველები არ არიან და არც ყოფილანო, გული მიკვდება, მეცოდება ამის მთქმელი და ბრაზით ვივსები: რატომ უნდა წასულიყო ჩვენი საქმე ამგვარად...? (ტ. ფუტკარაძე „საწუხ არს ესე“ „ახალგ. კომ.“ 29.X.1988).

მაინც ვინ მოიფიქრა ეს უცნაური გაქართველების თეორია (მოდო და ამის შემდეგ გაგიკვირდეს საქართველოსათვის „იმპერიის“ წოდება)? ამ თეორიას საფუძველი დაუდო ნ. მარმა და მისმა მიმდევრებმა გააღრმავეს: „ქრისტიანობის გავრცელება აღმ. საქართველოს მთიანეთში მათ ქართიზაციას განაპირობებდა, რაც შეეხება დას. საქართველოს... დას. საქართველოში გაბატონდა ქართული ეკლესია და მღვდელმსახურებაც ქართულ ენაზე სრულდებოდა, რამაც დიდად შეუწყო ხელი დას. საქართველოს ქართიზაციის პროცესს“, - წერს ჩვენი ენციკლოპედია (იხ. ტ. „საქ. სსრ“.



გვ. 61). მარისგან მომდინარეობს იდეა აღმ. საქართველოს მთიანეთის, ჰერეთის, დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობის „ქართიზაციის“ ანუ გაქართველების შესახებ. Xელოვნური ტერმინი და იდეაც ასეთივეა. სინამდვილეში კი ძველი ქართული წყაროების თანახმად, მთიანეთის, კახეთ-ჰერეთის, დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობას „ქართიზაცია“ არ ესაჭიროებოდა, რადგანაც ძველთაგანვე (და ფარნავაზ მეფის დროსაც) აღნიშნულ კუთხეთა მცხოვრებნი, როგორც მთიელები, ისე ეგრისელები (მესხებსა და ჰერ-კახელებზე რომ არაფერი ვთქვათ) ქართველი ხალხის ძირითად ნაწილად განიხილებოდნენ. ეს ასე ესმის „ქართლის ცხოვრებას“, ძველ ქრონიკებსა და ძველ ავტორებს. უძველესი საისტორიო წყარო „მოქცევაი ქართლისაისას“ თანახმად, ქრისტეშობამდე საუკუნეებით ადრე ქართველი ხალხი განსახლებული იყო შემდეგ საზღვრებში - დასავლეთის საზღვარს წარმოადგენდა მდინარე ეგრისწყალი, ხოლო ჰერეთი და მესხეთი მის საცხოვრის არეალს განეკუთვნებოდა. ქართული ენა ამ კუთხეებში „ქართული ეკლესიის გაბატონების“ გამო კი არ „გავრცელდა“, და ამის გამო, მათი „ქართიზაცია“ კი არ მოხდა, როგორც წერს ჩვენი ენციკლოპედია, არამედ ჯერ კიდევ ქრისტიანობამდე, წარმართობის დროს კულტმსახურების ენა ქართული იყო, ყველა აღნიშნულ კუთხეში.

დიდმა ივანე ჯავახიშვილმა გამოიკვლია, რომ ქრისტიანობამდე ყველა ქართულ ტომთათვის (სამეგრელოსა და სვანეთშიც) კულტმსახურების ენა იყო ქართული ენა და არსებობდა მთელი ქართველი ხალხის მომცველი საერთო სარწმუნოება (წარმართული). „ცხადი ხდება, რომ არამცთუ საზოგადოდ ყველა ქართველ ტომთათვის, მათ შორის, მეგრელთა და სვანთათვის, საერთო წარმართობა არსებო-

ბდა, არამედ, წარმართობის საერთო ტერმინოლოგიაც, საერთო ენაც ქართული ჰქონდა“ („საქ. ისტორიის ნარკვევები“, ტ. I. გვ. 662).

ქრისტეშობამდე დიდი ხნით ადრე, ეს ყველა ტომთათვის საერთო ქართული ენა, მეფე ფარნავაზმა დააფიქსირა სრულიად საქართველოში, როგორც ერთადერთი სავალდებულო სახელმწიფო ენა, და საერთოდ, პირველი ერთიანი ქართული სახელმწიფო წარმოიქმნა ფუძე ქართული (ანუ საერთო ქართული) ენის სხვადასხვა დიალექტებად დაშლის დაწყებიდან სულ რაღაც 300-400 წლის შემდეგ - „ქართულ-ზანური ენობრივი ერთობის დაშლის დასაწყისი ძვ. წ. VIII საუკუნით უნდა დათარიღდეს“ (იქვე, გვ. 338), ხოლო IV-III საუკუნეებში უკვე შეიქმნა ერთიანი ქართული სახელმწიფო სავალდებულო ქართული ენით. ამ დროს მეგრული და ქართული ენები ძლიერ ახლოს იდგნენ ერთმანეთთან და ერთმანეთის მიმართ დიალექტებს წარმოადგენდნენ, ანუ სახელმწიფო ქართული ენა სრულიად გასაგები იყო ეგრისის მოსახლეობისათვის, ის მის დედაენას წარმოადგენდა, თუმცა კი, თანდათან ყალიბდებოდა და ვითარდებოდა ახალი დიალექტი, „რა თქმა უნდა, ენობრივი და სხვა სახის განსხვავება ამ დროს ბევრად ნაკლები უნდა ყოფილიყო, ვიდრე შემდეგში“ (იქვე, გვ. 442).

ეს იმას ნიშნავს, რომ ფარნავაზმა ყველა ქართულ ტომთათვის გასაგები ენა გამოაცხადა სახელმწიფო ენად. ეს ენა ქრისტიანობის შემოსვლისთანავე იქცა ქართულ ტომთათვის ერთადერთ სამწერლობო, კულტურის ენად, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც მეგრელებსა და სვანებსაც თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი - წერს ივანე ჯავახიშვილი. „ქართველ ერს თავისი მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი და სამწერლო ენაც ჰქონდა და აბადია ეხლაც, რომელიც, როგორც ეს თვით



აკად. ნ. მარსაც კარგად მოეხსენება, და თვითონაც არა ერთხელ დაუდასტურებია, მეგრელებისა და სვანებისთვისაც ერთადერთი სამწერლო და კულტურის ენა იყო და არის ეხლაც, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც მეგრელებსაც და სვანებსაც თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი“ (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. I, გვ. 154).

ეს ის ქართული ენაა, რომელიც არა თუ ქრისტიანობის დროს, არამედ წარმართობის დროსაც საერთო ენას წარმოადგენდა ყველა ქართული ტომისათვის, და საერთო წარმართულ კულტურასაც ამ ენაზე აღასრულებდნენ (იხ. იქვე).

თუკი ეს ასეა, მაშინ არაა სწორი ჩვენი ენციკლოპედია, რომელიც, როგორც აღინიშნა, წერს, რომ - „დას. საქართველოში გაბატონდა ქართული ეკლესია და მღვდელმსახურებაც ქართულ ენაზე სრულდებოდა, რამაც დიდად შეუწყო ხელი დას. საქართველოს ქართიზაციის პროცესს“. ჯერ ერთი, ქართული ეკლესია დასავლეთ საქართველოში არ „გაბატონებულა“, არამედ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველომ ერთდროულად მიიღო ქრისტიანობა I-IV საუკუნეებში, რასაც დაბეჭდვით მიუთითებენ ძველქართული წყაროები და დაადასტურა არქეოლოგიამ (იხ. პ. ზაქარაიას „ნოქალაქევი-არქეოპოლისი“). მეორეც, ქართული ენა დასავლეთ საქართველოში ქრისტიანობის დროს კი არ გავრცელდა, არამედ ჯერ კიდევ წარმართული დღის მსახურება აქ ქართულად აღესრულებოდა ქრისტიანობის გავრცელებამდე, უფრო მეტიც, ლიტურგურულ ანუ საეკლესიო ენის შექმნა-შემუშავებაში თვითვე ჰქონდათ მეგრელებსა და სვანებს უშუალო მონაწილეობა მიღებული - თანახმად ი. ჯავახიშვილისა, მაშასადამე, არავითარი „ქართიზაცია“ ამ ტომებს არ ესაჭიროებოდათ, „მეგრელებსა და სვანებს და დავუმატებთ ჭანებსაც, მათ მართლაც ქართველ ტომებად ვთვლი და

ვუწოდებ“ - „ქართველ ტომებს“ კი არ უწოდებდა, არამედ „ქართულს“.

ამჟამად არსებული თვალსაზრისი ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ ფაქტიურად ნ. მარის „გაქართველების“ თეორიას ეფუძნება, რომელიც დაახლოებით ასეთია - ერთიანი ქართველი ხალხი, როგორც ეთნიკური ერთობა, მხოლოდ IX-X საუკუნეების შემდეგ ჩამოყალიბდა, რადგანაც ამ საუკუნეებში „ქართველთა“ ტომმა გაავრცელა ქართულენოვანი მღვდელმსახურობა ჰერეთსა, მესხეთსა და დას. საქართველოში, მთიანეთში, რის შემდეგაც გაქართდნენ აღნიშნულ კუთხეთა მცხოვრებნი - ჩამოყალიბდა ქართველი ხალხი. ამიტომაც საქართველო, როგორც კულტურულ-ეთნიკური მთლიანობა მხოლოდ XI საუკუნისათვის ჩამოყალიბდაო. ეს თეორია აბსოლუტურად ეწინააღმდეგება ი. ჭავჭავაძის და (ნ. მარამდელი) ქართული ისტორიოგრაფიის შეხედულებას ქართველი ერის ჩამოყალიბების დროის შესახებ. დიდი ილია მართალი წერდა: „ჩვენს ერს ორი ათასი წელიწადი უცხოვრია ისტორიულის ცხოვრებით“ („ერი და ისტორია“). ილია ხშირად წერდა ორიათასწლოვანი ერთიანი ქართველი ერის შესახებ. ასეთივე თვალსაზრისი გააჩნდათ ილიას გარშემო შემოკრებილ დიდებულ ისტორიკოსებს (ამჟამად მივიწყებულია დ. ბაქრაძის, ალ. ცაგარელის, თ. ჟორდანიას, ილიას სხვა თანამოსაგრეთა, ასევე ძველქართველ ისტორიკოსთა, ლ. როველის, ჯუანშერისა თუ ვახუშტის მტკიცებანი).

მართალია, ძველთაგანვე არსებობდა ქართველი ხალხის სხვადასხვა ეთნოჯგუფები მაგრამ ილიას თქმით, ისინი წარმოქმნილან ერთიანი ორიათასწლოვანი ქართველი ხალხის წიაღში საუკუნეთა მანძილზე - „ის შემკრებლობითი, დიდებული, ერთიანი აზრი, რომელსაც ყოველი ჩვენგანი ქართველობაში უნდა ხედავდეს, ის სახელი, რომელიც ყველას გვერქვა, დაირღვა, ჩვენის გონებიდამ ამოშრა,



და ქართველი ეხლა ერთის კუნჭულის მცხოვრებთა საკუთარი სახელი, კერძობითი სახელიდა გახდა და არა საერთო, საყოველთაო მთელის იმ ხალხისა, რომელიც ერთად ტანჯულა... ქართველი ჩვენის ტომის საერთო სახელი აღარ არის აღარც გარეთ, არც მახლობლისათვის და აღარც უცხოსათვის, იმერელი - იმერელია, მეგრელი - მეგრელია, ქართლელი - ქართლელია და სულ ყველანი კი ერთად ქართველები არ არიან... რაკი ის დიდებული ქართველობის აზრი, ის საყოველთაო სახელი გონებიდან გამოგვეცალა, ჩვენი გონება დაიფუყა, სულით და ხორციით დაგკუწმაწლით...“ (ტ. III, გვ. 77), თუმცა, კი „უეჭველია, რომ ჩვენ ხალხს ორი ათასი წელიწადი უცხოვრია თავისი ცხოვრებითა და თვითმოქმედებითა“ (ტ. IV, გვ. 176), მაშასადამე, ორიათასწლოვანი ქართველი ერი შემდგომში „დაკუწმაწლი“ სხვადასვა ეთნიკურ ჯგუფებად (ე. წ. ქართველურ ტომებად და დიალექტ-მატარებლებად), რომელთა კვლავ ერთიან ერად შეკავშირებისათვისაც იღვწოდა ილია. მისი რწმენით, ერთიანი ქართველი ხალხი უკვე ჩამოყალიბებული იყო ქრისტეშობამდე დიდი ხნით ადრე. მის წიაღში არსებული სხვადასხვა ეთნოჯგუფების არსებობა შედეგია ერთიანი ერის ნაწილობრივი დაშლისა, რადგანაც ყოველი ერი დაპყრობისა და თავისუფლების აკარგვის დროს განიცდის დენაციონალიზაციას, ხოლო ხელსაყრელი მომენტის დადგომისთანავე კი კონსოლიდაციას (განსაკუთრებით თავისუფლების აღდგენის შემდეგ). ილიამ იმ დროისათვის შესაძლებლობის ფარგლებში გარკვეულწილად შეაგნებინა უამთა ვიტარების გამო „დაკუწმაწილებულ“ ქართველობას კონსოლიდაციის აუცილებლობა.

ძველქართულ ისტორიოგრაფიას ქართველი და სომეხი ხალხები ერთ დროს ჩამოყალიბებულად მიაჩნდა (ქართლოსისა და ჰაოსის ძმობა). ჩვენი

ენციკლოპედია წერს - „სომეხი ხალხის ჩამოყალიბების ბოლო ეტაპი თანხედება ძვ. წ. VI ს-ში სომხეთის სახელმწიფოს შექმნას. მან ურარტუს სახელმწიფო დაიკავა“ (ქსე, ტ. 9, გვ. 463). ასეთივე აზრისაა „Советский энциклопедический словарь“, რომელიც წერს: „Во второй пол. I тыс. до н.э. в осн. сложилась арм. народность“ (გვ. 78). ახლა ვნახოთ, რას წერს იგივე ენციკლოპედია ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების შესახებ - ეს მომხდარა სომეხი ხალხის ჩამოყალიბებიდან თითქმის 1500 წლის შემდეგ - „В VI-X вв. в осн. сложилась груз. народность“ (იქვე, გვ. 349).

ახლა კი ვნახოთ იმავე წიგნის აზრი აფხაზი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ:

„K VIII в. сложились абх. народность“ (იქვე, СЭС, 1980, გვ. 11). მას ბანს აძლევს ჩვენი ენციკლოპედია „...VIII ს-თვის ძირითადად დასრულდა აფხაზი ხალხის ჩამოყალიბება“ (ქსე, ტ. 2, გვ. 29). რა გამოდის? ქართველი ხალხის ჩამოყალიბება დასრულებულა X-XI საუკუნეებისათვის აფხაზი ხალხის ჩამოყალიბებიდან 2-3 საუკუნის შემდეგ! რა პრაქტიკული შედეგი შეიძლება მოჰყვეს ამგვარ თეორიას, მით უმეტეს, რომ არსებობს შემხვედრი თეორია IX-X საუკუნეებში დას. საქართველოს „გაქართვებისა“? - აი, ასეთ „აკადემიურ“ და მეცნიერულ თვალსაზრისს ეფუძნება ჯ. ჰიუიტისა და სეპარატისტთა რიხი. სინამდვილეში კი აღნიშნულ საუკუნეებში აფხაზები წარმოადგენდნენ ქართველი ხალხის ნაწილს. ნ. მარი აიგივებდა აფხაზებსა და აფხაზებს: „Абхазский народ заслуживает однако, самого серьезного внимания“ (იხ. შ. ხიდაშელის სტატია, გაზ. „სახ. გან.“), მაშინ, როცა, როგორც ვახუშტი, ისე ევროპელი მისიონერები სრულიად გარკვეულად წერენ თანამედროვე აფხაზების წინაპრების



ჩრდილო კავკასიიდან XVI-XVIII საუკუნეებში ჩამოსახლებასა და ისტორიულ აფხაზეთში ჩასახლების შესახებ, რომელსაც თან სდევდა სწორედ ქრისტიანული (ქართულენოვანი!) კერების განადგურება. მიუხედავად ამისა, საბჭოთა ქართულმა ისტორიოგრაფიამ მიიღო და შემდეგ საყოველთაოდ გაავრცელა ნ. მარის თვალსაზრისი აფხაზეთის შესახებ. ათასწლოვანი ამოუცნობიც ამოხსნა, მაგალითად, I საუკუნეში პლინიუსის მიერ აღწერილი აფხილები „ერთ-ერთ უძველეს აფხაზურ ტომად“ გამოაცხადა, რომელთა ქვეყანა აფხილეთი „თავდაპირველად მოიცავდა ახლანდელი გალის რაიონს“ (ქსე, ტ. 2. გვ. 28). შედეგი? ცნობილია!

ნ. მარის იდეები საყოველთაოდ დამკვიდრდა, რადგანაც, მისი კრიტიკა სასტიკად იყო აკრძალული საბჭოთა ხელისუფლების მიერ. აი რას გვიამბობს აფხაზოლოგი, ცნობილი მეცნიერი აკადემიკოსი ქეთევან ლომთათიძე - „მე რომ ვსწავლობდი, თავიდან ყველაფერი რიგიანად მიდიოდა, მაგრამ ოცდაათიან წლებში ინტელექტუალური დარბევა დაიწყო... ვიჯექი აუდიტორიაში და მესმოდა: „გაეთიოს ეს პროფესორი“... არა, ვერ გეტყვით, ვერ აღვიწერ იმ სცენებს. ასპირანტურაში ვიყავი და რიცხავდნენ იმათ, ვინც ნიკო მარის თეორიებს არ იზიარებდა, მომხრეებს საქმე კარგად მისდიოდათ, ძნელად გადავურჩი ამ პერიოდს“ (გაზ. „ახალგ. კომ.“ №124, 15. X. 1988). ნ. მარის მოწინააღმდეგე ისტორიკოს-ენათმეცნიერები გააძევეს, ხოლო მომხრეებმა აღზარდეს ახალი თაობა ნ. მარის თეორიების ერთგულნი, ცხადია, მათ პ. ინგოროყვას თეორიები არამეცნიერულად მიიღეს.

როგორც აღინიშნა, ნ. მარის „გაქართველების“ თეორიის აღიარებამ ფაქტიურად ჩიხში შეიყვანა ქართული ისტორიოგრაფია (ქართული ისტორიოგრაფიის ფაქტიური მდგომარეობის შესახებ, იხილეთ პროფ. გურამ ყორანაშვილის წერილები).

ამ თეორიის გაბატონებას ხელი შეუწყო იმან, რომ რევოლუციამდე საქართველოში არ არსებობდა ქართველთა ისტორიის შემსწავლელი არც ერთი სამეცნიერო ცენტრი (უნივერსიტეტი, ინსტიტუტი). ჩვენი უნივერსიტეტის დაფუძნების შემდეგ, მოსალოდნელი იყო ჩვენი მეცნიერები უარყოფდნენ ე. წ. „გაქართველების“ (გაქართვების) თეორიას, მაგრამ მოხდა სრულებით მოულოდნელი რამ - ნ. მარის თეორიების კრიტიკა სასტიკად აიკრძალა, ნ. მარის თეორიების უბრალო კრიტიკისთვისაც კი არა მარტო აძევდნენ უნივერსიტეტიდან და სხვა დაწესებულებებიდან, არამედ სჯიდნენ და ასახლებდნენ კიდევ. ამ დროისათვის ნ. მარმა ისტორიკოს-ფილოლოგმა ე. წ. მარქსისტულ ენათმეცნიერებას დაუდო საფუძველი, ის გახდა მთავრობისა და პარტიის უმაღლესი ორგანოების წევრი. მარის თეორიების საპირისპირო მსჯელობა განიხილებოდა როგორც „ბურჟუაზიული“, „მაენე“, „არამარქსისტული“, „იდეალისტური“ - წერს მ. გორბანოვსკი. „Академик Императорской Академии Наук стал и академиком АН СССР, практически главой советской лингвистики, но и того изменившим науке (трагический парадокс?). Особенно „результативным“ был для Марра 1930 год. В этом году он беспартийный получает право произнести приветственное слово XVI съезду ВКП(б) от имени всесоюзной ассоциации работников науки и техники. Его внимательно слушает Сталин. Марр немедленно получает партийный билет (что ему очень развязало руки), а затем - орден Ленина. В 1931 году академик Марр избирается членом ВЦИК... Иные суждения противоречащие марризма начали рассматриваться как „немарксистские“, „идеалистические“ „буржуазные“, „вредные“... после окончания войны новый (чуть не ставший решающим) этап борьбы последователей Марра за „чистоту“ умов и кадров...“ (М. Горбановский, „Конспект по корифею“ „Литературная газета“ 25 мая, 1988 г. №21, стр. 12).



ამ სტატიაში ნათქვამია, რომ როგორც ომამდე, ისე ომის შემდეგ, მრავალი ჭეშმარიტი, დიდი მეცნიერის სიცოცხლე შეიწირა „მარიზმმა“ - ასე უწოდებს ავტორი ნ. მარის სამეცნიერო მიმდინარეობას და მის სკოლას.

საფიქრებელია, რომ სტალინის ყურადღება ნ. მარმა მიიპყრო არა 1930 წელს, როგორც წერს მ. გორბანოვსკი, არამედ ადრე, რევოლუციამდე, როცა ორთავე მათ მოძღვრებასა და შეხედულებებს საკადრის პასუხს სცემდა ილია. ნ. ჟორდანიასადმი პასუხებმა დაარწმუნა ქართველი სოციალ-დემოკრატები, რომ მათებური „მარქსიზმი“ საქართველოში ვერ გავრცელდებოდა, თუკი ილიას ავტორიტეტი დიდი იქნებოდა ქართველთა შორის. ხალგაზრდა სტალინი ამ მიზეზის გამო, უთუოდ აპყრობდა თავის ყურადღებას ილიას ყველა იდეურ მოწინააღმდეგეს, ერთ-ერთი ასეთი იყო ნ. მარი, რომელიც განსაკუთრებით მტრულად განეწყო ილიას მიმართ, „ქვათა ღაღადის“ გამოქვეყნების შემდეგ. ნ. მარი, ჯერ კიდევ ადრე იყო ილიას მიერ სასტიკად გაკრიტიკებული, ხოლო „ქვათა ღაღადმა“, რომელიც ამხელდა მიკერძოებულ მეცნიერთა „ოინებს“, კიდევ უფრო გაზარდა ილიასადმი, შეიძლება ითქვას, სიძულვილი, რადგანაც ნ. მარი და მისი მოძღვრება ქარცეცხლში იყვნენ გატარებულნი. „ქვათა ღაღადი“ სენსაციასავით მიიღო იმ დროის საზოგადოებამ და არა მარტო სამაგიდო წიგნად იყო ქცეული ათეული წლის მანძილზე, არამედ - დიდი მეცნიერული ავტორიტეტის მქონე ნაშრომადაც. ნ. მარის საპირისპირო თეორიის გავრცელებამდე (ილიას თეორიით, არა თუ სამხრეთი და დასავლეთ საქართველოა უძველესი დროიდანვე ქართველებით დასახლებული, არამედ ურარტუელები და აღმოსავლეთის სხვა ცივილიზაციათა შემქმნელი ხალხები ქართული წარმომავლობისანი იყვნენ, მარის თეორიით კი, არა თუ ურარტუელები და

სხვა ხალხები იყვნენ ქართული წარმომავლობისანი, არამედ თვით აღმოსავლეთ საქართველოს ზოგიერთი ტომი, სამხრეთ და დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა არაქართული წარმოშობისანი იყვნენ). ახალგაზრდა სტალინი, ალბათ, ყურადღებით ადევნებდა თვალს ილიასა და მარის კამათს. როგორც ტიცინი (ტაბიძე) ამბობს „სული სულს როგორ დაემალეაო“, ქართველთა საკითხშიც სტალინისა და მარის პოზიციებიც ერთმანეთს თანხვდებოდა. ერთს პოლიტიკური მოსაზრებებით, ხოლო მეორეს, ალბათ, სუბიექტური (მარს) მიზეზებით ქართული „ნაციონალიზმისათვის“ იდეოლოგიური საფუძვლის გამოცვლა ეწადათ. სტალინის ცნობილი თეორიაც ერების შესახებ, სადაც დასავლურ-ქართულ ტომებს ქართველებად არ მოიხსენიებს, ნ. მარის გავლენით უნდა იყოს შემუშავებული. სტალინს, ჩანს, ადრევე მოსწონდა მარის თეორიები, თანაუგრძნობდა, ხოლო ძალაუფლების ხელში აღების შემდეგ, მის თეორიებს ღოგმის მნიშვნელობა მიანიჭა.

სამხრეთ და დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის შესახებ ილია წერდა: „...ქართველთა ნათესაობას სჭერია მთელი სივრცე ღალისის მდინარითგან მცირე აზიაში შავი ზღვის პირამდე და მთელი აღმოსავლეთი მხარე ამ ზღვისა და აგრეთვე იგი ადგილები, რომელნიც მტკვარსა და არაქსს შუა მდებარეობენ. აშკარაა, ვისაც ამ ადგილებში დაჩემება რამ უნდა, ან ქართველის კუთვნილების გაუქმება მოუნდება, დაამტკიცოს, რომ ზემო დასახელებულნი ერნი (გულისხმობს ჰეროდოტეს, სტრაბონის და სხვათა მიერ დასახელებულ ბიბლიაში მოხსენებულ ქართულ ტომებს, მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე) ქართველთა ნათესაობის არც იყვნენ და არც არიან. სწორედ ასე მოიქცა ჩვენი გულადი პროფესორი და გვეფიცება, რომ „მოსხები და კოლხები“ ქართველის ნათე-



საობის არ არიანო და არავითარს საბუთს ამისას არ იძლევა ეს საოცარი „მოფიცარი“, „მე პატკანოვის შეგირდი ვარო, იდახის თავმომწონებით ბ-ნი მარი... ბ-ნი მარი, თუმცა პატკანოვისაებრ ოინებში ჯერ თავი არ უჩენია... სხვაფრივ კი, იმის გზაზე დამდგარა“ (ი. ჭავჭავაძე, თხზ. 1984, გვ. 734, 735). რა სურდა ნ. მარის მასწავლებელსა და მოძღვარს პატკანოვს (პატკანიანს), რომელიც ცნობილი მეცნიერი და კავკასიოლოგი იყო პეტერბურგში? თავისი ერისათვის დაემკვიდრებინა სამხრეთ საქართველო, ამიტომაც წერდა ილია მასხუ: „...ხელს იწვდის ტაოსკარზე, ეხლანდელ ჭოროხის ხეობაზე“ (იქვე, გვ. 734). პატკანოვის აღზრდილ ნ. მარს, მართალია „ქვათა ღაღადის“ დაწერის დროს პატკანოვისამებრ ოინებში ჯერ თავი არ ეჩინა, მაგრამ მალე, მანაც „ხელი გაიწოდა“ და თავი გამოიჩინა.

ნ. მარის დასკვნით, თუმცა კლარჯეთი, ტაოსთან ერთად შემოერთებულ იქნაო საქართველოსთან მე-8-9 საუკუნეებში, მაგრამ მოსახლეობის შემადგენლობით იგი ვითომც, ამის შემდეგ სომხური დარჩა“ - წერდა ილიას ჭეშმარიტი შეგირდი და ამიტომაც მთაფრობის მიერ დევნილი პ. ინგოროყვა. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ სტალინ-მარის (და მათი მოძღვრების) ანტიქართული ეროვნული იდეები განსახლდვრული იყო არა მარტო პირადი სიმპათია-ანტიპათიებით, არამედ გლობალური იმპერიული პოლიტიკით (ცარიზმიც ასევე იქცეოდა) „...რუსიფიკატორული პოლიტიკა საგანგებოდ ითვალისწინებდა რუსეთის განაპირა მხარეების ეროვნულ-უფლებრივი ინტერესების შელახვას, ათანაბრებდა ეთნოგრაფიულ და ეროვნულ ნიშნებს და ამ გზით ცდილობდა დაენაწევრებინა ერთიანი ეროვნული სხეული, წინ აღდგომოდა ჩაგრული ხალხების თვითშეგნების გამოღვიძებას, ყოველმხრივ შეეფერხებინა ერის კონსოლიდაცია“ (ვ. ჯაოშვილი „საქართველოს მოსახლეობა...“, 1984, გვ. 111).

ცხადია იმპერია მხარს უჭერდა ყველა თეორიას, რომელიც ქართველი ერის კონსოლიდაციას აფერხებდა. სწორედ ასეთი იყო მარის „გაქართველების“ თეორია.

როგორც ითქვა, საბჭოთა ხელისუფლების დროს, ნ. მარის თეორიების კრიტიკა სასტიკად აიკრძალა, შეიძლებოდა მხოლოდ და მხოლოდ გადრმავება ამ თეორიებისა, მაგალითად, 1937 წელს ი. აბულაძემ საჯარო სხდომაზე წაიკითხა მოხსენება, რომელშიც გაადრმავე აღნიშნული შეხედულებანი - თითქოსდა ქართული ეკლესია შეიჭრა სომხურ მიწა-წყალზე ტაო-კლარჯეთში და იქ სომხური ეკლესიების ნგრევით, ჯვართა დაწვით მიაღწია საწადელს - „გაქართველა“ ეს მხარე - „ეკლესიათა ნგრევა და ჯვართა წვა კიდევ იმას უნდა მოასწავებდეს, რომ ერთი ეკლესია იჭრება მეორეში და მათ გვერდით და მათ ნაამაგარზე თავისას აფუძნებს. ესეც არაა უცხო ამბავი იმ დროისათვის. სომხეთის მიწა-წყალზე არა ერთი და ორი „ქართველთა“ სავანე იხსენება ამ დროს. ტერმინი „ქართველი“, როგორც აკად. ნ. მარმა დაამტკიცა, დიოფიზიტურს ნიშნავს ამ დროისათვის და იქმნება იგი მარტოდენ ქართველთა და სომეხთა ელემენტებისაგან“ (ი. აბულაძე, შრომები, IV, 1985, გვ. 10). ეს ი. აბულაძემ საჯაროდ წარმოთქვა 1937 წლის 17 დეკემბერს. მან, ცხადია ამ წლის მწარე გაკვეთილით იცოდა რისი თქმა შეიძლებოდა ამ დროს და რისი არა. თქვა ის, რაც მოსაწონი იყო იმ დროისათვის, კერძოდ, გაადრმავე ნ. მარის თეორია. ტაო-კლარჯეთი „სომხეთის მიწა-წყალად“ გამოაცხადა, ხოლო თურმე ნუ იტყვით და, „ქართველი ეთნიკურად ქართველს კი არ ნიშნავს, არამედ ისეთ მოსახლეობას, რომელიც „ქართველთა და სომეხთა ელემენტებისაგან შედგება“. სინამდვილეში არავითარი სომხების „გაქართველება“ არ ხდებოდა ტაო-კლარჯეთში, ეს მხარე ქრისტეშობამდეს ქართველებით იყო დასახლებული, მაგრამ VI-VII საუკუნეებში, პოლიტიკური მიზეზების გამო, მოექცა სომხური ეკლესიის



იურისდიქციის სფეროში, რამაც აქ ხელი შეუწყო საეკლესიო სომხურ-ენოვანი წირვა-ლოცვის დანერგვას, მაგრამ VIII საუკუნის შემდეგ ტაო-კლარჯეთი კვლავ დედა ქართული ეკლესიის წიაღში დაბრუნდა, ამიტომაც, ცხადია, ეკლესიებში კვლავინდებურად აღსდგა ქართულენოვანი მსახურება. ესაა და ეს. აქ მოხდა არა „სომხების გაქალკედონიტება“, არამედ ქართველი მოსახლეობა დაუბრუნდა დედა ეკლესიას. ასევე ითქმის დასავლეთ საქართველოს შესახებაც. აქაც ქართული მოსახლეობის ერთი ნაწილი, სწორედ აღნიშნულ დროს (ძირითადად VII ს. 20-იანი წლებიდან, ერეკლე კეისრის ლაშქრობის შემდეგ) მოექცა ბერძნულ საეკლესიო სფეროში და ეს მხარეც თანდათან VIII-IX საუკუნეებში დაუბრუნდა დედა ქართულ ეკლესიას, რომლის წიაღშიც ის შედიოდა IV საუკუნიდანვე, რასაც ქართულ-უცხოური წყაროები მიუთითებენ. ბერძნულ-ლათინურ წყაროთა თანახმად, დასავლეთ საქართველოს აღმოსავლეთ საქართველოსთან ერთად მიუღია ქრისტიანობა, წმიდა ნინოს ქართული წყაროები სრულიად საქართველოს განმანათლებელს უწოდებენ. ქართლის ცხოვრება წერს - მირიან მეფემ ნათელი სცა ყოველთა ივერიელთაო, ივერიას კი ჩვენი წყაროები საქართველოს უწოდებდნენ. მირიანის დროს მისი დასავლეთი საზღვარი შავი ზღვის სანაპიროსა და მდინარე ეგრისწყალზე გადიოდა. თანახმად ჩვენი მეცნიერის დ. მუსხელიშვილისა, მეხუთე საუკუნეში დასავლეთ საქართველოს მნიშვნელოვან ნაწილში, მაინც წირვა-ლოცვის ენა ქართული იყო. თანახმად ვახუშტისა, ხონის საეპისკოპოსო აღნიშნულ დროს მცხეთელ მთავარეპისკოპოსს ექვემდებარებოდა, სომხურ წყაროთა თანახმად მცხეთელი კათალიკოსი კირიონი „წინანდელ წესთა თანახმად“ ეგრისის არქიეპისკოპოსიც იყო, ნოქალაქევისა და მარტვილის ტაძრების არქიტექტურა მიუთითებს ამ მხარის ქართული ეკლესიის სფეროში ყოფნის

შესახებ, ყოველივე ამის მიუხედავად, გ. მერჩულეს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ არსებული ერთი ქარაგმის არასწორი გახსნის წყალობით, მიღებულია ისეთი კარდინალური დასკვნები, როგორცაა - „პირველად IX-X საუკუნეებში ეწოდა დასავლეთ საქართველოს „ქართლი“. აღნიშნულ თხზულებაში არსებული ქარაგმა „ა-სა“ გადამწერს გაუხსნია არასწორედ, კერძოდ, უნდა გახსნილიყო როგორც „აფხაზეთისა“ და გახსნილია ასე - „აღმოსავალისა“, აღმოსავლეთისა. წინადადება ასეთია - „რამეთუ პირველად ა-სა კათალიკოსთა (ე. ი. აფხაზეთის კათალიკოსებს და არა აღმოსავლეთის კათალიკოსებს - ეპ. ა. ჯაფარიძე) მიჰრონი იერუსალიმით მოჰყვანდა, ხოლო ეგრემ ქრისტესმიერთა ბრძანებითა მიჰრონის კურთხევა ქართლს განეწესა იერუსალიმის პატრიარქის განწესებითა და წამებითა სიხარულითა, არამედ ქართლად ფრიადი ქვეყანაი აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ეამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულების“ (ძვ. ქართ. აგიოგრ. ლიტ. ძეგლ. 1978, გვ. 182). მთელი წინადადება ნათელი და გასაგები გახდა ქარაგმის სწორად გახსნის შემდეგ. აფხაზეთის საკათალიკოსო, როგორც ძველქართულ, ისე უცხოურ წყაროთა (იხ. მიტრ. მაქსიმე „ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია“, თეოლოგია. ათენი, 1966), თანახმად, დაარსდა VIII საუკუნის I ნახევარში (იხ. ვ. გოილაძის შრომები), დაარსებისთანავე ის ქართულენოვანი იყო. ამან მოიცვა ლაზიკისა და აბაზგიის ყოფილი ეკლესიები, რომელნიც აქამდე კონსტანტინეპოლს ექვემდებარებოდნენ, ამიტომაც, ცხადია, მირონი იქიდან მოჰქონდათ. ამ ეპოქაში, კონსტანტინეპოლში მწვალებლობა-ხატმებრძოლობა გავრცელდა, ამიტომაც ახლადშექმნილ აფხაზეთის საკათალიკოსოს მირონის წამოღება იერუსალიმის საპატრიარქოდან დაუწყია, აღსანიშნავია, რომ მსგავსადვე აღნიშნული მიზეზების გამო, გოთეთის ეკლესია ჩამოსცილდა



კონსტანტინეპოლს და დაუკავშირდა იერუსალიმს. IX საუკუნეში ევრემ აწყურელის მეცადინეობით, იერუსალიმის საპატრიარქოს გადაუწყვეტია აფხაზეთის საკათალიკოსოს მირონი მიეღო არა იერუსალიმიდან, არამედ მცხეთიდან (ქართლიდან), რატომ? იმიტომ, რომ „ქართლად ფრიადი ქვეყანა აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულებს“. მაშასადამე, იმის გამო, რომ აფხაზეთში წირვა-ლოცვა ქართულია, ეს ქვეყანა (ეკლესია) ქართლის ქვეყნის (ანუ ერთიანი ქართული ეკლესიის) ნაწილია. ამიტომაც, მირონი ქართლიდან (ე. ი. მცხეთიდან) უნდა მიიღოსო. აი, ესაა აზრი გ. მერჩულეს აღნიშნული წინადადებისა. აქ არსად არ წერია - პირველად ამ დროს, IX საუკუნეში ეწოდა აფხაზეთს ქართლიო, არამედ, ახსნილია წმიდა საეკლესიო საკითხი, არავითარ ეთნო-პოლიტიკურ საკითხს არ გვიხსნის გიორგი მერჩულე. ამიტომაც, ის არ არის რაიმე წინააღმდეგობაში ძველ ქართულ წყაროებთან („მოქცევაი ქართლისაი“, „ქართლის ცხოვრება“ და სხვა), რომელნიც დაბეჯითებით ამტკიცებენ დასავლეთ საქართველოს ქართლის სამეფოს შიგნით არსებობას, ეს სამეფო კი, თანახმად წყაროებისა, ქრისტეშობამდე დიდი ხნით ადრე ჩამოყალიბდა, მდგრადი პოლიტიკური ერთეული იყო და მისი დასავლეთი საზღვარი მდინარე ეგრისწყალისა და მდ. კლისურაზე (V ს-დან) გადიოდა.

იერუსალიმთან დაკავშირებით, ეს ცნობა რომ სწორია, იქიდანაც ჩანს, რომ იმავე IX საუკუნეში იერუსალიმის საპატრიარქოს ნებართვით, იოანე გუთელი ეპისკოპოსი ქართლში აკურთხეს. მაშასადამე, ამ დროს ქართლისა და იერუსალიმის ეკლესიებს შორის კარგი ურთიერთობაა და კონსტანტინეპოლმა ხატმებრძოლური მწვალებლობის გამო, კონსტანტინეპოლის საეკლესიო სფეროში მყოფი ზოგიერთი ეკლესია, ქართულ ეკლესიას გადაეცა, ამგვარ ფონზე გასაგებია, თუ რატომ დართო იერუსალიმმა ქართულენოვან

აფხაზეთის საკათალიკოსოს ნება, მირონის მცხეთიდან მიღებისა.

აღნიშნული წინადადება გ. მერჩულისა, ამჟამად IX-X საუკუნეებში დას. საქართველოს „გაქართება“ ქართველების მომხრეებს, დიდ საყრდენად მიაჩნიათ, მაგრამ აღნიშნული ქარაგმის სწორად გახსნა, ალბათ, მათ მიდგომას შეცვლის.

ისიც სათქმელია, რომ „აღმოსავალის“ - აღმოსავლეთის კათალიკოსებს მირონი იერუსალიმიდან არ მიჰქონდათ. ჯერ კიდევ ევრემ მცირემ განაცხადა თავის შრომაში, რომ ქალკედონის კრების შემდეგ, ყველა ავტოკეფალურ ეკლესიას ნება მიეცა, მირონი თვითვე ეკურთხებინა, აქედან გამომდინარე, ქართულ ეკლესიაში მირონის კურთხევა დაწესდა V საუკუნეში, ამას ისიც ადასტურებს, რომ ჩვენს მეზობელ ალბანეთისა და სომხეთის ეკლესიებში VI-VII საუკუნეებში მირონს აკურთხებდნენ (უხტანესი, „ისტორია გამოყოფისა ქართველთა სომეხთაგან“, გვ. 361, გვ. 187). VII საუკუნეშიც, VI მსოფლიო კრებამ, დაადასტურა ქართული ეკლესიის პრაქტიკა, მირონის კურთხევის უფლებისა - „ხოლო ოდესცა ენებოს შემზადება და კურთხევა მიჰრონისა აკურთხოს თვისსა ეკლესიასა“ (ქართ. ცხ. გვ. 232).

ზემოთ აღნიშნულის გამო, ჩვენ არ ვიზიარებთ აზრს, ქართულ ეკლესიაში მირონის კურთხევის IX საუკუნიდან დაწესების შესახებ (თუმცა ეს სხვა საკითხია).

„გაქართველების“ თეორიის წარმოშობა, თავის დროზე გამოიწვია იმპერიის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების მცდელობამ, ამჟამად, ეს თეორია, როგორც უსაფუძვლო, უარყოფილ უნდა იქნეს. ეს მიიღწევა იმით, თუკი ჩვენი ეროვნული ისტორიოგრაფია გაჰყვება ილია ჭავჭავაძის გზას. ილია დიდებული ისტორიკოსი იყო. ის ღირსია იმისა, რომ მისი ისტორიოგრაფიული გამოკვლევები ისტორიის ფაქტულტეტზე (როგორც საგანი) მაინც ისწავლებოდეს. ილია ძველქართულ ისტორიოგრაფიას ავითარებდა, ხოლო



ნ. მარი - პატრიარქის სკოლის იდეებს, ანუ, როგორც ივანე ჯავახიშვილის მამა ალექსანდრე ამბობდა, ნ. მარი „ყოველივე ქართულის საწინააღმდეგო მიმართულებას“ ავითარებდა (იხ. ს. ჯორბენაძე, „ცხოვრება და ღვაწლი ივანე ჯავახიშვილისა“, 1984).

უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის ნ. მარს ქართველოლოგიის წინაშე. ამ მეცნიერების უღელს სხვა დიდ მეცნიერებთან ერთად ეზიდებოდა, ამით ის უკვდავია, ცოცხალი, მის აზრს, იდეას თუ ნაფიქრალს მგზნებარება არ დაუკარგავს, მართალია, მისი ენათმეცნიერული იდეები ფაქტიურად უარყოფილია (სტალინმა „ძველი გვარდიის“ სხვა წევრების მსგავსად, ნ. მარი გაანადგურა სიკვდილიდან თითქმის 20 წლის შემდეგ), მაგრამ მარს, როგორც კავკასიოლოგსა და ქართველოლოგს, არავინ შეხებია, ამიტომაც, მისი იდეები, ამ სფეროში, კვლავაც მოქმედია. (სხვათაშორის, თვით სტალინმაც კი აღიარა, რომ მარისტული სკოლა, მეცნიერებაში ამყარებდა უსასტიკეს რეჟიმს – მოწინააღმდეგისადმი დაუნდობელი მოპყრობით. სტალინი წერს: „დისკუსიამ გვიჩვენა, რომ ენათმეცნიერების ორგანოებში, როგორც ცენტრში, ისე რესპუბლიკებში, მეფობდა მეცნიერებისათვის დაუშვებელი რეჟიმი... დისკუსია სასარგებლო აღმოჩნდა. უპირველეს ყოვლისა იმიტომ, რომ მან მზის სინათლეზე გამოიტანა ეს არაკჩვეული რეჟიმი და იგი ნამსხვრევებად აქცია“ (იხ. „ცისკარი“ 1990 წ. №3, გვ. 159).

ისმის კითხვა - აქვს თუ არა ვინმეს უფლება, ეჭვის თვალთ შეხედოს ნ. მარს, როგორც ისტორიკოსს? ეს ჩვენში სრულიად მიუღებელია, მას ცუდ დღეში ჩააგდებენ. მსგავსად პროფ. ა. ონიანისა (რომლის დასაცავადაც დაიწერა ეს წერილი) უკადრისს აკადრებენ. მაგრამ, ასე მხოლოდ საქართველოში შეიძლება მოხდეს, თავისუფალ ქვეყანაში კი საქმე პირიქითაა. იქ საქმე ისეა, როგორც ჯ. ელიაშვილი წერს -

„თავისუფალ ადამიანს შეუძლია ეჭვი მიიტანოს ნებისმიერ საყოველთაოდ აღიარებულ კონცეფციაზე და შეეცადოს შეცვალოს იგი“ (გაზ. „სახ. გან.“ 29. III. 1990) ტოტალიტარულ საზოგადოებაში (ე. ი. ჩვენში) კი ისეა, როგორც ა. სულაკაური წერს: „...საქართველო არის ის ქვეყანა, სადაც მეცნიერული აზრი არ ძველდება, მით უმეტეს, თუ მას პატრონი ჰყავს. ჩვენი მეცნიერები ერთხელ ოდესღაც გამუტქმულ აზრს ხშირად ვერ ელევინან, არადა, წესით ყველა მეცნიერული აზრი არ შეიძლება იყოს მარადიული, ზოგი უნდა ძველდებოდეს, რადგან აზრი თუ არ მოძველდა, არც პროგრესი იქნება. ყოველ შემთხვევაში, განსხვავებულ აზრს მაინც უნდა მივცეთ არსებობის უფლება“ (გაზ. „კომუნისტი“ 26. X. 1987 წ.).

„გაქართველების“ თეორიაც მოძველებულია, მაგრამ, ვაი მას, ვინც ამის თქმას გაბედავს, არც მე ველი შექებას ამ თეორიის „პატრონებისაგან“, მაგრამ, ღვთის იმედი მაქვს, რომელმაც ადამიანი თავისუფალი ნებისყოფით შექმნა, როგორც III მსოფლიო საეკლესიო კრების მამები ამბობენ - თავისუფლება თვისითა სისხლითა მოგვანიჭა ჩვენ იესო ქრისტემან (დიდი სჯულისკანონი, 1975, გვ. 267), როგორც ჩვენი უწმიდესი პატრიარქი ილია II იმეორებს სახარების სიტყვებს - სცანით ჭეშმარიტება და ჭეშმარიტება განგათავისუფლებთ თქვენ. ღმერთმა დაგლოცოთ.

გაზ. „სახ. გან.“ 17. V. 1990 წ.



**„პითხვარი ქართულ ენაზე
მოლაპარაკეთაჲთვის“ – შინახე**

კავკასიაში რუსების შემოსვლა-მდე ქართველი ერის კულტურული მთლიანობა იყო ფაქტი, ჯერ კიდევ XVIII ს-ის ბოლოს, 1790 წელს, ამ მნიშვნელოვან მოვლენას ყურადღება მიაქციეს საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მმართველებმა, რომელთაც სურდათ საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაერთიანება. მათ გამოსცეს კიდევ დოკუმენტი, რომელსაც ეწოდება „ივერიელთა ერთობის ტრაქტატი“. მასში კერძოდ ნათქვამია: „ყოველთავე ივერიელთა მსახლობელთა სამეფოსა შინა, ქართლისა, კახეთისა, იმერთა, ოდიშისა და გურიისათა აქეთ ერთმორწმუნეობა, არიან შვილნი ერთისა ეკლესიისაგან შობილნი და ერთისა ენისა მქონებელნი“ (ქართული სამართლის ძეგლები, II, 1966, გვ. 601).

ამ ტრაქტატის ხელისმომწერებმა საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა, ასევე ქვეყნის მმართველებმა ოდიშიდან, გურიიდან, დასავლეთ საქართველოდან საგანგებოდ ჩამოსულმა პოლიტიკოსებმა და სწავლულებმა, კარგად უწყოდენ, რომ მიუხედავად ჩვენი ათასწლოვანი ლიტერატურის არსებობისა არცერთ კუთხეში, სამეგრელოსა თუ სვანეთში არასოდეს შექმნილა რაიმე ხელნაწერი ან უბრალო წარწერაც კი მეგრულ თუ სვანურ დიალექტზე, რადგანაც ყველა კუთხის შვილმა უბრალო მწვემსიდან – მთავრებამდე კარგად იცოდნენ, რომ მათი მშობლიური კულტურის ერთადერთი ენა ეს იყო ქართული ენა.

ეს მომენტი მოუთმენელი აღმოჩნდა რუსეთის ხელისუფლებისათვის და როგორც აღინიშნა XIX ს-ის 70-80-იან წლებში დაიწყო ძლიერი სახელმწიფოებრივი ზეწოლა აფხაზეთის, სამეგრელოსა და სვანეთის ეკლესიებიდან და სკლებიდან ქართული ენის განსაღებნად. მასში ჩართული იყო რუსეთის იმპერიის ცნობილი წარჩინებული საერო და სასულიერო პირები.

მას შემდეგ რაც წმ. დიმიტრი ყიფიანთან, წმ. ილია მართალთან, წმ. გაბრიელ და წმ. ალექსანდრე ეპისკოპოსთან (და სხვებთან) უშიშარ კამათში დამარცხდნენ ეგზარქოსი ევსევი, გაგლენიანი სამოქალაქო პირები – იანოვსკი, ზავადსკი, დეკ. ვოსტორგოვი და სხვები, რუსეთის იმპერიის შეკვეთით, სამეცნიერო წრეებს დაევალოთ შეესწავლათ მეგრული და სვანური დიალექტები და მეცნიერული მეთოდებით როგორმე დაემტკიცებინათ, რომ ისინი იყვნენ დამოუკიდებელი ენები. მართლაც, ასეთი რამდენიმე ნაშრომი გამოიცა კიდევ.

და ახლა, რადგანაც მათ უკვე მეგრულს – ენის სტატუსი მიანიჭეს, დაიწვეს წმიდა წერილის გადმოღება მეგრულად და სვანურად. ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანად მიიჩნიეს საეკლესიო ღვთისმსახურებიდან ქართული ენის განდევნა. დაიწყო რეალური ქმედება ქართული ენის განსაღებნად ეკლესიებიდან და სკოლებიდან. 1885 წელს გამოიცა ბრძანება სამრევლო სკოლებში ქართული ენის აკრძალვის შესახებ. 1889 წელს აშორდიამ რუსული ალფაბეტის საფუძველზე შექმნა „მეგრული ანბანი“. ამ ქმედებების საპირისპიროდ, სამეგრელოში მოწვეული იქნა რამდენიმე საეკლესიო კრება, მათ შორის ერთერთმა 1889 წელს ახალსენაკში გამართულმა სამღვდელთა ყრილობამ ცარისტული მთავრობის პოლიტიკა სამეგრელოსა და სვანეთში შეაფასა როგორც „მწვალებლობის შთანასახი, ყოველგვარი განდგომილობის მიზეზი და საღმრთო წერილების ახირებული ახსნა და მისი უკუღმართი შეგნება“. (მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, „საქართველოს საეკლესიო კრებები“, III, 2003, გვ.71).

შეწუხებულმა სამეგრელოს თავადაზნაურებმა დახმარება თხოვეს ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლს დიმიტრი ყიფიანს, რომელმაც წერილი მისწერა მთავარმართებელ დონდუკოვ კორსაკოვს, რომელმაც ნათქვამია: „მოციქულთა დროიდან



ქართული ენა იყო საეკლესიო და საკულტო ენა სამეგრელოში და იქ ეს ენა ყველას ესმის, ამჟამად კი ახალ კულტურას ნერგავენ“. რაც დ. ყიფიანს ყოველად დაუშვებლად მიჩნდა. თუ რაოდენ შეძრა სამეგრელოს სამღვდლოება ქართული ენის აკბარღვის მცდელობამ, იქიდან ჩანს, რომ ცნობილი დაყუდებული ბერი წმ. ალექსი შუშანია იძულებული გახდა თავისი სენაკი დაეტოვებინა და გზაზე დაუხვდა ეგზარქოს ალექსის 1903 წელს მისი სამეგრელოში მოგზაურობის დროს და მოითხოვა მთავრობას შეეწყვიტა ქართული ენის დევნა სამეგრელოში.

1905 წლის 12 ივნისს კვლავ შედგა სამეგრელოს სამღვდლოების კრება, რომელმაც იგივე მოთხოვნა წაუყენა მთავრობას. საბედნიეროდ, 1905-17 წლებში, რუსეთის რევოლუციებმა იმპერიის ყურადღება მოაღუნა ამ საკითხის მიმართ, მაგრამ ამჟამად უკვე XXI ს-ის დასაწყისში საიმპერიო ძალებს კვლავ გადაწყვეტილი აქვთ ქართველი ერის დაშლა-დანაწევრების მიზნით ეს საქმე წარმოაჩინონ სამეცნიერო საკითხად და მას ამჟამად შესაბამისად სათავეში ჩაუყენეს ცნობილი მეცნიერები და სამეცნიერო ინსტიტუტები. კერძოდ, მსოფლიო დონის ენათმეცნიერმა ჯორჯ ჰიუტმა, რომელიც ათეული წელია ძალზე აქტიურად იბრძვის საქართველოს დაშლა-დანაწევრებისათვის და მთელ მსოფლიო სამეცნიერო წრეებს უნერგავს ანტიქართულ იდეებს და იდეოლოგიური ომი გააჩაღა აფხაზეთის საქართველოდან ჩამოსაცილებლად, ამჟამად მიზნად დაისახა, რომ იგივე ქმედება განახორციელოს სამეგრელოს მიმართაც. კერძოდ, მან დააარსა და გამოსცემს გალში მეგრულენოვან გაზეთს, (№...) რომელშიც სამეგრელოს მოსახლეობას მოუწოდებს – „შექმენით თქვენი მშობლიური მეგრული სალიტერატურო ენა, კულტურულად ჩამოსცილდით

იმპერიალისტ ქართველებს, შექმენით მეგრულენოვანი პრესა, ლიტერატურა, ტელევიზია, რადიო და ადმინისტრაციული მმართველობა“. ჩვენ ეს ფაქტი შეგვიძლო ჩაგვეთვალა ერთეულ განონაკლისად, რომ არა უკანასკნელ წლებში თბილისის ენათმეცნიერებისა და განათლების სამინისტროს ზოგიერთი მუშაკის მიერ და გავრცელებული ეწ. „კითხვარი“.

ჩვენს ხელთ არის ამ ჯგუფის მიერ რაიონებში გაგზავნილი „კითხვარი ქართველურ ენებზე მოლაპარაკეთათვის“. კითხვარში კითხვას თან ერთვის პასუხების რამდენიმე ვარიანტი. ეს უკვე დაბეჭდილი მზა პასუხები ისეა შედგენილი რომ რესპოდენტი უთუოდ უნდა დაფიქრდეს ასეთ საკითხებზე: 1) ეკლესიაში ლოცვები უნდა იყოს თუ არა მეგრულად და სვანურად? 2) მასმედია და მისი საშუალებები (ტელევიზია, რადიო, პრესა) უნდა იყოს თუ არა მეგრულად და სვანურად? 3) რაიონული ადმინისტრაციის ოფიციალური ენა უნდა იყოს თუ არა მეგრული და სვანური? 4) უნდა უყოს თუ არა მწერლობა მეგრულად და სვანურად? 5) განათლების არსებული სისტემა უნდა იყოს თუ არა მეგრულ და სვანურ ენოვანი?

„კითხვარი ქართულ ენაზე მოლაპარაკეთათვის“ დაყოფილია ქვეკითხვარებად (პარაგრაფებად) ესენია: 1) ძირითადი მონაცემები (მასში 26 კითხვა). 2) ენის გამოყენება ზოგადად (10 კითხვა). 3) ენის გამოყენება ოჯახში (15 კითხვა). 4) ენა და მედია (21 კითხვა). 5) პირადი გარემო (14 კითხვა). 6) ენის გამოყენება ყოველდღიურობაში (8 კითხვა). 7) ენობრივი და ეთნიკური ტოლერანტობა (7 კითხვა).

კითხვების მზა პასუხები აცოცხლებს იანოვსკ-ვოსტორგოვის თეორიას, რომ „სხვადასხვა ერები არიან ქართველები, მეგრელები და სვანები“. მაგალითად, აღნიშნული კითხვარის (ძირითადი მონაცემების კითხვა №21)



ასეთია: – „დაასახელებთ ბაბუის ეროვნება მამის მხრიდან“. მისი მზა პასუხები ასეთია: – „ქართველი, მეგრელი, ლაზი, სვანი“. მაგალითად ერთ-ერთი კითხვა (პარაგრაფი ენის გამოყენება ზოგადად, კითხვა №2) ასეთია: – „რომელია შენი მშობლიური ენა?“ მისი მზა პასუხებია: – „ქართული, მეგრული, ლაზური, სვანური“. მას მოსდევს ასეთი პროვოკაციული კითხვები (პარაგრაფში ენა და მედია) – „გამოდის თუ არა ჟურნალ-გაზეთები თქვენს მშობლიურ ენებზე საქართველოში?“ (ე.ი. მეგრულად და სვანურად), – „საჭიროდ თვლით თუ არა თქვენს მშობლიურ ენაზე გამოდიოდეს პრესა?“, ანდა – „გაქვთ მშობლიურ ენაზე გამოცემული წიგნები სახლში?“, – „უყურებთ ტელეგადაცემებს?“ (ე.ი. მეგრულად და სვანურად), „საჭიროდ მიგანჩნიათ თუ არა სატელევიზიო გადაცემები თქვენს მშობლიურ ენაზე?“

კითხვარის ავტორები საეკლესიო სფეროშიც ერევიან და კიდევ ერთხელ აცოცხლებენ ვოსტორგოვის სურვილს (ეს ახლა ჰიუტის ოცნებაცაა) ენობრივად დაანაწევრონ ეკლესია, შესაბამისად კითხვარში შეიტანეს ასეთი კითხვა: – „რა ენაზე ღოცულობთ ეკლესიაში?“, „იყენებთ თუ არა ღოცვისას მშობლიურ ენას?“ (პარაგრაფი პირადი გარემო, კითხვა №1,2,3) – იქვეა მიწერილი მზა პასუხები: – „ქართული, ზანური (მეგრული, ლაზური), სვანური, რუსული და სხვა“.

როგორც ითქვა კითხვარი ეხება განათლების სისტემასაც და მასში ასეთი კითხვაა: – „რა ენაზე გინდათ რომ მიიღონ განათლება შენმა შვილებმა?“ (ესაა პარაგრაფი პირადი გარემოს კითხვა №14), კითხვის მზა პასუხი ასეთია: – „ქართული, ზანური (მეგრული, ლაზური), სვანური, რუსული და სხვა“.

როგორც ცნობილი არის საქართველოში ჯერ კიდევ 20-იან წლებიდან მიღებული წესის თანახმად, მშობლიურ ენად ქართველებისთვის (ე.ი. მეგრელებისთვის და სვანებისთვისაც) ითვ-

ლება ქართული ენა, ოსებისათვის ოსური, სომხებისათვის სომხური და ასე შემდეგ. ასე რომ, ამჟამად ამ კითხვარით განათლების სისტემის საფუძვლებს არყევენ. ჰიუტის ოცნების – ჩამოვაყალიბოთ მეგრული სალიტერატურო ენა – გამოძახილს წარმოადგენს აღნიშნული კითხვარის ასეთი კითხვა: – „იცნობ რომელიმე მწერალს, რომელიც შენს მშობლიურ ენაზე წერს?“, ანდა „რომელია შენი საყვარელი წიგნი, რომელსაც შენს მშობლიურ ენაზე კითხულობ?“ და ამ კითხვების მზა პასუხები ჩვენთვის უკვე ნათელია.

იქნებ ამ კითხვარის შემდგენელ განათლების სამინისტროს მუშაკებს გახსენებოდათ რა ენაზე წერდნენ იოანე ლაზი, იოანე მინჩხი, ჭყონდიდელები, დადიანები, გამსახურდიები, ვინ ჩამოთვლის გოთუებს თუ ქიაჩულებს, რომელთაც მშობლიურ ენაზე გამოცემული თავიანთი ნაშრომებით აავსეს საქართველო.

კითხვარის ავტორები, როგორც აღინიშნა ადმინისტრაციის ენასაც ეხებიან და ასეთ კითხვას სვამენ: – „ყველაზე ხშირად რომელ ენაზე გიწევთ საუბარი ადმინისტრაციასთან, სკოლებში – მასწავლებლებთან?“, იქნებ კითხვარის ავტორებს გახსენებოდათ, რომ სამეგრელოსა და სვანეთში ისტორიულად ადმინისტრაციის ენა იყო ქართული. სამთავრო კარის კანცელარიაც ქართულენოვანი იყო. ქვემო ივერიის ხელმწიფედ წოდებული ლეონ II დადიანი აღნიშნავდა კიდევ ამის შესახებ, რუსეთის მეფისადმი გაგზავნილ თავის წერილებში.

ამ კითხვარით ზარადლება ზოგად ქართველთა ეროვნული სულისკვეთება და საბოლოოდ მტერი იმარჯვებს.

ეს კითხვარი ერთი ნაწილია იმ დიდი პროექტისა, რომელსაც ჯორჯ ჰიუტისა და ასევე უცხოელი მეცნიერის ი. გიპერტის კოორდინატორობით და ქართველ მეცნიერთა თანამონაწილეობით შედგა. მას აფინანსებს ძალზე გავლენიანი საერთაშორისო



ცენტრები, რომელთა დევიზი ასეთია: – „გადავარჩინოთ პოლიტიკური და ეკონომიკური მიზეზების გამო ასიმილაციის ან გადაშენების პირას მყოფი ეთნიკური ჯგუფების/ხალხების ენები“.

შესაბამისად, აღნიშნული პროექტის დაფინანსება არის ძალზე დიდი, ერთი ცნობით 300 000 ევრომდე, ხოლო თვით პროექტში მონაწილეთა ოფიციალური განცხადებით ეს თანხა 190 000 ევრომდეა. შეიძლება ითქვას, რომ ესაა საქართველოში სეპარატისტული მოძრაობის დაფინანსება, რომელიც მიზნად ისახავს ქართველთა კულტურული მთლიანობის დაშლას.

საქართველოს ეკლესიის წმიდა მამები და მემატრიანეები მიუთითებდნენ, რომ ქართველთა კულტურულ მთლიანობას საფუძველი ჩაყრილი ჰქონდა ჯერ კიდევ ქრისტეშობამდე, ამას მიუთითებს საქართველოს სახელმწიფოს პირველი გამაერთიანებლის ფარნავაზის შესახებ არსებული ცნობა, რომ მან არა მხოლოდ დააფუძნა ქართული მწიგნობრობა, ანუ შექმნა ერთიანი ქართული კულტურის საფუძველი, არამედ ამ კულტურის ენაც იმთავითვე განსაზღვრული იყო „არა იზრახებოდა სხვა ენა თვინიერ ქართულისა“, ანუ ქართული ენა მის სახელმწიფოში, ქართლის სამეფოში, რომელიც აერთიანებდა დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ქართული ენა იყო ერთადერთი საერთო სახალხო სახელმწიფო და კულტურის ენა. ასეთივე ენობრივ-კულტურული ვითარება დახვდათ საქართველოში წმიდა მოციქულებსა და წმიდა ნინოს. ამიტომაც მიუთითებდა კიდევ რუისურბნისის კრების ძეგლისწერა, რომ წმ. ანდრიამ იქადაგა მთელ საქართველოში, ხოლო წმ. ნინომ განანათლა „ყოველნი ქართველნი“, ანუ ქართველი ხალხი მათ ჟამს უკვე წარმოადგენდა ეროვნულ ერთობას. თანამედროვე გამოკვლევებიც ადასტურებს მემატრიანეთა მიერ გამოთქმულ აღნიშნულ

თვალსაზრისს. ივ. ჯავახიშვილი წერს: „ყველა ქართულ ტომს, მათ შორის მეგრელებსაც და სვანებსაც საერთო წარმართობა ჰქონდა და ამ წარმართობას ასევე გააჩნდა საერთო ტერმინოლოგიაც, საერთო ქართული ენა“ (ტომი I, 1979, გვ. 156).

მაშასადამე, ეს იმას ნიშნავს, რომ ქრისტიანული სარწმუნოების ქადაგებამდე ყველა ქართულ ტომს ჰქონდა საერთო წარმართული სარწმუნოება საერთო ქართული ენით, ამიტომ ცხადია, რომ საქართველოში ქრისტიანობის პირველქადაგებლები ისარგებლებდნენ ამ უკვე არსებული საერთო ენით და გამოიყენებდნენ კიდევ მას თავიანთი საჭიროებისათვის, ანუ ამ საერთო ენით ისინი ზეპირად თარგმნიდნენ წმ. წერილს და ქადაგებდნენ. ეს საერთო ენა, იშუამად რომ ყველას ესმოდა, ამის შესახებ მიუთითებს გ. მაჭავარიანისა და თ. გამყრელიძის მიერ „სონანტა სისტემაში“ (1984) გადმოცემული თეორია, რომ ქართულ-ზანური ენობრივი ერთობის დაშლა დაიწყო ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე“, ანუ I-II სს-ში. მაშასადამე, მოციქულთა ეპოქაში, ანუ პირველქრისტიანთა ქადაგებების დროს, ჩვენში კიდევ არსებობდა საერთო სახალხო ენა, რომელიც ისევე ესმოდა, ვთქვათ, კახეთის მცხოვრებს, როგორც ქართლის, ეგრისის და სვანეთის მცხოვრებლებს, ანუ ფუძე ქართული ენის დიფერენციაცია, ქართული ენის განშტოებების (მეგრული და სვანური) ჩამოყალიბება დაიწყო მას შემდეგ, რაც უკვე ქართულად თარგმნილი იყო წმ. ჭერილი და უკვე შექმნილი იყო ქართული ქრისტიანული კულტურის საფუძველები. ამიტომაც წერდა ივ. ჯავახიშვილი, რომ ქართული კულტურის შექმნა-შემუშავებაში თანაბრად მონაწილეობდა ყველა ქართული ტომი – „ქართველ ერს თავისი მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი სამწერლობო ენა ჰქონდა და აქვს, რომელიც



მეგრელებისა და სვანებისთვისაც ერთადერთი სამწერლობო და კულტურის ენა იყო და არის ახლაც, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც მეგრელებსა და სვანებსაც თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი“.

აქედან გამომდინარე, ამჟამად როცა სვანებსა და მეგრელებს აცხადებენ უმწერლობო და უკულტურო ერებად, ასეთი თვალსაზრისი წარმოადგენს ისტორიულ უსამართლობას, რადგანაც მათმა წინაპრებმა საუკუნეთა სიღრმეებში შექმნეს საკუთარი მშობლიური მწერლობა, რომელსაც იყენებდნენ კიდევ ღვთისმსახურების დროს ათასწლეულთა მანძილზე.

სწორედ ამ კულტურულ ერთობას გულისხმობდა გიორგი მერჩულე თავისი ცნობილი ფრაზით – „ქართლად ფრიალი ქვეყანა აღირაცხების, სადაც ქართული ენით უამი შეიწირვის“, ანუ ღვთისმსახურება აღესრულება. ასაფლეთ საქართველოში კი ქართულ ენაზე ღვთისმსახურება აღესრულებოდა, წმ. დიმიტრი ყიფიანის სიტყვით – მოციქულების ეპოქიდანვე, ხოლო რუის-ურბნისის კრების განსაზღვრებით – წმ. ნინოს დროიდან, და არა IX-X სს-დან, როგორც პატკანოვისეული სკოლა ამტკიცებდა „ქართიზაციის თეორიის“ შემოღების შემდგომ.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულს, ალბათ უნდა მიექცეს საგანგებო სახელმწიფოებრივი ყურადღება და შესაბამისად სასურველია გამოიყოს პრეზიდენტის ფონდიდან სახსრები, რათა შეიქმნას გაფართოებული სამეცნიერო კომისია და გაკეთდეს გამოცემები.

13. XII. 2007

ლენინი კვლავ ებრძვის მართლმადიდებლობას, კვლავ ებრძვის ღვთისმშობელს

(ჩანაწერი 2008 წლის აგვისტოს მწარე დღეებში)

2008 წლის 7 აგვისტოს რისხვით გაიხსნა კავკასიის კარი და რუსეთიდან საქართველოში შემოიჭრა სამხედრო ურდო, რომელის ტანკები, სწრაფმავალნი იყვნენ, როგორც ვეფხეები, თვითმფრინავები, როგორც ელვა, ჯავშანი-კლდესავით მტკიცე, იარაღი – შემართული, ტყვიები კაცთა საკვლელად გამზადებული, მათი ჯარისკაცები – დამშეული ავაზაკები, ჩაუცმელდაუსურავნი, დაგეშილნი ქართველთა სისხლის საღვრელად. შემოვიდნენ საქართველოს გულში, ქართლის მხარეში, ეკვეთნენ მართლმადიდებლებს, როგორც საჭმელს დახარბებული მგლები, სხვა ჯარმა, სხვა მხრიდან გადაღახა სამეგრელოს ვრცელი ველეები და მივიდნენ პალიასტომის დიდ ტბამდე, სანაოსნო ქალაქ ფოთამდე. მათი ბომბდამშენი თვითმფრინავები საზარელი წივილით კვეთდნენ ცას ჰორიზონტიდან ჰორიზონტამდე და აშფოთებდნენ მშვიდობის მოყვარულ ხალხს, ქალაქებსა და სოფლებს. ბომბების გრიალმა შიშით შებოჭა მოულოდნელობისაგან გაოგნებული ხალხი, დააცხრო ნებისყოფა, გაფანტა შემართული დამცველები, მათ კი დაანგრირეს და ააოხრეს ქალაქები და სოფლები სენაკამდე, გორამდე, ატენამდე, ქარელამდე იგოეთამდე და მათ აქეთ.

რისხვით აღსავსე და საზარელი დელვით აბობოქრებული რუსის ჯარი მოეფინა სამეგრელოს აყვავებულ მხარეს, ქართლის ვენახებსა და პურის ყანებს და თავდამსხმელებმა ქვეყნის ორივე მხარე დაიპყრეს ფსოუდან რიონამდე და როკიდან მტკვრამდე. მოზღვავებულებმა დაფარეს მთები და ველები, გაემართნენ დიდ და ბრწყინვალე დედაქალაქ თბილისისაკენ, მაგრამ უფალ-ღმერთმა საზღვარი დაუდო და



თქვა წინასწარმეტყველის პირით: „აქამოდე მოხვიდე და არა გარდახდე, არამედ შენზედვე შეიმუსრნენ ღელვანი შენნი“ (იობი, 38,11). არ მისცა წინსვლის ნება, მსოფლიოს ხმა აღამაღლებინა და ხელი შეუშალა მათ სვლაში.

ასეთი რისხვის დღეებში მზაკვარმა მტერმა გაითვალისწინა ქართველთა მხურვალე მართლმადიდებლობა და სიყვარული სარწმუნოების მიმართ და თავისი აგენტების საშუალებით დაიწყო პროკლამაციების გავრცელება ხალხში: „ქართველნო, ორი მართლმადიდებელი ერი ერთმანეთს გადაგვიდა დასავლეთმა, გაერომ, ევროკავშირმა, მასონებმა...“, ქართველებმა კარგად იციან, რომ მათი მტერია არა რუსი მართლმადიდებელი ერი, არამედ ამ ერის სახელით მოქმედი რუსეთის სახელმწიფო მანქანა, ბოროტების იმპერია, რომლის შემოქმედი ლენინი, განკაცებული ბელზებელი, ყველა დროის სატანა და ეშმაკის მოციქული კვლავ უწევთ მინის კუბოში და მას დღესაც თაყვანს სცემს კრემლის მთავრობა.

ვინ იყო უფრო დიდი მასონი, ვინ აღასრულებდა მასონურ რიტუალებს ფარულად თუ საჯაროდ, მთელი ქვეყნის დასანახავად, ყოველ 7 ნოემბერსა და 1 მაისს, როცა საბჭოთა რუსეთის ბოროტმოქმედი მთავრობა ჯერ თაყვანს სცემდა მინის კუბოში გაშობილ სატანა-ლენინს, შემდეგ კი მის მაღლა მოწყობილი ტრიბუნიდან ნუსხავდა მათ წინ მონურად მავალ ასეულ ათასობით ადამიანს, დანარჩენ მსოფლიოს მილიონებს კი უგზავნიდა შიშის და შხამის იმპულსებს. იგივე სატანა ბელზებელი ლენინი მოძღვრავს დღეს საქართველოს დამარბეველ რუსეთის მთავრობას ქართველი მართლმადიდებლების ამოსაწვევად, ღვთისმშობლის წილხვედრი წმინდა ივერიის დასამხობად, რუსეთის მთავრობა და მისი საკუთარი ინტელიგენცია დღეს თაყვანს სცემს ლენინს – მართლმადიდებლობის მომთხრელს, დედამიწის ერთ მეექვსედ-

ზე, ეკლესიათა მმარცველს და დამაქცველს, ღვთისმსახურთა დამსოცველს.

ამ სასტიკ დღეებში გავრცელებული დარიგება პროკლამაციები გვიმტკიცებენ რომ ლენინის რუსეთი კარგია, ხოლო დასავლეთი ცუდი, ხალხს კი ამავე დროს თავისი ყურით ესმის ჩრდილოეთიდან შემოფრენილი ბომბდამშენების გრუსუნი და თავისი თვალთ ხედავს დაჭრილ-დასახინრებულ ღვენილებს, ბუნებრივად ჩნდება აზრი რომ ეს პროკლამაციები მართალია რუსი ბერების მიერაა ხელმოწერილი, მაგრამ სინამდვილეში კრემლშია შედგენილი და ბომბებთან, რაკეტებთან, ტყვიებთან ერთად გამოგზავნილი საქართველოში ღვთისმშობლის წილხვედრი ივერიის დასამხობად.

რუსეთის სახელმწიფო დედამიწაზე არც კი არსებობდა, როცა ქართველმა ერმა დასავლეთის ორიენტაცია აირჩია წმინდა ნინოს ხელქვეშ ნათლისღებით, ამით ბიზანტიური, ესე იგი დასავლური ცივილიზაცია ამჯობინა სკვითურ დესპოტიზმს.

რუსეთის სახელმწიფო სად იყო, როცა V საუკუნეში წმინდა მეფემ ვახტანგ გორგასალმა ანდერძად დაუტოვა ქართველ ერს ჰქონოდა სიყვარული დასავლური ცივილიზაციისა - „სიყვარული ბერძენთა მიმართ“. დღეს საბერძენეთი ნატოს წევრია მართლმადიდებელ ბულგარეთთან და რუმინეთთან ერთად.

მოსკოვის რუსეთი არც კი იყო ჩამოყალიბებული, როცა რუის-ურბნისის კრებამ განაცხადა „არა განგცეთ შენ მართლმადიდებლობაო“ რადგანაც ქართველი ერი მართლმადიდებლობის ერთგულია მოციქულთა დროიდან.

სწორედ მართლმადიდებლობისა და სარწმუნოების სიყვარულის გამო გაუუხსენით რუსეთს კავკასიის კარი XIX საუკუნის დასაწყისში და რა მივიღეთ სანაცვლოდ? – გაციმბირება, სახელმწიფოებრიობის მოსპობა, ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება, ტომა-



რაში ცემით მოკლული კათალიკოსი დოსითეოს ქუთათელი, და ცოცხლად დამარხული მიტროპოლიტი ნაზარი, ეკლესიათა და კათედრათა ნგრევა, ამის შემყურე მოჯანყე მორწმუნე ხალხის უწყვეტი ხოცვა-ჟლეტა მე-XIX საუკუნეში, ხოლო მე-XX საუკუნის ათეისტურ ბარბაროსობას ვინ აღრიცხავს, ასე ესმით მართლმადიდებლობა ლენინურ რუსეთში.

ამ მწარე დღეებში საქართველოს გული სამაჩაბლო გოდებამ მოიცვა, რადგან სობენ მის მკვიდრ მოსახლეობას. გაქრა პირისაგან მიწისა მხიარულება, ყველგან კენესა, მოთქმა და ტირილის ხმაა, აღარსად ისმის მარტლმადიდებელ მღვდელთა საგალობლები, ღვთის განდიდების ხმა, აღარ იკითხება საღმრთო წიგნები ხალხის სანუგეშოთ, ვინაიდან მთავარი ტაძრები გაუქმებულია, ეპარქიები დაცლილი, საღმრთო წიგნის მკითხველები განდევნილი, მათი მსმენელები კი დახვრეტილნი და დაკლულნი მოედნებზე, სადიდებელი წიგნები დამწვარია და ნაცრად ქცეული... აღარ ისმის რაიმე სიხარულის ხმიანობა, ხარება ახალ დაბადებულ ყრმათა შესახებ, მოხუცები აღარ სხედან მოედნებზე თავიანთი სახლების წინ და ბავშვები არ თამაშობენ მათ წინაშე, აღარ გროვდება მათი საქონელი საძოვრებზე და აღარ ხტიან კრავები მინდვრებში, აღარ ივსება საწნახელი, მტვენებით და ქვევრები ღვინით, კალოები ხორბლით, რუსის ჯარმა ყველა სიკეთე გააქრო.

ეს უბედურება დაატეხეს თავს ქრისტიანებს, მართლმადიდებლებს, დამწვარ ყამირად უქციეს ვენახები და თავთავიანი ყანები, მწიფე ნაყოფით დახუნძლული ვაშლის ბაღებიც კი ტანკებით გადათხარეს, დამწვარ ბოძების გროვად აქციეს მათი მშვენიერი სახლები, ყველა უბანი შედებეს უდანაშაულოთა სისხლით.

ყველასთვის სანატრელი და პატარძლებივით ღამაზი თამარაშენი, ქურთა, ნიქოზი და კიდევ 40 მათი მსგავსი, ქალაქებივით ფართო სოფელი,

შრომის მოყვარე, კეთილი, ეკლესიათა მაშენებელი, ბერ-მონაზონთა შემწყნარებელი, ღატაკთა შემწყალე ხალხით დასახლებული ორ დღეში ააოხრეს, ღვთის მოყვარეობა და სამართლიანობა შეურაცხვეს, წესრიგი უწესრიგობით შეცვალეს, გაძარცვეს ეკლესიათა სამკაულები, წაბილწეს ტაძრები, გადაწვეს საცხოვრებლები, წყალივით დაღვარეს უდანაშაულოთა სისხლი, ხოლო უპატრონო დაფლულთა რიცხვს ვინ მოთვლის. უღმრთონი, უქრისტონი, დამშეული ნაგაზებივით თავს დააცხრნენ სოფლებს. ალყა შემოარტყეს, შეიჭრნენ, ამოხოცეს, დევნეს ისე რომ დააცარიელეს, უწყალოდ გადაწვეს და კეთილ საქმედ მიიჩნიეს ასეთი ქმედება. ჰაერიც ხელშემწყობი იყო აოხრების ამ დღეებში, ვინაიდან დაჰბერა აგვისტოს ცხელმა ქარმა, აგიზგიზდა ალი ისე, რომ კვამლი ზეცას აღწევდა და ცეცხლის ალის ნაბერწკლებმა დაფარეს მზის სხივები. ქუჩები, სახლები და საქონლის გომურები აივსო მოკლულთა გვამებით, რიცხვის დამდგენი არავინ იყო, ვინაიდან, რომლებიც გაექცნენ კალაშნიკოვის ელვარე ტყვიას. დამალულნი სახლებში – გადაწვეს. ტყეებში დაფანტულთ კი ვერტმფრენები დაადევნეს და ყუმბარებით ხოცავდნენ. სულიერი მამები მასხარად აიგდეს. ვაი, ათეულობით ბედნიერო და სიმდიდრით განთქმულ სოფელ-ქალაქო, ივერიის გულო, მშვენიერებავ, აწ აღაპყრე თვალნი შენნი და იხილე შენი დევნილი, ტყვედ წაყვანილი და ყელგამოჭრილი შვილები, უწყალოდ ქვით ჩაქოლილნი, შეურაცყოფილი ქალები, სკოლის ბავშვები, შიშველი ფეხებით გაქცეულნი მთებსა და ტყეებში.

ლენინის კრემლმა მკაცრი ბრძანებით მოითხოვა, რათა არ დაენდოთ არც მოხუცი და არც ახალგაზრდა, არც ყრმა და არც ასაკოვანი, არც კაცი და არც ქალი, რათა ქართველებისაგან „გაეწმინდათ სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო“, დაანგრია სამაჩაბლოს ცხრა ხეობა და ცხრა ჯერ ცხრა სავანე, იქ სადაც კულტურის სასახ-



ლევები, სავაჭრო ცენტრები, სკოლები და ეკლესიები იდგა, დიდი ხარჯითა და ოსტატობით ნაგებნი მცხოვრებთა დასატკობად გადაიწვა, დაინგრა და განადგურდა. ვაი, კრემლის შეუბრალებელ ბრძანებებსა და სიცრუეს, რომელმაც გადააჭარბა ყველა ბოროტებას, გაუკაცრიელა კეთილმოწყობილი ქვეყანა, ზამთრის მოსვლამდე აოხრდა და დაიცალა შიდა ქართლი. ჩაქრა მუდამ ანთებული კანდელები ღვთისმშობლისა და წმინდანების ხატების წინ, საგალობელთა ნაცვლად ბუებისა და რუსი ჯარისკაცების ღრიანცელის ხმა ისმის, რომელთაც ახარებთ ჩირვებში და გათხრილ მიწაში შემალული დევნილების ნახვა, რომელთაც ხოცავენ ბაკში დამწყვდეული ცხვრებივით.

მძიმე მოსასმენია ეს მწარე ჩივილი, ვწერ, რათა მომავალმა თაობამ იცოდეს, რომ ნამდვილად იყო ეს დღეები, არ დაივიწყოს ქართველთა ეთნოწმენდა, რომ ისევე, როგორც ყველაფერი ცხინვალის რეგიონში იკორთას ტაძარიც ქართველთა ნაგებია, რომელიც ლენინის რუსეთმა „სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფოში“ მოაქცია, იკორთას ტაძარში კი წმინდა ბიძინა, შალვა და ელიზბარი არიან დაკრძალულნი, მართლმადიდებლობის გადარჩენისათვის მებრძოლი ქართველთა გმირები მე XVII საუკუნეში თავშეწირულნი, წუხან მათი ძეგლები, რადგანაც „დამონებული მიწის ქვეშ წოლა ძეგლებსაც აწუხებთ დაუვლით ჟრჟოლა“. წინაპართა სიტყვებს ვიმეორებთ რათა გვახსოვდეს, რომ ბიჭვინთის ტაძარში ათასი წელი ქვემო ივერიის კათალიკოსს ედგა კათედრა და უფალ ღმერთს ქართული ენით ადიდებდა, ასევე ქართველებისაგან დაცლილი აფხაზეთის სხვა ტაძრები და საეპისკოპოსოები – დრანდა, მოქვი, ბედია... სხვა რაღა უნდა ვთქვათ ამ მწარე დღეებში, ვერტმფრენების გრიალში, რომელნიც დიდგორის ტყეებს ბომბავენ...

წმიდაო ივერიაჲ, წმიდაო ივერიაჲ, როდემდე გაგრძელდება შენი სატანჯველები, როდემდე იდგები მსოფლიო გზაჯვარედინზე რუსული ჩექმით გაქედილი...

გაპყურებ შორს და ნუკრის თვალთ მშველელს დაეძებ,

ნუ დაივიწყებ, შენი მცველი მარად ღმერთია,

ნუ შეშინდები, მტკიცედ დადებ, შენ გყავს მფარველი.

შენი სიცოცხლის მოღარაჯე ღვთისმშობელია.

ყოვლადწმიდაო ჩაუთვალე ტანჯვა-განწმენდად.

შეურაცხყოფილს მიაშველე უკვდავი ხელი.

წამოაყენე, დაადგინე დიდ ერთა გვერდით.

კვლავ აღუდგინე, ქართველის დედაჲ, უფალს ივერი.

აგვისტო, 2008



მეგრელთა სისხლი სწყურდათ...

აწ გარდაცვლილი ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი დავითი თავისი ეპარქიის ყოველ მორწმუნეს, გვარ-ტომების მიუხედავად, იღებდა ვითარცა სულიერ შვილს. აფხაზებს მომეტებული ყურადღებით ეპყრობოდა, მაგრამ აფხაზ-აფსუათა მიერ გაგრა-ლესელიძის დალაშქრისას ქართველთა მიმართ ჩადენილმა სისასტიკემ სულიერად შეძრა მეუფე. ამასთან დაკავშირებით საგანგებოდ შეხვდა უცხოელ კორესპონდენტებს, ჩამოვიდა თბილისში და საჯაროდ ამხილა ფაქტები, კერძოდ ისიც, თუ როგორ გადაუსხნეს ძარღვები ქართველ ჭაბუკებს აფხაზ-მთიელებმა, როგორ აავსეს სისხლით ჭიქა და დალიეს. გაოგნების, ელდისა და მომეტებული მწუხარებისაგან გარდაიცვალა კიდევ ამ დღეებში მღვდელმთავარი.

ჭიქით ქართველთა სისხლის სმის ამბის მოსმენისას უნებლიედ გვახსენდება ბესიკი, ჩვენი მგოსანი, რომელიც ასევე აღწერდა აფხაზეთში ქართველთა სისხლის სმას, ოღონდ არა ჭიქით, არამედ გობით, ეს ასე ყოფილა: აფხაზეთის მთავარს ქართველთა წინააღმდეგ საომრად მოუწვევია ჩრდილოკავკასიური ტომები, ყირიმელი თათრები, ჯიქელნი, ადიღები, ყივჩაღები (ბესიკის დროს „ყივჩაღებს“ უწოდებდნენ კავკასიურ თურქულენოვან ტომებს), სწორედ მათ აფხაზებთან ერთად გადაუწყვეტიათ ქართველთა სისხლის სმა, თუმცა პოეტს მოვუსმინოთ:

„ყირიმელთ, ჯიქელთ, ალაზელთ, კერმუგელთ ამცნეს ცნობითა, ყივჩაღთა შემოიწვედნენ, ინდობდნენ სჯულის ძმობითა, აფხაზნი შეეფიცოდნენ ერთად და აგრევე ძღვნობითა, და მეგრელთა სისხლი სწყურდათ, თუმცა შეესვათ გობითა“.

ნაცნობი სურათია. აფხაზები ამ ჩრდილოკავკასიელ ტომებს მაშინაც, როგორც ახლა, იწვევდნენ შეპირებითა და ფიცით, რომ ომში მონაწილეობისათვის მიაერთებდნენ „ერთამს“ ანუ ფულსა და „ძღვენს“ (აღბათ ქართველ-

თა ქონებასა და სახლ-კარს ზღვის სანაპიროზე), „ყივჩაღებს“ კი (გენეტიკურად არამონათესავეთ) იწვევდნენ „სჯულის ძმობით“, ანუ ვითარცა მაჰმადიან თანამოძმეებს ქრისტიანთა წინააღმდეგ ომში. სრული თანამედროვე სურათია, ოღონდ გადმოცემული XVIII საუკუნის პოეტის მიერ, რამეთუ იმ დროსაც აფხაზეთში იდენტური პროცესი მიმდინარეობდა (ჩრდილოკავკასიელთა ჩამოსახლება საქართველოს მთისწინეთში), ბესიკი იქვე თავის პოემა „რუხის ომში“ წერს, რომ ჩვენს მიწა-წყალს მისეული ეს ინტერვენტები იყვნენ „ექვსნი გვარისანი“ და ისინი „ექვს ენითა ერთხმობდნენ ბევრის ბევრად“ (ახლაც თითქმის „ექვსნი გვარის“ ტომები ესევიან საქართველოს - რუსკაზაკები, თურქი მოქალაქენი, ჩეჩნები, ადიღები, ყაბარდოელები, ოსები, თუ არას ვიტყვით აფხაზებზე).

ასე რომ, ისტორია სრული სახით მეორდება, ოღონდ ჯერ-ჯერობით, როგორც ჩანს, გობი არ უხმარიათ ქართველთა სისხლის სასმელად.

თუ ვინმე ამბობს, რომ კავკასიელთა და აფხაზ მეთაურთა ომი საქართველოს წინააღმდეგ 1992 წელს დაიწყო, ვფიქრობ ცდება. თუ ასეა, მაშინ როგორ ავხსნათ „ქართლის ცხოვრების“ მემატრიანეების, ვახუშტისა და სხვათა მონაცემები იმის შესახებ, რომ დასავლეთ საქართველოში XVII საუკუნის 40-იანი წლებიდან, ვიდრე XIX საუკუნის შუა წლებამდე ჩრდილოკავკასიელთა განუწყვეტელი ომი წარმოებდა პირველ რიგში სამეგრელო-ოდიშის წინააღმდეგ?

ისტორიული საზღვარი აფხაზეთსა და ოდიშს შორის, თანახმად ვახუშტისა, იწყებოდა ანაკოფიასთან (დღევანდელ ახალ ათონთან). ამ ქალაქის შესახებ ის წერდა XVIII ს-ში „...აწ ოხერ არს და საზღვარი ოდიშისა და აფხაზეთისა. ამ ანაკოფიის აღმოსავლეთ ზღვიდამ მთამდე შევლო ზღუდე დიდი ლევან დადიანმან აფხაზთა გამოუსვლელობისათვის“. ცნობილი „აფხაზეთის კედელი“ თვით „სახელლოვან“ ი. ვორონოვის თქმითაც კი სამეგრელოს მთავარს აუგია. ის წერს:



„როგორც გამოირკვა კელასურის კედლის თავდაცვის ხაზის საერთო სიგრძე ასი კილომეტრია. მტერს ჩრდილოდასავლეთიდან ელოდნენ. ნაგებობა მრავალ ადგილას დიდი სისწრაფითაა აგებული, ზოგჯერ კოშკებს უსაძირკველოდ, პირდაპირ ბალახზე ან ნახევრადგადამწვარ ბუჩქნარზე დგამდნენ. თავისი მმართველობის ბოლო პერიოდში ლევანი იძულებული გახდა გადასულიყო თავისი სამფლობელოს ორგანიზებულ თავდაცვაზე, რომელიც გამოიხატა აფხაზეთის საზღვართან საფორტიფიკაციო ნაგებობების აგებითა და გამაგრებით. არქანჯელო ლამბერტი იძლევა ცონბას, რომ სამეგრელოს მფლობელებმა „ძალზე დიდი დანახარჯებით ააგეს კედელი 60 ათასი ნაბიჯის სიგრძისა“, ხოლო მეორე იტალიელი მისიონერის კასტელის რუკაზე კელასურის კედლის გამოსახულებას აქვს წარწერა - „კედელი 60 ათასი ნაბიჯია. განსაზღვრულია აფხაზთა შესაკავებლად“. (ი. ვორონოვი; „გ. მირე არხიტექტურის პამიატნიკოვ აბხაზი“, 1978, გვ. 104).

XVII ს. 40-50-იან წლებში აგებული ეს კედელი იცავდა სოხუმის, გულრიფშის, ოჩამჩირის, გალისა და ნაწილობრივ ზუგდიდის რაიონების ზღვისპირა, უხვმოსავლიან, სამიწათმოქმედო მხარეებს, რომელსაც მაშინ ოდიში ეწოდებოდა.

რატომ აიგო აღნიშნული გალავანი, რომელსაც ოდიშის თავადების გარდა ეპისკოპოსთა ჯარებიც იცავდნენ? რატომ იყო დაინტერესებული თვით ეკლესიაც კი ამ კედლის დაცვით, ვის ელოდნენ ჩრდილო-დასავლეთიდან?

ამ მხარეში XVII საუკუნეში მოხდა გასაოცარი მოვლენა, აფხაზეთის ახლადწარმოქმნილმა პატარა სამთავრომ, ორიოდე ათეულ წელიწადში გაცილებით უფრო ძლიერ და დიდ სამეგრელოს სამთავროს ჩამოაჭრა მნიშვნელოვანი აყვავებული ტერიტორიები ისე, რომ საზღვარი ანაკოფიიდან გადატანილ იქნა ქვეყნის შუა-

გულში, სამთავროს დედაქალაქ ზუგდიდამდე.

ეკონომიკურად, კულტურულად და საზოგადოებრივი ყოფით აფხაზეთის სამთავროს მცხოვრებნი ი. ვორონოვის მიერ ნახსენები უცხოელი მისიონერების აღწერით უკიდურესად ჩამორჩენილნი იყვნენ, მიწათმოქმედებასაც არ ეწეოდნენ, არ ჰქონდათ ქალაქები და სოფლებიც კი ჩვეულებრივი გაგებით, ამ პატარა ქვეყნის მოსახლეობაც მცირერიცხოვანი იყო, ხოლო სამეგრელო განვითარებული მიწათმოქმედების, ინტენსიური სოფლის მეურნეობის ქვეყანას წარმოადგენდა, აფხაზეთთან შედარებით მრავალრიცხოვანს, როგორც შეიარაღებით, ასევე სამხედრო ტექნიკით მოწინავეს. მაშ როგორ მოხდა, რომ პატარა სამთავრომ დაამარცხა შეუდარებლად დიდი სამთავრო?

არა აფხაზეთმა დაამარცხა ოდიში და ჩამოაჭრა ყველაზე აყვავებული მიწა-წყალი კელასურიდან ენგურამდე, არამედ ჩრდილოკავკასიურმა მრავალრიცხოვანმა ტომებმა, რომელთაც წინ აფხაზეთის მთავრები მიუძღოდნენ. არც ოდიშსა და არც მთელ დასავლეთ საქართველოს ძალა არ შესწევდა წინ აღდგომოდნენ კავკასიაში იმ დროისათვის ყველაზე მრავალრიცხოვან ეთნოსს - ადიღე-ჩერქეზებს. XVII საუკუნის 40-იან წლებში ლევან II დადიანის დროს ისინი გრიგალივით შეიჭრნენ სამეგრელოში აფხაზეთის გზით. მტრის შეჩერება ვერ შეძლეს სასწრაფოდ აგებული უგრძესი ე. წ. „აფხაზეთის კედლით“ და 60-იან წლებში მათ უკვე ეჭირათ სამეგრელოს ტერიტორია კოდორიდან ეგრისწყალამდე (დალიძემადე), ხოლო 80-იან წლებში ენგურამდე.

XVII-XVIII საუკუნეებში აღნიშნული მდგომარეობის გამო დაპყრობილ მიწა-წყალზე მოხდა დიდი ეთნიკური ცვლილება, გაჰქრნენ ძველი აფხაზები, ქართველური ტომი, ისტორიულ-კულტურული სახით ქართველები, მათი ადგილი თანდათანობით დაიჭირა



ახალმა ეთნოსმა, რომელიც XVII-XVIII საუკუნეებში საკუთარ ტომობრივ-ეთნიკური სახით ჩამოყალიბდა. ის უკვე არა ქართველური, არამედ ადიღე-ჩერქეზული წარმომავლობისა და სახისა იყო. ეს საკითხი გამოწველილვითა აქვს გამოკვლეული ნიკო ბერძენიშვილს. სამწუხაროა, რომ მისი მშვენიერი წიგნი, რომელმაც როგორღაც იხილა მზის სინათლე 1990 წელს, ფაქტობრივად მიუწვდომელია მოსახლეობისათვის.

ნ. ბერძენიშვილმა მეცნიერული სიღრმით უარყო მოსაზრება, რომ ძველი და ახალი აფხაზები ერთი ეთნიკური წარმოშობის ხალხია. ის წერს, რომ შუა საუკუნეებში აფხაზეთში მოხდა „მთის ჩამოწოლა“, ანუ მთის ეთნოსის ჩასახლება აფხაზეთის ბარში. აფხაზი თავადაზნაურობა, რომელმაც ბოლო დრომდე შეინარჩუნა თავისი ქართული და ქრისტიანული სახე, შეურიგდა მომხდურებს და მოლაშქრეებად გამოიყენა ისინი განუწყვეტელ ფეოდალურ ომებში. სამწუხაროდ, აფხაზეთის მკვიდრი მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი - დაბალი ფენები მოისპო, ტყვედ დაიყიდა ან მონებად აქციეს. მონებს „აგირუა“ ერქვათ, რაც გურულს ან მეგრულს ნიშნავს. ახლად ჩამოსახლებულებსაც - „აფხაზები“ უწოდეს ქართველებმა ისტორიულ-გეოგრაფიული კუთხის „აფხაზეთის“ სახელის მიხედვით. ნ. ბერძენიშვილი ძველ აფხაზებზე წერდა - „როგორც ფეოდალური ქვეყანა, აფხაზეთი ისეთივე საქართველო იყო და აფხაზი ისეთივე ქართველი იყო, როგორც ეგრისი და მეგრელი, როგორც ჰერეთი და ჰერნი, როგორც ქართლი და ქართლელი“. ახალი აფხაზები კი, როგორც ითქვა, უკვე არაქართული ტომები იყო, აფხაზობა უკვე არაქართველობაა. გააფხაზება - ეროვნების დაკარგვის ტოლფასია. მეცნიერი წერს: „აფხაზი თავადაზნაურობა შეურიგდა შექმნილ ვითარებას და დაიწყო „გააფხაზება“ (დასახ. ნაშრ. გვ. 610). აფხაზეთში მთის ტომის მიერ შემოტანილი პრიმიტიული საზოგადოებრივი ყოფა, ახალი აფხაზების სოციალური

უპირატესობა მიმზიდველი ჩანდა ბატონყმურ უღელქვეშ მყოფ საქართველოს სხვა კუთხეთა გლეხებისათვის - „ბატონყმობაში სულამოხდილი გლეხობა (არა მარტო ზღვისპირეთის) მიეტანა აფხაზობას, აფხაზეთი ყველა ბატონყმობის წინააღმდეგ მებრძოლი ქართველი გლეხების თავშესაფარი გახდა. და შეიქმნა ახალი აფხაზეთი“ (იქვე, გვ. 610). „აფხაზეთში გაბატონებული ახალი ყოფა რომ სასურველი იყო ფეოდალურ უღელში ჩაბმულ საზოგადოებისათვის, კარგად ჩანს იქიდან, რომ XIX საუკუნეში სამეგრელოს მოსახლეობა მნიშვნელოვანი რაოდენობით გადადის აფხაზეთში და იქ „აფხაზდება“ მხოლოდ იმიტომ, რომ მას ეს სოციალურად ათავისუფლებს“ (გვ. 616).

დამონებასა და დატყვევებას გადარჩენილმა მკვიდრებმა იმის შემდეგ, რაც ქვეყანას ახალი პატრონი მოეწვლინა, გააფხაზება დაიწყო. ერთი მიზეზი ისიც უნდა ყოფილიყო, რომ ჩრდილოკავკასიელთა მიერ დაპყრობილ ვრცელ ტერიტორიაზე მთებიდან ენგურამდე მცხოვრები მკვიდრნი უადრესად შეშინებული და თავზარდაცემულნი იყვნენ, მომხდურთა გასაოცარი სისასტიკით. მათგან თავდაცვის ყველაზე უკეთესი გზა - მათ თანამემკობედ თავის გამოცხადება, მათი ენისა, რელიგიისა და წეს-ჩვეულებების გატავისება იყო. შემოსეულთა სისასტიკეს ადასტურებენ ევროპელი მისიონერები და მოგზაურები. ჟან შარდენის ცონბით, სამეგრელოს 40 000-იანი მოსახლეობა 1640-იანი წლებიდან სულ რაღაც 30 წლის განმავლობაში განახევრებულა და ოცი ათასამდე შემცირებულა. ვახუშტი წერს - „იყო ჭირი ოდიშს, ვითარცა აღვწერეთ უმეტეს აფხაზთაგან, რამეთუ მოვიდოდიან ნავებითა და ხმელით, სტყვევნიდიან, დაიპყრეს ეგრისის მდინარემდე და დაეშენებოდნენ თვით აფხაზნი და არღარა იყო დრანდას ეპისკოპოსნი“... „ოდიშის ჭირი“ არანაკლები იყო „ქართლის ჭირზე“ - „კვლითა და ყიდვითა ტყვისათა უმეტეს აფხაზთაგან, რამეთუ მოვიდოდიან ლაშქრად და



აოხრებდიან ქვეყანათა ავაზაკობითა და ცხადად“ (ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, გვ. 354). ევროპელი მისიონერი წერდა: „სამეგრელო სამეგრელო აღარ არის, დაქცეული და აოხრებულია, კაცს აღარ შეუძლია უშიშრად იყოს, მუდამ აფხაზეთის შიშია“. ოდიში გაუდაბურდა.

საკუთრივ აფხაზებს აღიღური ტომები უფრო ადრე შემოესივნენ. 1533 წლის იანვარში აფხაზეთში შემოჭრილ ჯიქებს შეებრძოლნენ მამია გურიელი და მამია დადიანი ეპისკოპოსებთან ერთად. სამწუხაროდ, გაგრასთან ომში 31 იანვარს ქართველები დამარცხდნენ. გაგრის მარცხის შემდეგ მტერს გზა გაეხსნა ბიჭვინთისაკენ, რომელიც იმ დროისათვის დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო ცენტრს წარმოადგენდა. აქ უკვე VIII საუკუნიდან ქართული წირვა-ლოცვა იყო გაჩაღებული. შემოსევის გამო საკათალიკოსო ტახტი გელათში იქნა გადატანილი, ხოლო საეკლესიო განძი, ნაგროვები ათასი წლის მანძილზე, მთიელებმა დაიტაცეს. XVII საუკუნეში შემოჭრილმა მთიელი ტომების ტალღამ უმოწყალოდ მოსპო ქართულენოვანი საეპისკოპოსოები დრანდისა, მოქვისა, ბედიისა და სხვა ეკლესია-მონასტრები. აი, რას წერს ერთი თანამედროვე მკვლევარი ამ მთიელი ტომების ეთნიკური კუთვნილების შესახებ - „აფხაზებს შემორჩათ ბუნდოვანი წარმოდგენები მათი წინაპრების ამ მიწაზე საიდანღაც (ეტყობა დღევანდელი ადიღედან) მოსვლის შესახებ... იმათი მნიშვნელოვანი ნაწილი, ვინც თავის თავსა აფხაზებს უწოდებს, უნდა მივიჩნიოთ ამ სულ ცოტა ხნის წინანდელი ჩრდილოელი დამპყრობლების შთამომავლებად“ (რ. ევლოკიმოვ-ვოლგაკი „აფხაზეთის...“ გაზ. „სახ. გან.“ 29. XI. 89).

ყველა უცხოელი მეცნიერი XIX ს. მიწურულამდე იმ ხალხს, რომელსაც ქართველები „აფხაზებად“ იხსენებენ - ჩერქეზებს ანდა აბაზებს უწოდებს, მხოლოდ ქართველები უწოდებდნენ მთებიდან აფხაზეთში ჩამოსახლებულ

სხვადასხვა ტომებს (ჯიქებს, ჩერქეზებს, აბაზებს, აფსარებს ანუ აფსუებს) - აფხაზებს. მაგალითად, ქათიბ ჩელების ცნობით - „ჩერქეზების საზღვარი სამეგრელოა“ მისი აზრით „აბაზა“ და „ჩერქეზი“ ერთი ხალხია. ის წერს - „აბაზა არაა ქართველი, მეგრელი და დადიანი კი ნამდვილი ქართველია“. მას გაუგონია გადმოცემები აბაზების უცხო მხრიდან მოსვლის შესახებ, მოჰყავს შესაბამისი ლეგენდა და ასკვნის - „ჩერქეზები და აბაზები ამ სამი ტომიდან გავრცელდნენ“ („ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ“, 1978, გვ. 132).

ახალი აფხაზების ეთნიკური კუთვნილების შესახებ წერენ ევროპელებიც: სპანსერი მათ პირდაპირ „ჩერქეზებს“ უწოდებს. მის დროს ბიჭვინთა უკვე მათ მიერ იყო დაჭერილი. ბამბორი - ლიხნი, მისი აზრით, ჩერქეზეთის შუაგულია, შერვაშიძე - ჩერქეზების ტომის მთავარია“. 1866 წ. აჯანყების შემდეგ რუსეთის მთავრობამ ეს ახალი აფხაზები თურქეთში გაასახლა. აღსანიშნავია, რომ გასახლებულნი და მათი შთამომავალნი თავიანთ თავს არა „აფხაზებს“, არამედ „ჩერქეზებს“ უწოდებდნენ. თურქეთის ოფიციალური სტატისტიკითაც ისინი აღირიცხნენ არა აფხაზებად, არამედ ჩერქეზებად. მხოლოდ ქართველები უწოდებდნენ აფხაზეთის ახალ მოსახლეთ „აფხაზებს“, როგორც ეს უკვე აღინიშნა, სწორედ ქართველების გავლენით უწოდეს მათ რუსებმა „აფხაზები“, რუსების გავლენით კი ევროპელებმაც. აფხაზების ნამდვილი ეთნიკური კუთვნილების შესახებ შესანიშნავად იციან ჩრდილოკავკასიურმა ტომებმა. სწორედ ამიტომ ეხმარებიან ამჟამად ისინი აფხაზებს, ვითარცა თანამემკობებსა და თანამორწმუნეებს, გამომდინარე აქედან, აფხაზთა, ანუ აფსუა-აფსართა და ჩრდილოკავკასიელთა ქმედება აფხაზეთში მიზანმიმართულია, წინასწარდასახული და დაგეგმილი. მათი შორსგამიზნული სტრატეგია ითვალისწინებს იმ დანაკლისის ანაზ-



დაურებას, რომელიც ადიღურ-ჩერქეზულ ტომებს კავკასიაში რუსების დამკვიდრების გამო მოუვიდათ. როგორც ცნობილია, კავკასიის ეს უდიდესი ტომი რუსეთის იმპერიამ თითქმის განადგურებამდე მიიყვანა. ამჟამად ჩრდილოკავკასიაში, ისტორიულ სამშობლოში მათი რიცხვი უმნიშვნელოა და იქ ამჟამად რუს-კაზაკები არიან დასახლებულნი (კრასნოდარისა და სტავროპოლის მხარეები). ამ მიზეზების გამო ჩერქეზების სახელმწიფოს აღდგენა ჩრდილო კავკასიაში ჯერჯერობით შეუძლებელია, სამაგიეროდ საქართველოს სუსტი სახელმწიფოს ნაწილ – აფხაზეთში მათ ეს შესაძლებლად მიაჩნიათ. მათი აზრით, საქართველო ვერ გაუძლებს თურქეთში მცხოვრები ასეული ათასი ჩერქეზის, მათი ჩრდილოკავკასიელი თანამეგობლების აფხაზეთში შესევას, მათ კაზაკებიც სიამოვნებით დაუჭერენ მხარს, რადგანაც აფხაზეთში ჩერქეზული სახელმწიფოს წარმოქმნის შემდეგ სტავროპოლისა და კრასნოდარის მხარეებში მცხოვრები მცირერიცხოვანი ადიღე-ჩერქეზები აფხაზეთში გადასახლდებიან. ეს კი კაზაკების ოცნებაა. რაც შეეხება აფხაზეთში მცხოვრებ ქართველებს, აფხაზთა მეთაურების ფიქრით ისინი აფხაზეთად ჩაეწერებიან, როგორც ეს პროცესი ადრეც მოხდა ქართველთა გააფხაზების სახით.

ხემოთ მოყვანილიდან და აფხაზეთში ამჟამად შექმნილი ვითარებიდან კარგად ჩანს, თუ ვინ არიან ინტერვენტები და ქვეყნის დამპყრობნი, მაგრამ უცხოეთის მასობრივი ინფორმაციის საშუალებანი სხვაგვარად სახავენ ვითარებას. ცხადია, ამჟამად არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, აფხაზების წინაპრები მკვიდრნი არიან თუ ჩამოსახლებულნი, მათ აქვთ და ყოველთვის ექნებათ ყოველგვარი სამოქალაქო უფლებები, თანაბრად საქართველოს ამ კუთხის სხვა მოსახლეებისა, მაგრამ მათ სწორედ ეს გათანაბრება არ სურთ.

მოსკოვის რადიო შარშან, 26 ოქტომბერს ასე გადმოსცემდა აფხაზეთში არსებულ ვითარებას - „მართალია,

ქართველებს აქვთ რიცხობრივი უპირატესობა და ტექნიკის სიჭარბე, მაგრამ აფხაზთა მხარესაა მორალური უპირატესობა თავისი მიწისათვის მებრძოლი ჯარისკაცისა, რომელთაც ჩრდილოკავკასიელებიც ეთანხმებიან სამართლიან ომში“. მაშასადამე, ქართველები არიან სხვისი მიწის დამპყრობნი, უსამართლო ომის გამძალებლები და ამის გამო მორალურადაც დაცემულნი.

ამ საკითხში, მართლაც, საჭიროა მეტი სიცხადის შეტანა. ომის სამართლიანობის საკითხში ჯარისკაცს უნდა ჰქონდეს სრული სიცხადე. რაიმე ეჭვი დამღუპველია. არათუ ახლა, არამედ XII საუკუნეშიც კი თავისი სახელმწიფოს უდიდესი სიძლიერის დროს ქართველ ჯარისკაცს ხმალი არ დაუძრავს სხვისი მიწის დასაპყრობად. ასეა ახლაც.

ხშირად გამოუთქვამთ წუხილი იმის შესახებ, რომ ინფორმაციულ ომში ქართული მხარე დამარცხდა, რუსეთსა და უცხოეთში საინფორმაციო საშუალებები აფხაზებს უჭერენ მხარს. ამაში ბრალი არა აქვთ ქართველ ჟურნალისტებს. ინფორმაციული ომი არა ახლა, შარშან და წელს წავაგეთ, არამედ მაშინ, წინა წლებში, როცა არ გავიზიარეთ სიმართლე, გამოთქმული პ. ინგოროყვასა და ნ. ბერძენიშვილის მიერ აფხაზთა ეთნიკური წარმომავლობის შესახებ.

„ლეონის ორდენი“, რომელიც არძინბას დაუწესებია, როგორც „აფხაზეთის სახელმწიფოს“ უმაღლესი ჯილდო, პირველ რიგში ეკუთვნით იმ ქართველთ, რომელნიც წერენ VIII საუკუნეში „აფხაზი ეროვნების“ არსებობისა და მისი არაქართველობის შესახებ, ცხადია, მათი აზრით VIII საუკუნეში მოღვაწე აფხაზთა მეფეები ლეონ I და ლეონ II არაქართველები იყვნენ, სწორედ ამგვარ მეცნიერულ საფუძვლებზე დგას არძინბას იდეოლოგიური სიცრუის მანქანა.

გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 17. III. 1992 წ.



მოგზაურობა ათონზე

1981 წლის 19 სექტემბერს საბერძნეთში ივერთა მონასტრის მოსალოცად გაემგზავრა ჩვენი ხუთკაციანი ჯგუფი. მარშრუტი ასეთი იყო: თბილისი-მოსკოვი-სოფია-ათენი-თესალონიკი-ურანოპოლისი-ივერონი. ურანოპოლისიდან ათონის ნახევარკუნძულისაკენ გავემგზავრეთ პატარა გემით. ათონის ნახევარკუნძულზე, ანუ მთაწმიდაზე განლაგებულია ორი ათეული მონასტერი. მათ შორისაა ივერონის მონასტერიც. ინტენსიური სამონასტრო ცხოვრება აქ დაწყებულია ადრეულ შუა საუკუნეებში და უწყვეტად მიმდინარეობს დღემდე. ათონის მონასტრებში დაცულია მსოფლიო მნიშვნელობის მატერიალური და სულიერი კულტურის ძეგლები, უამრავი ხელნაწერი, მინიატურა, ისტორიული საბუთი, მხატვრობა, მდიდარი სამონასტრო განძი, ისტორიულ პირთა მემორიალური ნივთი და წმიდანთა ნაწილები. ათონის ნახევარკუნძული ნამდვილი განძთსაცავია. ამიტომაც არავის უშვებენ სპეციალური ნევართვის გარეშე. პირველ რიგში საჭიროა კონსტანტინეპოლის პატრიარქის ნებართვა. ამ ნებართვის საფუძველზე საბერძნეთის შინაგან საქმეთა სამინისტრო იძლევა ათონის ნახევარკუნძულზე შესასვლელ საშუალებას. ჩვენ კონსტანტინეპოლის პატრიარქის ნებართვა თბილისშივე მივიღეთ, ხოლო ათენში ქორეპისკოპოს ქრიზოსტომოსის თავაზიანი დახმარებით მივიღეთ საშუალება.

ათონის ნახევარკუნძულის პატარა ნავმისადგომ „დაფნისში“ დაგვხვდა ივერთა მონასტრის ერთ-ერთი წინამძღვარი პროიდუმენი, არქიმანდრიტი კალინიკე.

დიდი, მომქანცველი გზის გაგლის შემდეგ მასპინძლის შეხვედრამ ძალზე გაგვახარა. დაფნისიდან ივერონისაკენ გავემგზავრეთ ავტობუსით. პროიდუმენმა კალინიკემ შორიდან დაგვანახა ივერონი, დიდებული ივერთა მონასტერი.

„მამანი ჩვენნი... მოიწინეს... განმამრავლებლად ნათესავისა ჩვენისა...“

აღაშენეს დიდებული ესე ლავრა სამკვიდრებლად ქართველთა“ - წერს გიორგი მთაწმინდელი. საუკუნეთა მანძილზე მოღვაწეობდნენ ქართველი ბერები ივერონში. მათი ღვაწლის შედეგი იყო ის, რომ „შეიმკო და აღყავა ენა ჩვენი“, „განათლდა ქართველთ ქვეყანა და ენა“.

ივერთა მონასტრის შესასვლელ მშვენიერ კარიბჭესთან შეგვხვდნენ მონასტრის მმართველი უხუცესთა საბჭოს წევრები, ბერები. მღვდელთმთავართან შეხვედრის ტრადიციული წესის შესაბამისად, მეუფე კონსტანტინეს მოახსურეს მანტია, მიართვეს სამღვდელთმთავრო კვერთხი, ამთხვევინეს სახარებაზე და დარეკეს ზარები. მონასტრის ეზოში შეგვიძღვა ორი ახალგაზრდა ბერი. ანთებული გრძელი სანთლებით, მასპინძლებთან ერთად, სახეიმო საგალობლით შევედით ივერთა მონასტრის მთავარ ტაძარში. უცებ სხვა სამყაროში მოგვხვდით. ესაა ყავისფერ-ოქროსფერი უსასრულობა, რომელიც იწვევს სასოებისა და მოკრძალების გრძობას. აქ სრულებით იცვლება ადამიანი. დიდებულია ტაძრის ინტერიერი - კანკელი, ჭაღები, დიდი ქორკანდელი, გამოქანდაკებული შანდლები, მშვენიერი უძველესი, მოოქროვილ-პერანგიანი სასწაულთმოქმედი ხატები, ფრესკები, მდიდარი საეკლესიო სამკაულები.

ტაძრის გუმბათი ეყრდნობა 4 მძლავრ მარმარილოს სვეტს. მის ცენტრში გუმბათის ქვეშ დამაგრებულია „კიკლო“ - მრგვალი სპილენძის რკალი, რომელზედაც წერია: „მე დავამყარე ოთხი ბოძი და არ შეირყევა უკუნიითი უკუნისამდე - გიორგი მონაზონი, ივერი ქტიტორი“.

ღიას, ქართველებმა ავაგეთ ივერონი. ივერონი სიამაყეა ათონის წმიდა მთისა, საბერძნეთისა და მთელი მართლმადიდებლობისა. ჩვენ ივერები ვართ. ამიტომაც ვართ აქ ასეთი ყურადღებისა და მზრუნველობის ქვეშ.

ივერონის მთელი მონასტერი საქართველოს ისტორიისა და ქართ-



ველი ერის კულტურის ნამდვილი მუზეუმი. გასაოცრად ცოცხლდება აქ ჩვენი ერის წარსული, თითქმის უწყვეტად, X ს-დან დღემდე. მონასტრის ყველა შენობა უკავშირდება რომელიმე ქართველ საეკლესიო, სახელმწიფო ან საზოგადო მოღვაწეს.

ტაძარი, რომელშიც დასვენებულია ივერიის სასწაულმოქმედი ღვთისმშობლის ხატი - „პორტაიტისა“, აგებულია აშოტ მუხრანბატონის მიერ. იგი ამავე ტაძარშია გამოხატული, დასავლეთის კედელზე. აქვე, კარიბჭის შესასვლელთან, ექვთიმე მთაწმინდელის ცნობილ კოშკში, იწერებოდა ქართული სახარება. მთავარი ტაძარი აგებულია გიორგი მთაწმინდელის მიერ. მონასტერს იცავს უმშვენიერესი, ძალზე დიდი კოშკი, ბიზანტიური სტილისა, აგებული ყვარყვარე ათაბაგის მიერ. მასვე აუშენებია სატრაპეზო. მესამე ტაძარი აგებულია ყველაზე უფრო ადრე, იოანე მთაწმინდელის მიერ. ქართველების აგებულია სამრეკლოც და საერთოდ, ძველი ნაგებობების უმრავლესობა. მონასტრის გარშემო არის XIX და წინა საუკუნეებში ქართველი ბერების მიერ აშენებული სამლოცველოები და „სკიტები“.

ივერონში განსაკუთრებული მოწიწებით უყვართ ამ მონასტრის დამაარსებელნი. ყოველი წირვა-ლოცვის დროს, მონასტრის ტიპიკონის შესაბამისად, ჩამოლოცვისას აუცილებლად დღეში რამდენჯერმე მოიხსენიება იოანე, ექვთიმე, გაბრიელ, გიორგი მთაწმინდელები. მათ შესახებ ერთმანეთსა და სტუმრებს უყვებიან ძველ გადმოცემებს. ისინი არიან წმიდანები ღირსი მამები, რომელთაც თხოვენ შეელასა და დახმარებას, მეოხებას ღვთის წინაშე. სიხარულითა და სიამაყით უჩვენებენ მლოცველებს მათ ნივთებს, თუ წერილებს. მათი ხსოვნა არა მარტო ივერონში, არამედ მთელს ათონის მთაზე ცოცხლობს.

ათასი წლის წინ მოღვაწე ჩვენი წმიდა მამები გზას გვიკვალავდნენ საბერძნეთსა და ათონზე. მაგალითად, ათონზე ერთი მონასტრის მლოცვისას გზაზე შემოგვხვდა ბერი, რომელმაც

არ იცოდა ჩვენი ვინაობა. აგუსენით, მაგრამ ვერ გაიგო. შემდეგ ვუთხარით, რომ იმ ქვეყნიდან ვართ, საიდანაც იყვნენ იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები. მაშინვე მიხვდა, რომელ ქვეყანაზე იყო ლაპარაკი და ჩვენს მიმართ აშკარა მოწიწებისა და პატივისცემის გრძნობით განიმსჭვალა. ივერონის მონასტრის ათასი წლის აღსანიშნავად მოჭრეს სამახსოვრო მედალი, საკმაოდ დიდი დიამეტრისა. მასზე გამოხატულნი არიან ქართველი წმიდა მამები: - იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები.

ათონზე ოცზე მეტი მონასტერია. შევქველით მოგველოცა ათიოდე მონასტერი, სადაც ჩვენ, ივერიელ ეპისკოპოსებს, გასაოცარი სიყვარულითა და სიხარულით, ტიპიკონის სრული დაცვით გვხვდებოდნენ. ზოგიერთ მონასტერში გაკვირვებასაც კი გამოთქვამდნენ, რატომ არ იყვნენ ივერთა მონასტერში ივერიელი, ქართველი ბერები.

მთელს ათონზე გაბნეულია ქართული წიგნები და ნივთები. მაგრამ სულ სხვაა ივერონი, ესაა ქართული კულტურის ცენტრი. უამრავი ქართული ეროვნული, ისტორიული, საეკლესიო ნივთით, შენობით, წიგნით. ძალზე საგულისხმო იყო ჩემთვის ქართული დრო. დიახ, ივერონი მუშაობს დროის სადღეღამისო აღრიცხვის საკუთარი სისტემით, რომელსაც ქართულ დროს ეძახიან. ეს მოდის ძველთაგანვე. საერთოდ, ათონის მონასტრებში დროის აღრიცხვა განსხვავებულია საბერძნეთისა და მთელი ევროპის დროისაგან. ათონის მონასტრები მუშაობენ ბიზანტიური დროით. მათგან განსხვავებით მხოლოდ ივერონი მუშაობს, როგორც აღვნიშნეთ, დროის საკუთარი აღრიცხვით - ქართული დროით. ეს დრო, როგორც გვითხრეს, მიღებული ყოფილა ძველ საქართველოში.

ყველაფერი მნიშვნელოვანია ივერონში, უბრალო წვრილმანიც კი, მაგრამ მაინც შეუძლებელია განსაკუთრებით არ აღინიშნოს ივერონის სამი სიამაყე - ივერიის ღვთისმშობლის სასწაულმოქმედი ხატი - „პორტაიტისა“, ბიბლიოთეკა - ქართული ხელნაწერი



წიგნებით და მუზეუმი - ქართული ნივთებით.

საყოველთაოდ ცნობილია, თუ რა დიდი სიყვარულით სარგებლობს ყოველ მართლმადიდებელ ქრისტიანს შორის ივერიის ღვთისმშობლის ხატი. წარმოუდგენელია ივერთა მონასტერი ამ უწმიდესი სიღიადის გარეშე. ჩვენ მოწმენი ვიყავით იმისა, თუ როგორ ამხნევენ და სულიერად აძლიერებს „პორტაიტისა“ მონასტრის ბერებს. ამ ხატთან ყოველ დილით სრულდება პარაკლისი ივერიის ღვთისმშობლისა. ივერიის ღვთისმშობელი მოჭედელია. ახალი მოჭედილობის ქვეშ ჩანს ძველი ქართული მოჭედილობა. ხატზე ჩამოკიდებულია ოქროსა და ძვირფასი ლითონების ნაკეთობანი, მედალიონები, ჯვრები და სხვა. ეს შემოწირულობაა. ასე ყოფილა ძველ საქართველოშიც. ცნობილია, რომ ხახულის ღვთისმშობლის ხატსაც სწირავდნენ ჩვენი მეფეები და მლოცველები ძვირფას ნივთებს. ძნელი ასაწერია ის ზემოქმედება, რომელსაც ახდენს „პორტაიტისა“ მთელს ივერონსა და ათონზე. როგორც ვთქვით, იგი არის სიამაყე, სიქადული, ღირსება ივერონის მონასტრისა და არა მარტო ივერონისა, შეიძლება ითქვას, მთელი საბერძნეთისა და ყველა მართლმადიდებელი ქრისტიანისა. და რაოდენ სასიხარულოა ჩვენთვის, ქართველებისათვის, რომ ეს ცნობილი ხატი დაკავშირებულია ქართველი ბერის - გაბრიელის და ივერონის ქართველი მამების სახელთან.

ივერონის ქართული ბიბლიოთეკა შედარებით კარგადაა ცნობილი საქართველოში. ამ ბიბლიოთეკის ხელნაწერების მნიშვნელობის შესახებ ინფორმირებულია ჩვენი საზოგადოებრიობა. ამ ხელნაწერების მიკროფილმები ჩამოტანილია საქართველოში.

ჩვენში ყველაზე ნაკლებადაა ცნობილი ივერონის მუზეუმი; პირიქით კი უნდა იყოს; აქ იმდენი ძველი, ღირებული, მნიშვნელოვანი ქართული ნივთია. გვიჩვენებს მონასტრის სიკვლეები, ქართული მინაწერებით. მინაწერე-

ბის უმრავლესობა ისეა გამჭრალი, რომ მათი ფოტო, ან კინოფიქსაცია შეუძლებელია. მინაწერების ამოკითხვა იქვე, ადგილზე შეუძლია მხოლოდ სპეციალისტს. მაგალითად, სიგელ №8-ზე არის ქართული წინადადება; უფრო ზუსტად, წინადადების ფრაგმენტები

„ყოველისა (?) მთისაგან (?) დაწერილი რომელს (?) ერის ას არავინ გარდახდებოდეს“

ასევე არის № 10 და № 11 ხელნაწერზე. ეს ხელნაწერი სიგელები ბერძნულია, მინაწერები კი - ძველ ქართული. მუზეუმში გვაჩვენებს ქართული დაფარნები ქართული წარწერებით. ერთ დაფარნას აქვს წარწერა - ეპისკოპოსი ელისე. გვიჩვენებს ქართული ენქერები, ბარძიმ-ფეშხუმები ქართული წარწერებით, მოჭედილი სახარებები ასევე ქართული წარწერებით. არის ბერძნული სახარება, აგრეთვე, აღსაფლის კარებზე ჩამოსაფარებელი კრეტსაბმელი, რომელზეც გამოხატულია თორნიკე ერისთავი. არის უამრავი ქართული ოქრომკედით შესრულებული სამღვდელო და სამღვდელმთავრო სამოსელი, ქართული უმშვენიერესი პეტრახილები, სამაჯურები და სხვა.

ქართული შესამოსელით ყოველ აღდგომის დღეს აუცილებლად უნდა შეიმოსოს მთავარ ტაძარში მწირველი მღვდელმთავარი, - ასეთია ტრადიცია. მუზეუმში ინახება ქართული წმიდა ნაწილები.

ივერონში 30-მდე ბერია. ყველაზე ახალგაზრდა ბერი, იოაკიმე, 24 წლისაა, ყველაზე მოხუცი, დამიანოსი - 90-ის. იგი ივერონში მივიდა 1910 წელს და 71 წელი გაატარა მონასტერში და ამჟამადც ერთ-ერთი ყველაზე საპატიო მეთაურია ივერონისა; ძალზე გამჭრიახი და ნათელი გონებისაა. მონასტერში ერიდებიან ახალგაზრდა ბერების მიღებას. მსურველმა ჯერ უნდა გაიაროს კურსი სპეციალურ სკოლაში. ასეთი სკოლა არის ათონის „დედაქალაქ“ კარიესში. სკოლის დამთავრების შემდეგ გაანაწილებენ რომელიმე მონასტერში, სადაც მან მორ-



ჩილად უნდა დაჰყოს მნიშვნელოვანი დრო (1 წელი მაინც). მორჩილების ვადა დამოკიდებულია თვით მორჩილზე, მის ქცევაზე, ბერობისათვის მზადყოფნაზე. თუ მორჩილი გამოიჩენს თავს, მას ბერად აღკვეცავენ. ბერი დიდი პატივისცემით სარგებლობს. ის გამორჩეული ადამიანია. როგორც გვითხრეს, ივერიის მონასტერის ბერი ევსევოსი თეოლოგიის პროფესორია, ბერი გენადიოსი - ენათმეცნიერების დოქტორი, ბერი გერასიმე - ფილოლოგი, ერთი ბერი ექიმი. საერთოდ, ბერები ნათელი გონების, ძალზე განვითარებული, ერუდირებული ადამიანები არიან. მათ ყველა პირობა აქვთ შექმნილი მუშაობისა და შემოქმედებისათვის. აქვთ მშვენიერი ბინები მონასტრის შენობაში, მიწის საკუთარი ნაკვეთები საცხოვრებელთან ახლოს, საკუთარი ბაღები. ისინი ცხოვრობენ ცალ-ცალკე, დამოუკიდებლად, მაგრამ ქმნიან ერთ მთლიან შემჭიდროებულ კოლექტივს. უმთავრესად მათ აერთიანებთ წირვა-ლოცვა, რომელსაც დღე-ღამეში დაახლოებით 8 საათი ეთმობა. დანარჩენ დროს სრულებით თავისუფლები არიან.

მონასტრები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან ტიპიკონის მიხედვით. ტიპიკონი - ესაა მონასტერში ბერების ცხოვრების წესი. ცხადია, ბერს რომელი მონასტრის ტიპიკონიც მოსწონს, იმ მონასტრის ძმობაში შევა. მაგალითად, მონასტერ სტავრონიკიტაში უფრო მკაცრი ტიპიკონის ბერები არიან, მონასტერ სიმონ-პეტრეში კი პირიქით, ნაკლები სიმკაცრეა. სამაგიეროდ, აქ ყურადღება გამახვილებულია სასულიერო ხელოვნების შესწავლა-განვითარებაზე.

ათონი სარგებლობს ავტონომიით. ათონის ადმინისტრაციულ ცენტრში, კარიესში, ანუ კარეაში, არის ათონის მთის გუბერნატორის რეზიდენცია, ქალაქის ხელისუფლება და ათონის წმიდა მთის მონასტრების მმართველი საბჭო - კინოტი. საბჭოს წევრებს ირჩევენ დიდი მონასტრებიდან ყოველწლიურად. 1982 წელს ამ საბჭოში

უფროსი იქნება ივერონის წარმომადგენელი.

ოთხშაბათს კარეაში ვეწვიეთ წმიდა კინოტს, სადაც მოგვიწვეეს ოფიციალური, ძალზე საზეიმო შეხვედრა. გადავიხადეთ საერთო პარაკლისი „დედაქალაქის“ მთავარ ტაძარ პროტატში. შემდეგ მიგვიწვიეს რეზიდენციაში. მმართველმა მოგემართა სიტყვით. დიდი სურვილი აქვთ, უფრო მჭიდრო კავშირი ჰქონდეთ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიასთან.

ხუთშაბათს გავემგზავრეთ დიდ, ანუ ათანასეს ლავრაში. გზად მოვილოცეთ მონასტერ კარაკალაში. მონასტერში სულ 12 ბერია, მაგრამ მათი სამონასტრო ცხოვრება და სულიერი სიმაღლე სამაგალითოა. კარაკალას შემდეგ მოვილოცეთ მონასტერი ფილოთეოსი. ეს მონასტერი საინტერესოა ქართველი კაცისათვის.

შეგვხვდნენ განსაკუთრებული ზეიმითა და სიხარულით. როგორც შემდეგ შევიტყვეთ, ეს სიხარული გამოწვეული ყოფილა იმით, რომ ჩვენ ვიყავით საქართველოს ეკლესიის წარმომადგენლები. ქართველებს დიდად უმოღვაწიათ ამ მონასტრის აღდგენასა და გამშვენიერებაზე, მისი სულიერი განმტკიცება-აყვავებისათვის.

პარაკლისის შემდეგ მიგვიწვიეს სადილზე. შევედით მშვენიერ, დიდ სატრაპეზოში. სწორედ აქ შევიტყვეთ ქართველთა ღვაწლის შესახებ. სატრაპეზოს კედელზე გამოსატულნი არიან კახეთის მეფეები: ლევანი და მისი ძე - ალექსანდრე. მათ ხელში უჭირავთ მოღელი მონასტრისა (არა ერთი ტაძრისა, არამედ მთელი სამონასტრო ანსამბლისა). ეს იმას ნიშნავს, რომ მათ მთელი მონასტრის აღდგენა-გამშვენებაშიც მიუძღვით დიდი ღვაწლი. მონასტრის თავდაპირველი მაშენებელი იყო ფილოთეოსი, რომლის სახელსაც ატარებს მონასტერი. ჩვენს კითხვაზე, იყო თუ არა მონასტერში ქართული წიგნები, ან რაიმე ნივთი, გვიპასუხეს, რომ არის ერთი ქართული წიგნი, რომელშიც ჩაწერილია სია იმ პირებისა, რომელთაც იხსენიებდნენ წირვალოცვის დროს. ეს წიგნი ვერ ვნახეთ,



რადგან მონასტრის იღუმენი იმჟამად არ იყო მონასტერში. ჩვენც ვჩქარობდით. ყველა მათ სიტყვაში იგრძნობოდა სიყვარული საქართველოსა და ქართველების მიმართ. ხალისით გვაჩვენეს შავი ყურძენი, გვითხრეს ქართულიაო. იგი გავრცელებულია მთელს ათონზე. აქვე გამოთქვეს წუხილი ივერონში ქართველი ბერების არყოფნის გამო. „ფილოთეო“ ძალზე დიდი მონასტერია, - სუფთა, მდიდარი, გამორჩეული. აქ არის 70-მდე ბერი. აქ ჩვენი მკვლევარი ძალზე ბევრ ქართულს აღმოაჩენდა და შეისწავლიდა. აუცილებლად საჭიროა ქართველი მკვლევარის მივლინება.

ათანასეს დიდი ლავრა ათონზე მთავარი ლავრაა არა სიდიდით, არამედ თავისი მნიშვნელობით, იგი წმიდა ათანასემ, ათონზე სამონასტრო ცხოვრების დამწყებმა დააარსა. ამიტომაც ამ მონასტერს განსაკუთრებული ავტორიტეტი აქვს. როგორც გვითხრეს, წმ. ათანასეს დედა ქართველი ყოფილა, ლაზი. მისგან ჰქონდაო ათანასეს სიყვარული ქართველების მიმართ. ამით ასაბუთებენ განსაკუთრებულ მზრუნველობასა და მფარველობას, რომელსაც წმ. ათანასე იჩენდა წმ. იოანე მთაწმინდელის, „ივერონის“ დამაარსებლისადმი. წმ. ათანასემ მისცა იოანეს მონასტრის აშენების ნებართვა. ეს ნებართვა ახლაც შენახულია. ათანასეს ლავრა განთქმულია თავისი ბიბლიოთეკითა და მუზეუმით. ბიბლიოთეკაში რამდენიმე ქართული ხელნაწერი გვიჩვენეს, ერთი ქართული ხელნაწერის ნომერი იყო Z1-37. ამას გარდა, სხვა ქართული ხელნაწერებიც არის. ყველა ხელნაწერის მიკროფილმია გადაღებული. ისინი ინახება სალონიკში. მუზეუმში არის ქართული ნივთები, ძალზე იშვიათნი და ძალზე საინტერესონი. ზოგიერთი გამოფენილია ვიტრინაში. მაგალითად, აქ არის XVI საუკუნის ეპიტრახილი ქართული წარწერებით. როგორც გვითხრეს, ძალზე ბევრია აქ ქართული ნივთები. მათი

უმრავლესობა ჩაწოვილია ყუთებში და არაა გამოფენილი.

ათანასეს ლავრა ათონის ნახევარკუნძულის ბოლოშია, ყველაზე ძნელად მისასვლელ ადგილზე. ამჟამად იქამდე მიდის ახლად გაყვანილი მოუკირწყლავი გზა.

სამაგიეროდ, ივერონი ყველაზე კარგ ადგილზეა. აქ მიდის ყველაზე უკეთესი გზა. ახლოა ცენტრთან. ათონზე ჩამოსული სტუმარი აუცილებლად უნდა ეწვიოს ივერონს. ეს გამოწვეულია სიახლოვით და ივერონის გამორჩეული სტუმართმოყვარეობით. ივეროთა მონასტრის პროიღუმენი კალინიკე ხუმრობდა - წმ. ათანასე ბერძენი იყო, ცხადია, ძუნწი და არა სტუმართმოყვარე; ამიტომაც დააარსა თავისი მონასტერი ხალხისათვის ძნელადმისადგომ და ძნელადმისაგნებ ადგილზე. სამაგიეროდ, იოანე მთაწმინდელი ქართველი კაცი იყო, სტუმართმოყვარე, ამიტომაც ადვილად მისადგომ ადგილზე დააარსაო მონასტერი. ივერონში ნებისმიერი სტუმარი აუცილებლად უნდა მიიღონ, ღამე გაათევიონ და კარგად გაუმასპინძლდნენ. ასეთია საუკუნოვანი ტრადიცია. ამ ტრადიციით ეს მონასტერი განსხვავდება სხვა მონასტრებისაგან. ეს ცნობილია საყოველთაოდ.

პარასკევს ივერონის მთავარ ტაძარში წირვა შესრულდა ქართულ ენაზე. ამავე დღეს თავყვანი ვეციოთ ივერონის წმიდა ნაწილებს. წმიდა ნაწილებით, საერთოდ, მდიდარია ივერონი. ისინი აქ, მთავარი ტაძრის ერთ-ერთ ოთახში, ვიტრინებშია გამოფენილი. ვიტრინებს მთელი ოთახი უკავიათ. აქ არის წმ. გიორგის ქვედა ყბა.

თითქმის ყველა წმიდანის წმიდა ნაწილი ინახება ათონზე. ნებისმიერი მონასტრის უმთავრეს სიმდიდრედ წმიდა ნაწილები ითვლება. მაგალითად, მონასტერი „ქსიროპოტამი“ სახელგანთქმულია იმით, რომ აქ ინახება ცხოველმყოფელი ჯვრის (ანუ იმ ჯვრის, რომელზედაც დამსჭვალეს უფალი იესო ქრისტე) ყველაზე დიდი ნაწილი,



ხოლო მონასტერი სიმონ-პეტრე ამ-
ეობს მარიამ მაგდალინელის ხელის
ნაწილით. ეს ნაწილი ხანდახან თბება.
ეს მარიამ მაგდალინელის დიდი სიყვარულის
სითბო არისო, გვითხრეს
ბერებმა. ჩვენ გვქონდა ბედნიერება,
გველოცა სულ სხვადასხვა წმიდანის
წმიდა ნაწილებთან. მონასტრის მოლო-
ცვისას სტუმარს თუ წმიდა ნაწილს
აჩვენებენ, ეს ნიშნავს, რომ ის მირე-
ბულია ძალზე საპატიო სტუმრად.

ათონელები ძალზე არიან დაინტერესებულები საქართველოში საუკუნეთა მანძილზე დაცულ წმიდა ნაწილთა ბედით. ბერები გვეკითხებოდნენ მათ შესახებ. მაგალითად, აინტერესებდათ, ამჟამად სად ინახება ღვთისმშობლის სარტყლის ნახევარი. ამ სარტყლისათვის XIX საუკუნეში, ზუგდიდში აუშენებიათ სპეციალური ტახარი. სარტყლის მეორე ნახევარი ამჟამად დაცულია საბერძნეთში და ქვეყნის მთავარ სიწმიდედ ითვლება. აინტერესებდათ, სად ინახება ამჟამად წმიდა საბა განმწმედელის დიდი ნაწილი, რომელიც XX ს. დასაწყისში საფარის მონასტერში იყო დაცული. გვეკითხებოდნენ სხვადასხვა უამრავ ნაწილთა შესახებ. აინტერესებდათ ბედი იმ ცხოველმყოფელი ჯვრის ნაწილისა, რომელიც ლევან კახთა მეფემ იერუსალიმიდან ჩამოასვენა ალავერდის მონასტერში, აგრეთვე, ლანგრისა, რომელიც საიდუმლო სერობის დროს იხმარეს და თომა მოციქულის თავის ქალასთან ერთად ჯერ კიდევ XIX ს-ში დაცული ყოფილა ქვათახევის მონასტერში, გვეკითხებოდნენ ფერხთა ფიცრისა და ქრისტეს სამსჯვალთა შესახებ, რომელიც ჯერ კიდევ ადრევე გაუტანიათ საქართველოდან, მაგრამ ისევ დაუბრუნებიათ ქართველებს შუა საუკუნეების დროს და სხვა.

ათონის საზოგადოებრიობა ძალზე დაინტერესებულია საქართველოში დაცული წმიდა ნაწილების ბედით. შეიძლება ითქვას, დაინტერესებულია ისევე, როგორც ჩვენი, ქართველი საზოგადოებრიობაა დაინტერესებული ათონზე დაცული ქართული ხელნაწერებითა და ნივთებით. ჩვენ შეგვეძლო

ერთმანეთს შორის გაგვეცვალა ინფორმაცია ამ სიწმიდეთა შესახებ. ეს ჩვენთვის ძალზე სასარგებლო იქნებოდა, რადგანაც ათონზე გაბნეულია უამრავი ქართული ნივთი და ხელნაწერი წიგნი.

შაბათს მე ვწირე „პორტაიტისას“ ტაძარში. ამ მცირე, აშოტ მუხრანბატონის მიერ აგებულ ტაძარში მართლმადიდებელ ქრისტიანთა საუნჯე - ივერიის ღვთისმშობლის სასწაულთმოქმედი ხატი არის დასვენებული. აქ უწყვეტად მიმდინარეობს წირვა-ლოცვა და პარაკლისი. თვით ის გასაოცარი ფაქტი, რომ ჩვენ ამ წმიდა ტაძარში ნება დაგვრთეს ქართული წირვისა, მეტყველებს ქართული ეკლესიის ახლანდელი დიდი ავტორიტეტის შესახებ. ეს იყო ნიშანი მოკრძალებისა და პატივისცემისა ივერიელი ქტიტორებისადმი. ჩვენ წინასწარ რამდენჯერმე გაგვაფრთხილეს, გვეწირა მხოლოდ და მხოლოდ ქართულ ენაზე. მათ მიაჩნდათ, რომ ქართული წირვის შემდეგ იოანე, ექვთიმე, გიორგი და გაბრიელ მთაწმინდელები უფრო მეტი მეოხნი და მფარველნი იქნებოდნენ ღვთის წინაშე ივერთა მონასტრისა, რომ ქართულ მონასტერში, ქართული წირვის შემდეგ, ღმერთი უფრო მეტ მოწყალებას გაიღებდა მონასტრისადმი. ვწირე მარტო, რადგანაც საკურთხეველის სიმცირის გამო სხვების თანამონაწილეობა წირვაში უხერხულობას შექმნიდა.

მე შემოსეს XVI საუკუნის ქართული შესამოსელით. ეს ჩემთვის იყო დიდი ბედნიერება და მოწყალება ღვთისა. ვმადლობ უფალს, რომ ღირსი გამხადა ქართულად მეწირა ივერთა ღვთისმშობლის უწმინდესი ხატის ტაძარში.

შაბათს, წირვის შემდეგ, მოვილოცეთ ათონის მონასტერი - სიმონ-პეტრე, ქსიროპოტამი, პანტელეიმონი, სტავრონიკიტა.

სიმონ-პეტრეს მონასტერი აშენებულია უზარმაზარ კლდეზე და შორიდან ციხე-ქალაქს ჰგავს. დაუვიწყარია სიმონ-პეტრეს ბერები. ყველა უმაღლესი განათლებითაა. ამით ეს მონასტერი გამორჩეულია. კდემამოსილება,



სიყვარული და სათნოებაა აღბეჭდილი მათ ფერმკრთალ სახეებზე. მიუხედავად განათლებისა და სულიერი სიმადლისა, ისინი ყველანი მორჩილნი და თავმდაბალნი არიან. სიმონ-პეტრედან წასვლისას ჩვენს გასაცვილებლად მონასტრიდან ბერები გამოიშალნენ. ისინი ჩვენი დელეგაციის წევრმა, მამა ალექსანდრე შათირიშვილმა შეადარა ბარტყებს მერცხლის ბუდეში. სიმონ-პეტრე მართლაც ჰგავს კლდეზე აშენებულ მერცხლის ბუდეს, ხოლო ბერები შავი შესამოსლით და საყელოზე თეთრი ზოლით - მერცხლებს. აქ 50 ბერია.

„პანტელეიმონის“ რუსთა მონასტერში დიდი სიხარულით შეგვხვდნენ. ვემთხვიეთ წმიდა პანტელეიმონის ნაწილებს. ღვთისმშობლის საფარველის ტაძარში თაყვანი ვეცით იერუსალიმის ღვთისმშობლის ხატს. პარაკლისის შემდეგ მიგვიწვიეს სადილზე.

მონასტერი სტავრონიკიტა პატარა, მაგრამ ცნობილი მონასტერია. ის მდებარეობს ივერონის მონასტრის მეზობლად. ივერონელები მის ბერებს დიდ პატივს სცემენ.

კვირას ივერონის მთავარ ტაზარში ჩავატარეთ შერეული, ქართულ-ბერძნული წირვა. მწირველები ვიყავით ყველანი. ყველა ჩვენთაგანმა ვიგრძენით, როგორ გარდამოვიდა ჩვენზე მადლი ღვთისა - ეს გამოიხატა ერთმანეთის მიმართ მომეტებული სიყვარულისა და პატივისცემის შეგრძნებით. წირვის შემდეგ მიგვიწვია ივერონის უხუცესთა საბჭომ. გამოითქვა სურვილი ჩვენს შორის ურთიერთობის კიდევ უფრო გაღრმავებისა. აქვე დაადგინეს, საპასუხო ვიზიტით გამოგზავნათ ივერონის სამი ბერი საქართველოში. მართლაც, საქართველოში ჩვენი დაბრუნების შემდეგ, ჩვენს სამოციქულო ეკლესიას ეწვია სამი მეთაური - პროიდუმენი მაქსიმე, პროიდუმენი კალინიკე და საქმეთა მმართველი ანთიმოზი.

კვირა სადამოს გამოსათხოვარი ქართული პარაკლისი გავმართეთ ივერონის ღვთისმშობლის ხატთან. ჩვენ

ვეთხოვებოდი დედა-ღვთისას - მფარველს და მეოხს ქართველი ერისას, ვეთხოვებოდი ივერონსა და ათონს. ამ დროს ძნელი იყო ცრემლის დამალვა. ჩვენ ცრემლით, ტირილით ვთხოვდით დედა-ღვთისას შემწეობასა და მფარველობას მისდამი წილხვედრი ივერთა მიწისა და ერისა.

ორშაბათს პროიდუმენმა კალინიკემ ნავსადგურ დაფნიმდე მიგვაცილა. თესალონიკში ოფიციალური მიღება გექონდა თესალონიკის მიტროპოლიტ პანტელეიმონთან. მან მოგვმართა სიტყვით, რომელშიც გაგვაცნო თესალონიკის ეკლესიის ახლანდელი მდგომარეობა. ის მეთაურია თესალონიკის უნივერსიტეტისა. მან გამოთქვა ამ უნივერსიტეტში 2 ქართველი სტუდენტის მიღების სურვილი. საქართველოს ეკლესიიდან წარმოგზავნილ ორ ახალგაზრდას უნივერსიტეტში ჩვენივე ხარჯებით და სტიპენდიით მივადებინებთ განათლებას. მანვე გაგვაცნო გეგმა, რომლის მიხედვით გადაწყვეტილი აქვს შექმნას მართლმადიდებლობის შემსწავლელი თეოლოგიური ცენტრი თესალონიკში, ყველა ეკლესიიდან წარმომადგენლების მონაწილეობით. მან გამოთქვა სურვილი, საქართველოს ეკლესიამაც წარგზავნოს მუდმივი წარმომადგენელი ამ ცენტრში. საპასუხო სიტყვაში ვუსურვეთ აყვავება თესალონიკისა და საბერძნეთის ეკლესიას. მიტროპოლიტმა პანტელეიმონმა დაგვაჯილდოვა წმიდა სიმონის მედლებით.

თესალონიკში ვილოცეთ სამიტროპოლიტო და დიმიტრი თესალონიკელის უძველეს, დიდებულ ტაძარში.

ათენში დაყვავით რამდენიმე დღე. ვცხოვრობდით ათენის ახლოს, პენდელის მონასტერში, ჩვენი კეთილი მასპინძელი იყო ამ მონასტრის წინამძღვარი, ელადის ეკლესიის მეთაური ქორეპისკოპოსი ქრიზოსტომოსი. ის ადრე იყო სინას მთის მონასტრების იდუმენი - მეთაური. მას ხელი მიუწვდება სინას მთის ქართულ ხელნაწერებზე.



რამდენიმე დღე გვექონდა ათენის დასათვალიერებლად, მისი შემოგარენის, მონასტრებისა და ეკლესიების მოსალოცად. ათენში 1000 მოქმედი ეკლესიაა. ეკლესიები დიდებულიადაა მოვლილი. ჩვენზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება დატოვა ქალთა მონასტერმა - დაუპენდელმა. ეს მონასტერი მათე საუკუნემდე დაუარსებიათ ტაოდან ჩამოსულ ქართველ ბერებს - ასეთია ადგილობრივი გადმოცემა. მონასტრის მთავარი ტაძრის ერთი ნაწილი მართლაც ჰგავს ქართულ ტაძარს - ჯვრის ტიპისას. ასეთივეა ათონზე, ტყეში ჩაკარგული ერთი ტაძარი - ესაა ორმოც მოწამეთა ეკლესია - ასევე მსგავსი ჯვრის ტიპისა. ძალზე კარგად არის მოწყობილი სამონასტრო ცხოვრება ქალთა მონასტერ დაუპენდელში. აქაური მონოზონები ხატავენ ხატებს, ქარგავენ, გამოჰყავთ მცენარეთა და ყვავილთა ნერგები, ჰყავთ მსხვილფეხა და წვრილფეხა საქონლის ფარები, კეთილად აწყობენ ეკლესიასა და საცხოვრებელ ბინებს. გასაოცარია მათი ღოცვა-მორჩილება. აქ დაინტერესდნენ ქალთა ქართული მონასტრების ცხოვრებით. მათ შემოგვთავაზეს ჩვენთვის ძალზე საინტერესო აზრი: გამოცდილების გასახიარებლად მიიწვიონ საქართველოდან 2-3 მონოზონი. ეს მონოზონები იცხოვრებენ დაუპენდელში, მცირე ხნით.

ათენში საქართველოს ეკლესიის წარმომადგენლები ოფიციალური ვიზიტით ვეწვიეთ საბერძნეთის ეკლესიის მეთაურს - ათენისა და სრულიად ელადის მთავარეპისკოპოს სერაფიმეს.

„ჯვარი ვაზისა“ № 2, 1981 წ.

მოგზაურობა ათონის წმიდა მთაზე 22 წლის შემდეგ
(2003 წ. ოქტომბერ-ნოემბერი)

23 ოქტომბერს ოთხკაციანი ჯგუფი თბილისიდან მსუბუქი მანქანით გამოვემგზავრეთ ივერთა მონასტერის მოსალოცად საბერძნეთში და ამჟამად, 2003 წლის **29 ოქტომბერს** ვარ ივერონში, ჩემს სენაკში, რომელიც მომიხინეს მე, მიტროპოლიტ ანანიას.

მიგვიღეს დიდი პატივისცემით, წუხელ, ღამის 2³⁰ დაიწყო ჟამნობა დიდ ტაძარში, რომელსაც კათოლიკონი ეწოდება (ე.ი. საკრებულო ტაძარი).

ივერთა მონასტერში მე აღრეც ვიყავი, **1981 წლის სექტემბრის თვეში**. მაშინ ჩვენ, შეიძლება ითქვას, პირველი საეკლესიო დელეგაცია ვიყავით ათეისტური საქართველოდან, იმჟამად, მართლაც გასაოცარი პატივისცემით შეგვხვდნენ რადგანაც, როგორც აღინიშნა პირველები ვიყავით. ახლა, დღითი შეწევნით, მრავალი საეკლესიო დელეგაცია ჩამოდის საქართველოდან, ერთს მოვლიან ჩვენი გამგზავრებისთანავე. ჩემი სენაკი კეთილმოწყობილია, არის განათება და ელექტროგათობა, სხვა სენაკებში უმეტესობას ელექტრობა არა აქვს.

კათოლიკონში ღამით, სანთლის შუქზე ღოცულობენ ბერები.

თავდაპირველად ღოცვა დაიწყო მთავარი ეკლესიის კარების წინ, სტოაში. შემდეგ ყველანი შევედით მთავარ ტაძარში. კედლებთან ბერებისა და მლოცველებისათვის საგანგებო სკამ-სავარძლებია ხისგან დამზადებული. აქ მომიხინეს საპატიო ადგილი თავში.

ღამით მოდიოდნენ ბერები ჩემთან კურთხევის ასლებად, ყველა ვაკურთხე, კმევიტაც თავდაპირველად მე მიკმევენენ, მორწმუნეებიც ასევე მოდიოდნენ ჩემთან დასალოცად.

ჟამნობის გათავების შემდეგ გადაგვიყვანეს სხვა პატარა ეკლესიაში, ეს არის ამავე კათოლიკონის სტოაში. როგორც ვიცი ეს სტოა აუშენებია თუ განუახლებია ყვარყვარე ათაბაგს.



აქ წირვის დროს მათქმევენეს ქართულ ენაზე „მრწამსი“ და „მამაო ჩვენო“, ასევე წირვისას სათქმელი „მშვიდობა ყოველთა“ მე წარმოვთქვი ქართულ ენაზე. ბერები ისმენდნენ მოწიწებით.

წირვა გამოვიდა დილის 6⁰⁰ საათზე. ამის შემდეგ წავედით ჩვენს სენაკებში დასაძინებლად. დილის 10³⁰ თუ 9³⁰ იყო საუზმე. საუზმე შედგა დიდ სატრაპეზოში. ერთ მხარეს ისხდნენ ბერები, ყველანი კუნკულბარტყულით, მორე მხარეს კი – ერისკაცები, ძირითადად სტუმრები. სუფრა მე ვაკურთხე, დამსვეს თავში. საუზმის ბოლოს მოგვიტანეს რაღაც კოლიო თუ წანდალი, მე ვაკურთხებინეს კოვზით. ხილის მერე ეს ჩამოურიგეს ყველას. ტრაპეზი სწრაფად დამთავრდა.

საუზმის დამთავრების შემდეგ მე გარეთ გამიყვანეს, სატრაპეზოს წინ, ბერები ორ მწკრივად დაეწყვნენ და მე მათ ვაკურთხებდი აწეული ხელით. ასევე საუზმეზე შესვლის წინ ბერები კათოლიკონის სტოაში შეიკრიბნენ და ერთად შევიდნენ ყველანი სატრაპეზოდ.

ტრაპეზის შემდეგ ბერმა, იღუმენის მოადგილე კალინიკემ, ძველმა ნაცნობმა 1981 წლიდან, მიგვიპატიჟა სასტუმრო სახლის I სართულზე საგანგებო დარბაზში ყავის დასალევად. შემდეგ ჩვენ ვთხოვეთ რომ მოგვენახულებინა მონასტრის გარეთ „აიაზმა“, წყარო, რომელიც გადმოდინდა ამ ადგილზე პორტაიტისას წმიდა ხატის ზღვიდან გადმოსვენების შემდეგ წმიდა გაბრიელ ქართველის მიერ.

წყაროდან, ე.ი. მონასტრის წინა ზღვის სანაპიროდან, ახლო მთებზე მოჩანდა ქართველთა მიერ XIX-XX სს-ში აგებული იოანე ნათლისმცემლის მონასტრის ნანგრევები და X საუკუნის წმიდანის გაბრიელ ქართველის სენაკი, ანუ აქაურად „სკიტი“ (ნათლისმცემლის ეკლესია თავისი გუმბათით ახლაც დგას).

ჩვენმა თანმხლებმა კრეტელმა მღვდელმონაზონმა არ იცოდა, რომ გაბრიელი ქართველი იყო, რამდენჯერმე თქვა, რომ ქართველი არ იყო (შემდეგ ჩვენ დავარწმუნეთ იგი), იოანე ნათლისმცემლის მონასტერზე კი არაფერი უთქვამს საერთოდ.

იოანე ნათლისმცემლის მონასტერი კი ქართველმა ბერებმა ააგეს XIX ს-ში, ივერონის მონასტრიდან ბერძენი ბერების მიერ გაძევებულებმა.

1981 წელს ამბობდნენ რომ, როდესაც XIX ს-ის 50-იან წლებში ივერთა მონასტრის საცხოვრებელი შენობები დაიწვა, ბერძნებმა ეს მიიღეს ნიშნად და გაძევებულ ქართველ ბერებს კვლავ დართეს ივერონში ცხოვრების ნება.

ბოლო ქართველი ბერი, აქაური ცნობით XX ს-ის 50-იან წლებში გარდაიცვალა.

აქ ახლა დიდი მშენებლობაა გაჩაღებული, არემონტებენ X ს-ის „პირლოსს“, ესაა დიდი კოშკი, რომელიც თავის დროზე განუახლებია და შეიძლება ითქვას, კვლავ აუშენებია ყვარყვარე ათაბაგს, მაგრამ მას ახლა აღარ ახსენებენ, ამბობენ რომ ეს უძველესი X ს-ის კოშკია - თავდაპირველი აქაური ნაგებობა. ახლა მას ზემოდან დაადგეს კიდევ რამდენიმე სართული და საცხოვრებლად გამოიყენებენ ალბათ. მის წინ გაყავთ მონასტერში შესასვლელი მეორე დიდი სამანქანო გზა, მუშაობს ახლაც ტრაქტორები, სატვირთო მანქანები, კოშკს თავთან დიდი ამწე ადგას.

კათოლიკონის სტოა კარგადაა მოხატული, მაგრამ უკვე დაძველებულია ფრესკები, ზოგიერთ მცირე ადგილზე ადგილ-ადგილ ჩამოცვენილი ფრესკა შელესილია. აქ დგას სკამები, გრძელი მერხები ბერების ჩამოსასხდომად.

პორტაიტისას ეკლესია კარგადაა მოვლილი, 1981 წელს ამბობდნენ, რომ ეს აშენებულია აშოტინ მუხრან-ბატონის მიერ. ხატზე უამრავი ძვირფასეულობა, შენაწირია მიმაგრებული,



ქართული წარწერები არ ჩანს, რადგან ზემოდან ეს შენაწირია დაკიდებული.

ზემოთ ნახსენები „აიაზმიდან“ უკან მონასტერში დავბრუნდით სხვა – ზღვისპირა გზით. ამინდი სუსხიანია ამ დროისათვის, გრილი ზღვა ღელავდა.

სანაპიროდან მოჩანს მონასტრის გარეთ მდებარე „საძვალეს“ შენობა.

აქ აწყობენ გარდაცვლილი ბერების ძვლებს.

როგორც აგვისონეს, გარდაცვალების შემდეგ ბერს ჩვეულებრივად მიწაში დაკრძალავენ, 8 (რვა) წლის შემდეგ კი საფლავს გახსნიან, ძვლებს ამოალაგებენ და საძვალეში წაასვენებენ. თავის ქალები და შესაბამისი ძვლები ერთადაა შეკრებილი. აწერიათ (ქალებს) ბერის დაბადებისა და გარდაცვალების წელი. ამ საძვალეში ბერი კალინიკეს ცნობით 45 000 ბერის ძვლებია თავმოყრილი, გორებივით ბევრი.

მე ვუთხარი, რომ საქართველოშიც ადრე ყოფილა საძვალეები, მაგალითად, ბეთანიაში, მაგრამ ათეისტ-კომუნისტების ბატონობის წლებში ბილწავდნენ ამ საძვალეებს, ფანტავდნენ ძვლებს, საბოლოოდ საქართველოში საძვალეების ნაგებობის დანიშნულება უცნობი გახდა. ე.ი. არ იცოდნენ ეს შენობები რისთვის გამოიყენებოდა, ამიტომაც XX ს-ის საქართველოში მონასტრების (ეკლესიების) იატაკის ქვეშ საგანგებოდ აშენებული საძვალეებიდან ძვლები გაიტანეს და მიწაში დამარხეს, საძვალეები კი რაღაც დამხმარე ნაგებობად მიიჩნიეს.

ეს დღე ასე დამთავრდა, გავიხსენოთ წინა დღეები: -

2003 წ. 24 ოქტ. ბათუმში სასტუმროში გავათენეთ ღამე. სასტუმრო კეთილმოწყობილია, ადგილობრივ ქართველს აუშენებია.

გურიიდან აჭარაში შესასვლელი ამჟამად საზღვრად არის გადაქცეული.

ამ „საზღვრის“ წინ იდგნენ დარბეული მომიტინგე ქართველები 30-40 კაცი, უხასიათოდ ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს შეჯგუფულები, ესენი ყოფილან მიხეილ სააკაშვილის პარტიის წევრე-

ბი, რომელთაც ბათუმში მიტინგის ჩატარება სურდათ, მაგრამ არ დაანებეს, უცემიათ. ბათუმის ტელევიზია აჩვენებდა ამ მიტინგის საწინააღმდეგოდ გამართულ დიდ დემონსტრაციას ქალების მონაწილეობით, რომლებიც გამოდნენ სააკაშვილის პარტიას.

24-ში გადაკვეთეთ თურქეთის საზღვარი, ეს მაინცდამაინც ძნელი არ აღმოჩნდა, სასაზღვრო პუნქტი საგსეა ქართველებით, რომლებიც უცხოეთში, შეიძლება ითქვას, გარბიან – გაუსაძლისი პირობების გამო.

შევედით ქალაქ ტრაპიზონში, აქ მძლოლს, თეიმურაზ კოროშინაძეს, სურდა თურქეთის მობილური ტელეფონის ბარათის აღება და ამისთვის დაჭირდა თავისი ნაცნობის დახმარება, რომელიც საქართველოს საკონსულოში მუშაობს. საკონსულოს მიგნება გაგვიჭირდა, მძლოლი არ აჩერებდა მანქანას და არ სურდა ვინმესთვის ეთხოვა გზის გაგნებაში დახმარება, სულ ერთია ვერავის ვერაფერს გავაგებინებ ენის უცოდინარობის გამო, მაინც ვაიძულე აქეთ-იქით სიარულის შემდეგ გაეჩერებინა მანქანა და ეკითხა ვინმესათვის. ბედად, ვინც პირველი შეგვხვდა ახალგაზრდა ქართველი ბიჭი აღმოჩნდა, იქაური, მგონი სოფელ მურღულიდან (თუ ბორჩხა თქვა). ქართულად ლაპარაკობდა, ტრაპეზუნში სტუდენტი ყოფილა, გვიღიმოდა და გვიცინოდა, ესიამოვნა ქართველების ნახვა. მთელი ქალაქი მოგვატარა, დმერთმა უშველოს, თავისი გვარიც თქვა, მგონი ყაჩაღი თუ სხვა, „შვილზე“ მთავრდებოდა, მგონი მემედი ერქვა. კარგი ბიჭია.

შემდეგ მძლოლი საათში თითქმის 200 კმ-ს გადიოდა, მივედით სამსუნში. მთელი სანაპირო თურქებს კარგად მოუწყვიათ, შენდება და შენდება ახალი დიდებული სანაპირო მაგისტრალი, სანატრელია ჩვენთვის. თვალში გვხვდება უამრავი მენეთი – ძველები, უფრო ახლები, უამრავი, ერთმანეთის მიყოლებით, ზოგი ახალ მშენებარე.



ხალხი კეთილგანწყობილია, მშვიდია და ჩანს ბედნიერიც, თავისი თავით და თავისი საქმიანობით კმაყოფილი.

გზებზე ნახატები და რაღაც ფიგურების ბარელიეფებია გურული ტანსაცმლით, ჩანს ეს გურული ტანსაცმელი აქაურიცაა. თვითონ ამბობენ თურქულიაო.

სამსუნში ღამე გავათიეთ, მძღოლს ტელეფონზე დარეკვა დასჭირდა, მეორე დღეს უთხრეს ეს ულტრა ზარი იყო და 3 წუთში 120 დოლარი გადაახდევინეს, გადაირია კაცი. პოლიციის გამოძახებას აპირებდნენ, რადგანაც არ უნდოდა გადახდა, მერე მე ვურჩიე, რომ გადაეხადა. მაინც გადაახდევინებდნენ საბოლოოდ და პოლიციაშიც წაიყვანდნენ.

სამსუნთან სიღრმეში შევედით ანკარისაკენ, რათა სტამბოლის გზა შეგვემოკლებინა.

თურქეთის სიღრმე – უფრო გლეხურია, ნაკლებად კეთილმოწყობილი, ჩანს ქვეყანა სიღარიბიდან ახლა გამოდის, ეტყობა რომ უცხოური ფულით შენდება სანაპირო და ახალი ქალაქები. მრავალია ასეთი დასახლება სადაც შესანიშნავი 4-5 სართულიანი ახალი სახლები შენდება და დგას უამრავი კორპუსი, ჯერაც დაუსახლებელი, საქართველოში კი პირიქით ასეთი მშვენიერი კორპუსები ინგრევა, რადგან ხალხმა მიატოვა სახლები და ძირითადად თბილისში ანდა უცხოეთში წავიდა, მაგალითად ტყიბულში ასეთი მშვენიერი ახალი, მაგრამ მიტოვებისაგან თითქმის დანგრეული კორპუსი მრავალია. უცხოეთი ითხოვს საქართველოში დემოკრატია, მერე ალბათ ჩვენც დაგვემარებოთ, მაგრამ საქართველოს მთავრობას არ სურს დემოკრატია, კარგად არიან ქვეყანაზე გაბატონებული.

მე მგონი 25-ში უკვე სტამბოლში შევედით.

აქ, შემთხვევითი ნაცნობობით მამა ვახტანგს უთხრეს, რომ ერთ-ერთი

სასტუმროს მეპატრონეა მაჰმადიანი, თურქეთის მკვიდრი ქართველი, რომლის ტელეფონის ნომერიც მოგვცეს. ამ ქართველს ტელეფონით დაგუგავშირდით ჯერ კიდევ სამსუნთან რამდენჯერმე გზაში, თითქმის მთელი დღე გვიცდიდა ეს კაცი, სტამბოლში შეგვხვდა სასტუმრო „ჰისტორის“ წინ, დაგვაბინავა, დიდი ყურადღებით მოგვეპყრო, ქართულ ენაზე გველაპარაკებოდა.

შეიძლება შევადართო - მაჰმადიან ქართველებს კარგად შემოუნახავთ სიყვარული ზოგადად ქართველთა მიმართ და რამხელა სირცხვილია, რომ ახლანდელ საქართველოში ცივი დამოკიდებულებაა, ვთქვათ მესხეთიდან გადასახლებული ქართველი მაჰმადიანების მიმართ. მიუხედავად იმისა, მათ ერთ ნაწილს, პირადი ურთიერთობიდან ვიცი, აქვთ ქართული ეროვნული თვითშემეცნება, ყველას მათ ერთად აღებულთ მაინც „თურქმესხებს“ ანდა „მესხეთელ თურქებს“ ეძახიან. ესაა სამწუხარო რეალობა.

ურანოპოლისიდან გემით გავემგზავრეთ ივერონში. ქალწულებრივი მოკრძალებით მივემართებოდით ივერთა ძველთაძველ სალოცავში.

ურანოპოლისში ქართველმა ქალმა სახელად ნელიმ გვიმასპინძლა, კარგად მოგვეპყრო, დიდი პატივისცემით, აქ გათხოვილა, შვილი კი უკვე დიდი ჰყავს. თემურმა ჩვენმა სპონსორმა, ერთი ღამის შემდეგ დატოვა მთაწმიდა (ივერონი) და მანქანით გაემგზავრა ათენში.

ივერონში ღამის ღოცვა იწყება ღამის სამის ნახევარზე (2³⁰), როგორც ვთქვით მთავრდება წირვით დილის 6 საათზე.

წირვის დროს კვერქებსში მე მახსენებენ კონსტანტინოპოლის მსოფლიო პატრიარქის შემდეგ, რადგანაც იქვე ვესწრები ღოცვას, ასევე ჩამოლოცვის შემდეგაც მომიხსენია მწირველმა მღვდელმა დაახლოებით ასე –



„ეპისკოპოს ანანიას ლოცვით მოგვის-სენე უფალო“.

ყოველი ლოცვისა და ქმედების წინ ბერები ჩემთან მოდიან და იღებენ ჩემგან კურთხევას და ხელზე მემთხვევიან, ამას ისეთი სიყვარულით აკეთებენ - თანაც ერთი ლოცვის დროს რამდენჯერმე (და დღე-ღამეში კი მრავალჯერ), - რომ მე ავივსე მათი სიყვარულით და ნდობით.

თითქოს მე მივხვდი ბერძნული და სხვა ეკლესიების სიძლიერის მიზეზს - ესაა მდგრადი სამკუთხედი - შემდგარი ხალხის (მრევლის), სამღვდელთა (ბერების ჩათვლით) და იერარქიისაგან, რომელთაც ჰკრავთ და აღუღებთ მორჩილი სიყვარული, ანუ ნებაყოფლობითი მტკიცე სიყვარული, სავალდებულო და ამავე დროს უპირობო. ერთი სიტყვით, იერარქიისადმი სასულიერო (საეკლესიო პირების) დისციპლინირებული მორჩილება.

არა მგონია ჩვენი ეკლესია ამ მხრივ გამართული იყოს.

ჩვენი სასულიერო პირებს ერთმანეთისადმი და იერარქიისადმი უფრო გამორჩენით - კლანური დამოკიდებულება აქვთ. ავტორიტეტი დამყარებულია მდგომარეობაზე - უპირობო, მორჩილი სიყვარული ძნელად თუ აქვს ვინმეს. თუმცა არცაა საკვირველი - ისეთი ათეისტური რეჟიმიდან გამოვედით, თუმცა საკითხავია გამოვედით თუ არა ბოლომდე?

ახლა **პარასკევია, 31 ოქტომბერი**. პანტელეიმონის რუსული მონასტრიდან ჩანს ზღვაში ჩამავალი მზე, ღურჯი ზეცა და მშვენიერი ზღვა, ისმის მუდმივი ხმიანობა ტალღებისა.

პეტრე ჭეჟია - ათონის მთის პანტელეიმონის რუსული მონასტრის ქართველი მორჩილი მოვიდა ჩემთან, ახალგაზრდა უმშვენიერესი ვაჟი, შავთმიანი, კარგლიმილიანი, განათლებული, გერმანიაში მოგექცეო - ქრისტიანი იქ გაგხდით, მითხრა, ერთ ოჯახში შემთხვევით იოანეს სახარება წავიკითხე, მესამე თავის შემდეგ, უკვე

თითქოს თავში დამკრესო - მთლიანად შევიცვალე - თქვა მან.

მე ვუთხარი ჩვენ ყველამ ეს გზა განვლეთ მეთქი. რა ენაზე წაიკითხე სახარება, ალბათ რუსულად მეთქი, ვკითხე, - არა გერმანულადო.

ბავშვობიდანვე სწავლობდა გერმანულს, უნივერსიტეტი აქვს დამთავრებული ისტორიული, პანტელეიმონის მონასტერში სამხარეულოში სატრაპეზოშია გამწესებული - თევშებს რეცხავს.

დიდი სიხარულით აღვივსე მისი გაცნობის შემდეგ, გულს იმედი ჩამესახა, ეს ფაქტიურად აქ, ამ ბერების ქვეყანაში - ერთადერთი თუ არა, ერთი ქართველია, რომელიც ათონის მთაზე მონასტრის სამოსს წევრია.

აქ ყველა მართლმადიდებელ ერს აქვს თავისი მონასტერი - რუსებს, სერბებს, ბულგარელებს. სკიტი აქვთ რუმინელებს - სახელგანთქმული და დიდი. ქართველების მონასტერი კი ბერძნების ხელშია, ამბობენ მე-13 საუკუნიდან ჩვენი, ზოგჯერ მე-14 საუკუნეს ამბობენ, მაგრამ მე ვფიქრობ, რომ საბოლოოდ ქართველების მონასტერი ბერძნებმა მე-19 საუკუნეში ჩაიგდეს ხელში, როცა მრავალრიცხოვანი ქართველები (ამბობენ 100-მდე) მონასტრიდან გააძევეს და მათ ივერონის ახლოს ახალი სკიტი-მონასტერი ააშენეს იოანე ნათლისმცემლის სახელობისა. ალექსი ბერი შუშანიას მასალებიდან ჩანს, რომ ივერონში მე-19 საუკუნეში და მე-20 საუკუნის დასაწყისში ნაკადად მოდიოდნენ საბეროები დასავლეთ საქართველოდან - ძირითადად სამეგრელოდან.

ეს იმიტომ გამახსენდა, მორჩილ პეტრე ჭეჟიას ვკითხე რა გვარი ხარ მეთქი და მიპასუხა, ცოტა უცნაური გვარი მაქვს და გამოთქმით თქვა - „ჭეჟია“. მე ვუთხარი კარგი გვარი გაქვს, ახლახან ვუყვებოდი მამა ვახტანგს მეთქი, რომ სამეგრელოდან გასულ საუკუნეში ივერონში ნაკადად მოდიოდნენ ქართველი საბეროები მეთქი.

მერე ვკითხე - ხომ გაგიგონია წმიდა ალექსი შუშანია, ან ქართული



წერა-კითხვა ხომ იცი მეთქი? მიპასუხა ვიცი, უმაღლესი დავამთავრე და ა.შ.

-თუ არ იცი უნდა ისწავლო მეთქი, შენ ხომ ახლა ათონის მთაზე მანათებელი შექურა ხარ საქართველოსთვის მეთქი და მთელ ჩვენს ეკლესიას და საქართველოს შენი იმედი გვაქვს, რომ აქ გაძლიერდები სულიერად, განმტკიცდები, შენს გარშემო შემოიკრებ ქართველობას და იქნება ქართველებმაც აქ ფეხი მოვიდგათ მეთქი.

ამ წმიდა მთაზე 6 ქართველი ვართო. ხვალ თუ მათ შევხვდი უფრო დაწვრილებით გამოვიკითხავ.

პეტრეს გაცნობამდე ნახევარი საათით ადრე, ჩემთან სასტუმროს ნომერში (პანტელეიმონის რუსულ მონასტერში) მოვიდა ოთხი ქართველი ახალგაზრდა ყმაწვილი - აქ ვართ მუშებადო, რა დიდი სიხარულით უხაროდათ ჩემი ნახვა, რა სიამე და სიხარული ესახებოდათ მათ!

ღმერთო დალოცე საწყალი ქართველები, საწყალი საქართველო, რომელიც ყველაზე საუკეთესო შვილებს უცხოეთში ყრის, მიუტოვებიათ ამ ყმაწვილებს ოჯახები და ისევ ოჯახის გამოსაკვებად მოაშურეს უცხოეთს, ავსებულა საბერძნეთი და ყველა მეზობელი ქვეყანა ქართველებით, ვინ დარჩა საქართველოში?

დარვინი წერდა თურმე - სპარსეთში ერთ ოჯახს ვერ იპოვით იქ ქართველი ქალი რომ არ იყოსო, ძალიან მიკვირდა და აი, ცოცხალი მაგალითი! საბერძნეთში მგონი ყველა ოჯახში ქართველი მოსამსახურე და მოახლე ჰყავთ. ისტორია მეორდება, არაა დიდი განსხვავება. ეს ბიჭებიც დიდად არ განსხვავდებიან წინა საუკუნეებში საქართველოდან გამოყვანილი ქართველი ყმაწვილებისაგან - ერთიც მუშა ძალა იყო უცხოელეზისათვის და მეორეც - დრო იცვლება, საქართველო კი იგივე რჩება - მეორე და მეათე ხარისხოვანი ქვეყანა,

ეთნომასალა უცხო ერების გასამდიდრებლად. ვუთხარი კიდევ ამ ყმაწვილებს რამდენჯერმე „არ დაიკარგოთ, ბიჭებო, არ დაიკარგოთ ამ უცხოეთში მეთქი“, გაკვირვებულებს მერე ვუთხარი - „დაკარგვა ის იქნება თუ უცხოელ, აქაურ ქალებს მოიყვანთ და აქ დასახლდებით მეთქი“, ფიცივით მითხრეს - არ მოვიყვანთ უცხოელ ქალებს, მხოლოდ ქართველ გოგოებს შევირთავთო. ღმერთო ინებე, გადაარჩინე ქართველი ერი და გაამრავლე. რა დღეში ვართ, რა დღეში, ეს რა დაგვემართა.

ეს ბიჭები ხელოსნები არიან, დავალება აქვთ იკონოსტასის დამზადება, აკეთებენ მშვენივრად, მაჩვენეს კიდევ - კარგი ხელობით.

პანტელეიმონის მონასტერში დავესწარიტ საღმრთო ლოცვას, იღგა ორი შესანიშნავი გუნდი მრავალხმიანი გალობით, მე კვერექსებში მომიხსენიეს, ლოცვის ბოლოს ჯვარზე ბერებს და დამსწრე ხალხს მე ვამთხვევინე, აქ იყო სტუმრად რუსეთიდან არქიეპისკოპოსი სერგი, დიდი პატივისცემით მომესალმა რამდენჯერმე, ადგილობრივმა მლოცველმა მღვდელმა დიდი პატივისცემით გამომაცილა.

ჩემმა თანმხლებმა მღვდელმა მითხრა რა კარგი იყვნენ რუსები, უნდა ვყოფილიყავით რუსების ხელში, ამაზე კარგი ხალხი ჩვენთვის არ არსებობსო.

ეს სიტყვები მე ვფიქრობ უბრალო არ არის.

ესაა ანარეკლი საქართველოში შექმნილი საზოგადოებრივი აზრისა, რომელსაც ქმნის ამჟამიდელი ზედა ფენა.

ამ ვაჟბატონებმა რაც კი რაიმე ღირებული ქონება იყო საქართველოში ამოხაპეს, მიისაკუთრეს, ახლა კი საქართველოს რუსებს აძლევენ, თანაც საზოგადოებრივ აზრსაც ქმნიან - რა კარგია რუსეთი, ურუსეთოდ ჩვენ არაფერი შეგვიძლიაო. რუსებს რატომ აძლევენ? ალბათ იმისათვის, რომ



ნატაცები ქონება ადვილად შერჩეთ. ქართველი ხალხი კი საქართველოდან გამოყარეს - ესაა დაფანტული, უდიასპორო, უეროვნობო საწყალი ხალხი, ხალხი ეროვნული ცნობიერების გარეშე! საცოდავი, მიაშიტი, საწყალი და ტკბილი უბრალო ადამიანები, გოგოები და ბიჭები, ჯანმრთელი ქალები და კაცები - ცხვრებივით მსოფლიო გზებზე დაეხეტებიან ლუკმა-პურისათვის, ვაი, ჩვენი ბრალი!

1. XI

ახალი დღე დაიწყო. დილაა. ბიზანტიური დროით 2 საათია, თბილისში, ალბათ, დილის 7 საათი. პანტელეიმონის რუსული მონასტრის ეკლესიაში წირვაზე მიმიწვიეს. წირვა დამითაა, როგორც ივერონში და ათონის მთის მონასტრებში საერთოდ. დიდი პატივისცემით მიმიღეს, მომიჩინეს ადგილი ეკლესიის ყველაზე საპატიო სამღვდელმთავრო კათედრაზე, რომელიც სვეტზეა მიდგმული წმიდა პანტელეიმონის ხატის წინ, ქართულად წარმოვთქვით „მრწამსი“ და „მამაო ჩვენო“. ჰყავდათ შესანიშნავი გუნდები. ჩვენი იქ ყოფნის აღსანიშნავად გუნდმა 2-ჯერ იგალობა ქართულად „წმიდაო ღმერთო“, ჯერ შესაბამის ადგილას, შემდეგ კი განიცადებუ. ქართულად თქვეს აგრეთვე ერთ-ერთი კვერქსის დროს „უფალო შეგვიწყალებნ“, ხალხი და ბერები მოდიოდნენ ჩემთან კათედრაზე და მოწიწებით კურთხევას იღებდნენ, დიდება უფალს!

სიმდიდრით ოქროსფრად ჩახჩახებს კანკელი, ხატები და ტაძარი საერთოდ. სადილს ხუთი ეპისკოპოსი ვესწრებოდით საერთო სატრაპეზოში, უკრაინიდან იყვნენ, მე დამსვენს ცენტრალურ საგარძელში და სუფრა მე ვაკურთხე.

ახლა 300-ზე გვეპატიუება წინამძღვარი ექსკურსიაზე მონასტერში. ვფიქრობ ხვალინდელ დღეზე.

2.XI.

საქართველოსათვის დიდი დღე უნდა იყოს არჩევნების გამო. ღმერთმა ინებოს დემოკრატიის გამარჯვება და სტაბილურობა, კეთილდღეობა საქართველოსი, ამინ!

ორჯერ ვეზიარე ივერონში, ზედი-ზედ. ეს ჩემთვის დიდი მოვლენაა, ამით კმაყოფილი ვარ. ღამის ლოცვები არ გამიცდენია, მიჭირდა ჯანმრთელობის მხრივ, მაგრამ უფლის შეწევნით მადლი მივიღე. წამოსვლის წინ ივერონის პორტაიტისას წმიდა ხატის წინ ქართულად პარაკლისი გადავიხადეთ.

ბერძენი ბერები არ დასწრებიან, მარტო კალინიკე იყო, ისიც გვაჩქარებდა (ხშირი გასვლა-გამოსვლით), გვაგრძნობინებდა, რომ შეიძლებოდა გემი გასულიყო, რომელსაც დაფნიდან რუსიკონში (პანტელეიმონში) უნდა წავეყვანათ.

გემზე ავედით. ზღვა იყო შესანიშნავი ლურჯი, ცრიატი და გამჭირვალე, საოცარი, მოლურჯო-მოცისფრო დიდი თევზი ცურავდა გემის გვერდით.

მზის ჩასვლის შემდეგ, ღამით, ჩემს ოთახს მთვარე მოადგა, ნამგალა, თეთრად ანათებდა გრძელი ათინათით ზღვას ზედ ჩემი ფანჯრის წინ.

ახლა კი მშვენიერი, წყნარი დღის შუქით განათებული ზღვა მოჩანს. ისმის ტალღების ხმა.

გუშინწინ მოვილოცეთ ივერონის მეზობელი სტავრონიკიტას მონასტერი, შემდეგ კი გერმანული მანქანით წავვიყვანეს ათანასე დიდის ლავრის მოსალოცად. მძლოლი ბერი იყო, ათანასეს ლავრაში შემხვედრი ბერი გვესაუბრებოდა წმ. ათანასე დიდისა და ქართველთა (იოანეს და სხვების) ურთიერთსიყვარულისა და პატივისცემის შესახებ. ამიტომაც, ახლაც ივერონისა და ჩვენი მონასტრები ძალზე ახლოს ვართ ერთმანეთთან დღესასწაულის დღეების თუ სხვა მოვლენების დროსო.

მე ათანასე დიდის რკინის კვერთხით დავლოცე ხალხი და შემდეგ იქაურ და ჩვენებურ მღვდლებს ვთხოვე ამ კვერთხით შემხებოდნენ ზურგზე.



რათა ბეჭებისა და ხელების ტკივილი-საგან განვიკურნო ამით, მე მეჩვენება რომ ათანასე დიდმა დამლოცა თავისი კვერთხით. ამინ!

შემდეგ მივედი ღვთისმშობლის წყაროსთან (აიაზმასთან), რომელიც ათანასე დიდის კვერთხის შეხებითა და ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ნებით აღმოცენდა უწყლო ადგილას, ახლაც მიედინება დიდად მშვენიერი წყაროს რუ და გარშემო პატარა ყვავილნარიც აქვს მოწყობილი, აქვეა სამლოცველო.

პანტელეიმონის რუსული მონასტრის ეკლესიის მთავარი 4 ფრესკა (შესასვლელის გვერდითა კედლებზე), დიდი ზომისა მოუხატავს აქაურ ქართველ ბერს ნიკოლოზს 1906 წლებში, ის ცნობილი მხატვარი ყოფილა და 1938 წელს დაუწერია ზუსტი ასლი ივერიის ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ხატისა.

ამხსნელი (გიდი) ბერი გვიყვებოდა, რომ ბერი ნიკოლოზ ქართველი სიამაყეში ჩავარდნილა, რადგანაც ზუსტი ასლი მისდაგვარად იქამდე არავის მიერ არ ყოფილა დაწერილი და ხელების კანკალის დაავადებით დაავადებულა, შემდეგ შევკვდრებია ყოვლადწმიდა დედას რომ ნება მიეცა ხატის დასრულებისა. მართლაც, განკურნებულა ავადმყოფობისაგან და ეს მის მიერ დაწერილი ხატი ახლა მოთავსებულია სტოაში ტაძრის კარის წინ.

ათონზე ახლა 6 ქართველი ძმაა, აქედან სამი ბერი და სამი მორჩილი. ერთია პეტრე, ერთიც ვინმე ქართველი მხატვარია ერთ-ერთ მონასტერში.

6.XI.

ახლა ვართ სტამბულის სასტუმრო „ლიონის“ №203 ოთახში. ტელევიზორით აჩვენებენ მრავალ პროგრამას, უფროს ქალებს ხელზე კოცნიან და შემდეგ ხელი თავთან მიაქვთ პატივისცემის ნიშნად. მიუხედავად იმისა, რომ თურქეთი ეკონომიკურად და ყოველმხრივ წინ წავიდა, კარგად ჩანს

ძველი ტრადიციებისადმი ერთგულება და პატივისცემა.

გუშინ ვახშამზე თავის სასტუმროში მიგვიწვია ახმედ ბეიმ, ესაა მდიდრული ოთხვარსკვლავიანი სასტუმრო „Grand hotel Gulsoi“. ახმედ ბეიმისი მეპატრონეა. ისაა „ბურსადან“, იქ 20-ზე მეტი ქართულენოვანი სოფელიაო, ქართული დედაჩემის ენაო, ქართველები ბევრნი ვართო. მე გაოცებული ვარ, რა სიყვარული აქვთ. აქვე მოვიდა ორი ქართველი ქალი, თურქეთში მუშაობენ, წვრილმანს ყიდიან და ვაჭრობენ, ესაა უმაღლეს დამთავრებული სერიოზული და ძალზე მშრომელი ქალები, ზოგიერთს ფხა გამოუჩენია. სტამბულში ამ ქართველ ქალებს ერთად მოუყრიათ თავი სასტუმროში. ესაა „ფუატფაშა“ – ბაკირჯილარი...

ისინი უნდა დამეხმარონ, რომ თბილისში გამოეფრინდე კვირა სადამოს. მათ წყენად განაცხადეს, რომ საქართველოში ცუდი წარმოდგენა აქვთ თურქეთში გადახვეწილ ქართველ ქალებზე, ჩვენ ჩვენი ოფლით, დიდი შრომით, თავდადებით ვმუშაობთ და ჩვენი შრომისმოყვარეობის გამო აქუარი ქართველები და საერთოდ აქუარები პატივისცემით გვეპყრობიანო.

მათი თქმით თურქეთში 12 მილიონამდე ადგილობრივი ქართველი ცხოვრობს, იციან ქართული ენა, არიან ღრმად მორწმუნე მუსულმანები, ფანატიკოსობამდე.

საბერძნეთში ყოველი ტელეარხი დღეში უამრავჯერ აჩვენებს წირვებს, ლოცვებს, საეკლესიო პირების შეკრებას, მათ საუბრებს, ესაა ნორმა, ჩვეულებრივი ამბავი, არა თუ აკვირვებს ვინმეს, არამედ ბუნებრივად ითვლება. რაზე საუბრობენ-მეთქი ასე ხშირად და თითქმის მუდმივად ტელეარხებზე სასულიერო პირები-მეთქი, მიპასუხეს რომ სასულიერო პირები საუბრობენ ნებისმიერ საკითხზე, მათ შორის პოლიტიკაზე, რაც მოწონთ და რაც არ მოწონთ აცხადებენ, საუბრო-



ბენ, მე თვითონ მოწმე ვარ, რომ მათ საუბრებს დიდი ყურადღებით უსმენენ.

სალონიკში ჩვენი მასპინძელი იყო ღონღაძე, საქართველოდან გადმოსხვეწილი ქალი, წარმატება მოუპოვებია, ნაქირავები აქვს 300 ევროდ კარგი ბინა, თითქმის 4 დღე გვიმასპინძლა საოცრად დიდი სიყვარულით. მისი ძმა საქართველოსა და გერმანიას შორის მანქანებით ვაჭრობს. დაუვიწყარია პატივისცემა.

ან მითხრა, რომ საქართველოში მრავალმა ქართველმა ბერძენად ჩაიწერა თავისი თავი, რომ საბერძნეთში ადვილად ჩამოსულიყვნენ. მეც შემომთავაზეს თბილისშივე ბერძენად ჩაწერა 300 დოლარად, მაძღვედნენ გვარს „ლოლანიდუ“, ასეთი გვარის ბერძნები საბერძნეთში ნამდვილად ცხოვრობენ. ეს მოხდა სპორტის სასახლესთან დაახლოებით 1991–1992 წლებში, გახსნილი იყო წალკელი ბერძნების ვიზების გასაცემელი ოფისი და იქო.

სალონიკში ჩამოვიდა ერთი გადმოსხვეწილი ქართველი კაცი ვალერი, ის მუშაობს თუ თავშეფარებულია ერთერთ მონასტერში კორინთოსთან ახლოს. ძალიან და დაუინებოთ გვეპატიუებოდა ამ მონასტერში, მაგრამ არ წავედი. ეს ბიჭი აღტაცებულია ბერძნობით, ბერძნებით, ბერძნული გალობით. ერთი ნაბიჯი აკლია გაბერძნებამდე. თუ აქ დარჩა კიდევ ათიოდე წელი, ეს იქნება პატრიოტი ბერძენი. ქართულად კარგად ვერ წერს – წერაკითხვა ჩანს არ ეხერხება. ასევეა... – ქართული კითხვა (მხედრული) ძალიან უჭირს - წამოსვლის წინ ივერონის მონასტერში ქართული პარაკლისი გადავიხადეთ, მხედრული ასოებით დაწერილი პარაკლისის ტექსტს ის ბლუყუნ-ბლუყუნით კითხულობდა, სამარცხვინოდ, მერე მისმა ძმამ გამოართვა წიგნი და მან წაიკითხა. ეს იმ ფონზე, როცა ბერძნები პარაკლისს დიდის დიდებითა და ამადლებული კითხვის წესით იხდიან.

სტამბულში ვნახე და ჩემთვის ვილოცე აია სოფიას წმიდა ტაძარში.

ყურადღება მივაქციე რომ სტამბულში სომხებს კარგი მდგომარეობა უჭირავთ. ერთერთი ტელე არხის რაღაც ნაწილი მგონი სომხურია.

ხალხური ანუ პოპმუსიკა აქ ნამდვილად ხალხურია. ჩვეულებრივი, ყოველდღიური ტანსაცმლით ცეკვავენ ხალხურ ცეკვებს, ერთმანეთს ეჯიბრებიან ჩვეულებრივი ხალხი. ეს ბუნებრივია, ჩვენში კი პირიქით, ხალხური კულტურა – ცეკვა და სიმღერა გაუცხოვებულია ხალხისაგან და სცენაზეა ატანილი. ეს ჩვენში ბუნებრივად მიიჩნევა, მაშინ როცა ეს არის აბსოლუტურად არანორმალური მოვლენა. ჩვენში ხალხს ხალხური ცეკვის ანდა სიმღერის შესრულება ჩვეულებრივად, ბუნებრივად არ შეუძლია. ჩვენი „ხალხური ცეკვა“ ესაა ჩოხებითა და ახალუხებით შემოსილი ხალხის სცენაზე ცეკვა და ასევეა სიმღერაც. აქ კი თვითონ ხალხი ცეკვავს და მღერის ბუნებრივად. საჭიროა, რომ ჩვენშიც ხალხური ცეკვა დაერქვას არა იმას, რასაც სცენაზე ცეკვავენ, არამედ იმას რასაც ხალხი ბუნებრივად ცეკვავს და ასევე სიმღერაც. მაშინ ხალხი ბუნებრივად აითვისებს და განავითარებს კიდევ ტრადიციულ მამა-პაპურ კულტურას.

გული მწყდება, რომ უმშვენიერესი ქართული-ხალხური რიტმები, აკორდეონზე და დოლზე ხალხში შესრულებული, თითქმის მოისპო და მოძველებულ მუსიკად ითვლება, მის ნაცვლად, ქართული პოპმუსიკა ეწოდება რაღაც ხელოვნურ-ვეროპულ ჰანგებს. აქ კი პირიქითაა – ხალხი ხალხურს ბუნებრივად ცეკვავს და მღერის, მომღერლებიც ამ ხალხურ სიმღერებს მღერიან, ყველა ტელე არხი სავსეა ასეთი თურქულ-ეროვნული სიმღერებით, სახალხო მომღერლების შესრულებით, ჩვენში ხალხური შეცვალეს ე.წ. „პოპ მუსიკით“, ხელოვნური, არა-ბუნებრივი მუსიკით, რაღაც ეკლქტივით. ნამდვილი ხალხური მუზები სცენის საკუთრებად აქციეს, აი, რეზუსი.

გვაჩვენებს სტამბულის „გრანდ ბაზარ“ აქ თურმე ქართველებს მონე-



ბად ჰყიდნენ, ამავე დროს კი სომხებს, სტამბულში, თავისი ეკლესიები და საეკლესიო ცენტრები ჰქონდათ. აქაური ქართველი ქალები ყვებიან, რომ ერთ-ერთი დიდი ხიდის ქვეშ არის დამწვარი სომხური ეკლესია, სომხების დევნის დროს დამწვარა.

თესალონიკშიც და სტამბულშიც ვევედრებოდი ქართველებს ეფიქრათ ქართული საეკლესიო-კულტურული ცენტრების შესაქმნელად. ეს იდეა იმდენად უცხოა აქაური უბედური, დევნილი და დამცირებული ქართველებისათვის, რომ მათთვის მთლიანად გაუგებარია.

ეგგენი დალევჯიო – 1900 წელს წერდა, რომ სტამბულში ყველა ერს აქვს თავისი საკუთარი კულტურული ცენტრები, სადაც ამ ეთნოსის ადამიანები იკრიბებიან და თავიანთ ეროვნულ გრძნობებს იკმაყოფილებენ ქართველების გარდაო. ეს ეგგენიოს ძალზედ უკვირდა, რომ ქართველებმა სტამბოლში ვერ შეძლეს ქართული კულტურული ცენტრის შექმნა. გავიდა 100 წელი, იგივე მდგომარეობაა, ქართველებს არა აქვთ უნარი უცხო ქვეყანაში შექმნან თავიანთი კულტურული ცენტრები. იქნებ საქართველოს გაამაყებულ-გამეტირებულ ელიტას ეს შეუძლია, ან ჩვენს კულტურის სამინისტროს? ვითომ?

სტამბოლიდან თვითმფრინავით გამოფრინდი დამის 3 საათზე. გულიანად ვარ მადლობელი და კმაყოფილი ბატონი ახმედ ბეისა, რომელმაც გამოფრენის წინ ორჯერ მომიკითხა სასტუმროში, შემდეგ კი, გამოფრენის წინ, საგანგებო ვახშამზე მიმიწვია თავის სასტუმროში. ამ ვახშამს ესწრებდა ორი შესანიშნავი ქართველი ქალბატონი, რომელთა შესახებაც ზემოთ ვწერდი ხათუნა და მანანა, რომელთაც მთელი დღე დამითმეს მე (კვირა) და დამათვალეირებინეს ქალაქი სტამბული, შემდეგ კი გამომაცილეს აეროპორტში. ვახშამის შემდეგ იქვე დავრჩით სასტუმროში და ტაქსის ლოდინში

ვსაუბრობდით სალონში, ამ დროს, საგანგებოდ ჩვენთან, პატივისცემის გამოსახატავად, მოვიდა ეროვნებით ქართველი, თურქეთის მკვიდრი, ყოფილი უფროსი სტამბულის პოლიციაპროკურატურისა (ამ თანამდებობას თავისი თურქული სახელი აქვს, რომელიც აღარ მახსოვს). ეს კაცი – შუახნის ვაჟკაცია, სათვალეებით. ქართულად რასაც ამბობს გამართულად ამბობს, ლაზებს უწოდებს „ჭანებს“, ხანაც „ჩვენ მეგრელებს“. ეს კაცი ავადმყოფობის შემდეგ გადამდგარა თანამდებობიდან და ახლა ერთერთი სპორტული კლუბის თავმჯდომარეა. აქვე ვახშამზე მოვიდა კიდევ ერთი თბილისელი ქართველი ქალი, თურქეთში გათხოვილი. შემდეგ გამოითქვა აზრი, რომ ეს იყო ქართველი ებრაელი. რა სიყვარულს გამოხატავდნენ ყველანი საქართველოს, ქართული ენის მიმართ! ლაპარაკობდნენ თუ როგორ სტუმრობენ ამ სასტუმროს ქართველები ისრაელიდან და ტირიან ქართული ენის გაგონებისას (ე.ი. ებრაელები), რომ იყოს რაიმე ძალა ამ ქართველების გასაერთიანებლად! ამ ვახშამზე განაცხადეს, რომ თურქეთში დაახლოებით 12 მილიონი ქართველი უნდა ცხოვრობდეს, აქედან 6 მილიონი ლაზი. ახმედ ბეის გვარი ყოფილა ბარდანიძე. ბურსაში, ბურსის რაიონში 20 ქართული სოფელია, ასევეა ყველგან თურქეთში. ახალი თაობა უფრო ივიწყებს ენას, მაგრამ იცის თავის წარმომავლობაო.

ღმერთმა დალოცოს ხათუნა, მანანა, თამრიკო (თამილა), ნელი, ახმედ ბეი, ყველა ქართველი, რომელიც საბერძნეთსა და თურქეთში გასაწყლებული იყურებიან ერთ მხარეს, საქართველოსაკენ. კარგი, კეთილი ადამიანები, რომელთაც საქართველოს და ქართველობის სიყვარულით მე, და ჩვენ ყველას, განუზომელი პატივი დაგვდეს. ამინ!



ქართული ენა XXI საუკუნის სახელმწიფოებრივ სივრცეში

ქართველთა რიცხოვრივი რაოდენობა, მნიშვნელოვან დემოგრაფიულ გამოკვლევათა მიხედვით, სამწუხაროდ მცირდება. არაერთი ევროპული კვლევითი ცენტრის გამოთვლით უკვე 2050 წლისათვის საქართველოში ახალგაზრდების მკვეთრი დეფიციტური დანაკლისის გამო წარმოიქმნება მნიშვნელოვანი პრობლემები. ქართველთა დეპოპულაცია – ყველაზე საშიში მოვლენა ერის ცხოვრებაში, შეცვლის საქართველოს მოსახლეობის ეთნიკურ სახეს.

ქართველობა უმრავლესობიდან თანდათან გადაინაცვლებს უმცირესობისაკენ. ეს ფაქტი თავისთავად გამოიწვევს ქართული ენის მოხმარების არეალის შეზღუდვას. ამის გამო, შესაძლებელია რომელიმე უცხო ენა სახელმწიფო ენად იქცეს და ეს ენა, ალბათ, უფრო რუსული იქნება, რადგანაც საქართველოს მოსახლეობის ეთნო ჯგუფების ერთმანეთთან ურთიერთობის საშუალება ამჟამადაც და თითქმის 200 წელია – რუსული ენაა, გარდა ამისა, ქართული სალიტერატურო ენისა და კულტურის მოხმარების არეალი შემცირდება თვით ქართველთა შორისაც. შეიზღუდება სალიტერატურო ქართული ენის ცოდნა, წინა პლანზე წამოიწევს კუთხური და რეგიონალური კილო-დიალექტები. ისინი არა ეროვნულ, არამედ ვიწრო, საოჯახო, სამეზობლო საურთიერთობო საშუალებად გადაიქცევა.

ასეთია სავალალო შედეგი მოსახლეობაში ქართველთა პროცენტული ოდენობის შემცირების დინამიკისა. ცხადია, მთავარი მიზეზია შობადობის შემცირება, ბავშვების ყოლის სურვილის შეზღუდვა – ქართველი ქალების ამჟამინდელი ფსიქოლოგიური სახეცვლა ხდება იმ ფონზე, როდესაც მეზობელი კავკასიისა და აზიის ქვეყნებში მოსახლეობის რიცხვი მკვეთრად იზრდება შობადობის ზრდის ხარჯზე. ამ პროცესის რეგულირება ძალზე რთულია და ეს ის საკითხია, რომელშიც სამომავლოდ სახელმწიფომ და ეკლესიამ უთუოდ უნდა ითანამშრომლონ, კერძოდ კი იმუშაონ ახალგაზ-

რდებთან სკოლებში ოჯახის სამომავლოდ ისე დასაგეგმავად, რომელიც დეპოპულაციის საზარელ შედეგებს თავიდან აგვაცილებს. ამასთანავე, საჭიროა მუშაობა ქართული კულტურის განვრცობის საკითხზეც.

განსახილველი საკითხია ის, რომ შევძლოთ უახლოეს ათეულ წლებში, 2050 წლამდე, შევქმნათ ისეთი კულტურული ფონი, რომელიც თავიდან აგვაცილებს მოსალოდნელ ენობრივ პრობლემებს.

ჩვენ ვვხებით საქართველოს ამჟამინდელ ენობრივ და კულტურულ გარემოს. მსოფლიოს ყველა სახელმწიფოში (აფრიკის ზოგიერთი პატარა სახელმწიფოს გამოკლებით) ევროპასა თუ აზიაში, ქვეყნის დომინანტი ხალხის ენა და კულტურა, როგორც წესი, გადაიქცა სახელმწიფო ენად და კულტურად. მაგალითად – საბერძნეთში სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების საურთიერთობო საშუალება – ბერძნულია, საფრანგეთში – ფრანგული, ბულგარეთში – ბულგარული და ა.შ. ასევე იყო ძველ საქართველოშიც – ქართული ენა იცოდა, როგორც წესი, საქართველოში მცხოვრებმა ყველა ეთნოჯგუფმა და მათი ერთმანეთთან ურთიერთობის საშუალება იყო ქართული ენა. ეს ვითარება შეიცვალა რუსების კავკასიაში შემოსვლის შემდეგ. თუ იქამდე ლინგვა ფრანკა საქართველოსა და კავკასიაში იყო ქართული ენა – ის განიდევნა რუსულის მიერ. ამჟამადაც, საქართველოში მცხოვრებ აზერბაიჯანელთა, სომეხთა და სხვა ეთნოსთა ერთმანეთთან ურთიერთობის საშუალება არის რუსული ენა, მათი გამაერთიანებელი საერთო კულტურა არის რუსული კულტურა.

რუსებმა შეზღუდეს ქართული ენის, ვითარცა ერთა შორის ურთიერთობის საშუალება, ის გადააქციეს ვიწრო, ეთნიკურ ენად (ე.ი. მხოლოდ ქართველთა ენად). გარდა ამისა, მათ ჩანერგეს კიდევ ქართველთა შორის მონური ფსოქოლოგია, რომ არ შეიძლება ქართული ენით ელაპარაკო სხვა ერის წარმომადგენელს. ჩვენ ეს თავითვე ვიცით, ჩვენი ცხოვრებისეული მაგალითებით, მაგრამ არსებობს სამეცნიერო კვლევებიც. მაგალითად, ისტორიის ინსტიტუტმა გამოაქვეყნა



ეთნოლოგიური კრებული, რომელშიც მოთხრობილია ქვემო ქართლში აღნუსხული ასეთი ფაქტები, რომ აზერბაიჯანელებს რომელთაც სურთ ქართულის ცოდნა, მათი ქართველი მეზობლები არ ესაუბრებიან ქართული ენით, არამედ რუსულად, ამიტომ ისინი წუხან, რომ მათ არა აქვთ ქართულად მეტყველების პრაქტიკა.

ე.ი. ქართული ენა ამჟამად რეალურად არ არის სახელმწიფო ენა (ის, როგორც სახელმწიფო ენა მხოლოდ კონსტიტუციის ფურცლებზეა დაფიქსირებული) და საქართველოს ეთნოსთა შორის ურთიერთობის საშუალება რუსულია, ამ ფონზე ნაცვლად იმისა, რომ საქართველოს კულტურის განვითარების მასობრივ საშუალებებს – ტელევიზიასა თუ რადიოს ეზრუნა, რათა რუსული ენის ნაცვლად ჩვენს ეთნოსებს შეესწავლათ ქართული ენა – მათ მასიურად დაიწყეს ახალი სხვა ენის დანერგვა საურთიერთობო სივრცეში.

ცხადია, კარგია უცხო ენების ცოდნა, მაგრამ უკვე 2050 წლისათვის და მის შემდეგ თუ დეპოპულაციის პროცესი გაგრძელდება და ქართველობა აღარ იქნება მოსახლეობის უმრავლესობა – ქვეყნის კულტურული სახე საბოლოოდ შეიცვლება. ამიტომაც, უნდა ავიღოთ სხვა ქვეყნების მაგალითი და ქართულ ენას დავუბრუნოთ ერთაშორისი ურთიერთობის ფუნქცია.

თურქეთის სახელმწიფოს დამაარსებელ ქებალ ათათურქის მაგალითი – ვფიქრობთ ერთ-ერთი საუკეთესოა, მან პირველი რეფორმები გაატარა იმისათვის, რათა თურქული ენა და თურქული კულტურა გავრცელებულიყო მთელ ოსმალეთის ყოფილ იმპერიაში და ასე შექმნა მან თანამედროვე თურქი მრავალეთნიკური ერი. მისი მაგალითისა და სხვა სახელმწიფოთა მაგალითების შესაბამისად, ამჟამად როგორც სატელევიზიო, საინტერნეტო და ასევე ყველა სხვა თანამედროვე ტექნიკური საშუალება გამოყენებული უნდა იქნას ქართული ენის განსავრცობად მთელი საქართველოს სახელმწიფოებრივ სივრცეში.

„რაი არს ჭეშმარიტება“ (პოლემიკა)

„შვილო, როგორც მამა გირჩევ, შენი საკუთარი და ჭეშმარიტი კრიტიკულის თვალთ შეხედო ყველაფერს და არა მიეპყრო მარის ქართულის საწინააღმდეგო მიმართულებას“ - ასე არიგებდა შვილს მამა გასული საუკუნის მიწურულს...

ჩვენს სასტიკ ეპოქაში გაზრდილ თაობებს სწორედ ჩვენი საკუთარი და ჭეშმარიტი კრიტიკული თვალთ ხედვის უნარი არ გაგვანია.

ჩვენი მსცოვანი მოღვაწე, ბატონი იოსებ მეგრელიძე, რომელსაც მე უდიდეს პატივს ვცემ, წერს: „ა. ჯაფარიძე აცხადებს ივანე ჯავახიშვილის მამა ალექსანდრე ამბობდა ნ. მარი „ყოველივე ქართულის საწინააღმდეგო მიმართულებას ავითარებდა“. წიგნს, რომელსაც საძიებელი აქვს ალ. ჯავახიშვილის სახელთან ეგ სიტყვები არ ჩანს“ (იხ. „ერთი წერილის გამო“, გაზ. „ერი“, 7.11.91).

ჩემს წინა წერილში სიდიდის გამო არ შემეძლო ვრცელი ამონაწერის მოტანა, რადგანაც საჭიროება ითხოვს - ინებეთ: „...სამღვდელოება კიდევ აიტანდა ამ მკრეხელურ გამოთქმებს, მაგრამ მათთვის პირდაპირ აღმაშფოთებელი იყო ის, რომ მეცნიერდებიუტანტი საერთოდ უარყოფდა ათასი წლის ხანდაზმულობის მქონე საეკლესიო ჭეშმარიტებად ქცეულ მოვლენებს, მტკივნეული აფორიაქებით ხვდებიან ამას ივ. ჯავახიშვილის ახლობლები. თვითონ ალექსანდრე ჯავახიშვილს არწმუნებენ, რომ ნიკო მარის ზეგავლენით ივ. ჯავახიშვილი ანტიპატრიოტულ პოზიციებზე დგას, 1898 წლის 22 ოქტომბერს აფორიაქებული მამა სწერდა „შვილო, როგორც მამა გირჩევ, შენი საკუთარი და ჭეშმარიტის კრიტიკულის თვალთ შეხედო ყველაფერს და არა მიეპყრო მარის ქართულის საწინააღმდეგო მიმართულებას“. 1898 წელს დედა სწერდა „ამ



გაზეთებმა ლამის გამაგიჟოს, რას არ წერენო“. თვითონ ივანე ჯავახიშვილი გრძნობდა იმ უხერხულობას, რაც მის მტკიცებას ახლდა მორწმუნეთათვის“ (ს. ჯორბენაძე, ცხოვრება და ღვაწლი ივანე ჯავახიშვილისა, 1984, გვ. 48). რა შეიძლება აქედან დავასკვნათ? გასული საუკუნის მიწურულსაც კი ქართული საზოგადოება ნ. მარის პატრიოტიზმს არა თუ ეჭვის თვალით უმზერდა, არამედ მის სამეცნიერო მიმართულებას ყოველივე ქართულის საწინააღმდეგოდ მიიჩნევდა, რასაც ასახვა უპოვია ქართულ პრესაში და აგრეთვე ჩვენი ერის უდიდესი და უსაყვარლესი მეცნიერის ივანე ჯავახიშვილის მშობელთა წერილებშიც. რა შუაში ვართ აქ ჩვენ, ან მე ან ბატონი მოპასუხე? ჩვენს წერილში მხოლოდ მასალა აისახა.

იქნებ უსაფუძვლოდ ებრძოდა ჩვენი დიდი ილია, ქართული ერის ჭკმძირიტი მამა ნ. მარს და მის „მოძღვრებას“ (როგორც თავად უწოდებს)? ილია ებრძოდა არა ნიკო მარის პიროვნებას, არამედ მის აზრებს, თეორიებს, რომელთაგანაც ის მოელოდა რაღაც ეროვნულ საფრთხეს. დიდ ილიას ალღომ არ უმტყუნა! ის მართალი იყო, როგორც ყოველთვის.

აი, თითქმის ასი წლის შემდეგ, დღევანდელი უდიდესი ეროვნული განსაცდელის ეამს, როცა ყოველი კუთხიდან სისხლისღვრითა და უსასტიკესი გაბოროტებით გვედავებიან საქართველოს მიწა-წყალს, ჩვენი მოწინააღმდეგე სეპარატისტები თავიანთ პრეტენზიებს ხშირად და ძალზე ხშირად აფუძნებენ ნ. მარის თეორიებზეც.

რომელი ერთი მაგალითი მოვიყვანოთ. ჩვენი წერილი, რომელსაც პასუხი გასცა ბატონმა ი. მეგრელიძემ, ძირითადად ხომ ამ საკითხს მიეძღვნა: „სვანურის ნარევიანობის თეორია ნ. მარის შექმნილია“ - წერდნენ ბატონ ალექსანდრე ონიანის ოპონენტები; ამ თეორიის შესახებ კი ონიანი წერდა: „სვანურის ნარევიანობის თეორია აფხაზი მოსახლეობის საქართველოს მიწა-წყალზე (სვანების მეზობლად) „ათასწლეულთა განმავლობაში „ცხოვრების

საბუთად გადაიქცა“ (იხ. გაზ. „სახ. გან.“ 17. V. 90).

ეს იმ თეორიის შემადგენელი ნაწილია, რომლის თანახმადაც არა მარტო აფხაზეთი, არამედ დასავლეთ საქართველოს ვრცელი ტერიტორია არა ქართველთა, არამედ აფხაზთა პირველ სამშობლოდ ითვლება, რაც, თავის მხრივ, ზოგიერთ მეცნიერს ალუძრავს აზრს, რომ დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის ნაწილი საქართველებული აფხაზები არიან, რომ ამის გამო დარჩა ამ კუთხის ენებში აფხაზური ენობრივი დანალექები და რომ აფხაზები XVII საუკუნეშიც კი (თითქოსდა ევლია ჩელების ცნობის თანახმად) მდინარე რიონთან ცხოვრობდნენ.

იქნებ მე მოვიფიქრე და არ არსებობს ნ. მარის თეორია, რომლის თანახმადაც მთელი სამხრეთი საქართველო არა ქართველების, არამედ სომეხთა მიწა-წყლად მიიჩნევა, ხოლო იქაური ქართველობა – საქართველებულ სომეხებად?!

„ნ. მარის დასკვნით, თუმცა კლარჯეთი ტაოსთან ერთად შემოერთებული იქნა საქართველოსთან VIII-IX საუკუნეებში, მაგრამ მოსახლეობის შემადგენლობით იგი ვითომც ამის შემდეგაც სომეხური დარჩა. კლარჯეთი, ისე როგორც ტაო, დასახლებული იყო სომეხებით, რომლებიც სარწმუნოებით ქალკედონიტები იყვნენო. ამრიგად, ნ. მარის მტკიცებით, კლარჯეთის და ტაოს მოსახლეობა თვით შემდგომ ხანაშიც კი ეს იყვნენ არა ქართველები, არამედ ძირითადად საქართველებული სომეხები“ - წერდა პ. ინგოროყვა (იხ. იქვე, გვ. 12). შედეგი, რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს მესხეთის „მკვიდრი“ სომეხების საქართველების თეორიას? წინა წერილშიც აღინიშნა, რომ სხვა ერს უწინდება არა მარტო პრეტენზიები ტაო-კლარჯეთის დიდ ქართულ კულტურაზე, მატერიალურ და სულიერ ძეგლებზე, არამედ მიწა-წყალზეც! ეს პრეტენზიები მომისმენია საკუთარი ყურით და პრეტენდენტები მიხილავს საკუთარი თვალით. ვითარცა მესხეთის ეპისკოპოსს მქონია მათთან



შეხვედრის საშუალება და ყველაზე განათლებულნი მათ შორის, როგორც წესი, თავიანთი პრეტენზიების საფუძვლად აცხადებენ მარის აღნიშნულ თეორიას.

იქნებ მე მოვიგონე და არ არსებობს ნ. მარის თეორია აღმ. საქართველოს მთიანეთის გაქართველების შესახებ, ხევისურები და თუშები ჩეჩნურ-ინგუშურ ტომებად მიიჩნევა: ნ. მარს თავის შრომაში „იაფეტური ხალხების გადაადგილების ისტორია“ დაუწერია შემდეგი: „არ დაუფარავ, რომ ქართველი მთიელები, მათ რიცხვში ხევისურები და ფშავეები მე ახლა წარმომიდგებიან ჩეჩენი ხალხის გაქართველებულ ტომებად“ (იქვე, გვ. 12), ხოლო სხვა შრომაში „კავკასიის ტომობრივი შემადგენლობა“ ფშავეები, ხევისურები და წოვა თუშები მიაკუთვნა ჩეჩნურ-ინგუშურ ტომს.

უფრო მეტიც, სადავო გახდა არა მარტო ჭეშმარიტი ქართველების (თუშ-ფშავე-ხევისურების) ეთნიკური კუთვნილება, არამედ საქართველოს მიწა-წყალიც. აღნიშნული თეორიის თანახმად, X საუკუნემდე აღმ. საქართველოს მთიანეთში მცხოვრები ჩეჩნების ტომი ჩრდილო კავკასიაში გადასახლდა, მაგრამ მათი ერთი ნაწილი გაქართველდა და მათ ეწოდათ ფშავეები და ხევისურები. რა შედეგს უნდა ველოდოთ ამ თეორიიდან? ჯერ ერთი, ეს საშინელი თეორია საფუძველს უთხრის ქართველი ერის ეთნიკურ, პოლიტიკურ, კულტურულ ერთობას, ე. ი. ეროვნულადაა საშიში. მეორე მხრივ, უფლებას აძლევს ჩრდილო კავკასიელ ტომებს აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთი თავიანთ ისტორიულ სამშობლოდ გამოაცხადონ.

ვერიდები მკითხველის გადაღლას, მაგრამ პატ. ოპონენტს მსურს კვითხო, განა მარი არ საყვედურობდა ივანე ჯავახიშვილს, მეგრელებსა და სვანებს ქართველებს რატომ უწოდებო? განა მეგრელთა და სვანთა არაქართველებად გამოცხადებით საფუძველი არ ეთხრება

ქართველი ერის ერთობას?! დიდი ივანე იძულებული იყო თავი დაეცვა აკადემიკოსის შემოტევისაგან: „აკად. ნ. მარი მისაყვედურებს, რომ მეგრელებსა და სვანებს და აფხაზებს მე ქართველებს ვუწოდებ და პონტოსა და ფრიგიის ერები თითქოს ქართველებადაც კი მიქცევიან. აფხაზებს მე ქართველთ მონათესავედ ვთვლი, მაგრამ ქართველებს არ ვუწოდებ, რაც შეეხება მეგრელებსა და სვანებს და დავუმატებ ჭანებსაც, მათ მართლაც ქართულ ტომებად ვთვლი და ვუწოდებ“.

მე სრულებითაც არ ვარ განწყობილი ნ. მარის პიროვნების წინააღმდეგ; მე კარგად მესმის რომ ის იყო დიდი მეცნიერი, და ვწერდი კიდევ მის შესახებ - „უდიდესი დეაწლი მიუძღვის ნ. მარს ქართველოლოგიის წინაშე, ამით ის უკვდავია, ცოცხალი, მის აზრს, იდეას თუ ნაფიქრალს მეზნებარება არ დაუკარგავს“, მე მხიბლავს მისი პიროვნება, მაგრამ მაშფოთებს ე.წ. „გაქართველების“ თეორია, რომელიც უდიდესი საფრთხის მომტანია ქართველობისათვის; საბედნიეროდ, ის არაა დოგმა და არ არის ერთადერთი თეორია, არამედ არის ერთ-ერთი თეორია, რომელიც დროთა ვითარებაში შეიძლება შეიცვალოს კიდევ, თუნდაც მისი ავტორი „ტიტანი“ იყოს.

თუ არა შიში აღძრული ე.წ. „გაქართველების“ თეორიით და დღევანდელი სეპარატისტების მიერ ამ თეორიის მარჯვე გამოყენებით, გარწმუნებთ სიტყვასაც არასოდეს დავძრავდი ნ. მარის შესახებ.

მაინც რაში მდგომარეობს გაქართველების თეორია? თუმცა ჯერ განვაგრძოთ გაქართველების ამბები. სწორედ ამჟამად ოსი სეპარატისტები პრეტენზიას აცხადებენ შიდა ქართლის ტერიტორიაზე, იმ მოტივით, რომ ის ძველთაგანვე დვალების ოსური ტომით იყო დასახლებული. მაგრამ განა დვალები ეთნიკური წარმომავლობით ოსები იყვნენ? ეს კითხვა ასეთი ინტონაციით ამჟამად, გაჭირვების ჟამს



ისმება, აქამდე ჩვენი ისტორიოგრაფია მხოლოდ და მხოლოდ დვალების „გაქართველების“ მტკიცებით იყო დაკავებული, რომელმაც ასახვა ჰპოვა შესაბამის შრომებში.

ჩვენი ენციკლოპედიის თანახმად, ქართული ეკლესიის მოღვაწე ნიკოლოზ დვალი ოსი ყოფილა ეროვნებით: „ნიკოლოზი იყო დვალი (ოსი), სოფელ წაიდან. 12 წლისა ბერად აღკვეცილა კლარჯეთში, შემდეგ იერუსალიმში დამკვიდრებულა. მისი ღვაწლის აღმწერი თხზულება ცნობებს გვაწვდის XIII-XIV სს-ებში აღმ. ქვეყნებში ქართველთა მდგომარეობისა და ოსების გაქრისტიანების შესახებ (ქსე, VII, გვ. 433). სინამდვილეში კი ნიკოლოზ დვალის აღმწერი თხზულება არავითარ ცნობებს არ შეიცავს „ოსების გაქრისტიანების ისტორიის შესახებ“. აი რას მოგვითხრობს ეს თხზულება ნიკოლოზის წარმოშობის შესახებ - „ესე სანატრელი ქრისტეს მოწამე ნიკოლოზ იყო ნათესავად დვალი, სოფლისაგან რომელსა ეწოდების წაი, შვილი მორწმუნეთა და მოსაგთა წმინდისა ნათლისმცემელისათა, რომლისა საშოითგან დედისაით შესწირეს, და რაი ათორმეტის წლისა იქმნა, მონაზონ იქმნა...“ (ძვ. ქართ. ქრესტ. I. 1946, გვ. 255). მაშასადამე, წმინდა ნიკოლოზი იყო არა ოსი, არამედ დვალი. ამ დროისათვის დვალები არ იყვნენ გაოსებულნი, ენციკლოპედიის აღნიშნული განცხადება მომდინარეობს ჩვენი ერთი მეცნიერის ასეთი თვალსაზრისიდან - „ნიკოლოზის სოფელს ერქვა წაი, მართალია, თერგის ოლქში ცნობილია ზემო და ქვემო წაი, მაგრამ საეჭვოა აქ თერგის ოლქი იგულისხმებოდეს, მით უმეტეს, რომ ნიკოლოზი იყო დვალი, ესე იგი დვალეთიდან. დიდი ღიახვის ხეობიდან ოსეთიდან, ყოველ შემთხვევაში ეს ძველი საინტერესოა იმით, რომ ცნობებს გვაწვდის ოსების ქრისტიანიზაციის და ქართიზაციის შესახებ“ (ტ. I. გვ. 542. ავტორის გვარის დასახელებას ვერც დები, შესაძლო არასწორად გაიგონ ციტირება).

როგორც ითქვა, ნიკოლოზის „ცხოვრება“ არ შეეხება ოსების გაქრისტიანებას, მაგრამ ზოგიერთი მკვლევარი გულისხმობს, რომ დიდი ღიახვის ხეობა XIII-XIV საუკუნეებში ოსებით იყო დასახლებული და ამ ოსებს სატომო სახელი დვალები ერქვათ და თითქოსდა ხდებოდა მათი გაქრისტიანება. ჩვენი მეცნიერის აზრი მხოლოდ მაშინ ხდება გასაგები, როცა ის ლაპარაკობს „ოსების ქრისტიანიზაციისა და ქართიზაციის“ შესახებ, ე.ი. მაშინ, როცა ის იყენებს ნ. მარის მიერ შემუშავებულ სქემებს კავკასიის ტომების გაქართველების შესახებ. ამ სქემით „ადვილი ასახსნელი“ ხდება სხვადასხვა პრობლემა. ასე დაეძარტა ნიკ. დვალსაც. ის მთიელი იყო, მაშასადამე - არაქართველი, ქრისტიანი იყო, მაშასადამე გაქართველებული დვალი იყო, მაშასადამე ოსი. თხზულება დვალებს, ანუ ოსებს შეეხება, მაშასადამე აქ გვაქვს ცნობა ოსების გაქრისტიანების შესახებ. ეს სქემა მცდარია - სინამდვილის უკუღმა წარმოდგენი. სინამდვილეში დვალები იყვნენ არა ოსები, არამედ ქართულ-ქართველური ტომი და, რაც მთავარია, ისინი XIII საუკუნეში ღრმადმორწმუნე ქრისტიანები იყვნენ. აღნიშნული „ცხოვრების“ გამოწერენ - „თხზულებაში შემონახული ცნობებიდან მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ამ დროს მიმდინარეობს მთის ერთ-ერთი ტომის - დვალების ქრისტიანიზაცია-ქართველიზაცია...“ (საქ. ისტ. ნარკვ. III. 1979, გვ. 845).

წმინდა ნიკოლოზის ცხოვრებაში მსგავსი არაფერი წერია. წმინდა ნიკოლოზის მშობლები ღრმადმორწმუნე ქრისტიანები იყვნენ, იმდენად, რომ შვილი დედის წიაღშივე ღმერთს შესწირეს, 12 წლის ასაკში ბერად აღკვეცეს და ეკლესიას მიაბარეს, თავის მხრივ შვილმა თავი გასწირა ქრისტეს სიყვარულისათვის, ხოლო ნიკოლოზის მშობლებთა გარდა არც ერთი სხვა „დვალი“ პერსონაჟი თხზულებაში არ გვხვდება; ასე, რომ, ამ თხზულებაში დვალები არც ქრისტიანდებიან და არც ქართველდებიან, თუნდაც იმ მიზეზის



გამო, რომ ისინი აღნიშნული თხზულების დაწერამდე საუკუნეებით ადრე უკვე იყვნენ ქრისტიანები და წინა საუკუნეებში მოღვაწე მრავალი დვალი ქრისტიანის სახელია ცნობილი. ისინი იერუსალიმში, სინას მთაზე, უცხოეთის სხვადასხვა ქართულ მონასტრებშიც კი მოღვაწეობდნენ (ამიერკავკასიაში ოსების გამოჩენამდე გაცილებით ადრე). მაგალითად, იოანე დვალი (დვალი აქ გვარი კი არაა, არამედ სადაურობის აღმნიშვნელია) ცხოვრობდა XI ს-ში, მას თვენი გადაუწერია. 1055 წელს კი - წმინდა ბასილის ცხოვრება. მიქელ დვალს ჟამნი გადაუწერია, სტეფანე დვალს - ჟამისწირვის კრებული, გიორგი დვალს - ლაბეჭინის ოთხთავი, რომელსაც XIII ს. მიაკუთვნებენ (ქსე III გვ. 490); საიდან ჩანს, რომ იმ ტომს, რომელმაც ქართულ ეკლესიას ამდენი მოღვაწე მისცა (ოსების ჩვენს მთებში გამოჩენამდე) გაქართველება ესაჭიროებოდა. დვალებს XIII-XIV საუკუნეებში არც გაქრისტიანება ესაჭიროებოდათ და არც გაქართველება. ისინი ერთსაც და მეორესაც წარმოადგენდნენ, მაშასადამე არც „ნიკოლოზ დვალის ცხოვრებას“ შეუძლია დვალების გაქრისტიანების ცნობები მოგვაწოდოს, მით უმეტეს ეს ძეგლი არ გვაწვდის ცნობებს „ოსების ქრისტიანიზაციის და ქართიზაციის შესახებ“ - ვინც აღნიშნულ „ცხოვრებას“ წაიკითხავს ამაში დარწმუნდება, ცხადია, თუკი ნ. მარის თეორიების ტყვეობაში არ იქნება მოქცეული.

მაგრამ, უმთავრესია, რა ზოგადი დასკვნა კეთდება ზემოთ მოყვანილი თხზულების ანალიზიდან - ოსები ანუ დვალები XIII-XIV საუკუნეებში ცხოვრობენ შიდა ქართლში (კერძოდ ლიახვის ხეობაში) და ისინი განიცდიან გაქართველების პროცესს! ყველაფერი უკუღმა! მართალია, ჩრდილო კავკასიის ველებიდან ლტოლვილ ოს მოლაშქრეებს მონგოლები თავიანთი საჭიროებისათვის იყენებდნენ საქართველოში XIII-XIV საუკუნეებში, მაგრამ ისინი

დვალეთში როდი ცხოვრობდნენ. ოს მოლაშქრეთა გარნიზონები იღვა ჩვენი სამეფოს სხვადასხვა კუთხეებში; ხოლო მონგოლთა დამარცხების შემდეგ გიორგი ბრწყინვალემ ისინი გააძევა საქართველოდან, მაგრამ ვახუშტის თანახმად, შემდეგ, განსაკუთრებით კი თემურ ლენგის დროს, ოსთა მეორე ტალღა აღწევს კავკასიის მთებში, კერძოდ კი დვალეთში, რომელიც იმ დროს ნარ-მამისონის ქვაბულს მოიცავდა ჩრდილო კავკასიაში. XV საუკუნის შემდგომ თანდათან დვალების ქართული ტომი იწყებს გაოსებას, შემდგომ დვალები და გაოსებული დვალები გადმოდის აქეთ, აღწევენ ქართლის მთიანეთში, შემდეგ კი XVII ს. ბოლოს და XVIII ს-ში თანდათან ჩამოყვანენ ლიახვისა და ქსნის ხეობებს, XIX ს-ში უახლოვდებიან შიდა ქართლის ვაკეს, რომელსაც იჭერენ კიდეც (ე. ი. ცხინვალის სანახებს) - XX საუკუნეში. ამ დროს მიმდინარეობდა არა ოსების „გაქართველება“, არამედ, გერმანელი მეცნიერისა და აღმწერის გიულდენშტედტის თანახმად ქართველები, ოსურ გარემოში მოქცეულნი, ოსდებოდნენ. ის წერს: - „განსაკუთრებით ლეკებსა და ოსებში არიან ბევრი ქართველები, რომელთაც რელიგიასთან ერთად, ენაც დაივიწყეს“ („გიულდენშტედტი. „მოგზაურობა საქართველოში“ ტ. I. 1962, გვ. 185).

თუ ყოველივე ზემოთ ნათქვამს ნაწილობრივ შევაჯამებთ, აღმოჩნდება, რომ, გაქართველების თეორიის თანახმად, გაქართველდნენ საქართველოს მთიანეთში მცხოვრები თუშები, ხევსურები, ფშავლები, დვალები, სვანები, გაქართველდა მთელი დასავლეთი საქართველო, მთელი სამხრეთი საქართველო, იქნებ აღმოსავლეთ საქართველოც გაქართველდა? დიახ, არსებობს თეორია ჰერეთისა და კახეთის დიდი ნაწილის გაქართველების შესახებ.

ყოველ აღნიშნულ კუთხეთა გაქართველების თეორია არსებობს ვი-



თარცა უკანასკნელი და ღრმა მეცნიერული სიტყვა.

მაშ სადღა იყო საქართველო, სად ცხოვრობდა ქართველი ხალხი? ვსვამდი კითხვას წინა წერილში და განვაგრძობდი: „მაინც ვინ მოიფიქრა ეს უცნაური გაქართველების თეორია (მთლი და ამის შემდეგ გაგიკვირდეს საქართველოსათვის „იმპერიის“ წოდება)? ამ თეორიას საფუძველი დაუდო ნ. მარმა და მისმა მიმდევრებმა გააღრმავეს: „ქრისტიანობის გავრცელება აღმ. საქართველოს მთიანეთში მათ ქართიზაციას განაპირობებდა, რაც შეეხება დას. საქართველოს... დას. საქართველოში გაბატონდა ქართული ეკლესია და მღვდელმსახურებაც ქართულ ენაზე სრულდებოდა, რამაც დიდად შეუწყო ხელი დას. საქართველოს ქართიზაციის პროცესს“ - წერს ჩვენი ენციკლოპედია (იხ. ტ. „საქ. სსრ“. გვ. 61). მარისაგან მომდინარეობს იდეა აღმ. საქართველოს მთიანეთის, ჰერეთის, დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობის „ქართიზაციის“ ანუ გაქართველების შესახებ. ხელოვნური ტერმინი და იდეაც ასეთივეა“. შემდეგ განვაგრძობდი, რომ საქართველოს არც ერთ დასახლებულ კუთხეს არავითარი „ქართიზაცია“ - გაქართველება არ ესაჭიროებოდა, რადგანაც ისინი ქართული მხარეები იყვნენ ძველქართულ წყაროთა, ძველი ქართული ისტორიოგრაფიის თანახმად. უძველესი წყაროს „მოქცევაი ქართლისაის“ მიხედვით ქრისტეშობამდე საუკუნეებით ადრე, თვით პირველი ერთიანი აზონ-ფარნავაზის სახელმწიფოს შექმნამდე ქართველი ხალხის განსახლების დასავლეთ საზღვარს მდინარე ვერისწყალი და შავი ზღვა წარმოადგენდა, ხოლო მესხეთი მის არეალს განეკუთვნებოდა. ქართული ენა ამ კუთხეებში „ქართული ეკლესიის გაბატონების გამო“ კი არ გავრცელდა (ეს „ქართიზაციის“ პირობად ითვლება), არამედ ქრისტიანობამდე დიდი ხნით ადრე წარმართობის დროს კულტმსახურების ენას ქართული წარმოადგენდა საქართველოს ყოველ კუთხეში. დიდმა ივანე ჯავახი-

შვილმა გამოიკვლია, რომ ქრისტიანობამდე ყველა ქართულ ტომთათვის (სამეგრელოსა და სვანეთშიც) კულტმსახურების ენა იყო ქართული ენა და არსებობდა მთელი ქართველი ხალხის მომცველი საერთო სარწმუნოება (წარმართული). „ცხადი ხდება, რომ არამცთუ საზოგადო ქართული ყველა ტომთათვის, მათ შორის მეგრელთა და სვანთათვის, საერთო წარმართობა არსებობდა, არამედ, რომ წარმართობის საერთო ტერმინოლოგიაც, საერთო ენაც ქართული ჰქონდა“ (საქ. ისტორიის ნარკვევები, ტ. I. გვ. 662) ქრისტეშობამდე დიდი ხნით ადრე; ეს ყველა ტომთათვის საერთო ქართული ენა, მეფე ფარნავაზმა დააფიქსირა სრულიად საქართველოში, როგორც ერთადერთი სავალდებულო სახელმწიფო ენა. ეს მოხდა ფუძე ქართული ანუ საერთო ქართული ენის სხვადასხვა დიალექტებად დაშლიდან სულ რაღაც 300-400 წლის შემდეგ - „ქართულ-ზანური ენობრივი ერთობის დაშლის დასაწყისი ძვ. წ. VIII საუკუნით უნდა დათარიღდეს“ (იქვე, გვ. 338), ხოლო IV-III საუკუნეებში უკვე შეიქმნა ერთიანი ქართული სახელმწიფო, სავალდებულო ქართული ენით. ამ დროს მეგრული და ქართული ენები ძლიერ ახლოს იდგნენ ერთმანეთთან და ერთმანეთის მიმართ დიალექტებს წარმოადგენდნენ, ანუ სახელმწიფო ქართული ენა სრულიად გასაგები იყო ეგრისის მოსახლეობისათვის, ის მის დედაენას წარმოადგენდა, თუმცა კი თანდათან ვითარდებოდა და ყალიბდებოდა ახალი დიალექტი. „რა თქმა უნდა ენობრივი და სხვა სახის განსხვავება ამ დროს ბევრად ნაკლები უნდა ყოფილიყო, ვიდრე შემდეგში (იქვე, გვ. 442). ეს იმას ნიშნავს, რომ ფარნავაზმა ყველა ქართული ტომისთვის გასაგები ენა გამოაცხადა სახელმწიფო ენად. ეს ენა ქრისტიანობის შემოსვლისთანავე იქცა ქართულ ტომთათვის ერთადერთი სამწერლობო, კულტურის ენად, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც მეგრელებსა და სვანებსაც თავიანთი წვლილი აქვთ შეტა-



ნილი, - წერს ივანე ჯავახიშვილი:“ ქართველ ერს თავისი მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი და სამწერლო ენაც ჰქონდა და აბადია ეხლაც, რომელიც როგორც ეს თვით აკად. ნ. მარსაც კარგად მოეხსენება, და თვითონაც არაერთხელ დაუდასტურებია მეგრელებსა და სვანებისთვისაც ერთადერთი სამწერლო და კულტურის ენა იყო და არის ეხლაც, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი (ივ. ჯავახ. I. გვ. 154). ქართული ენა, როგორც სამწერლო ენა, ჩამოყალიბდა როგორც მიიხნევენ, ქრისტიანობის შემოსვლის შემდგომ, IV-V საუკუნეებში, ასევე ცხადია კულტურის ენაც. თუ ამ დროს დასავლეთ საქართველო არ შედიოდა ქართულ ეროვნულ ორბიტაში, სვანები და მეგრელები როგორღა შეიტანდნენ წვილს მის „შექმნა-შემუშავებაში“? მაგრამ, რადგანაც ქრისტიანობის შემოსვლამდეც კი საერთო ქართული წარმართული კულტმსახურება სამეგრელოსა და სვანეთში თანახმად ივანე ჯავახიშვილსა, არა სხვა, არამედ ქართულ ენაზე აღესრულებოდა, IV-V საუკუნეებში დასავლეთ საქართველოში ქრისტიანობის შესვლისთანავე ქრისტიანულ კულტმსახურების ენად დარჩა ენა ძველი წარმართული სარწმუნოებისა. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეეძლოთ „სამწერლო და კულტურის ენის შექმნა-შემუშავებაში“ თავიანთი წვლილის შეტანა დასავლელ ქართველებს. მით უმეტეს, რომ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველომ ერთდროულად მიიღო ქრისტიანობა I-IV საუკუნეებში, როგორც ეს არქეოლოგიამ დაადასტურა, და არა VI საუკუნეში როგორც აქამდე დას. საქართველოსთვის იყო მიღებული; აქედან გამომდინარე, ალბათ გადასახედია ენციკლოპედიის ის დასკვნა, რომლის თანახმადაც IX-X საუკუნეებში „დას. საქართველოში გაბატონდა ქართული ეკლესია და მღვდელმსახურებაც ქართულ ენაზე სრულდებოდა, რამაც დიდად შეუწყო

ხელი დას. საქართველოს ქართობაციის პროცესს“. როგორც ითქვა, ქართული ენა დასავლეთ საქართველოში ღვთისმსახურების ენას წარმოადგენდა არა თუ IX-X საუკუნეებში, არამედ ათასი წლით ადრე – წარმართობის დროსაც. და იგივე ენა აქ ამავდროს, სახელმწიფო ენას წარმოადგენდა ფარნავაზის კანონის ძალით. ამიტომაც ქრისტიანობამაც იქ შესვლისთანავე I-IV საუკუნეებში ღვთის დიდება ხალხისათვის საერთო-სახალხოდ ქცეულ ქართულ ენაზე დაიწყო. აქაურ ტომებს IX-X საუკუნეებში არავითარი ქართობაცია-გაქართველება არ ესაჭიროებოდა, აქ ქართული სული ტრიალებდა და ისინი ქართველები იყვნენ. სხვა საკითხია ის, თუ დასავლეთ საქართველოს ერთ ნაწილზე როლის გაავრცელა ბერძულმა ეკლესიამ თავისი იურისდიქცია - ბერძნული საეკლესიო ენის გამოყენებით. საფიქრებელია, რომ ეს მოხდა VII საუკუნის დასაწყისში იმპერატორ ჰერაკლეს მიერ დასავლეთ საქართველოს ერთი ნაწილის ანექსიის შემდეგ. IX-X საუკუნეებში ამ მიწებზე ქართულმა ეკლესიამ აღადგინა თავისი ძველი უფლებები.

როგორც აღნიშნული იყო, ამჟამად არსებული თვალსაზრისი ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ ფაქტიურად ნ. მარის „გაქართველების“ თეორიას ეფუძნება, რომლის ძალითაც ერთიანი ქართველი ხალხი, როგორც ეთნიკურ-კულტურული ერთობა IX-X საუკუნეების შემდეგ ჩამოყალიბდა, რადგანაც ამ საუკუნეებში „ქართველის“ ტომმა გაავრცელა ქართულენოვანი ღვთისმსახურება დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოში, მთიანეთსა თუ ჰერეთში, რის შემდეგაც გაქართდნენ ანუ გაქართველდნენ აღნიშნულ კუთხეთა მცხოვრებნი – რამაც ჩამოაყალიბა ქართველი ხალხი და XI საუკუნისათვის „საქართველო“ როგორც კულტურულ-ეთნიკური მთლიანობაო, აღნიშნული იყო ისიც, რომ ეს თეორია აბსოლუტურად ეწინააღმდე-



გება ი. ჭავჭავაძისა და ნ. მარამდელი ქართული ისტორიოგრაფიის შეხედულებებს ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ.

ვთქვათ, დავეთანხმოთ ჩვენ ენციკლოპედიას, რომლის თანახმადაც „VIII ს-თვის ძირითადად დასრულდა აფხაზი ხალხის ჩამოყალიბება“ (ქსე. II. გვ. 29). ამავე დროს, ამავე ენციკლოპედიის თანახმად, აფხაზები ცხოვრობდნენ დასავლეთ საქართველოში სხვა ჯერ კიდევ „გაუქართველ“ ტომებთან ერთად, რამეთუ მთელ დასავლეთ საქართველოს „აფხაზეთი“ ეწოდებოდა. IX-X საუკუნეებში მიმდინარეობს დას. საქართველოს მოსახლეობის „ქართიზაცია“ და X-XI საუკუნეებისათვის ყალიბდება ერთიანი ქართული ეროვნება, რომელმაც ამ დროისათვის უკვე მოიცვა ადრე აფხაზებით „ნაწილობრივ“ დასახლებული აფხაზეთის სამეფო, სახეზეა რა? ასომილაცია? ერთი ხალხის (აფხაზების) მეორე ხალხად ქცევა? მაშ როგორია ჭეშმარიტება, როგორ ვიხსნათ თავი ამ აბსურდისაგან?

ალბათ იმით, რომ ჩვენი ისტორიოგრაფია უნდა დაუბრუნდეს „ძველ ნაღინებს“, ანუ აღდგეს ძველქართული ისტორიოგრაფია ახალ, თანამედროვე მიღწევათა საკადრისად, ხოლო მარის ხელდებულ ახალ საბჭოურ (უღრმესად ვითხოვ საწყენად ნუ მიიღებენ ამ სიტყვას, გვსურს თუ არა - ესაა ფაქტი) ისტორიოგრაფიას მოუწევს გადახედოს ზოგიერთ თავის თეორიას, კერძოდ, უნდა აღიაროს, რომ ერთიანი ქართველი ხალხი პირველი ერთიანი ქართული სახელმწიფოს ჩამოყალიბების ეპოქაში უკვე არსებობდა, ანუ ქრისტეშობამდე 400-300 წლით ადრე. დაახლოებით ამ ეპოქით თარიღდება სომეხი ერის ჩამოყალიბება, რასაც შენიშნავს ჩვენი ენციკლოპედია - სომეხი ხალხის ჩამოყალიბების ბოლო ეტაპი თანხედება ძვ. წ. VI ს-ში სომხეთის სახელმწიფოს შექმნას, მან ურარტუს სახელმწიფო დაიკავა“ (ქსე, IX, გვ. 463) (ვაშა, თქვენ, სომეხო ისტორიკოსებო!). ქართველი ხალხის

ჩამოყალიბების „ბოლო ეტაპი“ რატომ არ უნდა თანხედებოდეს ერთიანი აზონ-ფარნავაზის ქართული სახელმწიფოს შექმნას? მით უმეტეს, რომ ძველ წყაროთა თანახმად, ამ დროს ქართველ ხალხს ჰქონია არამარტო ერთიანი სახელმწიფო, არამედ ერთიანი სახელმწიფო ენა, ერთიანი წარმართული სარწმუნოება, ერთიანი კულტურისა და ენობრივი ერთობა, როგორც ივანე ჯავახიშვილი აღნიშნავდა.

ვინ იცის, იქნებ არც ღირდა გამოპასუხება, და სათქმელიც ბევრია, მაგრამ გასათვალისწინებელია ბატონ იოსების რამდენიმე შენიშვნა. ის „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ სავარაუდო ქარაგმა „ა-სა“-ს შესახებ ამბობს: „წერილის ავტორი ვერ დაგვისახელებს VIII-IX ან შემდგომდროინდელ ძველ ხელნაწერს, სადაც ასეთი ქარაგმა არსებობდეს“ (იხ. მისი წერილი. 7. II. 91). მართლაც, ეს შეუძლებელია, რამეთუ VIII-IX საუკუნეებში „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ხელნაწერი არ არსებობდა, ის გიორგი მერჩულემ მეათე საუკუნეში დაწერა, სადაც აღინიშნა, რომ „ა-სა“ ანუ აფხაზეთის კათალიკოსებს მირონი ქართლიდან მიჰყვანდათ IX საუკუნიდან. ამით ხაზგასმულია ქართული ეკლესიის ერთიანობა. რომ ახალი საკათალიკოსოც ქართულ-ეროვნულია, რადგანაც წირვა-ლოცვა ქართულია, ის ერთიანი ქართლის ქვეყნის ნაწილს წარმოადგენსო. არის სხვა შენიშვნაც, თითქოსდა მე ერთი ჩვენი მეცნიერი „მარისტად“ გამოვაცხადე, რაც არასწორია, მე მხოლოდ მივუთითე ციტატა მისი ნაშრომიდან, სადაც აღნიშნული მეცნიერი უთითებს ნ. მარს და ასახელებს მას.

აღნიშნულმა წერილმა მე ვერ დამარწმუნა, რომ მარის კრიტიკა აკრძალული არ იყო საბჭოთა (ბოლშევიკური) ხელისუფლების მიერ. ამის შესახებ წერენ ცნობილი მეცნიერები. თუ „გაქართველების“ თეორია არ ეკუთვნის ნ. მარს, მაშინ შენდობას ვითხოვ მისი ნათელი ხსოვნის წინაშე, ხოლო თუ ეს თეორია მარის დაფუძნებულია, მაშინ საბოლოო არაფერია.



იმის გამო, რომ როგორც ბ-ნი იოსები წერს, „ნ. მარი თვითონ იყო თავისი ნაშრომების უსასტიკესი კრიტიკოსი, და ამიტომაც იცვლიდა აზრებს, არც სხვას უშლიდა მის გაკრიტიკებას... სტუდენტი ვწერდი: „დიდ ადამიანებს ხშირად დიდი შეცდომა მოსდით... ნ. მარსაც აქვს შეცდომები“. თუკი ბატონ იოსებს სტუდენტობის წლებში ჰქონდა ნ. მარის შეცდომებზე წერის უფლება, რატომ გვეკრძალება ეს ჩვენ სიბერის უამსაც კი? იქვე ბატონი იოსები აღწერს თავის ბიოგრაფიას, თავის დევნას; რადგანაც სიტყვა ჩამოვარდა, ვიტყვი, რომ სსრკ-ში იღვენებოდნენ არა მარტო მარის მოწაფენი, არამედ ყოველი ადამიანი, მშვიდად თავს არავინ გრძნობდა; ხოლო რაც შეეხება ეკლესიისა და სამღვდელოების დევნას - არა თუ ძველად, უკანასკნელ ათწლეულებშიც კი პირადად უსასტიკესად ვიდევნებოდი...

მაგრამ რა წუხილი შეედრება სამშობლოს უბედურების განცდას, რომელი პირადი განსაცდელი აგონებდა ამ დროს ადამიანს.

ჩვენს სამშობლოს ნაწილებად ჰკლუჯენ (ნ. მარის თეორიების მოშველიებითაც), მე კი ვგოდებ დედა მტკვრის პირას, რომლის მარჯვენა სანაპირო აღნიშნულმა თეორიებმა თითქმის სომხეთს მიაკუთვნეს, ხოლო მარცხენა - ოსეთს...

ნუ იყოფინ!!!

წმინდა მეფე დავითი ამბობს: „ყოველი თესლები გარე მომადგეს მე და სახელითა უფლისათა ვერეოდი მათ“. ეს იმას ნიშნავს, რომ საქართველო უფლის სახელით სძლევეს გარე მომდგარ ყოველ მტერს.

უფალი არს მწე ჩემდა, არა შემეშინოს, რაი მიყოს მე კაცმან?“

უფლის მარჯვენა აღამაღლებს საქართველოს, ამინ.

„ერი“, 27. II. 1991.

რჩევები უცხოეთში წამსვლელ ქართველებს

სამწუხაროდ, ამჟამად ისევე, როგორც ძველად, ჩვენში შექმნილი ვითარების გამო მრავალმა ქართველმა მიაშურა უცხოეთს. მათ არ უნდა გაწყვიტონ კავშირი დედა ეკლესიასთან, თავიანთი თავი მხოლოდ ქართული ეკლესიის მრევლად, მის წევრებად უნდა ჩათვალონ. წარღვნის შემდგომ უფალმა დმერთმა დედამიწაზე სხვადასხვა ერების წარმოქმნა იწება. ჩვენი მაცხოვრის იესო ქრისტეს ამადლების შემდგომ სულიწმიდის მადლით მოციქულებს მიენიჭათ ნიჭი სხვადასხვა ერების ენებზე ამეტყველებისა. მსოფლიო მართლმადიდებლობა პატივს სცემს ყველა ხალხის ეროვნულ ნიშანთვისებებს, ამიტომაც მართლმადიდებლური ეკლესიები, ეროვნული ნიშნის მიხედვითაა მოწყობილი. ადგილობრივი ეკლესიები თავიანთ მრევლს არამხოლოდ თავიანთ ქვეყნებში, არამედ უცხოეთშიც მწყესიან. მაგალითად, რუსულ ეკლესიას უცხოეთში, თავისი ქვეყნის საზღვრებს გარეთ, ორმილიონიანი მრევლი ჰყავს. ეს იმას ნიშნავს, რომ უცხოეთში რუსების ძირითადი ნაწილი არ ხდება მრევლი სხვა, თუნდაც მართლმადიდებლური ეკლესიისა და თავისი მშობლიური რუსული ეკლესიის წევრად რჩება. თავიანთი ეროვნული ეკლესიები მრავალ ქვეყანაში აქვთ აგრეთვე ბულგარელებს, რუმინელებს და სხვა მართლმადიდებელ ხალხებს, ბერძნები, სადაც არ უნდა ცხოვრობდნენ ისინი, ძირითადად მხოლოდ ბერძნული ეკლესიის წევრები ხდებიან (ე.ი. არ ინათლებიან, არ ლოცულობენ, არავითარ წესებს არ ასრულებენ სხვა ეკლესიებში და სულიერი კავშირი მხოლოდ ბერძენ (ბერძნული ეკლესიის) ღვთისმსახურებთან აქვთ. მსგავსადვე იქცევიან არა მართლმადიდებელი ერებიც, მაგალითად, სომხებს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანასა და დიდ ქალაქში აქვთ თავიანთი სომხური საეპისკოპოსოები.



სხვა ერებში ასიმილირებისაგან თავის ასარიდებლად მსგავსადვე უნდა მოიქცნენ უცხოეთში დღეს უკვე მრავლად მცხოვრები ქართველებიც. ისინი წევრნი უნდა იყვნენ მხოლოდ და მხოლოდ ქართული ეკლესიისა, მათ ეროვნულ სარწმუნოებრივი თემები უნდა ჩამოაყალიბონ და ქართველი ღვთისმსახური მოიძიონ, რომელიც იერარქიულად ქრისტეს კვართის ეკლესიას – საქართველოს საპატრიარქოს და მის მეთაურს, მოციქულის ტახტზე მჯდომ კათალიკოს-პატრიარქს დაექვემდებარება.

ძველად, საქართველოს ერთიანი სახელმწიფოს დაშლამდე, უცხოეთის ქვეყნებში მრავლად არსებობდნენ ქართული ეკლესია-მონასტრები; ისინი არა მხოლოდ ქართული კულტურის კერებს, არამედ თავიანთი პირდაპირი დანიშნულების შესაბამისად უცხოეთში მცხოვრებ ქართველ მორწმუნეთა სამრევლო ცენტრებსაც წარმოადგენდნენ, საიდანაც ისინი სულიერად იმწყესებოდნენ. ეს ეკლესია-მონასტრები საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო მოღვაწეთა მზრუნველობით იყვნენ მოცულნი.

ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდგომ მათ ყურადღებას ვეღარ აქცევდნენ, მრევლიც შესუსტდა და დაიფანტა. ამჟამად უცხოეთში საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის იურისდიქციაში არც ერთი ქართული ეკლესია-მონასტერი აღარ არსებობს.

ბოლო წლებში ქართველთა რაოდენობის ზრდა უცხოეთში ძველი ტრადიციის აღდგენას საჭიროებს, რადგან მათ შთამომავლობას ეროვნული გადაგარებისა და სხვა ერებში გათქეფისაგან მხოლოდ ქართულ ეკლესიასთან სულიერი ერთობა გადაარჩენს.

როგორც აღინიშნა, უცხოეთში, სხვადასხვა ქალაქებსა თუ რეგიონებში მცხოვრებმა ქართველებმა სულიერი ძალა უნდა მოიკრიბონ და ეროვნულ-სარწმუნოებრივი თემები და საზოგადოებები უნდა შექმნან. რაც მთავარია, მათ უნდა გამოძებნონ და თემების სათავეში ჩააყენონ საქართველოს

ეკლესიასთან იერარქიულად დაკავშირებული ღვთისმსახურებები: მხოლოდ მას – ქართველ მღვდელს უნდა მონათლინონ შვილები, შეასრულებინონ ყოველგვარი სარწმუნოებრივი წესი. თუ ასეთი ეროვნულ-სარწმუნოებრივი თემები ეკლესიის აგებას ვერ შეძლებენ, ღვთისმსახურებისათვის მცირე შენობა ან ოთახი უნდა გამოიხონ, სადაც ქართველი მღვდელი ილოცებს და ქრისტიანულ წესებს შეასრულებს. ქართველი ღვთისმსახურის გარშემო თანდათანობით ჩამოყალიბდება სასულიერო ცენტრი, მცირე სკოლა, სადაც ქართველი ახალგაზრდები ქართულ წერა-კითხვას, ლიტერატურასა და სამშობლოს ისტორიას შეისწავლიან და უცხოეთშიც ქართული სულისკეთებით აღიზრდებიან.

მსგავსადვე ფუნქციონირებენ უცხოეთში სხვა მართლმადიდებელი ერების სასულიერო კერები, რომელნიც ისე არიან გაძლიერებულნი, რომ ეროვნული კოლეჯები, გამომცემლობები, სტამბები და სხვა დაწესებულებები აქვთ.

თავისთავად იგულისხმება, რომ საქართველოში მცხოვრები ყოველი ქართველი მოვალეა დაიცვას ეროვნული ეკლესიის ერთგულება, რადგანაც, როგორც ითქვა, უფალმა, მარადის მფარველმა ჩვენი ერისა, ქართული ეკლესიისაგან განდგომა საქართველოს არცერთ შვილს არ აპატია. როგორც აღინიშნა, ქართული ეკლესიისაგან განშორებული ქართველები გათურქდნენ, გარუსდნენ, გაბერძნენ ან ასიმილირდნენ სხვა ერებში.

ვევედრებით ჩვენგან მარადის სადიდებელ ყოველადწმიდა სამებას კვლავ წყალობით მოხედოს ღვთისმშობლის წილხვედრ ჩვენს ერს თანახმად ჩვენი უფლისა და მაცხოვარის იესო ქრისტეს აღთქმისა და შეგვიწყალოს ჩვენ და უცხოეთში მცხოვრები ჩვენი ქვეყნის ყოველი შვილი, ამინ.

27 ნოემბერი 1993 წ. (ნაწევები წიგნიდან „საქართველოს ეკლესიის კალენდარი“, 1994 წ. გვ. 139-144).



**საქართველოს რეპიონალიზაცია
ბადაჭრის არა აზხაზეთის ანდა
ცხინვალის პრობლემებს, არამედ
ერთის ნაცვლად წარმოქმნის
რამდენიმე აზხაზეთს და სხვა
ახალ სეპარატისტულ რეპიონალურ
რეჟიმებს**

„ლიტერატურულ საქართველოს“ (2001 წლის №25) და ჟურნალ „საგურამოში“ (2001 წლის №1) გამოქვეყნდა ბატონ თამაზ ჩხენკელის შესანიშნავი წერილები ქართველი ერის დღევანდელი კონსოლიდაციის დონის შესახებ, რომლებშიც ავტორს გამოკვლეული აქვს, რომ ქართველი ერის კონსოლიდაციის პროცესი დასრულებული არ არის. ესაა სიმართლე, რომელსაც ესაჭიროება ღრმა ანალიზი და თვალის გასწორება. იმ ჭეშმარიტების აღიარება, რომ ჩვენ ამჟამად ვიმყოფებით ქართველთა გამთლიანების, ერთად ჩამოყალიბების პროცესის პერიოდში, მხოლოდ სიკეთეს მოუტანს ჩვენს ქვეყანას, ნათლად წარმოაჩენს არსებული მრავალი გაურკვევლობის საფუძველს და ხელს შეუწყობს ქართული სახელმწიფოებრიობის განმტკიცებას.

თანამედროვე ცივილიზებულ მსოფლიოს სახელმწიფოებრივი სამართლის მიხედვით ერი ეწოდება იმ ხალხს, რომელსაც აქვს თავისი სახელმწიფო. უსახელმწიფო ხალხი, თუნდაც უძველესი წარმომავლობისა, ერთად არ განიხილება, თუმცა მას მინიჭებული აქვს უფლება შექმნას თავისი სახელმწიფო, რომელშიც იგი თანდათანობით ასწლელთა და საუკუნეთა მანძილზე ერთად ჩამოყალიბდება. როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ ევროპაში ერების ჩამოყალიბების პროცესი დაკავშირებული იყო XV-XIX საუკუნეებში ეროვნული ცენტრალიზებული სახელმწიფოების წარმოშობა-ჩამოყალიბებასთან. მაგალითად გერმანელი ერის ფორმირება ძირითადად დამთავრდა XIX საუკუნის შუა

წლებში, იქამდე გერმანელთა ეროვნულ კონსოლიდაციის პროცესს აფერხებდა ხანგრძლივი ფეოდალური დაქუცმაცებულობა და ქვეყნის ეკონომიკური გათიშულობა, რაც XIX საუკუნემდე გაგრძელდა. სასაზღვრო, ფინანსური და სხვა დაბრკოლებანი მოისპო XIX საუკუნის დამდეგს ეროვნული თვითშეგნების ზრდის შედეგად, რამაც დააჩქარა გერმანელთა გაერთიანება ვითარცა ერის ფორმირება (იხ. ქსე. ტ.3. სტატია „გერმანელები“).

უფრო გვიან XIX საუკუნის დასასრულს ჩამოყალიბდნენ ესპანელები ვითარცა ერი (იხ. ქსე. ტ.4. სტატია „ესპანელები“). მიუხედავად იმისა, რომ ესპანეთი გაერთიანდა XV საუკუნეში, რამაც ხელი შეუწყო ესპანელების ეროვნული შეგნების ჩამოყალიბებას. ზოგიერთი ოლქის მცხოვრებნი XX საუკუნემდე თავის თავს ძველებურად კასტილიელებს, არაგონელებს, ანდალუზიელებს უწოდებდნენ და შემორჩენილი ჰქონდათ ეთნოგრაფიული თვისებანი, ამის მიზეზი იყო თავისთავადობა ცალკეული ოლქებისა (დაქუცმაცება) და კაპიტალიზმის განვითარების ნელი ტემპი.

კიდევ უფრო გვიან XX საუკუნის დასაწყისში ჩამოყალიბდა თურქეთი ერთად (იხ. ქსე. ტ.5. სტატია „თურქები“). თურქთა ეროვნული კონსოლიდაციის დასაჩქარებლად XX საუკუნის დასაწყისში იღწოდა თურქ ინტელიგენცთა საზოგადოება ე.წ. „ახალგაზრდა ოსმალები“. მათ დაამკვიდრეს თურქულ საზოგადოებაში თანამედროვე ერის მცნება, რამაც ასახვა ჰპოვა თურქეთის მმართველი სახალხო რესპუბლიკური პარტიის წესდებაში. წესდების ავტორები გარკვეულ განსხვავებებს ხედავენ თანამედროვე ერებსა და იმ ერებს შორის, რომლებიც წარსულში არსებობდნენ და არა მარტო განსხვავებას ხედავენ, არამედ თვლიან, რომ „თანამედროვე ერების“ არსებობა ქმნის ახალი ხასიათის ურთიერთობებს (იხ. ო. გივი-



ნეიშვილი „ნაციონალიზმის ქემალის-ტური დებულება“, წიგნში: „მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნების ახალი და უახლესი ისტორია“. თბ. 1983წ. გვ. 145). ამ მოძრაობამ, როგორც ცნობილია, საფუძველი შეუქმნა თანამედროვე თურქეთის სახელმწიფოს დაარსებას და თურქი ხალხის სახელმწიფოებრივ კონსოლიდაციას. სახალხო რესპუბლიკური პარტიის საყრდენ ექვს თეორიულ დებულებათაგან ერთერთია „ეთათიზმი“ (სახელმწიფოებრიობა). რადგანაც მიიჩნევა, რომ თანამედროვე ერების ჩამოყალიბების პროცესი იწყება ფეოდალური დანაწევრების დაძლევის, ერთიანი ცენტრალიზებული, ნაციონალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებით. ერთიანი, საერთო შიდაეკონომიკური ბაზრის შექმნითა და შიდაეთნიკური საზღვრის მოშლით. ყოველივე ეს ეთნოჯგუფებსა და ეროვნებებს ერთიან ერად ჰკრავს (ერთი სახელმწიფო – ერთი ერი).

ო. გიგინეიშვილი აღნიშნავს „თურქეთში ნაციონალიზმის დებულება არ ისახავს მიზნად მხოლოდ ეროვნული ხასიათისა და ეროვნული თავისებურებების დაცვას, არამედ ის გულისხმობს ეროვნული სახელმწიფოს შექმნას, რომლის საფუძველი და დასაყრდენი იქნება თურქი ერი. ეს არის ის, რასაც მოითხოვს ქემალ-ათათურქის ნაციონალიზმის დებულება. სწორედ ამ პრინციპით – „ერთი ერი – ერთი სახელმწიფო“ იქმნებოდნენ თანამედროვე საფრანგეთი, გერმანია, იტალია, ჰოლანდია, ესპანეთი და სხვა. ეს არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ ევროპის ბურჟუაზიული სახელმწიფოები, რომლებსაც ეროვნულ სახელმწიფოებს უწოდებენ, მართლაც ერთეუროვანი არიან“ (იქვე გვ. 146).

ოსმალეთის იმპერიის ბოლო წლებში (XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში) მოხდა ეროვნული კონსოლიდაცია ბულგარელებისა, ვლახებისა, ბერძნებისა და სხვა ეთნიკური წარმოშობის ხალხებისა (იქვე გვ. 147-148).

როგორც ვხედავთ ცივილიზებულ მსოფლიოში „თანამედროვე ერების და ეროვნული სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პროცესი არ შეწყვეტილა, მიმდინარეობდა და მიმდინარეობს თითქმის ჩვენს თვალწინ (გველისხმობ XIX და XX საუკუნეებს), ამავე პროცესის ნაწილია ქართველი ერის ამჟამინდელი კონსოლიდაცია-გამთლიანება და ეროვნული ქართული სახელმწიფოს წარმოქმნა. პროცესს, როგორც აღინიშნა იკვლევს ბატონი თამაზ ჩხენკელი. ის წერს, რომ XX საუკუნის დასაწყისში ქართველი ხალხი „იყო ახლად ჩამოყალიბებული „დემოსი“, გულუბრყვილო, პროვინციული ფსიქოლოგიის მქონე, პოლიტიკურად ლაბილური და სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით სრულიად უწვრთნელი, რადგან ამ „დემოსის“ ცნობიერება არ იყო ქართულ-ეროვნულ ნიშნით განმტკიცებული. ქართველი ხალხის კონსოლიდაცია ახალი დაწყებული იყო. ამ პროცესს ჯერ არ ჰქონდა მასშტაბური ფორმა. მთელი XIX საუკუნე ქართული კულტურის მამამთავრებმა ქართველი ერის კონსოლიდაციას, ხალხის ეროვნული გაცნობიერებისათვის ბრძოლას შეაღიეს ენერგია. 1874 წელს წიფის გვირაბი გაიჭრა. თბილისს (ლიხთ-იმერეთიდან) შემომატებული მოსახლეობა ვერ ასწრებდა ნატურალიზაციას, კუთხური (საკუთრივ არასახელმწიფოებრივი) შეგნების გაწაფვას. ის ჯერ კიდევ არ არის, როგორც გრ. რობაქიძე იტყვის: „უკანასკნელი ჩამოსხმით დადუღებული“ ქართველი. მისი ენა და ცნობიერება კუთხურ-პროვინციულია, იგი ერეკლეს ყოფილი სამეფოს არეალში აღიქმება, როგორც ნათესაური, მაგრამ განსხვავებული ეთნოსი, ამიტომ ითქვა მაინცდამაინც 1921 წელს: – „ჩვენმა თაობამ გაორკეცებული ძალით უნდა დააჩქაროს ქართველი ერის თვითშეცნობის პროცესი“ (კ. გამსახურდია). ეს ლოზუნგი დღესაც ძალაშია, რადგან კონსოლიდაციის პროცესი ჯერ არ არის დამთავრებული და სამწუხაროდ მის დაჩქარებას ხელს არ უწყობს



მასმედია და არც ტელევიზია... ქართველობა ახალი ერია და არა „ძველი“ და „დაღლილი“ ერი, როგორც ხშირად წარმოაჩენენ მას. რა უცნაურადაც უნდა ჟღერდეს, საუკუნის დასაწყისში აკაკი წერეთელი და იაკობ გოგებაშვილი ერთმანეთს უზიარებდნენ სიხარულს იმის გამო, რომ ამერ-იმერის შვილნი ქორწინებით უკავშირდებიან ერთმანეთს, რომ ყოფის ამ სფეროშიც ირღვეოდა 400 წლოვანი კუთხოვრივი კარნაკტილობა და ფსიქოლოგიური გაუცხოება. XX საუკუნის ურბანისტულმა კულტურამ დააჩქარა ეს პროცესი, მაგრამ იგი ჯერ კიდევ არ არის მიყვანილი ბოლომდე“. (თ. ჩხენკელი: „ლიტერატურული საქართველო“, 2001 წელი №25).

მაშასადამე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქართველთა ეროვნული კონსოლიდაციის პროცესი დასრულებული არ არის და ამით განსაკუთრებული არაფერი ხდება, პირიქით, ქართველი ერი თანამონაწილეა მსოფლიოში ბოლო საუკუნეებში მიმდინარე იმ პროცესებისა, რომელსაც ეროვნული სახელმწიფოების წარმოქმნა და მასში ეროვნული კონსოლიდაცია ეწოდება.

ამ მხრივ უკვე გადადგმულია დიდი ნაბიჯები, XIX ს-ში დაწყებული ქართველთა კონსოლიდაციის პროცესი დაგვირგვინდა ერთიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს წარმოქმნით XX ს-ში, ხოლო, XXI ს-ში ამ სახელმწიფოში თანამედროვე ერი უნდა ჩამოყალიბდეს, ე.ი. ერთიან ერად უნდა შეირწყას ამ ქვეყნის ყველა მოქალაქე ეთნიკური წარმომავლობის მიუხედავად. ესაა თანამედროვე ერების ჩამოყალიბების მსოფლიოში არსებული პრინციპი, ჩვენ უნდა ვმადლობდეთ უფალს, რადგანაც კიდევ ერთხელ მოგვცა საშუალება დავდგეთ მსოფლიოს თანამედროვე ერთა და სახელმწიფოთა შორის, ვითარცა მათი თანასწორი.

აქედან გამომდინარე არსებობს სხვა საშიშროება, რომ ხელი არ შეეშალოს საქართველოში ამჟამად მიმდინარე ეროვნულ კონსოლიდაციას და ერს მიეცეს საშუალება ბოლომდე მიიყვანოს ის. დამკვირვებელი წერს: „მიუხედავად იმისა, რომ თითქმის ათი წელი გადის ჩვენი დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან, ვერა და ვერ გავამყარეთ ჩვენი სახელმწიფოებრიობა, პირველყოფლისა ჩვენივე მოქალაქეთა ცნობიერებაში, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ანტისახელმწიფოებრივ ქმედებას ეწევა“ (ვ. რციხილაძე, „ლიტერატურული საქართველო“, 2001 წ. №11).

ანტისახელმწიფოებრივად შეიძლება მივიჩნიოთ მცდელობა ეროვნული კონსოლიდაციის მიმდინარე პროცესის შეფერხებისა. ერთი ასეთია, ჩვენი აზრით, საქართველოს ე.წ. რეგიონალიზაცია.

თუ რა იგულისხმება ამ ტერმინში, კარგად გადმოგვცა შესაბამის წრეებთან დაახლოებულმა ბატონმა ამბროსი გრიშოკაშვილმა თითქმის ათი წლის წინ (იხ. ვაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 27.02.1993). იგი თავის სტატიაში საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის შესახებ წერდა: „სასურველია თუ ამას საფუძვლად დაედება საქართველოს ისტორიულ-ეთნიკური დაყოფა – ქართლი, კახეთი, იმერეთი და ასე შემდგომ“. ისინი უნდა იყვნენ „დამოუკიდებელი, მაქსიმალური უფლებების მქონე ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული ერთეულები, რომელთაც უნდა გააჩნდეთ რეანიმირებული, ეთნიკურ ქარგას მორგებული მმართველობა“. მაშასადამე, ავტორის აზრით, საქართველოში არსებობენ „ეთნიკური ჯგუფები“ (ე.ი. ქართლები, კახელები, იმერლები და ა.შ.), რომელთაც ამჟამად უნდა მიეცეთ საკუთარი „ეთნიკურ ქარგას მორგებული მმართველობა“. როგორც ჩანს, ავტორი გრძნობს, რომ ამ „ჯგუფებს“ „ეთნიკური“ განსხვავე-



ბუღოლა მაინცდამაინც კარგად შენარჩუნებული არა აქვთ, ამიტომაც ავტორს სურს მოახდინოს მათი „რენიმიაცია“, რათა „რენიმირებული ეთნიკური მმართველობა“ მიიღოს.

არის თუ არა ეს მისწრაფება იმი-სა, რომ შეფერხდეს ამჟამად რეალურად მიმდინარე ეროვნული კონსოლიდაციის პროცესი? ჩვენ შუასაუკუნეობრივი სამართლებრივი მოდელის ანუ ეთნიკურ-სახელმწიფოებრივი დაქუცმაცებულობის რენიმირება უნდა მოვასდინოთ თუ თანამედროვე ტიპის ერთიანი, უნიტარული სახელმწიფო შევქმნათ?

მაინც რატომ გახდა საჭირო კუთხური, საქართველოს ფეოდალური დაქუცმაცებულობის დროინდელი მოდელის რენიმირება, რაშია საქმე? საქმე, როგორც ჩანს შეეხება არა უბრალოდ ადმინისტრაციული მმართველობის საშუალების ძიებას, არამედ ალბათ არსებობს საქართველოს ფედერალიზაციის, ავტონომიურ ტერიტორიებად დაყოფის სურვილი, რომლის პირველ საფეხურად ფედერაციული სახელმწიფოს გამოცხადება მოიაზრება, რომელსაც ალბათ კონფედერაციის შექმნა, შემდეგ კი ქვეყნის უსისხლო დაშლა მოჰყვება. ფედერაციულ სახელმწიფოში ანდა კონფედერაციაში ქართველთა ეროვნული კონსოლიდაცია არა თუ შეფერხდება, არამედ შეუძლებელი იქნება. ეს არ მისცემს საშუალებას ქართველ ერს დადგეს სხვა თანამედროვე ერთა გვერდით. „დამოუკიდებელ, მაქსიმალური უფლებების მქონე ტერიტორიულ ადმინისტრაციულ ერთეულებში“ ანუ ქართლის, კახეთის, იმერეთის თუ სხვა რეგიონალურ ფაქტიურად სახელმწიფოებრივ ერთეულებში, არა ერთიანი ერი, არამედ ქართლელი, კახელი, იმერელი და ა.შ. ჩამოყალიბდება და ისინი ჩამოყალიბდებიან ვითარცა თავისთავადი ეთნიკური ერთეულები, მაშასადამე ერი უფრო დაქუცმაცდება.

რეგიონალიზმის მომხრეებს სურთ წარმოადგინონ, თითქოსდა საფრან-

გეთსა, ესპანეთსა თუ გერმანიაში არსებობდეს ისტორიულ-ეთნიკური დაყოფის შესაბამისი რეგიონალური ერთეულები, რაც სიმართლეს არ შეესაბამება. მაგალითად საფრანგეთში 37 ისტორიული ოლქია, მაგრამ რეგიონი, დეპარტამენტი არის არა 37 არამედ 95. ესპანეთში 13 ისტორიული ოლქია, მაგრამ რეგიონი, პროვინცია არის 50 (იხ.ქსე.ტ.4).

მაშასადამე ევროპელმა ერებმა თავიანთი ისტორიული ოლქები დაყვეს უფრო მცირე ნაწილებად და ამ ნაწილებში შექმნეს ადმინისტრაციული ერთეულები, მათაც კი ისტორიული ოლქების შენარჩუნება საშიშად მიიჩნიეს, მით უმეტეს ჩვენთვის ეს უფრო მეტია. ესპანეთის, საფრანგეთის თუ გერმანიის სახელმწიფოები შეიქმნა რეგიონალური სახელმწიფოებრივი ერთეულების გაერთიანების შედეგად, რამაც ცხადია თავისი სახე მისცა მათ ამჟამინდელ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ დაყოფას, მაგრამ დღევანდელი საქართველოს სახელმწიფო ხომ ამ პრინციპით შექმნილი არ არის, რატომ უნდა დაემსგავსოს ჩვენი ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის სახე ამ ქვეყნებისას? XIX-ს დასაწყისში საქართველოს სახელმწიფოებრივი ერთეულები დაიპყრო რუსეთის რუსეთის იმპერიამ, რომელმაც ერთიანი ქართლ-კახეთის სამეფოს ადგილას შექმნეს ტფილისის გუბერნია, რასაც დაპყრობათა კვალდაკვალ ქუთაისის გუბერნიის შექმნა მოჰყვა. საბედნიეროდ, რუსეთის იმპერიის წიაღში ქართველებმა მოახერხეს ეროვნული კონსოლიდაცია, ამიტომ XX-ს დასაწყისში რუსეთის იმპერიის რღვევის კვალდაკვალ 1918წ-ს შესაძლებელი გახდა ერთიანი საქართველოს წარმოქმნა. ეს ცენტრალიზებული სახელმწიფო არ ცნობდა „ეთნიკურ“ ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულ დაყოფას, ამიტომაც 1921წ-ს საქართველოს კონსტიტუციაში ასეთი დაყოფა არც აისახა. ასეთი ცნებაც კი („ეთნიკური ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული ერ-



თეული“) იმ დროს სამარცხვინოდ მიიხ-
ნეოდა. თვით რუსმა ბოლშევიკებმა
საქართველოს ხელმეორედ ანექსიის
დროს 1921-1991 წლებშიც ვერ გაბედეს
საქართველოს დაქუცმაცება „ეთნიკურ
ერთეულებად ქართლად, კახეთად, იმე-
რეთად და ა.შ.“ ნუთუ ახლა, ორასი
წლის შემდგომ, როცა უკვე განვლი-
ლია შუა საუკუნეთა დაქუცმაცების
ეტაპი კვლავ ფეოდალური ქარგის ხე-
ლოვნური რეანიმაციის გზით უნდა
აღდგეს კუთხურ-ეთნიკური ერთეულები?
ამით ხომ ხელმეორედ ვკლავთ
მთელი XIX-XX საუკუნეთა მოღვაწე-
ების, თერგდალეულთა, დიდი ილიას
ოცნებას ერთიანი, დაუნაწევრებელი,
მთლიანი საქართველოს შექმნის შესა-
ხებ?

ილიამდეც პლატონ იოსელიანი
სიხარულით ხვდებოდა ქართველთა
კონსოლიდაციის პირველ ნაბიჯებს
XIX-ის დასაწყისში. მისი თვალსაზ-
რისით, რომელიც ძველი ქართული
ისტორიოგრაფიის მონაცემებს ეფუძ-
ნება ერთიანი ქართული ეროვნული
თვითშეგნება არსებობდა უძველესი
დროიდან, საქართველოს სახელმწი-
ფობრივი მთლიანობის შესაბამისად.
დიდ სიმაღლეს მიაღწია მან VI-XII
საუკუნეებში, მაგრამ ძალზედ დაზა-
რალდა მონღოლთა შემოსევებისა და
განსაკუთრებით კი ერთიანი ცენტრ-
ლიზებული საქართველოს სახელმწი-
ფოს დაშლის შემდეგ. XV-XVI საუ-
კუნეებში საქართველოს პოლიტიკური
მთლიანობის დარღვევამ, მის ადგილზე
სხვადასხვა ერთმანეთისაგან დამოუკი-
დებელი კუთხური სამეფო-სამთავროე-
ბის წარმოქმნამ, როგორც აღინიშნა
საფუძველი შეურყია ერთიან ქართულ
თვითშეგნებას კუთხურ სახელმწი-
ფობრივ ერთეულებში, განსაკუთრე-
ბით კი პერიფერიებში ასწლეულების
მანძილზე (XVI-XVIII საუკუნეებში)
თანდათანობით ჩამოყალიბდა, გაღრმავ-
და და განმტკიცდა კუთხური ეთნიკურ-
ეთნოგრაფიული ნიშანთვისებები, წარ-

მოიქმნა დიალექტები, ჩამოყალიბდა
ქართლელი, კახელი, იმერელი,
მეგრელი, გურული, სვანობა, მეს-
ხობა და ა.შ. როგორც აღვნიშნეთ ამის
მიზეზად მიიხსენიება კუთხური სახელ-
მწიფობრივი წარმონაქმნების არსებო-
ბა, რადგანაც სახელმწიფოს აქვს
უნარი თავისი საზღვრების შიგნით
მცხოვრებ მოსახლეობას ხანგრძლივი
თანაცხოვრების შემდეგ მისცეს საკუ-
თარი ეთნიკური სახე. აქედან გამომ-
დინარე საქართველოს გაერთიანება,
კუთხური სამეფო-სამთავროების ანუ
სახელმწიფობრივი ერთეულების შერ-
წყმა უთუოდ ხელს შეუწყობდა
ერთიანი ეროვნული (ე.ი. ზოგადქარ-
თული) თვითშეგნების გამოცოცხლე-
ბასა და მის აღდგენა-აღორძინებას.
ამისათვის საუკუნეთა მანძილზე იღვ-
წოდნენ საქართველოს ეკლესიის წმი-
და მამები და საუკეთესო შვილები.
საუკუნეთა მანძილზე ამიტომაც შეს-
თხოვდნენ ისინი რუსეთის ერთმორ-
წმუნე ხალხს დახმარებას. ართლაც,
რუსეთის იმპერიის მიერ ქართული
კუთხური სახელმწიფობრივი ერთეუ-
ლების უნებლიე გაერთიანებამ ხელი
შეუწყო XIX საუკუნის დასაწყისიდანვე
ქართველი ერის კონსოლიდაციის საქ-
მეს, ერთიანი ქართული ცნობიერების
აღორძინებას. ესაა ფაქტი, თუმცა კი
ცხადია საოცარი. ამ ფაქტს, როგორც
აღვნიშნეთ იმთავითვე მიაქცია ყურად-
ღება თავისი დროისათვის სახელო-
ვანმა ისტორიკოსმა პლატონ იოსე-
ლიანმა. ეს ფაქტი მან მიიჩნია რუსე-
თის იმპერიის მმართველობის დადებით
შედეგად.

პლატონ იოსელიანი ასე აჯამებს
რუსეთის მმართველობის დამყარებას
საქართველოში: – „თემნი ქართველთა
სამეფოსა, დაგლეჯილნი და დანაწევ-
რებულნი გაუქმდნენ. მცხოვრებნი თემ-
თა ამათ: იმერელნი, მეგრელნი, გურუ-
ელნი, სვანნი, რაჭველნი და სამცხე-
ათაბაგთა შეიქმნენ [ერად] და იწოდნენ
ქართველებად“ (პ. იოსელიანი, „ცხოვ-



რება გიორგი XIII-ისა“, „ქართული მწერლობა“ ტ. X. 1995 გვ. 287).

მაღე თვით რუსეთის იმპერიის ადმინისტრაციამ გააცნობიერა, რომ რუსეთის იმპერიის საზღვრებში, კავკასიის მასშტაბით დიდი ხალხი ერთიანდებოდა და ურად იკვრებოდა. ცხადია ურად კონსოლიდირებული ხალხი სამომავლოდ მოითხოვდა თვითგამორკვევას და საკუთარი სახელმწიფოებრიობის აღდგენას. ამის გაცნობიერებამ შეაშფოთა საიმპერიო წრეები. შასწრაფოდ XIX საუკუნის 50-60-იანი წლებიდანვე იქნა მიღებული ზომები ქართველი ერის კონსოლიდაციის შესაფერხებლად. სასწრაფოდ დაავალეს შესაბამის წრეებს გამოეცათ ნაშრომები ქართველთა ეთნიკური დაშლა-დანაწევრების ხელშესაწყობად. რუსულმა იმპერიულმა წრეებმა მიზნად დაისახეს არ დაემვათ ქართველი ერის კონსოლიდაცია. დაიწყო მოურიდებელი დევნა ქართული კულტურისა და ენისა. იქამდეც კი, რომ ქართულენოვანი წირვა-ლოცვა და გალობა შეიზღუდა ცენტრში, ხოლო კუთხეებში, კერძოდ კი აფხაზეთსა, სვანეთსა, სამეგრელოსა და ქართლის მთიანეთში აიკრძალა კიდევ. სამეგრელო და მთელი ქართული საზოგადოება აღაშფოთა ხელისუფლების მიზანმიმართულმა ქმედებამ ქართველი ერის კონსოლიდაციის შესაფერხებლად და ქართველთა ეთნიკურ ტომებად დაშლის მიზნით. სასულიერო ორგანო გაზეთ „მწვემსში“ შემოფოთებული ქართველი ღვთის მსახური წერდა: „დიდ იმპერიას მივეკედღეთ უმთავრესად იმისთვის, რომ დაქსაქსული ერი ივერიისა შეკრებილიყო, გაერთიანებულიყო და შეერთებული ძალით შედგომოდა ეროვნულ საქმეს. მაგრამ (რუსები) იღწვიან, რათა ეს ერთობა არ ჩამოვარდეს ჩვენთა შორის. ჩვენი დაქსაქსვა, დანაწილება და დაქუცმაცება – აი, მათი ჯოჯოხეთური იდეალი“. (გაზ. „მწვემსი“, 1905წ, №5, გვ. 6) ქართველთა დაშლა-დაქუცმაცების იდეალი კარგად ჩამოაყალიბა საეგზარხოსოს სკოლების მეთვალყურე ვოსტორგოვმა, რომელიც

საქართველოს მოსახლეობას ჰყოფდა ერთმანეთის მიმართ დამოუკიდებელ „ერებად“, ასეთები მისი აზრით იყვნენ „ქართლ-კახელები“, „იმერლები“, გურულები“, „ხევსურები“, „ფშაველები“ და ა.შ. (გაზ. „მწვემსი“, 1905წ, №8 გვ. 6) მიუხედავად ამისა რუსეთის ხელისუფლებამ და მისმა მემკვიდრე ბოლშევიკებმა ვერ გაბედეს ტერიტორიულადმინისტრაციული ერთეულების საზღვრები დაემთხვია კუთხურ „ეთნიკური“ საზღვრებისათვის.

ჩვენი ხალხი შინაგანად საკმაოდ კონსოლიდირებულია და ამიტომ წარსულის კუთხობრივი განცდის რეციდივების გამოვლენა უფრო გარეგაქტორებით, გარეგანი გამლიზიანებლებითაა გამოწვეული და არა შინაგანი მოთხოვნით. პირადად ვადასტურებ, რომ თუმცა იმერეთში დავიბადე და გავიზარდე, მაგრამ სასკოლო ასაკში მე და ჩემს ახლობლებს გექონდა განცდა არა ჩვენი „იმერლობისა“, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ ქართველობისა. არც კი ვიცოდით, რომ თურმე იმერელთა ეთნოგრაფიული ჯგუფი არსებობდა. მხოლოდ თბილისში, სტუდენტობის დროს გავაცნობიერეთ ეს არაჯანსაღი გარემოს იძულებით. შეიძლება ითქვას, რომ ასავეა ძირითადად ჩვენი ხალხი. ამიტომაც, რომ საქართველოს რეგიონებად დაყოფის სურვილი და მოთხოვნა მოდის არა ხალხიდან, კუთხეებიდან, არამედ ზედა ფენიდან, მთავრობიდან. ამ უჩვეულო მომენტს კარგად ხსნის ბატონი თამაზ ჩხენკელი და მას ყური უნდა დაუგუღლოთ: „უკანასკნელმა ათწლეულმა ამ მხრივ დამაღონებელი სურათი გვიჩვენა. საქართველოში მძვინვარებს კულტურულ-ადმინისტრაციული და ენობრივი პარტიკულარიზმი, რომლის ინიციატორად გვევლინება არა ხალხი, ან რომელიმე რეგიონის მოსახლეობა, არამედ ჭკუამოკლე პოლიტიკანებისა და რენეგატების ცალკეული ჯგუფები. მოძლიერების შემთხვევაში ისინი, შეიძლება სახელმწიფოსათვის საშიშ მოვლენად იქცნენ. ამ პრობლემის მიფუჩეჩება არ ხამს... „კუთხურმა ინდი-



ვიდუალიზმმა“ შვა უცნაური მოვლენა, რაც ჩვენი მტრების ხელში 200 წლის განმავლობაში თანდათან იხვეწებოდა, ბოლო ხანებში საქართველოს სახელმწიფოს ძირგამომთხრელ ტენდენციად ჩამოყალიბდა“. (იხ. გაზ. 2001 წ. №25) ამ ტენდენციის შესახებ ჩვენც მივეუთითეთ თითქმის ათი წლის წინ გამოქვეყნებულ წერილში „ნუ დაანაწევრებთ“, რომელშიც პარლამენტარებს ვთხოვდი არ დაეყოთ ეთნიკურ რეგიონალურ-ადმინისტრაციულ პოლიტიკურ ერთეულებად საქართველოს სახელმწიფო: „მსოფლიო ინტეგრაციის გზით მიდის, ცხადია საქართველოც ვერ აცდება ამას, ეს გამოიწვევს საქართველოში არსებული „ეთნიკური ტერიტორიების (თუ ასეთი შეიქმნებიან) შერწყმა-გაერთიანების პირობების შექმნას „ეთნიკურ ქარგას მორგებულ მმართველობას“ გარკვეული ხნის შემდეგ დაემუქრება გაქრობა, მაგრამ „ეთნიკურ-ჩინოვნიკური ნომენკლატურა“ თავისი სავარძლების გაუქმებას ასე ადვილად ვერ შეეღებება. ისინი წააქეზებენ რეგიონის მოსახლეობას სეპარატიზმისაკენ, ჩანერგავენ კუთხურ პატრიოტიზმს. მაგალითისათვის შორს წასვლა არ დაგვჭირდება, რომ არ ყოფილიყო ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ ეთნიკური ადმინისტრაცია, ჩვენ არ გვეჩვენებოდა ქართულ-ოსური კონფლიქტი, რამეთუ ქართველებსა და ოსებს შორის შესანიშნავი ურთიერთ-დამოკიდებულება არსებობდა. სეპარატიზმისაკენ საქართველოს ოსური მოსახლეობა „ეთნიკურმა ადმინისტრაციამ“ წააქეზა. ასევე იყო აფხაზეთში. შეიძლება ასევე მოხდეს სხვა კუთხეებშიც თუ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრები ქართველთა ჯგუფები მიიღებენ „ეთნიკურ ტერიტორიებს“, განა უფრო მეტი უფლება არ ექნებათ საქართველოში კომპაქტურად დასახლებულ არაქართველებს მსგავსი „ეთნოტერიტორიების“ მოთხოვნისა? ეს კი საქართველოს სიკეთეს არ მოუტანს“. (გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 29 V. 1993).

კუთხური სეპარატიზმის აჩრდილი სამწუხაროდ რეალური საფრთხეა-რასაც სამართლიანად აღნიშნავს ბატონი თ. ჩხენკელი: „მას ღრმად აქვს ფეხვი გადგმული, განსაკუთრებით რელაქტიურ ტვინებში, ხელისუფლებამ ძლიერი პროპაგანდით, ხოლო საზოგადოებამ, ხელისუფლების ძლიერი პროპაგანდის დახმარებით, კულტურული ზეწოლით უნდა გააუვნებელყოს ეს საფრთხე... სოციალური კრიზისის ერთ-ერთი მიზეზი „საკუთარი კულტურის ისტორიასთან“ შინაგანი კონტაქტის უქონლობაა“ (თ. ჩხენკელი). როგორ უნდა მოახდინოს საზოგადოებამ „კულტურული ზეწოლით“ კუთხური სეპარატიზმის აჩრდილის უვნებელყოფა? ეს ალბათ ჩვენში ისევე უნდა მოხდეს, როგორც მაგალითად სხვა ქვეყნებში, კერძოდ თურქეთში. ქემალ ათათურქისა და ახალგაზრდა რეფორმატორების მიზანი იყო მოეშორებინათ ოსმალეთის იმპერიული მემკვიდრეობა, რომელიც ხელს უშლიდა და თურქი ერის კონსოლიდაციას, ამიტომაც მათ თავდაპირველად არა ეკონომიკასა და მრეწველობას მიაპყრეს ყურადღება, არამედ კონსოლიდაციის უპირველეს იარაღს – ენას, კულტურას, ნაციონალიზმს. მკვლევარი რეფორმატორთა შესახებ წერს – „რეფორმების მიზანი იყო „თურქი ერის კონსოლიდაციის დაჩქარება, „მათ განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრეს თურქულ ენას, მის განვითარებასა და სახელმწიფოში გავრცელებას“ რამეთუ „თურქეთს მინიჭებოდა პრიორიტეტი ოსმალურთან შედარებით (დასახ. ნაშრ. გვ. 148) ოსმალური ენა – ყოფილი იმპერიის (მმართველი ზედაფენის) ენა, განსხვავდებოდა ეროვნული თურქული ენისაგან, რეფორმატორთა მიერ ოსმალეთის იმპერია განიხილებოდა, ვითარცა კოსმოპოლიტური, არაეროვნული სახელმწიფო. რეფორმების შემდეგ ახალ თურქეთში „პრიორიტეტი მხოლოდ ენის სფეროთი არ შემოიფარგლებოდა, იგი გავრცელდა ცხოვრების



ყველა დარგზე, ერთმანეთს დაუპირისპირდა ოსმალური და თურქული ლიტერატურა, ოსმალური და თურქული მუსიკა, ოსმალური და თურქული მორალი, ფილოსოფია, ეკონომიკური დოქტრინები და ა.შ. ყველაფერი ოსმალური გამოცხადდა კოსმოპოლიტურად, თურქული ეროვნულად, ნაციონალურად. ასე ყალიბდებოდა თანდათანობით ეროვნულისა და ნაციონალურის გაგება“ (ო. გიგინეიშვილი, „ნაციონალიზმის ქემალისტური დებულება“ წიგნში: „მახლობელი აღმოსავლეთი ახალი და უახლესი ისტორია“ 1983. გვ. 149).

რისთვის იყო ეს ყველაფერი საჭირო? „რათა თურქეთს საშუალება მისცემოდა გამკლავებოდა ევროპის მოსახლეობას, რომელიც თანამედროვე ცივილიზაციის მეშვეობით გაძლიერდა, თურქეთის წინაშე უპირატესობა მოიპოვა და შეტევაზე გადმოვიდა მის წინააღმდეგ (იქვე, გვ. 148).

რითაა ეს ყველაფერი ჩვენთვის საინტერესო?

„ევროპის მოძალემა“ – რომლის გასამკლავებლადაც იღწვიან ჩვენი მეზობელი ქვეყნის წარმომადგენლები, არც საქართველოსთვისაა უცხო. გლობალიზაციას თურქი რეფორმატორები კი არ უფრთხოდნენ, არ გამოდნენ, ანდა უგულვებელყოფდნენ, არამედ ამზადებდნენ თავის ხალხს, აყალიბებდნენ ერად, უღვივებდნენ ნაციონალურ გრძნობებს, რათა თურქეთის სახელმწიფო გაძლიერებულიყო. რადგანაც თურქი ხალხის კონსოლიდაციას ხელს უშლიდა წარსულის – ოსმალური იმპერიის დროინდელი კოსმოპოლიტური შეხედულებები. ამიტომაც ყველაფერი დაემორჩილა მის უარყოფასა და ახალის, ეროვნულის წარმოჩენას. გაძლიერებულმა თურქეთმაც ღირსეული ადგილი დაიჭირა ხალხთა ევროპულ ოჯახში.

ჩვენი ქვეყნის გასაძლიერებლად, ჩვენი სახელმწიფოს დასაყრდენის – ქართველი ხალხის კონსოლიდაციის უფრო მაღალ საფეხურზე ასაყვანად, წარსულის კოსმოპოლიტური ანუ კონსოლიდაციის შემაფერხებელი შეხედუ-

ლებების დაძლევაა საჭირო. თურქეთში კოსმოპოლიტურად, როგორც აღინიშნა, მიიჩნეოდა ძველი ოსმალეთის იმპერიის ენა, კულტურა, წეს-ჩვეულებები, რომელთაც ებრძოდნენ იმით, რომ დაურიღებლად აძევებდნენ საზოგადოებრივი ურთიერთობის სფეროდან და მის ნაცვლად ამკვიდრებდნენ ეროვნულს.

ჩვენში ძველი იმპერიის ენა, ანუ იმ იმპერიის ენა, რომლის შემადგენლობაში ქართველი ხალხი მთელი 200 წლის განმავლობაში იმყოფებოდა, არის რუსული ენა, რომელიც წარმოადგენდა რუსეთის იმპერიის დროს იარაღს ქართველი ხალხის გასათქვეფად იმპერიის რუს ერში (გასარუსებლად) ამიტომაც ზემოთ მოყვანილი დევიზის პერიფრაზა ალბათ ასეთი უნდა იყოს – „ქართულს მიენიჭოს პრიორიტეტი რუსულთან შედარებით“ (კულტურული სფერო და არა ეთნიკური) იგულისხმება მთელი საქართველოს მოცვა ქართული ენით, კულტურით, ლიტერატურით, მუსიკით, მორალით, ფილოსოფიით, ეკონომიკური დოქტრინებით. ყველაფერი რუსული უნდა გამოცხადდეს კოსმოპოლიტურად (როგორც თურქეთში ოსმალური (ე.ი. იმპერიული) გამოცხადდა კოსმოპოლიტურად) ეს თანდათანობით ჩამოაყალიბებს ეროვნულისა და ნაციონალურის გაგებას. ამით არაფერი განსაკუთრებული არ მოხდება, პირიქით, სწორედ ეს გზა აქვს არჩეული ჩვენს მეზობელ ერებს – რუსეთს, სომხეთს, აზერბაიჯანს, თურქეთს. იგივეს აკეთებენ თვით პატარა ხალხებიც კი, რომელთაც საკუთარი სახელმწიფოს შექმნა სურთ. ჩვენში სამწუხაროდ კოსმოპოლიტურს, უფრო მეტი გასავალი აქვს, ვიდრე ნაციონალურს. ამიტომაც ნაციონალურობა, ნაციონალიზმი – სამარცხვინოდ, დანაშაულად მიიჩნევა მაღალ წრეებშიც კი. შედეგიც სახეზეა – სახელმწიფო არ ყალიბდება საზოგადოდ კოსმოპოლიტიზმის იდეით. სახელმწიფოებად ყალიბდებოდნენ იმპერიული, ფედერაციული ანდა კონფედერაციული სახელმწიფოები, რომელნიც მხოლოდ რამდენიმე ხანს არსებობდნენ და საბოლოოდ



იმლებიან ეროვნულ სახელმწიფოებად. ყველა იმპერიის ბედი ასეთია. დაშლა და დანაწევრება, მაშინ როცა ეროვნული სახელმწიფოები, თანამედროვე მსოფლიოს სტაბილიზაციის ქვაკუთხედი – ევროპისა და მსოფლიოს (ცივილიზებული) სახელმწიფო სამართალი ეროვნულ სახელმწიფოებს, ნაციონალიზმის იდეას ეფუძნება.

როგორც აღინიშნა თურქეთის სახელმწიფოს შემქმნელებმა უდიდესი ყურადღება მიაპყრეს ეროვნულ პოლიტიკას, რათა თურქული სახელმწიფოს დასაყრდენი თურქი ხალხი განმსჭვალულიყო თურქული კულტურით და სახელმწიფოში ყველაფერი დამორჩილებოდა თურქულ ეროვნულ აღზრდას, რათა ეროვნული სულისკვეთებით აღზრდილიყო ახალგაზრდობა (დას. წიგნ. გვ. 155). თურქული ენის გავრცელება მთელს სახელმწიფოში უპირველესი მიზანი იყო. ამ მხრივ ჩვენში თუ რა მდგომარეობაა – ცნობილია. ოც წელზე მეტია სამხრეთ საქართველოში ვცხოვრობ და ვიცი, რომ იქ ქართული ენის გავრცელების უმთავრესი წყარო, ტელევიზია ძირითადად რუსულენოვანია. ქართული ენა გაძევებულია რუსული, სომხური და თურქული (აზერბაიჯანული) ენებით. თუმცა თითქმის ასეთივე ვითარებაა თბილისშიც. გაიარეთ რუსთაველის პროსპექტზე და თქვენ იხილავთ გასაყიდად გამოტანილი იმპერიული (ე.ი. რუსული) ლიტერატურით ავსებულ თაროებს, რომელიც მთელს პროსპექტზეა განლაგებული. ამას ყველა ხედავს და არავითარი პროტესტის ხმა არ გაისმის. ეს არაფერია იმასთან შედარებით, რომ თბილისის ტელეარხები ზედმეტად რუსულენოვანია, ჩვენი ყმაწვილები, ბავშვები ტელევიზიიდან სწავლობენ რუსულ ენას. ეს ქმედება მიუღებლად, არასახელმწიფოებრივად აღიქმებოდა ყველა თავმოყვარე ერის მიერ, მაგრამ საქართველოში ეს ბუნებრივად ჩანს. ქართველთა კონსოლიდაციისათვის პირველ რიგში საჭიროა, რომ ქართულმა კულტურამ, ქართულმა ენამ

გაამთლიანოს საქართველოში მცხოვრები ყველა ხალხი. ეს ეტაპი ქართველი ერის მიერ განვლილი ორი ათასი წლის წინ კვლავ გასაწვდილია. პირველ ქართულ სახელმწიფოში მეფე ფარნავაზმა „განავრცელა ენა ქართული და უბრძანა რათა არღარ ძრახვიდნენ ენათა სხვათა თვინიერ ქართულსა“ (ქ.ც. II. გვ. 57).

სახელმწიფოს მშენებლობაში ჩვენი წინაპრები ქვეყნის მთელ მოსახლეობას რთავდნენ ეთნიკური წარმოშობის მიუხედავად – „ჩვენი უკვიანესი მეფეები და სახელმწიფო მოღვაწეები, მუდამ იმის ცდაში იყვნენ: საქართველოს სახელმწიფოს მშენებლობაში ყველა საქართველოში მცხოვრები ტომის, ენისა და ჯიშის ხალხი ჩაერთოთ“ (კ. გამსახურდია. ტ. VII, გვ. 248). ეს შესაძლებელია ქართული კულტურის, ქართული ენის, ქართული იდეოლოგიის მეოხებით. ეს იდეოლოგია ეროვნული უნდა იყოს და არა კოსმოპოლიტური. თ. ჩხენკელის წერილში შესაძლებელი დევიზი ასე გადმოიცა - „გადავადნოთ ჩვენი ეთნიკური ვინაობა სახელმწიფოებრიობის ბრძმედში და ვიქცეთ თანამედროვე ერაღ“ (ზ. დგებუაძე) რეგიონალიზაცია, ე.ი. ეროვნული სახელმწიფოს ეთნიკურ რეგიონებად დაშლა-დანაწევრება ხელს შეუშლის ამ პროცესს და ქართველი ერის საბოლოო კონსოლიდაციას რამდენიმე საუკუნით უკან გადაწევს.

ვილოცობ, რათა შთამომავლობამ არ თქვას ჩვენი თაობის შესახებ: „საუკუნეთა მანძილზე ჩვენი მამაპაპები იბრძოდნენ ჩვენი კუთხეების გაერთიანებისთვის, თქვენ კი, XXI საუკუნის პოლიტიკოსებმა, ჩვენ გაგვითიშეთ“.

19.07.2002.



საბრძოლო დროშა

*„კურთხეულ არს უფალი, ბურჯი ჩემი,
რომელმაც ასწავლა ჩემს ხელებს
ბრძოლა და ჩემს თითებს ომი“
(ფს. 143.1)*

ყოველი ერი მტკივნეულად განიცდის თავის დევნას, ძველი კულტურისა და ერებისათვის გლოვა, მგლოვიარე სახის ჩვენება ნიშნეულია, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ გენოციდი აქვთ გამოვლილი. ებრაელი ერი ყველგან და ყოველთვის ხაზგასმით აღნიშნავს საკუთარი ერის გენოციდს საუკუნეთა მანძილზე. ასევე, ჩვენი მეზობელი სომეხი ერი მუდმივად მოიხსენებს თავის გენოციდს XX საუკუნის დასაწყისში. ერევანთან ახლოს ერთ მთაზე გენოციდის მემორიალ-მუზეუმი აქვთ მოწყობილი, სადაც ერთ საგანგებოდღეს ათეულ-ათასობით სომეხი მწუხარებითა და გლოვით იხსენიებს ამ თავის ეროვნულ უბედურებას. ვის არ სმენია იერუსალიმში არსებული „გოდების კედლის“ შესახებ, სადაც პირით ქვისკენ მიქცეულები მუდმივად, ყოველდღიურად, დღელამის ყოველ წუთს დგანან მგლოვიარე ებრაელი მამაკაცები, მგლოვიარე არა პირადი ანდა ოჯახური უბედურებით, არამედ ეროვნულით. ისინი ამ მიზნით საგანგებოდ ჩადიან იერუსალიმში მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან. როგორც ებრაელები, ისე სომეხები და სხვა ძველი ერები ხაზგასმით, ყველგან, ყველა ქვეყნის პრესით, რადიოთი თუ ტელევიზიით მუდამ საუბრობენ მათ ძველ და ახალ დევნათა შესახებ, მსოფლიოს ყველა ხალხი მათ ამის გამო თანაგრძნობით უყურებს, ხოლო ახალი თაობა იზრდება ეროვნული ერთობის, მთლიანობის, თავის ერის შვილთა მიმართ თანაგრძნობის, თანაღმობის სულისკვეთებით, იმ მტკიცე რწმენით, რომ მომავალში თავის ერისკაცებს აღარავის დააჩაგვრინებს.

იშვიათად თუ რომელიმე ერს განუცდია ისეთი საშინელი გენოციდი,

როგორც თავს დაატყდა ჩვენს ერს აფხაზეთში. წარმოუდგენელი, ენით აუწერელი მასობრივი მკვლელობები ქართველებისა, მშვიდობიანი მოქალაქეებით სავსე ქალაქების უმოწყალო დაბომბვა, ტყვედჩავარდნილი ქართველების სისხლის სმა ჭიქით, თავების მოჭრა და ბურთაობა, ასოთა მოჭრა, ყურების დათლა ცოცხალი ყმაწვილებისა, ქალების დაწვა ავტომობილების საბურავების ცეცხლით, ბავშვების სარეზე ჩამოცმა, ჩვენი ჯარის აფხაზეთიდან გამოსვლის შემდეგ იქ დარჩენილი მშვიდობიანი ქართველი მამაკაცებისათვის ყვლების გამოჭრა რაღაც განსაკუთრებული წესით (ე. წ. „კოლუმბიური გალსტუკი“), სხვა და სხვა, ენით უთქმელი... ასეულ ათასობით ქართველის გამოქცევა საკუთარი სახლ-კარიდან, მიწა-წყლიდან, დედამამის სამშობლოდან... ვაი ჩვენს მოსწრებას... ამისდა მიუხედავად ჩვენში არავინ ლაპარაკობს (იგულისხმება ოჯახები, კერძო პირების პირადული განცდა).

ჩვენი ერის გენოციდის შესახებ, თითქოსდა ასეთი რამ არც მომხდარიყოს, მხოლოდ ოფიციალურ წრეებში ისმის შესაბამის დროს ერთი-ორი სიტყვა. რამ ჩაკლა ასე ეროვნული სულისკვეთება, რამ დაბადა ნიჰილისტური სული, ძველად როგორ იყო?

ჩვენს ქრისტესმოყვარე ერს მრავალი მტერი ჰყოლია ათასწლეულთა მანძილზე, მაგრამ ღვთის შემწეობითა და დახმარებით ჩვენს მამა-პაპას მრავლად დაუმარცხებია ისინი. საუკეთესო მამულიშვილები, ეკლესიის მამები წინ უძღოდნენ ჩვენს გულად ვაჟკაცებს მტერთან შერკინების ჟამს, ამხნევებდნენ, ბრძოლისკენ მოუწოდებდნენ, ხოლო თუ მტერი ძლიერდებოდა, ჩვენს არმიას კი ძალა არ ჰყოფნიდა, ელოდებოდნენ შესაფერის დროს, ლაშქარს კი წვრთნიდნენ, ამზადებდნენ ბრძოლისათვის, ანთებდნენ მათში შურისძიების წადილს, თავის დროზე უტევდნენ და იმარჯვებდნენ.



სამშობლოს საზღვრების დაცვა ჩვენს მეფეთა უპირველეს მოვალეობას შეადგენდა. აღსანიშნავია, რომ ხალხი, უბრალო ადამიანები, ოჯახები ძალზე მტკივნეულად განიცდიდნენ ქვეყნის მთლიანობის ყოველგვარ შეზღავანებას, ამ მხრივ აღსანიშნავია ერთი მომენტი ვახტანგ გორგასლის ცხოვრებიდან - ვახტანგის ყრმობისას მეზობელმა ქვეყანამ ისარგებლა 10 წლის უფლისწულის დაობლებით, თავს დაესხა საქართველოს და მიიტაცა აფხაზეთი. იქამდე კი ჩრდილოკავკასიელმა ტოებმა (ოს-ალანებმა) ილაშქრეს შიდა ქართლში და მოიტაცეს ვახტანგის მცირეწლოვანი და, ძალზე ნიშანდობლივად გადმოგვცემს მემკვიდრე ხალხის დამოკიდებულებას ქვეყნის ამ უბედურების მიმართ, კერძოდ ბერძენთა მიერ აფხაზეთის ტერიტორიის მიტაცებას განიცდიდა ყოველი ადამიანი საქართველოს ყოველ კუთხეში. წუხარება და იგლოვდაო ყოველი ქართველი და ამბობდა: „ეს უბედურება ჩვენს ქვეყანას დაემართა არა მეფეთა ცოდვების გამო, არამედ ერის, ხალხის ცოდვების გამო, რამეთუ მტკიცედ არ გვიჭირავს რჯული ქრისტესი. ახლა კი საჭიროა დალოდება, რათა მეფე წამოიზარდოს, ჩვენ კი მოვემზადოთ, გავიწვრთნათ ომისათვის, შევიდეთ კავკასიაში, დავამარცხოთ ალან-ოსები და მერე აფხაზეთი გავათავისუფლოთ“.

აქედან ჩანს, რომ ძველ დროს ქვეყნის მთლიანობის დარღვევას პირად უბედურებად მიიჩნევდა ყოველი ქართველი და საქართველოს ყოფილი მოქალაქე. თუ იმ მომენტში ერს ძალა არ შესწევდა მტრის დასამარცხებლად, არჩევდნენ დალოდებას, შესაფერისი მომენტის შერჩევას, ამასობაში ემზადებოდნენ, ძლიერდებოდნენ შინაგანი ერთობით, არმიას ომისათვის ამზადებდნენ, შემდგომ კი ათავისუფლებდნენ ქვეყანას მტრისაგან. მაშასადამე, ქვეყნის უბედურების შინაგანი განცდა და ამავე დროს სულის სიმხნევე დამა-

ხასიათებელი იყო ძველი ქართველები-სათვის და არა გულგრილობა, თვითკმაყოფილება, უდანაშაულობის განცდა, ომში დამარცხების მთავრობისა და მხედრობისათვის გადაბრალება.

სარწმუნოებისა და ქვეყნის დაცვა, მტერთან ბრძოლის წინ წვრთნა და მზადება, მტრის დამარცხება - აი, უპირველესი საქმე და მოვალეობა ჭეშმარიტი ვაჟაკისა და საერთოდ მოქალაქისა.

სამწუხაროდ, დღეს უცნაური დამოკიდებულება არსებობს ჩვენში მტრის მიმართ. კითხვებიც კი გაისმობდა საქართველოს წმიდა კუთხის აფხაზეთის დაცვისათვის ომის დროს - „ვითომო თუ არა? ომში კაცის კვლა განა ცოდვა არ არის? ჩემს შვილს ომში რად გავუშვებ, სხვებმა იომონ“ და სხვა მსგავსი, მაშინ, როცა არ დარჩა ჩრდილოკავკასიელთა რჯული და ტომი, უცხო ერის შვილები, რომელთაც ჩვენს წინააღმდეგ იარაღი არ აღემართოთ აფხაზეთში. თუ საკუთარი მიწის დაცვა ჩვენთვის ცოდვაა, სხვისათვის რად ჩაითვალა მადლად ჩვენს მიწა-წყალზე ჩვენს წინააღმდეგ ომი?.. საქმე ისაა, რომ, ისინი, მაჰმადიანები, ქრისტიანული ქვეყნის წინააღმდეგ იბძროდნენ, თავიანთი სარწმუნოების „მტრებთან“ და „ურჯულოთა“ დახოცვა მადლად მიაჩნდათ, ჩვენ კი ჩვენი ეროვნული სარწმუნოებისადმი გულგრილობის გამო, აღარც სარწმუნოების მტრები მივიჩნიეთ ნამდვილ მტრებად. შედეგი კი ასეთია: ჩვენი ქვეყნის ერთი კუთხე ოკუპირებული და დაპყრობილია ჩრდილოკავკასიელი ტომების მიერ. ამის განცდა კი ჩვენში არ არსებობს. ამით ძველი და ახალი ქართველები ერთმანეთისაგან განვსხვავდებით, როგორც ვახტანგ გორგასლის ცხოვრება გვიჩვენებს, რამეთუ ვახტანგის სიყმაწვილის დროს მტრებმა საქართველო დაამარცხეს, აფხაზეთი წავგართვეს, მაგრამ ხალხი არ გატყდა, 5-6 წლის



განმავლობაში იარაღდებოდა, იწვრთნებოდა, არმიას აყალიბებდა, საომრად ემზადებოდა. ამასობაში ვახტანგიც წამოიზარდა, ერი მხარში ამოუდგა, შევიდა კავკასიაში და როგორც ხალხურ ლექსშია ნათქვამი: „იალუბზუხე ფეხი შედგა, დიდმა მთებმა იწყეს დრეკა“, დაამარცხა ოსები, ჩრდილო-კავკასიის გზით შევიდა აფხაზეთში, გაათავისუფლა იგი და გამარჯვებული თბილისს დაბრუნდა.

როგორ უყურებს წმიდა ეკლესია სარწმუნოებისათვის თავდადებას, ქრისტიანული ქვეყნის დაცვისათვის ომს? ასეთ ომში მოწინააღმდეგის მოკვლა წმიდა ეკლესიას არ მიაჩნია ცოდვად, რამეთუ თვით მაცხოვარი ბრძანებს: - „თქვენ კი ისინი ხართ, რომელნიც ჩემს გვერდით დარჩით ჩემს განსაცდელში, მეც აღვითქვამთ - სასუფეველს“. არ არსებობს უფრო მეტი განსაცდელი ქრისტიანული ერისათვის, ვიდრე ქრისტიანების მასობრივი დახოცვა, ჭეშმარიტის ნაცვლად - ურჯულოთა სარწმუნოების გაგრძელება. თუ საქართველო ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყანაა, განა ღვთისმშობლის ქვეყნის დაცვა სარწმუნოების დაცვა არაა თავისთავად? გარდა ამისა, როგორც უფალი ბრძანებს, მოყვასის, საკუთარი ერის, საკუთარი ხალხის, საქრისტიანოს დაცვა იგივე არ არის, რასაც მეგობრისათვის თავდადებას უწოდებს წმიდა მოციქული, როცა გადმოცემს ქრისტეს სიტყვებს - „ესაა ჩემი მცნება: გიყვარდეთ ერთმანეთი, როგორც მე შეგიყვარეთ თქვენ, იმაზე დიდი სიყვარული არ არსებობს, როცა ვინმე თავის სულს სწირავს თავის მეგობრისათვის“, მაშასადამე, ის, ვინც ქვეყნისა და ქრისტიანობის დაცვისათვის თავის სულს გასწირავს, ანუ თავის სიცოცხლეს დათმობს, საუკუნოდ იარსებებს ქრისტეს სიყვარულში - საუკუნო ნათელში. საქართველოს წმიდა მიწისთვის ომში თავდადება სასუფეველს დაუმიკვიდრებს ადამიანის სულს.

სწორედ ამ სულისკვეთებით იბრძოდნენ ჩვენი წინაპრები. ჩვენი მებრ-

ძოლები ბრძოლის წინ, როგორც წესი ეზიარებოდნენ ხოლმე. ცნობილია, რომ ზიარების შემდგომ სიკვდილი, ანუ სიკვდილი ცოდვების გარეშე სასუფეველს დაუმიკვიდრებს ადამიანის სულს, ამასთანავე მებრძოლებმა იცოდნენ, რომ სარწმუნოების მტრებთან ბრძოლა ეკლესიის მიერ კურთხეული იყო. მაშასადამე, ბრძოლაში შესული ნაზიარები მებრძოლი თავის საკუთარი სულის საცხოვნებლად ორმაგ ქრისტიანულ საქმეს აკეთებდა: პირველი ეს იყო სიკვდილი ქრისტესთვის, ანუ ქრისტეს მტრების წინააღმდეგ თავდადება და მეორე - სიკვდილი ზიარებისთანავე ე. ი. უცოდველად - ეკლესიის მიერ ნაკურთხი საქმის კეთებისას. ერთი ასეთი ძველი ამბავია შემორჩენილი - ერთი ბრძოლის წინ ლაშქარს თვითონ ეპისკოპოსი აზიარებდა - მოლაშქრეებმა მას უთხრეს: „ყოვლად უსამღვდელოესო მეუფეო, თუ შენ დღეს ჩვენთან ერთად აპირებ ქრისტეს მტრებთან ომში შესვლას და ხმლის ხელში აღებას, მაშინ უბრძანე, რომ სხვამ გვაზიაროს, ხოლო თუ შენ ბრძოლას არ აპირებ, მაშინ გვაზიარეო“ - აქედან ჩანს, რომ ცხადია ლაშქარს კაცის კვლა საზარელ საქმედ მიაჩნია, მაგრამ თუ სხვა გზა არ არის და ლაშქრის უკან დგას სამშობლო, მშვიდობიანი მოსახლეობა, ოჯახები და ბავშვები, მაშინ ხმლით ხელში წმიდა ზიარების შემდგომ მზადაა ქრისტეს მამულისა და ქრისტეს რწმენისათვის სული დადოს - ანუ უკვდავება მოიპოვოს სასუფეველში.

ჩვენი დიდი ისტორიკოსი ვახუშტი ბაგრატიონი გადმოგვცემს, რომ სანამ საქართველო ერთიანი, განუყოფელი და მთლიანი იყო, ძლიერი ლაშქარიც ჰყავდა და ქართველი სამღვდელოებაც ომში მონაწილეობას არ იღებდა, მაგრამ საქართველოს სამეფო-სამთავროებად დაყოფის შემდგომ იმდენად დაუძღურდა ქართველობა, რომ ერთი ურჯულო თათარი ათ ქართველს ჰკლავდა, ხოლო ასი კი ათასს, როცა ქართველთა ასეთი უღონობა, ქვეყნის



უძღურება, მოსახლეობის სულიერი დაძაბუნება იხილეს ჩვენმა ეპისკოპოსებმაო - წერს ვახუშტი, ხალხს შეუძახეს: „ნუ მოლაფლდებით, ნუ მოუღონოვდებით“ ე. ი. ნუ დაძაბუნდებით, ღონე არ დაკარგოთო, შეაგულიანეს ხალხი, შეაიარაღეს, გაწვრთნეს ახალგაზრდები თუ ჭარმაგები, თვითონვე ჩაუდგნენ ლაშქარს სათავეში და თვითონვე იბრძოდეს ურჯულო მტრის წინააღმდეგ. ასე გადაარჩინა ჩვენმა წმიდა სამღვდელოებამ ჩვენი ქვეყანა და საქრისტიანო გაათათრებას.

ძველი საქართველო დაყოფილი იყო სამხედრო ოლქებად ანუ სადროშოებად, რომელთაც ევალებოდათ მტრის წინააღმდეგ ლაშქრის გამოყვანა. საქართველოს დაშლის შემდგომ კახეთის სამეფოში ოთხი ასეთი სადროშო არსებობდა, რომელთაც სათავეში ედგნენ არა დიდგვაროვანი ფეოდალები, არამედ ეპისკოპოსები, რომელთაც ემორჩილებოდა ძლიერი, გაწვრთნილი ჯარი. შეიძლება ამიტომაც იყო კახეთის სამეფო სხვა ქართულ სამეფოებთან შედარებით ერთერთი უძლიერესი თვით XIX ს. დასაწყისამდე.

ტერმინი „სადროშო“ მიუთითებს, რომ ეს სამხედრო ოლქი და მასში შემავალი ჯარისკაცები გაერთიანებულნი იყვნენ საბძოლო დროშის ირგვლივ. საბძოლო დროშას გააჩნდა უდიდესი სულიერი ძალა. „დროშის კურთხევის“ წესი გადმოგვცემს: საკურთხეველად გამზადებულ დროშას დადგამდნენ ეკლესიაში ამბიონზე გაშლილი სახით, წმიდა ტრაპეზის წინ ლოცვას აღავლენდა მღვდელმთავარი, რომელიც სამღვდელოებასთან ერთად ევედრებოდა უფალს - „რათა აკურთხოს დროშა ესე სამხედრო ზეციერთა კურთხევითა თვისითა, საშინელ და შესაძრწუნებელ ყოველთა მტერთა ჰყოს ესე“.

აი, თურმე რა ძალა ენიჭებოდა სამხედრო დროშას კურთხევის შემდგომ:

თუ ამ დროშას უყურებდა მორწმუნე მხედრობა, მას ენიჭებოდა სიმტკიცე და სითამამე, რათა შეემუსრა და დაეთრგუნა თავისი მტრები, თუ ამ დროშას უყურებდა მტრის ჯარი, მათი სითამამე შიშად შეიცვლებოდა, ძალა კი უძღურებდა, სიმხნე - სულმოკლეობად.

ძველქართულით ასე გადმოიცემა დროშის კურთხევის ლოცვა:

- „რათა ყოველთა მტერთა ჩვენთა ზედა შიშითა ამათ ზედა მზირთა შეუცვალნეს კადნიერება - მოშიშებად, ძალი - უძღურებად, სიმხნე - სულმოკლეობად და ლტოლვად... მკლავნი მათნი შემუსრნეს და ქვეშე ფერხთა მორწმუნეთა თვისთა დაამორჩილნეს.

- რათა სირცხვილითა და უპატიობითა აღივსნეს პირნი წინააღმდეგობთა ჩვენთანი, ხოლო გული მათი შიშითა და ძრწოლითა და ანგელოზი უფლისა ექმნეს მღევნელ და დამთრგუნველ მათდა.

- რათა ჩვენი მწუხარება და ურვა შეიცვალნეს შვეებად და სიხარულად, მტკიცედ მშვიდობად“.

ასეთი სულიერი ძალის მატარებელი იყო ქართული საბრძოლო დროშა, რომელიც საუკუნეთა მანძილზე თავის გარშემო აერთიანებდა ასეულობით და ათასეულობით ქართველ ქრისტიანო-ყვარე მხედარს, იცავდა მამულს.

აკურთხევედნენ ასევე სამხედრო იარაღსაც. საჭურველს აწვობდნენ ამბიონის წინ მდგარ მაგიდაზე და ამბობდნენ ლოცვას: „უფალო ამათ ზედა კურთხევა შენი ზეციერი გარდამოავლინე და მონასა ამას ზედა (სახელი) ტვირთად ამისა განსამტკიცებულად და შესაწვენელად წმიდისა ეკლესიისა ქვრივთა და ობოლთა, ქვეყანასა ზედა მყოფთა, წმიდისა სამკვიდრებელისა შენისა კეთილმორწმუნეთა ძალი და ძლიერება მოანიჭე, მტერთა ბანაკებისა მქადებელ და მაშინებელ ჰქმენ ესე და მარადის ძლევაშემოსილად გამოაჩინე სადიდებელად შენდა“.



ჩვენი მებრძოლები ჩვენი ქვეყნის უძღურებისა, ჩვენი ხალხის ურწმუნოებისა და ჩვენ ცოდვათა გამო აფხაზეთში დამარცხდნენ. ქართველობამ აფსუა-სეპარატისტებისაგან განიცადა უსაშინელესი გენოციდი, მაგრამ, როგორც აღვნიშნეთ, ეს სასტიკი მარცხი და ეროვნული უბედურება ჩვენი საზოგადოების მიერ სათანადოდ არ ანალიზდება. სხვათა შორის, ასევე იყო წარსულშიც და ჩვენი არცთუ შორეული წინაპრების მიაბიტობა („ერი ლიტონი და გულმარტივი“ - ამბობდა მემატთანე), ალბათ ერთ-ერთი მიზეზი იყო ჩვენი დღევანდელი უბედურებისა. კერძოდ, აი, რა: ჩრდილოკავკასიური ჩერქეზული ტომები, მათ შორის აფსუები, აბაზები და სხვა ადიღეელები საქართველოს (კერძოდ, კი აფხაზეთს) შემოესივნენ XVI-XVII საუკუნეებში. როგორც ევროპელი მისიონერები, მოგზაურები და ჩვენი ძველი ისტორიკოსები წერენ - სასტიკი იყო აფსუა-აბაზ-ჩერქეზების ანუ დღეს „აფხაზებად“ სახელდებული ტომების წინაპრების თავდასხმები აფხაზეთში. მათ XVII-XVIII საუკუნეებში აფხაზეთის სამთავროს მიწა-წყალზე დახოცეს, დაატყვევეს, ამოუღიტეს მკვიდრი ქართული მოსახლეობა, ანუ „ძველი აფხაზები“, დაესახლნენ აოხრებულ ტერიტორიაზე და თვითონ მიისაკუთრეს არა მხოლოდ ტერიტორია, არამედ სახელიც ძველი აფხაზებისა. დამპყრობლები აფხაზეთისა „აფხაზებად“ იწოდნენ, რამეთუ უკვე თვითონ გახდნენ ბატონები ახლად დამორჩილებული კუთხისა.

ოდიშის ანუ სამეგრელოს სამთავროს საზღვარი ძველად იწყებოდა ანაკოფიასთან ანუ ახალ ათონთან (როგორც ვახუშტი გვამცნობს). აფსუებმა ახლა უკვე აფხაზებად სახელდებულმა ტომმა XVII-XVIII საუკუნეებში დღევანდელი სოხუმის, გულრიფშის, ოჩამჩირისა და გალის რაიონებში (ე. ი. ისტორიული ოდიშის მიწაზე) განუწყვეტილად ლაშქრობათა შედეგად ახლა უკვე აქ მოსპეს, დაიმონეს

და ტყვეებად დაყიდეს მკვიდრი ქართული მოსახლეობა (ოდიშელები ანუ მეგრელები). ლევან II დადიანმა და ეპისკოპოსებმა ამ შემოსეული მთიელი ტომების შესაკავებლად ააგეს უზარმაზარი თავდაცვითი ნაგებობა, რომელიც გადაჭიმული იყო კელასურიდან ვიდრე მდინარე ენგურამდე, თითქმის 100 კილომეტრის მანძილზე (ე. წ. აფხაზეთის დიდი კედელი) მაგრამ, მაშინ, როგორც აღინიშნა, ქართველები დამარცხდნენ, „აფხაზებად“ სახელდებულმა აფსუებმა გაიმარჯვეს, მასობრივად დახოცეს მკვიდრი ქართული მოსახლეობა და ერთ დროს აყვავებული ოდიშის ეს დაპყრობილი მხარე უდაბნოდ (უპატრონო, უკაცოდ მიგდებულ, დაუსახლებელ, გატყვევებულ ადგილად) აქციეს, როგორც ამას წერენ უცხოელი მოგზაურები ლამბერტიდან ვიდრე კოსამდე და სპენსერამდე. წყაროთა თანახმად ცნობილია, რომ ე. წ. აფხაზებმა გადარჩენილი მკვიდრი ქართული მოსახლეობა მონებად გადააქციეს, ამ სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით, მათ რიგებს ასევე ავსებდნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში დატყვევებული, აფხაზეთში ჩაყვანილი ადამიანების დამონებით.

საქმე ისაა, რომ ამ ახალი აფხაზების საზოგადოებისათვის უცნობი იყო ფეოდალური წყობილება და ისინი იმყოფებოდნენ თავიანთი განვითარების პატრიარქალურ-გვაროვნულ საფეხურზე. ამ საზოგადოებაში არსებობდა შემდეგი ფენები: 1. „ათავად“ ანუ მმართველი ფენა; 2. „ანხაიუ“ - სრულიად თავისუფალი ფენა; 3. „ახაიუ“ - მონები, რომელნიც შედარებით თავისუფლად გრძობდნენ თავს იმით, რომ ოჯახის შექმნა შეეძლოთ და მიწის ნაკვეთსაც აძლევდნენ დროებით სარგებლობაში დასამუშავებლად და 4. „ახაშვალები“ - სრული მონები. მათ დაოჯახების უფლება არ ჰქონდათ, ხშირად ყოფილ ტყვეებს წარმოადგენდნენ. ეს ორი ბოლო ფენა ასეც იწოდებოდა - „ავირუა“, „ავურუა“ რაც, საერთოდ,



ქართველს ნიშნავს, კერძოდ კი მეგრელს ან გურულს. ასე რომ, აფხაზეთისა და სამეგრელოს ერთი ნაწილის (ოდიშის) დაპყრობის შემდეგ XVII-XVIII საუკუნეებში გენოციდგამოვლილი და შემთხვევით ცოცხლად გადარჩენილი მკვიდრი ქართული მოსახლეობა აფხაზეტმა თავიანთ მონებად გაიხადეს, - „აგირუა“ უწოდეს. უბედურება ისაა რომ თითქმის ორი საუკუნის შემდგომ იგივე განმეორდა, იმიტომ რომ თავის დროზე XVII-XVIII საუკუნეების ამ გენოციდს ანალიზი არ გაუკეთდა, ეს იმას ნიშნავს, რომ ეს უბედურება არ იქნა მიტანილი მთელი ქართველი ერის გულამდე, ხალხის მესხიერებამ კი გამოვლილი გენოციდი ადვილად დაივიწყა (მხოლოდ ჩრდილო-დასავლეთ სამეგრელოს სამურზაყანოს ნაღვლიანმა და გულსაკლავმა სიმღერებმა შემოგვინახა იგი).

ძველი გენოციდი რომ გაანალიზებულყო, XIX-XX საუკუნეებში, იმავე უბედურებას აფსუა სეპარატისტები თავს ვეღარ დაგვატყუებდნენ, რამეთუ აღარც ჩვენი ახალგაზრდობა და ხალხი დასვამდა კითხვას - „ღირს თუ არა აფხაზეტში ბრძოლა, რატომაა აფხაზეტში ომი?“ ისტორია განმეორდა, რადგან მტერი სათანადოდ ვერ შევაფასეთ მიუხედავად ძველი ისტორიული გაკვეთილებისა.

ზემონათქვამიდან გამომდინარე რა დღეში არიან ახლა აფხაზეტში მცხოვრები ქართველები, როგორ ეპყრობიან მათ აფხაზეტში, ისევე როგორც ძველ დროს თუ უკეთ?

წმიდა მოციქული პეტრე ბრძანებს: - „რომლისაგანაცა ვინ ძღუელ არნ მიზდაცა დამონებულ არნ“ (II. პეტრე, 2,19), ანუ „ვინც ვისგანაა ძღუელი, მისივე მონაა. ცხადია, გამარჯვებული არათუ ველური და ბარბაროსი, არამედ კულტურულიც კი ომში დამარცხებულ მოსახლეობას სასტიკად ეპყრობა, მით უმეტეს, რა ითქმის აფხაზეტა შესახებ, ისინი აიძუ-

ლებენ აფხაზეტში დარჩენილ ქართველებს ჩაეწერონ მეგრელებად ანუ „აგირუებად“ ამ სახელს კი ისტორიულად უწოდებდნენ მონებს, რომელთაც აყენებდნენ საზოგადოების ყველაზე უმდაბლეს საფეხურზე, არ ანიჭებდნენ არავითარ სამოქალაქო უფლებებს, არამედ ამუშავებდნენ თავიანთ სასარგებლოდ. ამიტომაც უნდა შევეკითხოთ იმ ქართველებს, რომელნიც უნებართვოდ გადადიან მდინარე ენგურზე, გული მიუწევთ თავიანთი ყანა-პლანტაციისაკენ, ბაღ-ვენახისაკენ, სახლ-კარისაკენ, გული მიუწევთ პაპის-პაპული მამულის, მიტოვებული საფლაგების მოსავლედად - სად მიდიხარ? „სი ქოულ ბატა?“ - ნუ შეცდებით, იქ თქვენ გელით მართალთა შრომა, მაგრამ შრომა არა თავისუფალი მოქალაქისა, არამედ მონისა, მსახურად გადაქცევა იმ დროებით გამარჯვებულისა, რომელსაც მალე დაამარცხებს ღვთის სამართალი, შენ კი იმ შენი მტრის დამარცხების დროს შენი ბატონი აფხაზეტ ტყვიის წინ საფრად დაგიყენებს. ნუ უღალატებ რჯულს, წინაპრებს, სამშობლოს, ხალხს, დროებით გასაჭირში ყოფნა სჯობს მოღალატის მონურ, ხანმოკლე სიცოცხლეს.

მსოფლიო ქრისტიანობის ბურჯის კონსტანტინეპოლის დაცემას (1453) თან მოჰყვა ჩვენი მეგობარი, მოკავშირე, მართლმადიდებელი ბიზანტიის ადგილზე ოსმალეთის იმპერიის წარმოშობა. საქართველო მოექცა ურჯულოთა რკალში. განსაკუთრებით სახიფათო და საშიში გახდა ჩვენთვის ჩრდილო-კავკასიური მაჰმადიანური ტომები, რომლებიც, ისლამის ფანატიზმით აღტაცებულნი, თავს ესხმოდნენ იმ დროისათვის დაშლადანაწევრების პირას მისულ საქართველოს კუთხეებს, აოხრებდნენ მათ, ატყვევებდნენ მოსახლეობას - ქრისტიანებს. ლეკებმა, ქისტებმა, დიდოელებმა, ოსებმა მოსაპეს და ააოხრეს აღმოსავლეთი საქართველო,



დასავლეთი კი ჩერქეზულ-აფხაზურმა ტომებმა. როგორც წარსულში, ისე ახლა, ამ ტომებს სურთ (მათი ეს სურვილი ქვეცნობიერად დევს მთელ მათ შეგნებაში), ხელთ იგდონ საქართველოს მზიანი ველები, აყვავებული მიწა-წყალი, ამას ბოლო დროს დაემატა სურვილი, როგორმე საქართველოს გზით დაუკავშირდნენ შავ ზღვას, ისლამურ სამყაროსა და მსოფლიოს. ჩვენი მეფეები რუსეთის ხელმწიფეებს სწერდნენ, რომ ქართველებს შეეძლოთ პირდაპირ ომში სპარსეთისა და ოსმალეთის არმიების მოგერიება, მაგრამ ვერაფერს უხერხებდნენ ჩრდილო-კავკასიელ მოთარეშე ტომებს, რომელთა მცირერიცხოვანი რაზმები განუწყვეტლივ, ქურდული მიპარვით, წელიწადში მრავალჯერ თავს ესხმოდნენ საქართველოს ყველა კუთხეს. ლეკებმა დაიპყრეს აღმოსავლეთი კახეთი, დღეს საინგილოდ წოდებული, რომელიც თავის დროზე წარმოადგენდა კახეთის სამეფოს ყველაზე უხემოსავლიან მიწა-წყალს, რომელზეც მდებარეობდა ამ სამეფოს დედა-ქალაქები - ძეგამი და ბაზარქალაქი. შემდეგ კი ლეკებმა სრულებით ააოხრეს ქვემოქართლი, ამოწყვიტეს იქაური ქართული მოსახლეობა და ამით ხელი შეუწყვეს დღევანდელი ბოლნისის, დმანისის, მარნეულისა და გარდაბნის რაიონებში არაქართული მოსახლეობის გამრავლებას. ქისტების ანუ ჩეჩენინგუშების შემოტევები ხევსურებმა შეაჩერეს, მაგრამ ვერ გაუძლო მთიელი ქართველების იმ ტომმა, რომელსაც - დვალეები ერქვა. დვალეები ჩრდილოეთიდან შემოსულ ოსებთან ომში დამარცხდნენ და ამის გამო დვალეების ტომი თვითონვე გაოსდა - დამპყრობლებმა გააოსეს, მათი საცხოვრისი (შიდა ქართლის მთიანეთი) ამის შემდგომ ოსებით დასახლებული აღმოჩნდა. სვანებმა და რაჭველებმა შეაჩერეს ყაბარდოული და ბალყარული ტომები, ხოლო ძველაფხაზების ქართული ტომი დამარცხდა ჩრდილო-კავკასიურ ადიღე-ჩერქეზებთან ომში, რის გამოც, რო-

გორც ითქვა, აფხაზეთში ჩამოსახლდნენ აბაზები და აფსუები, რომლებიც ამის შემდგომ უკვე აფხაზეთის მკვიდრებად იქცნენ, შეუტიეს ოდიშს, დაამარცხეს და აყვავებული მიწა-წყალი ჩამოატრეს ვიდრე ენგურამდე.

ჩრდილო-კავკასია ისტორიულად მუდამ სახიფათო მხარეს წარმოადგენდა არა მხოლოდ საქართველოსათვის. რომის იმპერიაც კი, თუ არას ვიტყვით სპარსეთსა და შემდეგდროინდელ ბიზანტიას, მუდამ შიშით უყურებდა ათასგვარი ტომებით დასახლებულ კავკასიის გადაღმა მხარეს. საქართველომ იმის შემდგომ მოისვენა, რაც ვახტანგ გორგასლის მიერ დამარცხებულ ამ მხარეში ქრისტიანობა გავრცელდა. ქრისტეს ეკლესიამ ეს მხარე წმიდა სარწმუნოების მეშვეობით უხიფათო ზონად აქცია საქართველოს სახელმწიფოსათვის, მაგრამ თემურ ლენგის ლაშქრობათა შემდგომ, რაც კოჭლმა დესპოტმა იქ მაჰმადიანობა გაავრცელა, საქართველომ მოსვენება დაკარგა. არა ერთი და ორი წლის, არამედ ისტორიულ საბუთთა თანახმად, საუკუნეთა მანძილზე ქართველი მეფეები ცდილობდნენ შეეჩერებინათ ჩრდილო-კავკასიელთა თავდასხმები საქართველოზე.

ჩვენი წინაპრები XVII-XVIII საუკუნეებში, თხოვდნენ რუსეთს იურიდიულად ეცნო თავისუფალი საქართველოს სახელმწიფო თავის მეგობარ, თანასწორუფლებიან და ერთგულ ქვეყნად. საოცარია, რომ ასეთი, ძველად ნანატრი მდგომარეობა ჩვენს სახელმწიფოთა, ანუ რუსეთსა და საქართველოს შორის - დღეისათვის უკვე არსებობს - რისთვისაც დიდება უნდა აღვუვლინოთ უფალს, ყველაფერი დანარჩენი - საქართველოს გამთლიანება სახელმწიფოს გაძლიერება და აყვავება ჩვენს პირად ღვაწლსა და თავდაცვით ბრძოლაზე დამოკიდებული.

უნდა ჩამოვაყალიბოთ მაღალი ზნეობრივი იდეალების მქონე არმია (წინააღმდეგ შემთხვევაში, უზნეო ჯარი, არა მხოლოდ ვერ გაიმარჯვებს



მტერზე, არამედ ზიანს მიაყენებს საკუთარ ხალხსაც). როგორც მეფე დავითი ბრძანებს - რათა „უკუიქცეს მტერი ჩემი მართლუკუნ, მოუძღურდენ და წარწყმდენ პირისაგან ღვთისა“; რათა „მტერისა მახვილი მოაკლდეს სრულიად და ქალაქნი აღაოხრდნენ, წარწყმდა სახსენებელი მათი დაღადებითურთ“ რათა „მტერი ჩემი მომცენ მე მეოტად და მოძულენი ჩემნი მოსრენ“ (ფს. 17,40) და „ვდეგნო მტერი ჩემი, დავეწიო მათ და არა მოვაქციო, ვიდრე არა მოესრულენ“ (17,17). როგორც ქართველი გლეხი კაცი მღეროდა - „ნუმცა უხარის ჩემზედა მტერსა ჩემთა უსამართლოდ, რომელთა მომიძულეს მე ცუდად“ (ფს. 34,19), შევეთხოვოთ უფალს „წყალობითა შენითა მოსრენე მტერნი ჩემი და წარწყმიდე ყოველნი მაჭირვებელი სულისა ჩემისანი, რამეთუ მონაი შენი ვარ“ (142,12). ვითარცა უგალობდა უფალს მოსე თავის ერის ეგვიპტიდან გამოყვანის შემდგომ - „მარჯვენე შენი უფალო დიდებულ არს ძალით შენითა, მარჯვენემან ხელმან შენმან მოსრნა მტერნი და სიმრავლითა მით დიდებისა შენისათა შემეუსრა მხდომნი იგი“ (გალობა I მოსესი). ჩვენ კი დავლოცოთ ჩვენი ახლადადორძინებული არმია: „მხნე იყავნ და გაძლიერდინ გული შენი და სძლიე მტერსა შენსა და ესევდი უფალსა სახელითა მამისათა და ძისათა და წმიდისა სულისათა, ამინ“.

3. I. 95. მანგლისი. გაზ. „მადლი“, III, 1995

საერთო ქართული – კოინე ენა

საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელების ანუ წმიდა მოციქულების ქადაგებათა დროს, ორი ათასწლეულის მიჯნაზე, I-II საუკუნეებში, ქართველებს ჯერ კიდევ აერთიანებდათ ფუძე ქართული ენა, იმჟამად, ცნობილი ენათმეცნიერის გ. მაჭავარიანის კვლევის მიხედვით საერთო ფუძე ქართული ენის დიფერენციაცია ახალი დაწყებული იყო, „ქართულ-ზანური ერთიანი ენის დიფერენციაცია ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე დაიწყო“ (თ. გამყრელიძე, გ. მაჭავარიანი, სონანტა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში, 1965, გვ. 17). მაშასადამე, ძველ საქართველოში, მთელ ქვეყანაში მოციქულების მოღვაწეობის დროს ბუნებრივად არსებობდა საერთო ანუ კოინე ენა.

როგორც ცნობილია, ყველა ქართულ ტომს თავდაპირველად ჰქონდა ერთი ფუძე ანუ საერთო ენა. მისი დაშლა-დანაწევრება დიალექტებად, ე.ი. სვანურის, ზანურისა (მეგრულ-ლაზური) და სალიტერატურო ქართულის ერთმანეთისაგან გამოყოფა მოხდა თანდათანობით, საუკუნეთა მანძილზე. ფუძე ენიდან სვანურის გამოკვეთის შემდეგ ჩამოყალიბებულია ახალი საერთო ენა ე.წ. „ქართულ-ზანური“ ანუ „ზანურ-ქართულ“. ეს ერთიანი ენაც შემდეგ დიალექტებად დაშლილა. როგორც ვთქვით გ. მაჭავარიანს ზანურ-ქართული ენობრივი ერთობის დაშლის დასაწყისად I-II საუკუნეები მიაჩნია, გ. კლიმოვს – ძველი წელთაღრიცხვის VIII საუკუნე (Г. Климов, О глотохронологическом методе датировки распада праязыка, ВЯ, М. 1959, с. 121).

ქრისტიანობა „მწიგნობრული“ სარწმუნოება იყო. წმიდა წიგნების (ძველი და ახალი აღთქმის წიგნების) შინაარსის ცოდნა სავალდებულო გახლდათ მორწმუნეებისათვის, გარდა ამისა პირველი მქადაგებლები, შემდეგ კი საეკლესიო მოღვაწეები ვალდებულნი იყვნენ აცნობიერებდნენ მოსახლეობას, რომელიც მათ მიერ წარმოადგენდა საერთო ენის მემკვიდრეებს.



ბუნნი იყვნენ ხალხისათვის გასაგებ ენაზე წაკითხათ ადგილები წმიდა წიგნებიდან, ხოლო შემდეგ განემარტათ ისინი, ესაუბრათ სარწმუნოებრივ და მორალურ საკითხებზე.

როგორც ვთქვით, მოციქულების ქადაგების დროს ჯერ კიდევ მთლიანი იყო საერთო ე.წ. „ზანურ-ქართული ენა“ (ის ჯერ კიდევ არ იყო დაშლილი), საერთოდ კი საერთო ქართული ფუძე ენის დიფერენციაცია ახალი დაწყებული იყო. მაშასადამე, მოციქულებს საქართველოში დახვდათ ენა, რომელიც საერთო იყო დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობისათვის. ეს საერთო ენა მათ გადაუქცევიათ საეკლესიო ენად, რომელსაც ამჟამად ეწოდება „ძველი ქართული ენა“. მაშასადამე, ძველი ქართული ენა იყო არა რომელიმე ტომის ენა, არამედ საერთო ფუძე ქართულ ენაზე დაფუძნებული საერთო-სახალხო ენა (აღსანიშნავია, რომ რუსეთის იმპერიასა და საბჭოთა ეპოქაში ქართველი ერის დაშლა-დანაწევრების მიზნით შემუშავებული იქნათორია, თითქოსდა ძველი ქართული ენა იყო მხოლოდ შიდა ქართლის მოსახლეობის, ე.წ. ქართის ტომის ენა, რომელიც თითქოსდა შემდგომ გავრცელდა სამხრეთ და დასავლეთ საქართველოში).

ძველი ქართველი მემკვიდრეების მიხედვით ძველი ქართული ენა იმთავითვე, მოციქულთა ეპოქიდანვე იყო ყველა ქართული ტომისთვის საღვთისმსახურო ენა, როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში. ამიტომაც IV ს-დან XIX-XX საუკუნეებამდე ქრისტიანობის სახელმწიფო სარწმუნოებად აღიარებიდან, ვიდრე ავტოკეფალიის გაუქმებამდე როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოს ყველა კუთხეში, მათ შორის აფხაზეთსა, სვანეთსა და სამეგრელოში საეკლესიო და სალიტერატურო საჭიროებისათვის მხოლოდ ძველი ქართული ენა გამოიყენებოდა. არც ერთი ადგილობრივი ენაკავი თუ დია-

ლექტი საღვთისმეტყველო მიზნით გამოყენებული არ ყოფილა.

ძველი ქართული საეკლესიო ენა, რომელიც, ამავე დროს, საერთო-სახალხო, სალიტერატურო ენა გახლდათ, ხასიათდებოდა ზოგადეროვნული მთლიანობით, მიუხედავად ქვეყნის დაქსაქსვა-დაყოფისა, არ ამჟღავნებდა ტომობრივ-გეოგრაფიულ მიკერძოებას, არც ენობრივ-სტილისტურად, არც იდეურ-პოლიტიკური თვალსაზრისით, ამიტომ არ არსებობდა აღმოსავლურ-ქართული, სამხრეთქართული და დასავლურქართული ლიტერატურული მიმართულებანი. მთელი ქართული სასულიერო თუ საერო ლიტერატურა (მწერლობა) არსებითად იყო ერთიანი ქართული, საქართველოს რომელ კუთხეშიც არ უნდა შექმნილიყო ესა თუ ის ნაწარმოები და რომელი ქართული ტომის წარმომადგენელიც არ უნდა ყოფილიყო მისი ავტორი. „ეს მოვლენა ლიტერატურის ისტორიაში საყოველთაო ხასიათისა არ არის, ვინაიდან მსოფლიოს ბევრი მოწინავე ლიტერატურის ისტორია ტომობრივ-კუთხური მიმართულებით ვითარდებოდა და ეს მიმართულებანი ღრმა კვალს ტოვებდნენ საერთო-ეროვნული ლიტერატურის განვითარებაზე“ (მ. რეხვიაშვილი, იმერეთის სამეფო, 1989, გვ. 472).

ისმის კითხვა: რატომ არ წარმოიქმნა ძველ საქართველოში ლიტერატურის კუთხურ-ტომობრივი მიმართულებანი მაშინ, როცა იშვიათი გამონაკლისის, გარდა ჩვენი ქვეყანა იყო არა ერთიანი სახელმწიფო, არამედ შიდაფეოდალური ომებით მოცული ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული წარმონაქმნები, უფრო მეტად განაწილებულნი უცხო სახელმწიფოთა შორის (იგულისხმება VI-XVIII საუკუნეები)?

ეს კითხვა ძალზე მნიშვნელოვანია, როგორც ითქვა, მსოფლიოს მაღალგანვითარებულმა მრავალმა ერმა თავი ვერ აარიდა კუთხური ლიტერატურის შექმნას, უნდა გაირკვეს, რა იყო მიზეზი იმისა, რომ საქართველოს



ნებისმიერ კუთხეში შექმნილი ქართული მწერლობის ძეგლი საერთო ქართული იყო ენობრივი თვალსაზრისით.

სწორედ ამ საკითხის რკვევას ქრისტიანული არქეოლოგიის მონაცემებზე დაყრდნობით შეეხება ჩვენი თემა. წინასწარ კი უნდა განვაცხადოთ, რომ საქართველოში ქართული საეკლესიო-სალიტერატურო ენის ზოგადეროვნულობა, ერთადერთობა და ყოველმხომცველობა გამოწვეული იყო ქართველი ერის ენობრივი მთლიანობით საქართველოს სახელმწიფოებრივი ერთიანობის დაშლამდე, ე.ი. XV-XVI სს-მდე. მანამდე, მართალია, არსებობდნენ დიალექტები, მაგრამ ისინი ძალიან ძალზე ახლოს იდგნენ ერთმანეთთან, რითაც ქმნიდნენ ენობრივ მთლიანობას. XVI-XVIII სს-ში კუთხური სახელმწიფოებრივი ერთეულების – ქართლის, კახეთის, იმერეთის სამეფოების, სხვა სამთავროების წარმოქმნის კვალდაკვალ წარმოიქმნა შესაბამისი დიალექტები. ჩანს, ქართული, კახური, იმერული და სხვა დიალექტები არიან არა უძველეს დროს წარმოქმნილი, არამედ ერთიანი საქართველოს დაშლისა და კუთხური სამეფო-სამთავროების ჩამოყალიბების შემდეგ ჩამოყალიბებულნი, ასევე, როგორც ითქვა, კუთხური ქართველური ენებიც შედარებით ახალი წარმონაქმნია. იგულისხმება, რომ საერთო ქართული ფუძე ენის დაშლა დიალექტურ დონეზე და მისგან ზანურის გამოყოფა მოხდა არა უძველეს დროს ქრისტიანობამდე ათასწლეულებით ადრე, არამედ ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე, მაშინ როცა საფუძველი ეყრებოდა ერთიანი ქართული საეკლესიო-სადვთისმსახურო ენის შექმნას. ამის შესახებ მიუთითებდა ჯერ კიდევ ივანე ჯავახიშვილი. იგი წერდა: „ქართულ ერს თავისი მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი სამწერლობო ენა ჰქონდა და აქვს, რომელიც მეგრელებისა და სვანებისთვისაც ერთად-

ერთი სამწერლობო და კულტურის ენა იყო და არის ახლაც, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც მეგრელებსა და სვანებსაც თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი“ (ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი 12 ტომად, ტ. 1, 1979, გვ. 154).

მაშასადამე, ივ. ჯავახიშვილის მტკიცებით, ქართული სალიტერატურო ენის შექმნა-შემუშავებაში მეგრელებსა და სვანებს თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი, მაგრამ რომელი ხანა იგულისხმება? ცხადია, IV-V საუკუნეები, როდესაც მიმდინარეობდა წმიდა წერილის თარგმნა-გადმოღება ქართულ ენაზე.

შეედლოთ თუ არა მეგრელებსა და სვანებს IV-V საუკუნეებში ქართული სამწერლობო ენის შექმნა-შემუშავებაში მონაწილეობის მიღება? ამ კითხვასაც პასუხი გასცა ივანე ჯავახიშვილმა. მან დაამტკიცა, რომ ჯერ კიდევ წარმართობის დროს, ანუ IV საუკუნემდე გაცილებით ადრე, ყველა ქართული ტომის მიერ, მათ შორის სამეგრელოსა და სვანეთში წარმართული კერპთმსახურება, ანუ წარმართული ლოცვა-რიტუალი ქართულ ენაზე აღესრულებოდა. ივანე ჯავახიშვილი წერდა: „არამცთუ საზოგადო ქართული, ყველა ქართული ტომისათვის, მათ შორის მეგრელთა და სვანთათვისაც, საერთო წარმართობა არსებობდა, არამედ რომ ამ წარმართობას საერთო ტერმინოლოგიაც, საერთო ენაც ქართული ჰქონია“ (ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. I, 1979, გვ. 456).

ქრისტიანული სარწმუნოების ქადაგებამდე ყველა ქართულ ტომს ჰქონდა საერთო სარწმუნოება (წარმართული), საერთო ქართული ენითა და საერთო ტერმინოლოგიით. ამიტომაც უნდა ვიფიქროთ, რომ ქრისტიანობის პირველი მქადაგებლები საქართველოში ისარგებლებდნენ უკვე არსებული საერთო ქართული საკულტო ენით.

საეკლესიო ლიტურგიკული ენის საფუძველების ძიების დროს ჩვენ უსათუოდ უნდა გავითვალისწინოთ



ქრისტიანობის ქადაგების პირველ საუკუნეთა საშუალებანი, რადგანაც არქეოლოგიური მონაპოვრები მიუთითებს, რომ საქართველოში ქრისტიანობის რაღაც რაოდენობა უკვე II-III საუკუნეებში ცხოვრობდა. ამაზე წერილობითი წყაროებიც მეტყველებს.

რომის იმპერიასა და სხვაგან არსებული ქრისტიანული თემების ცხოვრებას შეეხება უძველესი ძეგლი „სწავლა თორმეტი მოციქულისა“ ანუ დიდაქე. იგი ასახავს II-III საუკუნეთა ყოფას, თუმცა თვითონ ამ ძეგლს IV ს-ის დამდეგით ათარიღებდნენ. ეს ძეგლი ჩვენ გამოგვადგება II-III საუკუნეთა საქართველოში ქრისტიანული თემების საეკლესიო ენის საკითხების რკვევისას. დიდაქეს ანალიზი გვაჩვენებს, რომ ქრისტიანულ თემში უამით-უამად უცხო მხრიდან მოდიოდნენ ხოლმე მოსიარულე მოციქულები, წინასწარმეტყველები და მოძღვრები. მათ თემში სამ დღეზე მეტი ხნით დარჩენის უფლება არ ჰქონდათ. მოციქულები ქრისტიანული თემის წარმომადგენლებს ასე არიგებდნენ მომსვლელთა შესახებ: „ვინც თქვენთან მოვა და გასწავლით... მიიღეთ იგი... თუ მოძღვარი თვითონ მიიტყვევას სხვა სწავლებისკენ... არ ისმინოთ მისი“ (დიდაქე, XI, 1,2). მოძღვრის მოვალეობა იყო ხალხისათვის ესწავლებინა ზეპირი სიტყვით - „სიმართლე და ცოდნა უფალზე“. მრევლის მოვალეობა იყო „მოესმინა მოძღვრის სიტყვა“. აქედან ჩანს, რომ პირველქრისტიანთა შორის მოსული მოძღვრები ზეპირი სიტყვის მეშვეობით, და არა წერილობითი სახით, ქრისტიანებს გადასცემდნენ საქრისტიანო ცოდნას. ეს განსაკუთრებით ითქმის წინასწარმეტყველთა შესახებ, რომელთაც ევალებოდათ ხმამაღალი ქადაგება ცოცხალი სიტყვით. წინასწარმეტყველები „მეტყველებენ“. კერძოდ ესაა, „სულის მიერ მეტყველება“ (დიდაქე, XI, 8), ამის გარდა მოძღვარი „ასწავლის ჭეშმარიტებას“, ანდა „ასწავლის იმას, რასაც თავად იქმს“ (დიდაქე, XI, 11).

რომელი ენით უნდა ექდაგათ საქართველოში ქრისტიან წინასწარ-

მეტყველებს, მოძღვრებსა და მოსიარულე მოციქულებს?

ქრისტიანობის უპირველესი წესით მოციქულებს ყოველ ხალხში ადგილობრივი ენით უნდა ექდაგათ. ეს იყო არა მოციქულთა პირადი სურვილი, არამედ საღრმთო ნება სულიწმინდის მიერ გაცხადებული. ცხადია, II-III საუკუნეებში საქართველოში მცხოვრებ ქრისტიანთა შორის „მოსიარულე მოციქულებს, მოძღვრებსა და წინასწარმეტყველებს“ უნდა ექდაგათ ხალხის ენით. ამასთანავე უნდა ითქვას, რომ შეუძლებელია, საქართველოს კუთხიდან კუთხეში, ხევიდან ხევიში მოსიარულე მქადაგებლებს ორ-სამ დღეში შეეთვისებინათ თემის, კუთხის თუ ხევის დიალექტი (ენა). ამიტომ, ცხადია, მქადაგებელთა წინაშე საქართველოში თავიდანვე უნდა დასმულიყო საკითხი, თუ როგორ მოეგვარებინათ ენობრივი პრობლემა ისე, რომ მათი ნათქვამი და ნალოცი სიტყვა ხალხისათვის გასაგები ყოფილიყო. ამიტომაც მქადაგებლებს უნდა გამოეკვლიათ, ჰქონდა თუ არა ამ ხალხს საერთო კოინე ენა ანდა საერთო წმიდა - საღვთისმსახურო ენა, რომელიც ყველას ესმოდა. ასევე მოიქცნენ ისინი ბერძნებთანაც. მათ ბერძნულ დიალექტთა შორის უპირატესობა მიანიჭეს საერთო კოინე ენას, გასაგებს ყველა დიალექტის მქონე ბერძენისათვის და ამ ენაზე არა მხოლოდ გადასცეს სიტყვა, არამედ ჩაწერეს კიდევ წმიდა სახარება.

არსებობდა თუ არა ქართული საერთო წმიდა ენა ანუ ენა, რომლითაც წარმართულ კულტმსახურებას აღასრულებდნენ ქართველები? როგორც ზემოთ ითქვა, ასეთი ენა არსებობდა და სამეგრელოსა და სვანეთშიც წარმართული საკულტო ცერემონიალი ძველ ქართულ (ანუ საერთო) ენაზე აღესრულებოდა წმიდა ნინოს შემოსვლამდე დიდი ხნით ადრე. სწორედ ეს საერთო საღვთისმეტყველო ქართული ენა უნდა გამოეყენებინათ II-III საუკუნეთა მოსიარულე მოციქულებს, წინასწარმეტყველებსა და მოძღვრებს საქართველოში.



ენათმეცნიერებმა ზოგიერთი ქართული სიტყვის ლინგვისტური ანალიზით გამოარკვეეს, რომ ქრისტიანული სწავლება ჩვენში ვრცელდებოდა ზეპირი გზით. „უძველესი ბერძნული ნასესხობები ქართულში ისტორიულად უშორეს პერიოდთანაა დაკავშირებული სიტყვები: - ეკლესია, კერეონი, მონაზონი, გუტერი და სხვა ქრისტიანული ეკლესიის უპირველეს წმიდანთა და ანგელოზთა სახელებთან ერთად ის სიტყვებია, რომლებიც უმეტეს შემთხვევაში ზეპირი გზითაა გავრცელებული ჩვენში, და, რომელთაც შემდეგ ქრისტიანული ლიტერატურის თარგმანებშიც უცვლელად შეინარჩუნეს ზეპირი გავრცელების ზოგიერთი ნიშანი. პირველ რიგში, ეს ითქმის იმ საკუთარ სახელებზე, რომლებიც ბერძნული წოდებითი ბრუნვის ფორმითაა გადმოცემული ქართულში: იესუ ქრისტე, პავლე, დამიანე და სხვა მრავალი“ (ნელი მახარაძე, ბიზანტიური ბერძნულის წარმოთქმის საკითხები, 1978, გვ. 58).

მაშასადამე, ქრისტიანობის ზეპირი გზით გავრცელებისას, I-III საუკუნეებში, ჩამოყალიბდა შესაბამისი ქართული ტერმინოლოგია, ამიტომაც ქრისტიანული ლიტერატურის ქართულ ენაზე თარგმნა, IV-V საუკუნეებში შედარებით გაადვილდა, ამასთანავე ეს ტერმინოლოგია საერთო ფუძე-ქართულ ენასთან დაახლოებული იყო რადგანაც, ჩამოყალიბდა იმ დროს, როდესაც ის იყო იყო იწყებოდა დიფერენციაცია საერთო ზანურ-ქართული ენისა.

საბოლოოდ დავასკვნით, რომ დასავლელ და აღმოსავლელ ქართველთა აქტიური ურთიერთანამშრომლობის შედეგად უნდა ჩამოყალიბებულიყო ის საოცარი ძველი ქართული საეკლესიო-ლიტურგიკული და ამასთანავე სალიტერატურო ენა, რომელიც მოიცავდა სრულიად საქართველოში არსებულ დიალექტებს (მათ შორის მეგრულსა და სვანურს) და იქვემდებარებდა მათ. საქართველოში იმ დროისათვის, თითქმის 1600 წლის წინ

არსებული დიალექტები ძალზე ახლოს უნდა ყოფილიყვნენ ერთმანეთთან, როგორც ეს მრავალგზის აღინიშნა, და ერთმანეთისგან უფრო ნაკლებად დაშორებულნი, ვიდრე ამჟამად არიან. როგორც ცნობილია, ერთ დროს ქართველთა, მეგრელების და სვანების ენები ერთ ენობრივ მთლიანობას ქმნიდნენ და მხოლოდ შემდგომ ათასწლეულთა მანძილზე დაშორდნენ ისინი ერთმანეთს. ფარნავაზის მიერ ერთიანი, დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი სახელმწიფოს წარმოშობის შემდეგაც ახ. წ. II-III საუკუნეებში ქრისტიანობის ქადაგებათა ეპოს, ჩანს, მთელ საქართველოში ჯერ კიდევ ესმოდათ ის ერთიანი ენა, რომელიც იქამდე საფუძვლად დასდებია საერთო წარმართულ კულტურას, შემდგომ კი საერთო ქრისტიანულ დეთისმსახურება-ქადაგებას. იმჟამად ჯერ კიდევ არსებული ენობრივი ერთობა დაედებოდა საფუძვლად IV ს-ის ბოლოსა და V ს-ის დამდეგს პირველ მთარგმნელთა საქმიანობას. ამ პროცესში, როგორც იოანე ლაზისა და პეტრე იბერიის ურთიერთანამშრომლობის მაგალითი გვიჩვენებს, მონაწილეობას იღებდა მთელი ქართველი ერის ინტელექტუალური ზედა ფენა. სწორედ ასე უნდა გავიგოთ ჩვენ ივანე ჯავახიშვილის ნათქვამი, რომ ქართული სალიტერატურო ენის შექმნა-შემუშავებაში თავიანთი წვლილი შეუტანიათ მეგრელებსა და სვანებს, ე.ი. დასავლეთ საქართველოს ქართველობას. მხოლოდ ამის შედეგი იყო ის, რომ „მეგრელებისა და სვანებისათვის ერთადერთი სამწერლო და კულტურის ენა იყო და არის დღესაც ძველი ქართული ენა“ (ივ. ჯავახიშვილი). ამის შედეგი იყო ისიც, რომ როგორც აღინიშნა, საქართველოში არასოდეს შექმნილა რაიმე თხზულება ანდა უბრალო წარწერებიც კი რომელიმე კუთხურ ენასა და დიალექტზე. ძველი ქართული სალიტერატურო ენა სინამდვილეში იყო საქართველოს ყველა კუთხის მკვიდრთათვის მშობლიური, უმთავრესი ანუ დედა ენა.



**საქართველო ევროპულ სივრცეში
საკუთარი ეროვნული იდენტობით**

ქართველ ერს (ვიდრე კავკასიაში რუსების გამოჩენამდე) მუდამ გააჩნდა თავისი სახელმწიფო და ცხოვრობდა კიდევ ათასწლეულთა მანძილზე სახელმწიფოებრივი ცხოვრებით. იბერიის ანუ საქართველოს სახელმწიფოს შესახებ ჩვენ მრავალ ცნობას გვაწვდიან ანტიკური ეპოქის ავტორები. აგალითად, I ს-ის ცნობილი გეოგრაფოსი და ისტორიკოსი სტრაბონი აღწერს იბერიის სახელმწიფოებრივი მმართველობის სისტემას, გვაწვდის ცნობებს მისი ჯარის, ქალაქების, სოფლებისა და ხალხის შესახებ. ჩვენთვის საინტერესოა, რომ სტრაბონი საქართველოს მიიხსენებს ევროპული სივრცის ნაწილად გეოგრაფიული თვალსაზრისით. კერძოდ, ის ძველ ავტორებზე დაყრდნობით წერს, რომ საზღვარი ევროპასა და აზიას შორის გადის მდინარე ფაზისზე. ძველ სამყაროში ცნობილი მდინარე ფაზისი გაედინება საქართველოში, თანამედროვე შეხედულებით ესაა მდინარე რიონი, მაგრამ ძველი ავტორების თვალსაზრისით ფაზისი ერქვა მდინარე ჭოროხს. აგალითად, ბიზანტიური განათლებით სახელგანთქმული ექვთიმე მთაწმინდელი, სხვა წმიდა მამები ათონურ-ბიზანტიური სკოლისა (რომელთაც საქართველოში განამტკიცეს ევროპულ-ბიზანტიური განათლების საფუძვლები X-XI სს-ში) მიიხსენებენ, რომ მდინარე ფაზისი ერქვა მდინარე ჭოროხს. როგორც აღინიშნა, სტრაბონის ცნობით მდინარე ფაზისის მარჯვენა სანაპიროდან იწყებოდა ევროპა, ხოლო მის მარცხენა სანაპიროზე აზია იყო განლაგებული, ვინაიდან, ისტორიული საქართველოს უმეტესი ნაწილი ამ მდინარის მარჯვნივ მდებარეობდა, ანტიკურ ეპოქაშიც საქართველო ევროპის ნაწილად მოიაზრებოდა.

აღბათ გეოგრაფიულზე უფრო მნიშვნელოვანია ის, რომ, სულიერი და კულტურული თვალსაზრისით, საქართ-

ველოს მუდამ თავისი თავი მიაჩნდა ნაწილად ევროპული ცივილიზაციისა. ამის შესახებ ჩვენ ცნობებს გვაწვდიან ეროვნული მატრიანები. კერძოდ I-IV სს-ში ქართველთა მიერ ქრისტიანული სარწმუნოების მიღება, განიხილებოდა, როგორც უმთავრესი მომენტი, რომელმაც სულიერ-კულტურული თვალსაზრისით საქართველო გამიჯნა აზიიდან და შეუერთა იმუამინდელ ევროპულ სივრცეს. მაგალითად, როგორც კი IV ს-ში იბერიის მეფე მირიანმა და მთელმა ქართველმა ერმა, წმ. ნინოს მოღვაწეობით, მიიღეს ქრისტიანული სარწმუნოება, მაშინვე, იბერიის დედაქალაქ მცხეთიდან ცნობა გაიგზავნა რომის იმპერატორთან ამ მოვლენის შესახებ. მემატრიანის ცნობით იმპერატორმა მაღლი შესწირა უფალს, რომელმაც იბერიის ხალხი გაქრისტიანების გზით დაუკავშირა დასავლეთს. იმუამად, ქრისტიანობა წარმოადგენდა სარწმუნოებას რომაულ-ბიზანტიური იმპერიისა, რომლის საფუძველზეც აღმოცენდა შუა საუკუნეთა ევროპული ცივილიზაცია. ქართველი ერი ამ სარწმუნოების მეშვეობით, არა მხოლოდ სულიერად გადაიქცა ერთ-ერთ ნაწილად ევროპული სივრცისა, არამედ, მან იტვირთა ფუნქცია აღმოსავლეთის მიმართულებით მისი დაცვისა. საბოლოოდ, ქართველი ხალხი კავკასიაში იყო ერთადერთი ერი, რომელსაც XI ს-ის შემდეგ ერთდროულად გააჩნდა საკუთარი სახელმწიფო და ქრისტიანული სარწმუნოება, რის გამოც საქართველო ფაქტობრივად იყო ევროპულ-ქრისტიანული სივრცის დამცველი, მისი აღმოსავლეთის ბასტიონი, რომელსაც მუდამ უტევდნენ არაქრისტიანული აღმოსავლეთის იმპერიები. საქართველოს დაცვა – ევროპული ცივილიზაციის დაცვასაც ნიშნავდა, რადგანაც ის, მისი ერთ-ერთი ფორპოსტი, მისი სასაზღვრო ჯებირი იყო.

ქრისტიანული მსოფლიოს დამცველად რომ წარმოედგინათ ქართველ მეფეებს თავიანთი თავი, კარგად ჩანს V ს-ის დიდი ქართველი მეფის ვახტანგ



გორგასლის ცხოვრებიდან, სადაც ის აცხადებს, რომ მისი ბრძოლები მიმართულია იმისაკენ, რომ დაიცვას იერუსალიმისა და ყველა ქრისტიანი ერის უსაფრთხოება. მემატიანის ცნობით, მისი არმია ებრძოდა უზარმაზარ, ასიათასობით ჯარისკაცისგან შედგენილ არმიებს, ერთ-ერთ ბრძოლაში დაჭრის შემდეგ სიკვდილის წინ ვახტანგ გორგასალმა დატოვა ანდერძი, რომლის აღსრულება საუკუნეთა მანძილზე განსაზღვრავდა ქართველთა ლტოლვას ევროპული სივრცისაკენ. კერძოდ, მისი ანდერძი იყო „ნუ მიატოვებთ ბერძენთა სიყვარულს“, ბერძენების ქვეშ აქ იგულისხმება ბიზანტიურ-ევროპული ქრისტიანული სივრცე. ასე, რომ ქართველობა არა მარტო მიიხრევადა თავის თავს ევროპული სივრცის ნაწილად, არამედ საკუთარი სისხლით და თავდადებული ბრძოლით საუკუნეთა მანძილზე იცავდა მას. საქართველო შუა და დასავლეთ ევროპას არაქრისტიანული მეზობელი ტომების მოზღვავეებას არიდებდა.

თავის მხრივ, ევროპასთან კავშირმა გააძლიერა საქართველოს სახელმწიფოებრიობა. ჩვენ მოვიყვანთ ორიოდ მაგალითს. როგორც ითქვა, ათასწლეულთა მანძილზე ქართველ ერს უწყვეტად გააჩნდა თავისი სახელმწიფო, ზოგჯერ ძლიერი, ზოგჯერ კი სუსტი. მაგრამ ყოველი გაძლიერება ქართული სახელმწიფოებრიობისა და კავშირებული იყო ევროპასთან. ჩნობილია საქართველოს სახელმწიფოებრიობის განსაკუთრებული გაძლიერება I-II სს-სა და XII-XIII სს-ში. ეს იბერიის (საქართველოს) სახელმწიფოებრიობის და კულტურის გაფურჩქნის განსაკუთრებული საუკუნეები იყო.

მცხეთის მიდამოებში არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს ქვის სტელა ბერძნული და ლათინური წარწერებით. მასში ნათქვამია, რომ სტელა არმაზის ციხის გალავანთან აღიმართა რომის იმპერატორების ვესპასიანეს და დომი-

ციანეს სახელით, ნიშნად იბერიასა და რომის იმპერიას შორის მეგობრული ურთიერთობისა. წარწერაში, რომელიც შედგენილია I ს-ის 70-იან წლებში, იბერიის მეფე მითრიდატეს ეწოდება „კეისრისა და რომაელი ხალხის მეგობარი“. ფაქტი, რომ რომის იმპერია, იმუამინდელი მსოფლიოს ზესახელმწიფო, თავის მეგობრად მიიხრევადა იბერიას, ცხადია, ძალზე მნიშვნელოვანი მომენტი იყო და ამას უკვალოდ არ ჩაუღია, არა თუ უკვალოდ, არამედ ამ მეგობრობამ განაღიდა და განაბრწყინა იმუამინდელი საქართველო. გაიზარდა მისი საზღვრები, იბერთა მეფემ თავისი გავლენა განავრცო, გაძლიერებულმა მისმა არმიამ, მემატიანეთა ცნობით, რამდენჯერმე დაამარცხა პართიის ჯარი. საქართველოში I-II სს-ში გადიოდა საერთაშორისო სავაჭრო გზები, არქეოლოგიურ მონაპოვარი აჩვენებს იმპორტული მასალის სიუხვეს. ისტორიკოსთა დასკვნით რომის იმპერიასთან მეგობრობის დროს I ს-ის 30-იანი წლებიდან II ს-ის 60-იანი წლების ჩათვლით იბერია იყო ძლიერი სახელმწიფო, ამიტომაც რომაელი ისტორიკოსები ტაციტიუსი, დიონ კასიუსი და სხვები თავიანთ თხზულებებში ხალხისით უთმობდნენ ადგილს იბერიის სისხლსავსე ცხოვრების აღწერას. შუა საუკუნეთა ევროპელები ანტიკური დროის იბერიას უკეთ იცნობდნენ, ვიდრე თავიანთი ეპოქის საქართველოს. რომის იმპერიასთან მეგობრობის ნიშნად რომში სტუმრად მიიწვიეს იბერთა მეფე ფარსმან ქველი, იგივე ფარსმან II (134 წელს იმპერატორ ანტონიუს პიუსის დროს), სადაც ის დიდი პატივით მიიღეს, რომში დაიდგა იბერთა მეფის ფარსმან II-ის ცხენოსანი ქანდაკება, ამასთანავე ისტორიკოსის ცნობით იმპერატორს გაუფართოვებია იბერიის საზღვრებიც. ქართველმა ხალხმა მადლიერების ნიშნად ფარსმან მეფეს „ქველი“ უწოდა თავისი გულმოწყალების გამო, ის იყო წინაპარი საქართველოს მეფე რვე



მართლისა, რომელსაც III ს-ის დასაწყისში წყაროს ცნობით – უკვე მოსმენილი ჰქონდა წმიდა სახარება – „სმენილ იყო მისდა მცირედ რამე სახარება უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი და აქვნდა რამე სიყვარული ქრისტესი“ (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, გვ. 58).

არანაკლები სიდიადე მოიპოვა საქართველომ ათასი წლის შემდეგ, XII ს-ის დასაწყისში, მეფე დავით აღმაშენებლის დროს. იმუამად, თურქ-სელჯუკებისა და ეგვიპტელების გაფლენის ქვეშ მოექცა პალესტინის წმიდა ადგილები. ამასთანავე, ბიზანტიის იმპერია თურქ-სელჯუკებმა ძლიერ დაამარცხეს და შეუტიეს საქართველოს. თურქ-სელჯუკები, რომელთაც ბიზანტია დაამარცხეს უთუოდ საქართველოს საბოლოო დამარცხებასაც შეძლებდნენ. ამ დროს საქართველოს ესაჭიროებოდა ისეთი დამხმარე ძალა, რომელიც შეძლებდა თურქ-სელჯუკების ყურადღების გადატანას საქართველოდან სხვა მიმართულებით. მარტლაც, ქართველთა მემკვიდრის თქმით ეს შეძლეს ევროპელმა მეფეებმა, როცა ჯვაროსნულმა მოლაშქრეებმა თურქ-სელჯუკებს შეუტიეს მცირე აზიასა და წმიდა მიწაზე. შეიქმნა ერთიანი ფრონტი ქრისტიანობის დასაცავად. ჩვენი მემკვიდრე დავით აღმაშენებლის წარმატებებსა და ქართული სახელმწიფოებრიობის აღორძინების დაწყებას უკავშირებს ამ პროცესებს. ის წერს – „ამას ეამსა გამოვიდეს ფრანგნი, აღიდეს იერუსალიმი და ანტიოქია, და შეწევნითა ღვთისათა მოეშენა ქვეყანა ქართლისა, განძლიერდა დავით და განამრავლნა სპანი და არღარა მისცა სულტანს ხარაჯა და თურქნი ვერღარა დაიზამთრებდეს ქართლს“ (ქართლის ცხოვრება, I, 1955, გვ. 325-326). მაშასადამე, დაახლოებით 1099 წელს საქართველოს აღორძინების დასაწყისად მიიჩნევა იმ ერთიანი ქართულ-ევროპული სამხედრო კოალიციის შექმნა, რომელმაც შეძლო თურქ-სელჯუკების საბრძოლო მიმართულების გადატანა საქართველოდან უფრო სამხრეთით პალესტინისა და მცირე

აზიისაკენ, მემკვიდრის სიტყვით. მუსულმანთაგან გათავისუფლდა იერუსალიმი, წარმოიქმნა ქრისტიანული სამეფო იერუსალიმისა, რომლის მეფეც თვითონ ჩამოსულა საქართველოში დავით აღმაშენებელთან მოსალაპარაკებლად. დიდგორის სახელოვან ომშიც ჯვაროსანთა 500 რაინდის მონაწილეობას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან რაინდთა სამხედრო აღჭურვილობა და ბრძოლისუნარიანობა ამხსნევებდა სხვა მებრძოლებს. დიდ დავით აღმაშენებელს მემკვიდრე „მეორე ალექსანდრე მაკედონელს“ უწოდებს, რომელმაც შეძლო ქართველი ერის კონსოლიდაცია და საქართველოს სახელმწიფოებრივი ინტერესების დასაცავად მეგობრული კავშირების შეკვრა ევროპის სამხედრო ძალებთან. მართლაც, XII ს-ის საქართველო ისევე ბრწყინავდა, როგორც ათასი წლის წინ ფარსმან II-ის დროს.

ზემოთ მოყვანილიდან კარგად ჩანს, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაძლიერების ვრცელი ეპოქები ეფუძნებოდა მეგობრობასა და მჭიდრო ურთიერთობას ევროპულ ქვეყნებთან.

საქართველოს ერის თავისთავადობის საყრდენი ათასწლეულთა მანძილზე იყო და ამჟამადაც არის მარტლმადიდებელი სარწმუნოება. შიყვარული ამ ეროვნული სარწმუნოების მიმართ ვერ დაჩრდილა რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს დაპყრობამ XIX ს-ის დასაწყისში. ივანე ჯავახიშვილი თავის წიგნში „დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“ კარგად აღწერს, ნაბიჯ-ნაბიჯ, კეთილმეგობრობის ნიღბით, თუ როგორ აუქმებდა რუსეთის იმპერია საქართველოს სახელმწიფოებრიობასა და ძირს უთხრიდა მისი მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიას. ბოლო 200 წლის მანძილზე რუსეთის მიერ ქართველთა შორის დაინერგა მრავალი ცრუ იდეოლოგიური წარმოდგენა. მაგალითად, ამჟამად გავრცელებული თვალსაზრისი, თითქოსდა ევროპული ცივილიზა-



ცია მიუღებელია მართლმადიდებლობისათვის. ეს რა თქმა უნდა ასე არაა. სინამდვილეში მართლმადიდებელ ერთა და ქვეყანათა უმეტესი ნაწილი ევროპული სივრცის სრულფასოვანი წევრია. მაგალითად, მართლმადიდებლური ქვეყნები საბერძნეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი ევროკავშირისა და ნატოს წევრები არიან, შესაბამისად ისინი თავიანთ თავს გრძობენ უფრო დაცულად. მაგალითად, მე ბედნიერება მქონდა 80-იან წლებში მემოგზაურა საბერძნეთში და მომელოცა ათონის მონასტრები. იმუამად, საბერძნეთი თითქმის ისეთივე განვითარების ქვეყანა იყო, როგორც საქართველო. მეორეჯერ, თითქმის 20 წლის შემდეგ, კვლავ ვეწვიე საბერძნეთს სხვაობა ძალზე დიდი იყო. საბერძნეთი 20 წლის მანძილზე გაძლიერდა და განვითარდა. როცა ვიკითხე თუ რა იყო ამის მიზეზი განაცხადეს, რომ შევედით ევროკავშირში და მისგან მიღებული უდიდესი ეკონომიკური მხარდაჭერის შედეგიც სახეზეაო. ასე, რომ მართლმადიდებლური ქვეყნების უდიდესი ნაწილი ევროპული სივრცის წევრია, ისინი ამუამად ვითარდებიან და იფურჩქნებიან. ამავე სივრცის ნაწილი იყო ძველთაგანვე საქართველო. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი მართლმადიდებელი ქვეყანა მსგავსად ბულგარეთის, რუმინეთისა და საბერძნეთისა, კვლავ დაუბრუნდება მის მშობლიურ ევროპულ სივრცეს, რომლის ნაწილად მიაჩნდა მას თავისი თავი ათასწლეულთა მანძილზე.

მართალია, საქართველო ძველთაგანვე იყო ბუნებრივი ნაწილი ევროპული სივრცისა, მაგრამ, აღსანიშნავია, რომ მას გააჩნდა თავისი საკუთარი ეროვნული იდენტობა – საკუთარი კულტურა, რომელიც ეფუძნებოდა ქართულ ენასა და დამწერლობას. ქრისტიანობა ქართველმა ერმა მიიღო საკუთარ, მშობლიურ ქართულ ენაზე და არა უცხო, იმუამად საერთაშორისო ბერძნულ ანდა ლათინურ ენებზე.

ქრისტიანული კულტურის განვრცობა ევროპაში გლობალიზაციის ერთ-ერთი პირველი ეტაპი იყო. ეს კულტურა მთლიანად მიიღო ქართველმა ერმა, მაგრამ გარდაქმნა ის საკუთარი ეროვნული კულტურის ქურაში და შედეგად აღმოცენდა ეროვნულ-ქართული ქრისტიანული კულტურა, რაც ქართველი ერის თავისთავადობის, მისი იდენტობის საფუძველი იყო. ამ საქმეს ემსახურებოდნენ თაობები ქართველი სასულიერო მამებისა, მათ შორის განსაკუთრებითაა აღსანიშნავი ათონის ივერთა მონასტრის სასულიერო კერა, რომელმაც შეძლო უვრცელესი ბერძნული ლიტერატურის ქართულ ენაზე თარგმნა-გადმოღება თავისი ერისათვის.

ჩვენ ამით იმის თქმა გვსურს, რომ ამუამადაც გლობალიზაციის ახალი ტალღის ეპოქაში, ქართველმა ერმა თანამედროვე ცივილიზაციის მიღწევები უნდა მიიღოს და გაითავისოს არა რომელიმე საერთაშორისო ენის, არამედ ეროვნული ქართული ენისა და დამწერლობის საშუალებით. თანამედროვე ტექნიკური მიღწევები, ახალი ტექნოლოგიები ქართულენოვანი უნდა იყოს. ჩვენი მეზობელი ხალხები უფრო მომზადებულნი შეხვდნენ გლობალიზაციის თანამედროვე ტალღას. აგალითად, ავიღოთ თითქოსდა უმარტივესი მობილური ტელეფონი – საქართველოში ამ ტექნიკური საშუალებისათვის ვიყენებთ ლათინურ შრიფტს, მაშინ, როცა ამისათვის აზერბაიჯანში, სომხეთში, უკრაინასა და ყველა მეზობელ ქვეყანაში ეროვნული საანბანო შრიფტები გამოიყენება. ამის შედეგად, აღმოჩნდა, რომ ჩვენი მოზარდი თაობის ერთ ნაწილს ლათინური ასოებით უფრო ემარჯვება აზრების ჩაწერა, ვიდრე ათასწლოვანი ქართული შრიფტით. ეს თავზარდამცემი მომენტია.

ახლა არის მოწოდება საყოველთაოდ შევისწავლოთ საერთაშორისო ენები ინგლისური და რუსული და მათი საშუალებით ვეზიაროთ თანამედროვე მსოფლიო ცივილიზაციას, ეს



არის მცდარი გზა. ჩვენ გვაქვს წინაპრების კარგი მაგალითი, კიდევ ერთხელ რომ ვთქვათ, ათონელი მამების დროს X-XI სს-ში საერთაშორისო ცივილიზაციის და გლობალიზაციის ენა ბიზანტიურ სამყაროში იყო ბერძნული, დასავლეთ ევროპაში კი ლათინური. მათი ცოდნის გარეშე თითქოსდა ვერავინ ეზიარებოდა იმჟამინდელ ცივილიზაციას, მაგრამ ათონელმა ქართველმა მამებმა სხვა გზა აირჩიეს, მათ ის კი არ მოუწოდეს ქართველებს, რომ ყველას შეესწავლა ბერძნული ენა, არამედ თვითონ დაიწყეს ბერძნულიდან თარგმნა უზარმაზარი ლიტერატურისა და ბერძნულენოვანი ცივილიზაცია ქართული ენის მეშვეობით გაათავისუფლებინეს ქართველთა თაობებს. ამჟამად, საჭიროა, თანამედროვე ტექნიკური საშუალებები აღიჭურვოს ქართული შრიფტით, დაინერგოს საყოველთაო საკომპიუტერო თუ სატელევიზიო ქართულენოვნება და გლობალიზაციის ტალღა მივიდეთ ეროვნული იდენტობის სრული შენარჩუნებით. ასე უკვე იქცევიან აზერბაიჯანელები, სომხები, უკრაინელები, თუ არას ვიტყვით თურქეთსა და რუსეთზე, ბულგარეთსა და რუმინეთზე.

საბოლოოდ, უნდა ვთქვათ, საქართველო იყო და უნდა იყოს ნაწილი ევროპისა თავისი საკუთარი სახით, საკუთარი იდენტობით.

10. IV. 2010

**„საქართველო, უნდა ვინ მოგცა
შვილი დასაბარბაში“**

ზოგჯერ ისმის კითხვა საჭიროა თუ არა წერა ქართველთა გაოსების შესახებ და საერთოდ არსებობს თუ არა ასეთი პრობლემა. ქართველთა გაოსების საკითხი ჩვენ ძალზე მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია და ამასთანავე სასწრაფოდ გადასაჭრელ პრობლემად. როგორც ცნობილია ოსებსა და ქართველებს ძალზე სშირად აქვთ ერთიანი იგივე გვარები. სხვადასხვა კუთხის ქართულ მოსახლეობას საკითხის არსში გაურკვეველობის გამო „ოსური“ გვარის მატარებელი ადამიანი, როგორც წესი, ოსური ეროვნების მქონედ მიიჩნია. ეს თაობათა მანძილზე ოსურ თვითშემეცნებასაც კი უწყალებს „ოსური“ გვარის მატარებელ ქართველს, ზოგჯერ კი მძიმე ფსიქოლოგიურ შედეგსაც იწვევს.

მაგალითად, თბილისთან ახლო სოფელ დიდ ლილოში ცხოვრობენ „ოსური“ გვარის მატარებელი ქართველები - ცხოვრებაშიღილები, თიგიშვილები და სხვანი. ისინი თავის დროზე სამაჩაბლოდან გადასახლებულან ლილოში. ისინი „ოსური“ გვარის მატარებელნი კი არ არიან, არამედ პირით, სამაჩაბლოში დარჩენილი მათი მოგვარეები - გაოსდნენ, მთებიდან ოსების ქართლში ჩამოსახლების შემდგომ, ოსურ გარემოში მოქცევის შედეგად. ამიტომაც ლილოელთა პრობლემა (კერძოდ ის, რომ მათ ოსებად მიიჩნევენ), გამოწვეულია საკითხში მათი მეზობლების გაუცნობიერებლობით. გულნაკლული რ. თიგიშვილი, ჩვენი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი თბილისელი მოღვაწე, წერს - „წინაპართა გადმოცემით დიდი ლილოელთა ჯილაგი და მოდგმა წმიდა ქართულია, ასეთივე აზრია დამკვიდრებული სამაჩაბლოს ქართულ მოსახლეობის ნაწილში (ე. ი. მათში, რომელთაც „ოსური“ გვარები აქვთ)... ბუნებრივია, იბადება კითხვა: მაინც როდემდე უნდა იყოს დიდი ლილოს



მკვიდრი მოსახლეობა ხალხში გაბატონებული მცდარი შეხედულებით მონათლული? ჩვენ კარგად გვესმის, რომ ყოველივე ამის გასარკვევად დიდ ლილოელთა ეტიმოლოგიით დაინტერესებულ ისტორიკოსთა ავტორიტეტული დასკვნებია საჭირო, ამიტომაც მოთმინებით ველით იმის საჯაროდ გამოცხადებას და აღიარებას, რაც ჩვენთვის დიდი ხანია ცხადზე უცხადესია. საყურადღებოა ერთი გარემოება - ძველი გადმოცემების მიხედვით, თაობიდან თაობის ხსოვნას შემორჩა ლილოელთათვის უცილობელი ჭეშმარიტება: ჩვენი წინაპრები ქართველები იყვნენ და სამაჩაბლოს დროშის ქვეშ იცადნენ სამშობლოს“ (რ. თიგიშვილი, დიდი ლილოს ჭეშმარიტი სული, გაზ. „მამული“, №15, VIII, 1990 წ.).

მიუხედავად დიდ ლილოელთა ასეთი ეროვნული სულისკვეთებისა, მეზობლები მათ თავდაჯერებით - ოსებს უწოდებენ, ამიტომაც კითხულობს ავტორი - „აბა მაშ რა გამართლება უნდა მოვუძებნოთ ისეთ აბსურდულობაზე თავდაჯერებული ადამიანების ახირებას, რომლებიც სისხლით, სულით-ხორცამდე ქართველებს არაქართველებად აცხადებენ?“ (იქვე, გვ. 4).

მართლაც, უცოდინარობა და სიმართლის გაგების უსურველობა წარმოშობით ქართველს არაქართველად აცხადებს საქართველოშივე. მადლობა დმერთს, სამაჩაბლოს ზემოთ აღნიშნული მკვიდრნი არ გაოსებულან, მაგრამ მათი მოგვარების და თანამეტომეების ნაწილი ხომ „ოსებად“ ჩაეწერა, სხვა ავტორები წერენ - „მრავალი ქართველი, რომელნიც ცხოვრობდნენ ქსნის, ლიახვის, მეჯუდას, ჭარებუდას და ელტურას ხეობებში, ისტორიულ სამაჩაბლოსა და ქსნის საერისთაოში - ილურიძეები, ელბაქიძეები, მარიამიძეები, შევარდნაძეები, ჯირკვალაძეები და სხვები, მთიდან მოწოდული ოსური მოსახლეობის ისეთ იზოლაციაში მოხდნენ, რომ ნაწი-

ლობრივ დაკარგეს მშობლიური ენა, თვითშემეცნება და ბევრჯერ ჩვენ თვითონ დაგვიდასტურებია, როცა ერთი ძმა ქართველად იწერება, ხოლო მეორე ოსად“ (ელ. ნადირაძე, ნ. შოშიტაშვილი „კვიცი გვარზე ხტის“ გაზ. „ახ. ივერიელი“, 26. VI. 1990 წ.).

წარმოდგენელია ერის უფრო მეტად დაცემა, თვით სამშობლოშივე დენაციონალიზაცია! და თანაც თვალხილულად, იმდენად, რომ მაგალითად ქართული წარმომავლობის ორი ძმიდან ერთი ოსად იწერება და მეორე ქართველად! უფრო მეტიც, ჩანს, ერთ-ორ „ოსად“ ჩაწერილ ქართველს მოუწადინებია მამაპაპეული ეროვნების აღდგენა, მაგრამ მას დიდ წინააღმდეგობას უწევენ, ამიტომაც ზემოთ ხსენებული ავტორები ეკითხებიან მსგავს მოწინააღმდეგეს - „ამხ. ბერელიძე, როგორ ფიქრობთ, ასეთ ხალხს უარი უნდა ეთქვას თავისი ნამდვილი გვარის აღდგენაზე თუ ყველაფერი მოსკოვს უნდა შევეკითხოთ?“ (იქვე, გვ. 3).

ავტორთა მიერ ნახსენებ „ამხ. ბერელიძის“ მსგავს ადამიანზე იტყვიან ხოლმე - „თავისი თავი რომის პაპზე უფრო მეტ კათოლიკედ მოაქვსო“, გადაჭარბებას, ყალბ თუ ნამდვილ ემოციურობას სიკეთე არავისთვის მოუტანია, რამეთუ „რომლითა საწყაულითა მოუწყოთ - მოგაწყოთ თქვენ“, - ბრძანებს ჩვენი უფალი იესო ქრისტე, რომელსაც ასე ვევედრებით - „ისევე მოგვიტევე ჩვენ ჩვენი ცოდვები, როგორც ჩვენ მიუტევებთ ჩვენს მამართ შემცოდეთ“, მიუტევე და მოგეტევება, შეუნდე და შეგინდობენ, ვინაა შეუცდომელი? დიას, შეცდნენ ის ქართველები; ვინც თავის დროზე „ოსად“ ჩაეწერა, მაგრამ მათ შვილებს და შთამომავლებს რატომ არ უნდა მიეცეთ წინაპართა შეცდომის გამოსწორების ნება?

უთუოდ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ისტორიულ სამაჩაბლოში მცხოვრები ქართველები იძუ-



ლებულნი იყვნენ ოსებად ჩაწერილი-
ყვნენ XIX საუკუნეში, რუსთა მპყრო-
ბელობის დროს, რუსეთის ხელისუფ-
ლების მიერ საგანგებოდ გატარებული
და დაგეგმილი პოლიტიკის შედეგად,
რუსულმა ადმინისტრაციამ შექმნა
ისეთი სოციალური გარემო, რომ ქართ-
ველად ყოფნა გაუსაძლისი გახდა შიდა
ქართლში, ხოლო ოსებისა და „ოსებად“
ჩაწერილ ქართველებს დიდი შეღავათე-
ბი და უპირატესობანი ეძლეოდათ, ამის
შესახებ არსებობს ვრცელი სამეცნიერო
ლიტერატურა. შიდა ქართლში მსგავსი
ანტიქართული პოლიტიკა ტარდებოდა
XX საუკუნეშიც, ე. ი. XX საუკუნეშიც
ქართლში მცხოვრები ქართველები იძუ-
ლებულნი იყვნენ ოსებად ჩაწერილი-
ყვნენ. XX ს. 20-30-იან წლებში მსგავსი
იძულების გამომწვევი პირობები კარ-
გად აქვს გადმოცემული მიუდგომელ
მეცნიერ-მკვლევარს გ. ბოჭორიძეს, რო-
მელიც ე. წ. „სამხრეთ ოსეთის აო“-ში
მოყოლილი 4129 ქართველი კომლის
ანუ 23460 ქართველის შესახებ 20-იან
წლებში წერდა: „ოსეთში მოყოლილი
ქართველები ყოველმხრივ საშინლად
შევიწროებულნი არიან, ისინი აშკარა
ტყვეებად გრძნობენ თავს... ქართული
ენა იღვენებოდა ქართულ სოფლებში.
მიწერ-მოწერა და სხვა ჯერ რუსულად
სწარმოებდა, ხოლო ახლა ოსურად,
ქართული კი განდევნილია. სამართალი
მიდგომითია. ყველაფერში აშკარა გა-
დახრა არის ოსების მხარეს, თვალში
ამოღებული კაცისათვის სამართალი არ
არსებობს... ადგილ-მამულის მფლო-
ბელობის საქმეში უპირატესობა ოსებს
ეძლევა (ძირითადად ამ მიზეზის გამო
ეწერებოდნენ ქართველები ოსებად -
ა. ჯაფარიძე). გადასახადს პირველ
ხანებში მარტო ქართველებს ახდევინ-
ებდნენ, ხოლო შემდეგ აშკარად ქართ-
ველ გლეხებს სტირთავდნენ. სკოლებს
უხსნიან ოსებს, ქართველებს კი იშვია-
თად... „თუ გინდათ ოსურ სკოლაში
ატარეთ შვილები, თუ არა და თქვენ-
თვის სკოლას ვერ გავხსნითო... მოსამ-
სახურებად მილიციიდან დაწყებული
სულ ოსებს იღებენ. სომხებს უფრო

ადლევენ ადგილს ვიდრე ქართველებს“
(ლ. ფრუიძე, გ. ბოჭორიძე „მნათობი“
№9, 1990, გვ. 136).

გ. ბოჭორიძის მიერ მოყვანილი
ფაქტები სხვა მასალებითაც დასტურ-
დება. მაგ. 1923 წელს „სამხრეთ ოსე-
თის ცაკის“ დადგენილებით საქართვე-
ლოს ისტორიულ ნაწილში - სამაჩაბ-
ლოში, საერთოდ უკუგდებული იქნა
ქართული ენა და ოსური საყვარელო
ენად იქცა (ა. თოთაძე, ოსები ქარ-
თულ მიწაზე, გაზ. „სოფ. ცხოვრება“ 9.
II, 1991 წ.). სამაჩაბლოში ანტიქართული
ისტერია უფრო ადრეც - 1917-1920
წლებშიც მიმდინარეობდა. 1918 წლის
29 მარტს გაზეთი „ალიონი“ წერდა -
„გაბოლშევიკებულმა ჯარისკაცებმა
უთხრეს გლეხებს: ხომ ხედავთ მიწას
არ გაძლევთ გასწყვიტეთ თავადაზნაუ-
რობა და წაიღეთ მიწებიო, გლეხებიც
ასე მოიქცნენ. თავადებსა და მათ ბავ-
შეებს ჰხოცდა ბრბო შეუბრალებლად“
- ქართული მოსახლეობის სასტიკი
ღვენი შესახებ წერს ლევან თოიძე
(მაცნე, ისტორიის სერია №3, 1990).

საერთოდ უნდა ითქვას, რომ
რევოლუციამდეც ოსი მოსახლეობა,
რომელიც მაშინ ხიზნების სახელით
ცხოვრობდა შიდა ქართლში, ქართველ
მოსახლეობაზე მეტი უპირატესობითა
და შეღავათებით სარგებლობდა სო-
ციალურ სფეროებში (იქვე, გვ. 33).

ოსებს ქართველებთან შედარებით
დიდ უპირატესობას ანიჭებდა რუსეთის
ხელისუფლება XIX საუკუნეში, რაც
წინასწარ იყო გამიზნული იმპერიის
ინტერესებიდან გამომდინარე. განსაზღ-
ვრული იყო შიდა ქართლში უზარმა-
ზარი სამხედრო პოლიგონის მოწყობა,
იქედან ქართველების აყრა და ოსების
ჩასახლება, საბედნიეროდ იმპერია დაე-
მხო და გეგმა განუხორციელებელი
დარჩა.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნული
იწვევდა ქართველების სოციალურ-
ეროვნულ შეზღუდვას ოს ხალხთან
შედარებით, რაც დაელო კიდევ საფუძ-
ვლად ქართველების გაოსებას საქართ-



ველოშივე. ამ მიზეზის გამო ჩაწერა „ოსად“ ქართველობა.

„ქართველთა ისტორიული ბედ-უკუდმართობის ბრალია ყოველივე ეს თორემ ჩვენს ქვეყანაში რატომ უნდა გაოსებულებიყო, გასომხებულებიყო, გათათრებულებიყო, გაფრანგებულებიყო, გალექებულებიყო, გააფხაზებულებიყო ჩვენი სისხლი და ხორცი?“ - წერს როლანდ თოფჩიშვილი (ისტორიის გამყალბებლებთან კამათს აზრი აქვს? გაზ. „ლიტ. საქ.“ 18. I. 1991 წ.).

დიახ, ქართველები გაოსდნენ. საბედნიეროდ ხშირად გაოსება იმით გამოიხატება, რომ - „ოსად“ ჩაწერილ ქართველს უყალიბდება ოსური თვითშემეცნება (ე. ი. ოსად მიიჩნევა თავის თავს). სხვა მხრივ ის აბსოლუტურად ინარჩუნებს ქართულ წეს-ჩვეულებებს, ქართულ ენას, ქართულ ტრადიციებსა და ქართულ გვარსაც კი. „გაოსებულის“ ქართული ფორმის მქონე გვარი - უკვე აღარ მიიჩნევა ქართულად. ეროვნული თვითშემეცნება სხვა ყველა თვისებას ფარავს. ასე იქცევა ხოლმე სისხლ-ხორცი, მამა-პაპით ქართველი ოსად.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულს დოკუმენტურად ადასტურებს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტი, რომელიც საქართველოს რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიასთან არსებობს.

მაგალითად გვარი თომავეი, ერთი შეხედვით, ოსურია, მაგრამ სინამდვილეში ეს ასე არ არის, აი, რას წერს აღნიშნული ინსტიტუტი - „თომავეები წარმოშობით არიან გუჯარეთიდან. აქ გადმოსახლებული არიან შიდა ქართლის მთიანეთიდან (სოფლები ქვემო კაბუეთი, როკა). გვარი ნაწარმოებია რუსული სუფიქსით და მისი მატარებელი მიკუთვნებული არიან ოსური ეროვნებისადმი, მაგრამ, როგორც საისტორიო საბუთებითა და ეთნოგრაფიული მონაცემებით ირკვევა, თომავეები

წარმომავლობით არიან ქართველები და მათი ადრინდელი ქართული გვარი იყო თომაშვილი. თომაშვილების თომავეებად და ოსად ჩაწერა მოხდა იმიტომ, რომ გვიან ფეოდალურ პერიოდში შიდა ქართლში განსახლებულნი მოყვნენ ოსურ ეთნიკურ გარემოში. შიდა ქართლის მთიანეთი (ლიახვის, ლეხურას, მეჯუდას ხეობების ზემო წელი) XVI საუკუნემდე მთლიანად ქართველებით იყო დასახლებული. ქართველი მთიელების ბარში ჯგუფურმა გადმოსახლებამ, შიდა ქართლის მთიანეთში გამოიწვია ჩრდილო კავკასიის მთიანეთიდან ოსთა გადმოსახლება, რომელთაც აქ დახვდათ მცირე რაოდენობით ქართული მოსახლეობა. უმცირესობაში აღმოჩენილი ქართველი მთიელები, მოხვდნენ რა ოსურ გარემოცვაში, გაოსდნენ, მათ შორის არიან თომაშვილები, სხვათაშორის 1886 წლის საოჯახო სიებში კოშკებში მცხოვრები თომაშვილები ქართველებად არიან ჩაწერილი (სცსსა ფ. 254 ან. 3 საქ. №1682). ასევე ქართველებად არიან ჩაწერილი 1814 წლის აღწერაში (სცსსა. ფ. 254. ან. I. საქ. №367). ამავე აღწერიდან ისიც ირკვევა, რომ უფრო ადრე თომაშვილებს თომაურის გვარი უტარებიათ. თომაშვილების თომავეად ჩაწერა მოხდა XX ს-ის დასაწყისში. ამრიგად თომავეები წარმომავლობით არიან ქართველები. რომელთა ადრინდელი ქართული გვარი იყო თომაშვილი. თომაშვილების ოსებად და თომავეებად ჩაწერა (გაოსება) მოხდა იმიტომ, რომ ისინი მოხვდნენ ოსურ გარემოში. თომავეების მიერ თავდაპირველი ქართული გვარისა (თომაშვილი) და ქართული ეროვნების აღდგენა მეცნიერულად გამართლებული და სასურველია“. ხელს აწერენ - ინსტიტუტის დირექტორი აკად. გ. მელიქიშვილი, სწავლული მდივანი თ. თოდრია, წამყვანი მეცნიერი რ. თოფჩიშვილი. ინსტიტუტის მიერ საბუთი გაცემულია 19. 04. 90 წ. №06. 01662.



ვია სირცხვილო ჩვენი ერის დაცემავ და განუკითხაობავ, ქართველი თავის სამშობლოში – საქართველოშივე ჰკარგავს ეროვნებას, გვარს, თვითშემეცნებას, ხოლო ჩვენ გართული ვართ წვრილმანი ამბიციური საყოფაცხოვრებო, საოჯახო თუ სამეზობლო მოვლენებით. ჩვენს გვერდით მცხოვრები ქართველი ეროვნებას ჰკარგავს, ჩვენგან უცხოვდება, გვეთიშება. თუმცა სიტყვით ხშირად ვამბობთ პათეტიკით - „საქართველო, შენ ვინ მოგცა შვილი დასაკარგავი!“, საქმით? ქართველი გვეკარგება, ჩვენ კი მივძახით - გზაც იქით გქონიაო! საით? არ ვიცით, რომ რაც არ უნდა ეწეროს პასპორტში ქართველს, ის მაინც უკანვე საქართველოში დაბრუნდება და დაბრუნდება უკვე არა მოყვარედ, არამედ მტრად.

აი, რას წერს აღნიშნული ინსტიტუტი გვარ თურმანოვის შესახებ - „გაცნობებთ შემდეგს: თურმანოვი წარმოშობით არის შიდა ქართლის მთიანეთიდან, ისინი წარმომავლობით არიან ქართველები, რომლებიც შიდა ქართლის მთისწინეთსა და ბარის სხვადასხვა სოფლებში იყვნენ განსახლებული. გვარი ნაწარმოებია რუსული სუფიქსით და მისი მატარებელი მიკუთვნებულნი არიან ოსური ეროვნებისადმი, მაგრამ როგორც საისტორიო საბუთებითა და ეთნოგრაფიული მონაცემებით ირკვევა, თურმანოვები წარმომავლობით არიან ქართველები და მათი ადრინდელი ქართული გვარი იყო - თურმანიძე. თურმანიძეების ოსებად და თურმანოვებად ჩაწერა მოხდა იმიტომ, რომ ისინი მოხვდნენ ოსურ ეთნიკურ გარემოში... თურმანოვების წინაპარი თურმანიძეები სწორედ საქართველოს ერთ-ერთი ისტორიული პროვინციიდან - დვალეთიდან არიან. თურმანიძეების ადრინდელი ქართული ეროვნება ფიქსირებულია 1814 წლის აღწერაში (სცსსა ფ. 254. ან. I, საქ. №367)... თავდაპირველი ქართული გვარისა (თურმანიძე) და ქართული ეროვნების აღდგენა მეცნიერულად გამართლ-

ბული და სასურველია. ინსტიტუტის დირექტორი აკად. გ. მელიქიშვილი, სწავლული მდივანი თ. თოდრია, წამყვანი მეცნიერი რ. თოფჩიშვილი“ საბუთი გაცემულია ინსტიტუტის მიერ 24. II. 1989 წ. №0601662.

ხეთაგუროვი - ცნობილი გვარია. გვარის დაბოლოება „ოვ“ რუსული სუფიქსია და რუსმა ჩინოვნიკებმა დაუმატეს ჩვენებურთა გვარებს, რუსული სუფიქსის ჩამოცლის შემდეგ დარჩენილი „ურ“ სუფიქსი (ხეთაგური) - ქართულია და ჩვენ მთიელთა შორის გავრცელებული (ზვიადაური, ალუდაური და სხვა). აი, რას წერს ამ გვარის შესახებ ინსტიტუტი - „...საინტერესო საბუთებითა და ეთნოგრაფიული მონაცემებით ირკვევა, ხეთაგურები წარმომავლობით არიან ქართველები... 1814 წლის აღწერაში ხეთაგურები ქართველებად არიან ჩაწერილი (სცსსა. ფ. 254, ან. I, ქ. №367). გაოსებულ ხეთაგურთა ზოგიერთი ნაწილი ხეთაგუროვებად ჩაწერეს. ამრიგად, ხეთაგურები წარმომავლობით არიან ქართველები, რომელთა ოსებად ჩაწერა მოხდა იმიტომ, რომ ისინი აღმოჩნდნენ ოსურ ეთნიკურ - ენობრივ გარემოში. ხეთაგურების მიერ ქართული ეროვნების აღდგენა მეცნიერულად გამართლებული და სასურველია“. საბუთი გაცემულია ინსტიტუტის მიერ 27. 04. 1990, №0617007.

ბუძიშვილი - საკმაოდ გავრცელებული გვარია (აქედანაა - ბუძიევი). სულ რამდენიმე ათეული წლის ბუძიშვილები - იწერებოდნენ როგორც ბუჯიშვილები (ამას ადასტურებს გიორგი ალექსის ძე ბუჯიშვილის (დაბ. 1908 წ.) ქორწინების მოწმობა (გაცემული 31. X. 90 წ. ქორწინება 8. VII. 1926 მისი შთამომავლები ბუძიშვილებად იწერებიან ამჟამად).

აღნიშნული ინსტიტუტი საისტორიო საბუთებზე დაყრდნობით ასკვნის - „...ბუძიშვილები წარმომავლობით არიან ქართველები და მათი ადრინდელი ქართული გვარი იყო - ბუჯიაშვილი... 1886 წლის საოჯახო სიებში



ბუძიშვილები - ბუჯიაშვილებად და ქართველებად არიან ჩაწერილი (სცსსა, ფ. 254, ან. I ს.ა. №367). შიდა ქართლის მთაში განსახლებული ბუძიშვილების (ბუჯიაშვილების) წინაპრები ბუჯიძის გვარს ატარებდნენ, ამრიგად, ბუძიშვილები წარმომავლობით არიან ქართველები, მათი ოსებად ჩაწერა (გაოსება) მოხდა იმიტომ, რომ ისინი მოხვდნენ ოსურ ეთნიკურ გარემოში. ბუძიშვილების მიერ თავდაპირველი ქართული გვარისა (ბუჯიაშვილი) და ქართული ეროვნების აღდგენა მეცნიერულად გამართლებული და სასურველია“. საბუთი გაცემულია 15. 10. 1990, №0601662.

ქართველთა გაოსების შესახებ ჩვენ გვაქვს მეცნიერ ეთნოგრაფთა უამრავი მონაცემი. გ. ჯალაბაძე წერს - რომ ქართველთა გაოსების პროცესი ჯერ დაიწყო ქართლის მთიანეთში და „მხოლოდ მაღალმთიან ხეობას მოიცავდა, მეოცე საუკუნეში პროცესმა გადმოინაცვლა დაბალმთიანი გარდამავალი ზოლისაკენ“ (ეთნიკური პროცესები შიდა ქართლში 1987, გვ. 17-18), ე.ი. თუ ქართველები XIX და წინა საუკუნეებში ოსდებოდნენ მხოლოდ ქართლის მთიანეთში, XX საუკუნეში, ქართველები უკვე ოსდებოდნენ ბარში - სოფლებსა და ქალაქებში. ქართველთა გაოსების პროცესი შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ საქართველოში შემოსულ უცხოელ მეცნიერებს. მაგალითად XVIII ს-ის დიდი გერმანელი მეცნიერი გიულდენშტედტი წერს - „კაკასიელ მთიელთა შორის, განსაკუთრებით ლეკებსა და ოსებში, არის ბევრი ქართველი, რომელთაც რელიგიასთან ერთად ენაც დაივიწყეს“ (გიულდენშტედტი, მოგზაურობა საქართველოში, ტ. I, გვ. 185).

ვახუშტის დროს ქართლის მთიანეთში ოს-დვალეები არცთუ დიდი ხნის შემოსულები იყვნენ, ამიტომაც მაღრან-დვალეთში (ჯავის რაიონში) ოსებთან ერთად ჯერ კიდევ ცხოვრობდა ქართველების დიდი რაოდენობა, რის შესა-

ხებც წერს გიულდენშტედტიც. მალე ქართველები - ოსურ გარემოში მოქცეულნი გაოსდნენ ანდა ბარში ჩამოსახლდნენ. ბარელები ამ მხარეებიდან ჩამოსულ ქართველებს - ოსებს უწოდებდნენ. აღსანიშნავია, რომ დვალეები - ქართველები იყვნენ, რომელნიც კიდევ უფრო ადრე გაოსდნენ, მათი გაოსების პროცესს გამოწველივით აღწერს ვახუშტი.

აღსანიშნავია, რომ ქართველთა გაოსების პროცესი არც უბრალო ხალხისათვის ყოფილა შეუმჩნეველი. გაოსების შესახებ ეთნოგრაფიული მასალები მოკრებილია მეცნიერთა მიერ. მაგალითად ბედოშვილებს, ოდიშელებს და მელაძეებს ერთი წინაპარი ჰყოლიათ. გვარად ცეცხლაძე, მეჯულის ხეობელი. ამ ძირ გვარ ცეცხლაძედან, სამი ძმის გაყოფის შემდეგ წარმოშობიდან აღნიშნული გვარები. შემდეგ გამრავლებულან, ბარში ჩამოსულან „დაუკარგავთ ნამდვილი გვარი, ცეცხლაძე და გადაკეთებულან სამ გვარად - ოდიშვილად, ბედოშვილად და მელაძედ. მელაძეები და ბედოშვილები გაოსდნენ“ (რ. თოფჩიშვილი, ქსნის ხეობის ზოგიერთი ეთნო-ისტორიული საკითხები, მაცნე, ისტორიის სერია, 1987, №4, გვ. 35).

ხარხელები, ჯაბაურები და ფსუტურებიც გაოსებული ქართველები არიან - „ჩვენი მოგვარეები ყოფილან აგრეთვე ქოლოთში მოსახლე ხარხელები და ფსუტურები, ზოგი ნახიდში ცხოვრობდა. ნახიდში ბევრი გაოსდა და ფსუტურები თვითონ უფრო ოსურად ლაპარაკობენ“ (იქვე, გვ. 39). ასევე ითქმის ბიტეევების ანუ პიტეევების შესახებ. მათი წინაპრები ყოფილან გუთნიაშვილები, გუთნიაშვილების ერთ-ერთ შტოსათვის ძელყორაშვილების გვარი მიუციათ. მათი ნამრავლი ორ შტოდ გაყოფილა - ბეკარაშვილებად და ბიტიაშვილებად. ბიტიაშვილები გაოსებულან. „ძელყორაშვილების ძირ-გვარი გუთნიაშვილი ყოფილა. ძელ-



ეორაშვილების გვარს კი შედარებით გვიან - XIX ს-ის პირველ ნახევარში - გამოყოფიან ბეკარაშვილებისა და ბიტიაშვილების გვარი“ (იქვე, გვ. 39). ბიტიაშვილები ანუ ბიტიაანთი რუსული ადმინისტრაციის გავლენით გვარს უმატებენ გვარწარმომქმნელ რუსულ სუფიქსს „ევ“ და ბიტიაშვილების ნაცვლად ფორმირდება გვარი - ბიტევი.

ქართველები არიან აგრეთვე ილურიძეები, თუმცა მათ პასპორტში ეროვნება - ოსი აქვთ ჩაწერილი და ოსურიც იციან. ილურიძეების გაოსების მეცნიერული სურათი იქვეა მოცემული. წარმოშობით ქართველებია ელოვეები. მათი წინაპარი მოხევე გიგაური ყოფილა, რომელიც ქარჩოხში დასახლებულა, მათი მემკვიდრენი არიან ქსნის ხეობელი პავლიაშვილები - „პავლიაშვილების განაგრებად ითვლებიან ელოშვილები. ამ გვარისათვის საფუძველი დიდი ოჯახის უფროსს ელო პავლიაშვილს მიუცია. 1774 წლის აღწერის დავთარში ასეთი პიროვნება მართლაც გვხვდება“ (იქვე, გვ. 32).

სიუკავეების ანუ შიუკავეების წინაპრები ყოფილან - შიუკაშვილები - აღწერის მასალებიდან ჩანს, რომ ჯიკავეების ანუ მანჯიკავეების წინაპრები - მანჯიკაშვილები ყოფილან, არა უხსოვარ დროს, არამედ ამ ასიოდე წლის წინ, მაშასადამე, ისინი უკანასკნელ ათწლეულებში გაოსდნენ. კაჭიური - სუფთად ქართული გვარია მაგრამ ის განაყოფია ქოქიაშვილებისა ანუ ქოქოვეებისა, მაშასადამე, ორი ძმიდან ერთი - ქართველია (კაჭიური), მეორე კი „ოსი“ - ქოქოვეი. თვითონ ჩოჩიევიცი კი ქართული წარმოშობისანი არიან, მათი ძირ გვარი - ქარუმიძე ყოფილა. „1774 წ. სოფ. უკანა მხარში ძირითადად მკვიდრობენ შიუკაშვილები, ოლაძეები. 1873 წლის კამერალური აღწერის მიხედვით აქ ჩანან მანჯიკაშვილები, ეთნოგრაფიული მასალით ოლაძეთა გვარიდან არიან გამოსული პაპიაშვილები... გავაზში მკვიდრობენ კაჭიურებიც, მათი ძირი გვარი ქოქოშვილი ყოფილა... ჭოჭალების

(ხოჩელები) ძირი გვარი ქარუმიძე (იქვე, გვ. 33, 36, 37). მთის გვარ ჩოჩელები-საგან ნაწარმოებია გვარი ჩოჩიშვილებისა.

აი, რას წერს იკოშვილების გვარის შესახებ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტი - „იკოშვილი წარმოშობით არის შიდა ქართლის მთიანეთიდან. ისინი წარმომავლობით არიან ქართველები... გვარი ნაწარმოებია ქართული სუფიქსით და მისი მატარებლები მიკუთვნებული არიან ოსური ეროვნებისადმი, მაგრამ, როგორც საისტორიო საბუთებითა და ეთნოგრაფიული მონაცემებით ირკვევა, იკოშვილები წარმომავლობით არიან ქართველები. იკოშვილების ოსებად ჩაწერა მოხდა იმიტომ, რომ ისინი მოხვდნენ ოსურ ეთნიკურ გარემოში. XVI საუკუნიდან შიდა ქართლის მთიანეთიდან ქართველი გლეხები მასიურად აიყარნენ და მტრისაგან გავერანებულ ბარში დასახლდნენ, ქართველთა ნასოფლარებზე კი ჩრდილოეთ კავკასიის მთიანეთიდან გადმოსახლებული ოსები დაფუძნდნენ. ოსთა მრავალრიცხოვან გარემოცვაში მცირერიცხოვანი ქართველი მთიელები გაოსდნენ... იკოშვილების ქართველობა ფიქსირებულია 1814 წლის აღწერაში, სადაც ქართველებად არიან ჩაწერილი (სცსსა ფ. 254, ან. I, საქ. №369). ქართველებად არიან ჩაწერილი იკოშვილები 1873 წლის აღწერაში ქართლის კამერალურ აღწერაშიც (სცსსა. ფ. 254, ან. 3, საქ. №146, გვ. 211). ამრიგად, იკოშვილები, წარმომავლობით არიან ქართველები, რომელთა ოსებად ჩაწერა მოხდა იმიტომ, რომ ისინი აღმოჩნდნენ ოსურ ეროვნულ გარემოში. იკოშვილების მიერ ქართული ეროვნების აღდგენა მეცნიერულად გამართლებულია და სასურველია“. საბუთი გაცემულია ინსტიტუტის მიერ 27. 11. 1990, №06. 01. 622.

ჩვენი აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტი მრავალგზის აღნიშნავს, ქართლის მთიანეთში ქართველთა გაოსების ხელშემწყობ მთავარ მიზეზს,



კერძოდ, XVI-XVII საუკუნეებში ქართველი მთიელების ერთი ნაწილი ჩამოსახლდა ქართლის ბარში, ხოლო მთიანეთში კავკასიიდან შემოსული ოსები დამკვიდრდნენ. ისინი უფრო მეტნი იყვნენ, ვიდრე მთის სოფლებში დარჩენილი მკვიდრი ქართველობა. ამიტომაც ქართველები მოჰყვნენ ოსურ გარემოცვაში და თანდათან გაოსდნენ, ხოლო ბარელებმა ამ გაოსებულთა უკვე ბარში მცხოვრები მოგვარეები და ნათესავებიც ოსებად მიიჩნიეს. მაგალითად ძველთაგანვე ცნობილი ქართული გვარია ბესტავაშვილი. ისინი საქართველოს მთიანეთში ცხოვრობდნენ ჯერ კიდევ საქართველოს მთებში ოსების შემოსვლამდე. არსებობდა კიდევ სოფელი სახელწოდებით „ბესტავაანთ სოფელი“, მალე აქედან და მთის სოფელ გუდისიდან ბესტავაშვილები თანდათან ბარში ჩამოსახლდნენ. ხოლო მათ სოფლებში თანდათანობით ჩასახლდნენ ოსები, მაგალითად XVIII საუკუნის სამოცდაათიან წლებში „ბესტავაანთ სოფელში“ სულ ოთხი კომლი ოსი ცხოვრობდა (ხელნაწერთა ინსტიტუტი ფ. „ჰაშ. დე“ დოკ. 5421). მალე ოსების რიცხვი გამრავლდა, ბესტავაშვილები კი ოსურ გარემოში მოექცნენ, მართალია მაშინ მათ მიიღეს ზოგიერთი ოსური ჩვეულება, მაგრამ როგორც ეთნოგრაფიული მასალა უჩვენებს - არ გაოსებულან. ბესტავაშვილების ერთი ნაწილი გაოსდა არა მთაში, არამედ უკვე ქართლის ბარში. ეთნოგრაფიული მასალიდან ჩანს, რომ მთიდან ჩამოსახლებული ბესტავაშვილები ქართველობდნენ და დასახლებულან ძამის ხეობაში (ახლანდელი ქარელის რაიონი), ზღუდერში (ფანასკერტელების მამულში), ოსური არც ცოდნიათ, და გვარში ერთი ცნობილი მღვდელიც ჰყოლიათ (ცნობილია იმ დროისათვის ოსები წარმართები იყვნენ და მათგან მღვდლად არავის აკურთხებდნენ). აქედან ისინი გაყოფილან და სხვადასხვა კუთხეებში გადასახ-

ლებულან. მაგალითად გორში, ატენში, გორსა და სხვაგან დამკვიდრებული ბესტავაშვილები ქართველები არიან, მათგანაა გამოსული ინგლისში გადასახლებული ცნობილი მეცნიერი სელექციონერი ბესტავაშვილი, სოფელ ტყემლანაში გადასახლებულ ბესტავაშვილებს ოსური შეუსწავლიათ, ხოლო აქედან აფნისში გადასახლების შემდეგ უკვე „ოსებად“ ჩაწერილან. ასე რომ, ბესტავაშვილების დიდ ნაწილს პასპორტში „ქართველი“ უწერია, თავისი ნამდვილი ეროვნება, ხოლო მცირე ნაწილს - „ოსი“. ასევეა გიკაშვილებიც. გიკაშვილების დიდ ნაწილს პასპორტში „ქართველი“ უწერია და წარმოშობითაც ქართველები არიან, ქართველი გიკაშვილები ცხოვრობენ ქარელის რაიონის სოფ. ზემო და ქვემო შაქმაქეთში, არადეთში, აგარაში, ხოლო მათი განაყოფების ანუ როგორც უწოდებენ „ერთი ძმის შვილების“, აფნისში და ლექეთში მცხოვრები გიკაშვილების ეროვნება - „ოსია“. ერთი ძმა ქართველია, მეორე ოსი, ორივენი კი წარმოშობით ჩვენი სისხლი და ხორცია.

ჩვენი დაუდევრობის გამო უკვე სადავოდაა ქცეული თაყაიშვილების, ბარათაშვილების, სააკაძეების, ერისთავების, ხერხეულიძეების, გუდიაშვილების, თარხნიშვილების და სხვათა ეროვნება, ისინი ოსებად ცხადდებიან. როგორ მოეწონებოდა ექვთიმე თაყაიშვილს, მიქელ თარხნიშვილს, ნიკოლოზ ბარათაშვილს, გიორგი სააკაძეს, თორნიკე ერისთავს, ცხრა ძმა ხერხეულიძეს, ლადო გუდიაშვილს და სხვებს მათი და მათი მოგვარეების ოსებად გამოცხადება, არადა მათი მოგვარეების ერთი ნაწილი მართლაც ჩაეწერა ოსად, ზემოაღნიშნული იძულების გამო, არა ისინი არიან „გაქართველებული“, არამედ ჭეშმარიტი მათი მოგვარეები „ოსებად“ იქცნენ (ბ. ჯორბენაძე, „ახ. კომ.“ 10. X. 1989 წ.).



ჩვენს შრომაში „ჩვენგან გავაუცხოვოთ ჩვენი სისხლი და ხორცი“ (იხ. „ჯვარი ვახისა“, 1990, №1, გვ. 54), გადმოცემული გვქონდა თუ როგორ ჩაწერა 1886 წელს რუსმა აღმწერმა თრუსოს ხეობის სოფელ ოქროყანაში მცხოვრები ქართველი გუდიაშვილები, ბიბილურები, არჯინაშვილები, ბიდაგიშვილები, ზაგალიშვილები, კაკაშვილები - გუდიელებად, ბიბილოვებად, არჯინოვებად, ბიდაგოვებად, ზაგილოვებად, კაკაელებად, მიუხედავად იმისა, რომ სოფ. თოღოთის მკვიდრი თაყაიშვილებისა და ფიტარიშვილების საოჯახო ენა ქართული იყო, აღმწერმა ისინი ოსებად „ფიტაროვებად“ და „თაყაელებად“ ჩაწერა. იქვე გვქონდა გადმოცემული თუ როგორ იკარგება ქართველი გვარები თანდათან, თანახმად მოღწეული ეპიგრაფიკული მასალისა. როგორ იცვლება ქართული მამა-პაპეული გვარები რუსული „ევ“ სუფიქსის დართვით - „ოსურად“. ასე იქცნენ თანდათან გუფთელი ჯიოშვილები და თიგიშვილები - ჯიოელებად და ტიგიელებად (იხ. იქვე, გვ. 56). ფილიშვილები და გასიშვილები. ფილიელებად, პლიელებად, გასიელებად. „ფილიეების ზოგი ოჯახი ბიჭიკაშვილებად იხსენიება“ (იხ. იქვე, გვ. 56). ჯიოშვილი მღვდელი ყოფილა და სიონში უმსახურია, იმ დროს ოს-წარმართს მღვდლად არავინ აკურთხებდა. სოფელ ჯრიელი ქოთოლაშვილები - ქოთოლოვებად იქცნენ, სოფ. ნინოელი ქარსანაშვილები - ქარსანოვები, სოფ. მსხლებელი ცხოვრებაშვილები - ცხოვრებოვებად (ე. ი. ეპიგრაფიკული მასალიდან ქვაზე წარწერებიდან) ჩანს, რომ ძველი ძირ გვარია - ქართული დაბოლოების მქონე, ხოლო ახალია რუსული „ევ“ დაბოლოების მქონე. ამასვე უჩვენებს წარწერა - ძველი - სანაყოშვილებისა, შემდეგ იქცნენ - სანაკოელებად (გვ. 56). ძველქართული გვარებია სამახაბლოს მთიანეთსა - ბაბაშვილი, თანდილაშვილი, თიბილაშვილი (და არა თიბილოვი), ქვაბაძე, ხარებაშვილი, ფარასტაშვილი (და არა

ფარასტაევი), გათოკაშვილი, რელგურიძე, ქოქოშვილი, დედაშვილი-ვალიშვილი, ბალიაშვილი და არა ბაგიევი (იქვე, გვ. 57). ვახტანგაძე ან ვახტანგური და არა ვახტანგოვი, ჩაბაშვილი და არა ცაბაევი (გვ. 56). ხარებაშვილები საერთოდ ოსების ჩვენს მთებში შემოსვლამდე მოღვაწე ქართველი მღვდლები იყვნენ (ქართ. სამართლის ძეგლ. ტ. VII, გვ. 196). ასევე ოსების ჩვენში შემოსვლამდე მარგიშვილები (მარდიშვილები) - ჯავახეთშიც კი ცხოვრობდნენ (იქვე, გვ. 90). აღსანიშნავია, რომ გაოსებულან არა მარტო ქართველი ყმა-გლეხები, არამედ ახნაურები და თავადებიც კი. მაგალითად, ბორტიელების წინაპარი ბორტიშვილები მაჩაბლების ერთ-ერთ შტოს წარმოადგენდნენ. „მაჩაბლების გვარი თავადურ სახლებად დაიყო: ზაალიშვილებად, გიორგიშვილებად, რევაზიშვილებად და ბორტიშვილებად“. რევაზიშვილები - რევაზოვებად იქცნენ და გაოსდნენ. გაოსდნენ ქართველი ვაჭრები - დიაკონისშვილები (დიაკონოვებად ჩაეწერნენ). გაოსებულ ქართველთა რიცხვი საკმაოდ დიდია, აღსანიშნავია, რომ მათ ფაქტიურად არ იციან ოსური ენა, არა აქვთ ოსური წეს-ჩვეულებები, ისინი ქართულ ენაზე ზრდიან შვილებს, ქართულ სკოლებში ქართული ადათ-წესებითა და ჩვეულებით, მათი „ოსობა“ მხოლოდ იმით გამოიხატება, რომ პასპორტში რუსულ-ბოლშევიკური ხელისუფლების წყალობით „ოსი“ უწერიათ, სხვა მხრივ, როგორც წარმოშობით, ისე თვითშემეცნებით ისინი ქართველები არიან. თუმცა შეიძლება იყოს გამონაკლისი. მათ ერთმანეთს შორის სიყვარული და პატივისცემა უნდა ჰქონდეთ, ხოლო ჩვენ ვილოცოთ ყველა ქრისტიანი-სათვის.

გაზ. „ერი“. 4. V. 1991 წელი.



საქართველოს დემოკრატიზაცია

ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ანატოლი ანტონოვი, რომელმაც მრავალი გამოკვლევა მიუძღვნა ევროპასა და რუსეთში დემოკრატიის საკითხს წერს, რომ დემოკრატიის პირველად შეეხო მონტესკიე, სხვა მეცნიერებთან ერთად, საფრანგეთსა და ევროპაში შობადობის კლესთან დაკავშირებით.

დემოკრატიის შესახებ კვლევები დაიწყო მას შემდეგ რაც შეამჩნიეს, რომ XIX საუკუნის დასაწყისში საფრანგეთში დაიწყო შობადობის შემცირება. 1846-1872 წლებში 89 დეპარტამენტიდან 44-ში დარეგისტრირდა მოსახლეობის შემცირება. ტერმინი დემოკრატიის პირველად გვხვდება ლარუსის დიდი ენციკლოპედიური სიტყვანის მეექვსე ტომში. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დემოგრაფიულ ლექსიკონებში დემოკრატიის განმარტება, როგორც მოსახლეობის რაოდენობის რეალური ან სავარაუდო შემცირება. 1985 წლის „დემოგრაფიულ ლექსიკონში“ დემოკრატიის განმარტება, როგორც „რომელიმე ქვეყანაში ან ტერიტორიაზე მოსახლეობის რაოდენობის შემცირება, როცა შემდეგი თაობის რიცხოვნობა რაოდენობა უფრო ნაკლებია ვიდრე წინა თაობისა“.

XIX ს. მეორე ნახევარში ევროპის ქვეყნებში ამოქმედდა მთავრობათა შესაბამისი დემოგრაფიული პოლიტიკა, რამაც თავისი დადებითი შედეგი გამოიღო.

ამჟამად დემოკრატიის აღნიშვნა მსოფლიოს ოც ქვეყანაში, მათ შორისაა საქართველოც.

დემოკრატიის საქართველოში თავისი განსაკუთრებული ნიშნებით გამოირჩევა, კერძოდ საქართველოში დაბალი შობადობის გამო მცირდება არა ზოგადად მოსახლეობა, არამედ მასში მცირდება ქართველთა რაოდენობრივი წილი.

ქართველთა რაოდენობრივი კლება საქართველოს მოსახლეობაში გამოწვეულია იმით, რომ ქართველთა ჯგუფში შობადობის დონე უფრო დაბალია სხვა ეთნიკურ ჯგუფებთან შედარებით და მათში სიკვდილიანობა ჭარბობს შობადობას.

დემოგრაფიულ მეცნიერებაში დადგენილია - მოსახლეობის მიღწეული რაოდენობა რომ არ შემცირდეს, საჭიროა ყოლა 2,7 - 3 ბავშვისა.

დაბალი შობადობის გამო ევროპის დიდ ქალაქებში (პარიზში, ლონდონში და სხვა) მკვიდრ ქალაქელთა რაოდენობა მკვეთრად შემცირდა და გაქრობის პირას მივიდა, ამ ქალაქების ზრდა მხოლოდ სხვა რეგიონებიდან შესულთა ხარჯზე ხდება. მსგავს სურათს ხატავს საქართველოში ქართველთა რაოდენობრივი კლება, საქართველოს მოსახლეობა შეიძლება მხოლოდ არაქართველთა ხარჯზე გაიზარდოს.

ანტონოვისა და სხვა მეცნიერთა თვალსაზრისით დემოკრატიის შეიძლება რუსეთის ბედის განმსაზღვრელი იყოს XXI-საუკუნის პირველ ნახევარში, მით უფრო მძიმე შეიძლება იყოს ის საქართველოსათვის და შეიძლება ქართველი ხალხის ბედი XXI საუკუნეში კარდინალურად შეიცვალოს, რადგანაც მისი დემოკრატიის დონე რუსებისას აჭარბებს. საქართველოში ქართველთა რაოდენობა უფრო სწრაფად მცირდება, ვიდრე რუსეთში რუსებისა.

რუს მეცნიერებს მიაჩნიათ, რომ ოჯახური პოლიტიკის გარეშე რუსეთი როგორც ქვეყანა მოკვდება. ა. ანტონოვის კვლევით 1920-იან წლებში ამერიკის მოსახლეობაში 80 პროცენტი იყო თეთრკანიანი, ამჟამად კი მხოლოდ 50 პროცენტი. ამერიკის მოსახლეობის ზრდა ხდება, მაგრამ მასში რაოდენობრივი წილი თეთრკანიანებისა მცირდება. მსგავსია ვითარება რუსეთში, აქ, ა. ანტონოვის სიტყვით, ყოველწლიურად კვდება ერთ მილიონი რუსი ეროვნების ადამიანი, უფრო მეტი ვიდრე იბადება. მოსკოვში ყოველწლიურად



ასი ათასი რუსი ეროვნების ადამიანი კვდება, რომლის ადგილს იჭერს არარუსი. ამავე დროს ერთ შვილიანი ოჯახი თავის შვილს ნებას არ აძლევს იმუშაოს მძიმე სამუშაოზე. მის ადგილს იჭერს დედაქალაქებში შემოსული სტუმარი. ყოველივე ამის გამო, ა. ანტონოვის სიტყვით, შემოსულებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის რაოდენობრივი შემცირება ქმნის დისბალანსს, რომელიც თავის თავში მალაფს აფეთქებასაშიშ ერთა შორის ნაციონალურ კონფლიქტს.

ანტონოვისა და ბესტუჟევა-ლადას თვალსაზრისით დეპოპულაციის პრობლემის გადასაჭრელად მრავალი პროგრამის ამოქმედებაა საჭირო, მათ შორის სულ მცირეა - გაეწიოთ დახმარება ახალგაზრდებს 20-წლის ასაკში, რათა მათ შექმნან სამოთხ ბავშვიანი ოჯახი, რომელიც უზრუნველყოფილი იქნება ბინით და მრავალი სოციალური შეღავათით, ასევე საჭიროდ მიაჩნიათ შეიქმნას საგანგებო სოციალური კლასი დედა-დიასახლისებისა, შესაბამისი ბავშვების რაოდენობით, რომელთაც მოემსახურებიან დაქირავებული მუშაკები და ექნებათ ყოველგვარი სოციალური უზრუნველყოფა, მსოფლიომ იცის რუსული მაშტაბები და რუსეთი შეძლებს საგანგებო სახელმწიფო და სახალხო პროექტების ამუშავებას ამ პრობლემის გადასაჭრელად, მაგრამ რა ეშველება საქართველოს?

მეცნიერი ლ. ფოკეევა თავის სტატიაში „შეხედულებათა სისტემა მოსახლეობის დეპოპულაციის პრობლემების შესახებ“ მსოფლიოს იმ ქვეყნებს, რომლებიც დეპოპულაციას განიცდიან ჰყოფს ხუთ კატეგორიად და ფაზებად, მისი კვლევით დეპოპულაციის ღრმა პროცესში არიან შემდეგი ქვეყნები ევროპისა - გერმანია, ლატვია, ესტონეთი, ბულგარეთი, უნგრეთი, რუმინეთი, უკრაინა, რუსეთი და იტალია. დეპოპულაციის კიდევ უფრო ღრმა ფაზაში იმყოფებიან ისეთი ქვეყნები, როგორებიცაა – დიდი ბრიტანეთი, დანია, შვეცია, ავსტრია, ბელგია,

ესპანეთი, სლოვაკეთი, საქართველო და იაპონია. ამ ქვეყნებში დემოგრაფიული სიტუაცია ხასიათდება, როგორც დეპოპულაციის ლატენტური სტადია ანუ სტაგნაციის პერიოდი.

დეპოპულაციის საკითხს რუსეთში იხილავენ ძალზე აქტიურად. ამ ქვეყნებში ყოველწლიურად ტარდება კონფერენციები, რომელიც ეძღვნება დეპოპულაციასა და ასაკობრივ დისპროპორციას. მეცნიერები, პოლიტიკოსები და რელიგიური მოღვაწეები გამოთქევენ წუხილს და აფრთხილებენ საზოგადოებას, რომ საჭიროა აუცილებელი ზომების მიღება ნეგატიური პროცესების აღმოსაფხვრელად.

საჭიროა განხილვა საკითხისა, რომ ახალგაზრდობა სულ უფრო ნაკლებად აძლევს სიცოცხლეს ახალ თაობას. მათ არა აქვთ სამუშაო, არ იციან რა აკეთონ და მხოლოდ იმაზე ოცნებობენ, რომ ქვეყანა დატოვონ, უბედურია ის ქვეყანა, სადაც ხალხს აღარ სურს შთამომავლობის ყოლა, რომლისაგანაც გარბიან პირველი შემთხვევის თანავე.

ბალკანეთის ქვეყნებში დემოგრაფიულ პრობლემას ეძახიან „თეთრ ჭირს“, შავი ზღვიდან ადრიატიკის ზღვამდე მდებარე ქვეყნებში მოსახლეობის რაოდენობა მცირდება და როგორც იქ წერენ, ეს ქვეყნები „ვარდებიან დემოგრაფიულ ორმოში“ ამ ქვეყნების რიცხვს უნდა მიემატოს საქართველოც. დეპოპულაციის გამო 50 წლის შემდეგ საქართველო სულ სხვა ქვეყანა იქნება. აქ მკვეთრად შემცირდება ქართველთა რიცხვი და ზოგადად მკვიდრი მოსახლეობა.

2013 წლის 25 თებერვალს ქალბატონმა თინა ყიფშიძემ განიხილა საქართველოს დემოგრაფიული გამოწვევები, ის წერს, რომ დემოგრაფიული განვითარების პროექტის ხელმძღვანელმა საზოგადოებას გააცნო გაეროს საერთაშორისო გამოკვლევები, რომლის მიხედვითაც 2050 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა შემცირდება ერთ მილიონით, უფრო ზუსტად კი ერთი მილიონ ას სამოცდაათი ათა-



სი კაცით. ამ დროისათვის საქართველოში იცხოვრებს სამი მილიონ სამასი ათასი ადამიანი.

ამიერკავკასიაში და საერთოდ კავკასიაში დემოგრაფიული ბალანსი დაირღვევა ქართველთა ხარჯზე.

1926 წლის მონაცემებით კავკასიაში ყოველი მესამე ადამიანი იყო ქართველი, ამჟამად მხოლოდ ყოველი მეცხრამეტე არის ქართველი.

გაეროს მონაცემებით, როგორც აღინიშნა, 2050 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა მკვეთრად შემცირდება, მაგრამ გაიზრდება სომხეთის მოსახლეობა, განსაკუთრებით გაიზრდება ზერბაიჯანის მოსახლეობა, 9 მილიონიდან 11 მილიონამდე.

საქართველოში საჭიროა საგანგებო დემოგრაფიული პოლიტიკის წარმოება, რომლის მთავარი მიზანი, უნდა იყოს მესამე შვილის გაჩენის წახალისება.

ვაშინგტონის ვილსონის ცენტრის გამოცემა აღნიშნავს, რომ რუსეთში მოსახლეობის შემცირებას აღრმავენს მამაკაცების ჰიპერსიკვიდილიანობა და ამის შედეგად შრომისუნარიანი მოქალაქეების ყოველწლიური მკვეთრი კლება. რუსეთში მოსახლეობა 143000000-დან 2030 წლისათვის დაიკლებს 115000000-მდე ამით შეშფოთებული კვლევითი ცენტრი წერს, რომ მსოფლიო შესაძლოა რუსეთის გაქრობის მოწმე გახდეს. თუკი რუსეთის გაქრობად მიიჩნევა ამ ქვეყანაში 115000000-მდე მოსახლეობის შემცირება, მაშინ რაღა უნდა ვთქვათ საქართველოზე, რომლის ისედაც მცირე მოსახლეობა თითქმის მილიონ ნახევრით დაიკლებს. ამის გამო შესაძლოა ამჟამინდელი თაობა საქართველოს გაქრობის მოწმე გახდეს. ეს პროცესი იწოდება როგორც სიცოცხლის მასობრივი განღვევა, ამ პრობლემით დაინტერესებულმა ჯგუფმა შეადგინა საქართველოს დემოგრაფიული პოლიტიკის კონცეფციის წინასწარი ვარიანტი, მასში აღნიშნულია რომ 1259 წლის აღწერით საქართველოს

მოსახლეობა 8000000 კაცს შეადგენდა, 1770 წლის აღწერით ის შემცირდა და გახდა 761000 კაცი. კავკასიაში რუსების შემოსვლის წინ, 1800 წლის აღწერით, საქართველოს მოსახლეობა შეადგენდა 675000 კაცს, მაგრამ იმჟამად ეს არ იყო მცირე რაოდენობა, რადგანაც კავკასიის მოსახლეობა ზოგადად მცირე იყო, მათ ზოგად რიცხვში ქართველების რაოდენობა ძალზე ჭარბობდა, 1800 წლისათვის სამხრეთ კავკასიაში ყოველი მეორე მცხოვრები ქართველი იყო და ის სამხრეთ კავკასიის მოსახლეობის 44% შეადგენდა. XIX საუკუნეში ქართველთა რიცხვი 5-ჯერ გაიზარდა. XX საუკუნეში მისი რაოდენობა გაორმაგდა და 1992 წელს შეადგინა 5467000 კაცი. 2002 წლის აღწერით საქართველოში ქართველთა რიცხვი მკვეთრად შემცირდა და შეადგინა 3661000 კაცი, მის შემდეგ სულ უფრო და უფრო ნაკლები ბავშვი იბადება.

1926 წელს საქართველოს მოსახლეობა სამხრეთ-კავკასიის მოსახლეობის 45,5% შეადგენდა. ამჟამად შეადგენს 26,5%, აზერბაიჯანისა არის 53,9%, მკვეთრად გაიზრდება აზერბაიჯანელთა რაოდენობა გაეროს მონაცემებითაც, ის საქართველოში მილიონს გადააჭარბებს და 2050 წლისათვის თითქმის გაუტოლდება ქართველთა რაოდენობას.

საქართველოში ქართველთა შემცირების გამო, ქართული ენა და კულტურა დაკარგავს საზოგადოებრივ ფუნქციებს, ის აღარ იქნება საქართველოში მცხოვრებ ეთნოსთა და ხალხთა გამაერთიანებელი, ქართული ენა აღარ იქნება სახელმწიფო ენა, ხოლო ქართული კულტურა იქნება ვიწრო, თავისთავში ჩაკეტილი კულტურა საქართველოში მცხოვრები ერთ-ერთი ეთნოჯგუფისა, ე.ი. ქართველობისა, ვევედრებით უფალს, რომ ასე არ მოხდეს, რათა დაუყოვნებლივ გამოფხიზლდეს საზოგადოება და შეიმუშავოს ყოველდღიური სამოქმედო პროგრამა.



**საქართველოს მეცნიერებათა
აკადემიის პრეზიდენტს ბატონ
თ. გამყრელიძეს**

ბატონო პრეზიდენტო, 15-20 წლის წინ ძველ ქართულ საეკლესიო წაყრებზე დაყრდნობით წამოვაცენე თეორია, რომ ძველი ქართული საეკლესიო ენა დაეფუძნა ფუძე-ქართველურ ენას და ის უშუალოდ მისგან (და არა ქართის დიალექტიდან) მომდინარეობს. მივიჩნევედი და მივიჩნევე, რომ მოციქულთა და ქრისტიანობის პირველ მქადაგებელთა ეპოქაში, ამ 2000 წლის წინ, ათასწლეულთა მიჯნაზე ფუძე ქართული ენის დაშლის ხარისხი დიდი არ იყო, ხოლო ქართულ-ზანური ენობრივი მთლიანობის ეპოქა ამ დროს (ე.ი. მოციქულთა მოღვაწეობისას) ჯერ კიდევ არ იყო დასრულებული.

ენობრივი (ყოველ შემთხვევაში ქართულ-ზანური) მთლიანობის გამო მოციქულთა ეპოქაშივე I-II სს-ში ქრისტიანობის ზეპირი ქადაგებების ენა იბერთა და ლაზთა შორის იყო საერთო ქართველური (ან დაუშლელი ქართულ-ზანური), ეს ენა მალევე IV ს. დასაწყისში საფუძვლად დაედო ქართულ საეკლესიო ლიტურგიკულ ენას.

ამ თეორიას ვავითარებ 1985 წლიდან დღემდე გამოცემულ მრავალ მონოგრაფიაში (მათ შორის „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, „საქართველოს საეკლესიო კრებები“ და სხვა). აღნიშნული თეორია რეცენზირებულია ჩვენი მკვლევარების მიერ (გ. ალასანია, შ. ბადრიძე, ბ. დიასამიძე და სხვ.).

ბატონო პრეზიდენტო, აღნიშნული თეორიისადმი რწმენა კიდევ უფრო განმამტკიცდა თქვენი ნაშრომის გაცნობის შემდგომ, რომელსაც, სამწუხაროდ, გვიან გავეცანი. კერძოდ თქვენ წერს – „ქართულ-ზანურის დიფერენციაცია ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე დაიწყო“ (თ. გამყრელიძე, გ. მაჭავარიანი, სონანტა სისტემა და აბლა-უტი ქართველურ ენებში, 1965, გვ. 17).

მაშასადამე, თქვენი და გ. მაჭავარიანის თეორიის თანახმად ქართულ-ზანური ენობრივი მთლიანობა ჯერ კიდევ არსებობდა წმიდა მოციქულების საქართველოში ქადაგებების დროს, ანუ „ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე“, 2000 წლის წინ, კერძოდ იმ ეპოქაში, როდესაც ქრისტეს მოციქულები და სხვა მასწავლებლები შემობრძანდნენ საქართველოში და საეკლესიო წესების თანახმად ქართველ ხალხს მშობლიურ ენაზე მოძღვრავდნენ. მაშასადამე, მათი ქადაგებების ენა დაუშლელი ქართულ-ზანური ყოფილა.

თქვენი თეორია ძალზე ძვირფასი საყრდენია ქართული საეკლესიო ლიტურგიკული ენის კვლევისათვის, რადგანაც ქართული საეკლესიო ენის წერილობითი ძეგლები უკვე IV ს. დასაწყისიდანვე ცნობილი, რაც უმნიშვნელოდ, მხოლოდ რამდენიმე საუკუნითაა დაშორებული მოციქულთა ხანას (I-II სს.).

ძველი ქართული საეკლესიო ენა (ანუ ძველი ქართული ენა) თუ ასახავს ქართულ-ზანურ ენობრივ მთლიანობას, მაშინ IV ს. დასაწყისში, საქართველოს ეკლესიის ორგანიზების დროს, ის ისევე გასაგები იქნებოდა დასავლეთ საქართველოს მრევლისათვის, როგორც აღმოსავლეთ საქართველოს ე.წ. ქართველთათვის. მართლაც რუის-ურბნისის კრების წმიდა მამები დარწმუნებით გვაუწყებენ ამის შესახებ, კერძოდ წერენ, რომ წმიდა ნინოს დროს „ნათელ იღო ყოველთა ქართველთა“. ამ კრების წმიდა მამები, ისევე როგორც ყველა სხვა ძველი ქართველი მემკვიდრეები, დაბეჯითებით წერენ, რომ I-IV სს. ქართველებს, ე.ი. დასავლეთ და აღმოსავლეთ მოსახლეობას, გააჩნდათ ერთიანი ენა, რომელიც აისახა კიდევ საეკლესიო ღვთისმსახურებაში (ძველი ქართული საეკლესიო ენა).

აქედან გამომდინარე ეგრისში (სამეგრელოში) ძველი ქართული ენა, ანუ რაც იგივეა ზან-ქართული, გავრცელდა არა ამ მხარის „ქართიზაციის“ შედეგად IX-X სს-ში (ეს თვალსაზრისი ამჟამად ოფიციალურადაა გავრცელებული).



ბული), არამედ ის ამ მხარის მოსახლეობის დედაენა იყო „ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე“. ამჟამად არის მცდელობა იმისა, რომ სამეგრელოს მოსახლეობისათვის მშობლიურ „ენაზე“ ითარგმნოს წმიდა წერილი. ჩვენი თეორიის თანახმად მეგრელები და სვანები იმთავითვე არიან შემოქმედნი ქართული საეკლესიო ლიტურგიკული ენისა და ქართული კულტურისა სხვა კუთხის ქართველებთან ერთად.

ბატონო თამაზ, უწმინდესი პატრიარქის მიერ ქართული ენისა და კულტურის სამეცნიერო საბჭოს შექმნა ამ საკითხის კვლევას ემსახურება.

იენისი, 2005

საქართველოს საპატრიარქოს ალბილი მართლმადიდებლურ დიპტიხში

მეთე და მეთერთმეტე საუკუნეთა მიჯნაზე საქართველო გაერთიანდა, რისთვისაც საუკუნეთა მანძილზე იღვწოდა იბერიის ეკლესია. სხვადასხვა ქართული პოლიტიკური ერთეულების გაერთიანებამ ერთიან მძლავრ სახელმწიფოდ გამოიწვია საქართველოს ჰეგემონობა მთელ კავკასიაში. აღმოსავლეთის ეკლესია განსაკუთრებით სავალდებულოდ ხდიდა სამოქალაქო-საერო დაყოფის გადაღებას საეკლესიოში, ასე რომ, ყოველ ცვლილებას საეროში შესაბამისი ცვლილებები უნდა მოჰყოლოდა საეკლესიოში. ამიტომაც სახელმწიფოს გაერთიანებას თან მოჰყვა ქართული ეკლესიის გაერთიანება. აქამდე აფხაზეთის სამეფოში არსებობდა „აფხაზეთის საკათალიკოსო“, ქართლის სამეფოში კი - „ქართლის საკათალიკოსო“. სამეფოთა გაერთიანების შემდეგ გაერთიანდა ეკლესიებიც და ერთიან ქართულ სახელმწიფოში წარმოიქმნა ერთიანი ეკლესია საქართველოს საპატრიარქოს სახელწოდებით. საქართველოს საპატრიარქო, გარდა აფხაზეთისა და ქართლის საკათალიკოსოებისა, შეიცავდა აგრეთვე საქართველოს სახელმწიფოს გავლენის სფეროში შემავალ ჩრდილო კავკასიის ქრისტიანებს, აგრეთვე სომხეთისა და ყოფილი ალბანეთის მართლმადიდებელ მოსახლეობას. ჩრდილო კავკასიის ქრისტიანები უშუალოდ საქართველოს პატრიარქს ექვემდებარებოდნენ, რასაც მოწმობს ეპიგრაფიკული მასალა, ხოლო XV საუკუნისათვის ჩრდილო კავკასიის აღმოსავლეთით შექმნილი იყო ხუნძეთის საკათალიკოსო, რომელიც ჩვენს საპატრიარქოში შედიოდა. საქართველოს საპატრიარქოში შევიდა სომხეთის სამიტროპოლიტო, რომელიც ისტორიული საქართველოს საზღვრებს გარეთ მდებარეობდა - სომხეთის (ანისის) ყოფილ



სამეფოში. საქართველოს საპატრიარქოს შექმნის შემდეგ საკათალიკოსოები არ გაუქმებულან, ისინი არსებობას განაგრძობდნენ, ისე როგორც ბიზანტიურ საპატრიარქოში არსებობდნენ სამიტროპოლიტოები. როგორც წესი, პატრიარქი იმავე დროს მცხეთის ანუ ქართლის კათალიკოსიც იყო, მას სვეტიცხოვლის პატრიარქიც ეწოდებოდა სასაყდრო ტაძრის მიხედვით.

საქართველოს საპატრიარქო კავკასიის მასშტაბით ძალზე დიდი ეკლესია იყო. ის მოიცავდა არა მარტო კავკასიის მართლმადიდებლობას, არამედ ძალზე სცილდებოდა კავკასიის საზღვრებს ჩრდილოეთისა და სამხრეთის მიმართულებით. სამხრეთით საქართველოს საპატრიარქოს ესაზღვრებოდა ვანის ტბა და ტერიტორიები, რომელიც დავით კურაპალატმა შეიყვანა ქართველთა სამეფოში. აქაურ მოსახლეობაში ქართველები მრავლად იყვნენ. კონსტანტინე პორფიროგენეტის ცნობით „...მდინარე არაქსის (ანუ ფასისის) მარცხენა მხარე იბერიისაკენ მიჰყოლილი ეპყრათ იბერებს...“, XI საუკუნისათვის საქართველოს საპატრიარქოს თავისი საეპისკოპოსო მდინარე არეხის (რახსის) სამხრეთითან (მარჯვენა მხარესაც) ჰქონდა – ვალაშკერტში. მდინარე არეხის აქეთა მხარესა და არზრუმის მიდამოებს დიდხანს შემორჩა ქართული მოსახლეობა. XVII ს. არზრუმის მიდამოებში გამოვლილმა არქანჯელო ლამბერტიმ რამდენიმე ქართული სოფელი ნახა, რომელთაც არზრუმელად წოდებულნი ქართველი მწყემსმთავარი ეჯდათ არზრუმში. XVII ს. ანტიოქიელი პატრიარქი მაკარიც, რომელმაც თითქმის მთელი მესხეთი ფეხით მოიარა, ადასტურებს, რომ ადრე საქართველოს სამხრეთი საზღვარი იყო მდინარე ეფფრატის და ეფფრატის აქეთა ტერიტორიები სულ საქართველოდ ითვლებოდა, რომ საქართველოს საზღვარი ეფფრატამდე ჩადიოდა, ამას მოწმობს ჩელებიც (შ. ლომსაძე, სამცხე-ჯავახეთი, 1975, გვ. 257).

XVIII საუკუნის შუა წლებში ტ. გაბაშვილმა გიუმიშხანეში დაადასტურა არა მარტო ქართული ეკლესიის არსებობა, არამედ მოსახლეობაში შემორჩენილი ხსოვნაც, რომ ადრე იგი საქართველოდ ითვლებოდა.

საქართველოს საპატრიარქოს დაარსებისთანავე XI საუკუნეში თავისი მრველი და საეპისკოპოსოები ჰქონდა ყოფილი პონტოს დიოცეზის მარჯვენა მხარეს. საპატრიარქოში შესული იყო ისტორიული ქართული მიწები: მტკვრისა და ჭოროხის აუზი მთლიანად, ამას გარდა „მესხეთის ძირეულ ნაწილს შეადგენდა მცირე მოცულობის სექტორები მეზობელი არაქსისა და დასავლეთ ეფფრატის ხეობებისა“ (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე. გვ. 297). ეს ტერიტორიები პონტოს დიოცეზის საკმაო ნაწილს წარმოადგენდა, პონტოს დიოცეზი კი თავისი „ბარბაროსებით“ ქალკედონის მსოფლიო კრების 28-ე კანონით კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს ეკუთვნოდა. ამიტომაც კონსტანტინეპოლის საპატრიარქო და საერთოდ, ბიზანტიური საპატრიარქოები არ აპატიებდნენ საქართველოს საპატრიარქოს თავისი კანონიერი იურისდიქციის გავრცელებას ქართულ მიწაზე. მართლაც, XI საუკუნეში საქართველოს საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ, ბიზანტიის იმპერიაში დაიწყო ქართული ეკლესიისა და ქართველი ბერების ტოტალური დევნა და რბევა. მითუმეტეს, რომ საქართველოს საპატრიარქომ თავისი იურისდიქცია არა მარტო „პონტოს დიოცეზის“ ერთ ნაწილზე, არამედ პონტოს დიოცეზის იურისდიქციაში შემავალ „ბარბაროსებზე“ „სკვითიაზე და ალანიაზე“ განახორციელა ჩრდილო კავკასიაში. აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთსა და ჩრდილოეთით ყოფილი პონტოს დიოცეზის კესარია - კაპადოკიელი მისიონერების მიერ მოქცეული ქრისტიანები „ბარბაროსები“ კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს პონტოს დიოცეზში შემავლად მიაჩნდა და მასზე იურისდიქციას ახორციელებდა. ჩრდილო



კავკასიელი ქრისტიანები კი თვით ხერსონესამდე და კაფამდე საქართველოს საპატრიარქოში შედიოდა. XV საუკუნეშიც კი ქართული ეკლესიის იურისდიქციის ჩრდილო საზღვარი კაფამდე (ხერსონესთან) და რუსეთამდე აღწევდა. XVI საუკუნით დათარიღებულ „ბიჭვინთის იადგარშია“ - აფხაზეთის (ქვემო იბერიის) „კათალიკოზის საკურთხი არის, სამწყსო - ლისსა და კაფას შუა და რუსეთის სამზღვარსა და ჭანეთს შუა“ (ქართ. სამართლ. ძეგლ. II. გვ. 180). კაფა ჰქვია ნავსადგურსა და ნახევარკუნძულს ხერსონესთან, ეს არის ისტორიულ სკვითიაში. არქანჯელო ლამბერტის თანახმად, ხერსონესი 500 მილით იყო დაშორებული კოლხეთიდან. XVI საუკუნისათვის რუსეთი ჯერ კიდევ არ აღწევდა კავკასიამდე და დაახლოებით ასეთი მანძილით იყო დაშორებული საქართველოდან. ისტორიული „ალანია“, ჩერქეზეთ-ოსეთ-ჩეჩნეთ-ინგუშეთ-დაღესტანი საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციაში შევიდა. ამას მოწმობს როგორც ჩრდილო კავკასიაში აღმოჩენილი და შესწავლილი მრავალრიცხოვანი ეკლესიები ქართული წარწერებითა და კედლის მხატვრობით, აგრეთვე წერილობითი მონაცემებიც. 1310 წლის ერთ-ერთი სახარების მინაწერიდან ჩანს, რომ საქართველოს საპატრიარქოს თავისი საეპისკოპოსოები ჰქონდა კასპიის ზღვის სიახლოვეს, როგორც ამიერკავკასიაში, ისე იმიერკავკასიაში (ხუნძახის, ანწუხისა და წახურისა). ამასვე მოწმობს სინას მთის ერთ-ერთი ხელნაწერი, ხოლო ჩრდილო კავკასიაში მდებარე იმიერკავკასიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ქრისტიანულ ძეგლზე - ტყობა-იერდის ეკლესიაზე არის მოხსენიება, რომელშიც საქართველოს პატრიარქს მელქისედეკ I-ს (XI ს.) ეწოდება „აღმოსავლეთის პატრიარქი“.

საქართველოს საზღვრებს გარეთ აღმოჩენილი მასალა, რომელიც ადას-

ტურებს, რომ საქართველოს პატრიარქს უწოდებენ არა საქართველოს ანდა კავკასიის პატრიარქს, არამედ საერთოდ აღმოსავლეთის პატრიარქს, ადასტურებს, რომ აღმოსავლეთის ქრისტიან-მართლმადიდებლებისათვის ქართული ეკლესია წარმოადგენდა ძალზე მაღალი ავტორიტეტის მქონე ეკლესიას, რომლის მეთაურსაც მთელ აღმოსავლეთზე ჰქონდა გავლენა.

საქართველოს საპატრიარქოს წარმოშობამდე არ არსებობდა ქართული ეკლესიის მეთაურის ღირსების ბიზანტიელ იერარქების ღირსებასთან შედარების საჭიროება, ამიტომაც ალბათ ქართულ ეკლესიაში დიპტიხი არ გამოიყენებოდა, ვითარება შეიცვალა საპატრიარქოს შექმნის შემდეგ. ახალმა მდგომარეობამ წარმოშვა საკითხი თუ პატრიარქთა რიგში რომელ ადგილზე უნდა დაეყენებინათ, ანდა რომელი პატრიარქის შემდეგ უნდა ეხსენებინათ ახალი პატრიარქი - ქართული ეკლესიის მეთაური. მართალია, იმ დროს ზოგიერთი არამართლმადიდებლური ეკლესიის მეთაურს ჰქონდა პატრიარქის ტიტული, მაგრამ მსოფლიო მართლმადიდებლურ ეკლესიაში მხოლოდ ხუთი პატრიარქი არსებობდა, რასაც მსოფლიო საეკლესიო კრებებიც ადასტურებდა. იმ დროს გადახედვს არსებული პატრიარქების რიგს და დაადგინეს, რომ ახალი ქართველი პატრიარქი იყო მეექვსე პატრიარქი - რომის პაპის, კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის და იერუსალიმის პატრიარქების შემდეგ. ასე შესდგა ქართული ეკლესიის დიპტიხი. ქართული ეკლესიის დიპტიხი უკვე არსებობდა საეკლესიო განყოფამდე რომსა და კონსტანტინეპოლს შორის და ამიტომაც ამ განყოფამდე უკვე არსებული დიპტიხი საუკუნეების მანძილზე უცვლელად გადადიოდა საბუთიდან საბუთში. XIII საუკუნის დოკუმენტშიც ასეთი დიპტიხია დაცული: „...ჩვენცა, გლახაკი ქრისტეს მიერ, შემდგომად ხუთთა



პატრიარქთა და უპირველეს მათსა... სვეტიცხოვლის მეექვსისა პატრიარქისა და ქრისტეს მიერ ყოვლისა საქართველოსა კათალიკოზი ნიკოლოზ ვამბაკიძე და წარვწერ...“ (ქართ. სამართლ. ძეგლ. II, გვ. 66).

აქედან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის მეთაურს დიპტიხის პატრიარქთა რიგში მეექვსე ადგილი უჭირავს, მაგრამ მას თავისი ღირსება არც ერთი პატრიარქის ღირსებაზე ნაკლებად არ მიაჩნია.

დიპტიხში ქართველ პატრიარქს VI ადგილზე XI საუკუნის დასაწყისშივე რომ აყენებდნენ, ეს შემდეგიდან ჩანს: საქართველოს საპატრიარქო შეიქმნა მსოფლიო ქრისტიანობის კათოლიკებად და მართლმადიდებლებად გაყოფამდე, რაც 1054 წელს მოხდა, ამის შემდეგ ქართული ეკლესია მარად მართლმადიდებელთა დიდი ოჯახის წევრი იყო, ამიტომაც გაყოფის შემდგომ შედგენილ ქართულ საბუთებში რომის პაპი აღარ იხსენიებოდა მართლმადიდებლობასთან და მართლმადიდებელ პატრიარქებთან კავშირში. გამონაკლისია ქართული ეკლესიის დიპტიხი, მასში რომის პაპის სხვა აღმოსავლელი პატრიარქების გვერდით დაყენება მიუთითებს იმაზე, რომ ქართული ეკლესიის დიპტიხი შედგენილია საეკლესიო განხეთქილებამდე, ხოლო შემდგომი საუკუნეების საბუთებში დიპტიხის შეუცვლელად გადატანა მიუთითებს საეკლესიო ტრადიციულობაზე, რომელიც განსაკუთრებით იყო დაცული ქართულ ეკლესიაში. გარდა ამისა, ქართული ეკლესია მუდამყამს ერთგული იყო საეკლესიო კრებათა კანონებისა, განსაკუთრებით კი ქალკედონის კრებისა. ქალკედონის კრებამ კი თავის 28-ე კანონში დაადგინა, რომ კონსტანტინეპოლის პატრიარქი უნდა მდგარიყო არა პირველ ადგილზე, არამედ მეორე ადგილზე. პირველი ადგილი რომის პატრიარქს უნდა დაეკავებინა, კონსტანტინეპოლი „...მეორე იყო შემდგომად მისა...“ (დიდი სჯულისკანონი, გვ. 275). იგივე დაა-

დასტურა იუსტინიანემ თავის 131-ე ნოველაში, კერძოდ, - „საეკლესიო კანონების განსაზღვრების თანახმად უწმიდესი პაპი ძველი რომისა იყო პირველი ყველა მღვდელმთავართა შორის. ახალი რომისას კი ექნება მეორე ადგილი ძველი რომის წმიდა სამოციქულო საყდრის შემდეგ, მაგრამ ადგილს დაიჭერს სხვა საყდრების მალა“ (დას კორპუს იურის ცივილის..., ნოვ ელემ, ლეიპციგ, 1833. ს. 648-649). ტრულის საეკლესიო კრების 36-ე კანონმაც გაიმეორა ძველი კანონები და საპატრიარქოთა ადგილები ასე განსაზღვრა - „...განვასაზღვრებთ რაითა საყდარსა კონსტანტინეპოლისასა სწორი პატივი აქუნდეს ძველი რომისა საყდრისა და ვითარცა-იგი განდიდების საეკლესიოთა შინა საქმეთა მეორე იყოს შემდგომად მისსა, რომლისა შემდგომად იყავნ ალექსანდრიელთა დიდისა ქალაქისაი და შემდგომად მისსა იერუსალიმელთა ქალაქისაი“ (დიდი სჯულისკანონი, 1975, გვ. 386). ტრულის კრებამ, გაიმეორა რა კონსტანტინეპოლის საყდართან დაკავშირებით მეორე მსოფლიო კრების მე-3 კანონი და 28-ე კანონი მეოთხე მსოფლიო კრებისა, განსაზღვრა, რომ პირველი ყოფილიყო რომის საყდარი, მეორე კონსტანტინეპოლისა, მესამე - ალექსანდრიისა, მეოთხე - ანტიოქიისა და მეხუთე იერუსალიმისა.

მცხეთის (საქართველოს) საპატრიარქო საყდარი დადგა იერუსალიმის საყდრის შემდეგ. ქართული დიპტიხის შედგენისას გათვალისწინებული იქნა მეორე მსოფლიო კრების მესამე, ქალკედონის 28-ე, ტრულის 36-ე კანონები და მიიღო ასეთი სახე:

1. რომის საყდარი,
2. კონსტანტინეპოლის საყდარი,
3. ალექსანდრიის საყდარი,
4. ანტიოქიის საყდარი,
5. იერუსალიმის საყდარი,
6. მცხეთის (სვეტიცხოვლის) საყდარი.

ქართული დიპტიხის მიხედვით, საქართველოს ეკლესიის მეთაურს სხვა



ავტოკეფალური ეკლესიების მეთაურთა რიგში ეჭირა მე-6 ადგილი.

ქართული ეკლესიის მეთაურის მე-6 ადგილზე მოხსენიებას ქართულ ეკლესიაში საუკუნეების მანძილზე ჰქონდა ისტორიულ-ტრადიციული მნიშვნელობა და ისევე შეუცვლელად ითვლებოდა, როგორც საეკლესიო კრებათა და მამათა კანონები.

დიპტიხის ზემოთ მოყვანილი სახე მიუთითებს იმაზე, რომ ის შედგენილია საეკლესიო განყოფამდე.

ბიზანტიის იმპერიაში გაბატონებული იყო „პენტარხიის თეორია“, მსოფლიოში ხუთი ავტოკეფალური ეკლესიის არსებობის შესახებ. ეს თეორია იყო გამონაგონი ბიზანტიური საიმპერატორო და საპატრიარქო კარისა. თვით იმპერიაშივე არსებობდა მეექვსე ავტოკეფალური ეკლესია კვიპროსისა, ხოლო იუსტინიანემ დაარსა ახალი ავტოკეფალური ეკლესია „პირველი იუსტინიანეს“ სახელწოდებით, ხოლო იმპერიის გარეთ ძველთაგანვე იბერიის (საქართველოს) ავტოკეფალური ეკლესია არსებობდა, მიუხედავად ამისა, აღმოსავლეთის ეკლესიებში და მათ შორის საქართველოშიც იცნობდნენ პენტარხიის თეორიას და მასში კორექტივიც შეჰქონდათ. ქართული წყაროების თანახმად, ქართველი პატრიარქი იდგა „ხუთ“ მსოფლიო პატრიარქის შემდგომ.

საქართველოში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, ხუთი მსოფლიო პატრიარქის შემდგომ იდგა საქართველოს ანუ მცხეთის კათალიკოს-პატრიარქი. საქართველოს საპატრიარქოს დაარსებიდან მცირე ხნის შემდეგ 1057 წელს მეფე ბაგრატ IV-ის შეწირულების სიგელს შიომღვიმისადმი აქვს მინაწერი ქართული ეკლესიის მეთაურისა, რომლის თანახმადაც ის დგას მეექვსე ადგილზე მსოფლიოს ხუთი პატრიარქის შემდეგ. ვინც ეს სიგელი დაარღვიოსო, წერს ის - „...კრულმცა არიან... ხუთთა პატრიარ-

ქთა ჯვართა... და ჩემ გლახაკისა ჯვართა“ (ქართ. სამართლ. ძეგლ. გვ. 28).

1245-1250 წლების დაწერილს შიომღვიმისადმი აქვს მინაწერი - „...ხუთთა პატრიარქთა ჯვართა. ჭმილისა და სამოციქულოსა კათოლიკე ეკლესიისა მადლითა და რაოდენი მას შინა წმიდანი ქართლისა კათალიკოზნი სხდომილ არიან და დასხდებიან მათ ყოვლითა ჯვართა“ (იქვე, გვ. 41). წმიდა კათოლიკე სამოციქულო ეკლესია იყო ქართული ეკლესიის სახელწოდება, და ყოველთვის ამ ფორმულით მოიხსენიებოდა ის. ეს სიგელიც ხუთი მსოფლიო საპატრიარქო საყდრის შემდეგ ქართულ ეკლესიას ასახელებს.

1259 წლის შეწირულების დაწერილს რკონის მონასტრისადმი ამტკიცებს საქართველოს ეკლესიის მეთაური - „...ჩვენცა შემდგომად ხუთთა პატრიარქთა... მეექვსისა პატრიარქისა... ვამტკიცებ...“ (იქვე, გვ. 66).

ზემოთ მოყვანილიდან ჩანს, რომ უკვე მეთერთმეტე საუკუნეშივე, საქართველოს საპატრიარქოს ჩამოყალიბებისთანავე, საქართველოს პატრიარქს მართლმადიდებლურ დიპტიხში ეჭირა მეექვსე ადგილი ხუთი პატრიარქის შემდეგ.

მართალია, ქართული ეკლესიის დიპტიხში ქართველ პატრიარქს ეჭირა მეექვსე ადგილი, მაგრამ სცნობდნენ თუ არა ამას მსოფლიოს სხვა საპატრიარქოები, აღიარებდნენ თუ არა ისინი ქართველი მამამთავრის საყდარს მეექვსე ადგილზე? ჩვენ დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ, რომ როგორც რომის პაპები, ისე აღმოსავლეთის ოთხი პატრიარქი სცნობდნენ იბერიის ეკლესიის ადგილს მეექვსე ადგილზე იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ. ამას მიუთითებს ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრების დიპტიხი. ამ კრებაზე ქართულ ეკლესიას ეჭირა VI ადგილი რომის, კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის საყდრების შემდეგ. ეს რომ შემთხ-



ვევითი არ იყო და ეკლესიათა ადგილების განაწილებას ამ კრებაზე ისე, როგორც „XII მსოფლიო“ კრებაზე, საგანგებო ყურადღება ექცეოდა, იქიდანაც ჩანს, რომ ფლორენციის კრებამ 1438 წელს უნიის შესახებ დეკრეტში დაადგინა: „კონსტანტინეპოლის პატრიარქი იქნება მეორე წმიდა რომის პაპის შემდეგ, ალექსანდრიელი მესამე, შემდეგ მეოთხე ანტიოქიელი და მეხუთე - იერუსალიმელი...“ (ა. კარტაშვილი, მსოფლიო კრებები, 1963, გვ. 425). მართალია, ამ კრებას არ გამოუცია დოკუმენტი თუ როგორ უნდა განაწილებულიყო შემდეგი ადგილები, რადგანაც კრება ეხებოდა არა დიპტიხის საკითხს, არამედ სარწმუნოების საკითხს, მაგრამ საერთოდ ეკლესიათა (კათედრათა) ადგილების განაწილებას ძალზე დიდი ყურადღება რომ ექცეოდა, ზემოთ მოყვანილი დადგენილებიდანაც ჩანს.

ქართული ანუ იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელს ამ წარმომადგენლობით კრებაზე ეჭირა VI ადგილი. 1438 წლის 5 თებერვალს ფერარაში გახსნილ და ფლორენციაში გაგრძელებულ „მსოფლიო“ საეკლესიო კრებას, სადაც ერთმანეთს შეხვდნენ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის წარმომადგენლები და რომლის აქტებსაც აღმოსავლეთის საპატრიარქოებმა ხელი მოაწერეს, - „თანაბარი უფლებით ესწრებოდა იბერიის მიტროპოლიტი“ (ჰეინრიხი, სტორია გენერალე დელლე მისსიონიკატოლიშე... ტორინო, 1846, პ. 13; წიგნიდან ი. ტაბაღუა, საქართველო ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, I, გვ. 101).

„იბერიის მიტროპოლიტი იჯდა მართლმადიდებელთა მხარეს მეხუთე ადგილზე კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის წარმომადგენლების შემდეგ. - „პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი... პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ... იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი მენზიის არქიეპისკო-

პოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი იბერიის მიტროპოლიტი“ (იქვე, გვ. 102).

კრების მონაწილენი ისხდნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ცენტრიდან თანაბარ მანძილზე იდგა ორი ტახტი - რომის იმპერატორისა და ბერძენთა იმპერატორისა. სასულიერო პირები განლაგებულნი იყვნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ერთ მხარეს ისხდნენ ლათინთა წარმომადგენლები, მეორე მხარეს ისხდნენ მართლმადიდებელთა წარმომადგენლები. ჩვენთვის საინტერესო მართლმადიდებელთა რიგი იყო შემდეგი სახისა: მართლმადიდებელთა რიგში პირველად იდგა - 1. კონსტანტინეპოლის პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი ამ სხდომას არ ესწრებოდა); პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ: - 2. ალექსანდრიის პატრიარქის წარმომადგენელი - არქიეპისკოპოსი; 3. ანტიოქიის პატრიარქის წარმომადგენელი - არქიეპისკოპოსი; 4. იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი - არქიეპისკოპოსი; 5. იბერიის პატრიარქის (დოკუმენტშია - „მეფის“) წარმომადგენელი - მიტროპოლიტი. ამის შემდეგ დიპტიხის მიხედვით ისხდნენ სხვა მართლმადიდებელი ეპისკოპოსები.

„ნაწევები ფლორენციის წმიდა მსოფლიო საეკლესიო კრების ოქმიდან... სასულიერო პირების განლაგების შესახებ... პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი, შეუძლოდ ყოფნის გამო, იმ დღეს კრებას ვერ ესწრებოდა)... პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ - ჰერაკლიის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც ალექსანდრიის პატრიარქის კანონიერი მანდატი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა; ანტიოქიის პატრიარქის მიერ გამოგზავნილი ეფესოსის არქიეპისკოპოსი; იერუსალიმის პატრიარქის წარმოგზავნილი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი - იბერიის მიტროპოლიტი; ამათ შემდეგ ისხდნენ ტრაპეზუნტის, რიზეს, ნიკეის... არქი-



ეპისკოპოსები... მიტროპოლიტები... ბერები, თავიანთი წესის მიხედვით“ (იქვე, გვ. 214; ლათინური ტექსტი, გვ. 280).

ფლორენციის კრებაზე არამართო ეკლესიათა წარმომადგენელი სასულიერო პირები ისხდნენ „წესის“ ანუ დიპტიხის მიხედვით, არამედ საერო პირებიც ასევე „წესის“ მიხედვით ისხდნენ.

ფერარა-ფლორენციის „მსოფლიო“ საეკლესიო კრებიდან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის მეექვსე ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა რიგში, ხოლო მეხუთე ადგილი მართლმადიდებელთა რიგში აღიარებული და ცნობილი იყო როგორც რომის პაპის, ასევე მსოფლიო (კონსტანტინეპოლის) პატრიარქის და სხვა აღმოსავლეთის პატრიარქების მიერ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ისეთ, თავისი დროისათვის ძალზე მნიშვნელოვან კრებაზე, რომელიც მსოფლიო ეკლესიის გაერთიანებას ისახავდა მიზნად, რომისა და აღმოსავლეთის ქრისტიანები ერთმანეთთან უთანხმოებაში არ შევიდოდნენ იბერიის ეკლესიის ადგილის ძიებისათვის. იბერიის ეკლესიის ადგილი დიპტიხში ძველთაგანვე ცნობილი იყო, ამიტომაც მან ამ „მსოფლიო“ კრებაზე ყოველგვარი დავის გარეშე თავისი ადგილი დაიჭირა.

მეთხუთმეტე საუკუნის I ნახევრის დიპტიხი, დაცული ფერარა-ფლორენციის კრებაზე, ასეთია: 1. რომის პაპი, 2. მსოფლიო (კონსტანტინეპოლის) პატრიარქი, 3. ალექსანდრიის, 4. ანტიოქიის, 5. იერუსალიმის, 6. იბერიის, 7. ტრაპეზუნტის, 8. რიზეს, 9. ნიკეის, 10. ლაკედემონის, 11. ნიკომედიის, 12. ტრივონის, 13. ამასიის, 14. იტილენის, 15. ტოლოზინოს, 16. სტავროპოლის, 17. ტუსტრიცის, 18. გარინის, 19. მელენტინის, 20. აქილის, 21. მულდულის პატრიარქები და არქიეპისკოპოსები (იქვე, გვ. 214-215; ლათინური ტექსტი, გვ. 280).

მართალია, ამ კრებაზე ასე ისხდნენ ეკლესიის იერარქები, მაგრამ მათგან ავტოკეფალურ ეკლესიად მიიჩნეოდა მხოლოდ ხუთი ეკლესია: კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის, იერუსალიმისა და იბერიისა, ამიტომაც ამ ავტოკეფალურ ეკლესიათა წარმომადგენლებს ამ კრებაზე ეჭირათ განსაკუთრებული, სხვებისაგან განსხვავებული სკამები კრების მონაწილეთა პირველ რიგში. ხოლო იბერიის მეფის ელჩი, რომელსაც აგრეთვე ტრაპეზუნტის იმპერატორის მანდატი ჰქონდა, პაპის თანხლები პირის პირდაპირ იჯდა (იქვე, გვ. 215).

ასეთი სახის დიპტიხი იყო „მსოფლიო“ ეკლესიის დიპტიხი. მართლმადიდებლური დიპტიხიდან კი გავიდა რომის პაპის მოხსენიება, მაგრამ ამას არავითარი გავლენა არ მოუხდენია ქართული ეკლესიისათვის კანონიკურად მიჩნეულ მერ ადგილზე. კერძოდ, მართალია, მართლმადიდებლური დიპტიხიდან გავიდა რომის პაპის მოხსენიება, რამაც ვაკანტური ადგილი წარმოშვა ადგილობრივი ეკლესიების მეთაურთა ექვსეულში, მაგრამ მალე ვაკანტური ადგილი დაიჭირა რუსეთის ეკლესიამ მსოფლიო საპატრიარქოსა და სხვა საპატრიარქოთა გადაწყვეტილებით, რაც სცნო ქართულმა ეკლესიამ.

„კონსტანტინეპოლის პატრიარქმა გენადი სხოლარიმ (1453-1460) სხვა აღმოსავლელ პატრიარქებთან ერთად სცნო რუსული ეკლესიის დამოუკიდებელი არსებობა და განსაზღვრა ჩათვლილიყო ავტოკეფალური რუსული მიტროპოლია თავისი ღირსებით იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ, ესე იგი მეხუთე ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა დიპტიხში“ (Православный церковный календарь, 1985, გვ. 3).

აქამდე ქართულ ეკლესიას დიპტიხში ადგილი იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ ეჭირა, ამის შემდეგ



კი მან თავისი ტრადიციული VI ადგილი დაიჭირა რუსეთის ეკლესიის შემდეგ.

1589 წელს რუსეთის საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ მისმა პატრიარქმა დიპტიხში მაღალი ადგილი დაიკავა. „როცა დიდმა კრებამ 1593 წელს განსაზღვრა მოსკოვის საპატრიარქოს მდგომარეობა, მას გამოეყო უფრო მაღალი ადგილი, ვიდრე მაშინ არსებულ არქიეპისკოპოსებს ავტოკეფალურ და თვითმმართველ ეკლესიებისა - არხიდისას, კვიპროსისას, ივერიისას და პეკიისას, მაგრამ არა ალექსანდრიის პატრიარქის შემდეგ, როგორც სურდა რუსეთის მეფეს, არამედ მხოლოდ იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ, იმასთან დაკავშირებით, რომ კრების მამებმა შესაბამის მიმართვაში განაცხადეს წმიდა მამათა კანონების შეუცვლელობა“ (Вклад вселенского патриархата в разработке теми „диптихи“, გვ. 11).

რუსეთის მეფეს სურდა და აღმოსავლეთის საპატრიარქოებიც არ იყვნენ წინააღმდეგნი, რუსეთის პატრიარქს დიპტიხში დაეჭირა ადგილი ალექსანდრიის პატრიარქის შემდეგ, მაგრამ რადგანაც წინა საუკუნეებში წმიდა მამათა მიერ დადგენილი იყო დიპტიხში ალექსანდრიის საპატრიარქოს შემდეგ ანტიოქიისა და იერუსალიმის პატრიარქთა ხსენება, რაც დადასტურებული იყო ტრულის კრების კანონით, ამიტომაც აღმოსავლეთის პატრიარქებმა გადაწყვიტეს რუსეთის პატრიარქის ადგილი მართლმადიდებლურ დიპტიხში ყოფილიყო იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ. ეს ადგილი რუსეთის საპატრიარქომ მიიღო თავისი არა მარტო სიდიდისა და ეკონომიური სიძლიერის გამო, არამედ იმიტომაც, რომ იმ დროს მაჰმადიანურ ქვეყნებში არსებული აღმოსავლეთის ყველა პატრიარქი რუსეთის ქრისტიანულ სახელმწიფოს იმედის თვალთ შესცქეროდა. ასევე იყო საქართველოშიც, ამიტომაც ქართულმა ეკლესიამ სცნო და აღიარა რუსეთის საპატრიარქოს ადგილი

იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ. მაგრამ დიპტიხში VI ადგილზე კვლავ ქართული ეკლესია უნდა ყოფილიყო.

ქართულმა ეკლესიამ რუსეთის პატრიარქის ადგილი იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ რომ აღიარა, ამას მიუთითებს საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ ანტონის მიმართვა რუსეთის იმპერატორს ელისაბედისადმი. 1757 წელს ანტონ I, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი წერდა: - „...ყოველსა, რასაცა აღიარებს და დაამტკიცებს, შეიწყნარებს და მიიღებს დღეს წმ. ეკლესია აღმოსავლეთისა, რომელ არს კონსტანტინეპოლისა, ალექსანდრიისა, ანტიოქიისა და იერუსალიმისა და ყოვლისა რუსეთისა - მეცა აღვიარებ...“ (ეგ. ნიკოლაძე, საქართველოს ეკლესიის ისტორია, 1918, გვ. 188). აქედან ჩანს, რომ უკვე XVII საუკუნის შემდგომ ქართული ეკლესიის დიპტიხი ასეთი იყო: 1. კონსტანტინეპოლის მსოფლიო საპატრიარქო, 2. ალექსანდრიის, 3. ანტიოქიის, 4. იერუსალიმის, 5. რუსეთის საპატრიარქოები, 6. საქართველოს საპატრიარქო.

ამჟამადაც მართლმადიდებლურ დიპტიხში ქართულ ეკლესიას უჭირავს ისტორიულ-ტრადიციული VI ადგილი, რაც სრულებით კანონიერია.

„ჯვარი ვახისა“ №1, 1993.



**საქართველოს სახელმწიფო და
საეკლესიო საზღვრები
ფარნავაზიან და ბაბრატიონ
მეფეთა მმართველობის ეპოქაში
და მისი არასწორი ასახვა
«Православная энциклопедия»-ს
ტომეულებში**

საქართველოს უწმიდესმა პატრიარქმა ახალგაზრდათა მიერ მეცნიერების უკეთ დაუფლების მიზნით შემოგვთავაზა „ღრმა აზროვნების“ პროგრამა, რაც მოითხოვს ფაქტების უფრო ღრმა ანალიზს. ეს არის კურთხევა, რომელიც უნდა შესრულდეს. უნდა შეიქმნას „ღრმა აზროვნების“ სასკოლო სახელმძღვანელოები. ამჟამად ათასობით მოსწავლე და სტუდენტი ეუფლება რელიგიის ისტორიას. „ღრმა აზროვნების“ პროგრამის შესაბამისად ვავალებთ სტუდენტებს უფრო უკეთ გაეცნონ სამეცნიერო ლიტერატურას ჩვენი ერისა და ეკლესიის წარსულისა და ისტორიის შესახებ. სამწუხაროდ, აღმოჩნდა, რომ XX საუკუნის თანამედროვე საერო-საისტორიო ლიტერატურის საბაზისო მონაცემების ნაწილი არ ეთანხმება იმას, რასაც ასწავლიან ძველი მატრიანეები და წმ. ეკლესია. ამის შესახებ თავდაპირველად მიგვითითეს სტუდენტებმა და ასევე ლექტორებმაც. მათ მიერ მრავალგზის დაისვა კითხვა, რომელიც ძალზე გვაფიქრებს და შეიძლება ითქვას დიღემის წინაშეც კი გვაყენებს. მხოლოდ ერთ ყველაზე მცირე მაგალითს მოვიტან მათ შორის. კერძოდ, წმ. ეკლესია და ძველი მატრიანეები გვასწავლიან, რომ I ს-ში ყოველადწმინდა ღვთისმშობელს წილად ხვდა ივერია, ივერიელი ხალხი მისი საფარველის ქვეშ უნდა ზიარებულიყო ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს ჭეშმარიტ სარწმუნოებას. ეკლესიის ძველ მემატრიანეთა სწავლებით, რაც ასახულია საეკლესიო კრებების დადგენილებებშიც, I ს-ში, ანუ წმ. მოციქულთა დროს „ქართლი“, ანუ

„ივერია“ ეწოდებოდა შემდეგდროინდელ სრულიად საქართველოს, „ქართველნი“ კი ერქვათ ამ ქვეყნის მკვიდრთ, მთელს მოსახლეობას, როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში. სტუდენტები საბჭოთა ეპოქის საისტორიო ლიტერატურის გაცნობის შემდეგ აწყდებიან შემდეგ წინააღმდეგობებს: აღმოჩნდა, რომ ახალი ე.წ. „საბჭოური ეპოქის“ - საისტორიო ლიტერატურის მიხედვით „ქართლი“, ანუ „ივერია“ X ს-მდე ეწოდებოდა თურმე მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, „ქართველნი“ – კი აღმ. საქართველოს მოსახლეობის ერთ ნაწილს. ცხადია, ეს შეუსაბამობები, რომელნიც არსებობენ უძველეს და საბჭოური პერიოდის ისტორიოგრაფიებს შორის, დაბნეულობასა და გაურკვევლობას იწვევს. მოუგვარებელ პრობლემათა ჩიხიდან გამოსასვლელი გზა სწორედ საერო და საეკლესიო-საისტორიო მეცნიერებათა ურთიერთთანამშრომლობით უნდა დაიწყოს. მივიჩნევთ, რომ საჭიროა უფრო ჩაუვდრმავდეთ ამ საკითხს. როგორც ითქვა ძველ ქართველ მემატრიანეთა მტკიცებით ქართველი ერი, ვითარცა ეთნოპოლიტიკური მთლიანობა, უკვე არსებობდა ქრისტეშობამდე IV–III სს-ში და ამიტომაც მან შეძლო იმ დროს ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს ჩამოყალიბება მეფეების – აზონისა და ფარნავაზის მიერ. ახალი საბჭოური ქართული ისტორიოგრაფია უარყოფს ამ თვალსაზრისს და მიიჩნევს, რომ ფარნავაზი იყო მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს მეფე, ხოლო ქვეყნის გაერთიანება, ანუ დასავლეთ საქართველოს შემოერთება ქართულ სახელმწიფოებრივ და კულტურულ სივრცეში დაიწყო გაცილებით გვიან IX–X სს-ში, შესაბამისად ამავე საუკუნეების შემდეგ დაიწყო ქართველი ერის ჩამოყალიბებაც, რასაც ხელი შეუწყო ე.წ. „ქართიზაციის“ პროცესმა. მაშასადამე, ჩვენ გვაქვს ერთმანეთისაგან კარდი-



ნალურად განსხვავებული ორი თვალსაზრისი ქართველი ერის და მისი ერთიანი სამეფოს ჩამოყალიბების დროის შესახებ. ამისგან გამომდინარეობს არანაკლებ მნიშვნელოვანი სხვა დასკვნები.

აღმოჩნდა, რომ ე.წ. საბჭოთა საერთო ისტორიოგრაფიის აღნიშნული მონაცემები ასახულია ისეთ აკადემიურ საეკლესიო, მაგრამ უცხოენოვან გამოცემებში, როგორცაა «Православная энциклопедия». გარკვევით უნდა ითქვას, რომ ეს წიგნი წარმოადგენს მართლმადიდებლური ღვთისმეტყველების უდიდეს საეკლესიო-სამეცნიერო მიღწევას და ის ვრცელდება არა მხოლოდ რუსეთსა და ჩვენს მოძვეს სხვა მართლმადიდებლურ ქვეყნებში, არამედ მთელ ქრისტიანულ სამყაროში, მთელს მსოფლიოში. სამწუხაროა, რომ «Православная энциклопедия»-ს სხვადასხვა ტომეულებში საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები ძალზე დამახინჯებითაა მითითებული.

1. «Православная энциклопедия»-ს I ტომში, სტატიაში „ალბანეთის საკათალიკოსო“ და თან დართულ შესაბამის რუკაზე აღნიშნულია, რომ წმ. ნინოს დროს, IV ს-ის დასაწყისში აღმ. საქართველოს დიდი ნაწილი ალბანეთის შემადგენლობაში შედიოდა, რომ თითქოსდა ბოლბე, რუკაზე აღნიშნული გურჯაანი, იორ-ალაზნის ხეობები და სხვა ტერიტორიებიც დასახლებული იყო ალბანელებით, ხოლო ეს უკანასკნელნი კი თანამედროვე აზერბაიჯანელი ხალხის წინაპრებად მიაჩნიათ. ცხადია, ჩვენ არ შეგვიძლია დავეთანხმეთ ამ სტატიისა და რუკის პათოსს, რადგანაც ქართლის განმანათლებელი წმ. ნინო ქართლის ერთ-ერთ დაბაში დაიკრძალა, რომელსაც მაშინ ბოდი (ამჟამინდელი ბოლბე) ეწოდებოდა და ეს ქვეყანა შედიოდა მეფე მირიანის იბერიის, ანუ ქართლის სამეფოში და არა ალბანეთში, რომელსაც «Православная энциклопедия»-მ მიაკუთვნა ბოლბე. ჩვენდა სამწუხაროდ, სტატიისა და რუკის ავტორები მიუთითებენ

ქართველ საბჭოთა ისტორიკოსთა შრომებს, რომელნიც „ქართიზაციის თეორიის“ შესაბამისად ამტკიცებენ, რომ თითქოს ჰერები ალბანელები იყვნენ, რომელთა გაქართველება, ასომილაცია და ქართიზაცია დაიწყო უძველეს ხანაში და საბოლოოდ მხოლოდ ვახტანგ გორგასლის დროს შემოუერთდა ჰერეთი (ანუ ე.წ. დასავლეთ ალბანეთი) ქართლს (საქ. ისტ. ნარკვ. ტ. II, 1973, გვ. 402). ეს თვალსაზრისი ასახულია ჩვენს ქართულ ენციკლოპედიებსა და საქართველოს ისტორიის ნარკვევების ტომეულებში და სწორედ ეს გახლავთ საყრდენი აღნიშნული სტატიისა «Православная энциклопедия»-ში.

საქმე ისაა, რომ წმ. ნინოს ცხოვრებას, ვითარცა საისტორიო წყაროს ბოლო დრომდე ნაკლებად ეყრდნობოდნენ, რადგანაც მიაჩნდათ: ვაკეთებ ციტირებას: „ლეგენდა წმ. ნინოს შესახებ ჩამოყალიბდა გვიან VIII–IX სს-ში“. არცთუ დიდი ხნის წინ ასეთი იყო ამ წყაროს მიმართ ოფიციალური ისტორიოგრაფიის დამოკიდებულება. მაგრამ, რადგანაც უკვე შეიცვალა „წმ. ნინოს ცხოვრების“ მიმართ ასეთი დამოკიდებულება, ალბათ უკვე შეიძლება და უნდა შეიცვალოს კიდევ იორ-ალაზნის ხეობებისა და მისი მოსახლეობის მიმართაც მცდარი შეხედულება, ვინაიდან ეს მხარეები და მისი მოსახლეობა „წმ. ნინოს ცხოვრების“ და უკლებლივ ყველა ქართული წყაროს მიხედვით ცხადია ქართლის სახელმწიფოს ეკუთვნის და ეთნიკური ქართველები არიან. „ქართიზაციის თეორია“ არც ამ მიმართულებითაა სამართლიანი, რადგანაც მიიჩნევენ, რომ ალაზნისა და ივრის ხეობათა მოსახლეობა თითქოსდა არაქართველები იყვნენ, რომელნიც შემდგომ გაქართველდნენ. მითუმეტეს რომ, აღნიშნულ რუკაზე, რომელიც „ალბანეთის საკათალიკოსოს“ შეეხება, ივრის ხეობის უდიდესი ნაწილი, მისი მარჯვენა სანაპირო მდ. მტკვრამდე, ისევე როგორც მთელი ქვემო ქართლი „სომხურ ოლქადაა“



გამოცხადებული. ცხადია, ეს „ქართი-ზაცია“-„გაქართველების“ იმპერიულ-საბჭოური თეორიის შედეგია, რომელიც ჰიპერკრიტიკულად მიუდგა უძველეს ქართულ მატრიანებს, მათ შორის ფარნავაზიან მეფეთა მატრიანესაც, სადაც გარკვევითაა აღნიშნული, რომ ფარნავაზიან მეფეთა სახელმწიფოში აქ ისხდნენ ერისთავები ხუნანისა და სამშვილდისა.

ივრისა და ალაზნის ხეობების ისტორიულ ჰერეთად, ანუ ალბანეთად წარმოდგენა ამჟამად აფერხებს ქართველი ერის კონსოლიდაციის საქმეს. საქმე ისაა, რომ თანამედროვე აზერბაიჯანელმა ისტორიკოსებმა აზერბაიჯანელ ერში ჩანერგეს თვალსაზრისი, რომ ისტორიული ალბანელები არიან აზერბაიჯანელთა წინაპრები. მაშასადამე, შესაბამისად ძველ ალბანელთა კულტურული მემკვიდრეობა აზერბაიჯანელი ერის სულიერი საგანძურია. ამიტომაც აღნიშნულ რუკაზე ალბანეთის საკათალიკოსოში გურჯაანის, ბოდბისა და სხვა ქართული ძველი ქალაქების მოქცევა არაა შემთხვევითი. მათ აქვთ რაღაც სამომავლო პრეტენზიები. ასევე არაა შემთხვევითი, რომ ისტორიულ აღმოსავლეთ კახეთში, რომელსაც ჩვენ ამჟამად საინგილოს ვუწოდებთ, ძველი ქართულ საეკლესიო ნაგებობებზე ბოლო წლებში აზერბაიჯანის კულტურის სამინისტროს მიერ გაკრული იქნა ბრინჯაოს დაფები, რომლებზეც აღნიშნულია, რომ თითქოსდა ეს ქართული ეკლესიები სინამდვილეში არის ძველი ალბანური, ანუ აზერბაიჯანული კულტურის ძეგლები, რადგანაც ჰერეთი ისტორიული ალბანეთის ნაწილად, ხოლო ჰერები კი ალბანელებად, ანუ აზერბაიჯანელთა წინაპრებად მიაჩნიათ. მათი ეს მტკიცება, როგორც ეს «Православная энциклопедия»-ს შესაბამისი სტატიის თანდართული ლიტერატურიდან ჩანს, ეფუძნება ქართველ საბჭოთა მეცნიერთა შორის პოპულარულ ქართიზაციის

თეორიას, რომლის მიხედვითაც, როგორც აღვნიშნეთ, ჰერები თითქოსდა უძველეს ხანაში არაქართველები იყვნენ, რომელთა ქართიზაციაც, ანუ გაქართველება შემდგომ მოხდა. ანსაკუთრებით სავალალოა, რომ ჩვენი მეცნიერების დაუფიქრებლობით ვკარგავთ არა მარტო კულტურის ძეგლებს, არამედ მოსახლეობასაც. საქმე ისაა, რომ აზერბაიჯანში მცხოვრებ ინგილოებს თბილისიდან უნერგავენ დაბეჯითებულ თვალსაზრისს, რომ ისინი ჰერები არიან, ხოლო აზერბაიჯანელები კი უნერგავენ თვალსაზრისს, რომ ჰერები იგივე ალბანელები არიან, თითქოსდა ინგილოები არიან ალბანელთა შთამომავლები, ისევე როგორც აზერბაიჯანელი ერის სხვა ეთნოჯგუფები. ეთნოცნობიერების ასეთი გამრუდებით, ალბათ რამდენიმე ათეულ წელში ჩვენ ინგილოებსაც დაკარგავთ. აღნიშნული საკითხების მიმართ სულ სხვა თვალსაზრისი აქვს საეკლესიო ისტორიოგრაფიას. მაგ. წმ. შუშანიკი იყო ჰერთა ანუ რანთა დედოფალი. ასეა ეს გადმოცემული შესაბამის ძველ ლოცვებში, ტროპარებსა და კონდაკებში. ერთიანი საქართველოს მეფეებს ჰქონდათ „ჰერთა ანუ რანთა მეფის“ ტიტული. მაშასადამე, საეკლესიო ისტორიოგრაფიის მიხედვით ჰერეთი არ ეწოდებოდა ივრისა და ალაზნის ხეობებს, არამედ ერქვა მიწა-წყალს, რომელსაც შემდგომ ეწოდა რანი და შაქი. ეს მიწა-წყალი მდებარეობდა უფრო სამხრეთით და მოიცავდა თანამედროვე განჯის და შაქის რეგიონს. ძველ მატრიანებშიც იგივე თვალსაზრისია გამოთქმული. მაგ. წმ. მეფე არჩილი VIII-ში გადავიდა კახეთში, იმ მხარეში, რომელსაც ჩვენ ამჟამად საინგილოს ვუწოდებთ, ანუ ისტორიულ კახეთში, ააშენა ეკლესიები. მემატრიანეც წერს: „ამისა შემდგომად მოვიდა არჩილ კახეთად... და დაჯდა წუქეთს და აღაშენა კასრი და ხევსა ლაკუასტისასა აღაშენა



ციხე... და აღაშენა ციხე-ქალაქი ერთი ნუხპატს ორთა წყალთა შუა“. („ქართლის ცხოვრება“, ტ. I, გვ.244). ამასთანავე ნეკრესის საეპისკოპოსო დაარსებისთანავე, ლეონტი მროველის ცნობით, კახეთში მდებარეობდა და არა ჰერეთში, მაშასადამე მის მიერ ნახსენები პუნქტი „გულგულა“ მდებარეობდა არა თელავთან, არამედ გაცილებით სამხრეთით. მაშასადამე ძველი ქართველი მემატიანეების მიხედვით იურის და ალაზნის ხეობებს ვიდრე კავკასიის ქედამდე, ანუ იმ მიწა-წყალს, რომელსაც ამჟამად კახეთი და საინგილო ეწოდება, ერქვა არა ჰერეთი არამედ – „კახეთი“. ასეა ეს მეფე არჩილის ცხოვრების მიხედვით VIII ს-ში და ჩანს შემდგომი დროის მემატიანეების ჯუანშერისა და ლეონტი მროველის მიხედვით. ანუ ის ეკლესიები, რომელთაც აზერბაიჯანელმა მეცნიერებმა მიაწერეს, რომ თითქოს ალბანური კულტურის ძეგლები არიან, სინამდვილეში ააშენა არჩილ მეფემ კახეთის მხარეში და არა ჰერეთში. ჰერეთი არც კია ნახსენები მის ცხოვრებაში. ჰერეთი იმჟამად, როგორც ვთქვით, იორ-ალაზნის შესართავის სამხრეთით მდებარე მხარეს ეწოდებოდა და არა თანამედროვე საინგილოს, მითუმეტეს ბოდბე-გურჯაანის რეგიონს. აღსანიშნავია, რომ საინგილოს ჩრდილოეთით დაღესტნის ტერიტორიას ქართულ მატეანეებში „კახეთის მთიულეთი“ ერქვა და არა ჰერეთისა. საინგილოს „აღმოსავლეთ კახეთი“ ეწოდებოდა ერეკლე II-ის იმ მიმართებებში, რომელსაც ის რუსეთის მთავრობას უგზავნიდა. ასე რომ, ჩვენ XX ს-ის ისტორიოგრაფია, რომელსაც ჩვენ ვუწოდებთ საბჭოთა ისტორიოგრაფიას, არ ეთანადება საეკლესიოს, ანუ XIX საუკუნემდეღს, რაც მრავალ დაბრკოლებას ქმნის.

2. «Православная энциклопедия»-ს 2000 წ-ს დაბეჭდილ I ტომში დამახინჯებულია ასევე საქართველოს ეკლესიის ჩრდ. საზღვარის საკითხიც, რომელიც, სამწუხაროდ, რამდენადაც

ჩვენთვის ცნობილია ჯერჯერობით არ ყოფილა ქართველ მეცნიერთა განსჯის საგანი. კერძოდ აქ, სტატიაში ოსეთის ანუ „ალანიის ეპარქიის“ შესახებ და მასზე თანდართულ რუკაზე აღნიშნულია, რომ თითქოს დიდი ლიხვისა და თერგის სათავეები, ალანების (ე.ი. ოსების) საეკლესიო ქრისტიანული ძეგლების ისტორიულ არეალს წარმოადგენდა X ს-ში. (წყაროდ მითითებულია გ. კუზნეცოვის შრომები). ლუკის მიხედვით თანამედროვე ყაზბეგისა და ახალგორის რაიონები თითქოსდა არ შედიოდნენ აღნიშნულ დროს ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში და ექვემდებარებოდა ოსეთის, ანუ ალანიის სამიტროპოლიტოს, რომელიც კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში იყო. ეს მოსაზრება, ცხადია, არასწორია. ჩვენ ვიცით, რომ ისტორიული დვალეთი, ანუ ნარმამისონის ქვაბული მუდამ ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა. საქართველოს ეკლესიის კალენდარში დღესაც კი მოიხსენიება ის დვალი, ანუ ქართველი წმინდანები (მაგ. წმ. ნიკოლოზი), რომელნიც დვალეთის მიწაზე ოსური ტომების დასახლებამდე (ე.ი. XV–XVI სს-მდე) ჩვენს ეკლესიაში მოღვაწეობდნენ, ისევე როგორც ცნობილი არიან ქართული წმ. წერილის დვალი გადამწერები და სხვა საეკლესიო მოღვაწენი. ცხადია, დვალეთი არასოდეს შედიოდა ალანიის ეპარქიაში. მით უფრო გასაოცარია აღნიშნული სტატიის ავტორთა მტკიცება და უხვი ფოტოგრაფიული მასალა, რომლითაც ისინი ავითარებენ მცდარ აზრს, რომ თითქოს ინგუშეთის ცნობილი ტყობა-იერდას ეკლესია ოსეთის – ალანიის ეპარქიაში შედიოდა. რამდენადაც ცნობილია, ამ ტაძარზე არის ქართული წარწერები, რომელთაგან ერთ-ერთში მოხსენიებულია საქართველოს პატრიარქის სახელი, რომელსაც ამ წარწერის მიხედვით „აღმოსავლეთის პატრიარქი“ ეწოდება. მაშ როგორ შეიძლება ითქვას რომ ეს ტაძარი ეკუთვნოდა ალანიის ეპარქიას



და კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს?! აქაც ცხადია, ე.წ. „ქართიზაცია-გაქართველებს“ იმპერიულ-საბჭოური თეორია გამოდის წინა პლანზე. საქმე ისაა, რომ ამ თეორიის მიხედვით, რომელიც ასახულია ქართულ ენციკლოპედიებსა (ГЦЭ. СССР, 1981, ст. 60) და საქართველოს ისტორიის ნარკვევებშიც, IX–X სს-ში თითქოს „აღ. საქართველოს მთიანეთის ქართიზაცია“ მიმდინარეობდა. ხდებოდა მათი ქართულ კულტურულ და საეკლესიო არეალში შემოყვანა, ანუ თითქოსდა იქამდე ადგილობრივი ტომები ქართულ კულტურულ სამყაროს არ ეკუთვნოდნენ. ეს „მთიელები“ სინამდვილეში იყვნენ ფარნავაზიანთა ხანის ქართველი ერის დვრიტა. ნ. მარი და მისი გავლენით ზოგიერთი ქართველი და ასევე რუსი სამეცნიერო თუ საეკლესიო მოღვაწენი (მაგალითად რუსული ეკლესიის ახალმოწამე წმ. იოანე ვოსტორგოვი) ამ ქართველ მთიელებს, კერძოდ ხევსურებსა და ფშავლებს, ჩეჩნურ-ვაინახურ ტომებად მიიხნევადა, რომელნიც თითქოს აღნიშნულ IX–X სს-ში გაქართველდნენ ქართული ეკლესიის მეოხებით. ეს აზრი, ცხადია, იმპერიული გადმონაშთია, რომელიც დროულად უნდა აღმოიფხვრას თეორიული მუშაობით, წინააღმდეგ შემთხვევაში მსგავსი სტატიები მუდამ დაიბეჭდება.

3. ფარნავაზიან მეფეთა სახელმწიფოში საქართველოს სამხრეთი ოძრხის, წუნდის და კლარჯეთის საერისთავოების სახით შედიოდა, ხოლო ძვ. ბერძენი ავტორების ცნობით ქართველური ტომები კაპადუკიიდან ვიდრე არაქსის, ჭოროხისა, ფასისისა და მტკვრის სათავეებამდე იყვნენ დასახლებულნი, ისევე როგორც ამ მდინარეთა ხეობებში. ამით იყო გამოწვეული, რომ ვახტანგ გორგასალმა ჭოროხის ხეობაში ტაო-კლარჯეთში პირველი ქართული მონასტრები და ციხე-სიმაგრეები დააარსა,

კერძოდ ტაოში (იმიერ ტაოში), იმ ადგილთან ახლოს, სადაც შემდგომ იშხნის ცნობილი კათედრალი აშენდა, ვახტანგ გორგასალმა აღმართა „თუხარისის“ ციხე-სიმაგრე, ხოლო კლარჯეთში არტანუჯთან ახლოს – მონასტრები და ეკლესიები (ქ.ც. I გვ.177).

VI ს-ის შემდეგ, სპარსეთის აგრესიის შედეგად, შეირყა ფარნავაზიან მეფეთა ქართლის სამეფო, მან დაკარგა სამხრეთის ტერიტორიების ერთი ნაწილი, სადაც სპარსეთი მხარს უჭერდა იმჟამად ანტიბიზანტიური მიმართულების სომხური ეკლესიის იურისდიქციის განვრცობას. ასე მოექცა ქართველი ხალხით დასახლებული სამხრეთ საქართველოს დიდი ნაწილი სომხური ეკლესიის იურისდიქციის ქვეშ. ასევე იყო არაბების ბატონობის I პერიოდში. ამ მიზეზთა გამო VII საუკუნეში იშხანში დაარსებულ იქნა სომხური საკათალიკოსოს ერთ-ერთი ცენტრი. პოლიტიკური მდგომარეობის გამოსწორებისთანავე ტაო-კლარჯეთის ქართულმა მოსახლეობამ სასწრაფოდ გადაიგდო სომხური ეკლესიის ბატონობის მძიმე უღელი, რომელიც მათ არმენიზაციას უწყობდა ხელს და დაიბრუნა, აღიდგინა ქართულენოვანი წირვა-ლოცვა. უფრო მეტიც, ამ ეთნიკური ქართველების გულმხურვალე პატრიოტიზმი იქცა სიძლიერის ტახტად ბაგრატიონი მეფეებისა და ახალი ქართული სახელმწიფოებრიობისა IX-X სს-თა შემდგომ. როგორც ცნობილია, ნიკო მარმა წამოაყენა ამ ქართული საეკლესიო სწავლების საპირისპიროდ თეორია, რომელიც მიიხნევადა, რომ მთელი ეს მხარეები, ტაო-კლარჯეთი თითქოსდა ეთნიკური სომხებით იყვნენ დასახლებულნი. შემდეგ აქ თითქოს შეიჭრა ქართული ეკლესია და გააქართველა აქაური სომხობა. შამწუხაროდ, ნ. მარს გამოუჩნდნენ მომხრეები, უფრო მეტიც მისი თეორია გაბატონდა კიდევ ისტორიულ მეცნიერებაში. მიუხედავად სიმონ ჯანაშიას



და პავლე ინგოროყვას ცნობილი შრომებისა, ნ. მარის ეს მოსაზრება ისტორიულ ჭეშმარიტებადაა გამოცხადებული «Православная энциклопедия»-ს I ტომში. რადგანაც ეს საკითხი განხილული იქნა ჩვენი პრესისა და ტელევიზიის მიერ მრავალჯერ, მას აღარ შეევეხები, თუმცა კი უნდა ითქვას, რომ „საქართველოს ისტორიის ნარკვევებში“ მაინცაა მხარდაჭერილი ნ. მარის ეს მოსაზრება, სადაც ნათქვამია, რომ თითქოს „ტაო-კლარჯეთის ფეოდალური სამთავროს შემადგენლობაში შევიდა ამ ტერიტორიის ქართული და სომხურ-ქალკედონიტური ეპარქიებიც“ (საქ. ისტ. ნარკ. II, 1973, გვ. «Православная энциклопедия» 585). სწორედ ამ „სომხურ-ქალკედონიტურ“ ეკლესიებადაა გამოცხადებული მის მიერ ოშკი, ბანა, ხახული, ოთხთა ეკლესია და ტაო-კლარჯეთის ყველა სხვა ეკლესია. სინამდვილეში ისინი იყვნენ არა სომეხ-ქალკედონიტთა ეკლესიები, არამედ ეთნიკური ქართველებისა, რომელნიც დროებით „სომხურ-ქალკედონიტური“ საეკლესიო ცენტრის დაქვემდებარებაში იმყოფებოდნენ და ეს უდელი მათ გადაიგდეს (ისევე როგორც, მაგალითად, თბილისის სიონი არ იყო „რუს-ქალკედონიტთა“ ეკლესია XIX ს-ში, არამედ იყო ეთნიკური ქართველების ეკლესია, რომელიც დროებით იყო რუსული ქალკედონიტური ეკლესიის იურისდიქციაში). ამიტომაც არაა სამართლიანი ზოგიერთი ქართველი ისტორიკოსის მოსაზრება «Православная энциклопедия»-ს სტატიაში. ესაა, ცხადია, ურთულესი საკითხი, მაგრამ წმ. ეკლესიას ამის შესახებ აქვს თავისი საეკლესიო ავტორთა შესაბამისი გამოკვლევები, რომელთა გაცნობაც საჭიროა უცხოეთში მსგავსი სტატიების გაგზავნის წინ.

4. დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია ძალზე სადავო საკითხად იქცა XX ს სეპარატისტული რეჟიმების მოთხოვნითა და ხელშეწყობით. ისინი დას. საქართველოს ეკლესიას, მათ შორის აფხაზეთის საკათა-

ლიკოსოს, მიიჩნევდნენ ადგილობრივი მოსახლეობის იმ ავტოკეფალიურ საეკლესიო ერთეულად, რომელიც ისტორიულად კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და რომლის „ქართიზაცია-გაქართველება“ შემდეგ მოხდა ქართული ეკლესიის მიერ.

სამწუხაროდ, «Православная энциклопедия»-ს I ტომში ეს თვალსაზრისია გადმოცემული, სადაც ნათქვამია, რომ თითქოს VII ს-ის შემდგომ არაბების ძალაუფლების გავრცელებამ „ხელი შეუწყო ქართლის მოსახლეობის მასობრივ მიგრაციას დას. საქართველოში, რამაც აქ გამოიწვია აღმოსავლურ-ქართული (ქართლის) ენის შეჭრა დას. საქართველოს კულტურასა და საეკლესიო სფეროში. ამიტომაც ეს ენა აქ გადაიქცა ღვთისმსახურებისა და აგიოგრაფიის ენად“ (სტატია „აფხაზეთის საკათალიკოსო“ «Православная энциклопедия», ტ. I, გვ. 68).

მაშასადამე, ძველი ქართული საღვთისმსახურო ენა ყოფილა არა ზოგადეროვნული კოინე, არამედ მხოლოდ აღმოსავლურ-ქართული და ის VIII-IX სს-ში შეჭრილა დასავლეთ საქართველოში, როგორც ეს შეიძლება გავიგოთ აღნიშნული სტატიიდან.

საეკლესიო ისტორიოგრაფიისთვის მიუღებელია მსგავსი თვალსაზრისი. ჩვენი საეკლესიო მატრიანები, უფრო მეტიც, საეკლესიო კრებათა დადგენილებანი, მაგ. რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა ერთმნიშვნელოვნად მიუთითებს, რომ ანდრია მოციქულმა იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“, ხოლო წმ. ნინომ მოაქცია „ყოველნი ქართველნი“.

ჩვენ ვიცით, რომ ანდრია მოციქულმა ძირითადად დასავლეთ საქართველოში იქადაგა, მაგრამ დასავლეთ საქართველო ეკლესიის წმ. მამათა მითითებით არა VII-IX სს-დან, არამედ ძველთაგანვე, ისტორიულად არის იგივე ქართლი, ქართლის ფარნავაზიანთა სამეფოს ერთი ნაწილი, ანუ საქართველო. ამიტომაც უწოდებს I საუკუნის დასავლეთ და აღმოსავლეთ ქართლს



რუის-ურბნისის კრება „საქართველოს“, მატიაწეებიც, როგორც „მოქცევაი ქართლისაი“, ისე „ქართლის ცხოვრება“, დაბეჭდვით ამტკიცებს, რომ აქ ქართლის ფარნავაზიან მეფეებს დადგენილი ჰყავდათ ე.წ. „დასავლეთის“, ანუ ეგრისისა და არგვეთის ერისთავები. რუის-ურბნისის კრების წმ. მათა მტკიცებით დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობას ისევე ეწოდებოდათ ქართველნი, როგორც აღმოსავლეთ საქართველოსას. ეს იყო ერთი ხალხი, ერთი ერი, რომელიც მოაქცია წმ. ნინომ. ამიტომაცაა აქ ნაბრძანები „მოაქცია ყოველნი ქართველნი“, ე.ი. მათ შორის ეგრისის და არგვეთის მოსახლეობაც. IV საუკუნიდანვე ეს მხარეები ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში იყვნენ შესაბამისი საღვთისმსახურო ენით. ეკლესიის სწავლებით დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა ენობრივად მთლიანი იყო, ამიტომაც წერდა დავით აღმაშენებლის მოძღვარი არსენ ბერი მათ შესახებ „ჩვენ შვილნი ვართ მათ არიან-ქართლით გამოსულთანი და ენაი მათი ვუწყით“ (ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, გვ. 47).

წმ. ნინოს ცხოვრების შემცველ უძველეს ქართულ მატიაწეში („მოქცევაი ქართლისაი“), რომელსაც სინას მთაზეც კი კითხულობდნენ ქართველი ბერები VIII-X სს-ში, არიან-ქართლიდან გამოსული მოსახლეობა ისევე დასახლდა ეგრისში, როგორც შიდა ქართლში, ამიტომაც გაივლო მეფეების აზონისა და ფარნავაზის ქართლის სახელმწიფოს საზღვარი მდინარე ეგრის-წყალზე („მოქცევაი ქართლისაი“, ძეგლ. I, გვ. 81).

საერთოდ, დასავლელ და აღმოსავლელ ქართველთა აქტიური ურთიერთანამშრომლობის შედეგად უნდა ჩამოყალიბებულიყო ის საოცარი ძველი ქართული სალიტერატურო ენა, რომელიც მოიცავდა სრულიად სა-

ქართველოში არსებულ დიალექტებს და იქვემდებარებდა მათ. როგორც ცნობილია, საქართველოში საეკლესიო, ღვთისმსახურების, სალიტერატურო და კულტურის ენას წარმოადგენდა მხოლოდ ძველქართული ენა. საქართველოში არასოდეს შექმნილა რაიმე თხზულება ანდა უბრალო წარწერაც კი რომელიმე დიალექტზე, ანდა რომელიმე კუთხურ ენაზე. ასეთი ენები და დიალექტები კი ძველ დროს ალბათ მრავლად უნდა ყოფილიყო. მაგრამ საქართველოში არსებული ენები და დიალექტები იმ დროისათვის, 1500 წლის წინ საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების დროს ერთმანეთთან ძალზე ახლოს უნდა ყოფილიყვნენ და ერთმანეთისაგან ნაკლები განსხვავება უნდა ჰქონოდათ, ვიდრე მათ ახლა აქვთ. როგორც ცნობილია, ერთ დროს ქართული, მეგრული და სვანური ენები ერთ ენობრივ მთლიანობას ქმნიდნენ, მხოლოდ შემდგომ, ათასწლეულთა მანძილზე დაშორდნენ ისინი ერთმანეთს. ფარნავაზის მიერ ერთიანი, დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი სახელმწიფოს წარმოშობის, მოციქულთა ქდაგებათა და ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბების დროს, ჩანს, მთელ საქართველოში ჯერ კიდევ ესმოდათ ის ერთიანი ენა, რომელიც დასდებია კიდევ საფუძვლად ღვთისმსახურებას. ივ. ჯავახიშვილი წერს, რომ ამ სალიტერატურო ენის შემუშავებაში მონაწილეობა მიუღია დასავლეთ საქართველოს ქართველობას, რომლის რეალურ წარმომადგენლადაც იოანე ლაზი უნდა ვიგულისხმოთ. ეცნიერი წერდა: „ქართველ ერს თავისი მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი და სამწერლო ენაც ჰქონდა და აბადია დღესაც, რომელიც მეგრულებისა და სვანებისთვისაც ერთადერთი სამწერლო და კულტურის ენა იყო და არის დღესაც, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც მეგრელებსა და სვანებსაც



თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი“ (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. I, 1979, გვ. 154).

კიდევ უფრო მეტი, ჯერ კიდევ წარმართობის დროს, ე.ი. IV საუკუნემდე, ყველა ქართულ ტომთათვის, მათ შორის, სამეგრელოსა და სვანეთშიც კულტმსახურების ენა იყო ქართული. ივ. ჯავახიშვილი წერს: „ცხადია, ხდება, რომ არამცთუ საზოგადოდ ყველა ქართველ ტომთათვის, მათ შორის მეგრელთა და სვანთათვის საერთო წარმართობა არსებობდა, არამედ წარმართობის საერთო ტერმინოლოგიაც, საერთო ენაც ქართული ჰქონდა“ (იქვე, გვ. 154). რა იყო ამის მიზეზი? როგორც აღინიშნა, პროტოქართველური თანდათან დაიშალა, ჯერ მას, როგორც ფიქრობენ, გამოეყო სვანური ენა, ერთი ენის ადგილას მიღებული იქნა ორი ენა: ესენი იყო სვანური და ე.წ. ზანურ-ქართული ენა. ზან-ქართული შემდგომ დაიშალა ასევე ორ ენად – მეგრულ და ქართულ ენებად. ამ ერთობის დაშლის დასაწყისად მიიჩნევა ქრისტეშობამდე VIII საუკუნე (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. I, გვ. 338).

თითქმის ამავე ხანაში, ქრისტეშობამდე IV–III სს-ში ჩამოყალიბდა დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი ფარნავაზის სახელმწიფო. ფარნავაზის რეფორმათა შედეგად ამ სახელმწიფოში სხვა ენები „არ იზრახებოდა, თვინიერ ქართულისა ენისა“. იმდროინდელი ქართული ენა უნდა ყოფილიყო ჯერ კიდევ თითქმის დაუშლელი ე.წ. „ზანურ-ქართული“ ენა. ჩანს, ეს ენა დაედო საფუძვლად ძველ ქართულ წარმართულ კულტმსახურებას, შემდეგ კი ქართულ საქრისტიანო დვთისმსახურებას, საბოლოოდ კი ძველ ქართულ სალიტერატურო ენას. ძველი ქართული სალიტერატურო ენა ამოზრდილი უნდა ყოფილიყო ე.წ. ზანურ-ქართული ენიდან. მაშასადამე, ძველი ქართული სალიტერატურო ენა აღმოცენდა არა ქართის დიალექტის ბაზიდან, არამედ იმ დროისათვის ჯერ კიდევ თითქმის მთლიან, თითქმის

დაუშლელი ზანურ-ქართული ენიდან. ამის გამო იყო, რომ ძველი ქართული ენა არ განეკუთვნებოდა არც ერთ დიალექტს, არც ერთ რეგიონს, იგი წარმოადგენდა დიალექტებსზე მაღლა მდგომ საერთო ენას, რომელიც პირველ საუკუნეებშივე გასაგები იყო ყველა ქართველისათვის, მათ შორის მეგრელებისა და სვანებისათვის. თავიდანვე იგი იყო საკრალური, წმინდა, ღოცვისა და ურთიერთობის ენა. იოანე ლაზი და სხვა დასავლელი ქართველი მოღვაწეები (შესაძლოა ევაგრე პონტოელიც) ქართული სამწერლო და კულტურის ენის შექმნა-შემუშავების სათავეებთან დგანან თანახმად ჩვენი კვლევისა (მიტრ. ანანია ჯაფარიძე, „იოანე ლაზი“, თბ. 2002).

ასეთი დიდი სამუშაოს ცენტრები იყვნენ მონასტრები საქართველოსა და პალესტინაში.

როგორც ითქვა ეგრისი, სვანეთი და არგვეთი (შემდეგდროინდელი იმერეთი) ფარნავაზ მეფის სამეფოში შედიოდა საერისთავოთა სახით: ფარნავაზმა „მისცა ქუჯის ქვეყანა – ეგრისწყალსა და რიონს შუა ... რომელსა შინა არს ეგრისი და სუანეთი და დაამტკიცა იგი ერისთავად მუნ“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 25). „ფარნავაზ მეფე იქმნა ყოველსა ქართლსა და ეგურსა ზედა“ (იქვე, გვ. 24). იგულისხმება ეგრისსა, სვანეთსა და არგვეთში ძველი ქართული ენა, ანუ რაც იგივეა ე.წ. „ზანურ-ქართული ენა“, ფარნავაზის დროიდანვე იყო გავრცელებული, ფარნავაზი ვერავითარი იძულებით შექმნა აქ ქართული ენის გავრცელებას ეს ენა რომ არ ყოფილიყო აქ მოსახლეობის მშობლიური, დედაენა. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მემბტიანის და საერთოდ ძველი ქართული ისტორიოგრაფიის თვალსაზრისით ამ ეპოქაში, ანუ ქრისტეშობამდე 400-300 წლით ადრე, ე.წ. ქართველს და მეგრელ-ჭანებს შორის ენობრივი განსხვავება მხოლოდ დიალექტურ დონეზე არსებობდა, ანუ ფუძე ქართული ენა ჯერ სუსტად იყო დიფერენცირებული.



იმხანად ე.წ. ქართებისა და ეგრისელების კილოები ჯერ კიდევ არ იყვნენ ენებად გადაქცეული და ერთმანეთის მიმართ დიალექტებს წარმოადგენდნენ, არსებობდა ზანურ-ქართული ენობრივი ერთობა – ჯერ კიდევ საერთო-სახალხო, საზოგადო ენა. იგი წარმოადგენდა ქართლის სამეფოს ყველა კუთხის ენას და მას უწოდებს მემატიანე ქართულ ენას.

ამავე თვალსაზრისს უფრო დაბეჯითებით ავითარებს XII ს-ის ცნობილი ისტორიკოსი არსენ ბერი, რომელსაც ზემოთ შევეხეთ. ახლა კი განვავრდით ჩვენი მემატიანეების მტკიცებათა ციტირება, რომ დასავლეთ საქართველო უწყვეტად შედიოდა ერთიანი ქართული სახელმწიფოს – „ქართლის სამეფოს“ შემადგენლობაში: დადგა მოციქულთა ეპოქა, ქრისტეშობის შემდეგ I საუკუნეა, მოციქულებმა, კერძოდ კი წმინდა ანდრია პირველწოდებულმა მოწაფეებითურთ იქადაგა კლარჯეთსა და დასავლეთ საქართველოში (ეგრისში), ამის შედეგად მკვიდრმა მოსახლეობამ მიიტოვა ძველი რჯული. მემატიანე წერს: „ვითარცა ესმა მეფესა ადერკის მეგრელთაგან რჯულისა დატევა, განუწყრა და წარავლინა ერისთავნი მისნი და იძულებით კუალადვე მოაქცივნა მეგრელნი და დამალნეს ხატნი და ჯუარნი და შერისხა მეფე ადერკიმ ერისთავი კლარჯეთისა მშვიდობით განტეგებისათვის მოციქულისა“ (ქ.ც. I გვ. 42.)

ცხადია, ქართლის მეფე უცხო ერისთავებს ვერ დასჯიდა, სამხრეთ და დასავლეთ საქართველო იუამინდელი საქართველოს ძირითადი ნაწილები რომ არ ყოფილიყო.

I-II საუკუნეების იბერიის სამეფოს სიდიადეს აღწერენ იუამინდელი ბერძენი და ლათინი ისტორიკოსები: ტაციტუსი, დიონ კასიუსი და სხვანი. იბერია კავკასიის მასშტაბით უძლიერეს სახელმწიფოდ გადაიქცა, ალბა-

ნეთი მისი გავლენის სფეროში შედის, სომხეთი ფაქტიურად იბერიის სახელმწიფოს ნაწილადაც კი იქცა – სომხეთის სამეფო ტახტზე მეფეებად იბერიელ უფლისწულებს სვამენ, ზოგჯერ სომხეთის ტახტზე თვით ქართლის მეფე ადიოდა. რომის იმპერატორები იბერიელი მეფეების გულის მოგებას ცდილობენ, ფარსმან II იმპერატორმა სტუმრად მიიწვია რომში, იმპერატორს კიდევ უფრო გაუფართოვებია მისი სამეფოს საზღვრები, შედიოდა თუ არა მის სამეფოში დასავლეთი საქართველო, ჩვენი მემატიანის თანახმად შედიოდა: ფარსმან II-ის ძეს ამაზასპს განუდგნენ კლარჯეთისა და ეგრისის ერისთავები, სპეციალური ტერმინითაც კი მოიხსენიებდნენ მათ – „დასავლეთ ერისთავები“. „განდგეს ერისთავნი დასავლეთისანი ხუთნი. ორნი ერისთავნი ეგრისისანი, ერთი ოძრახისა, ერთი კლარჯეთისა და ერთი წუნდის“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 57), თუმცა მალე მეფეს ისინი შემოურიგებია. ფარსმან II-ის სამეფოში რომ შედიოდა დასავლეთ საქართველოს მნიშვნელოვანი ნაწილი, ამის შესახებ ცნობილი ლათინი ისტორიკოსი არიანეც წერს, რომელიც 131 წელს მოგზაურობდა შავი ზღვის პირას. შესაბამისად, ქართული ენა – დას. საქართველოში ფარნავაზისა და მოციქულების დროიდანვე იყო გავრცელებული, წმინდა ნინოს დროსაც დასავლეთ საქართველო ქართლის სამეფოში შედიოდა – მეფე მირიანი მეფობდა – „ქართლს, სომხითს, რანს, ჰერეთს, მოვაკანს და ეგრს“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 65), „აქვნდა ეგრისიცა, ვიდრე ეგრისწყლამდე“ (იქვე, გვ. 70). ამიტომაც წერს კიდევ დაბეჯითებით რუის-ურბნისის კრება, რომ წმინდა ნინო არის არა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, არამედ დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის განმანათლებელი და წერს თავის ძეგლისწერაში, რომელიც ეკლესიისა-



თვის სახელმძღვანელო ჭეშმარიტებას წარმოადგენდა: წმინდა ნინომ „სარწმუნოებისა მიმართ თვისისა მიიზიდა ყოველი საესება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“ (დიდი სჯულის კანონი, 1975, გვ. 546); ასევე, რუის-ურბნისის კრების განსაზღვრებით, უფრო ადრე, ანდრია პირველწოდებულმა განანათლა არა მხოლოდ დასავლეთი საქართველო, არამედ ერთიანი ქვეყანა. „პირველწოდებული ანდრია, ძმაი თავისა მოციქულთაისა პეტრესი ვიდრე ჩვენამდე მოიწია და ქადაგა ქადაგებაი სახარებისაი ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“ (იქვე, გვ. 545); მაშასადამე, ანდრიამ „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“ იქადაგა. როგორ? საქმე ისაა, რომ ამ საეკლესიო კრების თანახმად ქვეყანა მთლიანი, ერთიანი იყო, ერთი ხალხით დასახლებული, ამიტომაც წმ. მოციქულის დასავლეთ საქართველოში ქადაგება – უკვე მთელ საქართველოში, მთელ ქვეყანაში ქადაგებას გულისხმობდა და ასევე, რადგანაც წმინდა ნინოს დროს ქვეყანა, ერი, ერთიანი იყო, წმინდა ნინოც „ყოველთა ქართველთა განმანათლებელია“, სადაც არ უნდა ექადაგა მას, ამ ქვეყნის შიგნით. ამიტომაც წერს მემატინე – რომ წმინდა ნინოს და წმინდა მირიანის ხელქვეშ (ხელსა ქუეშე მათსა) – „ნათელს იღებდა ყოველი ქართლი“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 115); ყოველი ქართლი ეს ეგრისი, არგვეთი, სვანეთი და დასავლეთ საქართველოს სხვა კუთხეებია აღმოსავლეთ საქართველოსთან ერთად. მირიანის მემკვიდრის ვარაზ ბაქარის დროსაც ეგრისი ყოველი ქართლის ნაწილია, მას შემდეგ რაც, მას ბერძნებმა კლარჯეთი წაართვეს „დარჩა ვარაზ ბაქარს თვინიერ კლარჯეთისა ჰერეთი და ეგრისი“ (იქვე, გვ. 137); ვახტანგ გორგასლის სიყრმის დროს ბერძნებმა მიიტაცეს „ყოველი ქართლის“ ნაწილი დასავლეთ საქართველოში მდინარე ეგრისწყლიდან ვიდრე ციხე-გოჯამდე – „გამოვიდეს ბერძენნი აფხაზეთი, რამეთუ ბერძენთა

ჰქონდა ეგრისწყალს ქუემოთი ყოველი და დაიპყრეს ბერძენთა ეგრისწყლიდან ციხე-გოჯამდე, მაშინ იქმნა გლოვა და წუხილი ყოველთა ქართველთა ზედა“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 146); იმ უამის დევიზი ყოფილა „ეძებნეთ საზღვარი ქართლისა ბერძენთაგან“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 146) – ანუ საზღვარი ეგრისწყალზე. ემატინისათვის ეგრისელები – ქართველები არიან და ისინი წუხან თავიანთი ქვეყნის ნაწილის დაპყრობას. შემდგომ ვახტანგ გორგასალი გაძლიერდა, ცოლად მოიყვანა ბერძენთა იმპერატორის ქალი, რომელსაც მამამ მზითვად გამოატანა ტერიტორია მდ. ეგრისწყლიდან მდ. კლისურამდე, ეს ტერიტორია შეემატა „ყოველი ქართლის“ სამეფოს (იქვე, გვ. 177). შესაბამისად VI ს-ში დაჩი მეფის საზღვარი მდ. კლისურაზე გადაიდა (იქვე, გვ. 205). ქართლის სამეფოს საზღვარმა ეგრისწყლიდან კლისურაზე გადაინაცვლა. ჩვენი წყაროს თანახმად, ყოველი ქართლის ტერიტორიის დასაცავად VII ს-ში. ბიზანტიის იმპერატორმა საგანგებო ბრძანება გაუგზავნა იმუამად იმპერიის საზღვრებში შემავალ აფხაზეთის ერისთავს: „ყოველადვე საზღვართა ქართლისათა ჩვენგან ქმნილ არს ვნება ... არამედ კეთილად პატივს ცემდი მეფეთა და ერთა მაგათ ქართლისათა და ამიერითგან ნურღადა ხელგეწიფების ვნებად მათდა და საზღვართა მათთა ეგრისათა“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 226). მაშასადამე, ბიზანტიის იმპერატორის ბრძანება აფხაზეთა ერისთავის მიმართ ასეთია: პატივი ვცეთ და ნულარ დავარდვეთ ქართლის სამეფოს საზღვრებს ეგრისში, მდინარე კლისურაზე. იმუამად აფხაზეთი ერქვა ტერიტორიას მდინარე კლისურიდან მდინარე ყუბანამდე („მცირე ხაზარეთის“ მდინარემდე) და იგი შედიოდა ბიზანტიის იმპერიაში, ხოლო დასავლეთ საქართველოს სხვა დანარჩენი უმეტესი ნაწილი – „ეგრისი, სვანეთი, თაკურეი, არგუეთი და გურია“ შედიოდა ქართ-



ლის სამეფოს შემადგენლობაში. არაბებმა თბილისი წაართვეს ქართველ მეფეებს, ამიტომაც ქართლის მეფე-ერისმთავრებმა სტეფანოზმა, მირმა და არჩილმა VII ს-ის ბოლოსა და VIII ს-ში გადაწყვიტეს ქართლის სამეფოს დასავლეთ ნაწილში – ქუთაისში გადამოეტანათ დედაქალაქი. ციხე-გოჯიც ერთ-ერთ სატახტოდ იყო მოაზრებული. ამის ნიშნად სტეფანოზის გარდაცვალების შემდეგ მეფე მირი უბრძანებს თავის ძმას, არჩილს, რომ მეფე სტეფანოზის ნეშტი დაკრძალოს ქუთაისში, „რათა იპოვოს იგი (ე.ი. ქ. ქუთაისი) საწამებელად სამკვიდროსა ჩვენისა“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ.241). ამავე მოსაზრებით ბრძანებს შემდგომ მეფე არჩილი „უწყიეს შენება ადგილთა ჩვენთა კლისურითგან აღმართ და დავეშენები ციხე-გოჯსა და ქუთაისს“ (ქ.ც.I. გვ.242). შესაბამისად, ქართლის სამეფოს ახალ ცენტრებში, ციხე-გოჯსა და ქუთაისში დაასვენეს ქართველ მეფეთა სამეფო ნიშნები, მეფე ვახტანგ გორგასლისა და მეფე მირიანის სამეფო გვირგვინები (იქვე, გვ.255). როგორც ცნობილი არის, არაბებმა მოსპეს ვახტანგ გორგასლის შთამომავალთა ძველი სამეფო დინასტია, აწამეს წმინდა მეფე არჩილი, ქართლის მეფე მირს კი ძე, ვაჟიშვილი არ ჰყავდა. ამიტომაც მან VIII ს. დასაწყისში გადაწყვიტა თავისი ქალიშვილები მიეთხოვებინა ქართლის ერისთავებისათვის და მათთვის გადაეცა სამეფო უფლებები. მემკვიდრის მიხედვით სიძეებმა მიიღეს სამეფო მემკვიდრეობა და იწოდნენ მეფის „ძეებად და ძმებად“. ამ ქართლის ერისთავთა რიცხვს შეუერთდა აფხაზთა ერისთავი ლეონ I. ეს არის მნიშვნელოვანი პოლიტიკური მომენტი. მემკვიდრის ცნობით ის ოფიციალურად განდგა ბიზანტიისაგან, ჩამოშორდა მას და თავისი საერისთავო შეუერთა ქართლის სამეფოს, იქამდე ბიზანტიის ერისთავი ლეონ I გადაიქცა ქართლის

ერისთავად. მან შეერთო მირ მეფის ქალიშვილი გურანდუხტი, ამით ის იწოდა ქართლის მეფეთა ძედ და ძმად. გურანდუხტისაგან კი მიიღო იქამდე ქართლის მეფეთა სამემკვიდრეო მიწა-წყალი, „ეგრისი, სვანეთი, თაკვერი, არგვეთი და გურია“. ლეონსვე, ვითარცა ქართლის მეფეთა ლეგიტიმურ მემკვიდრეს, გურანდუხტის ქმარს, გადაეცა სიმამრის მიერ ქართლის მეფის სამეფო გვირგვინი. ასე ჩამოყალიბდა აფხაზთა სამეფო ვითარცა ქართლის სამეფოს ლეგიტიმური სამემკვიდრეო დასავლეთ საქართველოში და შეიქმნა ახალი სახელმწიფოებრივი ერთეული, რომელიც წარმოადგენდა გაგრძელებას დასავლეთ საქართველოში ქართლის სამეფო მემკვიდრეობისა. ამიტომაც ცხადია, აქ ბუნებრივად სახელმწიფო ენა იყო ქართული ენა და ცხადია, ასევე კულტურისა და ღვთისმსახურების ენასაც ქართული ენა წარმოადგენდა. ეთნიკურად დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა იყო ერთი ხალხი, ერთი სახელმწიფო ერთი კულტურის ენით.

როგორც ვხედავთ, ქართული წყაროების დაბეჭდითელი მტკიცებით დასავლეთ საქართველო მეფე ფარნავაზის დროიდან აფხაზთა სამეფოს წარმოქმნამდე ქართლის სამეფოს უცილობელ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენდა, იქ მცხოვრებ მოსახლეობას ბიზანტიის იმპერატორი ქართული წყაროების თანახმად „ქართლის ერს“ უწოდებს (ქ.ც. I, გვ. 226), ხოლო ამ სამეფოს საზღვარს მდ. ეგრისწყალსა და კლისურაზე უწოდებს „ქართლის საზღვარს ეგრისში“ (იქვე, გვ. 226). ქართლს უცხოელები იბერიას უწოდებდნენ, ამიტომაც უცხოურ წყაროთა მტკიცებით დასავლეთ საქართველოს „ქვემო იბერია“ ეწოდებოდა ძველთაგანვე, აღმოსავლეთ საქართველოს კი – „ზემო იბერია“.



ეთნიკური თვალსაზრისით დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობაც ერთი ეთნოსია, ერთი ხალხია. ჯერ კიდევ ჰეკატოს მილეტელმა, ქრისტეშობამდე 600 წლით ადრე, მიაქცია ამ მოვლენას ყურადღება, რომ მისი დროის კოლხები და არანაკლებ სახელოვანი „მოსხები“ ერთი ეთნოსი, ერთი ტომი, მაშასადამე, ერთი ენის მატარებელი მოსახლეობა იყო – „მოსხებს“ ძვ. წ. VI ს. ბერძენი ავტორი ჰეკატოს მილეტელი „კოლხურ ტომს“ ეძახის“ (ნარკვ. I. გვ. 395).

თუ კი ქრისტეშობამდე 600 წლით ადრე კოლხები და მოსხები ერთი ტომი, მაშასადამე, ერთი ენის მატარებელი ხალხი იყო, მით უმეტეს უფრო ადრე ძველი კოლხეთის სამეფოს ძლიერების დროს, კიმერიელების შემოსევამდე, ე.ი. ძვ. წ. XI-VIII სს-ში კოლხური კულტურა ცხადია, ერთიანი ქართული კულტურა იყო და არა რომელიმე ცალკე ქართული ტომის კულტურა. გიორგი მელიქიშვილი ხაზგასმით მიუთითებდა ამის შესახებ თავის ნაშრომებში – „ამ დროს ქართველსა და მეგრულ-ჭანებს შორის ენობრივი განსხვავება თითქმის არ არ იყო, მხოლოდ სვანური რამდენადმე დაშორებული იყო საერთო ქართველურს, თუმცა „კოლხური კულტურა“ და ძველი კოლხეთის სამეფო მათაც მოიცავდა (ნარკვ. I. გვ. 389). შესაბამისად ასკვნიდა კიდევ მეცნიერი – „ამიტომაც მოსხების „კოლხურ ტომად“ მოხსენიება ჰეკატოს მილეტელთან, საერთოდ მათ ქართველობაზე მიუთითებს და მეგრულ ჭანურ წარმომავლობაზე არაფერს ლაპარაკობს“ (იქვე, გვ. 395). კოლხური კულტურის მატარებელი ხალხის ენას გ. მელიქიშვილი ქართ-ზანურს უწოდებს, ანუ ესაა „ფუძე ენასთან“ ახლოს მდგომი საერთო ქართული ენა, რომელიც საერთო ენა იყო როგორც მოსხებისათვის (ე.წ. ქართველისათვის), ასევე იმჟამინდელი ზანებისათვისაც. ღოგორც ჩანს, აკად. გ. მელიქიშვილის ამ მოსაზრებას არ იზიარებს ზოგიერთი

ახალი ისტორიკოსი. მაგალითად, ახლახან გამოცემულ წიგნშია: „კოლხეთის სახელმწიფოს შემქმნელები იყვნენ დასავლურ ქართული კულტურის მატარებელი ზანური (მეგრულ-ჭანური) ტომები. რაც შეეხება იბერიას (ქართლს), იგი აღმოსავლურ ქართულმა ტომებმა იბერებმა (ქართველმა) შექმნეს ძვ. წ. VI-III სს. იჯნაზე“ (რ. თოფჩიშვილი, „ქართველთა ეთნიკური ისტორია“, 2002, გვ. 5).

ჩვენ, ცხადია, ვეთანხმებით ჰეკატოს მილეტელსა და სხვა ავტორების გამოწველილვითი ანალიზის შედეგად მიღებულ გ. მელიქიშვილის დასკვნას, მით უფრო, რომ მთელი ძველი ქართული ისტორიოგრაფია ამასვე ამტკიცებს, რომ უძველესი დროიდან დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა ერთი ეთნოსი, ერთი ხალხი, ერთი ენის მქონე ეთნოსი იყო. მისი ენა არის სწორედ ის ენა, რომელსაც, როგორც ითქვა, ძველ საქართველოში „ქართულს“ უწოდებდნენ. ჰეკატოს მილეტელიდან სულ ორისამი საუკუნით დაშორებული ამბების აღწერისას ჩვენი მემბტიანეც ამავე თვალსაზრისს ავითარებს, რომ ქრისტეშობამდე 400-300 წლით ადრე პირველი ერთიანი დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი ერთიანი ქართლის, ანუ საქართველოს სახელმწიფოს ერის ენა არის ქართული ენა და ამ ენის გარდა ამ სამეფოში სხვა ენები არ „იზრახებიან“. ეს ენა ფარნავაზმა გამოაცხადა კიდევ სახელმწიფო ენად.

გელასი კესარიელი V საუკუნის დასაწყისში პირდაპირ მიუთითებდა, რომ წმ. ნინოს მიერ ქრისტიანობა მიიღეს „იბერებმა და ლაზებმა“ (გეორგიკა, I, 1961, გვ. 186). VI საუკუნეში პროკოფი კესარიელის ცნობიდან ჩანს, რომ დასავლეთ საქართველოს ქრისტიანები კათალიკოსს ექვემდებარებოდნენ (გეორგიკა, II, 1965, გვ. 88). იმჟამად კი კათალიკოსი მცხეთაში იჯდა. მცხეთელ კათალიკოსს კირიონს, სომხური წყაროების ცნობით, ჰქონდა



ტიტული „არქივისკოპოსი ვერისისა“. ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობითაც, იმ დროს დასავლეთ საქართველო მცხეთის იურისდიქციაში იყო მოქცეული. ასე რომ, როგორც ბერძნული, ისე სომხური და ქართული წყაროების ცნობით, წმ. ნინოს მიერ მოქცეული დასავლეთ-აღმოსავლეთი საქართველო მცხეთის იურისდიქციაში იყო IV საუკუნიდან და ჩვენ არა გვაქვს რაიმე პირდაპირი ცნობა, რომ დასავლეთ საქართველო IV-VII სს-ში კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა (იგულისხმება ქართლის სამეფოში შემავალი ტერიტორია მდ. კლისურამდე).

საეკლესიო იურისდიქციის თვალსაზრისით, XX ს-ში გამოითქვა მოსაზრება, რომელიც თანდათან დოგმატიკა, თითქოსდა დასავლეთ საქართველო ე.წ. „ეკთესისების“ მიხედვით IV-VIII სს-ში შედიოდა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში.

წიგნის – „გეორგია“ (ტ. IV, ნაკვეთი II, 1952 წ., ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემა) წინასიტყვაობაში აღნიშნულია: „1934 წ. გამოიცა საკავშირო მთავრობის კომპარტიის ცეკას დადგენილება – „სამოქალაქო ისტორიის სწავლების შესახებ სსრკ სკოლებში“, იმავე წლის აგვისტოში მივიღეთ ი. სტალინის, ს. კიროვის და ა. ჯდანოვის მითითებები იმის შესახებ თუ როგორ უნდა დაიწეროს „სსრკ ისტორიისა“ და „ახალი ისტორიის“ სახელმძღვანელოები“ (გეორგია, IV, 2, გვ. VIII).

ამ დადგენილებების, განსაკუთრებით საქართველოს კომპარტიის ცეკის დადგენილებების შესაბამისად მავნებლობად გამოცხადდა საქართველოს ერთიან ქვეყნად წარმოსახვა და ქართველი ერის „უძველეს ხანაში“ ჩამოყალიბების თეორია. 30-40-იან წლებში და შემდგომ ტოტალიტარული მმართველობისას ისტორიული „ფაქტები“ ისე უნდა მიეწოდებინათ მკითხველისათვის, რომ მათ ქართველი ერი

– ახლად ჩამოყალიბებულად, ხოლო საქართველო არცთუ უძველეს ხანაში წარმოქმნილ ქვეყნად დაესახათ. ჩანს, ამის შესაბამისია წიგნის წინასიტყვაობაც (სხვა შემთხვევაში წიგნი არ გამოიცემოდა). აქ აღნიშნულია, თითქოსდა ბიზანტიური საეკლესიო კათედრების ნუსხების ე.წ. „ეკთესისების“ მიხედვით დასავლეთ საქართველო კონსტანტინოპოლის კათედრას ექვემდებარებოდა IX ს-მდე, „ხოლო ის გარემოება რომ X ს. დასაწყისიდან „დასავლეთ საქართველოს ეპარქია“ აღარ იხსენება ბიზანტიურ ეკთესისებში, მოწმობს მის ჩამოშორებას ბიზანტიისაგან და მცხეთის საკათალიკოსოსთან დაკავშირებას, რაც უთუოდ საგულისხმოა საქართველოს გაერთიანების იმ პროცესის შესასწავლად, რომელიც IX საუკუნიდან იწყება“ (იქვე, გვ. VII).

სინამდვილეში „ეკთესისებში“ ჩამოთვლილი როდოპოლისის, ზიგანასა და სხვა საეპისკოპოსოები განლაგებულნი იყვნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ იმ ქვეყანაში, რომელსაც ბერძნები „ლაზიკას“ უწოდებდნენ, ანუ ტრაპიზონის ოლქში, ისტორიული გეოგრაფიის უდიდესი მცოდნის ნ. აღონცის მიხედვით.

ლაზიკის ეპარქიაში ჩანს თავდაპირველად იყო ორი სამიტროპოლიტო: ფასისისა და ტრაპეზუნტისა, შემდეგ ისინი გაერთიანდნენ.

I ნოტიციის მიხედვით „ეპარქია ლაზიკისა – ფასისის მიტროპოლიტი 1. როდოპოლისის ეპისკოპოსი, 2. აბისენთა ეპისკოპოსი, 3. პეტრათა ეპისკოპოსი, 4. ზიგნევათა ეპისკოპოსი“ (გეორგია, IV, 2, გვ. 130). ტრაპეზუნტი I ნოტიციის მიხედვით პოლემონის ნეოკესარიის ერთერთი საეპისკოპოსოა კერასუნტის, პოლემონიონისა და კომანის გვერდით. (იქვე, გვ. 184). ყველა ამ ქალაქს ასახელებს იუსტინიანეც.

II ნოტიციით ტრაპეზუნტი უკვე სამიტროპოლიტო ქალაქია.



III ნოტიციით „ლაზიკაში, ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტს ექვემდებარება 13 ეპისკოპოსი, მათ შორის ერთ-ერთი არის „ფასიანის ეპისკოპოსი“ (იქვე, გვ. 133).

IV ნოტიციაში ტრაპეზუნტის მნიშვნელობა კიდევ უფრო იზრდება. ის უკვე არის „მიტროპოლიტი ტრაპეზუნტისა, მთელი ლაზიკისა, მას ახლა კესარიის ადგილი უჭირავს“ (იქვე, გვ. 136). აქედან ჩანს, რომ ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტი თუ კი იქამდე იყო ლაზიკის მხოლოდ ერთი ნაწილის იერარქი, ახლა ის არის „მიტროპოლიტი მთელი ლაზიკისა“, ანუ მის იურისდიქციაში ახლა ლაზიკის მეორე ნაწილის, ანუ „ფასისის“ სამიტროპოლიტოცაა, თუმცა კი ჩანს ისინი მაინც ცალკე სამიტროპოლიტოების სახით არსებობენ, ანდა ზოგჯერ მთლიანდებიან, ისე რომ „ფასისიტრაპეზუნტი“ ერთ ქალაქად წარმოიგინება კიდევ. ამიტომაც უძველეს საეკლესიო წყაროებზე დაყრდნობით პ.ვესელინგი XVIII ს-ში წერდა, რომ „ნიკეის II კრების (787 წ.) მახლობელ ხანებში ფასისი და ტრაპეზუნტი, როგორც ჩანს ერთ ეპისკოპოსს ექვემდებარებოდნენ“ (გეორგია, ტ. IV, ნაწილი II, 1952წ. გვ. 200).

ს. ყაუხჩიშვილს სამართლიანად მიაჩნია, რომ „სრულიად გამორიცხულია, რომ ერთმანეთს ტერიტორიულად ასე დაშორებული ფოთი და ტრაპეზუნტი ერთ საეპისკოპოსო კათედრაში ყოფილიყვნენ“ (იქვე, გვ. 200), მაგრამ, თვით ნოტიციები და ასევე მრავალი წყარო მიუთითებს, რომ ფასისი და ტრაპეზუნტი გარკვეული ხნიდან ნამდვილად იმართებოდნენ ერთი ეპისკოპოსის მიერ, თუმცა ს. ყაუხჩიშვილიც მართალია. „აქედან გამოსავალი არის ერთი – ფასისი არ ერქვა ფოთს“, რადგანაც ფოთი ძალზეა დაშორებული ტრაპეზუნტიდან. ფასისი ჩანს ერქვა არა ფოთს, არამედ მდ. ჭოროხთან, ანუ ფასისთან (და არა რიონთან) მდებარე ქალაქს. შესაძლოა ეს ყოფილიყო ძველი აფსაროსი, ანდა ნუსხებში

მოსხენიებული საეპისკოპოსო ცენტრი „ფასიანი“. ქალაქი ფასისი მდებარეობდა ძველი წყაროების განმარტებით, მდინარე ფასისის (ანუ ჭოროხის) მარცხენა მხარეს. აქვე ამ არეალშივე უნდა ყოფილიყო ფასისის სამიტროპოლიტოში შემავალი საეპისკოპოსოები როდოპოლისისა, საისინისა და ზიგანასი და არა დასავლეთ საქართველოს სიღრმეებში, როგორც ეს მიაჩნია ს. ყაუხჩიშვილს. ს. ყაუხჩიშვილამდე გაცილებით ადრე ისტორიული გეოგრაფიის დიდად აღიარებული მცოდნე ადონცი წერდა კიდევ, რომ „არდასის ჩრდილოეთით მდებარეობს ზიგანა, იმავე სახელის ქედის ძირში, ტრაპეზუნტის მთავარ გზაზე. ზიგანა იყო ძველ დროს ძალზე მნიშვნელოვანი პუნქტი და იქ იყო რეზიდენცია იმ ხუთი ეპისკოპოსიდან ერთერთის რეზიდენციად, რომელნიც ლაზიკის ეპარქიაში შედიოდნენ. საეკლესიო თვალსაზრისით ჭანიკა ლაზიკას მიეკუთვნებოდა“ (Н. Адонц, Армения в эпоху Юстиниана, СПб. 1908. стр.65). ს. ყაუხჩიშვილმა დიდი გამოკვლევა ჩაატარა იმის დასამტკიცებლად, რომ გუდაყვა თითქოსდა იყო საეპისკოპოსო კათედრა, და ეს იყო ზიგანა. ეს მტკიცება ძალზე ხელოვნურია. ასევე ხელოვნურია საისინის გამოცხადება ცაიშის კათედრად. როდოპოლისისა კი – ვარდციხედ. საქმე ისაა, რომ ვარციხე ბაღდადთან არ იწოდებოდა ვარდციხედ. პირიქით, ეტიმოლოგიურად ვარციხე არ არის ამოვარდნილი ქართული ტოპონიმების წარმოების წესიდან. ვარციხე ნაწარმოები არის ისე, როგორც მაგალითად ვარძია, ვარიანი, ვარკეთილი. როგორც ვარძია არ იყო „ვარძია“, ანდა ვარიანი – „ვარდიანი“, ვარკეთილი – „ვარდკეთილი“, ასევე ვარციხე არ ყოფილა „ვარდციხე“ ანუ როდოპოლისი.

ს. ყაუხჩიშვილის აღნიშნული ჰიპოთეზა შემდგომში საფუძვლად დაედო ისეთ მძიმე დასკვნებს, რომელთა მიხედვითაც თითქოსდა დასავლეთ საქართველო შედიოდა კონსტანტინო-



პოლის იურისდიქციაში და მისგან გათავისუფლდა IX-X სს-ში, თუმცა კი ს. ყაუხჩიშვილი პატიოსნად აღნიშნავდა ამის შესახებ: „ჯერჯერობით არავითარი მტკიცე დასაყრდენი არა გვაქვს ამ გეოგრაფიული პუნქტების ლოკალიზაციისთვის“ (გეორგიკა, ტ. IV, გვ. 189).

ამ მხრივ ჩვენ უფრო უნდა ვენდოთ უძველეს ქართულ წყაროებს, რომელნიც მიიხნევენ დასავლეთ საქართველოს ვიდრე მდინარეებამდე ეგრისწყლამდე და კლისურამდე მცხეთის იურისდიქციის ქვეშ მდებარე ტერიტორიად IV საუკუნიდანვე, ხოლო „ლაზიკაში ფასისის მიტროპოლიაში“ შემავალი როდოპოლისი, საისენთა, პეტრასა და ზიგანას საეპისკოპოსოები“ განლაგებულნი უნდა ყოფილიყვნენ მდ. ჭოროხის მარცხენა სანაპიროზე ტრაპეზუნტის მიმართულებით.

განსაკუთრებით გასაოცარი და შეიძლება ითქვას, რომ მიუღებელია ს. ყაუხჩიშვილის მიერ გამოცემულ ნოტიციათა ცხრილებში ბერძნულ ხელნაწერებში არსებული ცნობების თვითნებური შეცვლა. კერძოდ, VI და VIII ნოტიციების ხელნაწერებშია „ამისიის სებასტოპოლისის ავტოკეფალიური ეკლესია“ აქ სიტყვა „ამისია“ ს. ყაუხჩიშვილმა წაშალა და მის ნაცვლად დაწერა „აბასგია“ თანაც ბერძნული შრიფტით და ისე მიაწოდა მკითხველს, რის შედეგადაც მან და მასთან ერთად მთელმა საზოგადოებამ დაასკვნა, რომ თითქოსდა „აბასგიის ავტოკეფალური ეკლესია“ არსებობდა X ს-მდე, რაც საფიქრებელია, რომ არასწორია. დედნებში არ არის ასეთი მინიშნება, პირიქით, ნოტაციების სწორი წაკითხვა, ანუ წაკითხვა იმისა, რაც წერია, იძლევა საშუალებას, რომ გამართლდეს ძველი ქართული ისტორიოგრაფია, რომ VIII ს-ში, ბერძენთაგან აფხაზეთის საერისთავოს გათავისუფლებისა და მისთვის დასავლეთ საქართველოს მიწების გადაცემის შემდეგ მეფეების – არჩილისა

და მირის დროს, მოხდა საეკლესიო გაერთიანება – აბაზგიის ეკლესიისა და დასავლეთ საქართველოს (იქამდე ქართლის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში მყოფი) ეკლესიისა. იქამდე, როგორც ითქვა აბაზგიისა და ქართლის საზღვარი მდ. კლისურაზე გადიოდა.

კიდევ ერთხელ მივუბრუნდეთ სიტყვა „ფასისის“ განსაზღვრებას. მ. ბერძნიშვილი წერს, რომ ბერძნები „ფასისს“ უწოდებდნენ მდინარეებს 1) ყუბანს, 2) არაქსს, 3) ჭოროხს, 4) რიონს, 5) ჯუღლვას (მ. ბერძნიშვილი, ქალაქ ფასისის ისტორიისათვის, 1969, გვ. 88). ერთი სიტყვით, შავი ზღვის იმ სანაპიროს მდინარეებს, სადაც ქართულენოვანი მოსახლეობა ცხოვრობდა, რადგანაც ფუძექართული ენით პ. ინგოროყვას კვლევის თანახმად ფსა, ფშა აღნიშნავდა წყალს, უფრო ზუსტად კი მდინარის დელტას, მის შესართავს ზღვასთან, ანუ გაშლილ წყალს.

აღნიშნულ მდინარეთაგან „შეუღარებლად უფრო ხშირად იხსენიება ფასისის სახელით მდ. ჭოროხი... ამ ფასისის სათავედ სდებენ არმენიის მთებს ან მოსხიკეს მთებს. შაგულისხმოა, რომ ჭოროხის გაიგივება ფასისთან უფრო მყარია. ამ სახით იგი გვხვდება (თუ ქსენეფონტეს არ ჩავთვლით) ძვ. წელთაღრიცხვით III საუკუნიდან მოკიდებული ვიდრე ახალი წელთაღრიცხვის VI საუკუნემდე, დაწყებული ერისტოსენედან და დამთავრებული პროკოფი კესარიელით“ (იტყვ, გვ. 91).

ჭოროხის ქვემოთ მდებარე პუნქტები „ზიგანა“, „სებასტოპოლისი“, „პიტია“, „მოხორა“ შეტანილია ბიზანტიურ სამხედრო დანაყოფთა იმ ნუსხაში, რომელთა ჯარი მცირე არმენიაში იდგა (ტრაპეზუნტის ოლქში). ტრაპეზუნტის ოლქში მდებარე მცირე არმენიის ბიზანტიური ჯარის განლაგება არის შემდეგი: „არმენიის დუქსი, არმენიის სარდლის ხელქვეით არიან პონტოში – პონტოს პირველი ლეგიონის პრეფექტი დგას ტრაპეზუნტში, რაზმი რიხესი, რაზმი თეოდოსესი ...



ჯარი მცირე არმენიაში ასევე დგას პუნქტებში: პიტია (პიტიუნტი), ვალენტა, ესიპორტო, პარამბოლე, სებასტოპოლისი, ზიგანე, მოხორა“ (გეორგიკა, ტ.I, 1961, გვ. 175). ისინი განლაგებული იყვნენ ტრაპეზუნტი მხარის ოლქში, რომელსაც მცირე არმენია ერქვა.

აქ მოხსენებული „ზიგანე“, რომელშიც იდგა ბიზანტიის ჯარი და იყო ეპისკოპოსის კათედრა, ნ. აღონცის მტკიცებით მდებარეობდა ტრაპეზუნტის გზაზე. აქვე იყო მის არეალში ლაზიკის სხვა ოთხი საეპისკოპოსო და არა რიონის ხეობაში და დასავლეთ საქართველოში. აქ ყოფილა ზიგანის მთა, უღელტეხილი, სოფელი. ეს სახელი დღემდე ეწოდება ამ სოფელს და მთას! ლაზეთის საეპისკოპოსო ცენტრი „ზიგანე“, აღონცის აზრით, სწორედ აქ ტრაპიზონთან იყო (იქვე, გვ. 176)

„მოხორა“ ასევე საეპისკოპოსო ცენტრი და ბიზანტიის კოპორტის ბანაკი ყოფილა ზიგანის მარჯვნივ (იქვე, გვ. 177).

უსუპორტი – საეპისკოპოსო ცენტრი და ბიზანტიის ჯარის ბანაკიც აქვეა, ესაა „არრიანა“, შემდეგდროინდელი „სუსარმია“, ახლანდელი „სიურმენე“ ნავსადგური ტრაპეზუნტის მარჯვნივ (იქვე, გვ. 177). ესაა საისინის კათედრა.

აქვე, ანუ ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიაში, იყო „პიტია“ და „სებასტოპოლი“, რადგანაც აღნიშნული ბიზანტიური ჯარების განლაგების წესის შედგენის დროს აბაზგიის პიტიუნტსა და სებასტოპოლზე ბიზანტიას ხელი არ მიუწვდებოდა (იქვე, გვ. 177). აღსანიშნავია, რომ არქეოლოგიური მონაცემებით ფაქტი აბაზგიის პიტიუნტში ბიზანტიური რაზმის („ალას“) დაბანაკებისა არ დასტურდება. (გ. ლორთქიფანიძე, ბიჭვინთის ნაქალაქარი, 1991. გვ. 59, 172)

ფასისი ტრაპეზუნტის ოლქში რომ მდებარეობდა, ამას უნდა მიუთითებდეს თემისტიოსის წერილიც – „ფასისის მახლობლად, სადაც არგომ თესალიიდან წამოსულმა დაისადგურა... იქ სადაც ცნობილია,

თერმოლონტი, ამაზონთ საქმეები და თემისკირი... სიბრძნემ და სათნოებამ აქციეს მუხების ტაძრად იმ ერთი კაცისა, რომელიც დამკვიდრდა კოლხებისა და არმენიელების ქვეყანაში“ (გეორგიკა, I, 1961, გვ. 50). მაშასადამე, ქალაქ ფასისთან არის ადგილები – თემისკირი და თერმოლონტი. ისაა „კოლხებისა და არმენიელების ქვეყანაში“. ფოთი არასოდეს ყოფილა არმენიელების ქვეყანაში შემავალი ქალაქი, ტრაპეზუნტის ოლქში კი ნამდვილად იყო რეგიონი სახელწოდებით „მცირე არმენია“. სხვათა შორის ქ. ტრაპიზონთან იყო ცნობილი ადგილები – თერმოლონტი და თემისკირა და არა ფოთთან. თემისტიოსის წერილიდან ჩანს, რომ კოლხეთის ცნობილი რიტორიკული სკოლა მდებარეობდა ქართველი ერის უძველეს ქვეყანაში, ლაზიკაში, რომელსაც ძველი მთარგმნელები უწოდებდნენ „სოფელი მეგრელთა“. ეს იყო ტრაპიზონის ოლქი.

ასე რომ, კონსტანტინოპოლურ საეპისკოპოსოთა განლაგების ნუსხებში მოხსენიებული ფასისის, ზიგანას, საისინის თუ როდოპოლისის კათედრები არ იყვნენ რიონის ხეობაში და დასავლეთ საქართველოში, ამიტომაც სწორია ძველი ქართული ისტორიოგრაფია, როცა ის დასავლეთ საქართველოს ქვემო იბერიას უწოდებს.

დოსითეოსი და ქრისანთო ანტიოქიისა და იერუსალიმის პატრიარქები XVII ს-ში ბერძნული წყაროების შესწავლის შედეგად აცხადებდნენ, რომ იმ ეკლესიას, რომელსაც ქართველები „აფხაზეთის საკათალიკოსოს“ უწოდებენ, ბერძნულ და ბიზანტიურ წყაროებში ეწოდება „ქვემო იბერიის ეკლესია“, „ქვემო იბერიის საარქიეპისკოპოსო“ ჯერ კიდევ ლევ ისაფროსის დროიდან, VIII ს-დან. ვინაიდან იბერიას აქვს ორი გეოგრაფიული მხარე – ერთს, ე.ი. აღმ. საქართველოს ეწოდება „ზემო იბერია“, ხოლო მეორეს, ე.ი. დას. საქართველოს – „ქვემო იბერია“, იბერიელ ხალხს გარკვეული დროიდან ორი საკათალიკოსო ჰქონდა და ერთი უზენაესი პატრიარქი (მიტრო-



პოლიტი მაქსიმე, „ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია“, ათენი, 1966, გვ. 48).

ამ თვალსაზრისში, როგორც ითქვა, ეჭვი შეიტანეს XX ს-ის დასაწყისში ნ. მარის „ქართიზაციის“ თეორიის შედეგად, რომლის მიხედვითაც ქართული ენა არის მხოლოდ შიდა ქართლის მოსახლეობის ენა, რომელმაც თავისი ენა და კულტურა IX-X სს-ში მცხეთის საკათალიკოსოს დახმარებით განავრცო მეზობელ ქვეყნებში, კერძოდ ჰერეთში, ქვემო ქართლში, ტაო-კლარჯეთსა, აღმ. საქართველოს მთიანეთსა და დას. საქართველოში. ეს მოსაზრება იქცა ურყველ დოგმად, რომელიც ასახულია ქართულ ენციკლოპედიებსა და საქართველოს ისტორიის ნარკვევებში. მაგ. „მცხეთა ჯერ ენობრივად (ეთნიკურ ნიადაგზე დაყრდნობით) შეიჭრა ლიხთიმერეთში, წამოაყენა ფორმულა თავისი ორგანიზაციული გაბატონების დასაფუძნებლად“ (საქ. ისტ. ნარკვ. II, 1973, გვ. 586). როცა ამ უმართებულო თვალსაზრისს ავითარებს ქართული საბჭოური სკოლა, რაღასაკვირველია, მასზე დაყრდნობით მომზადებული «Православная энциклопедия»-ს სტატიები?

აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა დას. საქართველოში მასობრივად რომ გადასახლებულიყო IX-X სს-ში, ეს უთუოდ ეკოდინებოდა X ს-ის ქართული ეკლესიის ისტორიის სომეხ მკვლევარს უხტანესს, რომელიც საგანგებოდ იკვლევდა ქართველ-სომეხთა საეკლესიო განხეთქილების საკითხს. ის ეხება ქართველთა ეთნიკურ ვინაობას და სწორედ X ს-ში წერს, „ივერიელები ის ხალხია, რომელიც პონტოს ზღვის პირზე დაასახლა ნაბუქოდონოსორმა, სადაც ეს ხალხი განმრავლდა, და განვირცო სომხეთამდე“ (უხტანესი, განყოფისათვის სომეხთა და ქართველთა, გვ. 67).

ასეთია X ს-ის სომეხი ისტორიკოსის აზრი. არც სომხურ და არც ბერძნულ-ბიზანტიურ წყაროებში ოდნავი მითითებაც კი არ არის იმისა, რომ აღმ. საქართველოს მოსახლეობა გადა-

სახლდა დასავლეთ საქართველოში, როგორც ამის შესახებ წერს «Православная энциклопедия». სომეხ მემატიანეთა ცნობით, ადგილი ჰქონდა პირიქითა მოძრაობას, დასავლეთიდან აღმოსავლეთით. აქ უნდა ითქვას, რომ დას. საქართველოს მოსახლეობასაც I ს-ში იბერიულ ტომებად მიიჩნევდნენ. მაგ. სტრაბონის დროს, I ს-ში, ბერძენი ისტორიკოსებისა და მეცნიერების ერთი ნაწილი სვანურ ტომებს იბერიელებად მიიჩნევდა. ამიტომაც წერდა სტრაბონი, რომ „ზოგიერთები მათ იბერიელებს უწოდებენ“ (სტრაბონი, XI, 2,19). ეს იბერიელებად წოდებული სვანები კი, სტრაბონისავე ცნობით, ბატონობდნენ ყველა მეზობელ ტომზე და ცხოვრობდნენ ვრცელ ტერიტორიაზე აფხაზეთის ბიჭვინთიდან (პიტუნტიდან) სოხუმამდე (დიოსკურიამდე). ცხადია, სვანები უცხოელებისათვის იბერიელები იყვნენ თავიანთი ენითა და კულტურით. ქართულენოვანი უნდა ყოფილიყვნენ სტრაბონისავე ჩვენებით შიდა კოლხეთში მცხოვრები მესხებიც. სტრაბონისავე სიტყვით, აქ „მოსხთა ქვეყანაში“ იყო კოლხეთის უმთავრესი „ლევკოთეას“ სალოცავი. სწორედ იბერიელებად სახელდებული სვანები, მესხები, ქვემო იბერები ანუ ლაზები იყვნენ ჯერ კიდევ არადიფერენცირებული ფუძე-ქართული ენის მატარებლები, რომელსაც დაეფუძნა ძვ. ქართული საეკლესიო ლიტურგიკული ენა, რომლის შექმნა შემუშავებაშიც ივ. ჯავახიშვილის სიტყვით მეგრელებსაც და სვანებსაც მიუღიათ მონაწილეობა. ლოგორც ჩვენი გამოკვლევებიდან ჩანს, პეტრე იბერის აღმზრდელი და მოძღვარი იოანე ლაზი იყო წმ. წერილის ქართველ მთარგმნელთა იმ პლიადის მეთაური, რომელმაც IV-V სს-ის მიჯნაზე ქართულ ენაზე უზადოდ გადმოიღო წმ. სახარება, ძვ. და ახ. აღთქმის წიგნები. (ა. ჯაფარიძე, ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის, 2002, გვ. 20). ამით იყო გამოწვეული, რომ უძველესი ხანიდან, ვიდრე XIX-XX სს-მდე, რო-



გორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოს ყველა კუთხეში, მათ შორის აფხაზეთსა, სვანეთსა და სამეგრელოში საეკლესიო და სალიტერატურო საჭიროებისათვის მხოლოდ ძვ. ქართული ენა გამოიყენებოდა. მიზეზი ამისა იყო არა ქართიზაცია აღნიშნული ტომებისა, არამედ ის, რომ ეს ენა არასდროს ყოფილა სატომო, ერთ-ერთი რომელიმე კუთხის ენა, არამედ ფუძექართული ენის განვითარებას წარმოადგენდა და საერთო-სახალხო ენა იყო ყველა ქართველური ტომისათვის.

ეკლესიის სწავლებით ქართულ ენას მფარველობდა თვით დედადვთისმშობელი. ექვთიმე ათონელს დვთისმშობლის გამოცხადებით მიეცა ქართული ენის ცოდნის ნიჭი. უფრო ადრე, IX ს-ში, ილარიონ ქართველის ეპოქაში ყოვლადწმინდა დვთისმშობელმა თავისი გამოცხადებით დაიცვა უცხოეთში ქართულენოვანი წირვა-ლოცვა. კიდევ უფრო ადრე, ქართველთა საეკლესიო პატივისცემა ამ ენისადმი დამოწმებულია ისეთ უკვდავ ქმნილებაში, როგორცაა „ქებაი და ღიდებაი ქართულისა ენისაი“.

ვმადლობთ უფალს, რომ დადგა უამბო საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა, აღარ არის ის საბჭოური-იმპერიული ათეისტური დაუძლეველი მიჯნა, რომელიც აშორებდა ერთმანეთს მეცნიერებასა და სარწმუნოებას, მაგრამ ჩანს, ჯერ კიდევ დასაძლევია ჩვენს ცნობიერებაში შემორჩენილი მისი ნაშთები. მეცნიერების და სარწმუნოების ურთიერთდაახლოება XX ს-ში კარგად შეძლეს ფილოსოფოსებმა და ფიზიკოსებმა, იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი დღევანდელი კონფერენციაც თავის სიტყვას იტყვის ამ მიმართულებით.

„საქართველოს რესპუბლიკა“, 2006, 1-8 მარტი, №42-48.

სახელმწიფო ენა – საქართველოში მოსახლეობის ინტეგრაციის, სამოქალაქო-სახობადროებრივი ერთიანობის მიღწევისა და კონფლიქტების დარეგულირების საშუალება

საქართველოს წმიდა ეკლესია ათასწლეულთა მანძილზე იყო და არის საქართველოს სახელმწიფოებრიობის მშენებელი მნიშვნელოვანი ძალა. ყოველი დამპყრობელი იმპერია ქვეყნის ოკუპაციის შემდეგ უპირველეს ყოვლისა ქართულ საეკლესიო სისტემას ანადგურებდა. ასე მოიქცა რუსეთის იმპერია XIX ს-ში, როცა ავტოკეფალიაც გააუქმა.

XX ს-ის დასაწყისში საქართველოს სახელმწიფოს აღდგენის დიადი საქმის უპირველესი ინიციატორი და ფუძემდებელი იყო საქართველოს ეკლესია, როცა XX ს-ის დასაწყისში მოსახლეობის ყველა ფენა მიემხრო სოციალისტურ მიმართულებას, რომელთაც პარტიების ჩაგონებით არ სურდათ საქართველოს დამოუკიდებლობაზე მსჯელობაც კი, ერთი-ორი ინტელიგენტის გარდა, ერთადერთი რეალური მძლავრი ძალა, რომელიც უწყვეტად ითხოვდა იმჟამინდელი თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების გაერთიანებით ჯერ საფუძველი დადებოდა საქართველოს ავტონომიას, შემდეგ კი მის დამოუკიდებლობას – იყო საქართველოს ეკლესია, მისი საეკლესიო კრებები. ამ ფაქტმა ჩვენი სამღვდელთა მისი მიმართ მტრულად განაწყო რუსეთის საიმპერიო წრეები, მაგრამ მას შემდეგ, რაც საქართველოს ხელმეორე ოკუპაცია ევროპულ სახელმწიფოთა წინაშე მწვავედ გააპროტესტა წმიდა ამბროსი ხელაიამ, ახლა უკვე წითელი რუსეთის იმპერიამ დაიწყო ეკლესიის უკიდურესი დევნა. მაგრამ ცხადია, ქრისტეს სარწმუნოების მტკიცე კლდეზე მდგარ ეკლესიას ბრჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერ მოერეოდნენ.

ამ ბოლო წლებშიც კი, ჩვენმა წმიდა ეკლესიამ და მისმა სახელო-



ვანმა მეთაურმა უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ რამდენჯერმე იხსნა ჩვენი ქვეყანა დესტაბილიზაციის მძლავრი რყევებისაგან, რამაც განამტკიცა ჩვენი სახელმწიფოებრიობა.

ათეიზმის ეპოქაში საზოგადოების ყველა ფენა, მუშები, გლეხები და ე.წ. ფენა ინტელიგენცია სრულიად დაიმორჩილა საბჭოთა სისტემამ, ერთადერთი საქართველოს ეკლესია ემიჯნებოდა „ბოროტების იმპერიას“ – ამის დავიწყება არ შეიძლება.

ევროპული ღირებულებები ეფუძნება ქრისტეს წმიდა მცნებებს, ქრისტიანობას, მასზეა აგებული ევროპული ცივილიზაცია. წმიდა ნინოსა და მეფე მირიანის მიერ ქრისტიანობა იქცა სახელმწიფო სარწმუნოებად, ამით საქართველო გადაიქცა ევროპული სივრცის ბუნებრივ ნაწილად, აღმოსავლეთში მის ფორპოსტად, რადგანაც კავკასიაში მხოლოდ საქართველო იყო ერთადერთი ქრისტიანული სახელმწიფო ბოლო ათასწლეულში.

XV ს-დან ბიზანტიის ქრისტიანული სახელმწიფოს დამხობისა და მის ადგილას მაჰმადიანური ქვეყნების ჩამოყალიბების შემდეგ ერთმანეთს მოწყდა ევროპა და საქართველო. ჩვენი ხალხი მუდამ ცდილობდა კვლავ დაბრუნებოდა თავის ბუნებრივ მოკავშირეებს, თავის ევროპულ სახლს. მხოლოდ ამჟამად, XXI ს-ის დასაწყისში მოგვეცა ამის საშუალება – რაც გვაიმედებს, გვახარებს და გვჯერა თავის ევროპულ სახლში კიდევ უფრო გაძლიერდება ქართველთა კულტურა და მისი სახელმწიფო და ერი, ისე, როგორც მართლმადიდებელი ბერძნებისა, რუმინეთისა, ბულგარეთისა და სხვათა.

ჩვენმა ქვეყანამ ბევრი რამ უნდა ისწავლოს ევროპის ისტორიული გამოცდილებიდან. ეს ითქმის იმ დამოკიდებულების შესახებაც, რომელიც არ-

სებობს ევროპაში სახელმწიფო ენების მიმართ.

ევროპულ ქვეყნებში სახელმწიფო ენა გამოიყენება სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის, ქვეყნის შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების ინტეგრაციისათვის, სახელმწიფო ენის გათავისებით ისინი გადაიქცევიან ერთიანი, მთელი ქვეყნის მომცველი კულტურის თანამონაწილეებად.

მთელი ქვეყნის მომცველი ერთიანი კულტურის ჩამოყალიბებას ევროპულ ქვეყნებში თავისი ისტორია გააჩნდა.

შუა საუკუნეთა ასწლოვანმა და სხვა მრავალმა ომმა ევროპა დათრგუნა. განათლებულ XIX საუკუნეში პოლიტიკოსები ეძებდნენ გზებს, რათა შეწყვეტილიყო ომები და მშვიდობას დაესაღწერებინა. ამ მიზნით XX ს-ში შეიქმნა „ერთა ლიგა“ და „გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია“, რომელთა მთავარი დანიშნულება იყო ერთაშორისი მშვიდობა.

მშვიდობის მისაღწევი საშუალებების ძიებისას მეცნიერებმა და პოლიტიკოსებმა დაასკვნეს, რომ ომების ძირითადი მიზეზი იყო თვითგამორკვეულ ერთა მისწრაფება საკუთარი სახელმწიფოს დასაფუძნებლად. საერთაშორისო საზოგადოება თანდათან დარწმუნდა, რომ მშვიდობის მისაღწევად საჭირო იყო, რათა ყოველ ერს ჰქონოდა საკუთარი სახელმწიფო.

„ყოველ ერს - საკუთარი სახელმწიფო“ - ეს დევიზი თანდათან იქცა რეალობად. დიდმა იმპერიებმა გაათავისუფლეს ყოფილი კოლონიები და იქ მცხოვრებ ერებს საკუთარი სახელმწიფოები ჩამოუყალიბეს. ევროპაშიც მრავალი ახალი სახელმწიფო ჩამოყალიბდა იქ მცხოვრები ყოველი ერისათვის. ეს პროცესი მსოფლიო მშვიდობის კარგი საშუალება აღმოჩნდა.

მაშასადამე, ერთა მიმართ თანამედროვე ევროპული დევიზი ასეთია -



„თითოეულ ერს საკუთარი სახელმწიფო“ – საყოველთაო სტაბილურობისა და მშვიდობისათვის.

ამასთან დაკავშირებით, ისმის კითხვა, თუკი ყოველ ერს მიეცემა საკუთარი სახელმწიფო ამ სახელმწიფოს შიგნით მცხოვრებ ეთნოსებს ხომ არ მიენიჭებათ ასეთივე უფლება საკუთარი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისა? სახელმწიფოს შიგნით ხომ არ წარმოშობა დესტაბილიზაციის ახალ კერები?

ამასთან დაკავშირებით დიდი ხანია ჩამოყალიბდა წესი - როცა რომელიმე ერს მიეცემა საკუთარი სახელმწიფო აღიარებული საზღვრებით, მან, როგორც დომინანტმა ერმა უნდა შეძლოს თავისი სახელმწიფოს შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნოსების ინტეგრაცია, მათი კულტურული გაერთიანება და სახელმწიფოს ერთგულ მოქალაქეებად გარდაქმნა საკუთარი ენისა და კულტურის განვრცობით.

მაგალითად, ვთქვათ საფრანგეთში ფრანგმა დომინანტმა კულტურულმა ძალამ უნდა შეძლოს საფრანგეთში მცხოვრები ვთქვათ არაბების ან სხვა ეთნოსების შეყვანა ფრანგული კულტურის წიაღში, ფრანგული ენის შეთვისებით, მისი გათავისებით.

ამიტომაცაა, რომ ვთქვათ საბერძნეთში – ბერძნული ენა მისი ყოველი მოქალაქის ინტეგრაციისა და კონსოლიდაციის საშუალებაა, ბერძნული ენა - საბერძნეთის ყოველი მოქალაქის ენაა, ამიტომაც სახელმწიფო ენა იქ არის ეთნიკური კონფლიქტებისაგან გათავისუფლებისა და სამოქალაქო ერთიანობის მიღწევის საშუალება.

ყველა ქვეყანაში - სახელმწიფო ენა არის სამოქალაქო საზოგადოების, კონფლიქტების დარეგულირების, მისი თავიდან არიდების საშუალება. სამოქალაქო ერთიანობა მხოლოდ სახელმწიფო ენის გავრცელების შედეგად მიიღწევა.

მაგალითად, ამჟამინდელ საქართველოში, როგორც ცნობილია, მთელი

რეგიონები არსებობს, სადაც სახელმწიფო ენა არ არის ამ რეგიონების მოსახლეობის ენა. ქართული ენა ამ რეგიონებში, როგორც ცნობილია, არ იციან. ევროპული ტიპის სახელმწიფოში ასეთი მდგომარეობა არ შეიძლება არსებობდეს, როგორც ვთქვათ, ევროპულ ქვეყნებში ქვეყნის დომინანტ ერებს ავალდებულებენ თავიანთი ენითა და კულტურით გაამთლიანონ ქვეყნის მოსახლეობა აქციონ ქვეყნის ერთგულ მოქალაქეებად. გამონაკლისია კონფედერაციული სახელმწიფოები, რომელნიც სხვადასხვა ერების ურთიერთშეთანხმებითაა გაერთიანებული.

აღსანიშნავია, რომ XIX საუკუნემდე, რუსების შემოსვლამდე ქართული ენა იცოდა საქართველოში მცხოვრებმა ყველა ეთნიკურმა ჯგუფმა, თბილისელი სომხები და ასევე საერთოდ საქართველოში მცხოვრები სომხები შესანიშნავად ფლობდნენ ქართულს, ასევე ოსების, მუსულმანების და აფხაზების განათლებული ფენები და საზოგადოდ ხალხი. უფრო მეტიც, რუსების შემოსვლამდე ქართული ენა მთელი კავკასიისათვის ერთაშორისი ურთიერთობის ენა იყო. მაგრამ საქართველოში ორ საუკუნოვანი ბატონობის შემდეგ, XXI საუკუნეში, როგორც ითქვა ქართული ენა - არ იციან, ანდა ძალზე ცუდად იციან საქართველოში მცხოვრებმა ეთნოსებმა. ევროპული მიდგომა ამ საკითხისადმი გვაავალდებულებს – სახელმწიფო ქართული ენის საშუალებით ქვეყნის ერთგულ და შემოქმედ მოქალაქეებად გავაერთიანოთ ყველა ეთნოსი, სახელმწიფო ქართული ენის საშუალებით უნდა მოხდეს სამოქალაქო საზოგადოებრივი ერთიანობის მიღწევა, მოსახლეობის ინტეგრაცია, ეთნოგაუცხოების დაძლევა.

კონფლიქტების ერთ-ერთი წყარო არის გაუცხოება, როცა ეთნიკურმა ჯგუფმა, იმის გამო, რომ არ ფლობს სახელმწიფო ენას, არ იცის დომინანტი ერის მიზნები, მისწრაფებები, ის გაუცხოებულია, და უცოდინარობის გამო უნდობლობითაა გამსჭვალული,



ამ დროს შეუძლებელია სამოქალაქო მთლიანობის მიღწევა.

ამასთან დაკავშირებით, მისასაღმებელია ჩვენი სახელმწიფოს მეცადინეობა, რათა სახელმწიფო ენა გაგრძელდეს რეგიონებში, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი, საჭიროა მეტი მუშაობა.

როგორც მოგეხსენებათ, მე ვარ მანგლის-წალკის ეპარქიის მმართველი, ვიცნობ ამ რეგიონს. წალკის რაიონში ცხოვრობდა 80 000-მდე ბერძენი, ქართული ენის უცოდინარობის გამო 90-იან წლებში ისინი უნდობლობით განეწყვნენ საქართველოს მიმართ, საბოლოოდ კი დაუბრუნდნენ ისტორიულ სამშობლოს. ერთი წალკელი ბერძენი ქალბატონი ამბობდა, რომ ამ გაუცხოებისა და ხალხის ტრაგედიის მიზეზი იყო სახელმწიფო, რომელმაც მათ სკოლებში არ ასწავლა ქართული ენა, არ გააცნო ქართული კულტურა. ამჟამადაც რეგიონები ითხოვენ და სურთ შეისწავლონ ქართული ენა. რუსეთის იმპერია ჩვენს ეთნოსებს მიზანმიმართულად არ ასწავლიდა ქართულ ენას, რასაც მოჰყვა გაუცხოება და კონფლიქტები. ამის თავიდან აცილება შეიძლება ქართული სახელმწიფო ენის განვრცობით. საჭიროა გამოყენებული იქნას მასმედის საშუალებები. კომუნისტების მმართველობის დროს რადიო და ტელევიზორის ძირითადი ნაწილი ეჭირა რუსულენოვან გადაცემებს. ახლა საჭიროა ეს სივრცე შეივსოს არა ინგლისური ენით არამედ ქართული ენით, ქართულენოვანი გადაცემებით, ქართულენოვანი ფილმებით, ქართული სიმღერებით თუ მუსიკით.

ყოველ დომინანტ ერს - როგორც ითქვა ევალება საკუთარი ენის განვრცობა საკუთარ სახელმწიფოში - ეს მოვალეობა ჩვენც უნდა შევასრულოთ. ამას გვავალებს ევროპის სახელმწიფოებრივი გამოცდილება. ეს ჩვენი ვალდებულებაა საქართველოში მშვიდობისა და სტაბილურობის

მისაღწევად. ევროპა არ ითხოვს ჩვენს ბილინგვიზმს, ევროპა ითხოვს საქართველოში მშვიდობას, მის სტაბილურობას, აქ კი ასპარეზი ეხსნება ქართულ ენასა და კულტურას.

საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაცია ერთიანი კულტურით - ეს ჩვენი ვალდებულებაა. ეს ჩვენ უნდა შევძლოთ.

რუსეთის იმპერიამ საქართველოს მთელი მოსახლეობის ყველა ეთნიკური ჯგუფის გამაერთიანებელ ქართული ენას ჩამოართვა ეს ფუნქცია და მის ნაცვლად ერთა შორის ურთიერთობის საშუალებად დანერგა რუსული ენა. ქართულ ენას აღარ ასწავლიდნენ საქართველოს რეგიონებში, ის მხოლოდ ქართველთა ჯგუფის ენად იქცა.

ენის მსგავსად საერთო ქართული კულტურა აერთიანებდა მთელ საქართველოს მოსახლეობას. საქართველოს ყოველ კუთხეში ათასწლეულთა მანძილზე მხოლოდ ქართული ენით ადიდებდნენ უფალს აფხაზეთის, სამეგრელოს, სვანეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა თუ ქართლ-კახეთის მოსახლეობა. ქართული კულტურა ყოველ კუთხეს აერთიანებდა, ის იყო საერთო კულტურა.

ძველ საქართველოში არასოდეს შექმნილა კუთხური, ლოკალური კულტურა.

მაგალითად, აფხაზეთში გაგრძელებული იყო არა აფხაზური კულტურა, არამედ ქართული. ასევე სხვა კუთხეებში არასოდეს შექმნილა არათუ რაიმე თხზულება, არამედ რაიმე წარწერაც კი ვთქვათ სვანურ, მეგრულ, კახურ ანდა მესხურ კილოზე. ქართული ენა და კულტურა ყოველ კუთხეში მიიჩნეოდა საერთო, ამავე დროს საკუთარ ენად, ხოლო ქართული კულტურა საერთო კულტურად. ასეთი სურათი დახვდათ რუსებს საქართველოში, მაგრამ მათთვის ეს მოუთმენელი იყო. „დაყავი და იბატონეს“ პოლიტიკის შესაბამისად საიმპერიო-სამეცნიერო წრეებს დაევალიათ ბრძოლა საერთო ქართული კულ-



ტურის წინააღმდეგ. პეტერბურგის უნივერსიტეტის კათედრის გამგემ პროფესორმა პატკანოვმა და მისმა მოწაფეებმა, მათ შორის ნ. მარმა, მათმა მიმდევრებმა, მათ შორის დეკანოზმა ვოსტორგოვმა მთელი მიმართულება შექმნეს მეცნიერებისა – ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორია, რომლის მიხედვით საქართველოს ყოველ კუთხეს უძველეს ხანაში თითქოსდა გააჩნდა საკუთარი კულტურა, რომელიც შემდეგ, თითქოს, შთანთქა „ქართის ტომის“ კულტურამ – ანუ ქართულმა კულტურამ, რომ თითქოსდა სულ სხვადასხვა წარმოშობის ხალხები არიან ქართლები და კახელები, სულ სხვა ხალხია სვანები და მეგრელები, რომ თითქოსდა ქართიზაციის შედეგად მათ თავს მოახვიეს ქართული ეკლესია და ქართული კულტურა. ამიტომაც მოითხოვდნენ ისინი, რომ ბიბლია თარგმნილიყო მეგრულად და სვანურად. ასეთივე მდგომარეობა გავრცელდა წითელი რუსეთის იმპერიაშიც. თავდაპირველად გამოაცხადეს და უდიდეს სამეცნიერო წარმატებად ჩათვალეს თეორია თითქოსდა დასავლეთ საქართველო თავდაპირველად დასახლებული იყო ადიღურ-აფხაზური ტომებით, თითქოსდა „ფს“ და „ყვა“ ტომონიმების სიტყვებამ ფაქტს ადასტურებდა. რომ ქუთაისიც კი აფხაზთა ეთნიკური ჯგუფის ქალაქი იყო და შემდეგ თითქოსდა IX-X საუკუნეებში ქართული ეკლესიის მძლავრობის შედეგად აფხაზეთში დაინერგა და გავრცელდა ქართული ენა და კულტურა. ეკლესიურადაც თითქოსდა დასავლეთ საქართველოში არ ვრცელდებოდა მცხეთის ე.ი. ქართული ეკლესიის იურისდიქცია, თითქოსდა მთელი დასავლეთ საქართველო IX-X საუკუნეებამდე იმყოფებოდა კონსტანტინოპოლის საეკლესიო იურისდიქციაში, იქ თითქოსდა ეკლესიებში წირვა-ლოცვა არა ქართულ ენაზე, არამედ ბერძნულ ენაზე და ადგილობრივ დიალექტებზე აღესრულებოდა და შემდგომ IX-X საუკუნეებიდან, თითქოსდა პროზელიტური ქართული ეკლესია

შეიჭრა დასავლეთ საქართველოში და იქიდან გააძევა ბერძნული საეკლესიო იერარქია. გააუქმა ბერძნულენოვანი წირვა-ლოცვა და დაინერგა ქართული. ეს ცრუ საეკლესიო თეორია უფრო მეტად გავრცელდა საბჭოთა ეპოქაში, და ეს ყალბი თეორია ნაციონალური წარმატებების შარავანდედით შეამკეს. მის შემდეგ რაც უკვე 60-70-იანი წლებიდან გამოიკვეთა აფხაზური სეპარატიზმი, ჩვენს სამეცნიერო წრეებში მიხვდნენ, რომ დასავლეთ საქართველოს თავდაპირველადვე ადიღურ-აფხაზების ცხოვრების შესახებ - აქეზებდა აფხაზთა სეპარატიზმს, ახლა უკვე ახალი თეორია შემუშავდა, თავისი არსით იგივე, თითქოსდა, დასავლეთ საქართველო - კოლხური კულტურის არეალი იყო, აღმოსავლეთ საქართველო - იბერიული კულტურის, ხოლო კახეთის დიდი ნაწილი ბოდბისა და დავით-გარეჯის ჩათვლით, თითქოსდა, ალბანური კულტურის არეალს წარმოადგენდა. ეს თეორია იმდენად გამყარდა, რომ ამჟამადაც კოლხების მემკვიდრეებად ერთ-ერთი ქართული კუთხე მოიაზრება, იბერიულისა კი მეორე. მაშინ როცა, როგორც ვთქვით იმთავითვე, ისტორიაში გამოჩენისთანავე ყველა ქართულ ტომსა და კუთხეს ერთი ენა და კულტურა აერთიანებდა. ამ საკითხს რომ ქართული ენა და კულტურა საქართველოს ყველა კუთხის გამაერთიანებელი იყო წარმართობის დროსაც კი - თავისი ნაშრომები მიუძღვნა დიდმა ივანე ჯავახიშვილმა. ჩვენ ვაცხადებთ - კოლხეთი ერქვა არა დასავლეთ საქართველოს ცალკე ადებულს, არამედ სრულიად საქართველოს ქრისტეშობამდე დიდი ხნით ადრე. იმჟამად სრულიად საქართველოს მოსახლეობას ერთი კულტურა – კოლხური კულტურა გააჩნდა, ამიტომაც აღმოჩნდა კიდევ კოლხური არქეოლოგიური საგანძურები აღმოსავლეთ საქართველოს მრავალ კუთხეში, მათ შორის სამაჩაბლოში და სევანის ტბის ჩრდილოეთით, ასევე ჭოროხის ხეობაში, ისტორიულ ლაზეთში ქართ-



ველთა უძველეს საცხოვრისში –
ორდუდან დასავლეთ საქართველოს
ჩათვლით. ასე, რომ თავის დროზე
კოლხეთი მთელ საქართველოს ერქვა,
ხოლო შემდეგ ეპოქაში ასევე იბერია
ერქვა არა მხოლოდ აღმოსავლეთ სა-
ქართველოს, არამედ სრულიად საქარ-
თველოს, ამ ეპოქაში გავრცელდა ქრის-
ტიანობა და ამიტომაც ქართულმა
ქრისტიანულმა კულტურამ მოიცვა
სრულიად საქართველო.

**საქართველოს სხვადასხვა კუ-
თხეებისთვის საკუთარი კულტურის
ძიება და ამ მოსაზრების განმტკიცება
მიიჩნევა ამჟამად პატრიოტიზმად,
მაგრამ ძველ საქართველოში არავის
უთარგმნია წმიდა წერილი კუთხურ
დიალექტებზე - რადგანაც მთელ ერს
ერთი კულტურა და ერთიანი
ეროვნული შემეცნება გააჩნდა.**

აი, ეს მოსპეს რუსეთის იმპერიის
მსახურებმა, ამჟამად კი - ქვემო ქართ-
ლსა თუ ჯავახეთში არა ქართული
კულტურით მთლიანდება საზოგა-
დოება, არამედ რეალურად ერთაშო-
რისი ურთიერთობის ენა არის რუსული
ენა. აი, აქ არის საჭირო ქართული
კულტურის გაძლიერება. მუშაობა,
რათა ქართული ენა კვლავაც გადაიქ-
ცეს საქართველოში ყველა კუთხის
მოსახლეობის ენად და რათა ქარ-
თულმა კულტურამ კვლავაც გააერ-
თიანოს საქართველო, ამინ.

25. XI. 2011

**წმინდა ამბროსი ხელაია
რეგიონალიზმის წინააღმდეგ**

(არა თვითმმართველი რეგიონები,
არამედ თვითმმართველი ქალაქები და
სოფლები)

საქართველოს ოკუპირებისთანავე,
1922 წლის აპრილის თვეში, დაარსდა
სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი,
ბოლშევიკები საქართველოს სხვა ტერი-
ტორიებსაც შეპირდნენ თვითმმართვე-
ლობას, ავტონომიური უფლებების
მინიჭებას, ამით შემფოთებული საქარ-
თველოს იმჟამინდელი პატრიარქი
წმინდა ამბროსი ხელაია იძულებული
გახდა ჩარეულიყო სახელმწიფო საქ-
მეებში და ეტვირთა ეროვნული ინტე-
რესების დაცვა საერთაშორისო ასპა-
რეზზე, ის ცხადია დააპატიმრეს.

სასამართლო პროცესზე წმინდა
ამბროსიმ კატეგორიული განცხადება
გააკეთა რეგიონების ავტონომიების
მიუღებლობის შესახებ, პატრიარქმა
ბრძანა: „რა საჭირო იყო საქართველოს
დაყოფა ავტონომიებად, განსაკუთრე-
ბით რა საჭირო იყო ოსეთისა და აჭა-
რის რესპუბლიკების დაარსება, ამჟა-
მად საჭიროა თუ არა ყველა მაზრას,
თემსა და სოფელს, ქონდეს ავტონო-
მიური უფლებები“ – ეს სიტყვები
ბრძანა პატრიარქმა 70 წლის წინ და
დღესაც, რადგან აყალიბებენ ახალ
ავტონომიურ და თვითმმართველ რეგ-
იონებს ალბათ ის იმავე კითხვას დას-
ვამდა.

ამჟამინდელი ე.წ. „მუნიციპალიტე-
ტების გაერთიანებით“ ჩამოყალიბე-
ბული თვითმმართველი რეგიონი იგივე,
რაც ბოლშევიკების მიერ ჩამოყალიბე-
ბული სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური
ოლქი. თუ ამჟამად თვითმმართველ
რეგიონებში ქმნიან „მუნიციპალიტეტთა
გაერთიანების საბჭოს“, იმჟამად შექ-
მნეს რეგიონის „სახალხო დეპუტატთა
საბჭო“.



1990 წელს სწორედ სამხრეთ ოსეთის დეპუტატთა საბჭომ მიიღო დადგენილება სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკად გარდაქმნის შესახებ. რუსეთის ფედერაციამ კი სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკა დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოაცხადა და დღეს იქ, საქართველოს უძველეს მიწაზე, რუსეთის ჯარია ჩაყენებული.

როგორც ძველად ბოლშევიკების დროს, ისე ამჟამადც ერთიანი იდეოლოგიის – „რეგიონებს მათი განვითარების მიზნით ვანიჭებთ თვითმმართველობას“.

ბერძნული სიტყვა ავტონომია, ქართულად ასე ითარგმნება – „საკუთარი კანონებით მართული, თვითმმართველი“, მაშასადამე თვითმმართველობა იგივეა, რაც ავტონომია. (ასევე განიმარტება ლექსიკონებშიც, ასევეა მითითებული, რომ თვითმმართველობისათვის მოძრაობა დაიწყო იტალიის ქალაქებში, რათა ქალაქის მმართველ წარჩინებულებს, ბურჟუებისათვისაც გაეზიარებინათ და ხშირად ბოლოს მთლიანად დაეთმოთ ძალაუფლება. ჩამოყალიბდა წარმომადგენლობითი ორგანოები შესაბამისი ავტონომიურობის ხარისხით, საბოლოოდ კი ეს პროცესი ასე განიმარტება, სახელმწიფო თავის ძალაუფლებას გადასცემს თვითმმართველი ანუ ავტონომიური ერთეულის წარმომადგენლობით ორგანოს).

წმინდა ამბროსი ხელაია ცხადია წინააღმდეგი იყო არა სოფლების ანდა ქალაქების თვითმმართველობისა, არამედ ეთნიკური ნიშნით ჩამოყალიბებული რეგიონებისა, როგორც იყო სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი. მისი დაპატიმრების შემდეგ პრესაში აცხადებდნენ, რომ ამ ოლქის დეპუტატთა საბჭო, მხოლოდ სოციალურ საკითხებზე იზრუნებდა, გაიყვანდა გზებს, წყლის არხებს, დაეხმარებოდა ხალხს მიწის დამუშავებისას და სხვა. და მას არ ექნებოდა უმადლესი სახელმწიფო ორგანოს ფუნქციები, მაგრამ ისტორიამ გვიჩვენა, რომ სამ-

წუხაროდ გამართლდა წმინდა ამბროსი ხელაიას შიში. 1990 წელს თვითმმართველი რეგიონის დეპუტატთა საბჭომ როგორც ითქვა, მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოდან თავისი რეგიონის გაყვანის შესახებ. ამჟამადც თუკი ჩამოყალიბდება თვითმმართველი რეგიონები, რუსეთის იმპერია და სხვა დანტერესებული სახელმწიფოები უთუოდ იპოვიან გზებს საქართველოდან ამ რეგიონების სამოსაშორებლად, თუ მაშინ ბოლშევიკებმა დიდი წინააღდეგობის გამო მხოლოდ სამი თვითმმართველი რეგიონი შექმნეს, ამჟამად აპირებენ აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების გარდა შეიქმნას 9 თვითმმართველი ანუ ავტონომიური რეგიონი. გურიისა, იმერეთისა, კახეთის, მცხეთა-მთიანეთისა, რაჭა-ლეჩხუმ ქვემო სვანეთისა, სამეგრელო ზემო სვანეთისა, სამცხე-ჯავახეთისა, ქვემო ქართლისა და შიდა ქართლისა.

იმჟამად წმინდა ამბროსი ხელაიას პოზიციით აღშფოთებული კომუნისტური საზოგადოება და პრესა პატრიარქს ბრალს სდებდა რომ ის შეეხოს სახელმწიფო საქმეებს, რომ რადგანაც მათ შეძლეს სახელმწიფოსგან ეკლესიის გამოყოფა, ამიტომაც ამბროსი ხელაიას უფლება არ ქონდა ჩარეულიყო სახელმწიფო საქმეებში. ამასთან დაკავშირებით ამბროსი ხელაიამ განაცხადა სასამართლოზე შემდეგი: „მქონდა თუ არა მე უფლება, როგორც სასულიერო პირს შევხებოდი პოლიტიკურ საკითხებს, მეუბნებიან, რომ ჩემს უფლებებს გადავაშეშე და ჩავერიე სახელმწიფო წყობილებისა და მართვა-გამგეობის საკითხებში, მართალია ჩვენ ვიცავთ პრინციპს მიეცი „კეისრისა კეისარს, და ღვთისა ღმერთს“, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ პირში წყალი ჩავიყენოთ და არა ვთქვათ რა, როდესაც ვხედავთ უსამართლობას, გარეშე ძალების მოძალეობას, ხალხის შევიწროებას, ერისათვის საზიანო შეცდომებს და საზოგადოდ არ ვიტვირთოთ ხალხის სამსახური,



მისი ინტერესების დაცვა და მისი მწუხარების საგანი არ ვამცნოთ ქვეყანას, ყველაფერს ამას ქრისტიანული მოძღვრება არ გვიკრძალავს, ქრისტეს ებრალებოდა ერი, მას ემსახურებოდა და მასზე ზრუნავდა. ბასილი დიდი, გრიგოლი დვთისმეტყველი და იოანე ოქროპირი, იბრძოდნენ ქვეყნის ხელისუფლების უსამართლობასთან. სამღვდელთა ყოველთვის იყო დამცველი საქართველოში თავისუფლების იდეისა. რუსების დამკვიდრების ხანაში ერის თავისუფლების დასაცავად ქუთათელი და გენათელი მიტროპოლიტები სათავეში ჩაუდგნენ ხალხის აჯანყებას რუსების წინააღმდეგ. გადასახლება უნდა ექვთიმე გენათელმა მოახერხა იმპერატორის ნახვა და მას ნერონი უწოდა, როგორც სარწმუნოებრივი ისე ისტორიული მაგალითები უფლებას მაძლევენ ხმის ამოდებისას, და ეკლესიას ევალება ეროვნული ინტერესების დაცვა“.

სამწუხაროა, რომ საუკუნის შემდეგ, დღეს იმავეს ვიმეორებთ, როგორც წმინდა ამბროსის მიაჩნდა რეგიონების ავტონომიები საშიშად და მიუღებლად საქართველოს მთლიანობისათვის, ასე მიგვაჩნია ჩვენ დღეს და ეს საკითხი არის არა სახელმწიფო ხელისუფლების პირადი საკითხი, არამედ ეროვნული საკითხი, იმ ერის მთლიანობისა, რომელიც ქმნის საქართველოს წმინდა ეკლესიას, რომლის მეთაურიც არის მაცხოვარი იესო ქრისტე. ამიტომაც მოუწოდა საქართველოს პატრიარქმა ილია II-მ ხელისუფლებას „არ დააჩქაროს თვითმმართველობის მიღების კოდექსი. ეს თუ განხორციელდა ჩვენ მივალთ საქართველოს დაშლამდე, ჩვენ არასდროს შევუბრუნებთ ამას და ყველაფერს გავაკეთებთ, რომ ეს არ შესრულდეს, ყველა რაიონი უშუალოდ უნდა დაუკავშირდეს ხელისუფლებას, მას არ სჭირდება შუა რგოლი, ხელისუფლებამ

თვითონ უნდა მიხედოს ყველა რაიონის გასაჭირს“.

ჩვენს ხელთ არის საქართველოს მთავრობის მიერ მომზადებული საქართველოს ორგანული კანონი, ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი, რომელიც დასამტკიცებლად გადაეცა საქართველოს პარლამენტს. ჩვენ გავეცანით ამ კოდექსს და მიმიცნია, რომ ეს არის საქართველოს დაშლის სამართლებრივი მექანიზმის შექმნის მცდელობა, ეს არის საქართველოს დანაწევრების დაკანონების მცდელობა.

როგორც აღვნიშნეთ, ჩვენ არ გვადეღვებს ქალაქებისა და სოფლების თვითმმართველობის შემოღება, არამედ გვადეღვებს საქართველოში ეთნიკური ნიშნით თვითმმართველი ანუ ავტონომიური რეგიონების ჩამოყალიბება. შეიცავს თუ არა ის სეპარატიზმის საფრთხეს? – მრავალმა ოფიციალურმა პირმა ამის შესახებ განაცხადა, რომ არ შეიცავს, მაგრამ თვით დოკუმენტის ავტორი, ანუ საქართველოს მთავრობა, ამ დოკუმენტის №161 მუხლში აცხადებს, რომ შეიცავს, ამ მუხლში ნათქვამი: „1. საკრებულოს დათხოვნა ან მისი საქმიანობის შეწყობა ხდება ... თუ წარმომადგენლობითი ორგანოს მოქმედებით საფრთხე შეექმნა ქვეყნის სუვერენიტეტს, ქვეყნის მთლიანობას, სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების კონსტიტუციურ უფლება-მოვალეობათა განხორციელებას“. თვით ეს კოდექსი აღიარებს, რომ მისი ამოქმედება შესაძლოა საფრთხის შემცველი იყოს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის და ქვეყნის სუვერენიტეტისათვის.

ამ დოკუმენტის მე-7 კარი ძალზედ სახიფათოა და ეს გულისხმობს რეგიონებში ეთნიკური ნიშნის მიხედვით ავტონომიური ოლქების ანუ რეგიონების ჩამოყალიბებას.

მე-7 კარის დასათაურება ასეთია: „მუნიციპალიტეტთა რეგიონული გაერთიანება“. მის I მუხლში ნათქვამია:



„გაერთიანების უფლებამოსილებათა განხორციელების ტერიტორია ემთხვევა სახელმწიფო რწმუნებულების-გუბერნატორის უფლებამოსილებათა განხორციელების ტერიტორიას. გაერთიანება წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს“.

167-ე მუხლის თანახმად გაერთიანების კოლეგიალური ორგანოა გაერთიანების საბჭო, გაერთიანება უფლებამოსილია „განახორციელოს და დაამტკიცოს რეგიონის განვითარების სტრატეგია“.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საბჭოს ფორმირების წესი. 169-ე მუხლის I-II პუნქტის თანახმად „საბჭოს ფორმირება ხდება მათში გაერთიანებული მუნიციპალიტეტების, საკრებულოების წევრთაგან, კერძოდ მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლების რაოდენობა განისაზღვრება თითოეულ მუნიციპალიტეტში რეგისტრირებულ ყოველ 10 000 ამომრჩეველზე საკრებულოს ერთი წევრით“. რეგიონთა მმართველი საბჭოს წევრების არჩევის ამ წესითაც სჩანს რომ რეგიონები თვითმმართველნი ანუ ავტონომიურები ხდებიან ეთნიკური ნიშნით. ავიღოთ მაგალითად ქვემო ქართლის რეგიონი, აქ საბჭოს წევრად აირჩევა 10 000 ამომრჩეველზე საკრებულოს 1 წევრი. ქვემო ქართლში საინტერნეტო მონაცემებით ცხოვრობს 300 000-მდე აზერბაიჯანელი (დაახლოებით 284 000) და 100 000 მდე ქართველი (დაახლოებით 94 000), აქედან ჩანს, რომ საბჭოში არჩევნების შემდეგ წარმომადგენელი დეპუტატების 2/3 ანუ საბჭოს უმრავლესობა მუდამ იქნებიან აზერბაიჯანელები, უმცირესობა კი ქართველები, შესაბამისი იქნება საბჭოს გადაწყვეტილებები. რუსეთის იმპერია (ან სხვა რომელიმე დაინტერესებული სახელმწიფო) მუდამ იპოვის გზებს და საშუალებებს რათა დაარწმუნოს საბჭოს უმრავლესობა, რომ მათი რეგიონის განვითარებისათვის უმჯობესი იქნება თუ რეგიონი გამოაცხადებს დამოუკიდებლობას ანდა შევა სხვა უფრო

მდიდარი, ძლიერი და სტაბილური სახელმწიფოს შემადგენლობაში. განა ასევე არ გამოყო ე.წ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურმა საოლქო საბჭომ თავისი რეგიონი?

30 წელზე მეტია მე სამხრეთ საქართველოს რეგიონების ეპისკოპოსი ვარ, ვიცნობ მრავალ აზერბაიჯანულ და სომხურ ოჯახს, მრავალ კათოლიკეს, ბერძენს და სხვებს და ჩემი დაკვირვებით დავრწმუნდი, რომ ხალხს არც აზერბაიჯანელს, არც სომხებს და არც სხვებს არ გააჩნიათ არავითარი სეპარატისტული განზრახვები, სეპარატიზმისკენ მათ უბიძგებს მთავრობიდან წამოსული შეუსაბამო ქმედებები, ეკონომიკის განუვითარებლობა, საცხოვრებელი პირობების მოუგვარებლობა და საქართველოს მთავრობის ინიციატივები, რომ მათგან ეთნიკური რეგიონები შექმნან. ეს ცხადია მათ თანდათანობით გაუღვივებს და ჩამოუყალიბებს სეპარატისტულ მიზნებს.

კოლექსის თანახმად რეგიონში საქართველოს მთავრობას წარმოადგენს სახელმწიფო რწმუნებულ-გუბერნატორი. ზოგიერთი მუხლის მიხედვით რეგიონის საბჭოს უფრო მეტი უფლებები აქვს ვიდრე გუბერნატორს. მაგალითად: ის მთავრობის წინაშე აყენებს საკითხს გუბერნატორის გადაყენებისა (მუხ. 172,ზ). გუბერნატორი პასუხისმგებელია საბჭოს მიერ დამტკიცებული საპროექტო განაცხადების აღსრულებაზე, საბჭო უფლებამოსილია გუბერნატორისგან მოითხოვოს ინფორმაცია, ხოლო გუბერნატორი ვალდებულია საბჭოს ათ დღეში მიაწოდოს ინფორმაცია და შესაბამისი ანგარიშით წარსდგეს საბჭოს წინაშე. (მუხლი 174).

175-ე მუხლით ის კიდევ უფრო ექვემდებარება საბჭოს – „საბჭოს გადაწყვეტილებების აღსრულებაზე პასუხისმგებელი არის სახელმწიფო რწმუნებული-გუბერნატორი“ (მუხ. 175.1).

გუბერნატორი „უზრუნველყოფს საბჭოს გადაწყვეტილებების აღსრულებას (მუხ. 175. 2,ა) აქედან ჩანს, რომ რეგიონის საკანონმდებლო (ანუ უფრო



ზუსტად, დადგენილებათა მიმღები) ორგანო არის საბჭო, ხოლო აღმასრულებელი არის გუბერნატორი და მისი ადმინისტრაცია, რომელიც წელიწადში არანაკლებ ერთხელ საბჭოს წარუდგენს საქმიანობის ანგარიშს. (მუხ. 175, 2, ე). 176-ე მუხლით მართალია მუნიციპალიტეტთა რეგიონულ გაერთიანებას საქართველოს მთავრობა აკონტროლებს, მაგრამ კოდექსში არაფერია ნათქვამი იმის შესახებ თუ რა არის ამ კონტროლის მექანიზმი.

ზემოთ ნათქვამებიდან ჩანს რომ კოდექსის რეალური მიზანი არის არა იმდენად ქალაქებისა და სოფლების თვითმმართველობების ჩამოყალიბება, არამედ ეთნიკური ავტონომიური რეგიონების ჩამოყალიბება. სამცხე ჯავახეთისა და ქვემო ქართლის გარდა, როგორც აღვნიშნეთ ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა და სხვათა. აქედანაც ჩანს, რომ დოკუმენტის ავტორებს, ქართლები, კახელები, იმერლები და სხვები ეთნიკურ ჯგუფებად მიაჩნიათ და თუ ასეა, მაშინ ისინი უნდა ცდილობდნენ არა ერთმანეთისაგან მათ დაცალკევებას ტერიტორიული ავტონომიებით, არამედ მათ ინტეგრაციას და ერთიან ნაციად გადაქცევას.

„ქართველი ნაციის კონსოლიდაცია“ – ყოვლად მიუღებლად მიაჩნია რუსეთის ფედერაციის ერთ-ერთ იდეოლოგს, ვინმე რ. ვახიტოვს, რომელმაც შესაბამისი წერილი დაბეჭდა მოსკოვის ლიტერატურნაია გაზეტაში და გააჟღერა, რომ რუსეთის იმპერიის ნებაა – „არ დაუშვას ქართველი ნაციის კონსოლიდაცია“, ამ წერილში ის მოუწოდებს ქვემო ქართლის რეგიონის აზერბაიჯანულ უმრავლესობას, მოითხოვონ ავტონომიის შექმნა. ის მოითხოვს აჭარის ავტონომიის უფლებების გაზრდას. ვრცლად მსჯელობს იმის შესახებ, რომ ერთმანეთისგან განსხვავდებიან, როგორც ის ამბობს, „ქართველები და სვანები“, კახელები, იმერლები, მეგრელები და სხვები, რომ

ისინი სხვადასხვა ეთნოსები არიან, წინასწარმეტყველებს საქართველოს დაშლა-დანაწევრებას ამ ნიშნით, და აუღერებს მოსკოვის გეგმას საქართველოში, ავტონომიური რეგიონების შექმნისა. მას 2009 წლის იანვარში უპასუხეს აკადემიკოსმა მარიამ ლორთქიფანიძემ და პროფესორმა გიორგი ოთხმეზურმა და მეც მათ შორის.

ქართველი ერის კონსოლიდაციის დაბალი დონე აიშლებოდა იმპერიალისტებს, რომ საქართველო დაიშლება შინაგანი წინააღმდეგობით, მათი ერთი იდეოლოგი ბოროზდინი, ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში წერდა – „შუა საუკუნეთა საქართველოს ისტორია სხვა არა იყო რა თუ არა მუდმივი ომები. პატარა სამთავროები: იმერეთისა, სვანეთისა, გურიისა, სამეგრელოისა და აფხაზეთისა სულმუდამ ერთმანეთს ებრძოდნენ, ერთი-მეორეს სწეწავდნენ, ძნელი იყო კაცს გაეგო მათის დაუცხრომელის ბრძოლის მიზეზი და მებრძოლნი როგორმე შეერიგებინა“ (კ. ბოროზდინი, სამეგრელო და სვანეთი, 1934, გვ. 258). ახლაც დიდი იმედი აქვთ რომ არაკონსოლიდირებული ქართველი ერი დაიშლება. მისმა მთავრობებმა ვერ შესძლეს ხალხის ნამდვილი სურვილის აღსრულება, ანუ ეკონომიკის აღზევება. ამის გამო ხალხი აღარ მრავლდება, სოფლები და რეგიონები ცარიელდება და სამუშაოს საძებნელად უცხოეთში გარბის, ხალხი მათ-შორის რეგიონებში მცხოვრებნი, ითხოვენ არა ახალი ადმინისტრაციული ერთეულების ჩამოყალიბებას, არამედ ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას, რათა ახალგაზრდებმა დაგეგმონ თავიანთი ოჯახების შექმნა და ქვეყანაში არ იყოს ასეულ-ათასობით დაუქორწინებელი ქალი და ვაჟი და წელიწადში არ კეთდებოდეს ასეულ-ათასობით აბორტი. დაცარიელებულ რაჭის რეგიონს ვთქვათ ავტონომია ესაჭიროება? თუ ეკონომიკის აღორძინება მიმართული



ხალხის გამრავლებისაკენ! ინტერნეტში დევს საბუთი რომელშიც ასახულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის შეშფოთება, რომ 2050 წლისთვის კიდევ ორი მილიონით შემცირდება ქართველთა რაოდენობა. შეიქმნება საფრთხე, რომ თვითონ ქართველები საქართველოში ეთნიკურ უმცირესობად იქცევიან, ამ საკითხებზე უფრო მეტად არის საჭირო პარლამენტში პროექტების წარდგენა.

პროექტში შეიძლება უკლებლივ დარჩეს მუხლები სოფლებისა და ქალაქების თვითმმართველობის შესახებ, მაგრამ ამოღებული უნდა იქნას VII კარი მთლიანად, რომელიც ითვალისწინებს საქართველოში თვითმმართველი ანუ ავტონომიური რეგიონების შექმნას ეთნიკური ნიშნით. ერთ-ერთმა ლიდერმა განაცხადა რომ ამ საბჭოს დაერქმევა საკონსულტაციო საბჭო, მაგრამ ეს ამ საბჭოს რეგიონალურ მნიშვნელობას არ ცვლის, მიუხედავად იმისა თუ მას რა დაერქმევა მაინც ყალიბდება თვითმმართველი რეგიონი ეთნიკური ნიშნით. ზოგჯერ ამბობენ თითქოს და საქართველოს დაყოფას რეგიონებად მოითხოვს ევროპული კანონმდებლობა, მაგრამ ეს არის სიცრუე რადგანაც ვინც იცნობს იმ საბუთებს რაც იგზავნება საქართველოს მიმართ ევროპიდან აღნიშნულია რომ ევროპელები შეშფოთებულები არიან საქართველოს ხალხის ინტეგრაციის დაბალი დონით და მრავალჯერ თხოვეს საქართველოს ხელისუფლებას ეზრუნათ რათა საქართველოში მცხოვრებ სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ადამიანებს შეესწავლათ ქართული ენა, გაცნობოდნენ ქართულ კულტურას, რათა შესაძლებელი გამხდარიყო მათი ინტეგრაცია ერთიან საქართველოს ხალხში, როგორც აღნიშნეთ საქართველოს ხალხის კონსოლიდაციისა და ინტეგრაციის წინააღმდეგი არის რუსეთის იმპერია.

რუსეთის დერჟავის ერთ-ერთი იდეოლოგი რ. ვახიტოვი, როგორც ითქვა, მოუწოდებს იმპერიალისტურ

ძალებს „არ დავეშვათ ქართველი ხალხის კონსოლიდაცია“, თავის სტატიაში როთმელიც მან „ლიტერატურაია გაზეტაში დაწერა 2009 წელს“.

საქართველოს ხალხის ინტეგრაციასა და კონსოლიდაციას უმძიმეს დარტყმას მიაყენებს ეთნოავტონომიური რეგიონებისა და მათი წარმომადგენლების მიერ საქართველოს პარლამენტის ზედა პალატის შექმნა, რადგანაც იგეგმება თვითმმართველობის არჩევნების შემდეგ პარლამენტში ორი პალატის ჩამოყალიბება.

თვითმმართველი რეგიონების ჩამოყალიბება მეორე საფანგია. ხშირად ამბობენ, რომ 2008 წელს ჩვენი ჯარისკაცების შეტყუება ქალაქ ცხინვალში იყო რუსეთის მიერ საგანგებოდ დაგეგმილი მახე. რასაც იმდენად მძიმე შედეგები ჰქონდა, რომ რუსებმა უპასუხოდ შეძლეს სამაჩაბლოში ეთნოწმენდის ჩატარება. ქართველები ათასწლოვანი სოფლებიდან, საქართველოს გულიდან, ქართლის ცენტრიდან გამოყარეს, სახლკარი დაატოვებინეს, ლტოლვილებად აქციეს თავიანთ მიწა-წყალზე.

მეორე ასეთ საფანგი საქართველოს თვითმმართველი რეგიონების ჩამოყალიბებაა. უფალმა ღმერთმა ინებოს, რომ აგვარიდოს ყოველ ბოროტებასა და მტრის მიერ დაგეგმილ საფანგს, ღმერთმა ინებოს ქართველი ხალხის გამრავლება და საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაცია სახელმწიფო ენითა და ქართული კულტურით. ამინ!

9.12.2013 წ.



ეპისკოპოსად კურთხევა



სამცხე-ჯავახეთი



თბილისის სიონის ტაძარში



საქართველოს პატრიარქი ილია II და მეუფე ანანია



ეკლესიის დაფუძნების კანონიკური და სამართლებრივი საფუძვლები

დეკანოზი ზურაბ მჭედლიძე
დოქტორანტი

ვრცელი კატეხიზმის განმარტების მიხედვით, ეკლესია ღმრთის მიერ დაფუძნებული საზოგადოებაა ადამიანებისა, რომელნიც ერთმანეთთან დაკავშირებული არიან რწმენით, საღმთო კანონებით, იერარქიით და წმინდა საიდუმლოებებით (христианский катихизисъ. X изд. стр.46). ეკლესია დააფუძნა თავად იესო ქრისტემ, ადამიანთა გამოსახსნელად განკაცებულმა. სწორედ მან გადმოგვცა საყოველთაო სწავლება, რომელიც უნდა მიიღოს და აღიაროს ყოველმა, ვისაც სურვილი აქვს, გახდეს წევრი ეკლესიისა.

იესო ქრისტემ დაადგინა საიდუმლოებანი, როგორც ხილული მინისნებანი, რომელთა საშუალებით მორწმუნეს შეუძლია მიიღოს და ეზიაროს საღმრთო მადლს სათნოებებში განსამტკიცებლად. მაცხოვარმა ადამიანებს მისცა რწული, რომელსაც ეკლესიის ყველა წევრი უნდა ასრულებდეს და ემორჩილებოდეს, რათა შენარჩუნდეს ეკლესიაში დადგენილი წესრიგი დასახული მიზნის მისაღწევად. და ბოლოს, იესო ქრისტემ დაადგინა იერარქია თვით ეკლესიის მართვისა და მრევლთან ერთობლივი მოქმედებისათვის. ეკლესიის დაარსება მაცხოვრის მიერ მოხდა მისი ჯვარცმისას, რადგან სწორედ ჯვარზე გამოიხსნა კაცობრიობა, თანაზიარ-ჰყო, შეარიგა ღმერთთან ანუ განაღმრთო. მან საკუთარი სისხლით გამოიხსიდა, დაამსჯა ვალა, დააფუძნა ეკლესია თვისი: „ეკრძალენით უკუე თავთა თქუენტა და ყოველსავე სამწყსოსა, რომელსა-ეგე თქუენ სულმან წმიდამან დაგადგინა მოღუაწედ და მწყსად ეკლესიასა უფლისა ღმრთისასა, რომელი მოიგო სისხლითა თუსითა (საქმე წმიდათა მოციქულთა, 20,28)“.

ვლადისლავ ციპინის „საეკლესიო სამართლის“ მიხედვით, ეკლესია ღმრთაებრივი დაწესებულებაა, სადაც სულიწმიდა მიჰმადლებს ადამიანს ძალას სულიერი აღორძინების, სრულყოფის, ხსნისა და განღმრთობისათვის. მაცხოვარი ბრძანებს: „მეუფება ჩემი არა ამის სოფლისაგანი არს (იოანე, 18, 36)“. ამავე დროს ეს მეუფება განცხადებულია ამ სამყაროში. ღმერთკაცობრივი ბუნება ეკლესიისა განაცხადებს თავის თავში ზეციურ ხელმწიფებას-მეუფებას დედამიწაზე (Протоиерей Владислав Цыпин, Церковное право, с. 5).

წმიდა წერილში სიტყვა „ეკლესია“ მიუთითებს მის არაამქვეყნიურ ბუნებაზე. ეს არის სახლი ღმრთისა, „რომელ არს ეკლესიად ღმრთისა ცხოველისად, სუეტი და სიმტკიცე ჭეშმარიტებისად (1 ტიმოთე, 3, 15)“.

სხეული ქრისტესი, „რომელ არს ეკლესია (კოლასელთა, 1, 24)“, ამავე დროულად მოიცავს ადამიანთა კრებულს, სადაც ცოდვილ ძმას ამხელენ მოწმეთა გარეშე, შეუსმენლობის შემთხვევაში – სხვებთან ერთად. აცხოვარი ბრძანებს: „უკუეთუ შეგცოდოს შენ ძმამან შენმან მივედ და ამხილე მას, რაჟამს შენ და იგი ხოლო იყვნეთ მარტონი. უკუეთუ ისმინოს შენი, შეიძინე ძმა იგი შენი, ხოლო, უკუეთუ არა ისმინოს, მოიყვანე შენ თანა ერთი ანუ ორი სხუად, რადთა პირითა ორისა და სამისა მოწამისადათა დაემტკიცოს ყოველი სიტყუად. ხოლო უკუეთუ მათიცა არა ისმინოს, უთხარ კრებულსა; უკუეთუ კრებულისადაცა არა ისმინოს, იყავნ იგი შენდა, ვითარცა მეზუერე და წარმართი (მათე, 18, 17)“.

ტერმინი „ეკლესია“, რომელიც მიუთითებს როგორც ღმრთაებრივ, ისე ადამიანურ მხარეზე ეკლესიისა, ბერძნულიდან მომდინარეობს. სლავურ და გერმანულ ენებში (црква- სერულად, KIRCHE-გერმანულად, church-ინგლისურად) სიტყვა „ეკლესია“ წარმოსდგება სიტყვათშეთანხმებიდან (სახლი ღმრთისა), ხოლო ლათინურ და რომანულ ენებში (ecclesia, l'eglise,



chiesa) დამკვიდრდა ბერძნული ტერმინიდან – რაც ნიშნავს ხალხთა კრებულს.

აღდგომიდან ორმოცი დღის განმავლობაში იესო ქრისტე ეცხადება თავის მოციქულებს და აუწყებს საპასუხისმგებლო მისიის შესახებ – ანიჭებს მათ მიტევებისა და შეკვრის მეუფებას: „**ჰრქუა მათ იესუ კუადად: მშვიდობად თქვენ თანა! ვითარცა მომავლინა მე მამამან, მეცა წარგაგლინებ თქვენ. და ვითარცა ესე თქუა, შეჰბერა მათ და ჰრქუა: მიიღეთ სული წმიდა. უკუეთუ ვიეთნიმე მიუტევეთ ცოდვანი, მიეტვენენ მათ; და უკუეთუ ვიეთნიმე შეიპყრნეთ, შეპყრობილ იყვნენ (იოანე, 20, 21-23)**“. მაცხოვარი გზავნის მოციქულებს თავისი სწავლების გასავრცელებლად მთელ ქვეყნიერებაზე, რათა ნათლობის გზით მოხდეს მსოფლიოს ყველა ხალხის შემოყვანა მისი მეუფების ქვეშ. მოციქულებმა უნდა ასწავლონ მათ ყოველივეს დაცვა და აღუთქვან იესო ქრისტეს დანაპირები: „**წარვედით და მოიმოწაფებით ყოველნი წარმართნი და ნათელ-სცემდით მათ სახელითა მამისადათა და ძისადათა და სულისა წმიდისადათა, და ასწავებდით მათ დამარხვად ყოველი, რაოდენი გამცენ თქვენ. და აჰა ესერა მე თქვენთან ვარ ყოველთა დღეთა და ვიდრე აღსასრულამდე სოფლისა (მათე, 28, 19-20)**“.

ასე დაფუძნდა ეკლესია და შეიქმნა განცხადებულ ორგანიზმად, რომელიც ასეთივე სახით იმოქმედებს სამყაროს აღსასრულამდე (**Никодим Милаш, Церковное право, с. 225**).

დაარსა რა ეკლესია მაცხოვარმა, მოციქულებს მიჰმადლა თანასწორი ძალმოსილება, უფლება ეკლესიაში (**მათე, 18, 17-20; 28, 19-20; იოანე, 20, 21-22**), თუმცა მეთაურობა ეკლესიაზე თავის უფლებამოსილებად დატოვა. საკუთარ თავს იესო ქრისტე უპირატეს მოძღვარს, ერთადერთ უმაღლეს მწყემსს უწოდებს (**იოანე, 10, 14-16**).

ამის განცხადება მოხდა მაშინ, როცა მოციქულთა შორის წამოიჭრა კამათი უპირატესობის შესახებ. ამ აზრის გაჩენის გამო მაცხოვარმა განსაჯა ისინი და დაადგინა, რომ თავად იქნება მეთაური მის მიერ დაარსებული ეკლესიისა (**იოანე, 18, 36; 1 პეტრე, 5, 4; 1 ებრაელთა, 13, 20**).

რადგან მოციქულთა შორის არ იყო და არც შეიძლება ყოფილიყო უპირატესობა ერთ-ერთისა, ასევე არ არსებობს პირველობა მათ მემკვიდრე ეპისკოპოსებს შორის; ყველა მათგანს აქვს თანაბარი უფლებამოსილება, პატრივი, ღირსება, რომელი კათედრის საჭეთმპყრობელიც არ უნდა იყოს იგი.

ეკლესია სულიერი სამეფოა (საუფლო) და ამიტომ სულიერი წინამძღოლის არსებობა, რომელსაც სრული მეუფება ექნება ეკლესიაზე, შეუძლებელია. აქედან გამომდინარე, ეკლესიის მართვა განაწილებული უნდა იყოს ადგილობრივი ეკლესიის მმართველებზე ქრისტიანული სამყაროს ყველა მხარეში. „**ქმარ არს თავ ცოლისა, ვითარცა ქრისტე თავ არს ეკლესიისა, და იგი თავადი არს მაცხოვარი გუამისად (ეფესელთა, 5, 23)**“ – ვკითხულობთ წმიდა წერილში. რადგან ადამიანი დაქვემდებარებულია სიკვდილს, მას არ ძალუძს, იყოს მარადიული წინამძღოლი ეკლესიისა, ამიტომ უფალი თავად არის საჭეთმპყრობელი მისი და წმიდა მამათა მეშვეობით მართავს მას.

როგორც მაცხოვარია ერთადერთი წინამძღოლი ეკლესიისა, ასევე ეკლესია, ვითარცა სხეული მისი, უნდა იყოს ერთი და განუყოფელი. მთელ ქვეყანაზე განფენილი, იგი წარმოგვიდგება რამდენიმე ადგილობრივი ეკლესიის სახით, შემდგარი სხვადასხვა ხალხის ეროვნული თავისებურებისა და განსხვავებული პოლიტიკური წყობის მიხედვით. ეს განსხვავება ადგილობრივ ეკლესიებს შორის არსებობს ეკლესიის დაფუძნების დროიდან და იარსებებს მარად, რადგან ეკლესია



თავისი დანიშნულებით განსაზღვრულია ყველა ერის, ხალხის, ყველა დროისა და ადგილისათვის. ამავდროულად იგი ისეთივე ერთიანი და მთლიანია, როგორც მოციქულთა დროს იყო.

რადგან ეკლესია სულიერი ხელმწიფებაა, ამიტომ მისი ერთობა არ შეიძლება იყოს სხვაგვარი, თუ არა სულიერი, რომელიც უნდა გამოიხატებოდეს ერთმორწმუნეობით. ყველა, ვისაც კი აქვს სურვილი ეკლესიის წიაღში ყოფნისა, უნდა აღიარებდეს უცილობლად ერთ აღმსარებლობას. ერთმორწმუნეობამ თანაბრად უნდა ააღორძინოს ყველა. უფლებამოსილებით თანასწორი ადგილობრივი ეკლესიის წარმომადგენლები ერთსულოვნად უნდა ხელმძღვანელობდნენ მსოფლიო ეკლესიის საყოველთაო კანონებით. ყველა ერთი განსაზღვრული მიმართულებით უნდა მოქმედებდეს თავის ეკლესიაში. მაშასადამე, ერთობა ეკლესიისა გამოხატულია ერთმორწმუნეობითა და სხვადასხვა ადგილობრივი ეკლესიათა შორის ურთიერთობის იმ სახით, რომელიც კანონებითა და ეკლესიის პრაქტიკითაა დადგენილი. ირინეოს ლეონელი ამბობს: „ეკლესიის წარმომადგენლები, რომელთაც ჩაბარებული აქვთ მთელი მსოფლიო, მტკიცედ, უცვლელად ინახავენ მოციქულთა გადმოცემას და ამით გვიჩვენებენ, რომ ყველა მათგანს აქვს ერთი სარწმუნოება, აღიარებენ ერთსა და იმავე მამას, სცნობენ ერთ მიზანს განკაცებისას, ერთი და იგივე სულიერი ნიჭის მადლმოსილებას; ეკლესიის მართვისას და მსახურებისას ხელმძღვანელობენ სართო საეკლესიო კანონებით (Никодим Милаш, Церковное право, с. 2). წმიდა ალექსანდრე ალექსანდრიელი სამწყსოსადმი გაგზავნილ ეპისტოლეში წერს: „თითოეული ჩვენგანის ცალ-ცალკე და ყველას ერთად მინდობილი გვაქვს ერთი სხეული საყოველთაო მსოფლიო ეკლესიისა და, ამასთანავე, ნაანდერ-

ძევი გაერთიანება მშვიდობისა და სიყვარულის კავშირით“

ეკლესიის საყოველთაოობა ვლინდება არა მხოლოდ იმით, რომ ის არ არის შეზღუდული სივრცით და მოიცავს მთელ მსოფლიოს, არამედ იმითაც, რომ ყოველი მისი ცოცხალი ნაწილი, რომელიც სულიწმიდის ნიჭის მადლის სრულ სისავსეს ფლობს, მისტიკურად თანასწორია საყოველთაო ეკლესიისა, ანუ არის ეკლესია.

საეკლესიო სამართალში არსებული ავტოკეფალური ეკლესიების დაფუძნება

საყოველთაო მსოფლიო ეკლესია შედგება ცალკეული ადგილობრივი ეკლესიებისაგან, რომლებიც, თავის მხრივ, საეკლესიო კათედრებად – ეპარქიებად იყოფა, ეპარქიები კი სამრევლოებად. არსებობს სხვაგვარი წარმონაქმნები ეკლესიის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფისა: ავტონომიური ეკლესიები, საეგზარქოსოები, სამიტროპოლიტო რეგიონები. ეკლესიის სტრუქტურის ასეთი სახით ჩამოყალიბება დაიწყო პირველი საუკუნეებიდანვე მისი დაფუძნებისა და მას შემდეგ ეს საფუძველი შეუცვლელი რჩება (ვ. ციპინი, საეკლესიო სამართალი, გვ. 200). ადმინისტრაციული დაყოფა ეკლესიისა ეფუძნება ტერიტორიულ და არა ეროვნულ პრინციპს.

ეკლესიის მოწყობის გასაგებად, როგორც მსოფლიო, ისე ადგილობრივისა, უნდა განვიხილოთ ეკლესიის შემადგენელი ნაწილები, საერთო და ადგილობრივი ორგანიზაციები საეკლესიო სფეროსი, ის ინსტიტუციები, რომლის მეშვეობითაც საეკლესიო მმართველობა მოქმედებს მათთვის განკუთვნილ საზღვრებში.

თავდაპირველად ქრისტიანობა გავრცელდა და გაძლიერდა ბერძნულ-რომაული სახელმწიფოს დიდსა და მთავარ ქალაქებში, სადაც დაფუძნდა და ჩამოყალიბდა საეკლესიო თემი კონკრეტული ეპისკოპოსის მეთვალყუ-



რეობით. ამავე დროს ქრისტიანული თემი ყალიბდება მცირედ დასახლებულ რაიონებსა და სოფლებში. ამ უკანასკნელში მთავარი ქალაქის ეპისკოპოსი გზავნიდა მღვდლებს მსახურების ჩასატარებლად.

მთავარ ქალაქად ითვლებოდა სახელმწიფოს დედაქალაქი, რეგიონის ან რაიონის ქალაქი, რომელზეც პოლიტიკურად იყო დამოკიდებული ეს დაბები.* საქმე მოციქულთა მოგვითხრობს: „ხოლო მათ მიმოდააწესეს წამება იგი სიტყვისაჲ მის და იტყოდის სიტყუასა ნას ეფლისასა, და მოიქცეს იერუსალჴმად და მრავალსა დაბნებსა სამართეტლთასა ახარებდეს“ (საქმე მოციქულთა, 18, 25).

მაღევე იქ დაადგინეს მღვდლები, რომლებიც მუდმივად ამ დაბებში იმყოფებოდნენ. ასე ჩამოყალიბდა ადგილობრივი საეკლესიო თემები – დღევანდელი სამრევლოები, რომლებიც კანონიკურ წყაროებში მოიხსენიებოდა, როგორც რაიონული ან სოფლის თემები. მათ შორის იყო ისეთი სამრევლოები, როლებიც მხოლოდ რამდენიმე ოჯახისგან შედგებოდა ამა თუ იმ ტომისა. რამდენიმე ასეთი სამრევლო ერთი ეპისკოპოსის ზედამხედველობის ქვეშ იმყოფებოდა, რომელიც ემორჩილებოდნენ ქორეპისკოპოსად წოდებულ ქალაქის ეპისკოპოსს. რაიონის ეპისკოპოსის გამგებლობაში შედიოდა მცირე სამხარეო სამრევლოები, რომლებიც დღეს იწოდება პროტოპრესვიტარიატად ანუ კეთილსამოწესეოდ. ყველა ასეთი საპროტოპრესვიტერო მისდამი დაქვემდებარებული მრევლით ითვლებოდა ერთ რეგიონად ან მხარედ, რომელიც დამოკიდებული იყო ქალაქის ეპისკოპოსზე და რომელიც დღეს ეპარქიად იწოდება.

ეკლესიის ერთიანობის შესანარჩუნებლად ეპარქიებს შორის მთავარი საშუალება იყო საეკლესიო კრება, რომელიც წელიწადში ერთხელ ან ორჯერ იკრიბებოდა. შეკრების ადგილად ითვლებოდა მთავარი ქალაქი შესაბამისი პროვინციისა. აქ კონკრე-

ტული მთავარი ქალაქის ეპისკოპოსის ხელმძღვანელობით მსჯელობდნენ ეკლესიისთვის საჭირო საკითხთა შესახებ. პატარა ქალაქის ეპისკოპოსები მიმართავდნენ დიდი ქალაქისას სხვა საკითხთან დაკავშირებითაც, გარდა ეკლესიური საკითხებისა, ამიტომ მთავარი ქალაქის ეპისკოპოსს უწევდა შეამავლობა სხვა მთავარი ქალაქის ეპისკოპოსებთან და საერთოდ, ეკლესიასთან. თანდათან მთავარი ქალაქის ეპისკოპოსებმა იტვირთეს მეთვალყურეობა იმ პროვინციში შემაგულ სხვა ეპისკოპოსებზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გასაგებად, საჭიროდ გვესახება ვიცოდეთ ბერძნულ-რომაული სახელმწიფოს პოლიტიკური დაყოფის სისტემა კონსტანტინე დიდის დროს, რადგან ამ დაყოფასთან იყო მისადაგებული საეკლესიო დაყოფა. მთლიანად სახელმწიფო იყოფოდა ოთხ პრეფექტურად: აღმოსავლეთის, ილირიის, იტალიის და გალიის. თითოეულ მათგანში იყო რამდენიმე დიოცეზი, რომელიც თავის მხრივ, იყოფოდა პროვინციად (ეპარქიად). ეს უკანასკნელი კი იყოფოდა უფრო მცირე ერთეულად, რომელსაც პარქია ეწოდებოდა. აღმოსავლეთის პრეფექტურა დაყოფილი იყო ხუთ დიოცეზად: 1. აღმოსავლეთის (ვიწრო გაგებით), რომლის დედაქალაქი იყო ანტიოქია და მოიცავდა 15 პროვინციას; 2. ეგვიპტის – მთავარი ქალაქით ალექსანდრია, რომელიც მოიცავდა 6 პროვინციას; 3. ზიის – მთავარი ქალაქით ეფესო (10 პროვინციით); 4. პონტოს – მთავარი ქალაქით კესარია-კაბადოკია (11 პროვინციით); 5. თრაკიის – მთავარი ქალაქით კონსტანტინოპოლი (6 პროვინციით). ილირიის პრეფექტურა იყოფოდა ორ დიოცეზად: 1. აკედონია – მთავარი ქალაქით სილუანი (8 პროვინციით) და 2. დაკიის, 4 პროვინციით. იტალიის პრეფექტურა იყოფოდა ორ ვიკარიატად: 1. რომისა – 10 პროვინციით; 2. იტალიის – 7 პროვინციით და მთავარი ქალაქით – მილანი. კონსტანტინე დიდის გარდაცვალების



შემდეგ მას შეუერთდა: 3. დასავლეთ აფრიკა – მთავარი ქალაქით კართაგენი და 4. დასავლეთ ილირია – მთავარი ქალაქით სრემი. გალიის პრეფექტურა იყოფოდა საკუთრივ გალიის (14 პროვინციით, იტალიის (5 პროვინციით) და ბრიტანეთის (5 პროვინციით).

მეცხრე საუკუნეში ეს ზედა-მხედველობა გადაიზარდა ფორმალურ მთავრობაში შიდა საეკლესიო საქმეებისა. ასე ჩამოყალიბდა უფრო მოზრდილი საეკლესიო რეგიონი, რომლის ეპისკოპოსს ეწოდა მიტროპოლიტი – სახელმწიფო-ადმინისტრაციული ერთეულის სახელიდან გამომდინარე (ასეთ რეგიონებს ეწოდებოდათ მიტროპოლიები).

ქვეყნის პოლიტიკური დაყოფის თანახმად, დიდ პოლიტიკურ რეგიონში შემავალი რამდენიმე ასეთი სამიტროპოლიტო შეადგენდა ერთ დიდ მხარეს, რომლის მეთაურიც იყო მიტროპოლიტი ამ პოლიტიკური მხარის მთავარი ქალაქისა. მათ ეწოდათ საეგზარქოსოები ან საპატრიარქოები (ბალსამონის განმარტება ქალკედონის IX კანონისა).

საეგზარქოსოები უფლებამოსილებით იყვნენ თანასწორნი და ფლობდნენ თვითმყოფად იურისდიქციას.

სხვადასხვა რეგიონში ეკლესიის დაფუძნება ეკლესიისა სახელმწიფოსა და ეკლესიის საერთო საქმეს წარმოადგენს. სახელმწიფოს მხრიდან მონაწილეობის მიღება ეფუძნება პირველ რიგში იმას, რომ ეკლესიის რეგიონალური მოწყობისას გათვალისწინებული იქნეს სახელმწიფოს პოლიტიკური მოწყობა. სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის უნდა არსებობდეს იმდენად მჭიდრო კავშირი, რომ სახელმწიფო თავის თავზე იღებდეს ეკლესიის შიდა მოწყობის სრულ დაცვას კანონდარღვევის შემთხვევაში.

ახალი საეკლესიო რეგიონის დაფუძნების ან მაღალ რანგში მცირე რეგიონის აღზევების უფლება, ასევე გაუქმება ან შერწყმა ორი რეგიონისა ეკუთვნის ადგილობრივი ეკლესიის კრებას. ახალი ეპარქიის შექმნის, მიტროპოლიის ხარისხში აღზევების უფლება, ისევე, როგორც ყველანაირი

ცვლილება საეკლესიო ორგანიზმისა, საეკლესიო სამართლის თანახმად, ენიჭება საეკლესიო კრებას.

ამასთანავე, საეკლესიო სამართალი აღიარებს სახელმწიფო ხელისუფლების კანონიერ მონაწილეობას ამ კრებებში (მონარქიული მმართველობის შემთხვევაში). ცალმხრივი მოქმედება ამ საკითხში უკანონოა. უფრო კონკრეტულად, როცა ერთ-ერთი მხარის მონაწილეობის გარეშე ხდება გადაწყვეტილების მიღება, მაგალითად, როცა ერთი მათგანი აფუძნებს ახალ ეპარქიას ან სხვა რომელიმე საეკლესიო რეგიონს, საეკლესიო კანონმდებლობით ის მიიხნევა უკანონოდ. მეოთხე მსოფლიო კრება განსაკუთრებული კანონით სჯის ზოგიერთი ეპისკოპოსის მცდელობას საერო ხელისუფალთა მიერ გაცემული სიგელების მეშვეობით გათავისუფლდნენ კანონიერი მიტროპოლიტების დაქვემდებარებიდან და თავად მიიღონ მიტროპოლიტობა.

სახელმწიფო ხელისუფლება, თავის მხრივ, არანაირ ცვლილებას შეიტანდა საეკლესიო ორგანიზმში ეკლესიის მმართველ იერარქთა გარეშე. ეს საკანონმდებლო პრაქტიკა ძალმოსილია მართლმადიდებლურ ეკლესიაში დღევანდელ დღესაც.

თვითმყოფადობა ადგილობრივი ეკლესიებისა

ეკლესიის საყოველთაობაზე საუბრისას ვნახეთ, რომ ის მთლიანია თავისი ბუნებითა და არსით. მიწიერ მოქმედებაში ის წარმოგვიდგება რამდენიმე ადგილობრივი ეკლესიის სახით, დაყოფილი მოწყობის ფორმის მიხედვითა და თვითმყოფადი მმართველობით. დამოუკიდებლობა სხვადასხვა ადგილობრივი ეკლესიებისა, რომლებიც შეადგენენ მსოფლიო ეკლესიას, საფუძველს იღებს როგორც წმიდა წერილიდან, ასევე თავად ყველაზე ადრეული საეკლესიო დადგენილებებიდან. ეკლესიის დამაარსებელი უბრძანებს თავის მოციქულებს უქადაგონ, ახარონ წმიდა წერილი ყველა ერს მათი საზოგადოებრივი წყობის მიუ-



ხედავად. მოციქულებიც დადიოდნენ სხვადასხვა ქვეყნებსა და ერებს შორის და აფუძნებდნენ მათ ტერიტორიაზე ეკლესიებს, უნიშნავდნენ უკურთხებდნენ მღვდლებს, აძლევდნენ მათ უფლებას, ჩამოეყალიბებინათ რელიგიური ურთიერთობა ადგილობრივ საზოგადოებასთან მათი საზოგადოებრივი წყობის გათვალისწინებით. სწორედ ასე, მოციქულების სიცოცხლეში დაარსდა რამდენიმე ეკლესია სრული დამოუკიდებლობით, თვით-მმართველობით. თავად მოციქულები კრებების მეშვეობით მართავდნენ მთელ ეკლესიას. ისეთ ადგილებში, სადაც ახალ ეკლესიებს აფუძნებდნენ, ისინი მოქმედებდნენ დამოუკიდებლად და თავისებურად, მაგრამ ინარჩუნებდნენ ერთსულოვნებას. ახლადდაფუძნებულ ეკლესიას ისინი მართავდნენ თავისი მემკვიდრის საშუალებით, რომელიც მოციქულთა მსგავსად მოქმედებდა (რომ. 15,20; გალ, 2,6).

ამით თავად მოციქულებმა აჩვენეს, რომ, როგორც საყოველთაო ეკლესია უნდა იმართებოდეს ეკლესიის ყველა იერარქის კრების მეშვეობით, ასევე ყველა კანონიკურად დაფუძნებულ ეკლესიას აქვს კანონიერი უფლება, ჰყავდეს თავისი იერარქია და ადგილობრივი მმართველობა, მით უფრო, რომ ყოველ მართებულად დაფუძნებულ ადგილობრივ ეკლესიაზე განცხადებულია აღთქმა ზეციური მადლმოსილებისა (მათე, 18,1 9-20).

ასეთი შემეცნებით განმტკიცებული პირველი მსოფლიო კრებები ამტკიცებენ, ადასტურებენ საკანონმდებლო წესად ადგილობრივ უფლებებს, ტრადიციებს და თვითმყოფადობას ადგილობრივი ეკლესიებისა. აქედან გამომდინარე, კანონიერი ძალა ენიჭება იმას, რაც რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში შემდგომ მოციქულებისა ჩამოყალიბდა ტრადიციად. ამასთანავე, კრებები თავიანთ კანონებში მიუთითებენ იმასაც, თუ რაში გამოიხატება თვით-

მყოფადობა ადგილობრივი ეკლესიებისა; უფრო კონკრეტულად:

1. ერთი ეკლესიის იერარქის დამოუკიდებლობა მეორისგან;

2. იერარქიული უფლებებისა და უპირატესობის ცნობა ეკლესიებს შორის;

3. უფლებამოსილება ადგილობრივი საკანონმდებლო და დამოუკიდებელი სასამართლოთი;

4. განსხვავებულობა ადგილობრივი ტრადიციებისა და წესრიგისა ეკლესიებში (ნიკოდიმ მილაში, დას. წიგნი, გვ. 309).

მეოთხე მსოფლიო კრებამ მე-17 კანონით განსაზღვრა, რომ ეკლესიების ეპარქიებად მოწყობა უნდა ეთანხმებოდეს სახელმწიფოს პოლიტიკურ მოწყობას. იგივე განკარგულება დაამტკიცა ტრულის კრებამ თავის 38-კანონით. ამ წესს ეკლესია დაარსების დღიდან ითვალისწინებდა, ხოლო ზემოთ აღნიშნული ორი მსოფლიო კრების მეშვეობით მან იურიდიული ძალმოსილება მიიღო. ასეთ წყობას ვხვდებით ჯერ კიდევ კონსტანტინე დიდის მმართველობამდე, როდესაც დადგინდა ბერძნულ-რომაული სახელმწიფოს დაყოფა. ასეთივე სახით ვხვდებით ის მთელი შემდგომი პერიოდის განმავლობაში. იმის შესაბამისად, რამდენად მნიშვნელოვანი იყო ესა თუ ის ქალაქი და კონკრეტული ეკლესია იყო თუ არა დაარსებული მოციქულთა მიერ, ენიჭებოდა იერარქიული ტიტული ეპისკოპოსს ეპარქიაში და ასევე განისაზღვრებოდა კონკრეტული ეკლესიის თვითმყოფადობის ხარისხი.

მოციქულთა ეპისტოლეებში ეკლესია უკვე იყოფა პოლიტიკური დაყოფის მიხედვით. ყველაზე ვრცელი საეკლესიო მხარეები, რომლებიც მოიცავენ ბევრ რეგიონს, იწოდებიან რეგიონის მხარის მიხედვით, როგორც იყო, მაგალითად, აზიის ეკლესია (I კორინთელთა, 16,19). ისეთი ეკლესია, რომელიც უფრო მცირე რეგიონს



მოიცავდა, იწოდებოდა პროვინციად, როგორც იყო მაკედონიის ეკლესია (II კორინთელთა, 8, 1). უფრო მცირეს სახელწოდება ენიჭებოდა პროვინციის მთავარი ქალაქის მიხედვით, მაგალითად, სილუნის (I სოლ. 1,1), ეფესოს ეკლესია (აპოკ. 2,1). ყოველი ასეთი ეკლესია დამოუკიდებელი იყო, ხოლო მათი საერთო მართვა ხდებოდა რეგიონის მთავარი ქალაქიდან. ოციქული პავლე სტოვებდა რა ახიის ეკლესიას, მიმართავს ეფესოს მოძღვრებს და მთელი რეგიონის ეკლესიაზე მზრუნველობას, რომლის მთავარი ქალაქია ეფესო, მათ აბარებს (საქმე მოციქულთა, 20, 17-35). ასეთივე დამოკიდებულება აქვს მას ახიის ეკლესიების მიმართ, როდესაც მიმართავს ახიის ყოფილი დედაქალაქის – კორინთოს მორწმუნეებს (II კორინთელთა, 1,1). მოციქულთა ამგვარი მოქმედება შეიმჩნევა ეკლესიის მიერ გამოცემულ ძველ კანონებში. მათში ყოველთვისაა აღნიშნული იერარქიული უფლებების შესახებ, იმ ქალაქების ეროვნული და პოლიტიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, სადაც მოქმედებდნენ ცნობილი ეკლესიები (ანკვირიის კანონი – 14, 15, 34, 35).

ეკლესიის მხარეებად დაყოფის აქ მოტანილი კანონიკური პრინციპი სრულად ამოქმედდა ქვეყნის პირველი დაყოფისას. I მსოფლიო კრება ადასტურებს ეკლესიის დაყოფის კანონიერებას, რაც მანამდე ტრადიციის სახით არსებობდა. სწორედ ამ კრებაზე დამტკიცდა უფლებამოსილება თვითმყოფადი ეკლესიებისა და უპირატესობა რომის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და კესარიის ეკლესიებისა (I მსოფლიო კრების VI და VII კანონები). ამავე კრების კანონებიდან ისიც ჩანს, რომ არსებობდნენ სხვა საეკლესიო რეგიონები, რომლებიც სარგებლობდნენ იმავე უფლებებითა და პრივილეგიებით, როგორც ზემოთ ჩამოთვლილი ოთხი ეკლესია. მართვის თვითმყოფადობის მიხედვით ცნობილი იყო აღმოსავლეთის პრეფექტურაში ეფესოს ეკლესია,

დასავლეთისაში – ილირიის სრემის ეკლესია, აღმოსავლეთ ილირიაში სილუნის ეკლესია. დანარჩენ პრეფექტურაში თვითმყოფადი ეკლესიები დაფუძნებული იყო მილანში, კართაგენში, ლიონში, ტოლედოში და იორკში.

II მსოფლიო კრება კონსტანტინე დიდის მიერ სახელმწიფოს დაყოფას უსადაგებს აღმოსავლეთის ეკლესიების დაყოფას, ხოლო დასავლეთის ეკლესიებს ადრინდელი დაყოფის პრინციპით ტოვებს (II მსოფლიო კრების II და III კანონი მილაშის განმარტებით). III მსოფლიო კრება ამტკიცებს წინა კრების დადგენილებას ამ საკითხთან მიმართებაში და ამასთან ერთად სცნობს კვიპროსის ეკლესიის თვითმყოფადობას (VIII კანონი III მსოფლიო კრებისა მილაშის განმარტებით). მეოთხე მსოფლიო კრება ასევე ამტკიცებს ადრინდელ საეკლესიო დაყოფას აღმოსავლეთის რეგიონების მიხედვით და იმ უპირატესობას, რომლითაც სარგებლობდა კონსტანტინოპოლის ეკლესია II მსოფლიო კრების III კანონის საფუძველზე, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ კონსტანტინოპოლი იყო ახალი დედაქალაქი იმპერიისა (28-ე კანონი IV მსოფლიო კრებისა). საბოლოოდ, ტრულის კრებაზე დამტკიცდა მთელი მაშინდელი ქრისტიანული სამყაროს საეკლესიო რეგიონების დაყოფა და დადგინდა რეგიონების იერარქებს შორის იერარქიული რიგი. დასავლეთით იყო მხოლოდ ერთი იერარქი, კონკრეტულად, რომის მღვდელმთავარი. აღმოსავლეთის პრეფექტურის ხუთი დიოცეზიდან ახიის პრეფექტურას და ასეთი სახით დადგინდა ოთხი დიოცეზი მთავარი ქალაქებით; ეს ქალაქები იყო: ანტიოქია, ალექსანდრია, კონსტანტინოპოლი და კესარია. იერარქი ამ უკანასკნელისა, მისი ისტორიულობიდან გამომდინარე, ექვემდებარებოდა იერუსალიმის იერარქს. ეკლესიის ასეთი წყობის გათვალისწინებით ტრულის კრება 36-ე კანონით ამტკიცებს ამ ქალაქის იერარქების უპირატესობას შემდეგი თანმიმდევ-



რობით: რომის ეკლესია, კონსტანტინოპოლის ეკლესია, ალექსანდრიის ეკლესია, ანტიოქიის ეკლესია და იერუსალიმის ეკლესია. დასავლეთის სხვა თვითმყოფადი ეკლესიების შესახებ ეს კრება არაფერს ამბობს, ხოლო აღმოსავლეთში ადასტურებს კვიპროსის ეკლესიის დამოუკიდებლობას (39-ე კანონი ტრულის კრებისა).

გარდა აღნიშნული ეკლესიებისა, კანონიკურ წყაროებში თვითმყოფად ეკლესიებად იხსენიება აგრეთვე ახალი იუსტინიანის და ივერიის ეკლესიები, რომლის თვითმყოფადობა დაადასტურა ანტიოქიის პატრიარქმა პეტრემ. ამ ფაქტს ვგებულობთ II მსოფლიო კრების II კანონის ბალსამონისეული განმარტებიდან. ბალსამონი ამ კანონის განმარტებისას ამბობს: „ერთი ეპარქიის ეპისკოპოსი არ უნდა ავრცელებდეს თავის უფლებამოსილებას სხვა ეპარქიის ტერიტორიაზე, თუნდაც ეს ბარბაროსული მხარე იყოს. ეს ტრადიცია უნდა შენარჩუნდეს“. საქართველოს ეკლესიის შესახებ ის ამბობს, რომ მას მანამდე ჰქონდა ავტოკეფალია, ვიდრე მას ანტიოქიის ეკლესია უკუერთებდა ეპისკოპოსებს.

ახალი იუსტინიანის ეკლესიამ VII საუკუნეში არაბთა შემოსევის შედეგად დანგრეულ ქალაქთან ერთად, სადაც ამ საეკლესიო რეგიონის მთავარი იერარქის კათედრა იყო, თავისი არსებობა შეწყვიტა. რაც შეეხება საქართველოს, აქ ქრისტიანობა გაცილებით ადრინდელია, ვიდრე სლავური წარმომავლობის ხალხისა. ჯერ კიდევ IV საუკუნეში ქართველი ხალხი ეზიარა ქრისტეს მოძღვრებას მოციქულთასწორ წმიდა ქალწულ ნინოს ღვაწლით მეფე მირიანის მეფობის დროს. სლავი ხალხისგან განსხვავებით, ქართველთათვის კირიარხალური ანუ დედა ეკლესია იყო არა კონსტანტინოპოლისა, არამედ ანტიოქიისა. 467წ. ივერიის ეკლესიის წარმომადგენელმა, რომლის კათედრა იყო მცხეთაში, ანტიოქიის ეკლესიისაგან მიიღო კათალიკოსის ტიტული. ასეთი ტიტულით იწოდებოდნენ ეკლე-

სიის მთავარი იერარქები, რომელთა ეკლესიები ტერიტორიულად ბიზანტიის იმპერიის აღმოსავლეთის საზღვრებს გარეთა სახელმწიფოში ფუძნდებოდნენ. საქართველოს ეკლესიის კათალიკოსები VIII საუკუნის შუა პერიოდიდან, ფაქტობრივად, დამოუკიდებელი პირველი იერარქები არიან (ვ. ციპინი, საეკლესიო სამართალი, გვ. 216).

საქართველოს ეკლესიის აპოსტოლარული წარმომავლობა

განხილული საეკლესიო კანონების მიხედვით ვნახეთ, თუ როგორ მოხდა ეკლესიის დაფუძნება და შემდგომში როგორ ჩამოყალიბდა ავტოკეფალურად ესა თუ ის ეკლესია, რა იყო საფუძველი ამ ეკლესიების ავტოკეფელურობისა. ამავე სისტემით განვიხილავთ საქართველოს ეკლესიის დაფუძნებას საეკლესიო კანონმდებლობაზე დაყრდნობით და ისტორიული მონაცემების გათვალისწინებით.

წმიდა მოციქულთაგან საქართველოში ქრისტიანობა იქადაგეს ანდრია პირველწოდებულმა და სვიმეონ კანანელმა. ამის შესახებ არსებობს საისტორიო წყაროები, რომელთა შორის განსაკუთრებით საინტერესოა მოციქულთა თითქმის თანამედროვე, მე-2 საუკუნის მეცნიერის, ორიგენეს აზრი, რომ ანდრია პირველწოდებულმა იქადაგა სკვითეთში. ორიგენეს გარდა ანდრია მოციქულის ქადაგებას საქართველოში იხსენიებდნენ იპოლიტე და დოროთე ტვირიელი ეპისკოპოსი, სოფრონი.

ძველი ავტორები „სკვითეთს“ ვრცელ ქვეყანას უწოდებდნენ, რომელშიც იბერიასა და კოლხეთსაც მოიაზრებდნენ. ახალი აღთქმის ყველა მნიშვნელოვანი გადმოცემის სქოლიოებში ნახვენებია, რომ წმიდა ანდრიამ იქადაგა მცირე აზიაში, საბერძნეთსა და სკვითეთში. როგორც მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე) განმარტავს, „ეჭვმიუტანელი ფაქტია, რომ სწორედ იბერიასა და მის მომიჯნავე



ქვეყნებს უწოდებდნენ სშირად სკვითეთს პირველი ათასწლეულის ნახევარში. ამის შესახებ წერდნენ ძველი ავტორები, მაგალითად, პლუტარქოსი: „ფასისი სკვითეთის მდინარეა, იგი ქალაქს(ე.ი. ფასისს) ჩამოუდის“. დიონისოს პერიეგეტი: „სკვითის რჩეული ტომებია: ბიძერები, მაკრონები, მოსინიკები, ტიბარენები, ხალიფები. ეს ის ქართული ტომებია, რომელთა ქვეყნებშიც, თანახმად „ქართლის ცხოვრებისა“, მოღვაწეობდა წმიდა ანდრია მოციქული“ (საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ტ. I, გვ. 48).

როგორც ქართლის ცხოვრების ტექსტიდან ჩანს, საფიქრებელია, რომ პირველი მოგზაურობის დროს წმ. მოციქულმა მხოლოდ სამხრეთი საქართველო მოიარა, რომლის მცხოვრებსაც მემატინე თითქოსდა „მეგრელებს“ უწოდებს, ხოლო მათ ერისთავს – კლარჯეთის ერისთავს. გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ნ. მარი ტაო-კლარჯეთს I საუკუნისთვის „მეგრულ-ლაზური ტომებით“ დასახლებულ ქვეყნად მიიხედავდა.

VIII საუკუნის ავტორის – ეპიფანე კონსტანტინოპოლელის თანახმად, საქართველოში მესამე მოგზაურობის დროს, წმ. ანდრია მოციქულს თან ჩამოუყვანია კიდევ ორი მოციქული – სიმონ კანანელი და მატათია. იგი ძველ წყაროებზე დაყრდნობით წერს, რომ მოციქული ანდრია დაკრძალულია ნიკოფსიაში, რაც ეთანხმება „ქართლის ცხოვრებასა“ და ძველ ქართულ ტრადიციას.

პაველე ინგოროყვას მონოგრაფიაში „გიორგი მერჩულე“ ვხვდებით IV საუკუნის ავტორის ეპიფანე კვიპრელის მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ გამცემელი იუდა ისკარიოტელის ნაცვლად არჩეულმა მოციქულმა მატათამ, იგივე მატათიამ „იქადაგა სახარება მეორე ეთიოპიაში (კოლხეთში), სადაც არის აფსარის ციხე-სიმაგრე და ჰვისის ნავსადგური...იქვე გარდაიცვალა და დამარხებულია დღემდე“.

ზემოთ დასახელებული კვიპრელი ეპისკოპოსის ეპოფანეს ცნობით, წმ.

ანდრია პირველწოდებული თავდაპირველად მისულა ლაზიკის ქალაქ ტრაპიზუნტში, აქედან წასულა იბერიაში. ზღვისპირეთის მაცხოვრებლების განათლების შემდგომ იგი იერუსალიმში ჩასულა. მეორე მოგზაურობის დროს ისევ ტრაპიზუნტში ჩაბრძანებულა, მესამე მოგზაურობის დროს კი უკვე მატათასა და სიმონ კანანელთან ერთად ჩასულა იბერიასა და ფასისში.

როგორც მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე შენიშნავს, „მოციქულების მიმოსვლასთან დაკავშირებით სშირად გვხვდება სამი პუნქტი – ტრაპიზუნტი, აფსარი და ნაფსაის (ნიკოფსია) ნავსადგური“ (ანანია ჯაფარიძე, დასახელებული წიგნი, გვ.40).

პაველე ინგოროყვა წერს: „დასავლეთ საქართველოში მდებარე სამი პუნქტი – ტრაპიზუნტი-სამხრეთის მხრიდან, აფსარი-შუა მხრიდან და ნიკოფსიის ნავსადგური ჩრდილოეთის მხრიდან, ნიშანდობლივ ამორჩეული აქვს იოანე საბანის ძეს, იმის გამო, რომ სწორედ ამ პუნქტებთან იყო დაკავშირებული გადმოცემები ქრისტიანობის გავრცელების შესახებ დასავლეთ საქართველოში თავად მოციქულთა მიერ. ტრაპიზუნტი არის ის ადგილი, სადაც იქადაგა ანდრია მოციქულმა და საიდანაც იგი შემოვიდა საქართველოში. აფსარი არის ის პუნქტი, სადაც გადმოცემით, დასაფლავებულია ანდრიას თანამოღვაწე მოციქული მატათა, ჩრდილოეთ მხარეში მდებარე ნაფსაის (ნიკოფსიის) ნავსადგური არის პუნქტი, სადაც გადმოცემით დასაფლავებული იყო ანდრიას მეორე თანამოღვაწე, მოციქული სიმონ კანანელი“ (პაველე ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, გვ.211).

ქართული წყაროების მიხედვით ვიცით ის საყურადღებო ფაქტი, რომ აზრი საქართველოში მოციქულთა ქადაგების შესახებ გატარებული ყოფილა XI საუკუნის ანტიოქიის საპატრიარქოს ოფიციალურ წრეებში: პატრიარქ პეტრესა და პატრიარქ თეოდოსის დროს, როცა ანტიოქიის საპატრიარქოში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის კანონიერების საკითხი



იხილებოდა, წმ. გიორგი მთაწმინდელმა ქართული ეკლესიის აპოსტალური წარმომავლობის დასამტკიცებლად მოიშველია ბერძენი ავტორის ნაშრომი – „მიმოსვლა ანდრია მოციქულისა“. მასში შეტანილია ცნობა საქართველოში ანდრია მოციქულის და სვიმონ კანანელის მოსვლისა და ქადაგების, სვიმონ კანანელის აფხაზეთში, კერძოდ, ნიკოფსიაში გარდაცვალების და დასაფლავების შესახებ (გიორგი მცირე, ცხოვრება გიორგი მთაწმინდელისა). გიორგი მთაწმინდელის მიერ მოტანილი ეს ცნობა ანტიოქიის საპატრიარქოს დამაჯერებლად და მისაღებად მიუჩნევია. უნდა ვიგულისხმოდ, რომ მათ ეს ცნობა სხვა წყაროებითაც გადაამოწმეს.

როგორც ზემოთ უკვე ვნახეთ, ძველ ბერძენ საეკლესიო მწერლებს, კერძოდ ორიგენეს, ევსევი კესარიელს, წმ ისიდორეს, ნიკიფორე კალისტესსა და სხვებს თავიანთ თხზულებებში მოეპოვებათ დამატებით ცნობები მოციქულთა საქართველოში მოღვაწეობის კონკრეტული გეოგრაფიული პუნქტების მითითებით: შავი ზღვის სანაპირო, აფხაზეთი, სვანეთი ალანია, ოსეთი.

დავით IV აღმაშენებლის დროს მოწვეული რუის-ურბნისის საეკლესიო კრება – ყველაზე ავტორიტეტული კრება საქართველოს ეკლესიის ისტორიაში წერდა: „პირველწოდებული ანდრია, ძმად თავისა მოციქულთაჲსა პეტრესი, ვიდრე ჩვენამდეცა მოაწია და ქადაგა საცხოვრებელი ქადაგებაჲ სახარებისაჲ ყოველსა ქუეყანასა საქართველოსასა“ – ვკითხულობთ დიდი სჯულისკანონში (გვ. 545).

გიორგი მთაწმინდელიც იმ თვალსაზრისისა იყო, რომ საქართველოს პატრიარქი განაგებდა ანდრია მოციქულის მიერ დაარსებულ ეკლესიას და ამიტომაც იჯდა სამოციქულო ტახტზე. მან ანტიოქიის პატრიარქს განუცხადა: „წმიდაო მეუფეო, შენ იტყუ, ვითარმედ თავსა მის მოციქულთაჲსა პეტრეს საყდარსა ვზიო, ხოლო ჩუენ პირველწოდებულსა და ძმისა თვისსა

მწოდებელისა ნაწილნი ვართ და სამწყსონი და მის მიერ მოქცეულნი და განათლებულნი. და ერთი წმიდათა ათორმეტთა მოციქულთაგანი – სიმონს ვიტყუ კანანელსა – ქუეყანასა ჩუენსა დამარხულ არს აფხაზეთს, რომელსა ნიკოფსი ეწოდების. ამათ წმიდათა მოციქულთა განათლებულნი ვართ“ (გიორგი მცირე, დასახ. წიგნი, გვ. 154).

ცნობილი მოღვაწე ეფრემ მცირე ბერძნულ წყაროებზე დაყრდნობით წერს, რომ სახარება ქრისტესი საქართველოში იქადაგა არა მხოლოდ ანდრია, არამედ მოციქულმა ბართლომეც. როგორც ჩანს, ცნობები მოციქულ ბართლომეს საქართველოში ქადაგების შესახებ ლათინურ წყაროებშიც ყოფილა აღნიშნული, რადგან ამის შესახებ არქანჯელო ლამბერტიც წერდა.

ამრიგად, საქართველოს ეკლესია აპოსტალური წარმომავლობისაა და იგი დაუარსებია წმ. მოციქულ ანდრიას. მას ხელი დაუსხია საქართველოს პირველი ეპისკოპოსისთვის აწყურში და დაუარსებია საეპისკოპოსო კათედრა, სადაც მღვდლები და დიაკვნები ჰყოლია (ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 41).

როგორც ქართული, ისე უცხოური ისტორიული წყაროები ცხადად უჩვენებს იმ უმჯველ ფაქტს, რომ საქართველოში ნამდვილად მოციქულებმა იქადაგეს. ამას გარდა, მცხეთის რაიონის სოფელ ნასტეკისში არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ნაპოვანია სამარხები, რომლებიც I-II საუუნეებს განეკუთვნება და იმითაა მნიშვნელოვანი, რომ აქ დაკრძალულთა ნეშტი ქრისტიანული წესითაა მიწას მიბარებული.

რეზიუმე

ეკლესიის დაფუძნების კანონიკური და სამართლებრივი საფუძვლები

დოქტორი ზურაბ მკვდლიშვილი
დოქტორანტი

ეკლესია მაცხოვრის მიერაა დაფუძნებული და განმტკიცებული მოცი-



ქულთა და საკლესიო კრებათა კანონებით. იგი ასეთივე სახით იმოქმედებს სამყაროს აღსასრულამდე.

მაცხოვარმა მოციქულებს მიჰმალა თანასწორი ძალმოსილება, თუმცა მეთაურობა ეკლესიაზე თავის უფლებამოსილებად დატოვა. საკუთარ იესო ქრისტე უპირატეს მოძღვარს, ერთადერთ უმაღლეს მწყემსს უწოდებს: „მე ვარ მწყემსიკეთილი და ვიცნობ ჩემებს და მიცნობენ მე ჩემები; როგორც მიცნობს მე მამა, მეც ვიცნობ მამას და ჩემს სულს ვღებ ცხვრებისთვის. და სხვა ცხვარებიც მყავს, რომლებიც არ არიან ამ ეზოდან; ისინიც უნდა მოვიყვანო მე და ჩემს ხმას ისმენენ და იქნება ერთი სამწყსო და ერთი მწყემსი (იოანე, 10, 14-16)“. ამის განცხადება მოხდა მაშინ, როცა მოციქულთა შორის წამოიჭრა კამათი უპირატესობის შესახებ. ამ აზრის გაჩენის გამო მაცხოვარმა განსაჯა ისინი და დაადგინა, რომ თავად იქნება მეთაური მის მიერ დაარსებული ეკლესიისა.

**ენობრივი კანონმდებლობის
საკვანძო საკითხები**

*მანანა ტაბიძე
საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა
ანდრია პირველწოდებულის
სახელმწიფოს ქართული უნივერსიტეტის
პროფესორი*

*„გერმანულად ლაპარაკობს გერმანელი
ხალხი გერმანიის მიწებზე“ (წარწერა
ზიგფრიდის ჭიშკარზე). „ენას ქმნის
სახელმწიფო“ (რიშელიე. მე-17 ს.
საფრანგეთი) „ენას ქმნის ნაცია“
(მე-18 ს. იაკობინელები). „ენა ქმნის
ნაციას და სახელმწიფოს“ (გერმანული
სენტენცია). „ენა ესაა დიალექტი
არმიითა და ფლოტი“ (ბისმარკი).*

ქართული ენის სახელმწიფო ფუნქციონირების პრობლემურ საკითხთა შორის რამდენიმე არსებით მომენტზე უნდა შევჩერდეთ:

- ქართული ენა, რომელიც საქართველოს სახელმწიფო ენაა უძველესი დროიდან, და სახელმწიფო ენაა ქვეყნის რესპუბლიკური მოწყობის პირველივე წლიდან, რამდენიმე აუცილებელი გამოწვევის წინაშე დგას: ენა, რომ რეალურად იყოს სახელმწიფო ენა, მას უნდა ჰქონდეს სახელმწიფო ფუნქციონირების გარკვეული ამპლიტუდა და ამ სივრცეში მოქმედებისთვის მზაობა, რაც გულისხმობს: ა) სახელმწიფოს მთელი ტერიტორიის დაფარვას ამ ენით, ბ) სახელმწიფოს პოლიტიკური, სამხედრო, ეკონომიკური და კულტურულ-საგანმანათლებლო სფეროებში შეუზღუდავი და პრიორიტეტული ფუნქციონირების ძალასა და კომპეტენციას, დ) მოსახლეობის სამოქალაქო ნაწილის მიერ ამ ენის ფლობასა და გამოყენებას ყველა სახელმწიფო სტრუქტურაში და სხვ.
- სახელმწიფო ენის უფლებები და როლი ქვეყნის ცხოვრებაში უნდა იყოს დაცული და განმტკიცებული საკანონმდებლო დოკუმენტებით.



- სახელმწიფო ენას უნდა ჰქონდეს მწყობრი, ნორმირებული სისტემა, და უნარი იმისა, რომ ცოდნის ნებისმიერ დონეზე თავი გაართვას სახელმწიფო ინსტიტუტების საჭიროებათა ასახვასა და შემოქმედებით განვითარებას (ამ ბოლო პუნქტთან დაკავშირებით უნდა გვახსოვდეს, რომ ყოველი ახალი ცოდნის მიღება-გადამუშავებას ენა 70-80% საკუთარი რესურსებით (იგულისხმება ენის „აუთენტიკური“ ლექსიკურ-გრამატიკული მასალა) უნდა ახერხებდეს; მხოლოდ ამ პირობით შეძლებს ის თანამედროვე ენობრივი კონკურენციის პირობებში სიცოცხლის შენარჩუნებას).

- ენობრივი სიტუაციის სამართლებრივი რეგულირება ნებისმიერი სახელმწიფოსათვის ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია. რამდენადაც დღეს არც ერთი ქვეყანა აღარ არის მონოლინგუური, ნებისმიერი ქვეყნისთვისაა საჭირო, რომ სახელმწიფო ენისა და სხვა ენათა ფუნქციონირების სფეროები იურიდიულად იქნეს განსაზღვრული. თუმცა მრავალი ქვეყნის გამოცდილება ადასტურებს, რომ ენათა სტატუსისა და ფუნქციონირების სფეროთა სამართლებრივი განსაზღვრა ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე საკითხია ენობრივი პოლიტიკის პრობლემატიკაში და ყველაზე ხშირად ქცეულა კიდევ ცხარე დისკუსიათა თემად. საინტერესოა ისიც, რომ მიუხედავად ამ საკითხის მუდმივი აქტუალურობისა, ძალიან ბევრ ქვეყანას, მათ შორის უაღრესად წარმატებულსა და მრავალრიცხოვანი სოციალურ-პოლიტიკური გარანტიების მქონეს, ჯერაც არა აქვს მიღებული ენის კანონი.

საქართველოს რესპუბლიკური ისტორიის მანძილზე ენობრივი პოლიტიკის საკანონმდებლო მოწყობის საკითხებმა რამდენჯერმე იჩინა თავი; ყოველი ეს მოძრაობა მნიშვნელოვანი პოლიტიკური პროცესების ფონზე ან ამ პროცესების დაწყებამდე გააქტიურდა, რასაც თავისი ახსნა ეძებნება: დამოუკიდებლობის გამოცხადება მეო-

ცე საუკუნის დასაწყისში, გასაბჭოების პერიოდი, ე.წ. 30-იანი წლები, 1970-იანი წლების ბოლო პერიოდი, 80-იანი წლების მიწურული, და ე.წ. „ჩვენი დრო“. უნდა ითქვას, რომ ფართო დისკუსიების მიხედვად, არცერთ ჯერზე ენის კანონი არ მიღებულა, და კანონპროექტები პროექტებადვე დარჩა.

რა უნდა ყოფილიყო ამის მიზეზი? ყველა შემთხვევაში ენის კანონის ინიციატორად გამოდიოდა ესა თუ ის სახელმწიფო ორგანიზაცია, რომელიც ქართული ენის ფუნქციონირების სფეროში არსებული ხარვეზების მოგვარების გზად სწორედ საკანონმდებლო დონისძიებების გატარებას სახავდა. ამ ინიციატივას მოსდევდა დიდი დისკუსია პრესის ფურცლებზე, და სადისკუსიო საკითხთა უკიდურესი გამწვავება მხარეთა მიერ. ყოველი ეს დისკუსია ემსგავსებოდა საქართველოს ენობრივი სიტუაციის ერთგვარ „დიდ დათვალიერებას“, რომელიც გადაუჭრელი პრობლემების დიდ სიასა და დეპრესიას ტოვებდა საზოგადოებაში, რადგანაც ყველა ასე თუ ისე მწვავე საკითხი მრავალრიცხოვან საერთაშორისო ბარიერს აწყდებოდა, რომელთა გადალახვა ჩვენ არ შეგვეძლო არა ენობრივი, არამედ პოლიტიკური სისუსტის გამო. ყოველი დასახელებული ეტაპი შეიძლება შეჯამდეს ერთი დასკვნით: ენის კანონი ვერ იმუშავებს პოლიტიკური პრობლემების მოგვარებამდე (აქ ვგულისხმობთ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას, სამხედრო საფრთხეების დარეგულირებას, საქართველოს მოსახლეობის (მათ შორის, არაქართულენოვანის) სამოქალაქო ინტეგრაციის უზრუნველყოფას, საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის ოპტიმიზებას, ეკონომიკური საფუძვლების მომზადებას, ახლო და შორ მეზობელ სახელმწიფოებთან თანასწორუფლებიანი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას...

ამჟამად ჩვენ კვლავ მორიგი აქტივობის წინაშე ვდგავართ და კვლავ



მოუწესრიგებელი გვაქვს ენის კანონის რეალური მოქმედებისათვის საჭირო პოლიტიკური წინაპირობები. ამასთანავე, სახელმწიფოს ათეულობით წელია აღარა აქვს გამოკვეთილი ენობრივი პოლიტიკა, რომელშიც გათვალისწინებული იქნებოდა საქართველოს ისტორიულ-კულტურული გამოცდილება, მოსახლეობის ეროვნული თვითშეგნების გაზრდით სახელმწიფოს მთავარ ფასეულობებზე ზრუნვაში საზოგადოების ჩართვის აუცილებლობა, განათლების პროცესში ქართული ენისა და კულტურის ღირსებათა გამოკვეთის მეშვეობით ახალგაზრდებში უკიდურესი ნიჰილიზმის დაძლევის მაღალი მიზანი. ჩვენ უთუოდ თავს მოვიტყუებთ, თუკი ვიფიქრებთ, რომ საკანონმდებლო ჯარიმებით გადავჭრით ამ საკითხებს.

რამდენიმე სიტყვა იმ ქვეყნების გამოცდილების თაობაზე, რომელთაც ჩვენ შესადარებლად ხშირად, მაგრამ სამწუხაროდ, უსაფუძვლოდ მოვიხმობთ ხოლმე:

ა) საფრანგეთში 1957 წელს მიიღეს „კანონი ფრანგული ენის გამოყენების შესახებ“, შემდეგ 1994 წელს – „ახალი კანონი ფრანგული ენის გამოყენების შესახებ“ (იგივე „ტუბონის კანონი“, კანონის ავტორის სახელის მიხედვით), ამ კანონით ფრანგულს უნდა შეეზღუდა სხვა ენების, ძირითადად კი ინგლისური ენის გამოყენების სფეროები, და აქ იყო ჩადებული მკაცრი სანქციები დარღვევების მიმართ. საფრანგეთის მთავრობასთან არსებობს „ფრანგული ენის უმაღლესი საბჭო“;

ბ) აშშ-ში, რამდენიმე შტატის კანონმდებლობის გარდა საერთოდ არ არის კონსტიტუციასა და კანონმდებლობაში მითითებული ქვეყნის სახელმწიფო ენა.

კანადა, ბელგია, ესპანეთი, საფრანგეთი ესწრაფვიან საკანონმდებლო დონეზე (მაგრამ არაერთგვაროვნად) დააწესონ საორგანიზაციო ურთიერთობებში ენობრივი ქცევის ნორმები და ა.შ.

მთავარი, რასაც ხაზგასმით აღნიშნავენ ენის პოლიტიკის სპეციალისტები, არის შემდეგი: ენობრივი პოლიტიკა და ამით განსაზღვრული ენობრივი სიტუაცია ქვეყანაში არის სახელმწიფოს ეროვნული პოლიტიკის ერთ-ერთი უძირითადესი მაჩვენებელი.

ენის კანონმდებლობა არ იქმნება კონკრეტული ისტორიული მომენტისათვის. მას მოქმედების საკმაოდ დიდი ვადა უნდა ჰქონდეს (წინააღმდეგ შემთხვევაში არავითარი აზრი არა აქვს, უღელური კანონის შემუშავებას). დღევანდელი საქართველოს ლაბილურ პოლიტიკურ გარემოში შეუძლებელია ენის კანონის სამოქმედო სფეროებისა და მაგისტრალური ხაზის გამოცნობა და პროგნოზირება; არც ის უნდა დავიწყოთ, რომ ჩვენ სხვათა ინტერესების სფეროშიც ვხვდებით და ამ „სხვებს“ საკუთარი დაგეგმარება აქვთ ეროვნული და ენობრივი პოლიტიკისა. საქართველოს მართებს ამ პროექტების ზემოწვევითი ცოდნა, რათა მათი გათვალისწინებით გაატაროს ყველა ღონისძიება; ილუსტრაციისათვის თუნდაც ერთ მაგალითს დავასახელებთ; ეს არის ლენინის თეზისი ენის შესახებ, რომელიც თანამიმდევრულად ხორციელდებოდა, და რომელთანაც შეჭიდება რომელიმე რიგით „საბჭოთა რესპუბლიკას“ არ შეეძლო. ეს თეზისი შემდეგნაირად ჟღერდა: „მსოფლიოს საყოველთაო ენა, შესაძლებელია იყოს ინგლისური, შესაძლებელია, პლუს რუსული“ («Всемирным языком, может быть, будет английский, может быть, плюс, русский» (Ленин, 1956, 387). როგორც ვხედავთ ამ პროექტში არა მარტო ქართულს, არამედ თვით რუსულსაც კი არა აქვს მომავალი. აქედან გამომდინარე, ფაქტობრივად რუსეთის ნაწილად ქცეულ ქვეყანას ამგვარ დებულებასთან საკანონმდებლო დავის გამართვა არ შეეძლო.

ლენინი (მოგვიანებით, სტალინი) თავის სასიცოცხლო მისიად რუსეთზე ძალაუფლების მოპოვების შემდეგ



მიიხვედა ისტორიაში ორი უმაგალითო ექსპერიმენტის ჩატარებას:

1. უკლასო სოციალისტური საერთო საცხოვრებლის შექმნას;

2. 190-ზე მეტი ერისა და ეროვნებისაგან (განსხვავებული რასით, ენითა და რელიგიით) ერთიანი ათეისტური სარწმუნოებისა და საერთო ენით გამთლიანებული „საბჭოთა ხალხის“ შექმნას. იგი ეყრდნობოდა „ირიბ“ ძალადობას (იდეოლოგიური მართვა), ენობრივ ასიმილაციას და რასებისა და ოჯახების „ინტერნაციონალიზაციას“.

1921 წლის 17 ოქტომბერს ლენინი წერდა:

„ჩვენ ვფიქრობდით, რომ კომუნისტური ნებით შესრულდება წარმოება და განაწილება; თუ ჩვენ ამ ამოცანის შესრულებას ვცდილობდით პირდაპირი, ასე ვთქვათ, შუბლისმიერი შეტევით, ახლა გადავალთ შემოვლით გზებზე. ვიმოქმედებთ ალყითა და სანგრებით“ (Ленин, 1956(6), 47).

დასახელებული მაგალითებიც ცხადყოფს, რა მძიმე მდგომარეობა ჰქონდათ ე.წ. ნაციონალურ ენებს;

ნ. მარკოზია, თავის სტატიაში – „ლინგვისტები ენის სოციალური ბუნებისა და პრობლემატიკის შესახებ XX ს-ის 80-იანი წლების პერიოდის მიხედვით“ – მსჯელობს ენის კანონის მიღების ერთ-ერთ მორიგ ცდაზე, რომელიც მეოცე საუკუნის 80-იანი წლების პოლიტიკურად დატვირთული დისკუსიების ფონზე მიმდინარეობდა და საზოგადოების პოლიტიკურად განსხვავებული თვალსაზრისების შეჯახებაში ყალიბდებოდა: „ენის კანონის მომზადების საკითხი მეოცე საუკუნის 80-იანი წლების მეორე ნახევარში დაისვა. გააქტიურებული ეროვნული მოძრაობა ქართული ენის უფლებების დაცვასა და სახელმწიფოებრიობის კონსტიტუციური უფლების რეალურად ხორცშესხმას მოითხოვდა, ენის კანონი მაშინდელი ხელისუფლების მხრიდან შემოთავაზებული ის იდეა იყო, რო-

მელიც ქართული ენის კონსტიტუციური უფლების დაცვის ქომაგებს საქართველოში მცხოვრები არაქართულენოვანი მოსახლეობის ენობრივი უფლებების განსაზღვრის საკითხებზე კამათში ითრევდა. ხოლო ასეთ კამათს, მოგეხსენებათ, ბოლო არასოდეს ექნება. ენის კანონი ისედაც რეალურად შეზღუდული უფლებების მქონე ქართულს იძულებულს ხდიდა თავისი „მცირედი“ (რუსულის ფონზე) უფლებრივი გარემო სხვა ეთნოსების ენებისთვისაც გადაენაწილებინა და თავად აეყვანა ისინი სახელმწიფო ფუნქციონირების ხარისხში. სწორედ ამ პერიოდში იწყება სახელმწიფო ენობრივ პოლიტიკაში ენათმეცნიერთა მონაწილეობის ახალი ეტაპი. უნდა ითქვას, რომ ენის კანონი კომპლექსურ დარგობრივი მუშაობას მოითხოვს (ამ საქმეში უნდა ჩაებან ენათმეცნიერები, იურისტები-კონსტიტუციონალისტები, პოლიტოლოგები, ისტორიკოსები), კვლევებს საინჟინო-ინჟინურ და დიაქრონიულ დონეებზე, ტიპოლოგიურ ძიებებს და ხანგრძლივ ანალიზს. უნდა ითქვას, რომ მეოცე საუკუნის 70-80-იანი წლებისათვის ქართულ ჰუმანიტარულ დისციპლინებს საკმარისი გამოცდილება არ ჰქონდათ ამ სფეროში, საუკუნის დასაწყისში მოპოვებულმა ხანმოკლე დამოუკიდებლობამ ვერ მოასწრო საკმარისი გამოცდილების დაგროვება ამ მხრივ. ამიტომაცაა, რომ ის, რაც „დისკუსიის“ ფარგლებში ხდებოდა მნიშვნელოვანი იყო არ მხოლოდ იმ მომენტისათვის, არამედ სამომავლო კომპეტენციის შექმნის თვალსაზრისითაც“.

ორი ძირითადი საკითხი იჩენს თავს სახელმწიფო ენასთან დაკავშირებით:

1. რა არის სახელმწიფო ენის არჩევის, საკონსტიტუციო დეკლარირების პირობა;
2. რა ხარისხში შეუძლია ამ არჩეულ ენას თავისი ფუნქციების შესრულება, აქ თავს იჩენს ორი მომენტი: ა) სახელ-



მწიფო ენის სრულფასოვან ფუნქციონირებას შეიძლება ხელი შეუშალოს თავად ენის მოუმზადებლობამ ამ ფუნქციის შესრულებისათვის, და ბ) ხელის შემშლელი შეიძლება იყოს ექსტრალინგვისტური ფაქტორები.

თანამედროვე მსოფლიოში 193 სახელმწიფოა, აქედან ნახევარს ერთადერთი სახელმწიფო ენა აქვს, მეორე ნახევარს კი არ უხერხდება მხოლოდ ერთი სახელმწიფო ენის დაკანონება. თუმცა ეს ნაწილიც ცდილობს ორიენტირებული იყოს ერთ სახელმწიფო ენაზე, სხვებს კი ესა თუ ის სტატუსი შეურჩიოს (თუკი სხვა გამოსავალი არ არის). ასეთ დროს მთავარ არგუმენტად ასახელებენ საზოგადოების კონსოლიდაციის აუცილებლობას; ერთი სახელმწიფო ენისა და ორი ან მეტი სხვა სტატუსის მქონე ენათა ფუნქციონირება ხელს შეუშლის ადამიანთა დაახლოებას, რასაც საერთო ენაზე „ლაპარაკი“ ესაჭიროება; ხოლო სხვადასხვა სტატუსით ენების შემოსაზღვრა ამ კონსოლიდაციის გზაზე დაბრკოლებად შეიძლება იქცეს.

მაშასადამე სახელმწიფო ენის ფუნქციონირება საჭიროა არა მარტო თავად სატიტულო ეთნოსისათვის, არამედ მთელი სამოქალაქო კონტინენტისათვის, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ენობრივი ანარქია, რომელსაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საზოგადოების დეზინტეგრაცია მოსდევს, რის ფონზეც, ფაქტობრივ გარდაუვალია კონფლიქტური სიტუაციების განვითარება.

ჩვენს დროში აღარ არსებობს ისეთი სახელმწიფოები, სადაც არავტოქტონი ეთნოსები არ ცხოვრობენ; არსებობს უზარმაზარი პრაქტიკა იმისა, თუ როგორ უნდა დარეგულირდეს სახელმწიფოთა შიგნით ეროვნებათაშორისი ურთიერთობები. უნდა ითქვას, რომ ჩვენი სახელმწიფოს შესაბამისი სტრუქტურებისა, და განსაკუთრებით განათლების სამინისტროს გამოცემებში ცუდადაა შერჩეული უცხოეთის ქვეყნების მაგალითები საქართველოს

ენობრივ სიტუაციასთან ანალოგიისათვის; კერძოდ, არც შვეიცარია, არც ბასკეთი (ესპანეთის წიაღში), არც კვებეკი კანადაში ან ყირგიზეთი და ტაჯიკეთი არ გამოდგება საქართველოს ეთნო-ენობრივი სიტუაციის ანალოგად. ყველა ეს შემთხვევა თავისი ისტორიული თუ გეოპოლიტიკური კონტექსტებში უნდა განიხილებოდეს და მათი სახელმწიფო მოწყობაც ამგვარად უნდა იქნეს გაგებული. მხოლოდ ის ფაქტი, რომ სადაც რომელიღაც პროექტმა კარგად იმუშავა, არ არის საკმარისი ამ პროექტის საქართველოში შემოსატანად და დასანერგავად.

შვეიცარიის ენობრივი მოწყობის მაგალითი, რომელიც სრულიად ორიგინალურია არა მარტო ევროპის არამედ მთელი მსოფლიოს თვალსაზრისით, სხვებისა არ იყოს არც საქართველოსთვის გამოდგება პარალელის გასავლებად. მართლაც, ეს მშვენიერი და წარმატებული ქვეყანა სასურველი ობიექტია მისაბაძად ეკონომიკის დემოკრატიის, ჰუმანიზმის, კულტურის თვალსაზრისით, მაგრამ ჯერჯერობით ვერანაირად ვერ ვბაძავთ ამ სფეროებში, რაც შეეხება ენობრივ სიტუაციას ეს სიტუაცია უაღრესად სპეციფიკურია და ჩვენსას არა ჰგავს. რა ხდება ენობრივად შვეიცარიაში? დავეყრდნეთ ამ სიტუაციის საუკეთესო მცოდნეს ნ. ნიეგერს საქართველოში შვეიცარიის საელჩოს წარმომადგენელს), რომელიც ბრძანებს: „1848 წელს კონფედერაციის შექმნის მომენტიდან შვეიცარიამ საკუთარი თავი განსაზღვრა, როგორც მრავალენოვანი სახელმწიფო, რომელიც ერთმანეთისგან ძალზე განსხვავებული სიდიდის ოთხი ენობრივი საზოგადოებისგან შედგება. მოსახლეობის დაახლოებით 74 პროცენტისგან შემდგარი დომინანტი ენობრივი ჯგუფი ლაპარაკობს შვეიცარიულ გერმანულს – ქვედაგერმანული ენის დიალექტების ნარევს. ფრანგულად მოსახლეობის დაახლოებით 20 პროცენტი ლაპარაკობს, იტალიურად – 5 პროცენტი, ხოლო რომანულად – 1 პრო-



ცენტზე ნაკლები. ამგვარმა ენობრივმა მრავალფეროვნებამ, რასაც დაემატა შვეიცარიის კონსტიტუციით უზრუნველყოფილი თანასწორობა ყველა ენას შორის, სიმბოლური დახმარება გაუწია შვეიცარიული ეროვნული ინდივიდუალობის ჩამოყალიბებას. ჩემი აზრით, ეს სიმბოლურობა იმდენად უპირობოდ აღიქმება, რომ სულ ბოლო ხანებამდე ენის საკითხი, პრაქტიკულად, არ წამოიჭრებოდა შვეიცარიაში გამართულ ეროვნულ პოლიტიკურ დებატებში. ამის მიზეზი ის გახლავთ, რომ ენა კონფლიქტის პოტენციურ წყაროდ კი არ განიხილება, არამედ ჩვენი სახელმწიფოებრიობის განუყოფელ ნაწილად. ეს საკითხი არასოდეს

ყოფილა ყურადღების ცენტრში და ტრადიციულად მიიჩნევა, რომ მას არა აქვს რეალური პოლიტიკური მნიშვნელობა“.

რაოდენ მშვენიერიც არ უნდა იყოს ის იდილია, რომელზედაც შვეიცარიის კეთილდღეობაა დაფუძნებული, ჩვენთვის, სადაც არაქართულენოვანი კომპაქტური დასახლებები ძირითადად რუსეთის ცარიზმისა და კომუნისტური რეჟიმების „ზრუნვით“ წარმოიქმნა, მრავალენოვნება საქართველოს სახელმწიფოს წარმოშობა-განვითარების საფუძველი არასოდეს ყოფილა; ცხადია, მრავალენოვნების კონსტიტუციურ განსაზღვრაზე ლაპარაკიც კი, რასაც პერიოდულად რუსეთი წინ წამოწევდა ხოლმე, სერიოზული კონფლიქტების რისკს შეიცავს. მით უფრო, რომ თვით შვეიცარიაშიც არ არის სავსებით გამორიცხული ამა თუ იმ ტიპის ენობრივი კონფლიქტი. მოვისმობთ ისევ ბენი ნიეგერის სტატუსს: „მიუხედავად შვეიცარიაში სხვადასხვა ენის მშვიდობიანი თანაარსებობისა, რაც ესოდენ საამაყოა ჩვენთვის, მაინც არსებობს კონფლიქტების წარმოქმნის შესაძლებლობა გერმანული ენის უეჭველი კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური დომინანტობისა, და იმის გამო,

რომ სისტემას არ შესწევს უნარი, თავიდან აიცილოს იტალიურის მარგინალიზაცია. ფაქტია აგრეთვე, რომ რომანულს (რომელზეც შვეიცარიის მოსახლეობის ერთ პროცენტზე ნაკლები ლაპარაკობს) გაქრობის საფრთხე ემუქრება. შვეიცარიაში ეროვნული ენების სტატუსი იურიდიული თვალსაზრისით, შვეიცარიაში არსებული ოთხივე თვითმყოფადი ენის სტატუსი გახლავთ ეროვნული ენები. მაგრამ მათგან მხოლოდ გერმანული, ფრანგული და იტალიურია აღიარებული ოფიციალურ ენებად. რომანულად მოლაპარაკე ადამიანების სიმცირის გამო ამ ენას ოფიციალური სტატუსი მხოლოდ იმ თემში აქვს, რომელიც მას იყენებს. ფედერალური კონსტიტუცია იძლევა ეროვნული ენების დაცვის გარანტიებს ოთხი ძირითადი პრინციპის საფუძველზე. ეს პრინციპებია:

- ტერიტორიული გავრცელების პრინციპი, რომელიც ენობრივ თემებს უფლებას აძლევს ოფიციალურ ენად გამოიყენონ საკუთარი ენა საჯარო მართვა-გამგეობაში, მართლმსაჯულების აღსრულებასა და განათლებაში თავიანთ ტერიტორიებზე. სინამდვილეში ეს ნიშნავს, რომ ფრანგულად მოლაპარაკე მოქალაქეებს შეუძლიათ ფრანგულის გამოყენება ადგილობრივ ანუ კანტონის მმართველობის ორგანოებთან ურთიერთობაში მხოლოდ იმ ტერიტორიებზე, სადაც ფრანგულია ოფიციალური ენა. ამ მოქალაქეებს მშობლიური ენის გამოყენება მმართველობის ფედერალურ ორგანოებთან ურთიერთობაშიც შეუძლიათ. ამგვარი ტერიტორიული დაყოფა ყოველთვის არ ემთხვევა 23 კანტონის (რომელთაგან სამი ორენოვანია, ხოლო ერთი სამენოვანი) ზუსტ საზღვრებს. ფაქტობრივად, არსებობს ოთხი ენობრივი ზონა: ერთი გერმანულენოვანი, ერთი ფრანგულენოვანი, ერთი იტალიურენოვანი და ერთიც – რომანულენოვანი“. რა პრობ-



ლემები იხენს თავს შვეიცარიაში მრავალენოვნების სიტუაციაში?

ა) ხარჯები: ითარგმნება ყველა დოკუმენტი ოთხ ენაზე, მაუწყებლობებიც ოთხ ენაზე;

ბ) აშკარაა გერმანულენოვანი ნაწილის დომინანტობა და ამ ფონზე „ფრანგულ და იტალიურენოვანი მოქალაქეების პოლიტიკური ზეგავლენის მარგინალიზაციის ტენდენცია. ეს ფაქტი ნიშნავს, რომ საჭიროა მნიშვნელოვანი ძალისხმევა – ფინანსურ, სიმბოლურ და პოლიტიკურ დონეებზე – თუკი გვინდა თავიდან ავიცილოთ სხვადასხვა ენობრივ რეგიონებს შორის გადაუღალავი უფსკრულის წარმოქმნა და თანხმობაზე დამყარებული იმ მოდელის შენარჩუნება, რომელმაც შვეიცარიას სტაბილურობის სამოთხის სახელი დაუმკვიდრა“.

გ) პოლიტიკურ ძალთა წონასწორობა შვეიცარიაში და მიღებული გადაწყვეტილებები ასახავს მოსახლეობის გერმანულენოვანი ნაწილის დემოგრაფიულ დომინანტობას; ამის გამო ხელისუფლება მუდმივად ცდილობს შესაძლო დაპირისპირებათა განეიტრალებას და იმგვარი ფინანსური თუ სოციალური ღონისძიებების გატარებას, რაც მოსახლეობაში კონფლიქტების არიდებას უზრუნველყოფს.

დ) შვეიცარიას სისტემატიურად უხდება ასიათასობით მიგრანტისათვის ოთხი ენიდან თუნდაც ერთის შესწავლის ხელშეწყობა.

ისევ ნ. ნიეგერის სიტყვებს მოვიხმობთ: „მიუხედავად აშკარა ნაკლოვანებებისა, ეროვნულ ენებთან დაკავშირებული კონსენსუსის შვეიცარიული სისტემა – შვეიცარიის ოთხი ენობრივი ჯგუფის მშვიდობიანი თანაარსებობა დაახლოებით 160 წლის განმავლობაში – უდავო წარმატებაზე მეტყველებს. ზემოხსენებულს მინდა დავუმატო, რომ, აღნიშნული ოთხი ჯგუფიდან არც ერთს არასოდეს არ აღუქვამს ენობრივი მრავალფეროვნება მუქარად“.

ჩვენი მხრივ დავძენთ, რომ 160 წლიანი ექსპერიმენტის (და თან, რო-

გორც უკვე დავინახეთ, არცთუ ისე სრულყოფილის) გადმოღება მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილების მქონე ქვეყანაში, არასერიოზული საქციელი იქნება.

ჩვენ არაერთხელ გვითქვამს, და ამჯერადაც გავიმეორებთ: ენის სტატუსისა და კანონის შექმნის საკითხები არ არის ოდენ ლინგვისტა მიერ გადასატრელი საკითხები. მას, განსხვავებით ყველა სხვა მნიშვნელოვანი, მაგრამ დარგობრივად შემოფარგლული საკითხისაგან, წყვეტს მთელი სამოქალაქო საზოგადოება, და მრავალი დარგი (პოლიტიკა, ისტორიოგრაფია, ეკონომიკა, სამართალი, პოლიტიკა და სხვ. შესაბამისად, ამ პროექტის განხორციელებაზე დასტური მთელმა საქართველომ უნდა გასცეს. ნუ დავავიწყდება, რომ ენის კანონის მიღებამდე სუცილებელია სახელმწიფოს საშინაო მდგომარეობის სტაბილიზაცია.

სახელმწიფოებრიობის ჰარმონიული მდგომარეობის მაჩვენებელთა შორის ძირითადად გამოყოფენ შემდეგ ნიშნებს, ესენია:

- სახელმწიფო ხელისუფლების ცენტრალიზაციის მაღალი ხარისხი;
- უზენაესი ხელისუფლების უკამათო ავტორიტეტი, მისაღამი ნდობის მაღალი დონე მოსახლეობის უდიდესი უმრავლესობის მხრიდან;
- ძალაუფლების ფორმები, რომლებიც ალტერნატიულია უზენაესი ძალაუფლებისა, ლატენტურ მდგომარეობაშია;
- საზოგადოებრივი ინსტიტუტების სტაბილურობა;
- წარმატებული საგარეო პოლიტიკა: გამარჯვებული სამხედრო კამპანიები, სახელმწიფოებრივი საზღვრების გაფართოება, სამოკავშირეო ბლოკების შექმნა;
- ეკონომიკური მაჩვენებლების მყარი ზრდა;
- ისტორიული სუბიექტების მოღვაწეობის სტაბილური სოციალური ორიენტირები და მოტივაციის საშუა-



ლებები; „საერთოეროვნული იდეის“ წარმოშობა;

• უზენაესი ხელისუფლების მოქმედების მკაფიოდ გამოხატული სოციოცენტრიზმი;

• შობადობის სიჭარბე სიკვდილიანობასთან შედარებით, მისი მყარი ზრდა.

კრიზისულ მდგომარეობას ახასიათებს შემდეგი ნიშნები:

• სახელმწიფო ხელისუფლების დეცენტრალიზაცია, სეპარატიზმისა და სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის დაკარგვა;

• უმაღლესი სახელმწიფო ხელისუფლების დაბალი ავტორიტეტი, „ნდობის კრიზისი“;

• სახელმწიფო ხელისუფლების ალტერნატიული ფორმების ჩამოყალიბება, მათი სოციალური მნიშვნელობის ზრდა;

• ადრინდელი საზოგადოებრივი ინსტიტუტების კრიზისი, ახლების ჩასახვა;

• საერთაშორისო სარბიელზე ავტორიტეტის დაცემა, წარუმატებელი სამხედრო კამპანიები, სახელმწიფო ტერიტორიის შემცირება, გარეპოლიტიკური დამოკიდებულება სხვებზე;

• ეკონომიკური კრიზისი;

• სოციალური ორიენტირების არასტაბილურობა, ეთიკურ შეფასებათა კრიზისი, ქცევის მოტივაციის (გამართლების) საშუალებათა სიმრავლე;

• ლიბერალური სოციალური პოლიტიკა სახელმწიფო ხელისუფლებისა, სახელმწიფო ხელისუფლების მობილუზაციური ხასიათის უაღრესად დაბალი გამოხატულება;

• შობადობის შემცირება იქამდე, რომ სიკვდილიანობამ შობადობას გადააჭარბოს.

• ცხადია, ჩვენ ამჯერად ყველა ეს პარამეტრი არ გვეხება, მაგრამ ვფიქრობთ, რამდენიმე პუნქტთან დაკავშირებით სახელმწიფო ენის სიძლიერისა და დაცულობის ხარისხი ქვეყნის

მდგომარეობის განსასაზღვრად მნიშვნელოვან კრიტერიუმს წარმოადგენს.

განსაკუთრებული ჩაღრმავების გარეშეც აშკარად ვხედავთ, რომელ ქვეჯგუფში მოხვდება საქართველო. ღირს კი ამდენ სატკივარს შეჭიდებული ქვეყნისათვის საკანონმდებლო დავიდარაბის ატეხვა, როდესაც ცხადია, ვიდრე კრიზისული ჯგუფიდან ჰარმონიულ ჯგუფში არ გადავინაცვლებთ, ვერც სასურველ კანონებს მივიღებთ, და ვერც მათ რეალიზებას შევძლებთ.



ქმნულკეთილი მუშაობა
(მეუფე ანანია ჯაფარიძე – 65)

ბადრი ცხადაძე, პროფესორი
მაკა ხართიშვილი, პროფესორი



ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში „ქმნულკეთილი“ ძირძველი ქართული თხზული სიტყვაა, თუმცა მას ვერ იპოვიან ვერც სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“, ვერც ნიკო ჩუბინაშვილის „ქართულ ლექსიკონში“. დავით ჩუბინაშვილის განმარტებით **ქმნულკეთილი** იგივეა, რაც „красивый, пригожий“. ი. აბულაძის ახსნით კი **ქმნულკეთილი** „ლამაზ, მშვენიერს“ ნიშნავს, ხოლო **ქმნულკეთილობა** - „სიმშვენიერეს, სილამაზეს“.

სამწუხაროდ, „ქმნულკეთილი“ დღეს თანამედროვე ქართულ ენაში აღარ იხმარება და თუ ვინმე გამოიყენებს, არქაიზმად ჩაუთვლიან.

ჩვენ, პირადად, არქაიზმობის მიუხედავად, იგი მშვენიერ სიტყვად გვესახება (ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით), რომელიც წარმატებით მიესადაგება გარეგანი თუ შინაგანი მეობით, საქმიანობით, ღირსების მქონე მშვენიერ პირსა და პიროვნებას, თავისი „ახოვანებით“ მამულს, ხალხს,

საზოგადოებას, ქალაქს, ეკლესიას, ქვეყანას რომ ემსახურება...

ჩვენი აზრით, **ქმნულკეთილია** არა მარტო ესა თუ ის ქმნილება, ნივთი და ნივთიერება, თხზულება, საგანი თუ ნაკეთობა, არამედ მისი ავტორიც, ხოლო **ქმნულკეთილება** ამა თუ იმ პირის, ავტორ-შემქმნელის მოქმედება, ქცევა და შემოქმედება-ნაღვაწია.

ქმნულკეთილია:
ქართველი ერი,
ქართული დედა-ეკლესია,
ქართული სასულიერო მწერლობა,
საქართველოს ისტორია...

რამეთუ...

რომ არა წინარეკრისტიანული და ქრისტიანული ყოფა, ვერ შეიქმნებოდა ძველი ქართული სასულიერო მწერლობა;

რომ არა ძველი ქართული სასულიერო მწერლობა, ვერ შეიქმნებოდა საერო ლიტერატურა, მეტიც: მას სპარსული და მისთ. (ენა და კულტურა) ჩაენაცვლებოდა (შდრ. მეზობელი აზერბაიჯანის იმავე ეპოქის – შუასაუკუ-



ნების კულტურული მემკვიდრეობის იერსახე).

ქმნულკეთილება ამშვენებს ჩვენს ყოფას, მეცნიერის, პოლიტიკოსის თუ სასულიერო პირის ღვაწიერებას, ქვეყნის იმიჯს.

ორმაგად უფრო **ქმნულკეთილია** პიროვნება, რომელიც სიღრმისეულად, მეცნიერული წიაღსვლით და ერთნაირი რუდუნებით, დაუცხრომლად, ერთგულად ემსახურება საერო და სასულიერო საქმეს.

ეს „ორმაგობა „ურთულესია“, ძნელზე ძნელია და თითქმის შეუძლებელი. ჩვენი აზრით, „შეუძლებლის შეძლების“ მოხელთებაა სწორედ გმირობის ერთ-ერთი რანგი, რომელიც ურთიერთისაგან გამოარჩევს ინტელექტუალს, მკვლევარს, შემოქმედს, ხელოვანს, მოღვაწეს, მკურნალს, სპორტსმენს, ჯარისკაცს, ინდივიდს ამ უკიდურესად, გაუვალ და გაუტანელ წუთისოფელში.

ასე რომ, სწორედ „შეუძლებლობის შეძლებით“ ცხოვრება წარმოაჩენს ნებისმიერ მოღვაწეს – განარჩევს სხვა მოღვაწისაგან, რომელსაც, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, **რჩეული** და **რჩეულობა** ჰქვია.

ეს მით უფრო ახლა, როცა სამან-მოშლილ ქვეყანაში შური და ამპარტავნება გაბატონებულა, ზოგი ადგილობრივი და გარეგანი ძალა ერთნაირი სულიკვეთებით რომ ებრძვის მამულიშვილურს, მამაპაპურს, ძირძველს, ტრადიციულს, მარადიულს, კაცობრიულს, ეკლესიურს.

ბედმა ასეთ გარემოში „ხვიარა“ და ნარეკლიან გზაზე სიარული არგუნა ჩვენს ერთ-ერთ თანამედროვეს, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის კედლებში გაზრდილს, ამავე უნივერსიტეტის პროფესორს, მეუფეს, მღვდელმთავარს, მთავარეპისკოპოსს, მემბტიანეს – დიდებულ ისტორიკოსს, მანგლისისა და თეთრიწყაროს ეპარქიის მიტროპოლიტს, დიდ საეკლესიო მოღ-

ვაწეს, ჩვენი უნივერსიტეტის თეოლოგიური ცენტრის დამფუძნებელთაგანს, ღვაწლმოსილ მეცნიერს, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორს ანანია ჯაფარიძეს, რომელსაც წელს დაბადებიდან 65 წელი შეუსრულდა.

მეუფე ანანია ჩვენი საზოგადოების **ქმნულკეთილი მეუფებაა**, ხოლო მისი ნაქმი და ნაღვაწი **ქმნულკეთილება**. იგი ერის, ქვეყნის, ეკლესიის წინაშე წარმოდგა, როგორც **მემბტიანე, მეცნიერი და მწყემსმთავარი**. ეს ტრიადა XIX საუკუნეში ვარიაციული ფორმულირებით ასე წარმოაჩინა **ილია მართალმა – დიდმა ილია ჭავჭავაძემ – „მამული ენა, სარწმუნოება“**. ანანია ჯაფარიძემ თავისი პიროვნული ღვწითა და შემართებით ილია მართალივით შექმნა საკუთარი ბიოგრაფია. თავისი საქმით და მიზნით ჭეშმარიტ გზაზე მავალმა, მან, როგორც სულიერმა მამამ და იმავდროულად ერისკაცმაც, არა თუ გადაუხვევია სავალ თემშარას, პირიქით – ჭეშმარიტებისაკენ სავალი ბილიკი თავისი ნებით გაწაღდა მემბტიანის, მკვლევრის და მართლმადიდებლური ეკლესიის ერთგული მსახურებით.

მანგლის-თეთრიწყაროს ეპარქიის წინამძღოლის მეუფე ანანიას მემბტიანეობა – ისტორიკოსობა, ამბისა და ფაქტის რკვევა, მეცნიერულად გადმოცემა-შეჯერება, სათანადო პოსტულატების, დასკვნების გამოტანა და მკვლევრისთვის დამახასიათებელი წიაღვლები მისაბადი და შეუდარებელია: პირუთვნელობა, მოყვრისადმი პირმტკიცობა, სიმართლისა და ღვთისადმი მსახურება, საქართველოს ისტორიის, ძველი და ახალი მოვლენების მეუფე-მეცნიერის თვალსაწიერიდან დანახვა, არაერთი ისტორიული ფაქტისა თუ ცდომილების მეცნიერული ახსნა და მკითხველმრევლამდე მიტანა, გამოარჩევს მას თანამედროვე ქართველ ისტორიკოსთაგან...



მისი ნაშრომები, ცალკეული სტატიები, წიგნები, მონოგრაფიები... დასტურია იმისა, თუ როგორ უნდა იკვლიო, რა მეთოდი, გზა და ხერხი აირჩიო სინამდვილის წარმოსაჩენად. ჩვენთვის, პირადად, მიუხედავად მრავალი ისტორიკოსის არერთი ნაშრომის რიგინად გაცნობისა, აქამომდე ვერაფრით ვერ გაცნობიერდა თუნდაც ის უსიამო ისტორიული ფაქტი, ქართველები როგორ გავაფხაზდით აფხაზეთში, რა დაგვემართა წინარე საუკუნეებში. ამას ცხადლივ მხოლოდ მეუფე ანანიას ნაშრომები გვიხსნის (იხ. **ბ. ცხადაძე**, აფხაზეთი და ქართველთა „გააფხაზება“ მეუფე-მეცნიერის თვალსაწიერით... (რეცენზია მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნზე - „აფხაზეთი [ქართველთა „გააფხაზება“], თბ., 2007). იხ. კრებ.: მემბტიანე, მეცნიერი, მღვდელმთავარი (საიუბილეო კრებული). ეძღვნება მიტროპოლიტ ანანიას ჯაფარიძის 65 წლის თავს. თბ., 2014. ასევე: **ბ. ცხადაძე**, აფხაზეთი და ქართველთა „გააფხაზება“ მეუფე-მეცნიერის თვალსაწიერით. კრებ.: ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები. №12, თბ., 2013).

ან კიდევ: *ჩვენსავე მიწაწყალზე, ჩვენივე მამულში როგორ გადავგვარდით – გავლეკდით, გავოსდით, გავთათრდით, გავრუსდით, გავკათოლიკდით, გავსომხდით, რა დაგვემართა თუნდაც საქართველოს სამხრეთში – მესხეთ-ჯავახეთში, ტაო-კლარჯეთში?*

ამის საპასუხოდ აკად. ნიკო მარის ტაო-კლარჯული მოგზაურობის გადარჯულებული ქართველის ერთ-ერთ ფაქტს ვაუბნებთ (როგორც დიდი მორწმუნე ქართველი, მწერალი და მოაზროვნე გრიგოლ რობაქიძე იტყვოდა).

ნიკო მარს, თურქეთის საქართველოში სამეცნიერო მივლინებისას (შავშეთი...) დღიურში ჩაუნიშნავს: „ჩემი ჩაფარი, ამბარცუმი, ურიადნიკი, 50 წლამდეა. საზრიანი, გამჭრიახი მოსამსახურეა. სიძველეებმა, ასე გულდასმით რომ ათვალიერებდნენ, მასზეც მოახდინა შთაბეჭდილება. – „**მითხარით, გე-**

თაყვა, ძველად იყვნენ ადამიანები ჭკვიანი თუ ახლა?“ – ერთხელ მოულოდნელად მკითხა ამბარცუმმა. მას განსაკუთრებით აოცებდა წინაპრების უნარი – ნაგებობისათვის შეერჩიათ საუკეთესო ადგილები არა მარტო მოხერხებულობით, არამედ სილამაზითაც. „აქ რა კარგია!“ – იძახდა ამბარცუმი, როგორც კი ვეცნობოდი ახალი მონასტრის მდებარეობას. მას აოცებდა სასარგებლო ნაგებობების, საწინააღმდეგოების, სარდაფების, ხიდების სიმტკიცე; შენობების, მონასტრის სათავსოებისა და დარბაზების გრანდიოზულობა. „ნუთუ ამას ქართველები აშენებდნენ?“ – მკითხა ამბარცუმმა ოპიზაში უკვე მერამდენედ. – „დიახ, ქართველები!“ – „შეიძლება კათოლიკე ქართველები?“

სომხებში, დაბალ წოდებაში, რელიგია ეროვნებასთან გაიგივებულია და ამიტომ ნიკო მარი შიშობდა, შეძლებდა თუ არა გაოცებულ ამბარცუმასთვის აეხსნა, ქართველი კათოლიკე ისეთივე ქართველია, როგორც ქართველი ქალკედონელი.

ამბარცუმ ტაისუჯიანი არტანუჯელი კათოლიკე სომეხი იყო, მისი ბაბუა კი ახალციხიდან. – „არა“, უპასუხა ნიკომ ამბარცუმს: „ისინი მართლმადიდებელი ქართველები, ქალკედონელები იყვნენ, „პროტომები“ (რომეები)! მაგრამ, მითხარით, რომელი ქართველი კათოლიკეები გყავთ მხედველობაში?“ – ჩემი წინაპრები კათოლიკე ქართველებია, მე ქართული არ ვიცი. მამაჩემმა ქართული იცოდა. ბაბუაჩემმა სომხური კი არა, ქართული იცოდა“. ეს შენიშვნა ამბარცუმის შესახებ შემაქვს, როგორც მასალა კათოლიკე ქართველებზე საკამათო საკითხისათვის, – დასძენს იქვე ნ. მარი.

მაშინ სად ეცალა სანკტ-პეტერბურგიდან საოსმალო საქართველოში მივლინებულ აკადემიკოს ნიკო მარს, მეგზური კათოლიკე სომეხის ამბარცუმ ტაისუჯიანის წარმოშობა (წინაპარი) ერკვია – წარმოშობით ქართველი იყო, გასომხებული ქართველი თუ კათოლიკე ქართველი! მაგრამ ამ ამონარი-



დიდან – ამბარცუმის სიტყვებიდან ცნაურდება, რომ იგი წარმოშობით ქართველი ყოფილა: ჯერ მართლმადიდებელი, მერე კათოლიკე და ბოლოს გასომხებული ქართველი.

ამ ეპოქის ახალციხის საფაშოში რომ ქართველთა ერთ ნაწილი გამუსულმანების (გამაჰმადიანების) თავიდან ასაცილებლად კათოლიკურ სარწმუნოებას ირჩევდა, ეს ახლა გასაგებია, კიდევ უფრო გასაგები და დამაჯერებელია მეუფე ანანია ჯაფარიძის თვალთ დანახული ძველი საქართველოს „ნუ გათათრდები“ პროცესი და მისივე მეცნიერული ახსნამსჯელობანი, რომლებიც გამოცემულია ცალკეული მონოგრაფიებისა და წიგნების სახით (იხ. „საინგილო, ქართველთა გაღეკება“, თბ., 1997, „ქართლ-კახეთი, ქართველთა გასომხება“, თბ., 1999, „ლაზეთ-თრიალეთი, ქართველთა გაბერძნება“, თბ., 1998, „მესხეთი, ქართველთა გამაჰმადიანება“, თბ., 1999 (რუსულად – 2008 წ.).

„ქართველთა გააფხაზებაში“ განხილულია ისეთი კარდინალური საკითხები, როგორცაა:

1. აფხაზეთი უძველეს ძველქართულ წყაროებში;
2. ქართველი ისტორიკოსები აფხაზეთის ეთნიკური შემადგენლობის შესახებ;
3. აფხაზური ტოპონიმია;
4. ქვემო იბერიის ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს მოკლე ისტორია;
5. კავკასიელ მთიელ ტომთა ჩამოსახლება აფხაზეთში;
6. გააფხაზებული გვარ-სახელები.

ამ წიგნებში მთავარეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე დინჯი მეცნიერული თხრობითა და მსჯელობით, ფაქტებისა და სხვა მკვლევართა ციტატების შეჯერება-მოშველიებით გვიხსნის და გვისაბუთებს ქართველთა „გარდაგულარძნების“ პროცესს, რომელიც გამოწვეული იყო მეზობელი ქვეყნების აგრესიით – „ხედამდგომელობით“ და

ჩვენი მამულის დამცრობით – დეცენტრალიზაციითა და ტერიტორიული დაქუცმაცებით...

ახლახანს საიუბილეოდ გამოქვეყნებულ წიგნში შეფასებულია მეუფის როგორც მემატანის, მეცნიერისა და მღვდელმთავრის დაბადებიდან, ყრმობიდან განვლილი 65-წლიანი გზა.

საიუბილეო კრებულში ფართო სპექტრით წარმოჩენილია მეუფის საღვდელმთავრო, სამეცნიერო-საგანმანათლებლო მოღვაწეობა, მისი პუბლიცისტური წერილები. კრებულს ახლავს მეუფის შრომათა ბიბლიოგრაფია, ასევე აქვე მოთავსებულია გამოჩენილი ქართველი მეცნიერების სტატიები მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მეცნიერული მოღვაწეობის შესახებ.

გვჯერა, სამომავლოდ მასზე კვლავ არაერთი კრებული შეიქმნება და გამოიცემა. დღეს მეუფე მეცნიერული კვლევის სიმწიფის ასაკშია და მისგან კიდევ მრავალ ახალ ეროვნულ-სულიერ-მეცნიერულ წამოწყებას, სტატიასა და წიგნს მოვევლით.

დალოცვილია უფლისაკენ სავალი გზები. მეუფე ანანიასთვის ეს გზასავალი ერთდროულად მეცნიერებაცაა და ღვთისმსახურება-ღვთისნიერებაც – მამულის, ეკლესიის, სარწმუნოების, მრევლის, ისტორიის და ისტორიული სიმართლის დაცვა-მსახურებაც, რომელთათვის დიდებულ და ქმნულკეთილ მეუფეს ჭეშმარიტების კელაპტრად ქრისტესმიერიღვაწიერება აურჩევია, რომელიც იწვის, იღვენტება, მაგრამ იმავდროულად გზას უნათებს თანამედროვე ქართველთაგულებს, მათ წადიერ საღვთო ცხოვრებას, აწვდის გონიერ საზრისსდა სულიერ საზრდოს, გადმოგვიშლის სარწმუნოების, ქართული ეკლესიის ისტორიის წიაღს – ჯერ კიდევ ჩვენთვის შეუცნობელ ან ჩვენ



მიერ ნაკლებად ყურადღებამიქცეულ ისტორიულ მოვლენათა გამას.

ცხადია, ერთ წერილში მეუფის ღვაწიერების ყველა ნიუანსს ვერ შევხებით.

ჩვენი აზრით, არც ისე შორსაა ის დრო, როცა ვინმე ჩვენგანი საკვალი-ფიკაციო-სადისერტაციო თემად მეუფე ანანია ჯაფარიძის ცხოვრებასა და შემოქმედებას აირჩევს და „გრიგოლ ხანცთელის ცხოვრების“ ავტორის გიორგი მერჩულესნაირი შემართებით (ოღონდ დღევანდელი, თანამედროვე სალიტერატურო ქართულით) დაწერს.

ეს საიუბილეო წერილი, მეუფისადმი მიძღვნილი, სწორედ მისდამი მონოგრაფიული გამოკვლევის მცირე გამოსმაურებად ჩაგვითვალეთ.

მეუფებადა მრევლი ნუ მოუშალოს საქართველოს ეკლესიისა და ქართველური მეცნიერების – ქართველოლოგიის, ქართული ენისა და გენის, მრწამსისა და რწმენის ჭირისუფალს, **მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს**.

ვუსურვებთ, ქართული მეცნიერების, დედა-ეკლესიისა და ახალგაზრდა სახელმწიფოს შენების ქმნულკეთილობის, ქვეყნისა და მართლმადიდებლობის განმტკიცების გზაზე კვლავაც ქედუხრელად, ნაიალაღარი ხარისხით ეღვაწოს.

ამინ.

მიღმური სამყაროს მოღვაწე

(ქართული ზეპირსიტყვიერების მიხედვით)

ეკა ცხადაძე, პროფესორი

მიღმური სამყარო ტერმინოლოგიურად და შინაარსობლივად იგივეა, რაც საიქიო, შავეთი, სულეთი, შავეთ-სულეთი [1, 502-510]. ქართულ ენაში ყველა ტერმინი იხმარება, ცოცხალ, ზეპირმეტყველებაში მოუსავლეთსაც ამბობენ (რაც ნიშნავს: „ადგილი, სადაც უკან (სააქაოში) არვინ ბრუნდება“). შდრ. წყევლის ფორმულა: „შენ წადი მოუსავლეთში“.

მიღმური სამყარო დაუცხრომელი ინტერესის სფეროა ნებისმიერი ეროვნების ადამიანისათვის. გარდაცვლილთა სამყოფელი სულების სამყოფელი ხალხის წარმოდგენაში ნამდვილად არსებობს, არის მისკენ მისავალი გზა და არსებობს კარი, რომელიც ამ სამყაროს შესასვლელშია. აკად. ა. შანიძის მიერ ერთ-ერთი მოძიებული და ჩაწერილი ტექსტი „ძმანი სულეთში“ [2, 667], რომელიც ქალის შექმნილი უნდა იყოს, მიღმური სამყარო ასეა წარმოდგენილი:

**„მე რო ძმანი მყვან სულეთა სამზეოს
დასაფიცარნი,
ნეტავინ, ჩემო დედაო, ბეჭნ მანახინა
ძმისანი!
ქვე დაიჭერდა ქვიშია? ქვე დაშლიდესა
მიწანი?
დავხიენ მანდლის პირშია თმანი
უნცროსის ძმისანი.
გზანი მასწავლენ, დედაო, გზანი ი
სულეთისანი,
ნეტავი კიდევ მენახნეს თვალნი
უფროსის ძმისანი!“**

ამ ტექსტის მნიშვნელობას არა მარტო დიდი ემოციური ზეგავლენა განაპირობებს, არამედ მასში არაერთი წარმოდგენაა სულეთზე კონცენტრირებული. მთქმელმა, რა თქმა უნდა, იცის, სად არიან მიწას მიბარებული მისი ძმები, სად უნდა დაიტიროს ისინი და შეუსრულოს აუცილებელი წესები, მაგრამ მთქმელი ერთბაშად სცდება ყველა



მიწიერ-ხილულ არეალს და სულების სამყოფელში შეღწევას ნატრობს. მისი წარმოდგენით, არსებობს საგანგებო გზა სულეთისაკენ, არსებობს ზღვარი, მიჯნა, რომელსაც კარი აბია და მისი შედეგების შემდგომ შეიძლება იქ მოხვედრა და მზეგადასულთა ნახვა.

სულეთის კარზეა ლაპარაკი ვახტანგ კოტეტიშვილის კრებულში, სადაც ნათქვამია: „სულეთს შევიდა ნიკოი, ხელით შააღო კარია“-ო, ანუ სულეთის კარი კარგმა მოყმემ ხელით შეაღო, თამამად შეაბიჯა შიგ და შიგ მყოფნიც პატივითაც დახვედრიან. „კვირაეს გათენიბადა“ კიდევ უფრო სრულყოფილ სურათს იძლევა შავეთ-სულეთისას. კაი ყმას სულეთის კარის ზღურბლის გადალახვის შემდგომ საგანგებოდ ეგებებიან, საგანგებო სამყოფელს მიუჩენენ, ოქროს სკამზე სვამენ, ოქროს ჩონგურს აძლევენ და „შუშაპარით“ ართობენ [3, 280-282]. ამგვარი განსაკუთრებული დახვედრა მხოლოდ რჩეულთა ხვედრად არის მიჩნეული.

ადმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში შავეთ-სულეთის მკვეთრი გამიჯვნა ხდება, იგი სამ ნაწილად იყოფა: 1. სამოთხე, 2. ჯოჯოხეთი, 3. კუპრის ალი [4, 59]. შავეთ-სულეთში საგანგებო წესი და რიგია. ყველა და ყველაფერი ცოდო-მადლის მიხედვით იზომება და ისინი, ვინც ხორცი ალაღა და ასუქა, ხოლო სულს მტრად ექცა, სათანადო სასჯელს სულეთში მიიღებენ. იმქვეყნიური სიცოცხლის არსებობა ამქვეყნიურ ცხოვრებასაც თავის დაღს ასვამს, ხალხური ტექსტი სიკვდილს „არ მოცინარს“ უწოდებს, მას ვერავინ დაემალება, ვერც წინააღმდეგობას გაუწევს. სიკვდილთან ვერც „ქრთამი“ ჭრის:

**„სიკვდილო, ვერ დაგიმალე,
კლდე გამოგკაფე სალია,
გაგექე ვერსად წაგიველ,
ცხენი არა მყავს მალია!...
ქრთამი გაძლიე, არ გინდა,
თვალ-მარგალიტი, ლალია!“... [5, 173].**

სიკვდილი არის ყოველი არსის საბოლოო ხვედრი, ხოლო ცოცხალთა

სამყაროს ყოველთვის აინტერესებს იმქვეყნიური ყოფა, იქაური სამართალი, იქ მყოფთა ხვედრი. მ. ბალიაურისა და ნ. მაკალათიას „მიცვალებულის კულტი არხოტის თემში“ ასეთ სურათს გვთავაზობს: სულეთში მეტად უყვართ მხიარულება, მით უმეტეს მაშინ, თუ „სამზეოს“ ხალხი მხიარულობს. სულეთში მყოფი სულები თხოულობენ სამზეოს მყოფი ხალხისაგან მხიარულობას, „ტაშ-ფანდურს“ და გართობას. მათ არ უყვართ არც ტირილი და არც გლოვა სამზეოს მყოფი პატრონებისა, თუ ოჯახში ძალიან გლოვა-ტირილია, სულები „ხკრთებიან“ და სახლში აღარ მიდიან. რომელ ოჯახშიც მხიარულობენ და „ტოშ-ფანდურს“ უკრავენ, მკვდრები იქ მიდიან და „უჩინრად“ (შეუშინეველად) ყურს უგდებენ. სამოთხეში მყოფი მიცვალებულთა სულები დილა-საღამოს ერთად იკრიბებიან, ერთად თამაშობენ. ხელი-ხელ ჩაკიდებული ქალ-ვაჟნი ციხეს გარშემო უვლიან და მღერაინ“ [4, 60].

ამგვარი დასკვნები მიღებულია ხალხური სიტყვიერების ანალიზის შედეგად. ს. მაკალათიას ერთ-ერთი მათგანი მოყვანილი აქვს თავის ნაშრომში [6, 210]:

ცამდე აწვდილი ალვის ხე და თეთრი ციხე, რომელსაც წვერი ცას მიწვდენია, ნიშნავს იმას, რომ თვით სულეთიც არ არის საბოლოო დასასრული, იქაც არის ცა, რომლის სიმაღლეებს თვით „მადლიანებიც“ ვერ მისწვდებიან. თეთრი ციხეც და ალვის ხეც საკრალური სიმაღლეებია, შესაძლოა კიდევ ერთი გარდამავალი საფეხური რომელიმე სამყაროსაკენ.

სულეთში არსებული ხეები, ხის ძირას გარდამავალი წყარო და ვერცხლის თასი თუშებშიც ისევეა წარმოდგენილი, როგორც ხევსურთა პოეტურ გააზრებაში:



„სულეთისაიმც ვინ იცის, სულეთს რა
სამართალია,
სულეთს რომ სამნი ხე დგანან, წვერ
ცაში მიბჯენილია,
იმ ხის ძირ წყარო გამოდის, სასმელად
სანატრელია,
შიგა სდგას თასი ვერცხლისა, ხელში
აღებად მადლია“ [7, 188].

ფშავში მოპოვებულ მასალებშიც არის შავეთის ცხოვრების სურათი, მაგრამ იგი რამდენადმე განსხვავებულია და ყოფით დეტალებზე უფრო მეტ მინიშნებებს შეიცავს:

„შავეთს რა გვიჭირს უკლოთა წინ
შუქი გვიდგა სანთლისა;
თეთრი ტირიფის სახელ გვიდგა, შიგ
კომლი ბრუნავს სანთლისა;
სკამ გვიდგა სასვენებელი, კარ გვიბავ
ცოდვა-მადლისა,
წინ გვიდგა ოქროს ტაბაკი,
სალადებელით ბაღლისა;
ზედა დგა ჭიქის ჭურჭლები, სავსე
ნაკურთხის სასმლითა,
გვერდით რომ წყარო ჩამოდის, პირის
საბანი ქალ-რძლისა,
გვერდით გვიბავის ცხენები,
დაყურჯულები, ლაგმითა“ [7, 171].

ამ ტექსტში აშკარაა წმინდა, მადლიანი სულების განსასვენებელი ადგილის სიუხვე, მასში ოქროს ტაბაკი, ტირიფის სახლი, წყარო და ცხენები ფიგურირებენ.

სულეთში სიუხვე და ბედნიერი ცხოვრება აუცილებელ, შეუცვლელ მოვლენად მიიჩნევა. აქ (სულეთში) მუდმივად არის უხვი საჭმელ-სასმელი, ვერცხლის თასი, წმინდა წყარო, მადალი ხე, გართობა-მხიარულება.

მ. კანდელაკი წერილში „ლაშა-რის ჯვარი ფშაველთა ყოფაში“ დაწვრილებით აღწერს სულეთში არსებულ გარემოებებს და აღნიშნავს, რომ სულეთის თეთრი ციხე არის ცენტრი მთელი ამ საკრალური ალაგისა, მასთან მიახლება მხოლოდ კეთილ (აღალ), უდანაშაულო სულებს შეუძლიათ: „სულეთში სავალდებულოა, რომ ციხის გარშემო ყოველდღე შესრულდეს ცეკვა“ [9, 211].

თავად სულეთშიც სულებს შორის არსებობს ერთგვარი იერარქია, იქაც, ისევე როგორც სააქაოში, სუფრის თავში „ბერი-მოხუცი“ დასხდებიან, ახალგაზრდები ფეხზე დგანან და ისე გალობენ, ქალები სანთლის შუქზეც დასხდებიან. აქ მთავრდება ერთგვარი იდეალური სურათი და იწყება აღწერა იმისა, თუ როგორ იქცევიან და ეძებენ დედებს ჩვილ ბავშვთა სულები, ვისაც მომსენიებლები არ დარჩათ, „პირუკულმ დასხდებიან“... [3, 289-290]. ასეთ სურათს გვიხატავს „სულეთის ლექსი“ ვახტანგ კოტეტიშვილის „ხალხურ პოეზიაში“, რომლის ექსკურსებშიც მნიშვნელოვანია მსჯელობა სიკვდილზე, დალაობაზე, ხეთა თაყვანისცემასა და წყლის სტიქიაზე, რომელთა იდეური თუ რიტუალური დაკავშირება ზოგადკაცობრიული ხასიათის მოვლენას წარმოადგენს.

სიკვდილისა და წყლის კავშირის თვალსაზრისით საინტერესოა „სიკვდილმ თქვა“... სიკვდილი „ზღვა-ზღვა“ მოდის და „ჩქეფით“ შემოივლის მას... ზღვა, წყლის სტიქია არის ყოველივეს საწყისი და დასაბამი, ანუ იგი პირველშემოქმედი: „მთელი ქვეყანა ზღვა იყო ოდენ“ – ამ სიტყვებით არის ერთდროულად გამოხატული შუმერის ქვეყნის და სამყაროს შექმნის მითოლოგემა... [10, 62]. ანუ ზღვა სიცოცხლის შემოქმედი, ხოლო ძველ, წარმართულ სამყაროში სიცოცხლისა და სიკვდილის ღმერთი გაიგივებული იყო. სიცოცხლე და სიკვდილი ერთი და იმავე არსის ორი განსხვავებული მდგომარეობაა, ამგვარი დუალიზმი სწორედ მითოსური აზროვნებისთვისაა ნიშანდობლივი. მ. ხიდაშელის ნაშრომში გამოწვევლივით არის განხილული ამგვარი პოზიციები: ქაოსი = კოსმოსი, ბოროტო = კეთილი, ბნელი = ნათელი. უძველეს მითებში დრაკონის მოკვლა, ხმელეთისა და ცის შექმნა, ღმერთებისა და კოსმოგენიის ერთდროული დაბადება განგრძობადი და განმეორებადი აქტია [11, 92-95].



ქართველურ ტომებში წყლისადმი, ზღვისადმი გულგრილობას სხვადასხვაგვარი ახსნა მოეძებნა – ხიფათისა და გაურკვევლობის მოლოდინი, ანუ მუდმივი საშიშროება წყლისგან, ზღვისგან, თავდაპირველი ქაოსისგან... ზღვაში მცხოვრებ ღვთაებას ბავშვებს მსხვერპლად სწირავდნენ აფხაზები. მათი წარმოდგენით ზღვის ღმერთი ხაიტი საგანგებოდ სდარაჯობდა ადამიანებს, რათა დაედრჩო ისინი. მისი გულის მოგებას მსხვერპლშეწირვით ლამობდნენ: „აფხაზები მსხვერპლს სწირავდნენ სხვა ღმერთსაც, მაგალითად, აგნის-ეტნისს, რომელიც თეთრი ხარისა თუ ნისლის სახით წარმოდგინებოდა. ეს ღმერთი თუმც თვით არ ნადირობდა ადამიანებზე, მაგრამ სისასტიკით ხაიტს არ ჩამოუვარდებოდა – მისდამი ოდნავი უპატივცემულობა სიკვდილით მთავრდებოდა“ [12, 207].

სამეგრელოში დღემდეა შემორჩენილი რწმენა, რომ ყვავილბატონები ზღვიდან მოდიან და ეს „ბატონები“ ღვთაებრივის ნაწყალობეგია, რომელსაც განსაკუთრებული პატივით მიღება და გასტუმრება სჭირდება. ქართულ სამყაროში ცნობილია „წყარიშ დიდა“, „წყლის ქალი“, „ალი“. წყალში დამხვრჩალის სულის ამოყვანაც წყლიდან აუცილებელია, ამის შესახებ მრავალი ეთნოგრაფიული მასალა მოგვეპოვება. მსგავსი რიტუალები დღემდეა პერიფერიებში შემორჩენილი. აფხაზეთში იციან „სულის დაჭერა“, სადაც ფიგურირებს დაჩუტული გუდა, ძაფი და მუსიკა. მ. ჩიქოვანი ამ რიტუალს ამგვარად აღწერს: „ნაპირზე გაჩაღებულია ცეკვა-თამაში და სიმღერა. აქ ბრმა მოხუც მეჭიანურესთან („აფხიარცა – არჰვაჟუ) შეგროვებიან დროულნი კაცნი და ჭიანურის („აფხიარცა“) ხმაზე ღიღინებენ; იქ ახალგაზრდა მზეთუნახავი უკრავს ჩონგურს („აჩანგურ“) და მის გარშემო მდგარ ახალგაზრდათა გუნდი ორივე სქესისა ბანს აძლევენ. მესამე ალაგას კიდევ სხვა

წრე შემდგარა და სიმღერა-თამაშია გამართული. ამორჩეული კაცები ხელმძღვანელობენ სიმღერა-ცეკვა-თამაშს და თანაც გუნდს თვალყურს ადევნებენ, თუ როდის შებრძანდება გუდაში ტკბილის ხმით მოხიბლული და გახარებული საწყალი სული დამხვრჩალი კაცისა. როცა შეამჩნევენ – გუდა „იბერება“ (სულის შებრძანების ნიშანი), უფროსები აძლევენ ნიშანს, რათა მომღერალთ და ჩანგურჭიანურზე დამკვრელთ უფრო დაამდაბლონ ხმა, უფრო წყნარად და ნაზად იმღერონ: შესაძლოა, მეტისმეტად მხიარულობამ შეაშინოს ეული სული და არ „შებრძანდეს“ გუდაში და მით საუკუნოდ დარჩეს უთვისტომოდ და ამით გამოწვეულ ტანჯვა-ვაებაში“ [13, 230].

წყლის სტიქიიდან სულის ამოყვანას თან სდევს მუსიკა და ცეკვა, როგორც სულის დამატკბობელი და მომზიდავი ქმედება, გულის გაბერვაც სულის მოხიბვლის ნიშანია, მაგრამ ერთი ნიუანსით – ზომიერების დაცვა მუსიკისა და სიმღერის ტემპში. სულელებს უყვართ გართობა-მხიარულება, მაგრამ არა გადამეტებული ან ზედმეტად ხმაურიანი. აფხაზთა წარმოდგენებშიც ისეთი სურათი იკვეთება, როგორც ქართველ მთიელებში. მათაც მიაჩნდათ, რომ სულელებს „ტომფანდური“ ერთობ მოსწონთ. თუმ-ფშაგხევსურთა სულეთის თეთრი ციხე მომღერალ-მომღახენტ სულთა წრიულ ალყაშია მოქცეული და იქაც მუდმივი მხიარულება სუფევს.

ზ. თანდილაგას ნაშრომში – „წყლის კულტი ქართულ ფოლკლორში“, მოთხრობილია ერთი ჩვეულება, რომლის თანახმადაც წყალში დამხვრჩალის საფლავიდან აღებულ ქვას მაგიური თვისება გააჩნდა და მისი წყალში ჩაგდების შემთხვევაში სასურველ დროს წვიმის მოსვლის იმნსპირირებაც კი იყო შესაძლებელი. ხოლო ბაყაყის მოკვლის წვიმის მოსვლის



წინაპირობად მიჩნევა დღესაც ფართოდ ფეხმოკიდებული რწმენაა ჩვენში. თხრილებიდან, რუებიდან და ნესტიანი ადგილებიდან მზის ჩასვლის ხანს „ჟამუა“ ანუ ავადმყოფობა აჰყვებოდა ადამიანს. ამის რწმენაც დღემდეა შენარჩუნებული. ასევე საინტერესო ფაქტია მტრედის მიცვალებულის საპატივცემულო სუფრიდან აფრენის ჩვეულებაც, რაც თ. სახოკიას აქვს აღწერილი: „სუფრაზე დასვამენ მტრედს ისე, რომ იქიდან გაფრენა შეეძლოს. ამ შემთხვევაში მტრედი სიმბოლოა მიცვალებულის სულისა, რომელიც ამ სადილის მოლოდინში სააქაოში იყო და მხოლოდ ამ „ზედდაკელის“ (გე ვილაფა) გამართვის შემდეგ გაფრინდება სახლიდან ზეცაში... თუ მტრედი, სანამ სახლიდან გამოფრინდებოდეს, კერასთან დაჯდა და გარშემო დაიწყო ცქერა, თითქო ყოყმანობს, გაფრინდეს თუ არაო, იმის ნიშანია, რომ მიცვალებულის სულს „გაფრენა არ უნდაო“, ენანება თავისიანების სახლის მიტოვებაო“ [14, 138]. თედო სახოკიას მიაჩნია, რომ მეგრული სიტყვა „დოღურუ“ ზმნა „ღვრას“ უკავშირდება, ე. ი. სული დაიდგარა, სითხედ იქცაო.

შენიშვნა 1: ეს ეტიმოლოგია ჩვენთვისაც გასაზიარებელია, რადგან მას ქართულ ენაშიც მოეპოვება შესატყვისი ფუძე: ესაა დაბა-ღუბი, [დაი]-ღუბა, [და]-ღუბ-ვა. პირველი მათგანი ფუძეგაორკეცებული ძირია ღუპ ფუძისა. ეგვე ფუძე ჩანს ქართული ენის იმერულ დიალექტში: იმერ. ღვაფი (ღვაფ <- ღვაპ <- *ღუაპ).

შენიშვნა 2: სვანეთში ერთ-ერთი მივლინების დროს XX საუკუნის 90-იან წლებში დავაფიქსირეთ ოჯახში „ხატიპეპელას“ შემოჭრის (შემოფრენის) ფაქტთან დაკავშირებული რწმენა: სვანმა მასპინძელმა ფანჯარაში შემოჭრილ-შემოფრენილი „ხატიპეპელა“ (ყველაზე ჭრელი, მოხატული და დიდი ზომის პეპელა) ოთახიდან კი არ გააძევა, პირიქით, იყოსო, – თქვა, ეს ჩვენი ოჯახის მიცვალებულის სულიაო. ასეთ

პეპელას სვანურად „ქვინი ბაპ“ ეწოდება (ქვინი-ი „სული“, ბაპ – „პეპელა“).

წყალს ქართულ მითოსურ წარმოდგენებში ორმაგი ბუნება აქვს, ისევე როგორც ცეცხლს. გ. შარაშიძე ორივეს აკავშირებს როგორც ზესკნელთან, ისე ქვესკნელთან და მოცემული აქვს მთელი წრებრუნვა – როგორ იქცევა ციური წყალი თოვლისა და წვიმის საშუალებით ქვეყნადე, მიწისქვეშა წყალს კი გველეშაპი ეუფლება. ქართველთა რწმენით, გველეშაპი ანუ გველი ხოთხური არსებაცაა და მზიურიც. მზე გველზე შემჯდარი, ზესკნელისა და ქვესკნელის წყალთა შორის მოძრაობის ციკლს ასრულებდა. დამე ქვესკნელში მზის ჩაძირვის შედეგი იყო, სადაც მას ამ წყლების გამგებელი დრაკონი შთანთქავდა, მაგრამ მზე თავს დააღწევდა და ყოველ დღით ხელახლა ამოდიოდა. მოძრაობის ამგვარ ციკლს გადიოდა არწივიც, რომელიც ზესკნელისა და ქვესკნელის დამაკავშირებელი იყო [11, 131]. სამყაროს ამგვარ წყობას მ. ხიდაშელი ბრინჯაოს სარტყლების დეკორშიც ხედავს, როცა აღადგენს არქაული საქართველოს უძველეს სურათს არქეოლოგიური მონაპოვრების საფუძველზე.

მ. ხიდაშელი სიკვდილისა და ხელახალი აღორძინების იდეას ქართულ პოეტურ ფოლკლორშიც ისევე უხვად ამჩნევს, როგორც საყოფაცხოვრებო გამოყენებით ნიმუშებში [11, 131].

საიქოს ცხოვრების სურათებში, ზემოთ წარმოდგენილ პოეტურ ნიმუშებში ფიგურირებს: ოქროს სკამი, ოქროს ტაბაკი, წყლის სურა, ვერცხლის თასი, ცამდე აწვდილი ალვის ხე, სულეთის თეთრი ციხე-კოშკი.

ამ დასახელებულ საგანთაგან ალვის ხესა და სულეთის ციხე-კოშკის იდენტურობაზეც შეგვიძლია ვიმსჯელოთ. ქართულ ფოლკლორში ხეთა ხსენება ხშირი მოვლენაა. ალვის ხე გამოცანაში, თავისი თორმეტი ტოტით, წელიწადის აღმნიშვნელია, სულეთში მყოფი ალვის ხე საკრალური ობიექ-



ტია, რომელიც ღვთაებასთან მისაახლოებელ გზას წარმოადგენს.

ღვთის კარზე, „ბატონის“ კარზე, ამოდის ალვის ხე:

**„ჩვენი ბატონის კარზედა
ხე ალვად ამოსულაო,
წვერად მოუსხამს ყურძენი,
საჭმელად ჩამოსულაო,
მაგის უჭმელი ქალ-ვაჟი
უდროოდ დაშაულაო“ [5, 115].**

ალვის ხეს ხშირად მუხა ენაცვლება ხოლმე. ასევე ხშირად იხსენიება თუთა, იფანი. ყველაზე პოპულარული მაინც ლაშარის მუხაა, რომელიც ოქროს შიბით ზეცასთან იყო დაკავშირებული და როცა ეს ოქროს შიბი გაწყდა, სწორედ მაშინ მოიშალა თავდაპირველი წესრიგი და ღვთისშვილებიც ამ ჯაჭვით ვეღარ ადიოდნამოდინდნენ. ფაქტობრივად ეს ტექსტი არქაული არ ჩანს, რაკი მასში ცნობილი ისტორიული პიროვნება იხსენიება, მაგრამ მას ცაში გაკიდული ოქროს შიბი უნარჩუნებს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. მუხა, ჯაჭვი და კავშირი ღვთის კართან უძველესი, წინარექრისტიანული აზროვნების დანაშრევიანა.

**„ბრძანებდა ლაშარის ჯვარი,
– ცას მე ვარ ოქროს შიბითა,
ხმელ-გორში მედგა ბერმუხა,
ზედ დავდიოდი კიბითა“... [15, 119].**

ლაშარის ჯვარის „დაბერებაზეც“ არსებობს საკმაოდ მკრეხელური გამონათქვამი:

**„ფშაველთა ლაშარის ჯვარი
ნეტა არ დაუბერდაა?
ამბობენ დაბერებასა,
ნეტა არ მოუკვდებაა?“ [15, 120].**

სწორედ ამ მომენტს ენიჭება ჩვენთვის დიდი მნიშვნელობა, რაკი მასში ღვთაებრივი არსის დაბერება შესაძლებლად არის ჩათვლილი, შემდგომი საფეხური სიკვდილია. თავის დროზე მეფე მირიანმაც მოაჭრევიანა ახლანდელი სვეტიცხოველის ადგილას მდგარი მუხა, წარმართებისათვის სასწაულთ-

მოქმედად მიჩნეული და სათაყვანებელი [16, 59]. ეს ხე კურნავდა წყლულს და ადამიანებში რწმენას ამტკიცებდა, მაგრამ რადგანაც მეფე მირიანს ახალი რელიგიის შემოტანა და დამკვიდრება-განმტკიცება სურდა, მას საჭიროდ ჩაუთვლია საყოველთაოდ გაღმერთებული მცენარის მოჭრა. თანაც მის ადგილას ქრისტიანული სალოცავი აიგო, რომლის სახელდებაში მაინც შენარჩუნდა ადრინდელი საკულტო საგნის მინიშნება (**სვეტი ცხოველი → სვეტიცხოველი**).

მირიანის მიერ წმინდა მუხის და ერისთავის მიერ ოქროს შიბიანი მუხის მოჭრა იდენტური საქციელია. შესაძლოა მირიანის რეალური და ისტორიული საქციელი, რომელიც თავის დროზე თავზარდამცემად მოქმედებდა მორწმუნე წარმართებზე, მთაში, მთიულთა ხსოვნაში, შემოინახა და როცა ამ საზოგადოებას დიდი მოძალადე ერისთავი დაემუქრა, მისი საქციელის განმსაზღვრელად სწორედ მირიანის ის შორეული საქციელი იქნა მიჩნეული. ერისთავს არცთუ შორეულ წარსულში მიეწერა ის ქმედება, რომელიც ოდესღაც მთელი საზოგადოებისათვის ქვეყნის აღსასრულის ტოლფასი იყო. მუხის ხის მოჭრა ნიშნავდა ძველი რწმენის აღმოფხვრას, ძველი ღმერთების არათუ „დაბერებას“, არამედ „სიკვდილს“. რელიგიური რეფორმის გამოძახილი იმდენად დიდი ჩანს, რომ ხალხის მეხსიერებამ იგი კვლავ განაახლა და ზურაბ ერისთავს დაუკავშირა, ახალი გამძლეობა და სიმტკიცე შესძინა.

არქაულ საქართველოში მრავალ ადგილას იქმნებოდა წმინდა ხის სალოცავი და სრულიად გასაგებია მეხსიერებაში მათი დაღეჭვა, ან ხატვრებთან შერწყმა. ლეონტი მროველის ცნობით, მოჭრილი მუხისაგან აღუმართავთ ხის ჯვარი პატიოსანი, რაც ძველზე ახლის მორგების ყველაზე რელიგიური და მართალი სურათია.



ხალხურ სიტყვიერებაში თანდა-
თან იკარგებოდა და დავიწყებას
ეძლეოდა ცალკეულ პირთა სახეები
თუ სახელები, მაგრამ ძირითადი
ბირთვი ამბისა მაინც რჩებოდა, თანაც
სარბიელზე გამოსული ახალი გმირები
და ახალი სახელები წარმატებით
ჩაანაცვლებდნენ ხოლმე ძველებს.

საიქიოში აღწერილი თეთრი კოშ-
კი, იქაური ალვის ხე და თასებ-ტაბა-
კებიც უძველესი არქაული წარმოდ-
გენების გამოძახილია, როდესაც
შორეული ხსოვნა გადის ცხადიდან და
მიღმურ სამყაროში ფიქსირდება.

ხეებს ადრექრისტიანულ ხანაში
დასაკრძალავად იყენებდნენ. მთელი
კოლხეთი ამგვარი წესით ცხოვრობდა,
მათ გვამების დაწვა თავზარს სცემდათ
და არჩევდნენ ქალაქბარეთ, ხეებზე
დაეკიდათ ტყავში გახვეული მიცვა-
ლებულები [17, 122].

კოლხეთის მეფეს ოქროს საწმი-
სიც მუხის ხეზე აქვს დაკიდული და
დარაჯად დრაკონი (გველეშაპი) უყე-
ნია. საკულტო საგანიც ხესაა მიბარე-
ბული, შეიძლება ჯაჭვი იქაც ფიგუ-
რირებდა.

ბ. კუფტინი შავიზღვისპირეთში
გავრცელებულ ხეზე დაკრძალვას
ავტონომურად მიიჩნევს. იგი აღნიშ-
ნავს იმასაც, რომ ამგვარი ცერემო-
ნიებისას ქედზე ჯაჭვის შემოხვევა და
ტარება აუცილებელი იყო [18, 184-189].
ვახუშტი ბატონიშვილისთვისაც ამგვარ-
ი რამ ცნობილია, მაგრამ დასაგმობი
ფაქტია, ის ასეთ ჩვეულებას „ეშმა-
კეულს“ უწოდებს [19]. მიცვალებულთა
მიწაში დაფლვა დღეს ჩვეულებრივი
წესია, ასევე ჩვეულებრივი და მიღე-
ბულია კრემაციაც. ორივე მათგანს
თავის დროზე რელიგიური მოსაზ-
რებები ედო საფუძვლად და საკრალი-
ზებული რიტუალის ნიშნებსაც შეიცაფ-
და. დღეს ეს ყოფითი, ყოველდღიური
სოციალური ურთიერთობების ნაწილია.
ხეზე ტყავით მიცვალებულის გამოკი-
დებასაც თავისებური რელიგიური
შეხედულება უმაგრებდა ნიადაგს.
მიცვალებულს ამ შემთხვევაში ფრინ-

ველები ჭამდნენ და ტყავში მხოლოდ
ძვლები რჩებოდა. ამგვარი დაკრძალვის
წესს შუააზიურ, ირანულ სამყაროში
ენიჭებოდა უპირატესობა. ზოროასტ-
რიზმის მიმდევრები გვამების დაწვას
კრძალავდნენ და თავიანთ მკვდრებს
მინდორში ფრინველთა საჯიჯგნად
ტოვებდნენ. საერთოდ მკვდარი, ძველი
რელიგიების მიხედვით, უწმინდურად
ითვლებოდა და მისი მიკარებაც კი
ბოროტეულად მიაჩნდათ. ჩვენთან,
ხევსურეთში, საერთოდ აღმოსავლეთის
მთიანეთშიც ასევე იყო, მკვდარს ანუ
ცივს განსაკუთრებით ერიდებოდნენ.
ხეებზე „მკვდართა დაფლვა“, ადამიან-
თა რწმენით, გარდაცვლილის სულს
აახლოებდა ციურ სულებთან, ღვთაე-
ბასთან.

ყოველი რელიგიის საკულტო
დანიშნულების ნაგებობები მაღალ,
მაღლობ ადგილებშია განლაგებული.
მთები და კლდეები ამ მხრივ ყველაზე
პატივდებულ განსასვენებლებს წარ-
მოადგენდნენ. მაღალი ადგილი, ხალ-
ხის რწმენით, ხელსაყრელია საკრა-
ლური კავშირის დასამყარებლად,
უზენაესთან მისახლეებლად. ამავე
პრინციპით იქნა ოდესღაც უკანასკნელ
განსასვენებლად ხეები შერჩეული.

კ. სამუშია ჩამოთვლის იმ ცნო-
ბილ სალოცავებს, რომლებიც საქარ-
თველოს ყველა კუთხეში გვხვდება და
რომელთა სახელდებებში შემორჩე-
ნილია სხვადასხვა ჯიშის ხეთა სახე-
ლები: „სამეგრელოში მთავარ სალო-
ცავად ითვლებოდა ჭყონდიდი (მარტ-
ვილის რაიონი), ასევე მზეღვთაების
სახელზე სალოცავ ხედ ჩანს თელა
(მეგრულად „ცო“), რომელიც სალოცავი
ყოფილა მთელ საქართველოშიც.
მაგალითად, „ცმიონი“ დღეს ცაიშად
წოდებული სოფლის ძველი სახელია.
აქ აღმოჩენილია ფრაგმენტი (ლომის-
თავი შუბლზე მზის გამოსახულებით),
ზოგიერთ არქეოლოგს მზე – ღვთაების
ქანდაკებად მიაჩნია. მის სისწორეში
გვარწმუნებს ის გარემოება, რომ „ცო“
-ზე ღვთაების სამლოცველოები
„ცეშის“ (ცაიშის) გარდა ცნობილია



უჩაშონაში – ცონა და მუჟაში (მუჟაჟა), ცონაკარი – წალენჯიხის რაიონში და მუჟალი (სოფელ მულახში – მესტიის რაიონი), ქართლში, სოფ. თელეთში“ [20, 129]. ხე თავისი ჰაბიტუსით ცისა და მიწის კავშირად გვევლინება, მისი ფესვები არის ძირითადად მიწაში, ტანი მიწის ზევით, ტოტები და ფოთლები ცისკენ მიმართული, ანუ ხე ვერტიკალურად აღნიშნავს სამი სკნელის კავშირს. მაგრამ ჩრდილოეთის ხალხთა მითოსურ წარმოდგენებში და ინდოეთშიც გვხვდება სიცოცხლის ხის იმგვარი გამოსახულებები, როცა ფესვები ცისკენ არის აპყრობილი, შებრუნებულ მდგომარეობაში. ე. კაგაროვი ამ შემთხვევაზე წერს, რომ აქ გვაქვს ორი ფორმა კულტურულ-ისტორიული ციკლისა: 1) კოსმოლოგიური პრინციპი (სამყაროს ხე), 2) ასოცირდება ადამიანის ფიგურასთან ანუ ანთროპომორფულ სულთან, სადაც ფესვები თმებს შეესაბამება [21, 334]. აქ მთელი კოსმოგონია ამობრუნებულია, მაგრამ ამით არაფერი იცვლება, დასაწყისი და დასასრული მარადიულად ენაცვლება ერთმანეთს, ხდება სიკვდილ-სიცოცხლის განგრძობადობის პროცესი, ფაქტობრივ, მიწისა და ზეცის კავშირი. ამჟამად საყოველთაოდ გაზიარებული და მიღებულია შეხედულება, რომ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის დროშები, რომელთაც საგანგებოდ რთავდნენ და კაზმავდნენ დღესასწაულებზე გამოსვენებისას, სწორედ სიცოცხლის ხეს განასახიერებდნენ.

დროშა ხევისურთა წარმოდგენებში „არა მხოლოდ საკრალური ნივთია, არამედ ცოცხალი არსებიც არის“ [22, 129]. დროშა, მართალია, ადამიანის მიერ არის შექმნილი, მაგრამ იგი „სიცოცხლის ხის“ განსახიერებაა და აკავშირებს საყმოს თავის ღვთაებასთან. საიქიოში წარმოდგენილი „სულეთის თეთრი ციხე-კოშკიც“, როგორც მთელი იმპევენიური ცენტრი,

სწორედ ამგვარ სიმბოლოს წარმოდგენს. ფაქტობრივ ციხე-კოშკიც იგივე ალვის ხე ან წმინდა მუხაა, მხოლოდ ამქვეყნიურ წარმოდგენებში ალვის ხე, დროშა, დედაბოძი ადამიანთა რწმენით გონში, სხვადასხვა ყოფით მომენტში, ხილულ და საკრალურ სიმბოლოებად აღიქმებოდნენ, სულეთის „თეთრი ციხე“ მიღმურს, შორეულს და წარმოსახვით მოვლენას განასახიერებს. ეს „თეთრი ციხე-კოშკი“ სინამდვილეში არსებული ალვის ხის იმპევენიური განსახიერებაა, ხალხურ ლექსში ორივე ერთად აშკარად ზედმეტი, ან ერთი უნდა ყოფილიყო, ან მეორე. თანაც ორივეს „ცაში მიუდის წვერია“. ნ. ხიზანაშვილის (ურბნელის) ჩანაწერში ასეთი სურათი გვაქვს:

„თეთრი ციხე ღვა სულეთში,
წვერი ცას მიმდინარია,
მაგანეთ (მოშორებით) ალვის ხეი
ღვას,
ცაში მიუდის წვერია“ [23, 74].

ციხე და დროშა ამქვეყნიურ ყოფაში ხევისბერისათვის განკუთვნილი პრივილეგია ყოფილა. ნ. ხიზანაშვილი წერს: „რაში მდგომარეობდა ხევის-ბერის უმთავრესი სამსახური? ხევის-ბერი იყო სამხედრო უფროსი მთელის ხევისა, ციხე და დროშა – აი, ორი ნიშანი, რომლითაც განსხვავდებოდა ხევის-ბერი, „ლაშქართ-თავადობა“ – აი, უპირველესი მისი მოვალეობა. როცა საჭიროება მოითხოვდა, ხევის-ბერს უნდა აღემართა დროშა და წინ გასძლოლოდა ლაშქარს“ [23, 12]. შესაძლოა, ციხე-კოშკი ხევისბერის საერთო მოღვაწეობის ნიშანი და დროშა, როგორც სულიერი მოძღვრის სიმბოლო, ერთად სწორედ ამ „ლაშქართა თავადის“ შთამბეჭდავი ატრიბუტიკის გამოც მოხვდა ერთად მიღმურ სამყაროში. ხალხის ფსიქიკაში იმდენად დიდი იყო მოწიწება და ერთიანობა ციხისა და დროშით ერთად მტვირთველი წინამძღოლისადმი, რომ



ოღინდელი ეს ერთიანი სურათი უცვლელად გადაიტანეს საიქიოში.

ხევსურებს, ფშავლებს და თუშებს სათანადო დიფერენციაცია აქვთ შავეთ-სულეთში, აქ მადლიანები და უცოდველნი განცხრომით ცხოვრობენ, ნათელში იმყოფებიან, ნაკლებად მადლიანები ცოტა მოშორებით, ხოლო ცოდვილნი კიდევ უფრო შორს არიან ციხე-კოშკიდან და ნათლიდან. ცოდვილები უყურებენ მადლიანთა ღხინს, ღაღობას და გართობას. სხვაგვარი სურათიც არსებობს, როცა ბეწვის ხიდს ცოდვილნი ვეღარ გადალახავენ და კუბრის მდინარეში ინთქმებიან, ბუნებრივია, ეს ჯოჯოხეთია:

**„ძმას ძმისა მოღალატესა,
ჭანჭახში უდგას ფეხია...
ობოლთ შვილთ დედას გამწირავს
უბეს ჩაუსხნენ გველნია...
შვილებ მოსწირე წვრილები,
ეგ რა რიგ საყვანელია!...
სამან-სამზდერისა ამრევსა
ზურგზე აჭიდეს კლდენია –
ეგ გინდა, ჯერ ეგა ზიდნე,
მერმ ჯოჯოხეთი ბნელია!“... [23, 73].**

სვანებს სამოთხე და ჯოჯოხეთი, საერთოდ, იმკვეყნიური ცხოვრება, გარეგნულად თითქოს განსხვავებულად, მაგრამ სწორედ ამგვარი ნათელი ცენტრით აქვთ წარმოდგენილი, როგორც თუშ-ფშავ-ხევსურებს. მხოლოდ სვანების წარმოდგენაში, ცენტრში, თავად ქრისტე ღმერთი ბრძანდება, რაც უფრო შორია მისგან, მით უფრო იკლებს ნათელი. აქაც კარგი და ცუდი სასულეთია, აქაც ფისის ტბაა ანუ ჯოჯოხეთი („ხოლა ლაქუნ“) ქრისტე ღმერთის წინ მუდამ სავსე ტაბაკია მადლიანთათვის. საიქიოს ერთი კარი აქვს და ყველანი აქედან შედიან, მხოლოდ ამის შემდგომ ხდება მათი განწესება ცოდვა-მადლის მიხედვით. საინტერესოა ისიც, რომ ქრისტე ღმერთთან ერთად აქ მზეც იმყოფება და სინათლის წყაროც ისიც არის [24, 178-182].

სვანების „ლილეო“ მზის საგალობელია, საყოველთაოდ გავრცელებული აზრის თანახმად იგი არის

წარმართული ჰიმნი. „ლილეოში“ ნახსენებია ოქროს სრა-სასახლე, ოქროვანი ზღუდე, ოქროსრქიანი ხარები, ირმები და შევარდნები. ამ ჰიმნში ყურადღებას იქცევს მობუღრავე ხარებისა და ქვესკნელის ბჭეთა რყევა:

**„შენი ხარები ბუღრაობენ.
რქანი ასხიათ ოქროსანი.
ბნელი თაღები ირღვევიან.
ქვესკნელის ბჭენი ირყევიან.
იბნევა ოქროს სამკაული“ [25, 11].**

ხარი, როგორც ხოთონური სამყაროს სახე-სიმბოლო, მრავალი ხალხის მითოსურ წარმოდგენებში ფიგურირებს. ქართულ ხალხურ ლექსში იგია მტვირთველი ადამიანთა ცოდვების. ბერძნულ მითში მინოსის ლაბირინთში ანუ ქვესკნელშიც სწორედ ხარისთავიანი არსებაა დაბუღებული და მოითხოვს ადამიანთა მსხვერპლს; მასთან მისასვლელად და მისგან დასაბრუნებლად საჭიროა ძაფის გორგალი. ხარის თავიანი ხოთონური არსების დასამარცხებლად გზისმკვლევი ძაფი აუცილებელია.

თანამედროვე ყოფაში დასავლეთ საქართველოში ჯერ კიდევ შემორჩენილია ჩვევად, როცა სახლს გარეთ გარდაცვლილის სული სწორედ თეთრი ძაფის მეშვეობით შემოჰყავთ საკუთარ სახლში, შემდეგ სახლიდანაც ასეთივე ძაფის საშუალებით მიანიშნებენ გზას სასაფლაომდე.

„ლილეოში“ მზის სადიდებელ ჰიმნში ხარის ხსენება არ არის შემთხვევითი. აქ ჩვენ საქმე გვაქვს იმ ტიპის აზრობრივ კონსტრუქციასთან, როცა ნათლის, მზის ღვთაება ხოთონური სამყაროს გამგებელიცაა იმავე დროს. თუკი ხარები ქვედა სამყაროს, ქვედა ფენის სიმბოლოა, იქვე ირმებიც იმყოფებიან და შევარდნებიც. მზე კრავს, აერთიანებს სამივე სამყაროს – ხარით წარმოდგენილ ხოთონურ სამყაროს, ირმით წარმოდგენილ შუა სკნელს და ფრინველთ გამოხატულ ზედა სფეროს.

ქართულ ფოლკლორში საინტერესო დეტალია „ირემმა დასხნა რქანია“, რაც სიკვდილს ნიშნავს. რქები სიცოცხლის სიმბოლოა ხალხის წარმოსა-



ხვაში და სიცოცხლის დათმობა რქების მოშორების, მოცილების მიმანიშნებელია. როდესაც ხალხურ აზროვნებას სურს გამორჩეული ვაჟკაცის სიკვდილი გვაუწყოს, იგი ხარსაც და ირემსაც გვერდიგვერდ მოიხსენიებს. მამუკა ქალუნდაურის ბოლო ორთაბრძოლაზე გამოითქვა ამგვარი რამ:

„მამუკამ ქალუნდაურმა შორით
მახკიდა თვალია,
გორდი-გორდ ჩამოდიოდა,
მობუბუნებდა ხარია.
...ივანე თოფსა ჩაუჯდა, გულზე
დაჰხვია ალია,
წაიქცა ქალუნდაური, ირემმა
დასხნა რქანია“... [26, 45-46].

წყალში გასვლის ჟამს მამუკა ქალუნდაური ორივე ცხოველის სახით არის წარმოდგენილი, იგი სიკვდილ-სიცოცხლის გასაყარზეა, ან გადარჩება, ან – არა. მისი უკანასკნელი წუთები სამზეოზე ტრაგიკულად ბოლოვდება, სიცოცხლე დაათმობინეს ანუ „ირემს რქები დასხნეს“. მთაში ხატს რქებს სწირავდნენ ხოლმე, ირმის რქებით, ჯაჭვებით, თასებით შემკული ყოფილა საკულტო ადგილები, რომლებიც სამანით იყო შემოსაზღვრული და შიგ შესვლა ყველას არ შეეძლო. მამუკა ქალუნდაურის წყალში გასვლისას სიკვდილი სიმბოლურია, წყალმა უნდა წაიღოს მისი სული მიღმურ სამყაროში და წყალმავე უნდა ჩამორეცხოს მას ამქვეყნიური ცოდვები. „ვეშა წყარო“ ხომ საიქიო ყოფის აუცილებელი ატრიბუტია, ხალხის წარმოსახვით სულეთში წყაროს წყალი, საერთოდ წყალი უეჭველად არის ხოლმე.

„გიღგამეშიანში“ გმირი ხართან იბრძვის, იძლევა, მაგრამ წყალს შეასმევნ და არ დაიდუპება, მეორეჯერაც არაჩვეულებრივი ხილვის შემდგომაც წყალს მიაწოდებენ. ამ ეპიზოდში ხარი და წყალი ერთად იხსენიება განსაცდელის ჟამს, მაგრამ ქალუნდაურისაგან განსხვავებით სასტიკი დასასრული არაა აცილებული; ხარად ღმერ-

თია გამოცხადებული შუამდინარულ ეპოსში, წყალიც სიცოცხლესთანაა ასოცირებული:

„ღმერთი ყოფილა, ვინაც
მიგიძღვება,
და ხარი იგი ხარი არ ყოფილა!
ხარი რომ იხილე, მცველი
შამაშია,
გაჭირვებაში ხელს გამოგიწვდის.
ვინც წყალი გასვა თავის
მათარიდან,
იგი პირადი შენი ღვთაებაა,
ღუგაღბანდაა შენი
მწყალობელი“... [27, 58].

მიტოსურ აზროვნებაში ხარი ღვთაების ერთ-ერთი ჰიპოსტასია, ქორბუდა ირემიც და ქორ-შეგარდენიც. „ლილეოში“ ყველა ეს სახე-სიმბოლო მზის სადიდებლად გამოიყენება. მზე სიცოცხლეა სიცოცხლის, ოქროვანი შარავანდელით არის წარმოდგენილი და ნათელი ღვთაებაა, მაგრამ იმავდროულად მისი ერთ-ერთი სიმბოლო ხარი საიქიოს ატრიბუტია, რქებბორჯღალა ირემსაც სიკვდილი მოუწევს, როცა რქების დაყრის დრო დაუდგება და არც ფრინველის არსებობაა მარადიული, როცა დრო მოვა, ისიც მოკვდავთა ხვედრს გაიზიარებს. ძველი სამყაროს ღვთაებებიც არ აღმოჩნდნენ მარადიულნი, როცა მოაწია ახალი აზროვნების ჟამმა, მათაც „დასხნეს რქანი“ და სახე იცვალნენ.

ქართულ ხალხურ ზღაპრებში მზის ასული მიღმური სამყაროსაკენ, საიქიოსკენ გზისმკვლევეია, მაგალითად, ზღაპარში „მზის ასული“ [28, 100-106]: ერთი კაცი მდინარის პირას მზის ქალებს ნახავს და ერთ-ერთს მოიტაცებს, ქალს აქვს ნატვრის ბეჭედი. მზის სიძე მოგზაურობს სამზეოში და იქიდან ოქროს ერკემალს წამოიყვანს; საიქიოში გამგზავრებულს ცოლი ანუ მზის ასული ვაშლს მისცემს და ეს ვაშლი მიასწავლის გზას საიქიოსკენ. საიქიოსკენ მიმავალს ცამდე რქებ-აწვდილი ირემი, ხარი და ადამიანები



ხვდება... ამ ზღაპარში მნიშვნელოვანია ის, რომ მზის ასული ასწავლის გზას მოკვდავ ადამიანს, თუ როგორ მივიდეს იგი საიქიოში. მზე ამ შემთხვევაში არაპირდაპირი მეგზური და მეკვლეა კაცისათვის.

ქართულ ზღაპარში მზის ასული ეხმარება ქმარს, რადგან გზა გაიგნოს საიქიოში; ძველ ბერძნულ სამყაროში ცირცე აგზავნის ოდისევსს მიღმურ სამყაროში, ასწავლის იქამდე მისასვლელ გზას და ურჩევს, თუ როგორ უნდა მოიქცეს. ცირცე ჰელიოსის ასულია, ისიც მზის ქალიშვილია და კუნძულზე ცხოვრობს. ჰადესის სამეფო კი კიმერიელთა მხარეში ეგულება ჰომეროსს, სადაც ჰელიოსი არ ანათებს, მაგრამ ჰელიოსის ასულმა მშვენივრად იცის გზა იმ ქვეყნისაკენ. ოდისევსს მიჰყავს შესაწირი ცხვარი და შავი ერკემალი. ოდისევსი ორმოს ამოთხრის, იქ აგროვებს შესაწირის სისხლს, თაფლს, ღვინოს, წყალს და ფქვილს... [29, 405-406]. მიღმურ სამყაროში ნათელმხილველი ტირესიას სული ასწავლის ოდისევსს, თუ რა და როგორ გააკეთოს... მთელი ეს თავგადასავალი, მიღმური სამყოფლისათვის საჭირო რიტუალთა ჩვენთვის ძალიან მნიშვნელოვანია.

სისხლის მიწაში დაგუბება ძველი რიტუალური ჩვეულებაა, რომლის მიხედვით სამსხვერპლო სისხლი აუცილებლად მიწას უნდა შეერთოს. ძირითადად ღმერთები სწორედ სისხლს ითხოვდნენ შესაწირის სახით: „მიდიელები აღონისის პატივსაცემად გამართულ დღესასწაულებზე ვენებს იჭრიდნენ და სისხლს ღმერთს სწირავდნენ. ესქილეს ტრაგედიაში – „სპარსელები“ აღწერილი აქვს დარიოსის დატირება, სადაც ანალოგიური მოქმედებაა გადმოცემული. დ. წ. აღ. II ათასწლეულით დათარიღებულ ტექსტებში ფიქსირებულია მეფე ვაალის დატირება თავში ცემითა და სისხლის თხევით, ჩვენშიც ასეთივე წესი იყო [30, 38-39].

ცირცე, რომელიც ჯადოსნური ნაყენის მეშვეობით ღორებად აქცევს

ოდისევსის თანამგზავრებს და ოდისევსს ჰადესის სამეფოებლოს უვნებლად მოხილვაში ეხმარება, არის მზის ქალი შვილი, კოლხი მედეას მამიდა. ცირცე აიეტის დაა და ამ მხრივაც საყურადღებოა მისი არსება. ძველ ბერძნულ მითოსურ წარმოდგენაში მზის ასულმა იცის გზა საიქიოსკენ, ხოლო ქართულ ზღაპარში მზის ასული ქმარს ვაშლის მეშვეობით უჩვენებს იმქვეყნისაკენ სავალს. ორივეგან ქალი არაჩვეულებრივი წარმოშობისაა, ხოლო მამაკაცები ორივე შემთხვევაში ჩვეულებრივ მოკვდავი არიან, რომლებიც დახმარებას საჭიროებენ.

ქართულ ზღაპრებში ცნობილია მზისკენ მიმავალი გზაც. ტექსტში „მზის დედა“ ერთი კაცი მიდის მზის სამეფოებლოში: „წავიდა, იარა, იარა, და შეხვდა ერთი დიდი ხე, იმხელა იყო, რომ თვალს ვერ აწვდენდა, ირემზე იყო ის დიდი ალვის ხე ამოსული, იმ ალვის ხეზე იყო კიბე, იმ კიბით მზის დედასთან უნდა მისულიყო“... [28, 370]. ზღაპრის მიხედვით იოლად გამოიკვეთება ირმის, როგორც მზის ცხოველის სიმბოლიკა, ხოლო ირმის რქების ნაცვლად ალვის ხე კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს რქისა და და ხის იდენტურობას. ხეზე კიბე იგივე ჯაჭვია, რის მეშვეობითაც ხდება კავშირი დვთაებასთან. ზღაპარი „მზის დედა“ ზედმიწევნით იმეორებს საქართველოს მთაში შემორჩენილ მითოსურ ხილვებს:

1). „ჩვენის ბატონის კარზედა ხე აღვად ამოსულაო, წვერად მაუსხამ ყურძენი, საჭმელად ჩამასულაო“... [15, 115].

2) ბრძანებდა ლაშარის ჯვარი – ცას მე ვარ ოქროს შიბითა, ხმელ-გორში მედგა ბერმუხა, ზედ დავდიოდი კიბითა“... [15, 119].

ირმის, ალვის ხის კიბის ერთიანობა იდენტურია ლაშარის მუხის (ალვის ხის), ოქროს შიბის და ამ ოქროს ჯაჭვზე ამავალ-ჩამომავალი დვთის შვილებისა.



ძალიან საყურადღებოა „ოქროს შიბი“ ანუ ჯაჭვი. ქართველი ეთნოგრაფები ჯაჭვებს ხშირად აფიქსირებენ როგორც მთაში, ასევე ბარის საქართველოში, სხვადასხვა დღესასწაულებზე. ყველაზე ნიშანდობლივი ჯაჭვი არის ქადაგად დაცემის რიტუალში, რომელიც სტრაბონიდან მოყოლებული და მანამდეც ჩვენი რეგიონისთვის ყოფილა დამახასიათებელი. ივ. ჯავახიშვილს მოჰყავს სტრაბონის ცნობა ალბანელთა შესახებ, სადაც მოთხრობილია ხატის მამულებში მცხოვრები ყმების ქადაგად დაცემის ანუ გაქადაგების შემთხვევები. განსაკუთრებით გახელებულ ქადაგს ქედზე ჯაჭვს დაადებდნენ და ერთი წლის მანძილზე ზვარაკად ასუქებდნენ. მსხვერპლად შეწირვის შემდგომ მის გვამს ყველანი ფეხს დაადგამდნენ თავის გაწმენდის მიზნით [31, 133]. ალბანეთი ჩვენი უშუალო მოსაზღვრე ტერიტორია იყო, მეტ-ნაკლებად იქ დაფიქსირებული რიტუალებიც ჩვენი უძველესი ყოფის მახასიათებლად გამოდგება. ფშავ-ხევსურეთში, ხატობისას, ქადაგების შემთხვევები აუცილებელიც კი იყო და ასეთს „შეპყრობილს“ ან „დაჭერილს“ ეძახდნენ. თ. ოჩიაური „ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან“ აქადაგების ორ მიზეზს ასახელებს: პირველი არის ნერვული ხასიათის დაავადება და მეორე – ხატის წინაშე შეცოდება [32, 14-17].

თეთრი გიორგის დღესასწაულზე თელავის მაზრაში ყოფილა შემთხვევა, როცა ქალი საყდრის ზღურბლზე გაწვა და ხალხს ზედ ფეხებით გადაუვლია. იქვე თეთრით მოსილი ქალები, კისერზე ჯაჭვებდადებულნი, ეკლესიას გარს ჩოქვით უვლიდნენ, სანთლებს ანთებდნენ და თეთრ ძაფსაც გარს შემოავლებდნენ [33]. გაზეთ „კავკაზის“ ამ სტატიას „Грузинские народные праздники“ ჰქვია და თვითმხილველის მიერაა დაწერილი, ამიტომ წყარო სრულიად სანდოა. უმნიშვნელოვანესი დე-

ტალებია ეკლესიის გარშემო თეთრით მოსილი ქალების მსვლელობა, მათ ქედზე მორჩილების ნიშნად ჯაჭვი ჰკიდიათ და საყდრის ზღურბლზე ასევე მონანიე ცოდვილის მიერ ჩატარებული თვითგვემის თუ თვითშეწირვის ფაქტიც თვალშისაცემია. კ. კეკელიძე ქადაგ ქალებს და მათგან ნათქვამ თუნდაც შეუსაბამო ფრაზებს პირდაპირ აკავშირებს სიბილასთან და წინარექრისტიანულ ჩვევებთან [34, 145]. ქართლში, წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში, შესაწირის სახით მლოცველები ჯაჭვებს კისერზე იდებდნენ ნებაყოფლობით და ეკლესიას სამჯერ უვლიდნენ გარშემო. ეს მომენტი ივ. ჯავახიშვილს სიმბოლურად, შემორჩენილად ეგულება სწორედ იმ დროიდან, როცა აუცილებელი იყო ალამიანის მსხვერპლად შეწირვა [31, 94].

ქადაგად დაცემის რიტუალის ნიუანსები: თეთრი სამოსი, ეკლესიის ირგვლივ შემოვლა, რკინის ჯაჭვი ქედზე... არის მთაში არსებული ხატ-ჯვართა საკრალური ადგილების ტრანსფორმაცია. მთაში ასეთი ხატები შემოსაზღვრულია მიჯნით, რომლის გადაბიჯების უფლება ყველას როდი აქვს, მით უფრო ქალებს; ბარში ქალებს აქვთ უფლება საკულტო შენობასთან მიახლებიან, მაგრამ ისინი ამას ქედზე ჯაჭვით, თეთრად მოსილნი და მონანიე აკეთებენ, ზოგი ზღურბლზე გაწვება და მიმსვლელ-მომსვლელთა ფეხით გადასაჯევად იმეტებს თავს... ყოველივე ამგვარი რიტუალის, სურათ-ხატის უძველესი არქეტიპი წარმართული რწმენა-წარმოდგენებია, რომელთა ეკლექტური ხასიათი აშკარა წინარექრისტიანული ყოფის ნიშნებს ატარებს.

ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში წარმართული აზროვნების წარმოდგენაში ცხადლივ ჩანს, სულეთის თეთრი ციხე, მის გარშემო სულთა ღვინი და გარს შემოვლა, იქ არსებული უხვი ტაბლა, იქაური ნათელი, სულთა დიფერენციაცია ნათლის ახლოს და ნათ-



ლისგან მოშორებით, ალვის ხე, ღმერთთან ასაგლელი ჯაჭვი თუ კიბე პირდაპირ უკავშირდება მთაში შემორჩენილი სიწმინდეების, ხატ-ჯვრებისადმი მსახურების სურათებს. ხალხურ ზღაპრებში მზე აშკარად დაკავშირებულია მიწისქვეშეთთან, სადაც იგი გაივლის გზას, როგორც ზეციურ, ისე ხოთხურ სამყაროში. ამგვარი წარმოდგენა მზისა იდეურ კავშირშია ძველი სამყაროს მსოფლადქმასთან, როცა ოპოზიციური მოვლენები ურთიერთკავშირში აღიქმებოდნენ და ქმნიდნენ ჰარმონიის შესაძლებლობას. კიდევ უფრო მდიდარ მასალას ეთნოგრაფია იძლევა, სადაც უძველესი რწმენა-წარმოდგენები და რიტუალები ჯერ კიდევ ინარჩუნებენ არქაული საზოგადოებისათვის დამახასიათებელ ნიუანსებს. არქეოლოგიური ძეგლების გაშიფვრა მხარს უმაგრებს როგორც ზეპირსიტყვიერების, ისე ეთნოგრაფიის მონაცემებს. მთლიანობაში წარმოდგენები სულეთ-შავეთზე, მასთან დაკავშირებული რწმენა-წარმოდგენები, სულთა საპატივცემულოდ ჩვენში არსებული რიტუალები იქაურ, მიღმურ სამყოფელზე აქ, სააქაოში, არსებული საკულტო რიტუალების იდენტურია. სწორედ სააქაო აძლევს ფანტაზიას საზრდოს საიქიოზე შეიქმნას წარმოდგენები. ჰერაკლიტე ეფესელი ძალიან დიდი ხნის წინათ იუწყებოდა ჭეშმარიტებას: „ადამიანებს სიკვდილის შემდეგ ელოდებათ სწორედ ის, რასაც არც ელოდებიან და ვეღარც წარმოიდგენენ“ [35, 120]. ასეთია ყველაზე რეალური და საღი დანასაკვი მარადიული ინტერესის საგანზე – მიღმურ სამყაროზე, რომელიც გაუნებლებელი ინტერესისა და ცნობისმოყვარეობის საგანია კაცობრიობისათვის.

ლიტერატურა

1. ცხადაძე ე., მიღმური სამყაროს მოდელი ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში. კრებ.: ლიტერატურული ძიებანი (სმა შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის გამოცემა). ტ. XXV, თბ., 2004.

2. შანიძე ა., ქართული ხალხური პოეზია. I. ხევსურეთი, ტფ., 1931.
3. კოტეტიშვილი გ., ხალხური პოეზია, მეორე გამოცემა, თბ., 1961.
4. ბალიაური ნ., მაკალათია ნ., მიცვალებულის კულტი არხოტის თემში. მსე, III. თბ., 1940.
5. ქართული ხალხური საუნჯე. ტ. I. პოეზია, თბ., 1991.
6. მაკალათია ს., ხევსურეთი, თბ., 1984.
7. მაკალათია ს., თუშეთი, თბ., 1983.
8. მაკალათია ს., ფშავი, თბ., 1985.
9. კანდელაკი მ., ლაშარის ჯვარი ფშაველთა ყოფაში. მსე, XXIII, თბ., 1987.
10. კიკნაძე ზ., შუამდინარული მითოლოგია, თბ., 1979.
11. მ. ხიდაშელი, სამყაროს სურათი არქაულ საქართველოში, თბ., 2001.
12. კუტაღელიშვილი ზ., ნაოსნობა საქართველოში (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული გამოკვლევა), თბ., 1987.
13. ჩიქოვანი მ., ქართული ფოლკლორი, თბ., 1946.
14. სახოკია თ., ეთნოგრაფიული ნაწერები, თბ., 1956.
15. ქართული ხალხური პოეზია, მითოლოგიური ლექსები. ტ. I. თბ., 1972.
16. სურგულაძე ი., მითოსი, კულტი, რიტუალი საქართველოში, თბ., 2003.
17. როდოსელი აბ., არგონავტიკა, თბ., 1975.
18. Куфтин Б.А., Материалы к археологии колхиды. 1. Тб., 1949.
19. ბატონიშვილი ვახუშტი, ქართლის ცხოვრება. ტ. IV. თბ., 1973.
20. სამუშია კ., ქართული ზეპირსიტყვიერება (მეგრული ნიმუშები), თბ., 1990.
21. Кагаров Е.Г., Мифологический образ дерева, растущего корнями в верх. Доклады Академии наук СССР, №5, Ленинград, 1928.
22. კიკნაძე ზ., ქართული მითოლოგია, I. ჯვარი და საყმო, ქუთაისი, 1996.
23. ხიზანაშვილი ნ., (ურბნელი), ეთნოგრაფიული ნაწერები, თბ., 1940.



24. ნიუარაძე ბ., (თავისუფალი სვანი). ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წერილები. I. თბ., 1962.
25. სვანური ხალხური ლექსები, თარგმანი დ. წერეთლისა, თბ., 1977.
26. აბაშიძე ბ., მითოლოგიის საკითხები ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში, თბ., 1978.
27. გილგამეშიანი, ძველი შუამდინარული ეპოსი. აქადურიდან და შუმერულიდან თარგმნა ზ. კიკნაძემ, თბ., 1984.
28. ხალხური სიბრძნე. I. ქართული ზღაპრები, თბ., 1963.
29. Легенды и сказания Древней греции и Древнего рима, М., 1987.
30. გოცირიძე გ., მუსლიმანური დღესასწაული „მოჰარამი“ თბილისში, თბ., 1988.
31. ჯავახიშვილი ივ., ქართველი ერის ისტორია. I. თბ., 1960.
32. ოჩიაური თ., ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან, თბ., 1954.
33. Кавказ, №230, 13 октября, Тифл., 1878.
34. კეკელიძე კ., ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. II. თბ., 1945.
35. Кессиди Ф.Х.. Философские и эстетические взгляды Гераклита Эфесского. М., 1963.

SUMMARY

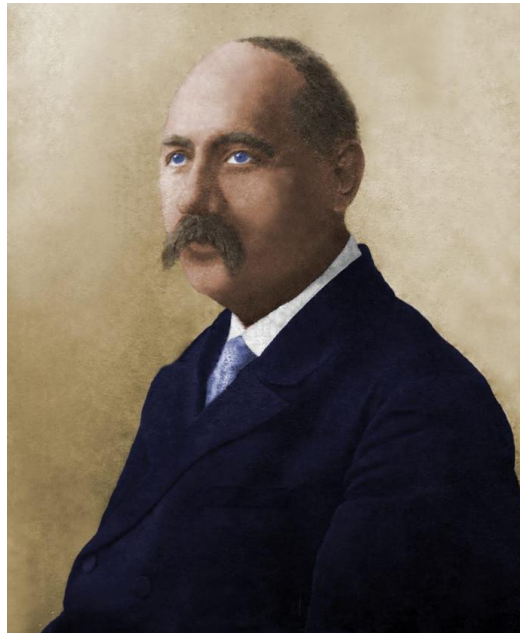
Picture of the other world in Georgian folklore

Eka Tskhadadze

The pictures of the other world, presented in Georgian folklore, that are for the honour of dead souls, are identical to exiting rituals. Reul life nourishes fancy, thus helps imagine The Beyond. Even in religions practiced before Christ, Life and Death shared one God. This resulteed in mortal and reincarnating gods and goddesses of different countries. In Georgian reality, hyge similarity of the Beyond with the real life is of archaic nature.



სოფრომ ბაბრიელის კე ტარუაშვილი



საქართველოში ერთ-ერთი პირველი საუკეთესო ეკონომოსტი სოფრომ ტარუაშვილი დაიბადა 1873 წელს ქ. თბილისში. იგი ბავშვობიდანვე გამოირჩეოდა ნიჭიერებითა და შრომისმოყვარეობით. წარმატებით დაამთავრა ქ. თბილისის სასულიერო გიმნაზია. იგი მრავალი ნაშრომის ავტორია ბუღალტერიის განხრით, რომელთაგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია:

1. „ბუღალტერია“ – დავთარ-წარმოება, სახელმძღვანელო გამოიცა 1918 წ.
2. „მიწერ-მოწერა“ – სააღებშიცემო კორექსპონდენცია და მისი წარმოება სახელმძღვანელო წერილებით. გამოიცა 1922წ.

ს. ტარუაშვილმა მრავალი პუბლიკაცია გამოაქვეყნა ეკონომიკურ საკითხებზე ჟურნალ „ცნობის ფურცელსა“ და „ივერიაში“.

1901-1913 წლებში ს. ტარუაშვილი მუშაობდა ქ. ჭიათურის „შავი ქვის მრეწველობის ბანკში“ მთავარ ეკონომისტად, სადაც თავი გამოიჩინა, როგორც დიდმა სპეციალისტმა.

1913-1921 წლებში ბატონი სოფრომი ქ. თბილისის სასოფლო-სამეურნეო ბანკის დირექტორის თანამდებობაზე მუშაობდა, სადაც ნაყოფიერად იღვაწა სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის, სანამ ბანკი დაიხურებოდა.

ს. ტარუაშვილმა ასევე თავი გამოიჩინა, როგორც ლიტერატორმა. იგი ცნობილი იყო სოფრომ გლახაშვილის ფსევდონიმით. მის კალამს ეკუთვნის მოთხრობები, პიესები, დრამები, ლიტერატურული წერილები, ლექსები.

1906 წელს დაიბეჭდა ს. ტარუაშვილის იგავ-არაკი „თხები და ცხვრები“. 1908 წელს გამოიცა მისივე „თანამედროვე პიესები“, სადაც თავმოყრილია პიესები: „კოცნა პირველი და უკანასკნელი“, „ფეხთა მეფე“, „მწუხარება დედა სიამოვნებისა ანუ ცოდვა“, „მოხერხებული ადუკანტი“ და სხვა. კრებულის გაყიდვით მიღებული შემოსავალი გადაეცა ქართველ მსახიობთა დახმარების ფონდს.



1910 წელს გამოიცა ს. გლახაშვილის სამ მოქმედებიანი დრამა „წყურვილი“, რომელიც დაიბეჭდა ჟურნალ „თეატრი და ცხოვრებაში“ №1.

1908 წელს წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის სტამბაში დაიბეჭდა სამ მოქმედებიანი დრამა „მამა-შვილი ანუ გაუბედურებულნი“.

1916 წელს იმავე სტამბაში ს. გლახაშვილის ფსევდონიმით დაბეჭდა სამ მოქმედებიანი საბავშვო პიესა „ბავშვთა სამეფო“.

1922 წელს ყოფილ ქართველთა ამხანაგობის სტამბაში განმეორებით დაიბეჭდა „თხზულებანი მოზრდილ ბავშვთათვის. იგაფარაკები: „თხები და ცხვრები“, „ბუდე და ვირი“.

1914 წელს გამოქვეყნდა ს. გლახაშვილის სამ მოქმედებიანი პიესა „ცხოვრება“.

საყურადღებო ლიტერატურული წერილი გამოაქვეყნა ს. ტარუაშვილმა 1908 წელს „ილიას დღე ჭიათურაში (27 ოქტომბერი 1907 წ.)“, რომელიც დაიბეჭდა ქართველთა ამხანაგობის სტამბაში.

ს. ტარუაშვილმა გამოაქვეყნა წერილები ჟურნალ „თეატრი და ცხოვრებაში“: „აკაკის დღენი საქართველოში“, 1908 წ. №2, გვ. 7-9, „სიკვდილი“ – ნატო გაბუნია - ცაგარელის ხსოვნას, №33, გვ. 10, ჭიათურის სცენის აღორძინება, 1914წ. №12, გვ. 13-14, „ბუნების გლოვა“, ვაჟას გარდაცვალების შესახებ, 1915წ. №32 გვ. 4.

გამოცემულია ბატონ სოფრომ ტარუაშვილის თხზულებათა სამი კრებული, ბევრი ნაწარმოები, ჟურნალ-გაზეთებშია გაფანტული, ბევრიც დაუბეჭდავი დარჩა. რამდენიმე მისი დრამა სცენაზე დაიდგა, ხოლო ერთი – „ზორვა“ რუსულ ენაზეა თარგმნილი. ს. ტარუაშვილი იყო საქართველოს მწერალთა კავშირის წევრი.

ს. ტარუაშვილი თბილისის სახალხო სცენის თითქმის დაარსებიდანვე სცენის მოღვაწეთა წრეში იყო

და წამყვან როლებს ასრულებდა. აქტიურ მონაწილეობას იღებდა იგი ჭიათურის თეატრის სცენაზე.

სიცოცხლის ბოლოს საუკეთესო ეკონომისტი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე სოფრომ ტარუაშვილი დააპატიმრეს და მეტეხის ციხეში ჩასვეს, სადაც მალე პარტახტიანი ტიფით დაავადდა და გარდაცვალების წინა დღეს ანუ 1922 წლის 6 ნოემბერს გაათავისუფლეს. ბატონ სოფრომს ბევრი ჩანაფიქრი დარჩა განუხორციელებელი. სოფრომ გაბრიელის ძე ტარუაშვილი დაკრძალეს ვერის წმინდანის ნიკოლოზის სასაფლაოზე. დაკრძალვას დაესწრო სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭო. იგი საზოგადოებამ დიდი პატივით გააცილა უკანასკნელ გზაზე.



ოღესე დიდი ყოფილა საქართველო...

ეძღვნება თბილისის „დინამოს“ მიერ სსრკ ჩემპიონობის მოპოვების წლისთავს 50



რა დაფარული სევდა, ტკივილი და ნაღველია ჩაღვრილი პოეტის ამ სტრიქონებში. დიდი არც მაშინ ყოფილა ღვთისმშობლის წილხვდომილი ქვეყანა, როდესაც დარუბანდიდან ნიკოფსიამდე იყო გაშლილი, არც მაშინ, როდესაც სულკურთხეული გრიგოლ ხანძთელი ტაო-კლარჯეთში აშენებდა სწორუპოვარ, უმშვენიერეს ტაძრებსა და მონასტრებს, არც მაშინ, როდესაც ქართველთა უპირველესი მეფე დავით აღმაშენებელი მთელ ახლოაღმოსავლეთში ქრისტიანობის უპირველეს მეციხოვნედ გვევლინებოდა და შიშის ზარს გვრიდა ურჯულთა მირიადიან არმიებს...

და მაინც, საქართველო დიდი იყო, დიდი იყო თავისი ისტორიული მისიით, დიდი იყო ქართველთა ჯიშის შეუპოვრობით, სიმამაცით, ჭკუით, გონიერებით, წინდახედულობით, სიყვარულისა და ერთგულების ვეება ნიჭით.

დიდი იყო ადამიანური აზროვნებისა თუ საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში, იქნებოდა ეს პოლიტიკა, მეცნიერება, ხელოვნება, კულტურა, მწერლობა...

გამონაკლისი, რა თქმა უნდა, არც სპორტი გახლავთ. ამდენი ოლიმპიური თუ მსოფლიო ჩემპიონით საქართველოზე რიცხოვნობით ათჯერ დიდი ბევრი ქვეყანა ვერ დაიკვეხნის. ეს რეალობაა, რომელსაც ვერსად წაუხვალ.

XX საუკუნე, შეღამებების შავ-ბნელი საუკუნე, ქართველობისთვის საბჭოთა იმპერიის მარწუხებში ყოფნის ეპოქა გახლდათ და სპორტი იყო ის თითქმის ერთადერთი ასპარეზი, სადაც ქართველი კაცის ნიჭიერება და თავისთავადობა ვლინდებოდა, რასაც წინ თითქმის ვერანაირ ბარიერს უყენებდნენ საბჭოეთის ვერაგი და გაქნილი ფუნქციონერები.

ასე იყო ფეხბურთშიც, რომელშიც საოცრად გაიღალა ქართველი კაცის სიხაუქემ, ფანტაზიის უნარმა, გონიერებამ, სისხარტემ – ერთი სიტყვით, ყველაფერმა, რასაც საფეხბურთო ნიჭიერება ჰქვია.



შოთა იამანიძე გარდამავალი თასით ხელში

მარტო საქართველო კი არა, სრულიად საფეხბურთო სამყარო ამაცობდა ისეთი



დიდებული ფეხბურთელებით, როგორებიც იყვნენ ბორის პაიჭაძე, გაიოზ ჯეჯელავა, შოთა შავგულიძე, ავთანდილ ღოღობერიძე, სხვანი და სხვანი. ისინი ხომ დიდწილად უსწრებდნენ დროს და მომავლის ფეხბურთს თამაშობდნენ.



ერთმანეთს ესალმებიან გუნდის კაპიტნები, ტყავის ბურთის დიდოსტატები შოთა იამანიძე და ვალენტინ ივანოვი

ტყუილად ხომ არ უწოდეს თბილისის „დინამოს“ პირველ თაობას „დიდი ურუგვაელები“ მათი უზადო ტექნიკისა და შემართების გამო.

ქართული ფეხბურთი ჯიუტად მიიწევდა წინ საფეხბურთო ოლიმპოსაკენ. რას არ აკეთებდნენ საბჭოთა ფეხბურთის იმდროინდელი მამები, რომ ეს ტრიუმფი არ შემდგარიყო. მაგრამ თავსხემოთ ძალა არ ჰქონდათ და 1964 წელი ქართული ფეხბურთის ოქროს წლად იქცა, იმ შემადგენლობის ფეხბურთელები კი ოქროს ბიჭებად.

სწორედ 1964 წელს დაიმსხვრა მითი, რომ საბჭოთა იმპერიის საფეხბურთო ტახტზე მხოლოდ იმპერიის დედაქალაქის – მოსკოვის გუნდები – „დინამო“, „სპარტაკი“, ცსკა უნდა მჯდარიყვნენ...



მიმდინარეობდა შეხვედრის 92-ე წუთი, მესხი მარცხენა ფლანგიდან ბურთით ცენტრისკენ გაიჭრა და უეცრად თვალი მოჰკრა მარჯვნივ, მეტოქის კარისკენ შურდულივით მქროლ დათუნაშვილს, მიხეილმა წამიც არ დააყოვნა და ბურთი იქითკენ გაგზავნა. ილიამ შეუჩერებლად, ბრწყინვალედ დაარტყა... ბურთი „ტორპედოს“ კარის ბადეს ეძგერა. მეორე გოლი ამ ორი გუნდის მწვავე, დაძაბული და წარმტაცი ბრძოლის გარდამტეხი ეტაპი გახლდათ...



თბილისი 2014 წლის 18 ნოემბერი (რუსთაველის თეატრი)

გიორგი სიჭინავა და ივანე გორგიძე (1964 წლის 18 ნოემბერს „დინამოს“ გულშემატკივარი ტაშკენტში)

თბილისის „დინამომ“ იმ წელს შეუძლებელი შეძლო, „დაცალექა“ საფეხბურთო ბასტიონები და სრულიად დამსახურებულად მოიპოვა ჩემპიონობა.

საბჭოთა კავშირის ჩემპიონი გახდა გუნდი, რომელშიც მსოფლიო



დონის ისეთი კაშკაშა ვარსკვლავები თამაშობდნენ, როგორც იყვნენ მიხეილ მესხი და სლავა მეტრეველი, სერგო კოტრიკაძე და ვლადიმერ ბარქაია, შოთა იამანიძე და გიორგი სიჭინავა...

მათ გვერდით ბრწყინავდნენ ქართული ფეხბურთის ჭეშმარიტი რაინდები ბორის სიჭინავა და ჯემალ ზეინკლიშვილი, ილია დათუნაშვილი და გურამ პეტრიაშვილი.



რა ნიშანდობლივია, რომ ამ ოქროს გუნდის ძირითადი შემადგენლობის უცვლელი წევრი იყო გურამ ცხოვრებოვი, ოსი ვაჟკაცი, რომელსაც გულის გულში ჰქონდა ამოტრილი მისი სამშობლოს – საქართველოს სიყვარული და ამ საოცარ გრძნობას საფეხბურთო მინდორზე უმტკიცებდა ყველას ისე, როგორც წლების შემდეგ ვლადიმერ გუცაევი – ქართული ფეხბურთის ერთ-ერთი ლეგენდა...

იმ საოცარ 64-ში ქართული ფეხბურთის ღირსებას იცავდნენ სრულიად ახალგაზრდები ვახტანგ რეხვიაშვილი, ელგუჯა ხუციშვილი, ნოდარ ლეჟავა, ალექსანდრ აფშევი.

ბედის ირონია – აბა სხვა რა შეიძლება დაგარქვას იმ გარემოებას, რომ ჩემპიონთა ოქროს მედლები არ ხვდათ წილად ისეთ დიდ ფეხბურთელებს, როგორც გივი ჩოხელი და მურთაზ ხურცილავა იყვნენ. მათ მხოლოდ ტრავმებმა შეუშალა ხელი. თუმ-

ცა, როცა იმდროინდელ „დინამოს“ ვისხენებთ, რა თქმა უნდა, მყისვე მათი კოლორიტული, სწორუპოვარი სახეები წარმოგვიდგება ხოლმე.

ავთანდილ ღოღობერიძე, ჩვენი ბასა, ქართული ფეხბურთის სინდისნამუსი იმ „დინამოს“ უფროსი გახლდათ და ლომის წილიც დაიდო იმ ტრიუმფში.

გუნდის მთავარი მწვრთნელი გავრილ კახალინი იყო, მაგრამ მასთან ერთად როგორ შეიძლება არ მოვიხსენიოთ მიხაილ იაკუშინი. სწორედ ამ ორმა ადამიანმა შექმნა ის გუნდი, რომელსაც წინ ვეღარავინ დაუდგა...

და მაინც, მტკიცედ მწამს, რომ თუ არა ერთი ადამიანის ათწლეულობით გაწეული გარჯა, ალლო და უნარი მთამაშეების მოძებნისა თუ შერჩევისა, ეს ტრიუმფი არ შედგებოდა. ეს პიროვნება კი ანდრო ჟორდანიას გახლდათ, „დიავოლა“, რომლის ბადალი მწვრთნელი საქართველოს მხოლოდ ნოდარ ახალკაცი თუ ჰყავდა.

აი, ასეთი გუნდი გვყავდა, ტალანტებით დახუნძლული გუნდი, იმ ტალანტებით, რომლებითაც დღევანდელი მსოფლიო საფეხბურთო ნებისმიერი გრანდი მოიწონებდა თავს და არნახულ თანხას გადაიხდიდა მათ გადასაბირებლად...

შეიძლება ვიღაცას გაეცინოს დღევანდელ საქართველოში, საბჭოთა კავშირის ჩემპიონობა რა მოსატანია, რატომ გამოგვიჭედეთ ყურებიო.

მათ გასაგონად უნდა ითქვას, რომ, ჯერ ერთი, ის დიდებული გამარჯვება უთანასწორო ბრძოლებში იყო მოპოვებული. იმდროინდელი დინამოელები არენაზე გასული გლადიატორებივით იბრძოდნენ არამარტო საფეხბურთო მოწინააღმდეგეების, არამედ მთელი იმპერიის წინააღმდეგ, იმპერიის დაბოღმილი და გავემებული ფუნქციონერების წინააღმდეგ. რა გამწარებული აკნინებდა ჩვენს დიდებულ გამარჯვებას „მოსკოვსკი კომსომოლეცი“, რუსი შავრაზმელების შავრაზმული გახეთი: ტაშკენტში გამართულმა ერთმა შეხვედრამ გადაწონა მოსკოვის ტორპედოელთა მთელი წლის განმავლობაში გაწეული გარჯაო, ვითომ თბილისელებს იგივე გზა არ ჰქონდათ განვლილი.



ასე იყო თუ ისე, თბილისის „დინამომ“ 1964 წელს ღრმა და დაუვიწყარი კვალი გააფლო ფეხბურთში, რომლითაც მუდამ იამაყებს საქართველო და ქართველი ხალხი.

2014 წლის ნოემბერში ბედნიერება მხვდა წილად და ნახევარი საუკუნის შემდეგ ისევ ვეწვიე იმ ქალაქს, სადაც ჩვენმა დინამოელებმა იმ დიდ გამარჯვებას მიაღწიეს რომელსაც მეოთხედი საუკუნე ელოდა მთელი საქართველო.

პირველ რიგში ვესტუმრეთ „ფახთაქორის“ სტადიონს. იმ დაუვიწყარი შეხვედრის მონაწილეებთან – ვლადიმერ ბარქაიასა და ილია დათუნაშვილთან ერთად ის მწვანე მინდორი მოვინახულეთ, რომელზედაც ჩვენმა ბიჭებმა დაუვიწყარი ასოცი წუთი გვაჩუქეს.

„ოქროს ბიჭებმა“ დეტალურად გაიხსენეს შეხვედრის პერიპეტიები. ილია დათუნაშვილი იმ კუთხურთან დავაფიქსირე, საიდანაც მან მოახერხა და უიშვიათესი ბურთი გაუტანა მოსკოვის „ტორპედოს“ მეკარე შაპოვალენკოს.

ვლადიმერ ბარქაიამ სიამოვნებით გაიხსენა დამატებითი ტაიმების დეტალები, მიხეილ მესხის მესამე ბურთი და თერთმეტმეტრიანი დარტყმაც შეასრულა იმ კუთხეში, საიდანაც სლავა მეტრეველმა ანგარიში ოთხამდე გაზარდა.

ვ. ბარქაიამ და ი. დათუნაშვილმა ტაშკენტის სტადიონის მწვანე მინდორზე სხვადასხვა მომენტებზე საუბრის შემდეგ ყველა თანაგუნდელი გაიხსენეს და პატივი მიაგეს მათ ხსოვნას.

1964 წ. თბილისის „დინამომ“ თავის სახელოვან ისტორიაში დაუვიწყარი და უდიდესი სიამოვნება მიანიჭა ჩვენ სამშობლოს.

დემიკო ლოლაძე, პუბლიცისტი



სსრკ ახალი ჩემპიონების პირველი ფოტო.

ალექსანდრ აფშევი, ვლადიმერ ბარქაია, სერგო კოტრიკაძე, ჯემალ ზეინკლიშვილი, გურამ პეტრიაშვილი, სლავა მეტრეველი, ილია დათუნაშვილი;
დგანან: გავრილ კაჩალინი, ავთანდილ ლოლობერიძე, შოთა იამანიძე, გიორგი სიჭინავა, ვახტანგ რეხვიაშვილი, გურამ ცხოვრებოვი, ბორის სიჭინავა, მიხეილ მესხი, ალიოშა კოტრიკაძე.